

Napoleon

உதாரணம்

نیوہندی

Aram

چاپی نوی

٢٠٩

ناپلیون

وہر گیّرانی

عومہر رہ سول خدر

www.igra.ahlamontada.com

قوله في هذا

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

نیوهندی بلا و کردن و دی تاراه

خانه‌ی چاپ و بلاکردنه‌وه‌ی ئارام

150

ناپلیۆن

نووسینی:

د. چ. تارله

وه‌رگیرانی بو فارسی:

محهمەد قازی

وه‌رگیرانی بو کوردی:

عوهمەر رەسوڵ خەدر (شینکی)

چاپی سێم

سلیمانی..... 2009

خانه‌ی چاپ و بلاوکردنه‌وه‌ی نارام

خاوه‌نی: نارامی مه‌لا محهمه‌د

07701918565

07501241518

کتیب: ناپلیۆن

بابه‌ت: میژوویی

نووسینی: د. ج. تارله

وه‌رگیرانی بۆ فارسی: محهمه‌د قازی

وه‌رگیرانی بۆ کوردی: عومهر ره‌سول خدر (شینگی)

هه‌خشه‌سازی و به‌رگ: نیوه‌ندی نارام

کۆمپیوته‌ر: وه‌فا صلاح

سه‌ره‌رشتیاری چاپ: نارام مه‌لا محهمه‌د

تیراژ: 1000 دانه

ژماره‌ی سپاردن: ژماره (837) ی سالی (2006) ی پیندراوه

نرخ: (6000) دینار.

هه‌م کتیبه‌ له‌ زنجیره‌ بلاوکراوه‌کانی خانه‌ی چاپ و بلاوکردنه‌وه‌ی (نارام) هه‌ مانێ چاپکردنه‌وه‌ی
پاریزراوه‌.

پیشگی

میژوی مرقه و گزپانکارییه کانی کز مه لایه تی ته نها به تیژی و ریتماییه کان وهرته چرخاوان، به لکو ئیراده ی به میژی پیشه وایان و سه رکده مه زنه کان (پشتبه ستو به قوناغیکی میژیوی) نه مه ی فراهه مکرده وه، چون رهوشی میژیو زه مینه بۆگزان خوشده کات.

پیداویستی سه رده م پیاوی مه زن دروستده کات بۆدریژه دان به به ره پیشچوونی ره ورده وه ی میژیو. له دایکبوونی قوناغی سه رمایه داری وله ناوچوونی قوناغی فیودیالی، سوپا سالارو لیوه شاوه یه کی وه ک ناپلیقن بۆناپارتی مه لگه واندوه و ناوبراویش مه لگری نه و په یامه میژیوییه بووه و شه پی جیهانی په که میش دریژیوه و ته واکه ری نه و په یامه یه. (له نه وروپادا)

نه گر بلتین: مه مو شه په کان بۆچه سپاندنی ئیراده ی لایه نیکه - یان بۆجیگیربوونی رهوشیکی تازه ی میژیوییه، مه له نییه، به لام بۆچوونیکی تاک لایه نه و یه ک ئاراسته ییه و ماق ته وای خوی پینادریت،

راستی بۆده ریپینی نه مو پراویر به خوی، ده بی بلتین: پیداویستی ره ورده وه ی به ره وپیشچوونی کز مه لگای مرقه یه تییه و گزپانی قوناغه کان گه یون و بۆنه مش رابه ریکی مه زن نه و په یامه ی گه یاندوه.

به دووباره چاپکردنه وه ی نه م کتییه، نه وه ی ده مه ویت ئامازه ی بۆیکه م ته نها نه وه یه: به ئاگابون له میژیوی جیهان و سه رکده میژیوییه کانی، وه ک: نه سه کنده رو ئانیبال و سۆقرو و سیزارو ناپلیقن و..، به رچاومان رووترده بیته و ده بیته ده روازه یه کی باش بۆ زیادبوونی ئاستی وشیاری تاکه که سه کان و هیوادارم نه م په رتوکه سووده خشییت.

شینگی

چەند دىرېڭ دەربارەى تارلە

ئۇن -- يان بەگوتەى زمانى روسى ئايفىڭنى چىكتورنىچ تارلە، مېئو نووسىڭى بەناوبانگى سۆڧىيە⁽¹⁾ لەسالى (1875) لەنىكلايف، چاۋى بەدنيا ھەلېئاۋە لەسالى (1955) لەمۆسكىر مردوۋە.

ئاۋبراۋ پىسېۋر بوۋە لەمېئوۋى ئابۋورىيى و كۆمەلەبەتى شۆرشى فەرەنساۋ ئىمپراتۇرى يەكەم⁽²⁾ تىزى دىكتۇراكەى لەبۋارى مېئوۋىيدا كىتېپىڭى بەپېزى گەۋرەى دوۋبەرگىيە بەناۋى (چىنى كىڭكارى فەرەنسا لەپۇڭگارى شۆرشى مەزىندا) كەلەماۋەى سالانى (1909-1911) نووسىۋىتىۋ دواتر ئەۋكىتېبەى لەسالى (1928) دا لەگەن نووسىنىڭى ناياۋى تىرى بەناۋى (چىنى كىڭكارى فەرەنسا لەسەرەتاي رۇڭگارى بەرھەمى پېشەسازىدا) بىلەن بىللە. تارلە، چەند كىتېپىڭى تىرى دەرگىدۈن بەناۋەكانى (گەمارۇى خاكى)⁽³⁾ لەدوۋبەرگىدا (1913-1914) ۋ (دۋاى ناپلىۋن - 1936) ۋ (ژىمىنالۋ پەرەريال - 1937).

ئاۋبراۋ زۆرىنەى كاتەكانى خۆى بۆ نووسىنەۋەى مېئوۋى روسىا تەرخانگىردوۋە لەۋبۋارەشدا چەند كىتېپىڭى باشى ھەن بەناۋەكانى: شەپى كرىيە (1941-1943) ۋ

(ئاۋدارانى جەنگى روسو سىياسەتى پىترسى گەۋرە - 1949).

دوۋكىتېپى پەرەھەى تىرى ئەۋ يەكىڭيان ئەم كىتېبەى ۋ ئەۋى تىرشىيان دەربارەى ژيانى (تالىران) ۋ بەنومىدى ئەۋەى بەم زوۋانە چاپ بىرىت.

تارلە ئەندامى ئەنجۈمەنى فەرھەنگى سۆڧىيەت بوۋە، سەبارەت بەژيانى ناپلىۋنۋ تالىران كىتېپى بىژمار لەلەين نووسەرۋ مېئوۋىنوسانى ولاتانى خۇرئاۋا نووسران، بەلام گىرنگى كىتېبەكانى تارلە لەۋەدايە لەشىكارۋ لىڭدانەۋەكانىدا بىكىنەۋ زانايانە دياردە مېئوۋىيەكان دەخاتەرۋۋ ۋەتېۋانىنىڭى جوان ئەم دوۋ⁽⁴⁾ كەلە پىاۋە مېئوۋىيەكانە دەناسىنىت.

مەملى قازى

¹ - سۆڧىيەت: مەبەست روسىاى فدرالى ئەمىرۋە. ئەۋكەنەى ۋەرگىر مەمەدى قارى ئەم كىتېبەى كىردوۋە بەفارسى سۆڧىيەت ماۋە،

² - ئىمپراتۇرى يەكەم، ۋانە: ناپلىۋن (ۋ - كوردى).

³ - گەمارۇى خاكى: مەبەست لەگەمارۇدانى ئابۋورى سەر برىتانيايە كەدواتر لەدەقنى كىتېبەكەدا ئاۋا نووسراۋە. (ۋ - كوردى).

⁴ - مەبەستى لە: ناپلىۋن ۋ تالىران.

دیاچه

نو پیاوهی من دمه ویت ژبانی باسبگم وکسایه تی نوینشانبدم، په کتکه له سر سوپه ټه رترین دیارده کانی میژوی جیهان وسه یرنیه دهریاره ی نو کتبی بیژمار نو سربان وینوسن وپیوستیسه هر بنوسن.

کرشتری جیهانی سالنی (1914-1918) یوه مزی دوو یاره سر تډانه وه ی نو^(۱) که په پشه نگی سربازی همو سده و سرده مه کان هژمارده کړت، فرمانده نالیه شاهه کانی وهک (نیول و مولتکی فره نسی و فالکتهانی نه لمانی و فرنج و هی، بریتانی و رنن کمپ و یانوچکې پوسی و هیتیش زلنن که خه ک که سایه تیبه کی ده فکرتو وکورت بینو وهک: لودندورف- یان فوش- یان نالکسیف^(۲) به چاوی که سانی خاوهن سه لیه و کارامه ی له شکرکشی و فرمانده سه یرده کن، نوکلی له وه ناکرتت زورجار همو نو وسه رکرده بیتوانایانه پابه رایه تی ملیونه ها سربازیان کړدوه و نه و یان سه لماندوه که جهنگ ولده ستدایونی سوپای گوره ناتوانیت سه رکرده یه کی مزن و لیه شاهه ی سربازی دروستبکات، وهک چنن، مه پمپیه کانی کارار^(۳) له دامینانی ده ستره نگی که سانی وهک: فیدیس^(۴) و مایکل نانژه^(۵). دوی شپې جیهانی په که م، په ی به و پاستیه برا که که سانی سه رکرده ی سربازی مرنی وهک: ثانیال^(۶) و^(۷) سوفرو^(۸) و سیزارو له سه روی ه مویشیانه وه ناپلین که سدراری همو سدرارانه، یوه جیگای سر تډانی دوژمن بونه وه ی نیراده ی خوی به سدردا سه پشینی، مل پښ که چکر دنی نه و به شیهه یه کی دلنایی و بوه میشو دروستکردنی میژوی نو ولاته تیشکاره به میلی خوی، یان نه گره له سرتادا نه مهت بزمه یسه نه یو به لانی که موه کاریگره ی له سر میژوی نو ولاته جیتیه- یان وهک ناپلین ده لیت: دوژمنکاری و نامانج له پشت شه پو هیرشبردن و پیشپه روی وه لمه ته کانه وه هه یو، داگرکردنی بن قازانج، واته سه رکه ونی بن که ک، نه مهش هیچ ده سک و تیکی سیاسی پاسته و خوی لینه ده که و ته وهو به که لکی ناپلین نه ده هاتن.

له تابه تمه ندیه کانی پزگاری میژو نووسی نایدیالی و به تابه تی قوتباغه ی (سه روی نوسان) دا په کتکه له پاکانیان نه وه یو، ناپلین پو له سه ره لدانی سرده مینکی میژوی جیهانی نیه، نو پزگاره ی که تابه ت به خودی نو جو به خه یالی خوی واتای نه خلای وگرنگیه که به گشتی له پوره وه ی پشکه و تنی مرقابه تیبه وه پتی به خشیبو، ناپلین دوی له ناوبردنی

^۵ - نو مهست له: ناپلینه، (و- کوردی)

^۶ - همو نه مانه فرماندهی کوسا و هیچ له بارانده یووی شهری جیهانی په که م یوون،

^۷ - په کتکه له شاهه کانی لیلیا و له زکیه وه گازیبه کی سی جوان هیه،

^۸ - گوره ترین په یکر تاشی نه فریقو له نیسا له دایت یوه (431) پش میلادی، همو جوانکاره به ردینه کانی (مهرمرای پرتگی پارتون، له لاین نهوه فروستگراون.

^۹ - مایکل نانژه: نگارکشی و په یکر تاش و نه لارسو شاعرکی نیالیه (1475-1564) ناوبراو له سه نایه تی و کاملی هونی و تر کیکردن، که سکی سر سوپه تره، شاگره هونریه کانی نو له روی همه جزی و گوره یی، هاوتایان نیه، له کاره به ناویانکه کانی نو، تابو کشر او کانی له بن میچی کومه دی کتبی سن بی یو، هروه ها په یکره کانی داود و موساش له ژمدا ده ستردی نمن.

^{۱۰} - ثانیال: فرمانده یه کی سربازی کار تازیه (خاکي تونس شمرو) که پرمیه کانی له چند شه ټکدا تیکشکانو سر نه نجام شکتی خاودو خوی کوشت (247-183) پش میلاد،

^{۱۱} - سدرار تکی روسیه (1729-1800) له سالی (1794) دا واپه رینی پوژنای دمر گاندومو له نیالیدا شهری له کل هره کانی کوماری فره نسا دا کرد، نم فرمانده سربازیه به که سکی به توانا و نازا به ناویانکه.

^{۱۲} - سزار - یان قیهر سر کرده فرمانده وایه کی کوره روسیه (44-101) پش میلاد، په کتکه له سر کرده میژویه کان و یه له دوی یهک دوژمنه کانی خوی تیکشکانوون و روز خاکی تاره ی بؤ نیرا توبه تی روم زیاد کردوه، (و- فارسی).

شۆپشى فەرەنسا، ھەموو يادو يادەوھرىي و شۆپشە وارێكى ئەوى پەشكردنەو، ئەو لەسپتەمبەرى سالى (1800)دا بېنەزەبىيانە كەوتە و تەزى ژاكوبنەكان^(۱۳). ئەمەش لەبەر ئەو نەبوو ئەوانە بۆكۆشتنى ئەو، بۆمبىكى دانراويان لەپىنگاكەيدا تەقاندەو، (چونكە ناپليقن زوو لەوگەشت ئەمانە دەستيان لەم كارەدا نەبوو) بەلكو تەنھا لەبەر ئەو بوو ئەمانە كۆمارىخواريون و ئامادەنەبوون لەبەر خاترى تۆماركردنى شانازى سەرچارەگرتو لەنيشتمان پەرسى و باقى و بىرىقى دەسەلاتدارىيەتى سەريازى خيانتە لەشۆپشەكان.

لەپويى سياسىيەو ناپليقن ھەرجى ئەركبوو بۆپروازى پيشەسازى و بازىگانی بىكات، ئەجامى دەدا، ئەو سياسەتى ناوخر و دەرهكى خۆى، بەگشتى بەجۆرێك بەپێوەدەبرد بەرژەوھەندىيەكانى ئەوچينە پارێزراو دەستبەريكات.

ئەوپياو سەركوتنەو ھەموو بېرۆكەى ئازادى خوازەنى لەناو پانتايى ئيمپراتۆريەتيەكەيدا دەم لەكوتكرد، بەدەريژايى فەرمانپەرواى كردنەكەى مەسەلى ئازادى بەپەراويزيوونى پەھاو بۆ دەنگى سەپتەردابوو، دەيوست ھەموو شتێك بۆخۆى سەرافەتى بگات و فەرمانى بەھەموو كەس دەكرد، تەنانت ھەتا ئەوئاستەى لەناو دەربارەكەيدا ژۆرينەى كاربەدەستانى گەرەى و لات و مېرو سەردارەكان، بەفەرمانى ئەو سەرچىي ھاوسەرەكانيان دەكرد، ئەگەر ناپليقن بەپتويستى زانبا ژنەكانيشيان تەلاق دەدان، شەپە يەك لەدواى يەكەكانى، فەرەنسايان شەلالى خوێن كۆردبوو، لەسالى (1814و1815)، گوندى و ھەبوون كەپياوانى (15 بۆ70) سالى تێدانەبوون^(۱۴). ناپليقن بەتوندوتيزى دى پۆى شۆپشگىپانەى كۆركاران دەبۆو، تەنانت بۆخۆى جارىكيان لەم بارەو گوتبوو (ھىچ مۆكارتك نيبە ھەتا كۆركاران مەيان خۆشبویت - من ئەوانم بەھەژارى و بەدەختى كەوتنە بەردەست و ھەربە ھەژارى و بەدەختيش ھيشتەنەو) لەوگوتەيى خۆى ئەوى بېرچووبو كەھىچ كەس وەك ئەو بەدروستكردنى دەفتەرچەى كاركردن، كۆركارانى بەشێوھەكى پەھا لەتواناى بەرەنگارىكردن لەبەرژەوھەندىيەكانيان، لەبەرامبەر خاوەن كارەكاندا بېنەش نەكردو، شازادە فيازمىسى دۆستى پوشكىن^(۱۵)، كەلەم بەتەنتەربوولە پۆزگارى ناپليقندا ژيابوو، دەلێت (بەدريژايى سەردەمى ئيمپراتۆرى يەكەم، ترس ولەرزو جەنجالى، بالى بەسەر ئەوروپادا كيشابوو، كەس نەيدەزانى سەبى خۆيى و ولاتەكەى چيان بەسەردیت، ئايا ناپليقن خۆى سازكردو و بۆپىكە لېرزان و ھەلمەتەردنەسەر شۆپشەكان يان نا ؟

ئالبرواندال، ستایشكەرى پەشەيدايى ناپليقن، لەستایشكردنى ئەو ئيمپراتۆريە گەرەى كەقارەمانە خۆشەويستەكەى ناپليقن بەدەستى ھىناو، زاراوھەكى ژیرانە بەكار دەھێنرێت و دەلێت (سنوورە شەپۆلينيەكان) ھەرچەندە ئەم زاراوھە لای خوێنەر زۆر بوون و ئاشكرانەبێت، بەلام بەدرو نموونەكەى پيشتر مەعلوم دەبێت، بۆچ ئەو بارودۆخە ناھەموارو خۆتياوھە لەئەوروپادا

¹³ - ئەندامانى يانەى وەرژشكەى بەناوبانگى شۆپش، كەكۆبوونەوھەكانى خۇيان لەكەرەكتىكى كۆنى ژاكوبنەكانى ست ئونورەى پاریس ئەنجامدەدا، ژاكوبنەكان ئونورەوترين شۆپشەكان بوون و ھەتا دوھەنەسە لاينەگرى كۆمىتەى پرگارى مېلى و كەسايەتى رۆبىريان دەكرد. (و- كوردى)

¹⁴ - تێدانەبوون: مەبەستى كە (15 بۆ70) سالى بۆ خزمەتى سەريازى گىراون. (و- فارسى)

¹⁵ - پوشكىن (1799-1837) شاعىرىكى بەناوبانگى رۆسەو خاوەنى شاكارى، ئوچين ئوچىن و سوارى زيوين و... (و- كوردى)

بیوو هه‌رمانه‌واو ترس و له‌زۆستییه‌ری کردبوو، بۆیه‌ش سنووره‌کان شه‌پۆلی بوون، چونکه نابلیۆن نه‌ک هه‌رله‌کاتی شه‌پدا، به‌لکو له‌وکاتانه‌ی شه‌پیش له‌ئارادانه‌بوو، به‌هه‌رمانه‌ی خۆی شه‌وولاتانه‌ی هه‌زی کردبا ده‌یخسته‌ژۆر ده‌سه‌لاتی ئیمپراتۆریه‌ته‌کی خۆی، په‌یماننامه‌کان، به‌لای نابلیۆنه‌وه هیچ به‌هایه‌کیان نه‌بوو، به‌هۆی شه‌و تالان و بێژییه‌ی سوپای هه‌ره‌نسا ده‌یکرد، نابلیۆن قازانجی زۆری بۆ هه‌ره‌نسا ده‌سته‌به‌رکردبوو، به‌جۆرێک قه‌رزدارنه‌بوو، (به‌به‌راورد له‌گه‌ڵ بریتانیادا که‌به‌هۆی قه‌رزداربوونی له‌پۆژگاری حوکمرانی ئیمپراتۆری هه‌ره‌نسا له‌سه‌ری که‌له‌که‌بیوون، بۆ ماوه‌ی چل سال توانی بیاندانه‌وه) میژوونووسانی نیشتمان په‌رستی هه‌ره‌نسی زۆر به‌ده‌دانه‌ن و ئاگایان له‌وه‌نیه‌یه‌ شه‌مه‌ ته‌نها به‌هۆی تالان و بێژی و بێژی به‌پیشینه‌کانه‌وه به‌ده‌ست هاتبوو که‌دو به‌و ولاته‌ ژێرده‌ستانه‌ی ئیمپراتۆریه‌تی نابلیۆن ده‌کران، خۆینه‌ری کتێبه‌کی من زۆرجار لێم ده‌پرسن: ئایا ده‌توانیته‌ به‌شه‌په‌رکه‌کانی نابلیۆن بگوتریت (چه‌نگه‌کانی ئیمپریالیستی) چونکه ئێستا ئیمپریالیست به‌وچه‌مکه‌ی که‌تێمه‌ شه‌مێ ده‌یزانی له‌سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی نۆزه‌شدا هه‌بووه، بگوتریت؟ به‌لێ ده‌بین و پێویسته شه‌م ناوه‌ش به‌وجه‌نگانه‌ بگوتریت و دروسته، چونکه شه‌په‌رکه‌کانی ئیمپریالیستی له‌گه‌ڵ چۆنایه‌تی و مانای شه‌په‌رکه‌کانی نابلیۆندا کۆکه‌و په‌ک ئاراسته‌یه‌یه.

(لینین) یش زۆرجار ئاماژه‌ی به‌وه‌کردوه، له‌مو‌داخه‌له‌ به‌ناویانگه‌کانی خۆی که‌سه‌باره‌ت به‌ناشتی (برست لیتوسک) ^[1] بوو ده‌لێت (شه‌په‌ ئیمپریالیستییه‌کانی نابلیۆن چه‌ند سال درێژه‌ی کێشاو سه‌رده‌میکی دیاریکراوی به‌خۆیه‌وه‌گرت و له‌ناکۆکیه‌کانی له‌گه‌ڵ بزوتنه‌وه‌ ئازادیخوازه‌ میلییه‌کاندا پایله‌یه‌کی گه‌وره‌ی په‌یوه‌ندی خۆی له‌گه‌ڵ ئیمپریالیستیدا دروستکرد) دواتر ده‌لێت (لێرده‌مه‌به‌ستم له‌ئیمپریالیسم به‌شێوه‌یه‌کی گشتی له‌تالان و بێژی که‌و ده‌زده‌کانه‌ که‌ولاتانی تریان پووتاندبووه، چه‌نگی ئیمپریالیستیش لێرده‌مه‌به‌ستی، چه‌نگی ئیمپریالیستی چه‌نگیکه‌ که‌ده‌زده‌کانی ده‌ریای به‌دابه‌شکردنی تالانکردن به‌ده‌ست هاتوه).

ملکه‌چ کردنی سیاسی و تالان و بێژی، تاکه‌ پێگایه‌کیوه‌ که‌داگیرکری هه‌ره‌نسی له‌به‌رامبه‌ر ده‌وله‌ته‌ تیشکاوه‌کاندا ده‌یکرد. ده‌بوا بزوانی گه‌وره‌ ^[2] حوکمرانی شه‌روپای کۆیله‌ له‌پووی ^[3] ئابوورییه‌وه‌ بگرتته‌ده‌ست، شه‌م سه‌رمایه‌دارانه‌ هاوکاری نابلیۆنیان ده‌کرد هه‌تا ده‌سه‌لاتی په‌های خۆی به‌سه‌ر هه‌ره‌نساو شه‌روپادا به‌سه‌پێنیت، شه‌وه‌بوو سیستمی ئیپریالی نابلیۆن، شه‌مه‌ لایه‌نێکی شه‌روپاوه‌ مه‌زنه‌بوو بۆزالی و به‌هیزی، شه‌گه‌ر به‌مانه‌وێت لێرده‌مه‌ کوتایی به‌مه‌ش به‌پێنن ده‌بین ئاماژه‌ به‌چه‌مکه‌ شه‌و نابلیۆنه‌ مه‌زنه‌ش بکه‌ین له‌پووی میژوویییه‌وه، ئینجا شه‌و راستیه‌یه‌ بێ چه‌ندو چوونه‌ی هه‌ره‌سه‌پێنانی شه‌روپای میرو شانشینیما لاپوون ده‌بێته‌وه، دووکه‌سی دامه‌زۆینه‌رانی فه‌لسه‌فه‌ی دیالیکتیک: ده‌رباره‌ی ئەلمانیا ده‌لێن (که‌شه‌مه‌ سه‌باره‌ت به‌هه‌موو شه‌روپاش پاسته).

¹⁶ - برست لیتوسک: شارێکه‌ له‌بلاویسواو له‌برواری (3/ی ماری 1918، په‌یماننامه‌ی ناشری ئیوان ئەلمانیاو سۆفیت له‌وێنا مۆرگرا

¹⁷ - برزوای گه‌وره‌ ... مه‌به‌ستی نووسه‌ر له‌سه‌رمایه‌داره‌و په‌درزایی کتێبه‌که‌ش ده‌لێت: برزوای گه‌وره‌و بچوک: دیاره‌ به‌مانای سه‌رمایه‌دارو ورده‌ برزوای به‌کاری ده‌هینت. (و-

کوردی)

¹⁸ - له‌پووی ئابوورییه‌وه‌: مه‌به‌ستی نووسه‌ر لێرده‌مه‌ ته‌نها ئابووری نیه‌، به‌لام شه‌و وه‌ک سه‌ره‌تا سه‌یری ده‌کات بۆله‌ناوچوونی پێژه‌ کۆنه‌کانی شه‌روپای ئه‌وکات.

(نەگەر ناپلیون ئەلمانیاى لەچنگداماباىو، ئەو دەیتوانى ئەو سى چل راپەرىنەى خەلك ^[1] . كەناویان لەخۆیان نابوو باوكى خۆشەوێستى ^[2] باوكى خۆشەوێستى مېللەت لەناوێه ریت .

دەستگاكانى قانونگوزارى و ئىدارى فەرەنسا دەبوو بىناىەكى پتەوى يەكێتى ئەلمانیاو ئىتەلى لەشەپى نەنگى (33) سالى ئەنجومەنى فیدرال پزگاردەکرد، دەرکردنى دووسە فەرمان لەلایەن ناپلیونەو بەس یوو بۆئەوێ بۆ هەمیشە پزگارمان بوو بە ناپو چوئەكانى بێكارى سەدەكانى ناوەرپاست ^[3] ، ناپلیون زەبەرى كورچك بپى لەسیستى فیدوال وەشاندن، بەجۆرێك ئیتر فیدوالى نەیتوانى هەرگیز پاست بێتەو، ئەمەیه ئەوشاكارە مەزنەى كە لەپروى چەمكى مێژووییەو بەناوى ئەووەیه (ناپلیون) .

ناپلیون لەپروى مێژووییەو دیاردەیهكە بێ هاوتاو لەهیچ كات و زەمانێكدا دروست ناییتەو ، چونكە جارىكى تر نەو بارودۆخەى كە لە فەرنساو ئەوروپای سەردەمى ناپلیوندا هەبوو دروبارە ناییتەو .

مەسەلى بنچینەى ئەوێهە كەنیشاندان و شىكارکردنى ژيان و كارەكانى يەكەم ئىمپراتۆرى فەرەنساو دەستكەوت بەرجەستەكردنەكانى وەك كەسێكى مەزنى مێژوویی سەرکەردەیهكى لێوئەشاو دەمێنەو، خۆئەر بەبێ بونی زانیارى لەسەر مێژووى ئىمپراتۆریەتى ناپلیون ، هیچ لەمێژووى ئەوروپای سالى (1815 - 1848) یش تێناكات .

هەرچەندە خۆئەر زانیارى كەمیشى لەسەر ناپلیون هەبێت دەتوانیت بەم كۆتیبە لێتێگەشتنێكى باشى دەست بەگەوت ، ئەم كۆتیبە جیاپە لەمێژوونوسانى برژواى و ستایشكەرەكانى ناپلیون ، هۆكەشى ئەوێهە مەن وێستوومە بەشێوێهەى واقیعى باس لەو پیاو مەزنە مێژووییەكەم و گرنگى بەلایەنى چەمكى مێژوویی ئەویدەم .

گنتس، پۆژنامەنووسێكى نەمساوى و دۆژمەنى قەستەسەرى ناپلیونە، دەلێت (ئەو یەكێكە لەدیاردە سەرسۆپهێنەرەكانى سروشت) ئەم باوەرە پێگرنەبوو لەبەردەم ئەویدا بۆئەوێ لەدیاردە سەرسۆپهێنەرە سروشتیە بكرێتەو، ناپلیون - یان وەك پۆشكێن دەلێت (جێهێكەرى شوم و پەیاو پەشەكانى مێژوو) تەنها لەو پەووە بۆتەجیگای سەرنجى مەن، بزانم چۆن پۆلى مێژوویی خۆى گێراو .

ئەم كۆتیبە نووسینێكى لامسەللاى وێنەمانییە، بەلكو لەئەنجامى لێكۆلینەو بەواداچوونى بێلابەنانەو ناوەرپۆكى كورتكراوێ ئەو بەلگە بلۆنەكراوانەیه كە لەئەرشیفەكاندا ماوئەو و بلۆنەبوونەو، بەدەستپێنانى ئەم سەرچاوانە لەكاتى كەپان بۆسەرچاوە بۆنووسینەوێ دوو كۆتیبى تریووە بەناوكانى (كەمارۆى خاكى) و (هەلومەرجى چاپەمەنیەكان لەسەردەمى ناپلیوندا) وەگیرم كەوتوون .

هەتا هەندێك لەم دیکۆمینتاتە، بۆیەكە مجار لەئەرشیفەكاندا دۆزراونەو . شایانى باسە هەموو ئەوسەرچاوە دیکۆمینتاتەى لەسەر ناپلیون هەبوون و نووسراون خۆئەندومەنەو .

^{1 -} دروستى چەد راپەرىنكى خەلجەو دۆیه دەسەلاتدارەتى ناپلیون لەئەلماندا .

^{2 -} مەمەلەى باشى پڕۆسان كۆتوو . (و- كوردی)

^{3 -} مەمەست لەوشانەپە كەئەو كات باو بوو هەتا سەردەمى ناپلیونش هەر لەئەلماندا ماو . هەموو جۆرە پاكتۆك و ئابووى مێرو شائینى و دەسەلاتدارەتى پێرو پۆجانبەكان ... (و- فارسى)

لاوتی ناپلیون بوئاپارت

(1)

له (1769/8/15) له شاری نازاکسیونی دورگه ی کرسدا، خاتو لتیسیا بوئاپارتنی کابانوی یه کئی له نهجییزاده کانی نه وشاره که ته مهنی قزده سالان یو وله دادگای شاردا پیشه ی پاریزه ری ده کرد، لتیسیا ته نها له دهره وه ی ماله که یدابوو وله پر مه ستیکرد ژانی مندالبوون گرتوویه تی وبه په له چوه مالن وپاش که من له ژوریک جوتیدا کوپنکی بوو، به م جده بنه ماله ی شارل بوئاپارتنی پاریزه ری دادگای شاره بچوکه که ی نازاکسیل یه کپکی تری زیادکرد، شارل بپاریدا روله کانی له سر شتویه دابونه ریتی کرسیان په روره ده نکاتو به شتواری فهره نسیانه ته ربییه تیان بدات، کاتن ناصلیقن که من گه وره بوو، توانی له سره رچی ده ولت له یه کیک له قوتا بخانه کانی سه ریازی فهره نسی وه به رخنویندن بنیت، چونکه نه و خیزانه خواهنی مندالیتربوونو نه یانده توانی خه رچی قوتا بخانه ی بکیشن.

دورگه ی کرس دوا ی نه وه ی ماوه یه کی دوو دریز سه رییه ولایه تی جنوا ی ئیتالیا یی بوو که به رابه رایه تی یه کئی له کولاکه کانی نه وشاره به ناوی پائولی شورشیان دژی پاتریارکال کردو نه مانه له سالی (1755) دا ده سه لاتداره کانی دورگه ی کرسیان تیگشکاند، به کورتنی نه و رابه رینه که له لایه ن نه رستوکراتو گوندنشینه کانو جوتیارو پیکهاته کانی تری خه ک پیکماتبوو دژی سه رکوتکه ران و ده سه لاتدارانی بیگانه ی نه و ناوچه یه بوون، واته رابه رینی گه لیک بوو دژی ده سه لاتدارانی سه رکیشی کوماری جنوا ییه کان ویزگار بوون له باجو و سرانه و ئیداره کردنی نه وان، نه و رابه رینه به سه رکه وتووی کوتاییهات و دورگه ی کرس له سالی (1755) به دواوه له ژیر رابه رایه تی پائولی وه ک ده وله تیگی سه رییه خوی لیتهات، به لام پاشماوه کانی بنه ماله ی پاشایه تی کونی (پاتریارکال) یه کان – به تاییهت له ناو نه و دورگه یه دا، هه رچی هیتو توانایان مابوو به کاریان ده هیتنا، نه و بنه مالانه زقزار شه ری خویناویان دروستده کردو گزبه ندیان ده نایه وه، قله سه ندنه وه کانی (واندتا)، که بیووه باو، کاره ساتی دلته زقینی لیده که وته وه.

له سالی (1768) دا کوماری جنوا مافی خوی له دورگه ی کرس که به شتویه یه کی پراکتیکی نه و مافه ی نه مابوو به لویسی پازده هه می پاشای فهره نسا فروشتو له به هاری سالی (1769) دا هیزه کانی فهره نسا سه ریازه کانی پائولی^[1] تیگشکاند. نه م رووداوه له مانگی یقونی سالی (1769) دا روویدا، واته سن مانگ پیتش له دایکبوونی ناپلیون. نیتر له ومیژووه به دواوه دورگه ی کرس بوو به ملکی ره های فهره نسا.

بۆیە مندالی ناپلین لەرزگاریکدا بەسەردەچوو، هەتائە و کاتەش تەمە زۆری سەرەخۆیی سیاسی ئەو ناوخۆشە لە دەستچوووە بوو کە لە ناو خەلکی دورگە کەدا هەرحەسەرەتی مابوو.

بەلام ئیستا هەندێ لەفیودال و برژواکانی شار لەدلی خۆیاندا دەیانگوت: ئایا لەجێگای تۆکەری و زۆرو کینە و خەزمەتکردنی بە زۆر، بەئەمەکی لەبەرامبەر فەرەنسادا باشتەرنییە؟ شارل بوناپارتنی باوکی ناپلین لایەنگری فەرەنسایوو، بەلام ناپلین بچوک هەرناسۆری رابەرەکیانی پائۆلی دوورخراوەی دەخواربوو رقی لەداگیرکردنی فەرەنسی بوو، ناپلین هەر لەوسەردەمی مندالییەو کە سێکی بێتۆتکە و سەریزێبوو، دواتر کاتێ باسی سەردەمی مندالی خۆی دەکرد، دەیکوت: لەمندالیدا ئەچوو ئە زۆر بالی هیچ کەسێکەو، شەرانیگێزو ئاشوبجی بوو و لەکەس نەترساو، لەمندالانی داو و سەرچاوی بریندارکردن و هەموو مندالە ورتکە لێی ترساو، بەتایبەت براکە ی جۆزێف لەبەردەستانیدا زەلیلبوو، چونکە ناپلین لێیداو و گازی لێگرتوون و پێشێنەوی جۆزێفیش خۆی بگەینێتە دایکی و شکایەتی لێیکات، ناپلین زووتر چۆتە لای دایکی و بەگریانەو شکایەتی لەجۆزێف کردووە بەوێ لێی دەدات، بەمچۆرە وەک خۆی دەلێت جارێکیتر فرت و فیل بەفریای کەوتۆتەو، ئەگەرنا دایکی لیتسیا لێیخۆش نەدەبوو و لەپای ئەوکردهووە و شەرانی تەمبیتی دەکرد، ناپلین مندالێکی کەللەیی بوو. دایکی خۆشی دەویست و بەمچۆرە وەک خوشک و براکانی ئاوا گەرەبوو، ئەوخیزانە بەقەناعەتەو دەژیان و زۆر زەحمەت و کێشەکێشەمی ژانیان نەدەکێشا، باوکیان بەرووکەش پیاویکی میهرەبان و خۆبەزێل نەزان بوو، سەرپەرشتیکەری راستەقینە ی مندالەکان لیتسیا بوو کە ژنیکی زۆر جدیدی و خاوەن ئێزادە و بەکاریوو و تەریبەت دانێ مندالەکان لەئەستۆی ئەودا بوو، ناپلین شەیدایی بۆکارەکیی و رێکوپێکی لەدایکییەو بۆجێماوو.

پێگەی ئەودورگە دابراو لەدنیا و بەدانیشتوانە دێ و دواکەوتووی و چێشانیشینی و شەپۆشقەر بێتۆتاییەکانی بنەمالە ی (کلانەکان) و تۆلە سێنەرانیان و شەپ لەدژی داگیرکردنی فەرەنسی، کاریگەری قوڵ و بەتینی کردەسەر هەست و نەستی ناپلین مندال.

لەسالی (1779) دا باوکی ناپلین، توانی هەردوو کۆپەکی بێزێت بۆ فەرەنسا و لەقوتابخانە ی ئوتن بخوێنن، لەبەهاری هەمان سالدا ناپلین کە ئەوکات تەمەنی دەسالان بوو، بەهۆی بۆرس دەوڵەتی گوازیایەو بۆ ئەکادیمیای (بەری بن) کە کەوتیۆ خۆرەلاتی فەرەنسا.

ناپلین لەقوتابخانە ی بەری بن- یش هەرقوتاییەکی مۆن و مەلچبوو، چونکە کەوتیۆ پەژارە و غەمگینییەو، زوو رقی هەلەستا و درەنگیش هێور دەبۆو بۆیە کەمتر تیکەلای کەسانی دەکرد، گۆیی بەکەس نەدەدا دۆستاییەتی و خۆشەویستی بۆکەس دەرنەدەبێ، بەهۆی کورتە بالایی و تەمەنی کەمییەو تەنها بەخۆی پشێبەستبوو، هاوتەمەنەکانی خۆی تەگبیریان لێکرد بوختانیکی بۆهەلبەستن، ئازاری بەدەن و گالته بەشێو قسەکردنە کرسیەکی بکەن، بەلام ناپلین بچوک بەچەند شەپێکی سەرکەوتو لەگەڵ ئەوانەدا تێی گەیان دەن ئەم چۆرەشتانە بێ مەترسی نین.

لەخوێندندا زیڕەک بوو، بەجۆزێک میژووی یۆنان و رۆمی تەواو فیزیو و عاشقی ماتماتیک و جوگرافیاش بوو، ئەو مامۆستایانە ی ئەکادیمی سەربازیه کەش کە تەواو لەزانستە سەلیقەیان نەبوو، ناپلین بەخوێندنەوێ کتێبی تر زیاتر زانیارییەکانی بەرفراوان دەکردن، ئیتر رۆژ بەرۆژ زیاتر خەریکی خوێندنەو دەبوو، هەستی نیشتمان پەرستانە ی ئەو سەبارەت بەدورگی

کرس رفیقہ فہرہ نساییہ کانی توشی سرسوپمان کردبووہ واتی دهرماندن، له ریزانه دا به لای ناپلیونه فہرہ نساییہ کان داگیرکریبون و دهستان به سر زایه دگا کیدا کرتووه، چونکه له لایه کی تره وه دوری شو له نیشتمانه کی وناکه په یوه نندی نو له گل کس و کارو نیشتمانه کیدا له پنگای نامه و بوو وینه ماله که یان نه یده توانی له کانی پشوی ماویندا بیگیرنه وه لای خویان، له سالی (1784) قوناعی په که می به سرکه وتویی ته و اوکرو له تهمنی (15) سالی دا چو له گل لیزی سربازی پاریس بپه یوه رده کردنی نه فسر، دهستی به خویندنکرد، ماموستای پلہ یک له وکل لیزه دا وانه یان ده گوتووه، هر نه ونده به سه بلین (مونسر)^(۳۲) ی ماتماتیک زانی به ناویانگو (لاپلاسی)^(۲) بیرمه نندی پسپوری زانستی نه دگار (ناکار) ناس، نو ماموستایانه بوون که دهرسیان له ویدا ده گوتووه، ناپلیون به وپه ری تامه زوییه وه دهرسه کانی ده خویندن و کتیبی تریشی بق زیاد کردنی زانیاریه کانی ده خویندنه وه، له ویدا هه موو که رسته په کی خویندن و ماموستای به توانای هه بوون، به لام له ماوه ی خویندنی سالی په که میدا ناپلیون توشی به دبختیه ک بزو، له کرتایی مانگی نوکتوبه ری سالی (1784) دا باوکی به نه خزشی شپه نه چای گده، واته به هه مان شو نه خزشیه ی که دواتر ناپلیونیشی پیمرد، مرد، بنه ماله که یان بیتکاسکار مایه وه، براکه وره که شی جوزیف که سیکی ناشایسته و خوپه رست بوو هیچ نومیدی لینه ده کرا، نه وخویندکاره تهمنه شازده ساله چاودیری کردنی دایکو خوشک و براکائی گرتنه سترو دوی په ک سال له ماوه ی خویندنی له گل لیزه دا، له سالی (1785) دا به پله ی سره منگ، چوه ناوسوپای فہرہ نساییه وه بوو به لپرسراوی پایه گای سربازی شاری ولانس.

نه ونه فسر هه گنجه به سکه ساری له وشاره دا ده ژیاو له بهر نه وه ی زوری هه موجه که ی خوی بژدایکی ده نارد وه تابه ریوه بچن، بؤخی خوراک و پیدایستی مہرمه ژی ده کردو ده خواردو که مترین گران و گشتی بؤخی به روا نه ده زانی، له پزی نه و خانوانه ی که نه وه دیکي تیدا به کرئ کرتبوو دوکانیکی کتیب فروش ی لپوو و ناپلیون دوی نه رکه کانی سربازی هه موو کاته کانی خه ریکی خویندنه وه ی کتیب بوو خواوہ نی شو کتیبخانه یه ش به زه حمت کتیبی ویده دان، ناپلیون حه زی له کپرو کربوونه وه و قهره بالنی نه بوو، جگه له مش جل و بهر که کانی به جوری هه ژارانه بوو حه زی نه ده کرد که میکیش تیکه لاری خه لکبیت، به وپه ری تامه زویو شه یداییه وه خه ریکی خویندنه وه بوو، دواتر ماتماتیک و جگرافیا و گشت نامه ی دوخویندنه وه، له باری فلسفه فیشدا زوی ده خویندنه وه و له و رژگار دابوو که به ره می نو سه ره کلاسیکیه کانی وه: فوالتیرو روسو و دالامبر و مابلی و رینال و... هتری خویندنه وه.

حوکمی رژگار له سر نه وه بوو (سره تایی نیشانه کانی بیژاری پیشه وایانی شورش ی بورژوازی و فلسفه که یان) نه مش به یه کیک له تاییه ته ندیبه دیاره کانی ناپلیون هه ژمارده کریت، دروست له چ کاتیکدا له ناو دلی شو دا سهری هه لداوه، به هه ر جوری کبیت نه و سه ره منگ شازده ساله له و رژگار ی سهرقالی خویندنه وه بوو له ویاوهره دا نه بوو دهوره زه مانه ناسان بگوردریت، نو له به هاری ته منیدا دهستی بڑه ر کتیبیک ده برد تالییه وه وزه ی هونری خوی پیژید بکات سهرکه وتوانه له ناوهری کتیبه کان ده گیشته و کاریگری ده کرده سهر.

³¹ - مونر (1746-1818) ماتماتیک زانی که وری فہرہ نسایی و داهتری هه نده سی دسکریتو ویکه که لہ دامه زینرانی فوتابخانه ی پولیتک .

کتابی نه دد بېشی ده خویندنه وه. به شاکاره کانی فرترو گوته سهرسامبو، نووسینه کانی پاسین وکړنی و مزلترو شيعره بهرنگاريه کانی نوسپانی ټينگلېزی سده کانی ناوه پاستی ده خویندنه وه که له و پړژگاوه دا باوی بوو له پاستیدا نووسینه کانی ناوبراو (نوسپانی) کومه لږ شيعری خه يالناميزبون ، دواي نه وهی نه و کتیبانه ی ده خویندنه وه خه ریکی خویندنه وهی تيزه ماتم اتيکی وکتیبه سهريازيه کانیش به تاييپه تی سه بهارت به توپخانه کانی ده خویندنه وه. له مانگی سبتمبری سالی (1786) دا داواي موله تيبه کی سهريازی دور ودرژیکرو که پایه وه شاری نازاکسیق هه تا که من خیزانه کی له پوی نیداریه وه بېوزنیتته وه، باوکی دواي مردنی ملکيکی خه راپړکی له دواي خوی جیپشتنبو، ناپلین جوامیرانه کاروباره کانی پڅخستنه وه، دواتر موله تی سهريازی کی بی موجه وه رگرتن تاسالی (1788) درژکرده وه و کاروباره کانی خیزانه کی هیناپه وه سهريارو ژيانی تاناسيکی باش باشکردن، کاتی له سالی (1788) دا که پایه وه فهره نساو چوره سهريازگی نوسون، نه مجاره یان خانوی به کړی نه گرت وله ناو سهرياز که دا جیگیربو و دیواره به هه مان گپوتینی پېشو ده ستیکرده وه به خویندنه وه، به تاييپه نه و کتیبانه ی دهریاره ی بواي سهريازی سده کانی ناوه پاست بوون، جارتکیان له که په کیکی شارد له ژیر داروپه ردویدا کوفارنکی کړنی ده سکتوت که کومه لږ له یاساو پتسا کانی ژوستین-ی تیدا بلوکرابوونه، نه و نه هه خویندنییه وه، به لکو نزيکه ی (15) سال دواي نه و میژوه، له نووسینه وه ی پتسا کانی قانونی مه دهنیدا له خویندنه وه ی دیزستدا گوره ترین یاسا ناسه کانی نوشی سه رسوپمانکرده وه، ناپلین هیزنکی له بېرته چونه وه ی باشی هه بوو.

توانای له کاره سهخته کانی فکریدا سه ره تايه ی سه ره لډانیانوو، به پتی گوته ی خودی ناپلین که ده لیت: هه مو نه و کارانه ی پویه پووم ده بونه وه ده مویت نه نجامیانیده، ماوه یه کی دورو درژی له ناو میشکی خومدا بیرم لیده کړنه وه و پلان بډاده پشتن، پتشیپنی هه مو لایه نه کانیشم ده کړدن.

له نوسوندا، زورجار قه لمی به ده سته وه ده گرت و وتاری سه بهارت به هاویشتن و گرنگی توپ له شه ره کاند ده نووسین و به شی توپخانه ی سهريازی ببوه پشته ی نه و، له نتوان نه و په په کاغه زانه ی که ناپلین هه تا نیستاش ماون، چهنه نووسینی نه ده بی ویاداشتی سه بهارت به مه سه له ی فلسفه و سیاست و... هیت ده که ونه بهرچاو وژینه ی کاته کانیش بېرکه کانی بډوبه راهه تی لیبرالیزمی پتوه دیاربووه، ههنده ی جاریش چهنه نووسینکی په نگدانه وه کاریگری نه ندیشه ی جان جاک پتسوی پتوه دیاربوون، هه رچهنده ناتوانریت ناپلین له په پړه وانی تیوری په پمانی کومه لایه تی، پتس هه ژماریکریت، له وسالنه دا هیلیکی دیاروپه رچاو له پرحیه تی ناپلین ده که ویت بهرچاو، شویش زالبونی ته وای عه قلبیت وئیراده ی به هیزه تی به سه ره وه و نه سته کانیدا، هه میسه تیز به سکی خوی نانی نه ده خوارد، له دتس تايه تی کړدن خه ک وناشنایه تی ژنان به دوربوو، خوی له هه مو چوره رپواردن وگشت وگه رانیک ده پاراست، به شتیه یه کی ماندو نه ناسانه کاری ده کړد، نایا نه و به وهی وه که یه نه فسه ری شارتکی ژرده سته سهریان ده کړد؟ یه که نه فسه ری هه ژاری خه لکی کرس وکسیکی نه جییزاده ی ده سکتورت، به م ژيانه ی رازی ببوه؟ پتشنه وه ی ناپلین بواي هه بیت وه لایم نه م پرسپاره بداته وه و بتوانیت نه خشه بژانیده ی خوی داپژیت، نه و ته لاره له رزیه وه و تیکروخواو سه ره نه نجام شوی فهره نسا هه لگرسا.

(2)

یادداشت نووسان و میژوو نووسانی زۆر، که ژوانی ناپلیۆنیاں نووسیوه ته وه ده یانه ویت سووین له سه ره شه وه ی ناوبراو ژیری سه روی مژیی هه بو وه که رامه تی پتغه مبه ری هه بو وه، ده یانه ویت شه نه نیشانبدن شه وکه ده نه فسه ره بیست سه له له سه ریا زگه ی ئوسندا پیشبینی شۆرش (1789) ی کرد وه.

له پاستیدا هه مو پووداره کان زۆر به ناسایی هاتن و تپه رین، ناپلیۆنیش به هژی پتگه ی کۆمه لایه تپیه وه توانیوه تی درک به سه رکه وتنی برژوازی بکات به سه ر سیستمی فیودالی سه رکوته کردار، له دورگه ی کرسدا نه رستۆکرا ته کا هه ی کاتن ته نانه ت له سه رده می پژیی جنوایشدا خاوه نی شه و نیعتیا زو مافه نه بوون که نه رستۆکرا ته کا نی فره نسایی هه یانبوو، شه م که ده نه نه جییزاده کرسییه ی که خه لگی دورگه یه کی دواکه وتووی ئیتالیایی تازه هاتوو ژیر ده سستی فره نسا بوو، به هه ی جۆی ئومیدی له دلدا نه بوو له ناو گرو پریشکی شاگردا به وخیزاییه ناو و ناویانگی بلاوییته وه بدره وشیته وه، به تپه وانیی شه شۆرش به باشی ویناده کرد، شه مه شبوو که دواتر توانا و لیۆه شاوه یی تاکه که سی ده توانیت به پله و پاکانی کۆمه لایتدا هه لگیت، ناپلیۆنی که ده یی شه فسه ری تۆپخانه، هاتنه گره پانی پووداره کان و خۆی به دیار خست.

شه ویری له کاری به کرده وه ده کرده وه، باشترین که لک که له شۆرش وه رگرتبا چی بوو؟

شه م پرسیا ره دوولایه نی هه بوو، یه که م له دورگه ی کرس و دووه میش له فره نسا دار، زیاده پوه ی کردن له هه سستی نیشتمان په روه ری شه ودا ئاستیکی دیاریکراوی هه بوو، ئیتر شه وه مان شه وه رهنگ له هه کرسییه نه مابوو که له حه وشه ی قوتابخانه ی (بری بن) دا به گز قوتابییه کا نی قوتابخانه که یدا بچیه وه، شه و له وه که یشتوو فره نسا چییه و کرسیش چی، ده ی توانی به راوردی شه م دوو شوینانه بکات و نه یانخاته هاوتایه که وه، به لام مه سه له که به لای شه وه شه وه بوو شه وکاره ی ده ی توانی له دورگه ی کرسدا به ده سستی به ئیت له فره نسا شدا گیر ی بکه ویت، چونکه تازه شۆرش به ریا ببوو، شه م دۆخه نوییه زۆر یاریده ده رنه بوو، دوو مانگ و نیو دوا ی پزگارکردنی باست- ی، ناپلیۆن دوا ی مۆله تی کرد که پایه وه دورگه ی کرسی زادگای، شه و نووسینه شه ده بیانه ی که ناپلیۆن نووسینی، له سالی (1789) دا بوو که چه ند په راوگتیبوون ده ریا ره ی میژووی دورگه ی کرس، ده ستنوسه که ی دایه رینال و ناوبراو پتی باشبوو، به تاییه ت له پوه ی شه وه که لایه نکی میلی به خۆیه وه گرتبوو، پتشنه وه ی ناپلیۆن له زادگا که یدا خه ریکی کاری سیاسیییت هه زی له یوازی شه ده بی بوو، هه رکه که پایه وه کرس، پاسته و خۆ خۆی به لایه نگری پائول که پاره له تاراوکه نیشانداو پاش ماوه یه ک شه م دوانه له پوه ی سیاسیییه و لیکدابران، پائول ده یویست دورگه ی کرس له ده ست داگیرکری فره نسا پزگاریکات، به لام به لای ناپلیۆن شه پتشنه وتنی دورگه ی کرس ویه ره وپتشنه وانی خۆشی مه سه له یه کی بنچینه یی بوو، دوا ی چه ند مانگ مانه وه ی له کرسدا که پایه وه سه ریا زگه ی خۆی ویرا بچوکه که ی (لويس) یشی له که لخۆیدا برد، تاکه من خه رجی ماله وه یان که متر بیته وه، شه و دوو براه له سه ریا زگه ی ئالانسا که تازه بۆنه و شاره گوازا رابوو نیشه جی بوون، ئیتر ده بو ناپلیۆن و برا که ی به وموچه سه ریا زییه که مه ژابان که وه ریده گرت و خه رجی

خویندنی لویسی براشی لیدابا، زلجارجا نو دوویرایه نه ورنده مافوت وین پاره ده بوون نانی وشکیان ده خوارد، به لام ناپلین هریه جدی و برده وام خهریکی خویندنه وه بوو، به تایبعت کتیبه کانی بواری سهریازی، له سبتمبری سالی (1791) دا ناپلین خوی نه کلکورد بۆدورگی کرسی زایه دگای خوی، به لام نیتر هیچ په یوه ندیه کی له گه ناپولی-دا نه مایوو، چونکه پانولی خه باتی بۆپزگارکردنی دورگی کرس ده کرد له دست فره نسا، ناپلینیش له گه ن و بۆچونده دا نه بوو، له کوتایی مانگی نیشیریلی سالی (1791) دا پۆخانیه کان وه ندیک له لایه نگرانی پانولی شالوایان کرده سهر سهریازه کانی ناپلین له کرسداو ناپلین فرمانیدا ته قه له مانه بکن، به لام چونکه بین فرمانی فرماندهی گشتی سوپای فره نسا ته قه له وانه کرابوو، به فرمانی سهریازی بانگهشستی وه زارعتی بهرگریکراو له مانگی مایژدا خوی گیانده وه پاریس، به لام به موی پوداوو جه نجالیه کانی شۆرش مایه وه، نوکه نجه (23) ساله هیچ پۆلیکی له شالوکردنی خه ک بۆسهر کۆشکی توپلری وسهرنگونکردنی حکومت نه بوو و ته نها وه ک یه کینه ری ساده پوداوو کانی ده بیینی، راستی ناپلین به هاوه لی (بوری یز) پۆژانه ده چوونه سهر به زاییه کان تاسهیری نو خه لکه بکن که هیرش ده که نه سهر کۆشکی پاشایه تی و ناپلین به براده ره که ی گوت: و ره بابوای نه وخه لکه زه لیل و بیسهر به رانه بکوهین، کاتی (لویسی شازده هه م) که له م پاپه پینه هه پشه ئامیزانه سهرسام بوو، به کلاوه سوره که ی سهریه وه هاته به ره یوانی کۆشک و به دست پادشاهان سهرلامی له خه لکه که کرد، ناپلین به پقه وه گوتی: چه ند یاونکی بین غیره ته، چۆن، بۆرنگاده دات نو پۆخله واتانه بیته ناو کۆشکه وه، باشتروابوو چوارسه د پینج سه د که سی به گولله تۆپ ماستبانده وه، ئینجا ئه وانیتز چاکده بوون (من نو قسه یه ی که ناپلین به لویسی پاشای گوت وه ک خوی نه م نووسیوه ته وه چونکه شایسته نه بوو).

پۆژی (1792/7/10) نو پۆژه ی هیرشکرایه سهر کۆشکی لویسی شازده هه م وه لایه ن شۆرشیا نه وه گیردا، دوو یاره ناپلین له کچه کانی شارد ده که وته وه بهرچاو وه مان وشه ی دزیوی به پاشا ده گوت و خه لکه که شی به به ره لاو بیته ره وه به ره ناوده برد، به لن ناپلین که پۆژی ده هه می مانگی یۆلیزی سالی (1792) به شداری هیرشکردنه سهر کۆشکی له گه خه لکه کرد، نه خه لکه که ش پیتیبینی نه وه یان نه ده کرد پۆژیکیت نه وکوره نه فسهره بالا کورت به با لکۆتیه، بیته نیمپراتۆری په های فره نساو نه مپۆ لایه نگره ی جمهوریه، سه بی نو له ناوی ده بات، ناپلین بۆی ده رکوت وته واو برپای به وه بوو که تۆپخانه کاریگری ته واوی هه په وه توائیت شالوی خه ک ته فروتونا بکات، دوو یاره ناپلین گه پاپه وه دورگی کرس وه وکاتانه دا پانولی جیاخواز خوی ته سلیمی بریتانیا کردبوو، دوا ی تیکه له چوون وپوهیه پوو یونه وه یه کی مه ترسیدار ناپلین توانی پیتشه وه ی سوپای بریتانیا نو دورگی به داگیرکات به خیزانه که یه وه هه لیت بۆ فره نسا، نه مه له مانگی نوگۆستی (1793) دا پویداو پیتشه وه ی ناپلین و خیزانه که یان هه لیت مال و ملکه که یان له لایه ن لایه نگرانی پانولیه وه تالان وپۆژکار، نیتر سالانی نه هه مته ی و سه نگه ساری ده ستپیکرد، هه رچه نه ناپلین پله ی سهریازی بۆ سه رتپ به ریزپوه به لام ده بوایه به وموچه که مه ی دایکی وحوت خوشک وبراکی به ختوبکات، سه ره تا له شار ی تولون بوون دواتر چوون له شار ی مارسیدا نیشته جیبوون و به مه مره مه زی ده ژیان، ژانی نه وانه مانگ له دوا ی مانگ خراپترو گرانتز ده بوو و ده ستکورتی ته نگه ی پیته لده چنیز و هیچ نو میدیک له ناسۆره به دی نه ده کرا، له پپرکاری سهریازی به شیوه یه کی چاره وانه کراو گپار، له خواووی فره نسا دا پاپه پینکی دژه شۆرش به رپابوو، لایه نگرانی پاشا له تۆلۆندا کرێکارو کارمه ندانی ده وله تیان کرتبوون وکوشتیوون و نه و که مه

سەریازیانەى بریتانیاش کە لە دەریای سپیدابوون هاوکارى سەریازی ئەوخەلگە پاپەڕیوەیان کردبوو، سوپای شۆرش ناروچەى تۆلۆنى لەوشکانییەوه گەمارۆدا، ئەو گەمارۆ سەریازیەش لەژێر فەرماندەى گەسێکداو بو بەناوى کارتو، ئەو فەرماندە سەریازیەى شۆرش کە پاپەڕیوەکانى خوارووى فەرەنسای سەرکۆتکردبوو، یەکێ بوو لەناشناکانى بۆناپارت وخەلکى دورگەى کرس بوو وناوى (سالى چتى) بوو وهمان ئەوکە سەبوو کە لەگەڵ ناپلیۆندا دژی ئابولى بیونەوه.

ناپلیۆن لەسەربازگى نێك تۆلۆندا چاوى بەهاونیشتمانیهكەى كەوت وپاسى لەدوروخستنهوهو تێكشكاندننى سوپای بریتانیاكرد،(سالى چتى) ئەوى بەفەرماندەى تۆپخانه دانا بۆتێكشكاندننى پاپەڕیوان، ئەوهێرشەى لەپۆلانی سەرەتادا دەستی پێكرد، تێكشكا، چونكە لەژێر فەرماندەى(دوئە) دابوو وناكۆكبوو لەگەڵ بۆچوونى ناپلیۆندا ولەساتەوهختى ناگونجاودا ناوبراو(دوئە) پاشەكشەى كرد، ناپلیۆن لەو پاپەڕیوان دابوو ئەگەر ئەوپاشەكشەیه لەوكاندا نەبوایە ئەوا سەرکەوتووى بەنسێب گەلى فەرەنسا دەبوو، ناپلیۆن زۆر داواى لەفەرماندە سەریازیەكانى بالاكرد پێگای پێبدەن ئەوئەخشە سەریازیە داپۆزیت، بەلام ئەوان باوهریان بەكۆره لاوه بێگانەیه نەدەكرد، تاسەرئەنجام (دوگمیه)ى فەرماندەى تازە پێگای بەئودا ئەخشەكەى خۆى بخاتە بواری جێبەجێكردنەوه، ناپلیۆنیش داوى ئەوى تۆپەكانى جێگیركردو تۆپبارانكردنێكى خەست و سامناك وگيانى خۆى خستە مەترسیهوه لەتەپۆلكەى ئاگیت توانى بگاتەسەر لیوارێكى كەمى دەریاو هێرش بگاتەسەر سوپایى دەریایى بریتانیا.

لەپۆلێ(17)ى ییناپەردا كۆمارى خوازهكان كە ژمارەیان(7) هەزار كەس دەبوو، هێرشیانكردەسەر ئەوشارەو داوى شەڕێكى خوێناوى تێكشكان وپاشەكشەیان كردەوه، بەلام بەهۆى هێزە سەربازەكانى تۆپخانهى ناپلیۆن وهێنانى لۆجستى، توانى ئەوشەرە لەتێكشكانەوه بۆسەرکەوتن بگۆریت، لەبەرەبەیانى ئەو پۆژەدا لایەنگرانى پاشا دەستەدەستە هەلاتن وشاریان جێهێشت و بریتانیاى یهكانبێش پێگایاندا بچنەناو كەشتییهكانیانەوهو پەنایاندا، تۆلۆن كەوتەوه ژێردەسەلاتى كۆمارىخوازهكان وسوپای شۆرش هاتەوه ناو شارو كەشتییهكانى بریتانیاش لەپۆخى دەریا دوركەوتنەوه هەلاتن، بەهۆى ئەم سەرکەوتنە درەوشاوه پەژنرال (دوتیل) پاپۆرتێكى بۆ وهزارەتى بەرگرى لەپاریس ناردو تێیدا پایگەیانداو بوو كەشایستەى ولێوهشاوهى ناپلیۆن لەگۆتن نایەت، ئەولەو پاپۆرتەدا جگەلەوهى ئامازەى بەوهكردبوو كە زانیارى سەریازی ئەوهاوتایە لەگەڵ ژیریەكیدا، خاوەنى كەسایەتییەكی گۆرەشە، هەروەها لەدرێژەى ئەو پاپۆرتەدا نووسیبووى، من باسى ئەفسەرێك دەكەم كە نەزیری دەگمەنن ویهك لەهەزارنیه، هەروەها داواى لەوهزیری بەرگرى كەردبوو چاودێرى ئەم ئەفسەرەبكات بۆباشكردن وچاكسازى كۆمارى، لەپۆلێكەى كەناپلیۆن گێڕای بەبەردەوام تۆپبارانكردن وهێرشكردن لەساتەوهختى گونجاو هەستیاردا، بەلاى هەموانەوه دانایى ونەبەردییهكى مەزن بوو، ئەم هونەرى شەپە كەیهكەمەین نەبەردى ناپلیۆن بوو وسەرکەوتنى بەدەست هێنا لە(17)ى دیسمەبرى سالى (1793)دابوو، لەسەرکەوتنى تۆلۆن -هەهتا (18)ى یۆنیى سالى(1815)كوشەپى واترلو- ئەم سەرکەوتنە لەسەر زمانى خەلكبوو و ماوهى(22) ساڵ هەتا پۆزگارى شەپەكانى ئازادى خوازی میلی لەئەوروپادا باسى لێوهكراو تا بەئەمرۆش ئەوشەپانە لەمەنەجى وانەى میژوودا دەخوێنرێت.

ناپلیۆن لەژانیدا نێكەى شەست شەپى گۆرەو بچوكى كردن، زۆر زیاتر لەوشەپانەى كە ئەلكسەندەرى گۆرەو(1)نانپال وسیزارو سقۆرۆف كەردویانن، هەرچەندە بەبەراورد لەگەڵ شەپەكانیدا شەپى تۆلۆن هیچ نەبوو، بەلام ئەوشەپە بەردەوام

شونځنکی تايه تی هه بوو له داستانه کانی ناپلیوندا، چونکه نه و شپږه سهرنجی هه مو لایه کی بډلای نه و نه فسه ره که چه پراکتشاو بویه که م جار له پاریسدا په بیان هه بوونی نه ویرد، کومیتي پزگاری میلی به وی خیانه تکاره کانی تږلن په تیندرابوون وکه شتیبه کانی بریتانیا ش هه لاتیبوون بډیڅه کانی میسر تږر دلشادبوون، کږپانکاریه نوځکان نه و په بیان نیشانده دا که دږ شږپشیبه کانی لایه نگرې پاشایه تی له سهرتاسه ری خواروی ولاتدا سهرکو تکران و تیکشکیندراون، قه لاتی تږلن سهاره ت به دږه شږپشیبه کان نه و نه ده سخت وناسی بوو که س باوه پی نه ده د کړنو به پاستی نه ده زانی له لایه ن که دنجکی نه ناسراو به ناوی ناپلیون نه و پزگارکراوه، له به ختی ناپلیون که سینک له هڅردوی سهریازد ابو که له فهرمانده (سالی چتی) ناودار تریو - نه و که سه ش نوگوستن روبسپیری برا بچو کی ماکزیمیلین بوو، که له پزگار کړنی شاردا به شداری کړدبو و پاپږتښکی له سهر نه و شپږه بډپاریس نار دبوو، له سهر بپاری نه و له پږنې (1794/1/14) دا ناپلیون بډناپارت پلای سهریانی به رزده کړتیه و بډسر له شکر، ناویراو له وکاته دا ته مهنی (24) سالیو که هه نگرای په که می نا.

(3)

سهر که و تن له شپږی تږلندا له سهر ده ستنی ناپلیون، له پږگار تږکد ابو که گروپی مونتانارییه کان ته و او به سهر نه دجومه نی کنوانسیوندا زالبوون، له پږگار تږکد ابو که کلپ ژاکوبنه کان نفوزکی زږیان هه بوو له پایته سخت وشاره کانی تری فهره نساداو شږپش زالبوو به سهر دوژمنانی ناوڅ که لایه نگرانی شانشیني وژیرونده کان وکه شیشه کان بوون و به سهر سختی سهرکو تیان ده کړد، ته نانه ت به سختی دوژمنانی دهره کیشیان به رپه رچ ده دایه وه، له م نه به رده ناوڅیبه دا، ناپلیون بډناپارت ناچار بوو چاوله نار نه و هه مو چه ماوه ره دا بکاته وه که ده یانتوانی هه مو شتیکی پییده ن و به په کتی هه لیږتښ، چونکه له وپږنانه دا شاره سهرکیشی که ره کانی خواروی ولات نه و په بیان لاپوون ببډوه نیتره یچ نومیدیک نییه بډ هه شلاخان وه و دژایه تی کړدنی حکومه تی کږماری، له سهره تاي هاویندا کومیسینی شږپش له خواروی ولاتدا - به تاییه ت پږیسپیر له ژیر کاریگری راسته وڅی ناپلیوندا، خویان بډه ږشکر د نه سهر (پیه مون) و خږه لاتی نیثالیا ساز کړد، هه تاله وږه هه پشه له نه مسا بکن، کومیتي پزگاری میلی دوو دلبوو وکارنوله وکاته دا له که ل نه م پلانه دانه بوو، ناپلیون نومیدی نه و هه بوو له پږنگای نوگوستن روبسپیره وه بټوانیت به نار نه زوی خوی بگات، واته بډاگیر کړدنی نیثالیا جلی جه نگی له به ریکات و به که ویتنه کار، حکومه تی فهره نس، کږماریخوازه کان به وه ناشنانه ببوون که ویتنای نه و به بکن پوویه پوی شپږی دهره کی بینه وه به و هه ولاته نه و وپیه کان ده ستیان له کاروباری ناوڅی فهره نسا و ده رده دا، نه و ان له حاله تی به رگری کړدند ابوون و به س، چاچای هه لمه تبردن که غیره تی ده ویست، چاره نوس وای هیتایه پیښ ناپلیون له سالی (1794) دا نه خشه که ی خوی بخته جبهه جیکړدنه وه، په ک پیشهانی سیاسی مه سه له که ی هه لگتیاپه وه، روبسپیر به مه به ستنی نه و هه نه خشه ی هیرشکر د نه سهر نیثالیا ی به برا که ی بلیت وله نه دجومه نی پزگاری میلیدا به رگری له مه بکات که رابډوه بډ پاریس وله وکاته شدا ناپلیون به نه پنی چووبو بډ ژن بډنه و هه تاوتوتی ډڅه که بکات وزانیاری زیاتری ده سته بکه ویت و دوی نه مه که رابډوه له (نیس) دا به چاره پوانی مابډوه، له پ هه والیک له پاریسه وه هات - که نه ک هه رته نها سهاره ت به م شاروچکه یی خواروی ولات ته نانه ت به لای خه لکی پارسیشه وه شتیکی چاره پوان نه کراو بوو، نه م هه واله سهر سوپه ږته ره ش نه و هه بوو ماکزیمیلین روبسپیر و برا که ی نوگوستن و سن ژوست وکوتن - یان ده سته به سهر کړدوون و به ره به یانی پږنې دواتر به جیوتین ملیان په راندون، دوی

ئەوێ بێدادگاییکردن ئەمانەیان کۆشتوون، لایەنگەرکانیشیان گرتوون و پراوەدوونراون و دەستیانکردووە بەگرتنی ئەو کەسانەش کە لایەنگەر-یان گومانی ئەوێان لێکراوە سەر بە سیستمی حوکمی پێشوو بووین.

دوای ئەبەداکردنی ئەمانە ناپلین هەستیکرد هەره‌شەێ جەدێ کەوتزەسەر، لەماوەێ کەمتر لەدووه‌فته بەسەر پووداوە کەێ (1794/7/27) دا، ناپلینیان دەستگیرکردو لە (1794/8/10) دا بریدیان بۆقەلاتی ئانتیب، دوای ئەوێ ناوبراو (14) پۆژ زیندانی کرا، ئازادیانکرد چونکە هیچ بەلگەێک لەدۆسیکائی ئەو دا نەبوو بێتتە بەهاتنە بۆلە ناوبردنی.

لەپووداوە مەترسیداره کەێ (ترمیدوری) دا زۆر لەوکەسانەێ لایەنگری رۆیسپیریزمی بۆون کۆژدان، دەکرا ناپلین خۆی بەبەختەوەر بزانیت بەوێ پزگاری بۆ لەجیوتین، دوای ئەوێ ناپلین لەزیندان ئازادکرا هەستیکرد کاتی گۆڕانها تۆرەو پێگای رەو پێشچوونی ئەو کە بەباشی کرابۆو گەیشترتە بنەست، دەسەلاتدارانی تازه گومانیان لەئەو هەبوو، جگە لەمەش زۆرشتیان سەبارەت بەئەو نەدەزانی، سەرکەوتنە کەێ تۆلۆن بە ناویانگی سەریازی ئەوتۆی بۆئەو دەستەبەر نەکردبوو. هەرچۆنێکبێت سەرکەوتنە کەێ تۆلۆن نێت بەفەرمانۆشی ولەبیرچوونەو سپیژدرا بوو و پەهای پلۆزانی سەرەتایی نەما بوو، نەهاتە تەیکەێ تر پەویکردە ناپلین، ئەویش ئەو هەبوو کۆمیتەێ پزگاری میلیی ترمیدوری فەرمانی بەناپلین کرد بۆسەرکۆتکردنی یاخیبوونی ولایەتی (واند) بکەوتنە پێ و پەرەو ئەوشارە بپوێ، کاتی ژنرال ناپلین گەیشتە پاریس پێیانگوت ئەوێان بەفەرماندەێ تیپێکی پیادە دانان، لەکاتیگە ئەو ئەفسەری تۆپخانەبوو ونیدەزانی لەگەڵ تیپی پیادەێ سەریازیدا خەزمەتکات، دوای ئەوێ ناپلین شیۆر ناپەزایی خۆی لای ئوبری کە یەکیکیبوو لە ئەندامانی کۆمیتەێ بالا، دەریپێ، دەستی لەخەزمەتی سەریازی کێشایەو.

ناپلین توشی پۆژگاریکی سەخت و ناھەموار بۆو، ئەو ژنرالە ئیستقالە کردووە تەمەن (25) سالە کە لەگەڵ لێپرسراوەکانیدا تێکەڵچووبوو و بێھێج مۆچەو سەرچاوەێکی بژۆی هاوین و پاییزی سالی (1794) و زستان و پەھاری سالی (1795) ی بەدەستکورتی و مەینەتیەو لەپاریسدا بەسەریرد، وەک ئەوێ هەموو ئەوێان بێرچوونیتتەو، سەرئەجام لەمانگی (8) سالی (1795) دا وەک ژنرالی تۆپخانە دەفتەری نەخشەدانانی کۆمیتەێ پزگاری میلیی، کە دەستەێ بالاێ گشتی سوپابوو و فەرماندەێ گشتی سوپای کۆماری لەئەستۆدابوو ولەلایەن (کارنو) ئەوێ ئەو کۆمیتە بالاێ دامەزرا بوو، ناپلین وەرگیرا.

مۆچەکەێ کە مەبوو و زۆرینەێ کات بۆنانخواردن دەچوو مالی (پرنو) کە لەلای ئەو خێزانە ناوبراو زۆر خۆشەو یەستبوو، بەلام بەدرێژایی ئەو ماوەێ دەستی لەکارکێشابۆو بۆجاریکێش ناپلین لەو پەشیمان نەبوو کە بەفەرماندەێ سەریازی پیادەنەچوو بۆشەر، بۆیش بۆگەپاندنەوێ بۆسەر کارەکەێ پەنای بۆ هیچ لێپرسراوێکی حوکمی و کاریە دەستانی شۆرش نەبردو هۆی گەرانیوەشی تەنھا ئەو هەبوو جاریکێت بەخت بۆو هاوێلی.

کۆماریەکان بۆ پەو بەپوویونەو لەگەڵ دۆژمنەکانی هاوتای شاری تۆلۆن پێویستیان بەبوونی پیاوێکی وەک ناپلین بوو. سالی (1795) یە کێ بۆو لەسالانەێ کە زۆر گۆڕانکاری لەمێژووی شۆرشێ فەرەنسادا روویدا، شۆرشێ بژۆژی کە رێژمی حوکمەتی رەهای پاشایەتی و فیدۆالی لەناوبردبوو، لەتۆی ترمیدوردا خۆی لەبەھێزترین چەکی خۆی بێیەری کرد، واتە دکتاتۆری ژاکوین، بژۆزایەت گەیشتبۆ دەسەلات و توانا، لەپێگای گەپانەویدابوو بەکەرەستەو شیۆزی تازه بۆجێگیرکردنی زیاتری دەسەلاتی خۆی و گرتنتی مانەوێ، لەماوەێ زستانی سالانی (1794-1795) دا کۆنۆنسیونی ترمیدوری بەردەوام

لایه‌نگری پاستره و هکائی ده‌کرد، به‌مانا سیاسیه‌کئی، پاشگه‌زیوونه‌وی برژوازی له‌هاوینی (1794)، واته پڅک دواى لابرډنى ده‌سه‌لاتى دکتاتوری ژاکوبن.

برژوازیه‌تى^(۴۶) هیچ کاتى به‌بارته‌قاي نه‌وپایزه به‌میزو کارامه‌نه‌بوو، به‌لام له‌پایزی سالى (1794) یشدا بالى پاستى کنوانسیون مابووى بتوانیت به‌رومه‌لما لاری ویترس راکانى خوی ده‌ریرت و به‌شیوه‌ی پراکتیکی بیخاته حاله‌تى جتیه‌جیکړنه‌وه، له‌وساله ترسناکه قات وقریه‌دا که‌چینی کریکار (پرولیتاریا) به‌رده‌وام کتیشه‌ی بیتکاری ونه‌بوونی ببوه وپړدی سه‌رزمانیان ویرسییه‌تى ته‌واو تنگى به‌خه‌گه‌لچنبوو، دایکان له‌برسییه‌تیدا دواى خنکاندن- یان کوشتنى پوله‌کانیان خویشیان ده‌کوشت، به‌لام هه‌ندى له‌دانشتوانى ناوه‌ندى شار به‌شیوه‌یه‌کى خترا ده‌وله‌مند ببوون وپیوونه خاوه‌نى کړشک وته‌لارو بانک وپازاپی بۆرسه به‌دزی له‌ده‌ولت وگه‌نده‌لى ئیدارى، دوو پاپه‌پین له‌وناوچانه‌ی که‌کریکارو مه‌ژاری تیدا ده‌ژیان دژى کنوانسیون سه‌ریه‌لدا وخویشاندانیکى چه‌کدارى مه‌ترسیداریان کرد، یه‌کټیکان له (12) ی ئیبریل وده‌وهمیشیان له (20) ی مایزی سالى (1795) دا بوو، نه‌مانه پاسته‌وخو هتیشیان کرده‌سه‌ر باره‌گای سه‌ره‌کى کنوانسیون، به‌لام ټیکشکټیدران، نه‌وتیکشکانده سامناکى مانگى مایو چه‌ککردنى نه‌مانه هیچ جوره چالاکیه‌کى به‌کومه‌لى نه‌مانه‌ی نه‌هتشت، نه‌مه واینیشاندده جارټیکتر برژوازی لایه‌نگرى شانیشینی که‌له‌دلى برژوازیه‌تى کړندا^(۴۷) مردبوو، وروښابووه، نه‌وانه وایان لیکده‌دایه‌وه ئیتړ نږبه‌ی نه‌وان هاتووه، به‌مه‌ل‌دا چوووبوون، دواى ټیکشکانى چینی پرولیتاری لایه‌نگرى شانیشینی که‌له‌گول کونه‌پرسته برژواو فیوداله‌کاندا ده‌یانویست شانیشینی بگه‌پټه‌وه، توشى ناوومیدى گه‌وره‌بوونه‌وه، به‌تاییه‌ت دواى نه‌وه‌ی برای لویسى شازده‌هم ملی به‌جیوتین په‌راندراپوو، لایه‌نگرانى شانیشینی نه‌ده‌یانویست و نه‌باوه‌ریشیان ده‌کرد له‌سالانى (1789-1795) دا چ کار نه‌خشه‌یه‌ک نه‌جام درابوون، نه‌یاند ه‌زانى ئیتړ قوناغى فیودالى^(۴۸) به‌سه‌رچوو وناوتانیت بگه‌رټه‌وه و قوناغى سه‌رمایه‌دارى ده‌ستى پی‌کړدوه و نه‌و قوناغه سه‌رده‌میکی جیاوازی له‌نئوان رۆزگارى کون و نویدا دروستکړدوه که‌به‌هیچ کلچجیک به‌یه‌که‌وه نابسته‌رتیه‌وه، بږیه بیرۆکه‌ی گه‌پانه‌وه‌ی نه‌مانه بۆسه‌رده‌سه‌لات به‌شتیکى سه‌پرو سه‌مه‌ره دیارپوو، له‌له‌نده‌ن وکوبلنس^(۴۹) ومیتړ^(۵۰) وهامبورگ وروم، واته له‌همو نه‌وشوئانه‌ی په‌ناه‌نده‌ی فهره‌نسى تیدابوون - به‌رده‌وام نه‌وه له‌ناو نه‌وخه‌ولکه‌دا ده‌گوترايه‌وه که‌پټویسته هه‌مو نه‌وانه‌ی ده‌ستیان له‌شورشدا هه‌بوو به‌وپه‌رى سزا بگه‌په‌ندریڼ.

دواى روداوه‌کى مانگى مایو، کړشتارى نه‌ورټده، هه‌مو لایه‌نگرانى شانیشینی ده‌یانگوت خوښه‌ختانه چه‌ته‌و پټکره‌کانى به‌ناو شورشکړ له‌ناو خوئاندا به‌گژیه‌کتریدا چوونه‌وه و ئیستا کاتى نه‌وه‌هاتووه لایه‌نگرانى شانیشینی هه‌لمه‌تیا بگه‌په‌نسه‌ر وخواه‌خواو نه‌کړیت و ده‌پس هه‌ردو لایه‌نى- ترمیدورى و مونتانیا ریسه‌کان له‌سیداره‌بدرین، بیرۆکه‌ی گه‌مزانه‌ی نه‌وانه که‌گیرانه‌وه‌ی میژووبوو، هه‌مو نه‌خشه‌کانى نه‌مانى فه‌شل پی‌ده‌هینا و خه‌یا لپلاوبوو، دزى وخوچه‌رستى و دپنده‌ی و نابروچوون و ده‌ستدریژى و هه‌رچى شتى خراپ که‌وټنای ده‌کړت به‌که‌سانى وه:ک: تالیران^(۵۱) و فیرون^(۵۲) و یواسى دانگلاس^(۵۳)

²⁴ - برژوارته مهبست له‌پاتى راستى کومونه‌ی پارسه که‌برژوازیه‌کان له‌کنوانسیونى به‌زیه‌برډنى ده‌وله‌لدا حوکمان ده‌دست بوو. (و- فارسى)

²⁵ - مهبست له‌برژوانى کون - واته نه‌و برژوازیه‌ی که‌له‌زیر سایه‌ی شانیشینی و له‌قوناغى فیودالیدا بوون.

²⁶ - فیودالى: قوناغى ده‌ره‌کایه‌تى.

²⁷ - کوبلنس - شارټکه له‌له‌لمنیا و له‌سالى 1792 دا په‌ناه‌نده فهره‌نسیه‌کان له‌دست توشى هه‌لچوون و له‌وټندا ده‌ژیان.

²⁸ - متو - نال بلکوا - بیککه له‌شاهه‌کانى لیتوانى ولویسى هه‌زده‌هم دواى هه‌لاتى له‌سالى 1798 - سالى 1857 له‌وټندا ده‌ژیا.

²⁹ - دالیران (1767-1825).

وباراس^(۳۱) ده گوترا كه كوتاييان به كار هساته نوځكه ي ترميدږو ديكتاتوريه ته ي ژاكويڼ و كار هساتي مانگي مايځ هښابوو، شتيكي پړاوپر به پيستي خوي بوو وحق بوو، به لام ناحق نه وده بوو نه مان به يڼ به زه ييانو و بيقير هتانه تاواني لايه نگرې سيستمې شان شينيان دابوو پال نه مانه، كاتي لايه نگراني سيستمې شان شيني به په له خويان ناماده و پرچه ككرد، بځ شهر و هه نديك له وپه ناهندان له ژير پاريزگاري ويليام پيت-ي سه رځ وه زيراني برتانيا له شتوره دورگي كيرون^(۳۲) كږبونونه و رابه راني كنوانسيونيش ده سته بځ له شكرتيكيان له ژير فرماندهي ژنرال هس^(۳۳) دا سازكرد، بځ رووبه روځ بوونه و له گه ل نه وانه دا، دواي نه وده ي شهرتيكي خويانوي روویدا، سوپاي كوماري تواني تيكيانېشكيځنيټ و(750) ديل له مانه گولله باران بگه ن.

به لام له گه ل نه وتيكشكانه شدا لايه نگراني شان شيني خويان به دږواو نه ده زاني ونيستا دو مانگ به سر نه و روو داوه دا تيڼه په پييو كه نه مانه له ناو پاريسدا جموجوليانكردو چه كيان به ده سته وده كرت.

نه م روو داوه له كوتايي سېته مېرو سه ر ه تاي ټوكټوبه ردا روویدا - يان به پتي سالنامه ي شورش له نيوه ي مانگي (وانده مير)ي سالي چواره مدا روویدا.

له و پڙانه دا كنوانسيون ياساي بنچينه يي تازه ي دارشتېووبه پتي نه و قانونه پيښ كس به رتوره به ري نه نجومه ني جتبه جيكرن بوون، به م جوره نه نجومه ني ياسادانان بريتيبوو له دو نه نجومه ني يه كيكيان نه نجومه ني(500) كسي بوو، نه وي تريشان نه نجومه ني پيران بوو، كنوانسيون ناماده بوو نه و ده ستوره تازه به بځاته حاله تي جتبه جيكرنه وده و خوشيان له ده سلات دورېكه ونه وده، به لام به وځي نه و روو داو پيشهاتانه ي كه برژوازيه كان رځ به رځ به هڅيده بوون و زياتر تينيان ده هڅينا بځگرتنه وده ده ستي ده سلاتي شان شيني بځيه كنوانسيون له ترسي نه وده ي نه مانه له ريگاي خړپالاوڼن بځنه نجومه ني(500) كسي و ده رچونيان، نه نجومه ني كنوانسيون برياري له سر نه وده ده ركرد كه پتيويسته به پتي نه وېرياره تازه به دوا دوو له سر سيټي نوځنه راني(500) كسي دوو له سر سيټي نوځنه راني نه نجومه ني پيران له لايه ن كوميته ي كنوانسيون وه په سته د بگرتن وياقيه كيتر له خه لكانيتر ين.

به لام نه مجاره يان لايه نگراني سيستمې شان شيني نه نها نه بوون، بځيه بارودځي كنوانسيون له مانگي وانده ميردا رځد مه ترسيداريوو.

ژماره يه كي رځد له چيني برژواو نه شرافه كان و خاوه ن كڙكاو ورده برژواكان دځي نه وېرياره هه لسانه وده كه ته ولو بېرځكه ي راستيان هه بوو، له هه ندي به شي شاري پاريسدا له پر له مانگي ټوكټوبه ردا دځيه كنوانسيون راپه رين، هه نديك له لايه نگراني شان شيني كه خه وني ژيړنيان به گه رانه وده ي رځي پاشايه تيبه وده ده بيني، له خوشياندا ټوكته يان له كه ولي خوياندا نه ده كرت،

³¹ - فروڼ (1774-1852).

³¹ - بواي(سرځي نه نجومه ني كنوانسيون ترميدوري.

³² - باراس (1755-1829) نه نده ي كنوانسيون، هممو نه مانه ي سره وده نه نده ي كنوانسيون بوون و دځي روپير بوون.

³³ - كيرون - شتوره دورگه يكي بځو كه و گوتنه خويانوي فرمانده وپه ويليته ي موريجان-ه وپه نابره فرمانده كان ويستيان له و دورگه يدا جيكرين به پاشني برتانيا،

به لام هممويان به ده ستي سوپاي كوماري كوزان وپه رته وازه كران. (و- كوردی).

³⁴ - سه ركرد په كي فرمانده (1768-1797).

کۆمارخوازه پارێزگاره کانی و پێژگاره کانی پاريسيش، که سه رانی شۆرش زیاد له ناستی خۆی که وتبوونه پێش، به لای شانشیندا ده یان شکانده وه، له بر واری (29) ی سېتمبه ردا هه والێکی مه تر سیدار گه یشته کنوانسیون نه ویش نه وه بوو چه ند له بازاره کانی پاريس ده ستیان به سه ردا گیرابوو و نه مه ش زه نگێکی مه تر سیداری لێده دا، به راستی ده بوا کنوانسیون بۆ رو به رو بوونه وه ی نه م دۆخه پشت به چی به ستیت؟ دوا ی چه ککردنی کرێکارانی ناوچه کانی پاريس و نه وشه ره دژواره داپلۆسین و تیکشکاندنێ ژاکوبیه کوده تاجیه کان، ئیتر کنوانسیون نه یده توانی پشت به یارمه تیه کانی سوپای میلی به ستیت، کرێکارانی پاريس گه و ره ترین دۆمه کانی خۆیان له ناو کنوانسیوندا ده بینێ و هه رگیز له رو به وایه دا نه بوون و سارد ببون وه له وه ی بۆخاتری پاراستنی سێ له سه رچواری نه دما نی کنوانسیون له نه نجومه نی (500) که سیدا به ننگن و به رگریان لێیکن، هه تا نه دما نی کنوانسیونیش به گومان بوون له وه ی چینی برولیتاریا به رگریان لێیکات، ته نانه ت نه فره تیشیان لێده کن و کنوانسیون لیشیان ده ترسا، نه وه ی ده مایه وه سوپابوو، به لام له م لایشه وه پارودۆخه که زۆریاش نه بوو، راسته سه ربازان هه میشه و له هه موو شوێنیکدا بێ دودلی له گه ل نه وه لاتوه خانیانه دا ده بنگان، (واته دژه شۆرشیه کان) له هه ر شوێنیکیشدا توشی ده سه ت و تاقمه کانی لایه نگری شانشینی ده بوونه وه هه رله بېشه لێنه کانی نرماندیه وه هه تا ته پۆلکه کانی و انده و شێوه دورگی کیه رن له به لجیکار سه رسنوره کانی نه لمانیا، لێیان ده هاتنه ده ست و ته قه یان لێده کړدن، له گه ل نه مه شندا بژوتنه وه ی (وانده میر) دروشمی گه راننده وه ی بنه ماله ی بورینی نه ده دا، به لکو خه لگی هانده دا بۆ ده سه لاتداریه تی میلی که به هۆی دانانی یاسا کانی کنوانسیون له بار باریبوو و پێژگا گهن ده ی هه لپژاردنی ئازادی ده کرد بۆ هه لپژاردنی نوێنه رانی راسته قینه ی گه ل له لای نه هاو لاتیانه وه، خۆنه گه ر سه ربازه کانیش به ته وای مانا کۆمارخوازی بووین و فریوی دروشمه کانی وانده میریان خوارد بێ - خۆفه رمانده سه ربازییه کان له دۆخێکی خراپدا ده ژیان.

بۆ نمونه: با ژنرال مینو⁽⁹⁰⁾ فه رمانده ی پادگا کانی پاريس، باس به کین که رۆژگا رێ به یه که هه لمه تی سه ربازی توانی شارۆچکه ی سنت نه نتوان - بخاته وه ژێر رکێف و له ماوه یه کی کورتدا له شارۆچکه دا خێمه ی سه ربازی هه لبدات و کرێکاران پۆلپۆل بۆ ژێر جیوتین بنێریت تاملیان به یزین، هه مان نه وه نه راله ده ی توانی دووباره ئه و کاره بکاته وه، کاتێ سوپا که ی نه وه له به ره به ری خۆئا و ابوونی رۆژی (14) ی مایۆدا دوا ی سه رکه و تنیان به سه ر کرێکاراندا به ریز ده رۆیشتن و تیپی مۆسیقای سه ربازی له پێشیا نه وه به سه رشه قامه کانی پایته ختا ده هاتن، خه لک له م به راو به ری شه قامه کانه وه به جل و به رگی ئالو الوه چه پله پێزان و شادی و خۆشیا ن ده رده بپی و له کانی دلایه نه وه هاواری شادیا ن ده کرد، ئه و کات بیه رکه یه ک - یان باشتروایه بلێی، ن ئامانجێک له نێوان نه وان و سه ربازه کاندا هه بوو، مینو ده ی توانی له ورۆژدا خۆی به نوێنه ری ده و له مه ندو ئه رسنۆکرا ته کان بزانیته له دژی هه ژارو برسییه کان.

نه م هه ستکردنه به باشی له نه ودا به دی ده کرا و چێژی تاییه تی پێده به خشی، به لام نیستا چۆن به چ به هانه یه ک بچیت گولله بارانی ئه وکه سانه بکات که له مه و به ره هاواری شادیا ن بۆ نه و ده کیشاو گوشت و خوینی نه م له گه ل نه واندا یه ک ببوو، ئه که ر جیاوازیه ک له نێوان نه دما نی تری کنوانسیونێ ترمیدوری و ژنرال مینو دا هه بو بیت، نه وه بوو مینو به لای راستیدا ده شکانده وه،

لایه‌نی میان‌وه‌کان زَرد پارِیزگارانه‌تر بوون له‌کنوانسیون، ژنرال مینوش ناماده‌نبوو له‌برخاتری نه‌مه ته‌قو کوشتو کوشتار له‌مانه بکات.

شوی (12-ی واندەمیری) چواری ئۆکتۆبەر سهرانی کنوانسیون ترمیدوری له‌هه‌مولایه‌که‌وه گوئیستی هاتوهاواری خه‌ک بوون که‌له‌سهر شه‌قامه‌کانه‌وه به‌زده‌بۆوه ، ئه‌و خۆپیشاندهرانه به‌که‌یفو شادیه‌وه هاواریان ده‌کردو پڕۆیاگه‌نده‌ی ئه‌وه‌یان ده‌کرد که کنوانسیون وازی له‌شه‌رکردن هێناوه و له‌وانه‌یه شه‌ری ناوشاره‌کان نه‌کات و قانونه تازه‌کان ئیلفا کراونه‌وه و هه‌لبژاردنی نازاد ده‌کۆت . تاکه به‌لگه‌ش که‌بۆ ئه‌م پڕۆیاگه‌ندنه‌یان ده‌هێنایه‌وه نه‌ک هه‌ر قابلی به‌ربه‌رج دانوه نه‌بوو به‌لکو زَرد له‌شتیکی واقعی ده‌چوو : ده‌یانگوت یه‌کێک له‌ فرمانده‌کانی سهریازی ناوه‌ند (ناوچه‌ی لولپونیه) که‌ناوی (دلالو) یه‌ چۆته لای جنرال مینو ناویراو ناماده‌ بووه شه‌پ له‌گه‌ڵ دژ شۆرشه‌کاندا بکات، هه‌روه‌ها ده‌یانگوت سهریازه‌کان گه‌راونه‌ته‌وه سهریازه‌کانیان و شار له‌ده‌ستی دژ شۆرشه‌کاندا به‌ ، به‌لام ئه‌م شادمانیه زَرد درِژۆی نه‌کێشا ، کنوانسیون بریاری شه‌ری دا ، له‌شوی پێنجی ئۆکتۆبهردا جنرال مینو له‌کاره‌که‌ی ده‌رکراو ئینجا راسته‌وخۆ ده‌ستگیرکرا، ئینجا کنوانسیون بریاری دا باراس به‌فرمانده‌ی گشتی هێزه چه‌کداره‌کانی پاریس دابنرێت و ده‌بوا له‌هه‌مان شه‌ودا ناویراو ده‌ستبه‌کاربێت بۆ لێدانی دژ شه‌رشیه‌کان ، هه‌ربه‌یستنی ئه‌مه ، دژ شۆرشیه‌کان سامیان لێنیشته‌و کشر و ماتی بالی کێشا و ئه‌وانه له‌ لاجه‌به‌ک و کۆلانه‌کانی شاردا ده‌سته ده‌سته کۆبونوه‌وه ده‌رووبه‌ری باره‌گای کنوانسیونیان به‌شێوه‌یه‌کی په‌رت گرت ، تاسبه‌ی ناماده‌ی شه‌ربن، هه‌ندێک له‌ئهندامانی کنوانسیون گومانیان له‌سهرکه‌وتنیان نه‌بوو به‌لام وه‌هه‌لومه‌رجه که‌مێ په‌رتی کردبوون .

هاوچه‌رخه‌کانی پارسی به‌چاری پۆخله‌واته‌وه سه‌یری ناویراویان ده‌کرد، ئه‌و پیاویکی ئه‌هلی پابواردن و به‌ده‌سته‌و به‌رتیلخۆرو شه‌یدای عه‌یش و نه‌یشبوو، که‌سێکی بێژدان و ناکه‌س به‌چه‌و پاره‌په‌رستبوو و له‌م روه‌وه له‌هه‌موو ئهندامانی کنوانسیونێ ئیپه‌راندبوو، ئه‌مه خۆی له‌خۆیدا شتیکی که‌م نه‌بوو، به‌لام ئه‌و (باراس) که‌سێکی به‌جهرگو کارامه و به‌هۆشبوو، باراس هه‌ستیکرد ئه‌م راپه‌رینه مه‌ترسی گه‌وره‌ی بۆسه‌ر حکومه‌تی کۆماری هه‌یه و له‌وانه‌یه ده‌ولت بگه‌ڕێنێته‌وه سه‌رده‌می حوکمرانی شانشینی و نه‌مه‌ش هه‌ره‌شه‌یه‌کی گه‌وره‌بوو بۆسه‌ر خۆی خۆشی، ئه‌و نه‌رستۆکراتانه‌ی وه‌ک خۆی که‌لایه‌نگری کۆماری بوون باش ده‌یانزانی لایه‌نگرانی سیستمی شانشینی چه‌ند رۆ کینه‌یان له‌به‌رامبه‌ر ئه‌واندا له‌دل گرتوه‌، له‌سه‌ر ئه‌م بنه‌مایه ده‌بوا بێ‌درونگی ده‌ستبکات به‌شه‌پ، باراس که‌سێکی سهریازی نه‌بوو و ده‌بوا که‌سێ بۆ ئه‌مکاره دابنێت، ناویراو له‌په‌ر ئه‌وه‌ی به‌خه‌یالدا هات که‌له‌م دواپه‌یانه‌دا چه‌ندجاریک کۆنه ئه‌فسه‌ریک به‌کۆتیکێ کۆنه‌وه سه‌ردانی کردبوو، ئه‌وه‌ی باراس سه‌باره‌ت به‌وسه‌رتیبه‌ ده‌یزانی ئه‌وه‌بوو که‌سێکی بێکاره‌و له‌گه‌مارۆدانی تۆلۆندا ئازایه‌تی نیشاندابوو. به‌لام دواتر روه‌به‌رووی نه‌هامه‌تی هاتۆته‌وه و ئیستا به‌موچه‌یه‌کی که‌م له‌پایته‌خدا به‌نامرادی ده‌ژێت، باراس فرمانیدا بگه‌ڕێن ناپلین بۆزۆته‌وه و بیهێننه لای، ئه‌ویان هێناو باراس پێشنیاری ئه‌وه‌ی بۆکرد، ئایا ناماده‌یه سه‌رکۆتی ئه‌و خه‌لکه دژه کۆماریانه بکات؟

ناپلین داوایکرد تاچه‌ند ده‌قیقه‌یه‌ک موله‌تی پێیدات بیریکاته‌وه، پاشا که‌مێ بێئوه‌ی ئه‌وه‌بگه‌ڕێته به‌رچاو داخوا به‌رژه‌وه‌ندی هاوته‌ریبه له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی به‌رگری له‌کنوانسیون بکات-یان نا، راسته‌وخۆ رازی بوو، چونکه ده‌یزانی ئه‌وه نیمتیاژێکی باشه و هه‌لیکی ره‌خساره‌، تاکه‌مه‌رجیشی ئه‌وه‌بوو که‌س ده‌ست له‌پلان و نه‌خشه سهریازیه‌که‌ی ئه‌و وه‌رنه‌دات و کۆتی: کاتێ من شمشیرم پاکێشا هه‌تا ئارامی و ناسایش بۆشار ئه‌گه‌ڕێتمه‌وه، ناخه‌مه‌وه کالانه‌که‌ی، دواي ئه‌مه راسته‌وخۆ

به جیگری باراس دانراو پاش وەرگرتنی زانیاری له سەر بارو دۆخه که و توانای نه دژه کۆماریانه، بۆی ده رکوت کنوانسیون مه ترسی گه دهی له سهره، به لام پلانی دارێژراوی ناپلین به کارهێنانی تۆپخانه بو دژ به مانه، پاشته وهی ناپلین به سهختی نه مانه ی تیکشکانه، به براده ره که ی (دوک دابرانتس) ی گو تپوو هه له ی دژه کۆمارییه کان له به رێوه بردنی سوپا که یاندا بووه و نه گه ر من سه رکردا به تی نه دژه کۆماریانه م کردبا له ماوه یه ککی که مدا کنوانسیلنم به ئاسمانی هه لاده بردوو ته فروتوو نام ده کرد. به م جوړه (13) ی سبتمبه ر ژۆئیکی میژوویی بوو له ژیا نی ناپلین دناو ژۆر له ودا ستانه ی به ناویانگرتوو که له شه ری تۆلۆندا کردی.

له وکاته ی دژه کۆمارییه کان هێرشیان به ره و باره گای کنوانسیلن برد، تۆپخانه ی ناپلین ده ستیکرد به تۆپبارانکردنیان، کوشتن و برین، به تاییه ت له به رده م کلیسای (سنروشن) دا که په ناگاو که لوبه لی نه وان له ویدا بوو، کاره ساتیکی خویناوی گه ده ی تیدا رویدا.

هێرشکه ره کان ده یان توائی سه ره تا به خێراییی تۆپه کان بخته ژۆر ده سه لاتیی خۆیان، به لام که من دوا ی ده ستپێکردنی شه ره که نه م هه له یان له ده ستدا، چونکه نه وان هه ره په تفهنگ به ره په رچی تۆپه کان یان دایه وه و هه له ته یان نه برده سه ر تۆپخانه که، به ره به ری نیوه پۆیه شه پ کۆتایی هات، هێرش به ره کان جگه له ره ی سه دان لاشه ی کوژراویان له گۆره پانه که دا جیه پشستبوو، له هه موو لایه که وه هه لاتبوون و برینداره کانیشیان له گه له خۆیاندا برده بوون و له ماله کانی خۆیان خزا بوون، هه رچه نه ده شیانتوائی نه وێژده له پاریس بێژن. شه و باراس به گه رمی پێشوازی له ناپلین کردو دوا ی شه وه ی ده ستی له کاره که ی کیشابۆوه پێشنیاری به کنوانسیلن کردبوو ناپلین بکه نه فرمانده ی گشتی هێزه چه کداره کانی ناوخر، شه وه ی له لای باراس و شه ندامانی کنوانسیون بووه جینگای سه رنج سه به رته به وکوره مۆن و ملج و خۆئین ساردوو هه مهنه، زوو نه خشه دانا و جیه جیکردن و تۆپبارانکردنی دژه کۆمارییه کان بوو له ناوه راستی شاردا، سه به رته به شه ری ناوشاره کان و سه رکوتکردنی راپه یان، ناپلین بوو به سه ره مشقی نه م کاره و دوا ی شه ویش نیکولای یه که م هه مان کاری دویاره کردوه له (14) ی دێسه مه به ری سالی (1825) دا، تا که جیاوازی له نیا و نه م کاره ی ناپلین و تزاری پوسیدا نه وه بوو، نه مه ی دووه میان پپوپا که نه ده ی شه وه ی ده کرد دژی نه مجۆره کاره درنده یه و ترس و زاری واسیلچیکوفه ست و نه ستی شه ی له خسته برده وه، به لام ناپلین هه یج کاتی نه که وته بیری شه وه ی پاساو بۆ نه م کاره ی بێنیتته وه - یان بیخاته مل که سیکیتر، دژه کۆمارییه کان زیاتر له (24) هه زار چه کداریان هه بوو و ژماره ی سه ریاژه کانی ناپلینیش ته نها شه ش هه زار که س بوو، جگه له په نابردن بۆ تۆپخانه هه یج پێگا چاره یه کیت نه بوو، بۆیه ناپلین هانای بۆ تۆپه کان بردو هه تانه مه یدان، له وکاته دا شه وه به دریه گه به رییه شه وه ی نه به هه زارشه ککی و به هه رنرخیک که بوو دژمنی تیکشکانه، ناپلین کانی به قه یز نه ده داو له و پۆژه په شه دا گۆپه پانی به رده م کلیسای سن روش - ی به خۆینی دژه کۆمارییه کان سو ر هه لکه راندبوو. بێه زه یی له کاتی شه رکردندا یه ککی بوو له خسه ته کانی ناپلین.

له ناو که سایه تی شه و پیاوه دا دووشت کاریان له سه رده کرا، یه کێکیان فرمانه کانی مێشک و شه و ی تریشیان فرمانی دل، نه ک واوینا بکری ت ناپلین خاوه نی دلێکی هه ستیار نه بووه، شه و به باره پێ خۆی خاوه نی دلێکی به خشنده و مه ره بان بووه، به لام به پیتی قسه ی خۆی که به (رویدری) ی براده ری گوتوه، هه ره له تافی لاویه وه هه ولیدا وه ژنی سۆزو به زه یی له ناو دلی خۆیدا

کوټیریکاته وو ئیستا نه وټیبه دهنگی لیوه نایهات، هرچونیکبیت هرکاتن یاس له شه پ دهکرا ناپلین نه هه نه وټیبه دهنگی لیوه نه دهات، به لکو هیچ کاریگریه کیشی له سر نه ده بوو له بهرامبه ر دوژمنه کانیدا.

پژدی سیزده مسمی واند میری پژنکی گه وړه ی له بهر ننگاری ناپلیندا گتپا، گرنگی میژوی تیکشکاندن دژ کوماریه کان له م چند خاله دایه،

1- نومیدی سیستمی شانیشینی که پټیانوابوو به م زوانه دپنه وه سه رکار، تیکشکاندن که زږ له تیکشکانه که ی کپیری کاریگریه رتربوو.

2- چینی برژوانی شاری له وړه دلنیا کرده وه که بڼ به ده سته وهرگرتنی ده سلات نه که ونه په له قازوه به پژدی چه ک په ثانه به ن، جگ له ممش نه مانه ورده برژوانی شارو دتهاتیه کانیان فراموشکردبوو که له گه پانه وه ی هوکمی شانیشینی ده ترسان ولایه نگر ی کوماریخوזה کان بوون، هه مو که سټک ده یزانی ورده برژوانیه کان ونه وانه ی تازه کی زه ویان پیدرابوو ونه زه ویانه ش له ملک ی فیودال کانی سرده مسمی پاشانیشینی ستاندرابلوو درلږ نه مانه، دژ گه پانه وه ی سیستمی پاشایه تی بوون، بویه نه مانه به چاوی پقوه سهیری دژ کوماریه کانیان ده کرد.

3- بڼ جاریکیت نه وه سه لمیندرایوه که شه په کانی دژیه گتپانه وه ی هوکمی شانیشینی له ناو پژیه تی سوپادا پیشه ی داکوتاوه دژ سوپاش ده جتنگن، راسته وخق-یان ناراسته وخق کاریگری خزی هه بوو، چه مکی میژوی پووداوه که ی (13- ی واند میری به وچړه بوو.

به لام سه بارت به خودی بڼاپارت، بویه که مجار نه ک هه ته نها وه ک شه په که ی تللن له ناو کړپو کومه له سه ریازیه کاندا دهنگی دایوه، به لکو ناوی نه وه له ناوه موو چین وتویژه کانی کومه لگای فوره نسیدا دهنگی دایوه ووو وژدی سه رزمان، دوا ی نه وه هه موو لایه ک به چاوی پیاویکی شایسته و کارامه و نازا سهیریانده کرد، نه و سیاسه تمه دارانه ی که بڼ په که مجار دیرکتوریان پټکهینا، واته: واند میری سالی جوارهم، سه رته پانه یان بڼباراس بررو دواتر درکیان به وه کرد هه رکاتن بیانویت سرکوتی دژ کوماریه کان بکن، ده بڼ په نابڼ بڼاپارت بیه و پشت به نه و بیه ستن، به لام ناپلین بڼاپارت هه وایه کی تری له بڼ کلیشه ی دابوو، نه و شهیدای شه پی دهره کی بوو وناره زویو فرمانده یی په کن له له شکره کانی کوماری فوره نسای له که لله دابوو، ئیستا به وه ی په یوه ندی باشی دقستانه ی له گه ل باراسدا هه بوو ده سته گیشتنی به ونامانجه ی زږ به دور نه ده زانی، له ماره ی شه و پژنکدا بارودخی ناپلین ته ولو گوانکاری به سه ردهات، ئیستا نه و فرمانده ی پادگاکانی پاريسه جیگای گرنگیپدانی باراسی به پژوه به ری به توانای دیراکتوریه و پالئوروی پژستی فرمانده ی گشتی سوپایه، مارویه ک دوا ی نه و به ریوونه وه له پ ناپلین ناشنایه تی له گه ل هاوسره بیوژنه که ی ژترال دویوهارنه (که له پژگاری شه پژکی دژوارد له سیداره درابوو) په پیداکردو عاشقی بوو.

جوزفین، شه ش سال له ناپلین گه وړه تریوو وله ژیانی خویدا زږ پووداوی عه شقه تی وسه و داسه ری بینییوو وه سستی عاشقانه ی تاییه تی له بهرامبه ر ناپلیژنده نه بوو، نه وه ی بیوو جیگای سه رنجی نه و لایه نی مادی بوو نه ک عه شقبازیکردن له گه ل ناپلیندا، چونکه ناوبراو دوا ی شه په که ی (13- ی سبتمبر بیوو که سیکی دیارو ناسراو خواوه ن پایه یه کی به رز، ناپلین له ژیر کاریگری هه واو هه وسیدا ده سته و به جڼ خوازیبټی جوزفینی کردو کردی به هاوسه ری خزی، جوزفین پټشتر

په یوه نډیبه کې توندوتللی له گهټ باراسدا هېوو وټه هاوسه ریه تیبه یوه هژۍ شوهی له مالی بهیترتین که سایه تی کړماريخوازه کانداه رگا بې ناپلین بکه وټه سه ریشت.

نزیکه (200) هزار کتیب له سهر ناپلین نووسراون و ناماری نه مه له لایه ن کیرشاین-ی پسرپوری به ناولانگی کتیب ناسی وټد له شاره زایانی هونری نویسته وهی میژوو نویسه که ده ریاره ی په یوه ندی ناپلین وچیزفین نویسیوانه، تانکید له سهرتوه ده که نه وه، بې شوهی کتایی به م باسه بهیترتین ده لیم: نه چیزفین ونه ماری لویزی نه مساوی ژنی دوه می ناپلین ونه مادام رموزا^(۳۶)

نه ماداموزال ژیز^(۳۷) و نه کنس والوسکا^(۳۸) ونه هیچ یه که له نافرته کانیتر له پږږگاری خویاندا په یوه ندی توندو تلیان له گهټ ناپلیندا هېوو و نه توانیوانه و نه هرگیز پروپاگنده ی شوه شیان نه کردوه که توانیبیان کاریگریان له سهر ناپلین هېوویت، هتا نه یاننوانیوه که میکیش په ی بکه سه سه رکش وتوپه و سه رچله برن،

ناپلین نه یوانی مادام دوستال^(۳۹) ی ناودار هتا پتیشته وهی ناکرکیه سیاسیه کانی شو له گه لیدا پقی هلبستینن درک پیبکات، نه مه ش ته نها له بهرته وهی کارکردنی ژنان له بوازی سیاسه تدا به شتیکی زیادانه ی ده زانی ویه هژۍ شوهی دوستالیش سه روکاری له گهټ سه یاسه تدا هېوو، ناپلین حزی نه ده کرد ناشنایی له گهټا په یدابکات، ملکه چی وگوپراپه لی بؤیداره ی شو(ناپلین) په کیکیو له وسیفه ته پتویستیان هی که ده بوا معشوقه و ژنه کانی کریایان وټوانه ی ناکرکی نه مشبون له دلی خوی دهرندنه دهری ویه های بې دانه دنان، جگه له مانه ش له بهر سه رقالی وټوری کاره کانی ناپلین، کانی شوهی نه یوو دهریاره ی جوش وخرقش کانی هست ونه سستی دلی بؤماوه یه کی دوردردژ کانی بؤتهرخان بکات، نه مجارهیان له (9-ی مارس 1796) دا ناپلین بؤنابارت ژنی هیناو دوی دو پږ مالتاوی له بوک که ی کردوو بهرو مه یدانی شېر که وته پې و سه رده میکی دریزخایان و خویتاری له میژوی شوه یوپادا سه ری هلا.

³⁶ - گومینسی دی رموزا (1785 - 1821) په کتکه له ژنه کانی (درباری) که یاداشتی سرنج واگیتی سهارت بهدرباری ناپلین وخی نویسونمو نامه به کی سهارت به یوه رده کردنی ژنان نویسه.

³⁷ - ژیز (1787-1867) په کتکه له ونه کتیره ژنانه ی که ریژی ترازیدیو ریمانسی گیراون وټه جیکای سرنجی ناپلین. (و- فارسی)

³⁸ - کنسی والوسکا (1815-1868) ژیکی جوانی بوله ندی یوو په یوه ندی خوشه ویستی له گهټ ناپلیندا هېوو له نجاتی شو په یوه نډیبه ناشهریه منالکی یوو به ناوی کت نه لگسندر والوسکی وگه سیکی رۆژنامه نویس و سیاسه تمه داری لئهرچوو و له سرده می ناپلین سیه مده کشته پله ی وزیری. (و- فارسی)

³⁹ - دوستال (1763-1824) وزیری لویسی شازده هم یوو وټه دیکی به توانا یوو. کتیکی به ناولانگی سهارت به نملمانیا هبه، نه ژنه بیروکه ی نارادخوازان هی هېوو ناپلین شوهی له کارو باری ده ولته تی ده کردا (نویسر).

شهره کانی ئیتالیا

(1796-1797)

(1)

له وکاته وهی نابلین شه وداستانه ی تۆمارکردو لایه نگرانی پڑیمی شانشین تیکشکاند، بیه جیگای سهرنج و چاودیرکردنی باراس وه موو سهرانی حکومهت، نابلین هه ولیده دا لئپرسراوانی ده ولت بگه یه نیتته ئه و قه ناعه تی که به ره رچدانه وهی هاویه یمانانی تازه ی ده ولت تان دژ به فهره نساو شه پله دژی به ره ی ئیتالیا و نه مسا به زه رووری بزانش و بۆنه مهش سه رووی ئیتالیا داگیربکریته، له پاستیدا هاویه یمانیه تی تازه ی دژی فهره نسا دروستته کرابوو، به لکو هه مان ئه و هاویه یمانیه بوو که له سالی (1792) دا دروستکراو له سالی (1795) دا پروس به ناوشتی کردنی تاک لایه نی له گه ل حکومه تی فهره نسا دا که له شار ی بالدا ریککه وتن، له و به ره یه هاتبۆده ری، به لام نه مساو بریتانیا و روسیا و شانشینه کانی ساردنی و دوسیسیل وه ندی له حکومه ته هه ریمیه کانی ناوخی ئه لمانیا- ریمبرگ و باویرو بادو... هیتز، مابوون، که دژی کۆماریه وازه کانی شۆرش فهره نسا بوون و ده سه لاتدارانی فهره نسا ده یانزانی هه موو ئه مانه دژی ئه ون وشه پی پاسته قینه له به هارو هاوینی سالی (1796) دا ده ستپیده کات و پیوسته له خۆرناو و باشووری خۆرناوای ئه لمانیا وه ده ستپیکریته و فهره نسییه کان هه ولبدن له و پێگایه وه خۆیان بگه یه ننه دوژمنی سه ره کیان که نه مسا بوو.

دیرکتوار، بۆ ئه م مه به سه به باشتین هه لیزاردی له شکر ی خۆیان کۆکرده وه و خستیه نه ژێر فهرمانده ی باشتین ئه فسه ره کانی جهنگی وه سه رووی هه مووشیا نه وه ژنرال مقو سوپا سالاری گشتی بوو، باشتین که لویه لی سه ریا زیان بۆنه و سوپایه دابین کردبوو وه یح درفیه کیان نه کردبوو و حکومه تی فهره نسا ئومیدی ته وای به وه لشکره هه بوو، سه بانه به بۆچونه کانی ژنرال بۆناپارتیش به هتیشکرده سه ره رووی ئیتالیا، له لایه ن حکومه ته وه گرنگی پیدرا، ئه مهش وه ک تاکتیکیکی سه ریا زی بۆنه وهی ئه م کاره بیهته گومرا کردنی ئامانجی سه ره کی سه بانه به نه مساو فیننا هیزه کانی خۆی دابه شبکات و نه زانیته ئامانجی سه ره کی سوپای فهره نسی کوئیه، بپیاردا بۆ سه ره قاکردن و سه رلێشێواندن نه مساو هاویه یمانه کانی، واته پاشای ساردنی، سی چل هه زار سه ریا ز که له خوارووی ولادا جیگیرکرا بوون بۆنه و مه به سه به کارییه ترین وشه ریا ن پێیکه ن، کاتی ئه و پرسیاره هاته پیش کۆ به فهرمانده ی ئه م سوپایه ی خوارووی ولات دابنریته، کارنۆ، دانانی نابلینی بۆنه و پۆسته پێباش بوو، لئپرسراوانی تری ده ولتیش پاسته وخۆ به و پێشنیاره پازیبوون، فهرمانی دانانی نابلین به فهرمانده ی له شکر ی خوارووی ولات له به روای (23-ی فبرایی سالی (1796) دا ده رچوو، فهرمانده ی تازه له (11-ی مارس هه مان سالدا، به ره و خوارووی ولات که و ته پێ هه تا بیهته گه ل له شکره که یه وه، ئه م شه په ی نابلین کردی بۆه میشه له میژوودا ناوی ئه و پیا وه ی به دره خشان و شانازییه وه تۆمارکردو هیشته وه، له سالی (1796) دا ناوی نابلین له سه رتاسه ری ئه و پیا ودا ده نگ ی دایه وه و نه تر له لایه په کانی میژوودا بۆه تا هه تابه به نه سراوه یی مایه وه، سقورف، که سه ردار یکی سه ریا زی روسیه و له گه رمه ی شه ره کانی ئیتالیا دا سه بانه به نابلین ده لیت: زۆر به خیرایی به ره و پێشده چیت- کاتی ئه وه هاتووه پیش له و پیا وه بگرین، سقورف

به کیم که سبزو که نه و هوره توفانویه ناسی، نه و هوریه⁽⁴⁾ ماوه یکی دورو دریز نه وروپای به گرمه و نرکه و هوره بروسکی خزی ویرانکرد. فرمانده سربازیه بالاکانی دولت فرماندهی شم لهشکری خواروی ولایتان قبوله کردبوه، چونکه نه ولهشکری له بارودخیکی زور خرابدبوو و زیاتر له پروه نه سپیکی له پولواو ده چوو که لاکه سربازنیت، دزی و ده سترپی و بیسره بهری بالی به سر لهشکری که دا کیشابوو، به جوری ته نانهت له سالانی کوتایی حکومتی کنواسیقنیشدا (ترمیدوری) به و شیویه نه بوه، راسته پاریس بودجه یکی کمی به ولهشکری ددا، به لام نه و بودجه که مش به زویی ده دزواو نه قس و نه قسده کرا، چل و سز هه زار سرباز له ناو شاری نیس و ده ورو به ریدا بوون و معلوم نه بوو نه و هورده سربازیه چ ده خون و چ له به رده که ن.

پاش چهند کات میتریک له گیشتنی ناپلین هوالی نه و دیان پیراگه یاند که نه فسرتریک فرمانی به سربازیه کانی کردبوه بچن له پیگه به کی سربازیدا بگه ین، به لام سربازیه کانی سربچیچان له فرمانه کی کردبوه، چونکه هه موویان پنخواس بوون، خرابی باری دارایی شم لهشکری په راوینو لاجه په ککراوه هاوتابوو له گه ل بیسره بهری و ناشایسته بیان، نیت سربازیه کان له وزه یاندا نه مابوو چونکه به چاوی خویان ده یانینیی گنده لی و دزینی موچه کانیا ن له لایه ن لپرسراو کانیا نه و ده کورت و نه مانیش له و په پی سینگه ساری و په جدا ده ژین.

پرکیشه ترین لپرسراویه تی له چاره پوانی ناپلیندبوو، کیشه ی نه و ته نها له و دانه بوو نه هیلی سربازیه کانی پووت و په جال و برسی بن، به لکو ده بوا له کاتی به ره و پیچشچونی بژشه ی شم پیداو یستیا نه ی بق سربازیه کانی دابن کردباو پکی خستبانه و، چونکه نه و نهیده ویست خاوه خاوه له شه پکردن بکات، له واته بوو به مزی نه و توشی ناکوکی بیتوه له گه ل فرمانده ی به که سربازیه کاند که که سانی وه: ناوژوو و ماسناو سروریه، بوون، چونکه نه و نه فسرانه پیشینه ی زوریان هه بوو و که سانی به ته من بوون و ده میکیبو له ناو سوپادا خزمه تیان ده کرد، نه گهر که سیک و ده مزی فرمانده ی گشتی سوپای فره نسا فرمانی پیکردبان نه و ملکه چی فرمانه کی ده بوون، به لام نیستا گنجیکی (27) ساله به ناوی ناپلین بۆته لپرسراویان و به زحمه ت مل بۆ فرمانه کانی دهنن و ده سوکایه تی پیکردن به خویان سیری ده که ن، نه گهری نه و هه بوو لاساری و ده ته قی له نیتوان نه مان و ناپلیندا پویدات.

له ناو سربازیه کاند پوپاگنده یه که ده مبه ده م ده گوازیاره به وه ی گویا ناپلینی کورته بنه دای تیکه لچوونی ده مه قالی له گه ل (ناوژوی بالابه رزدا، ناویراو که مری نه و گرتوه و پی گرتوه (قر قسه ی نابجیتکردن، کاریکی واه که ناچارم به که ته دست بۆ کاریتر به رم، بالا په یزه یه که ی قر پیگرنابیت له به رده م نه و ده ده سته به جی گولله باران بکریت) له پاستیدا ناپلین هر له هه مان سهره تاوه له هه مو لایه کی گه یاند که له ناو لهشکری که ی خویدا به رگی هیچ سربچی و ناکوکیه ک ناگرت و هه رکه سیک بیه ویت سربچی بکات بیتگودانه پله و پایه ی سربازی تیکیده شکینیت و پرتی ده شکینت، له و پاپرتیه سهرمزانیه که ناپلین بۆ دیرکتواری پاریسی ده ناردن، به بی هیچ شیکردنه ویه که دینووسی (پیتوسته لیره دا گولله باران بکریت).

⁴ - نه و هوریه - مه به ست له ناپلین بۆنا بارت.

ناپلین کوه ته قهلاي نه هڅستنی گنده لی ئیداری وږی، سهریازه کان هه ږوو هه ستیان بهمه کرد، نو د ه سته ی له سیداره دانی سهریازی که به تفهنگ جیبه جیده کړا- ږو کاریگری له سر پټکڅستنه وه و هاتنه وه سهریازی سهریازی جیبه پښت، به لام څرخه ریککردنی نو به پټکڅستنه وه ی سهریازه کانی کاتی ږوی دویست نه گره ه تانه وکانه ته او نه م کاره ی نه نجام دابا، وک: نه وه وایو د ه ست له شه پو نه به ردیبه که ی پښی ه لگرت، بویه بپاریږدا له یه که م خوتبه ی بوسه ریازه کانی که به پیچه وانه ی بچوونه کان بوو.

سه باره ی به وه ی ناوه پږکی نه م کوتاره ی، به و جږه ی له میږوډا نووسراوه له چ کات و ساتیکدا کوتراوه، ږو داس و خواسی لټوه کراوه و تابه نه مږش یاداشت نووسره وه کانی ناپلین گومانیان له و نه نیبه ته نها چند پسته ی سره تایی نه و کوتاره ی ناپلین جیگه ی ثیعتباریانه و نه وه که ی تری کومه لی رسته به ندی نه ده بی بوو- که دواتر پیته وه لکیندراون، سه باره ت به و چند پسته ی سهرتاش من تانکید له سر نه وه ده که م وه ناوه پږکی به که لکی نه م بریتیه له م چند وشه یه (سهریازه کان نټوه برسی و پووت و په جان .. من نټوه بږ د ه شتاییه پر نیعمه ته کانی جیهان ده به م).

له هه مان نه وه ننگاوانه ی سهره تادا ناپلین له وېروایه دابو د به ی هره شه پټک څه رچی شه پی دواتر بږ سهریازه کانی دابین بکات، هه سهریازنکیش قاره مانیه تی و به توانایی له شه پی سهروی ئیتالیا دا بنوینت بیکاته جیای سهرنجی څوی و څو ش بویت، ده بوا به ی چاوه په وانی پیدایسته ی سهریازه کانی ته وایکات و نه وانی نیشاندابا که پټویسته سهریازه کانی پیدایسته کانیان له دوژمن به د ه ست به یتن و که موکوپیه کانی سهریازی پرېکاته وه، سهرداری لاو له گه ل قسه کانی څویدا ناوړه ی به م خاله کرد. ناپلین هه میشه ده یوانی له نټوان سهریازه کاند ه ژمون وچړنیه تی څوی بپاریزت و سامی څوی له ناو پږحیه تی سهریازه کانیدا بپاریزت، نه و چیرکانه ساخته ن که سه باره ت به ه سته کانی ناپلین و عه شقبازیه کانی نووسراون، خودی ناپلین جاریکیان به پاشکاو ی له نټوان سهریازه کانیدا کوتویه تی: نه و معشوقانه م وک: کړشتی ده م^(۱) لوله ی ټوپک وان.

لټره دا مه سه له ی عشق له نارادانییه. نه و به سه ختی چاودیری سهریازه کانی ده کردو ده یوانی نه م مه سه له یه له لای سهریازه کانی به دلسوزی و څو شه ویستیان نیشاندات، به لام له پاستیدا ناماحی نه و ته نها نه وه بوو ناماده باشی بږ شه پکردن له به رده ستداییت.

ناپلین له سالی (1796) دا له یه که م سه فیه ی بږ شه پکردن له به رچای سهریازه کانی ته نها نه فسه ریکی ټپخانه ی شایسته بوو و دوو سال و شټک له مه و به ر له شه پی ټولندا لټوه شاوه یی څوی نیشاندو ناوایه تی نواندوه و نه و سهرتپه ش بوو که له مانگی سبتمبر دا پاپه پویان ولایه نگرانی سیستمی پاشایه تی له پاریس ټکڅکاندن و په لوله ی ټپه کانییه وه به سته وه، هه رله به ر نه م شه کراوه ته فرمانده ی له شکر خوارووی ولات و له مه ویا تر هچیت نه یه.

هه تا نه وکاته ش ناپلین نه و که سایه تیبه پټویست و ده سه لاتی په های سهریازه کانی نه بوو، بویه ده یویست به وشه په ی له پشیدابو به وتالان وېرته ی له سهروی ئیتالیا دا چاوه پوانی ده کات، سه بازه کانی ببوینتیه وه کاریگری څوی له ناوړه ی نه وانه دا جیبکاته وه، پږی نوی می مانگی ئیریل، ناپلین به څوی و له شکره که یوه به نالېدا تپه په ی، ژنرال دومینی،

۱ - ده م لوله ی ټپ: مه به سنی له ویا رچه کڅشته ی دوژمه که به ریوه و به لوله ی ټپیکه وه نوساوه.

به پره چه لهك سويسرى وپسپور له بوارى به پټوه بردنى سوپاوا تاكتيكى سهرىازى ونوسهرى به ناويانگى ميژوى شه پره كاني نابليون، كه سهره تا له گال له شكره كى نابليوندا خزمه تى كړدو و دواتر خزمه تى دوله تى روسيه ي كړدو و. ده لئيت: نابليون له هه مان پوزانى سهره تا دا كارامه يى و تواناى خوى يو سره كړدايه تى كړدى له شكر نيشاندا، پځايه كى سه ختېو به لام كورنى ونزىكى له نيوان ئه لب وده ريداا گرته به رو به تنگه به رى(كرنيس) دا تيپه پى له كاتيكدا له شكره كى له ژير مه ترسى تر پخانه كاني سوپاى ده ريايى برى تان يا دا بو، ئه مه يه كئ له خه سه له كاني نابليونى به ده رخست، ئه م بپه روايه و ئه م نازايه تيپه سره ك شانه ي ئه و له تاى فرمانده سهرىازه كاني پوزگارى خوى وه: لان وموراو نى وژنرال ميلوراو ونيچ و فرمانده تازه كاني ترى وه سكوبلف، نه وى نه مي تايه پيش، چونكه نابليون له وپروايه دا بو ده بى فرمانده ي له شكر له كاتى شه پ كړدندا و هه تائه و كاته ي نه بيته پټويستيه كى پاسته قينه، نابى گيانى خوى بخاته مه ترسيپه وه، چونكه له وانه يه مهرگى سره له شكر بيته هوى نانه وى ترس له دلى سهرىازه كاندا، ئه مشه بيته هوى پاشه كشه و تيكشكانى له شكره كى، به لام له لايه كى تره وه له وپروايه دا بو له كاتى شه پ كړدندا ده بى له ژير بلئسه ي چه كى نوژمندا هيرش به ريت و دودلى وگومانى له به ره وپيشچون نه بيت بوشكاندى نوژمن.

خوشه ختانه نابليون توانى له پيتمجى مانگوه هه تاتلى مانگى ئيبريلى سالى(1796) دا له تنگه به رى كرنيس بپه پټه وه، هره كه گيسته خاكى ئيتاليا نه خشه ي شه پ كړدى دا پشت، له به رامبه ر ئه ودا له شكره كاني نه مساوى وپيه موى هه بوون، كه به سهر سى ده سته دا دابه سش ببوون و ژن- يان له ژير ده سته دا بو، يه كه م تيكه له جوني سوپا كى له گال له شكرى نه مساوى نارژان تودا له ناوچه ي مونه تندا پوويدا، نابليون به كوكړدنه وى له شكره كى، سهرىازه كاني بولبوى خافلگير كړد كه به شى خواره وى پځاى سهره كى ژنيان گرتيو، له پېر هيرشى كړده سهر ناوچه رگى سوپاى نوژمن و له ماوه ي چه ند كاتزميريكدا شكستى به له شكرى نه مساوى هيتا، به لام ئه و يه كه سهرىازيه ته نها به شيكى سوپاى نه مساوى، دواى ئه و سهره و تنه و كه م پشودان به سهرىازه كاني نابليون جاري كتر سوپا كى ده نكدايه وه و دريژه ي به به ره وپيشچونه كيدا، دوو پوز دواتر، هيزه كاني پيه موى له نزيك ملزيمودا تيكشكاند، ئه نجامى شه پى ئه و پوز ده ده سته داني پيچ ليوا بو و مه يدانى شهرش داپقشراو له كه لاكى سهرىازه كاني نوژمن وجيتمانى چه كه و ته قه مهنى زو(13) توپ بو، نابليون بوارى ئه وينه دا نوژمن خوى ئاماده بكا ته وه و له شكر پيكه نه وه و پاسته وخو كه و ته دوايان.

به پېن بوجونى ميژو نووسان سهره و تنه كاني بونا پارث شش سهره و تن ببوون له ماوه ي شش پوزدا كه پاستى به يه ك شه پى گوره هه ژمارده كريت، بنه ماى تاكتيكه سهرىازيه كاني نابليون له وشه ش پوزده نا شكرابو، ئه ويش ئه وه بوو هيزه كاني كړده كاته وه و به شيوه ي يه ك پارچه ي به ره و ئامانجيك ئاراسته يان ده كاته وه، بيته وى په نابى ماترپى نالوزو بلوز به ريت، يه كئ له ولايه نانه ي كه ببوه هوى مه زنى نابليون ئه وه بوو، پيكه وه به ستنى هونه رى سياسى وهونه رى سهرىازى بوو به شيوه ي يه ك هونه رى ليكجيانه بڼوه، ئه و كه له ماوه ي هه فته يه كدا سهره و تن له دواى سهره و تنى به ده سته تئاو به ره وپيشده چو، بېرى له وه ده كړده و پټويسته پيه مون، واته دوله تى پاشايى ساردنى به هه ر شيوه يه كبيت به م زوانه ناشتى يه كلايه نه ي له گال دابكات وناچارى بكات به مو هه رسوپاى نه مساوى له به رامبه ردا بمي تته وه، دواى سهره و تنيكي ترى به سهر پيه مونييه كان له شارى موندو ويداو خقه به ده سته و دانى ئه وشاره، نابليون داواى له سهردارى پيه موى به ناوى (فيكتور)

کرد دانوستانی ناشتی له گڼ بکات وپه پیمان نامه ی پیکه وتن له به رواری (28- سی ئیریلدا به ستره، مارجی پارگرنی نه و شه پره نژد به گران له سهر نه و ده ولته ته راوړیو، (فیکتور نامده ی) پاشای پیه مون دووقه لای هری باشی خزی وچند شوینکی تری دانه ناپلین، دواين قهراری پیکه وتنه که له به رواری (15- سی مایزی سالی (1796) دا له پاریس مؤرکرا، به پتی نه و پیکه وتنه ده بوا ده ولته تی پیه مون پیکا به هیج له شکرک جگه له سوپای قهره نسا نه دات به ناو خاکه که یدا تیپه پیت و هیج هاوپه پیمانیه کی سهر یازیش له گڼ هیج ده ولته تیکدا نه به سستیت، هه روه ها ناوچه ی نیس وه موو خاکی ناوچه ی ساوا بخریته سهر خاکی قهره نسا، ده بپ ده ولته تی پیه مون په پیمانی نه و شهیدات هه موو خراکی له شکر قهره نسا ی سهر خاکی نه و ولاته دابین بکات، ئینجا نژی به نه مساوییه کان هات، دواي نه و ی ناپلین سهر که وتنی تازه ی وه ده سته تیان نه مانه ی به ره و پوویاری (پو) پاشه کشه پیکریو ناچاری کردن به ره و خوره لاتی نه و پوویاره بکشیتنه وه هه ر به گورجی به دواپانه وه بوو، ترس وسام له ئیتالیه کان نیشتیو دوک پارم^(۴۲) که شه پی له گڼ قهره نسا ییه کاندانه بوو یو به یه که م قوربانی نه م پیشه ویه ی ناپلین، ناپلین باوه پی به گفته کانی دوک پارم نه بووه و بیلا یی نه شو ی به په رسمه ی نه ناسی ویاچی سالانه ی دوو ملیون فرانکی زپری به سهر دا سه پاندو داواي لیکرد (1700) سهر نه سپی بق ناماده بکات.

له و کاتانه ی ناپلین به ره و پی شده چو بق پاوه دوونانی له شکر دوزمن، گیشته گونديکی بچوک به ناوی لودی وله ویدا به هیواشه کی له پوویاری (نادا) په پییه وه، له وکاته دا یه که یه که ی سهر یازی نه مساوی که پیکه اتبوو له ده هه زار سهر یاز خزیان بق جهنگ سازکردبوو، له پووی (10- ی مایزدا شه پی به ناو پانگی لودی ده سستی پیکرد، له و شه پره شدا ده بوا ناپلین وه که پرینه وه ی له تنگه به ری کرنش گیانی خزی بختا ته ترسییه وه، له وکاته دا که تیکه له پونکی خونیاری له نژیک پرده که پوویدا، قهرمانده ی گشتی له شکر که وتبق ژیر گولله بارانی خه ست وناو بلتیه ی ناگری دوزمن وپه خزی و تیپکی نارنجوک هاویزه وه هیژدی کرده سهر دوزمن، بیست تپی نه مساوی لیکلیک گولله یان ده هاویشتن وده وروپه ری پرده که یان به مانای وشه ده کتلا، نارنجوک هاویژان که ناپلین پیشه نگیان بوو پرده که یان گرت دواي تیکشکاندن نه مساوییه کان (2000) کوژداو (15) تزیان لیجیما بوو، ناپلین بیهه رادان دواي دوزمن که وت وله (15- سی مایزدا گیشته شاری میلانو، پوژک پیش نه م میژوه، ناپلین نامه یه کی بپاریس ناروو تییدا نووسیو ئیتر ولایه تی لمباردی^(۴۳) له ژیر ده سه لاتدارییه تی کوماری قهره نسا دایه، له مانگی حوزه یراندا یه که سهر له شکر قهره نسی به ناوی مورا به قهرمانی ناپلین شاری لورنی داگیرکردو له هه مان نه و پوژانه دا ژنرال ئوژرو خریکی ده سته رداگرنی بولنی بوو، ناپلین له نیوه ی مانگی حوزه یراندا به ته واوه تی نه وشاره ی داگیرکردو ئینجا نژده ی شاری تسکان هات، هه رچه نده نه م ولایه ته بیلا یی نه خزی له شه پرده پاگیانده بوو، به لام ناپلین هه ر ده وری نه وشارانه ی ده گرتن ونه وه ی به که لگی شه پو سهر یازه کانی هاتبا به تالانی ده برید، ته نانت تابلوی هونه رمنده کانی سهرده می پرنیسانسیشی به زور ده بردن، ناپلین به سهر خه وه له دانیشقوانی نه و شارانه ی ده پوانی وله هه ر شوینکیدا پاپه پین وپه ره لستکاری دزی نه و کرابا به توندترین شتیه به چه که به ره پرچی ده دانه وه، له کوکودا که نژیک فرار- بوو خه که پینچ

42 - پارم: ولایه تیکه له سهری ئیتالیا که له سالی (1545) دا دامه زراوه، پایته خه که ی دوک بووه که له نژیک زتیکی روویاری پوژاوه، نه م شاره له پووی پناي میژوی و دیزین کوشکی جوان وموزه خانیه ی رهنکی تیډا بوون. (نوسهر).

43 - لمباردی: ناوچیکه که وتته دامن کتوه کانی نه ب وله پووی پشماریه وه زور ده وله مندو مهر که زی نه و ناوچه ییش شاری میلان- که نژیکه یه که ملیون ونو زماره ی دانیشقوانه که به تی. (نوسهر).

سهریازی سواری ناپلیونیان کوشتبون، ناپلیون فرمانی پشه‌بکوی شاری دهرکرد، سهریازی فهرانسی ملی چند سده که سیان به شمشیر په‌راندو ده‌ستیانکرد به‌تالان ویرق وه‌موو نه‌وانی گومانیان لیده‌کرا کوشتیان، نه‌م کرده‌وه دپندانیه بوشوینه‌کانی تریش بلوده‌بژوه له‌شویتی تریشدا نه‌م بیترحمیه ده‌کرا، ناپلیون پیدایستی ترکیخانه‌کانی خلی به‌وده‌ستکه‌وتانه‌ی که‌له‌نه‌مسای و ولایه‌ته‌کانی تری ئیتالیا ده‌ستی ده‌که‌وتن نژده‌ن ده‌کردنه‌وه به‌هیزتری ده‌کردن، هیزشی کرده‌سهر قه‌لاتی سهریازی مانتو که‌یه‌کیکبو له‌پینگ سهریازیانه‌ی له‌پوی پینگه‌ی سروشتی وسه‌نگه‌ربه‌ندی وقایعیه‌وه به‌سه‌ختترین قه‌لاته‌کانی ئوروپا هه‌ژمارده‌کرا.

تازه ناپلیون که‌مارزی قه‌لاتی ناوبرای دابو که‌بیستی له‌شکرکی نه‌مسای سی هزار که‌سی له‌ژیر فرمانده‌ی فورومسدا که‌سهردارکی سهریازی زکو جددی وشایسته‌بو، به‌پنگاوه‌یه بژایرمه‌تیدانی که‌مارق‌دراوه‌کانی مانتو، نه‌م هه‌واله‌ دلی دوزمنانی فهرانسی خلیشکرد، له‌لایه‌کی تروه پلحانییه کاسولیکیه‌کان وئ‌رست‌کراته نیوه فیوداله‌کانی سه‌روی ئیتالیا که‌نه‌فرتیان له‌داگیرکردنی سوپای فهرانس‌بابو له‌داگیرکردنی سه‌روی ئیتالیا و هه‌زاران گوندو شارنشین که‌له‌ده‌ست کوشت و پیریه‌کانی ژنرال ناپلیون هه‌لاتببون، به‌وه‌واله‌ هه‌لج‌ابوونه‌وه و هه‌تا ولایه‌تی پیمونیش که‌به‌ناچاری پیمانی ناشتی له‌گه‌ل فهرانسادا به‌ستیو، ده‌یتوانی له‌پشته‌وه ده‌ست‌به‌ش‌پکات و پنگای په‌یوه‌ندی له‌شکرکی به‌فهرانسا بگریخت. ناپلیون (16) هه‌زار سهریازی بقی که‌مارق‌دانی قه‌لاتی مانتو دانابو و ته‌نها (29) هزار سهریازی به‌ده‌سته‌وه‌مابون و چاره‌پوانی نه‌ویده‌کرد له‌فهرانساوه هیزی سهریازی بقی بنیژن، ناپلیون یه‌کێک له‌باشترین فرمانده سهریازییه‌کانی خلی بقی پووبه‌پوو بونه‌وه‌ی فورومسر نارد، به‌لام فورومسر تیکشکاند، ناچار ژنرال ناپلیون فرمانده‌یه‌کی تری به‌ناوی ئاوژور بقی شه‌رکردن له‌گه‌ل له‌شکرکی فورومسر نارد، ئاوژوریش خلی پانه‌گرت و پاشه‌ک‌شه‌ی کرد، هه‌لومه‌رجی سوپای فهرانسی که‌وتبقی بارودوخیک ناهه‌مواره‌وه ناپلیون شیوازیکی جه‌نگی تاییه‌تی گرت‌به‌ر که‌به‌پروای شاه‌زایانی کلاسیکی سهریازی پیشه‌وایی کردنی سوپا به‌تێپوانینی شاه‌زایانی سهریازی تازه‌ش نه‌م هونه‌ره به‌سبو: وه‌ک ژومینی ده‌لیت: (ناوبراو شانازییه‌کی هه‌میشه‌یی به‌نسبب بو) هه‌رچنده ناپلیون له‌سپیده‌ی ژانی سهریازی دوورو درژی دابو، نه‌گه‌ر کوز‌اباش فورومسر که‌شه‌یدای سه‌رکه‌وتنی به‌سه‌ر دوزمه‌ مه‌ترسیداره‌که‌ی له‌کلێشه‌ی سه‌ریدا ده‌کولی، که‌مارقی قه‌لاتی مانتوی تیکشکاند، به‌لام له‌همان کاتدا ئاگادارکرایه‌وه له‌شکرکی بۆناپارت هیزشی کرد‌ته‌سه‌ر سوپای پشتیان که‌هیلی په‌یوه‌ندی ئیوان سوپاکه‌ی و میلان بو و له‌سن قۆله‌وه هه‌لمه‌تی بردونه‌ته‌سه‌ر، واته‌: له‌لانات و سالو ویره‌چیاوه تیکشکاندن، له‌گه‌ل بیستنی نه‌م هه‌واله‌ فورومسر له‌شه‌پی قه‌لای مانتو که‌پایه‌وه دواوه‌و دوا‌ی چنده وردده شه‌رێک له‌پنگای که‌پانه‌ویدا سه‌رته‌نجام له‌نزیک کاستی لیونده‌ا پووبه‌پووی له‌شکرکی ناپلیون بژوه‌و دوا‌ی چنده مانتو‌پکی سهریازی له‌شکرکی فهرانسا له‌پشته‌وه پامالی سوپای نه‌مسیانکردو تیکیان‌شکاندن، پاش پاشه‌ک‌شه‌کردنی له‌شکرکی فورومسر وه‌لاتنیان به‌دۆلی ئادیژه‌داو وه‌رسو‌پانه‌ویان سه‌رته‌نجام سوپای نه‌مسا چۆوه‌ناو قه‌لای مانتو و له‌لایه‌ن له‌شکرکی ناپلیونه‌وه که‌مار‌دیان، ته‌مجاره‌یان ده‌وله‌تی نه‌مسا نه‌ک بقی یاریده‌دانی که‌مار‌دراوانی له‌شکرکه‌ی خلی له‌ناوقه‌لاتی مانتو‌دا به‌په‌له‌ له‌شکرکی تازه‌ی له‌ژیر فرمانده‌ی ئال وینزیدا، که‌وه‌ک فورومسر و ئارشیدوک شارل، یه‌کیکبو له‌باشترین سهردارانی سهریازی ئیمپراتوری، سازکرد. ناپلیون بۆشه‌پکردن له‌گه‌ل ئال وینزیدا (28500) سهریازی به‌پێ خست و (8300) سهریازی بۆ درژده‌دان به‌که‌مارقی قه‌لاتی مانتو جێهێشت، هیزی

یەدەکی ئىش تەنھا ئىزىكى (4) ھەزار كەس بوو، ئۆزجار بۆلۈپارت دەيگوت: ئىش قەلماندە سەربازانى كەيكە سەربازىيە تازەكانيان بۆشەپى سەبى ئامادەدەكەن ھەميشە تىككەشكىن، ئىش پىشتى بەلشكرى يەدەك نەدەبەست چونكە شەپەكانى درىزخايەن بوون، لەشكرى ئال وينز لەپووى پەرداخىيەو لەشكرى قەرەنسا باشتىبوون ولەدرىزە شەپەكاندا چەند ئەفسەرى پەلەرزو يەكە سەربازى لەتاجووبوون، ناپلىق قەلماندا يەچنچەو چەند بىشونىكتىك چۆلبىكتى، ھەموو شىكرەكە لەدەورى خۇ كۆردەو ھەتتا ئامادە زەبۇرە شاندنىكى كۆرچك بەي بىكت، لە (11-ى ئۆكتەبرى سالى- 1796) دا لەئىزىك ئاركل شەپكى سەخت وخويناوى تاخۇرئاوى پۇقى ھەلە ھەمى يىتايەرى درىزە كىشا، نەمساييەكان كەزمارەيان زىاتىبوو بەشۆرەيكە سەرسەخت دەجەنگىن، ئىمپراتورى ھابسبۇرگ باشتىن سوپايىنى خۇ ئارەبوون بۆنەم شەپە، يەككە لەشونە ستراتىيەكانى ئەوشەپە پردى ئاركل بوو، سىن جار لەشكرى قەرەنسى ھىرشىيان بۆنە پردەكرد، بەلام تىككەشكانەو پاشەكشەيان دەكردو زىانى ئۆزىيان لىدەكەوت، ناپلىق ۈك ھەمان قارەمانىەتى كەچەند مانگ لەمەپىش لەلودىدا ئواندى ھىرشى بەئارچۇك وتۇپكردو بۆخۇكى كەوتە پىش تىپكى لەشكرەكە ھىرشى برد، ئۆر لەسەربازەكانى ناپلىق كۆزئان وداى سىن پۇشەپە لەشكرى ئال وينز كەوتە پاشەكشەكردن ۈرەو داو ھەلات، دواى يەك مانگ ونيو ئىنجا نەمساييەكان ئوانيان جارىكتىر لەشكرەكەيان پۇكىخەنەو بۇ تۇلەسەندەو خۇيان ئامادەكەنەو، شەپى يەكلاكرەو لەئاوەرەستى مانگى يىتايەر پوويىدا، واتە پۇزانى (14و15و16)ى سالى (1797) لەشكرى ناپلىق لەشەپكى خويناوى ئىزىك رويلىداو لەدۇ شىكرى نەمسا كەھەموو كۆبۇو شەپى كىردو تىكىشكاندو ئال وينزىش لەگەل پاشماوۈ سەربازەكانىدا ھەلات، دواى بازە پۇز لەمۆمۇرەو سەربازە كەمارۇدراوكانى ئاوقەلاتى مانتو خۇياندا بەدەستەو ناپلىق بەۈپەپى مەرەبانىيەو پەقتارى لەگەل فورۈمىسى دۇراوداكر، دواى گرتنى قەلاتى مانتو ناپلىق بەرەو سەرو سوپاكە بەپى خىست و ھەپەشە جەدى خىستەسەر ھابسبۇرگ، پاش ئەوۈ ئارشىدۇك شارل كەلەسەرەتاي بەھارى سالى(1987)دا بۆشەپى سەربازى بانگەشتىكرابوو، دواى چەند شەپىگ لەگەل لەشكرى ناپلىقدا تىشكاو بەرەو پۇخەكانى پوپاىرەنر ھەلات ولەۋىشدا بەزىانلىكەوتنىكى ئۆرەو پاشەكشەى كىردو تىتى تەقاند، لەفئىنادا پوپاگەندەى ئەۈبلاۋۇو كەزىپو كەنجىنەى پاشا بەپەلەدەپچەنەو ھەتا لەشونىكى باشدا بىشارنەو، پايتەختى نەمسا كەوتبۇ ژىر ھەپەشەى سوپاى قەرەنسا(ئانىبال كەپشتە دەم دەروازەكانى) ناپلىق لەتەرەو ئەمرى سەبى دەگاتە فئىننا، ئەو پوپاگەندەن لەئاوۈشى كەسانى ئىش پۇزگارەدا كەلەپايتەختە دىرىن ۈپەنازەدا دەزىان مابۇو، تىكشكانى باشتىن قەلماندەكانى نەمساۈ، پەرەتەۈزەبوونى تەۋاى سوپاى ۋلات، لەدەستدانى سەرتاسەرى ئىتالىاى سەرو ئىش ھەپەشەى كەسەبەرى بەسەر پايتەختى نەمساداكرىبوو، ئاكامى شەپكى يەك سالەبوو كەناپلىق بۇ يەكەجار سالى لەمەۈر لىرسراۈىتە لەشكرى قەرەنسى گرتىل ئىستى، ئاۈى ناپلىق لەھەموو ئىروويادا دىنگى دابۇو ۈبۇرە ۈردى سەزىمان.

(2)

دواى تىكشكانه يەك لەدواى يەكەكانى لەشكرى ئارشيدۆك شارل، دەسەلاتدارانى ئىقتىنا ھەستىيان بەمەترسى درىزەدانى شەپكرد، لەسەرەتاي مانگى ئىبرىلى سالى (1797) دا ناپلۆن بەرپەسى ھەوالى ئەوێ پىنگەشت كەفرانسواى ئىمپراتورى نەمسا داواى ناشتى كردن دەكات، جىگاي ئاماژە بۆكردنە خودى ناپلۆنىش ئاسانكارى بۆنەمساويەكان دەكرد، بۆ ناشتى كردن، بەلام لەھەمان كاتيشدا فشارەكانى بۆسەر لەشكرە تىكشكاوەكەى ئارشيدۆك شارل زیاددەكردو ئەو ەك پەيامنەكبوو بۆنەوێ پىتى بۆنە ناشتى دەكات، ھەموو لایەك ئاگادارى ئەوناھە سەيرەن كەناپلۆن دواى لەبەرچاوكرتنى كەرامەتى تىكشكاوەكان نووسىبووى ھەركاتى پووبەپووم بىنەو بەشەپ، ئەوا زياتر سەربازەكانمان بەرەوپىشتەردەچن وبۆ ئارشيدۆك شارلش نووسىبوو: بۆ كەمان مۆ كۆشتوون، چەند پەنج وەسەنگەسارىم توشى مۆفەكان كۆدەتو؟

دیركتوار پارزىبوو لەسەر ناشتى كردن لەگەل نەمساداو لەبىرى ئەو دابوو كۆ بەنۆینەر بىتۆت بۆدانوستان، بەلام لەوكاتى كەستىكان بەناوى كلارك بۆ ھۆردووى سەربازى ناپلۆن ئارد تانۆینەرى فەرەنسا بۆت، ناپلۆن پەيمانى وازمىنانى لەئوون بەستبوو، واتە لەوكاتەدا حسابى خۆى بەسەرى رەم يەكلایى كەردبوو، پاپى شەشەم، دۆژمى سەرسەختى شۆرشى فەرەنسا، لەوێ ژنارال ناپلۆن فەرماندەییەكەى بەسەركوتكردنى لایەنگرانى سىستىمى پاشاىەتى بەئیمان لەپۆزى (13-ى) ھەمان مانگا كەردبوو، پاپ ئەو بەكافرو لەدین وەرگەراو ناویردبوو، پاپ یارمەتى دەولەتى نەمسای دەدا دۆ فەرەنسا، ھەرگە فەرماندەى نەمسای فوومسەر قەلاتى مانتوى بە (13) ھەزار سەربازو سەدان تۆپ وچەكیتەر تەسلىمى لەشكرى فەرەنساكرد، ناپلۆن توانى كەلك لەوھیزەى كەبۆ گەمارۆدانى قەلاتى ناوبراو دايناوو وەرگرت و بەرەو دەولەتى پاپ بەرەوپىش ببات، ھیزەكانى پاپ لەیەكەم شەپاندا تەفرو توونابوون و پەرتەوازەو شلۆقبوون و بەشەپپۆى ھەلاتن، ئەو شەپە دووسەعاتى نەخشاندا كەيەكۆ لەفەرماندەكانى ناپلۆن بەناوى ژوون ئەو لەشكرەى پاپى تىكشكاند، ئیتەر شارەكان يەك لەدواى يەك خۆياندا بەدەستەو، ناپلۆن و لەشكرەكەى ھەرجى كەكەمى بەھای ھەبوا لەزێو زىو وئەلماس و... پەردەى نەخشەدارو تابلق وشتیتەر، تالانكرد، لەتالانكردنى شارەكان وشتەكانى ناوكلتساكان وەك چۆن لەسەرەوى ئىتاليادا كەريان، مال و سامانىكى ژۆر ژۆريان دەستكەوت، دەولەمەندو پۆحاننەيەكان وخواوێ پلەو پایەكانى دەولەت لەپەشوكاوى وزەندەق چوونياندا بەپەلەپۆزوان بەرەوناپلى ھەلاتن، پاپى شەشەم نامەيەكى پارنەو ە نامۆزى بەبەرازاكەيدا كاردینال مانتیدا بۆ ناپلۆن ئارد، ناپلۆن بەپوو خۆشییەو ناوەپۆكى ئەم نامەيەى قبولكردو لەوئەفەى گەياندا ئاكەمەرجى ناشتىكردنى خۆبەدەستەودانى بۆمەرجە، لەبەرەوى (19-ى) فەبرايرى سالى (1797) دا پەيماننامەى ناشتى لەتوانتینودا مۆركرا، كەبەپى پۆكەوتنەكە دەبوا پاپ ژۆرىنى ولایەتە دەولەمەندەكانى مەملەكەتى خۆى بداتە فەرەنساو سۆن ملێن فرانكى ژۆرىش بدات و جواوترین تابلقى نىگاركتیشان وپەيكەرەكان تەسلىم بكات، دەبوا ئەم شتاتە لەگەل مۆزەخانەكەيدا بدات، بۆناپارت ھەموو ئەمانەو ئەوشتانەى كەلەشارەكانى میلان وپولونى وەدن و پارم و پلزانس ولەشوینەكانى تردا بەتالان برابوون، ئاردنى بۆ پاريس، پاپ تەواو خەجلاو و تۆقېبوو و ھەموو مەرجەكانى قبولكردن و تەنانەت زياتریش، لەبەرئەوێ ناپلۆن ھىچ گزىكى بەپاپ وپەزەماندى ئەونەدەدا، بۆ چ ناپلۆن ئەوكارەى كەچەند سال دواتر ناچاربوو ئەنجامى بدات لەم كاتەدا نەيكرد؟ بۆچى پۆمى نەگرت وپاپى دەستگېرنەكرد؟ يەكەم لەبەرئەوێبوو مەسەلەى ناشتى كردن لەگەل نەمسادا ھەرلە ئارادابوو، ئەگەر لەمەزاتر

فشاری بۆپاپ مینابا له واته بوو کاسۆلیکه کانی ئیتالای ناوه راست و خواروو بووژێتیت ویههۆی ئه مه وه پشتی سوپاکه ی خۆی بکه ویته مه ترسییه وه، جگه له مه ش ئیته ده زانین له ماوه ی ئه وه شه په سه ره تاییه سه رکه وتوه ی ئیتالای سه رکه وتنه یه ک له دوا ی یه که کانی به سه ر سوپای ئیمپراتۆریه تی نه مسادا ژنرال لاو شه وانه له بهر تریقه ی مانگدا هه تا به ره به یان له به رده م چادره که ی خۆیدا ده هات وچوو بۆیه که م جار ئه م پرسیا ره ی له خۆی کرد: ئایا به رده وامی پت له گرتنی ده وه تان و تیکشکاندن ی سوپاکه یان بۆ خاتری دیرکتوار، واته له بهر خاتری کومه لێ مل ئه ستووری خۆ لێ سه ره وه ؟

ساله کانی به هیواشی به سه رچوون، ئاوه کان به هیواشی به ژێر پرده کاندای پلایشتن، خوین ده رزا، هه تا ناپلین ئه و بیرو که ی ئه م شه وه ی بینیته دی وئا شکرای بکات، به لām ئه وه لām ی ئه مرق به خۆی دایه وه له سالی (1797) دا به سه رداره سه رکه وتوه ته مه ن (28) ساله ئیتیر پاپی شه شه می وه ک پیره میزدیکی په که وته و تزیوو وگه مه ی ده ستی خۆی سه ینه ده کرد، به لگو پاپی شه شه م پێشه وای پلای ملیونه ها هاوالاتی فره نسیش بوو، هه رکه سیکیش ویتسبای هیزی خۆی به سه ر ئه ومیلله ته دا به سه پینت ده بوا حسابی له سه ر باوه پی خورافیاتی⁽⁴⁾ ئه مانه کردبا، ناپلین کلێسای وه ک یه که ره سه ته ی پۆلیسی ده زانو بو که که ل وهرگرتن له ئه و بۆیه پۆیه بردنی زۆرینه ی هاوالاتیان زۆر ئاسانبوو، به بۆچوونی ئه و به تاییه ت کلێسای کاسۆلیک له م پوه وه ته واه به که لکبوو، هه رچه نه ده داخه وه ئه و کلێسایه به رده وام پروپاگهنده ی ئه وه ی کردبوو و ده کرد که پۆلی سیاسی سه ره به خۆ وجیا به پۆیه ده بات، ئه م پروپاگهنده یه ش به مانا به رفراوانه که ی له وه وه سه رچاوه ی گرتبوو پێک سه تنه کانی ته واه سه ره به پێشه وای پلایانی بوو، به لām سه به رته به پله ی خۆدی پاپ، بۆچوونی ناپلین ئه وه بوو ئه و پله ی له سه ر ئه نجامی گه مه سیاسیه کان وئا یزنییه کانه وه بوو که به درێژایی دوو هه زار ساله هه یه و ئه سه قفیه یه کانی پۆم له سه رده می خۆیاندا به که ل وهرگرتن له بارودۆخی ناوخوا میژووی وابه سه ته به ژیا نی سه ده کانی ناوه راست ئه مه یان دا هینا وه، به لām ئایا ئه م فرت وفیل وکه له که بازیه چۆن توانیویه تی بگره دیت به یه ک هیزی سیاسی ته واه ببیته جددی، ئه مه شتی کجیو ناپلین ته واه درکی پێ کردبوو.

پاپ: ملکه چ وده سه ته وه ستان له فاتیکاندا مابوو ئه مه له حاکمێکدا بوو که ناوه دانترین ویه پیتترین ملک و مالی خۆی له ده ستدا بوو.

بۆ ناپلین پێی نه نایه پۆم؟ هه رکه کاری پاپی یه کلای کرده وه، به خۆرای گه رایه وه ئیتالای سه رو هه تا خه ریکی دانوستانی ناشتی بێت له گه ل نه مسای دقا و له شه ردا، سه ره تا پتویسته ئه وه به خینه پوو که ناپلین کاره کانی وابه سه ته به ناشتی کردنی (لئوین) و دواتر کاروباره کانی وابه سه ته به پێککه وتنی (کامپو فرمیو) ی بۆخۆی ئه نجامدا و به شیوه یه کی گشتی له به پۆیه بردنی هه موو دانوستانه سیاسیه کاندای به هه مان توانا و ئیراده به هیزی خۆی له دانیشتنه کانی ناشتیدا بێ ئه وه ی حساب بۆ که سی تر بکات، ده کرد، بۆ ئه م شته وایوو؟ بۆ ئه و به ساده ییه له م کارانه دا سه رکه وتوو ده بوو؟ سه ره تا به پێی په ندیکی پێشینه که ده لیت (لئېچینه وه له گه ل سه رکه وتواندا نا که ن) سه ردارانی کله ماری، با شترینی ئه مانه بۆ نمونه: مورق بوو که له هه مان سالی (1796) دا له گه ل کرا ته کاندای له ده م پوو یاری رندا شکستی خوارد، له کاتی که له لشکری رن بۆ درێژه دان

به مانه وهی داوی له پاریس کربوو پاره ی بژینن، له کاتیکا ناپلین فرماندهیی له شکرکی شرو بئ سهریه وهی گرتهدست وفیداکاری وسهرکوتنی گه وهی به دهسته تیا بوو، داوی دیناریکی له ناوهند نه ده کرد، به لکو به پتچوانه وه ملیونه ها سکی ژپو شاکاری هونه ری دهنارده وه پاریس، جگه له مانهش ئیتالای داگیرکردو له شکره کانی نه مسای یه که له وی یه که تیکشکاندن ودهوله تی نه مسای ناچارکرد داوی ناشتی بکات له گه له فهره نسا دا، شهر ی سهرکه وتوو ریولویو گرتنی مانتر وداگیرکردنی مهمله که تی پاپ و...، هیزی نه وی به شیوه یه کی بنجی دیارخستبوو ومه زنی نه وی نیشانده دا.

(3)

لئوین، یه کیکه له شاره کانی ولایه تی ستیری نه مسا که (250) کلیمه تر له فینتاوه دووره، بۆ گرتنی مانه وهی نه شوینانه ی له ئیتالیا داگیری کربوون، واته نه ناوچانه ی که تانه وکاته گرتبوونی نه شوینانه ی که داواشی ده کردن خستنه ژیر فرمانه وایی خۆی، له به ره ی جهنگی سه روو، واته فهره نسا له گه له ئلمانیا دا، باری سوپای فهره نسی ژورباش نه بوو وناپلین ده یویست له خواروودا ناشتی بکات هه تا نه گه به شیوه ی کاتیشبیت، هه تا بقرانیت به هاواری سوپای فهره نساوه بچیت له به ره ی ئلمانیا دا، له گه له نه وه شدا باش ده یزانی نه مساوییه کان تاسه ر ئیسکانیان به رگری له خویان ده کن، نه گه ر زانیان مه ترسییه که تانه و ناسته یه ناشتی تیدانییه و ولاته کیان داگیرده کړت، بۆیه ویستی کۆتایی به شه په که بهینیت وناشتی بکات، ده بو نه وه به چ تیه لیتنه وه؟

له کۆتیه بۆکوئ، پاسته شۆرش کۆماری بیلایه نی خۆی پاگه یاندبوو، به رده وام له مه ولی نه وه دابوو هیچ به هانه یه که نه دات به دهسته وه بۆرنگا خۆشکردن به هاوسیکانی هه تابین خاکه که ی داگیرکه ن، به لان ناپلین خۆی به وچوره شتانه وه ناچه هت نه ده کردو به ته نگ نه مه وه نه بوو، بۆیه هه رکه یه که به هانه ی دهسته کو، ناپلین تییکی سهریازی به ره و نیز به پئ خست، تا کوپیش نه م کاره شی له لئویندا پتکه وتن نامه یه کی له گه له دهوله تی نه مسا دا به م مه رجانه ی خواره وه مۆرکربوو، به پپی نه و پتکه وتنه ده بو نه مسا به شی چه پی پووباری دن وه مه مو خاکی ژیر دهسته ی ئیتالاییی خویان، که دواتر ناپلین داگیری کربوو، بدریته فهره نسا، له به رامبه ریشدا نیز بدریته وه نه مسا، له راستیدا ناپلین بیرۆکه ی نه وهی له گه له دابوو نیز دابهش بکات، خودی نه وشاره ی که له سه ر چه ند دورگه یه کی بچوک دروستکراوه و سه ریه نه مسا بوو ویه شه که ی تری نه وشارهش که وتبیل سه ر رۆخی ده ریا، ده درایه کۆماری تازه دروستکراوی سیزالپین وناپلین بریاریدا بوو هه مو نه و خاکه ی داگیری کربوو له سه رووی ئیتالیا دا بخته ژیر ده سه لاتدارانی نه وه وله ته تازه یی که به ناوی سیزالپین- وه بوو، نه م کۆماره تازه یه بیگومان به شیکبوو له فهره نسا، ته نها هه ندئ شتی ته شریفاتی مابوو که خه به ردا نبوو به په رله مان و سه رۆک کۆماری نیز، ولاته کیان که هه ر له دامه زراندنییه وه واته له نیوه ی سه ده ی پینچه مه وه تانیستا سه ریه خۆبووه، ئیتیر بونی هیزی ده ره کی به ره سه ردا نابیت.

ژنرال ناپلین وای هه زده کرد بتوانیت له په وشه سیاسیه کانی خۆی سه ره ته جهمیکی باش به ده ست بهینیت، ناپلین بژدروستکردنی نه وه وله ته سه رخۆیه ی ودانانی پلانه کانی باسی نه کردوه و به نهیتی هیشته بوونییه وه، ناپلین له به هانه یه که ده گه پا بژداگیرکردنی نیزو له نامه یه کیدا بۆ سه رۆک کۆماری نیزی به م شیوه یه نووسیوه: (پت وایه کوشتاریه که ی

لژیونیه‌کانی^(۴۵) سه‌روی نی‌تالیا که‌تل هانده‌ریانی بیده‌نگه‌ی لیده‌کریت ؟ تزل‌ی خوی‌تی برا سه‌ریازه‌کانی فره‌نسیت لیده‌که‌مه) ئم تانه‌و تشه‌ره ئاماژه‌کردن بوو به‌کوژدانی یه‌ک ئه‌فسه‌ری فره‌نسی له‌که‌ندای لیدو، به‌لام پاستی پئویتی به‌به‌مانه‌هینانه‌وه نه‌ده‌کردو مه‌سه‌له‌که ئاشکرا بوو.

ناپلین فره‌مانی به‌ژنرال باراکه دیلیه‌گرد نیز داگیربکات، له‌مانگی یۆنیقی سالی - 1797) دا کاره‌که کرتاییهات وئو کوماره دوا سیزده سه‌ده سه‌ریه‌خویی بوونی و بیوونی میژویه‌کی دیرین، ئیتر ولایتیک په‌وناوه بوونی نه‌ما، به‌م چۆره ئه‌و پاروه چه‌وو نه‌رمه‌که‌وته‌ده‌ست ناپلین هه‌تادابه‌شی بکات، ئه‌مه‌ته‌نها شتیکیبوو بۆیه‌ستنی ناشتی له‌گه‌ل نه‌مساییه‌کاندو باری نه‌وانی له‌نگکردبوو، به‌لام چاره‌نوس وایه‌ئنا داگیرکردنی نیز خزمه‌تیکی تری چاره‌پواننه‌کراو به‌ناپلین بکات.

شه‌ویک له‌شه‌وه‌کانی مانگی مایقی سالی - 1797) دا پۆسته‌چی سه‌ریازی په‌یامیکی سه‌ریازی له‌لایه‌ن ژنرال برنادوت - وه بۆناپلین هینابوو که‌تاویراو به‌فره‌مانی لیپرسراوانی بالا (تریست)ی داگیرکردیبوو وله‌ودواییانه‌دا بیرویه‌ نه‌ندامی ستادی فره‌مانده‌ی گشتی سوپای فره‌نسا، ئه‌وکات ناپلین له‌میلاندا بوو وئاوه‌پۆکی بروسه‌که‌که ئه‌وه‌بوو پئوسته ساکیکی بچوکی ده‌ستی که‌لای که‌سیکه‌ په‌ناوی کنت دانترگ و... ئاویراو یه‌کیکه‌ له‌لایه‌نگرانی سیستمی پاشایه‌تی وله‌ترسی فره‌نسییه‌کان له‌نیزه‌وه هه‌لاتوو بۆتریست وله‌ویش گرفتاری ده‌ستی برنادوت بووه که‌تازه ئه‌وشاره‌ی هینابو ژیر رکیتی خۆی، ئم جانتایه‌ی ده‌ستی ده‌ستکه‌وتوو که‌به‌لکه‌ی سه‌رسوپه‌ینه‌ری تیدابوون ویا‌سی پووداو‌ه‌کانی پارسی تیدانووسراپوونه‌وه ئیمه لێره‌دا ئاماژه به‌ناوه‌پۆکه‌کی ده‌که‌یین، ده‌سته‌ی سه‌رمایه‌داری گه‌ره^(۴۶)، برژوازیه‌تی سه‌رکیش ئه‌رستوکرات و فیوداله‌کان میکرۆبی شۆپشی وانه‌میری سالی (1795) بوون و به‌تۆپه‌کانی ناپلین له‌ناو نه‌چوون وئه‌گه‌ری ئه‌وه‌ش نییه له‌ناوینچن، تۆپه‌کانی ناپلین ته‌نها توانیبووی ستادی فره‌مانده‌ی گێزه‌شپۆین ولایه‌نگرانی پۆنمی شانشینی له‌ناو به‌ریت، به‌شیک له‌برژوازیه‌ت هه‌تاپیش پووداو‌ه‌کی وانه‌میریش ده‌ستیان له‌دژایه‌تی کردنی دیرکتواریه‌کان به‌ردابوو، کاتێ له‌به‌هاری سالی (1795) دا کو‌ده‌تاکه‌ی بابوف^(۴۷) ئاشکرا بوو و تارمایی پا‌په‌رینتیکی تازه له‌لایه‌ن کرتکاران و مه‌ترسی دووباره‌بوونه‌وه‌ی پووداو‌ه‌کانی مانگی مایق ورده‌ورده‌ خه‌ریکبوو ده‌هاتنه‌ئاراو توێژه‌کانی ورده‌برژوازی شارو کولاکه‌کانی دێهات ولایه‌نگرانی سیستمی شانشینی شکستخواردووی مانگی وارده‌میری دووباره‌ و ده‌یان که‌وتبۆوه‌به‌روو سه‌ریزۆیان ده‌کرد، به‌لام که‌ره‌ت‌ش وه‌ک هاوینی سالی (1795) له‌کیرونداو مانگی وانه‌میری له‌پاریس توشی هه‌له‌ببوونه‌وه، ئم چاره‌شیان په‌یان به‌وواقیعه نه‌بردبوو ئه‌گه‌ر زه‌ویدارانی تازه بیانه‌ویت ده‌توانن یه‌ک هێزی پۆلیسی گه‌ره‌ی به‌توانا بۆ پاراستنی ملکه‌کانیان دروستبکه‌ن، ئه‌گه‌ر برژوازیه‌تی تازه پێگه‌یشوو که‌له‌پای فریشتنی سامانی ده‌وله‌ت‌وه ده‌وله‌مه‌ند ببوون ئاماده‌بوون بۆ پاراستنی

⁴⁵ - لژیون: یه‌که‌ی دابه‌شکردنی سوپای رۆمی بووه‌و به‌کشتی پێکه‌اتوو له‌سێ هه‌زار سه‌ریاز (و- کوردی)

⁴⁶ - لێره‌دا جیاوازی هه‌یه له‌نێوان (سه‌رمایه‌دارو برژوا) دياره‌ نووسه‌ر مه‌به‌ستی له‌سه‌رمایه‌دارو ورده‌ برژوایه. (و- کوردی).

⁴⁷ - فرانسوا ناپل بابوف (1760-1797) کو‌ده‌تاجیه‌کی فره‌نسییه‌ له‌دژی دیرکتواریه‌کان و داخ له‌دێکی گه‌ره‌بووه‌ دژیه‌ کۆمۆنیسته‌کان، ئاویراو پێشنه‌وی بیه‌نه‌یه‌ر جۆتین بۆ به‌راندنی ملی به‌خه‌نجه‌ره‌که‌ی خۆی کوشتوو.

به رژه و ندييه كانيان پشتگيرى يه ك حوكومه تى سهركوتگه رى په هابگن، ته نانه ت حه زيانده كرد يه ك ديكتاتور بيته سهركورسى ده سلات.

ته نها سه رمايه دارانى شارو دتيا ت لايه نگرى كه پانه وهى بڼه مالهى بورينه كان بوون، چونكه بورينه كان ته نها پاشاي نه رستقراته كان بوون نه ك برژوازه كان، دواى نه مه ش فيوداليزم ده كه پايه وه مه سه لى دواكردنى كه پانده وهى ملكه كانيان ده كرده وه، له گه ل نه مانه شدا لايه نگرانى سيستمى شانشيني له مه موو لايه نه كانيتر دژى شوقش يه كگرتوو وپښخراوتربوون ويارمه تى دهره كى باشيان بژده هات و پړحانيه كانيش لايه نگرى نه مانه بوون، چاريكيتر ناماده كاربان بى رووخاندنى ديركتواره كان كرده وه و له به هارو هاوینی سالى (1797) دا پولى سهركردايه تى كړدنى دژه كړماریه كانيان گرته ده ست، هتواشه تياوش شوقش كړماری به ره و لاوازیبوون ده چوو، چونكه له هه لېژاردنه كانى نه حجومه نى پېنچ سته كه سدا نيمتيازی ناشكرا به وكه سانه ده درا كه كونه په رست ولايه نگرى پژتى شانشيني بوون، هه تا له ناو خودى ديركتواريشدا كه بېوه جیگای هه په شهى دژه كړماریه كان گومان دوو دلى بوونى هه بوو.

بارتملى وكارنو، هه ردوكيان ده ستهى به پړوه به ريتى ده ولت بوون، دژى هه ر ده ستپښخه ريه كى شه پو توندو تيزى بوون، سى كه سته كه نه وانيش ده ستهى كارگيتړى به پړوه به رى ده ولت بوون، واته: باراس و روپل ولاړوه ليرلو، به رده وام له گه ل يه كتردا خه ريكي نه خشه و پلان دانان بوون، به لام بى پړگاگرتن له وژه به رى كه له پړگا دابوو، هيچ ده ستپښخه رى ونه خشه يه كيان نه بوو، يه كيك له وشته نى بېوه هڅى گرځى وناړه زايه تى باراس و دوو هاوكاره كهى تړى، نه وه بوو نه يانده ويست بى شه پ ده ست له ده سلاتى خويان هه لگرن، ته نانه ت ناماده بوون ده ست له ژيانى خويان بشتون و به هه ر نامرازېكېت شه پكه ن.

ژنرال پيشگرو⁽⁸⁾ كه سيكي به ناويانگ بوو وه لهن داي داگير كړدو له سالى (1795) دا له پيزى ناكلر كانى شوقش كړماری بوو و به سه روكى نه حجومه نى پېنچ سته كه سى هه لېژاردابوو و بېوه سه روكى نه حجومه نى ياسادانان، پالټوراوى گرته ده ستهى سه روكا په تيش بوو له دژى سى به پړوه به ره كانى ده ولت، نه م ناوه به سى به پړوه به ره كانى ده ولت ديركتواره كان ده كوترا: واته باراس و لاړوه ليلېق وروپل.

بارودخى هاوینی سالى (1797) به م شتو به بوو، ناپليون له گه ل شه پكړدنى له نيتاليدا، به وردى چاودتړى نه و پووداوانه ي ده كړد كه له پاريسدا ده هاتنه پيش و به ناشكرا ده يزانى كړماری له ژتير هه په شه دايه، ناوپراو كړماری خړشنه ده ويست، چونكه نژدى نه بر د به ده ستهى خړى كړماری له ناوپرد، به لام نه وهه رگيز له وه بيتاگانه بوو ليكه پړت نه م بېړوكى له ناوپردنى كړماری به قازانجى كه سيك بشكېته وه حسابى له سه ر كاتى گونجاو پيشهاتى ياشده كړد.

پېشترو وه لامى نه م پرسياړه ي خړى دابقوه كه مه جبورنييه له پيتاو ده سته يه ك كاررېكخه ردا به نكي و خاكيتر داگيريكات، وه لى حه زى نه و به داگير كړدنى خاكى ترو سه ركه و تويى دژى كه سانى شه رمه زار كه منه بوو، نه ویش وه ك به پړوه به رانى ديركتوار بوونى سه ردارزكى لايه نگرى سه رله پړگای پاشايه تى وه ك پيشگروى له به رچاوده كرت، كه هه ولى كوده تاي ده دا به سه ر

شورش کوماری فرسداد، نه‌گري نه‌وه‌ه‌بوو نه‌م ناوه⁽⁴⁹⁾ له‌ساته‌وه‌ختيكي دياريكراودا سه‌ريازاني فرهنسي فريودات وگومرايان بکات، چونکه سه‌ريازه‌کاني به‌نياز پاکی پيشگرو باوه‌ريان به‌کوماريخواري شو هه‌بوو بويه‌دوای ده‌که‌وتن، بيته‌وه‌ی بزائن نه‌و به‌ره‌وکوتيان ده‌بات.

نيستاي ليره‌دا بزمانده‌رده‌که‌ويت کاتي نه‌و جانتايه‌له‌(تريست)دا به‌ده‌ست که‌سيکه‌وه‌ په‌ناوي کنت دانترگ، گيراوه‌و به‌په‌له‌ بئ ناپليونيان نارد‌بووه‌و ناپليونيشت له‌ناو نه‌وجانتايه‌دا به‌لگه‌ی حاشاهه‌لنه‌گري سه‌بارت به‌خيانه‌تي پيشگرو به‌رده‌ست که‌وتوون که‌به‌نه‌پتي گفنگوي له‌گال (فوش بويل) کردووه‌و ناوپراو په‌کيک‌بووه‌ له‌به‌کريک‌گيراوه‌کاني (پرنس دوکنده)⁽⁵⁰⁾، نه‌م به‌لگانه‌ شاهيدي راسته‌قينه‌بوون سه‌بارت به‌وپه‌فتاره‌ فريوده‌رانه‌ی پيشگرو که‌له‌ده‌ميکه‌وه‌ به‌ناو خرزمه‌تي کوماري ده‌يک‌ردن.

ته‌گ‌ره‌په‌کي چوک هاته‌پيش و بووه‌ه‌زي نه‌وه‌ی نه‌م به‌لگانه‌ بزمانه‌په‌کي که‌م دوابک‌ون ونه‌گه‌نه‌ ته‌ده‌ست باراس: له‌په‌کيک له‌ويه‌لگانه‌دا نووسرايو: مون گايان، که‌به‌کريک‌گيراويکي تري پرنس دوکنده‌ بوو، نووسيروي چووم بزمانو له‌شکري ناپليون له‌نيثاليانو هه‌ولمداو له‌گال نه‌ودا گفنگوگر بکريت ونه‌ويش بيته‌ناو دانوستانه‌کان، هه‌رچه‌نده‌ لو به‌لگانه‌مه‌دا جگه‌له‌م چه‌ند رسته‌ه‌يچه‌ چير نه‌نووسرايو، به‌لام له‌گال نه‌وه‌شدا ناپليون نه‌م چه‌ند دپړه‌ی وابه‌سته‌به‌خوي لابر، هه‌تاکاريگري نه‌م به‌لگانه‌ له‌سه‌ر پيشگرو که‌م نه‌بيته‌وه: بويه‌ فرمانيدا(دانترگ)⁽⁵¹⁾ به‌يته‌نه‌لای وهرمانی به‌نه‌ودا ده‌ستبه‌جئ نه‌وسه‌نده‌ بنووسيته‌وه‌و نه‌م چه‌ند دپړه‌ی سه‌روه‌ که‌سه‌بارت به‌خوي بوو لايبات وله‌خواره‌وش نيمزاي بکات. نه‌گه‌رنا له‌سيدياره‌ی ده‌دات، دانترگ، نه‌وه‌ی ناپليون فرماني پيک‌رد جيبه‌جيب‌يک‌ردو ماوه‌په‌ک دوای نه‌مه‌ نازادکرا، هه‌رچه‌نده‌ به‌په‌وکش گوايا ناوپراو هه‌لاتووه.

ئينجا نه‌ويه‌لگانه‌ نيژدريان بئ پاريس ودرانه‌ده‌ست باراس، نه‌م به‌لگانه‌ سئ به‌پړوه‌به‌ره‌کاني ده‌سته‌وه‌ستانکرد، سه‌ره‌تا بيته‌وه‌ی ناوه‌پړکي نه‌ويه‌لگانه‌ ناشکرايک‌ن، چه‌ند له‌شکريکي جيگاي متعانه‌يان بپاريس بانگويشت کرده‌وه‌و ئينجا چاوه‌پواني له‌شکري ئورژو بوون که‌ناپليون به‌په‌له‌ نارد‌بووي بپاريس هه‌تايارمه‌تي سئ به‌پړوه‌به‌ره‌کاني ده‌ولت بدات، جگه‌له‌مانه‌ش ناپليون په‌يماني دابو بئ پرکردنه‌وه‌ی خه‌زته‌ی ديراکتوار که‌له‌ته‌نگزه‌په‌کي مالي خراپدايو، سئ مليقن فرانکي زپ بنيرييت که‌له‌تالان وپړي شه‌په‌ سه‌رکه‌وتووه‌کاني نه‌م دوايه‌ وه‌ده‌سته‌اتبوو، سه‌عات سي به‌ره‌به‌ياني(4-سي سيپتمبه‌ري سالي 1797، باراس فرمانيدا دووکس له‌به‌پړوه‌به‌راني ده‌ولت که‌گومانيان ليده‌کرا ده‌ستگير بکن، بارتلمي ده‌ستگيرکرا، به‌لام کارنو تواني هه‌لييت، زږد له‌لايه‌نگراني گومانليک‌راوي سيستمی پاشايه‌تي ده‌ستگيرکران وله‌نه‌جومه‌ني (500) که‌سي ونه‌جومه‌ني پيرانيشدا زږکه‌سيان ده‌ستبه‌سه‌رکردن وبه‌ين دادگايي کردن دووريان خسته‌نه‌و بئ گويان⁽⁵²⁾ که‌نوميدي گه‌پانه‌وه‌ له‌وشوينه‌ زږد که‌مبوو.

⁴⁹ - فرانسوا - فرمانده‌ی هزه‌کاني - رن و موزل، به‌مؤي تيوتني بؤده‌سه‌لاني دزي ديرکتوار وه‌ستايه‌وو دواتر له‌کال جورج کادودالدا دزي ناپليون کودماتي کرد، کاتي ده‌ستيان که‌بيته‌ نه‌و ودوزيانوه‌ بينان به‌يوتنه‌غه‌کي خوي خنکانووه. (و- فارسي)

⁵⁰ - لويي: جوزيف برنس دوکنده (1736-1818) له‌سالي (1792) له‌فره‌نسا هه‌لاتووو دزي شوړشي فرهنسي بووو له‌شکريکي به‌ناوي خزيه‌وه‌ له‌کوبلايتس - له‌ليوار زني رندا ينگه‌ناوه‌ بؤنه‌کردن له‌کال کوماري فرهنسدا(و- فارسي)

⁵¹ - نه‌و به‌کري گيراوه‌په‌ که‌جاناتي به‌لگه‌کاني سه‌ر پيشگرو پړوه‌گيراوه‌(و- کوردي)

⁵² - کويان: دورکه‌په‌که‌ له‌لايه‌ن فرهنساوه‌ داگيرکراوه‌ که‌وتنه‌ سه‌روي کيشومري نه‌مريکاي باشورو به‌مؤي دووري و خرابي کش وه‌واکي مه‌حکومه‌کانيان بئ نه‌و ديريکيه‌ ناردووه.

نو پۆژنامه گومانلیکراوانه‌ی به‌لای سیستمی پاشایه‌تیدا ده‌یان‌شکانده‌وه داخران، زۆر که‌سیان له‌پاریس وشاره‌کانی تری فره‌نسادا ده‌ستبه‌سه‌رکرد، له‌به‌ره‌به‌یانی (8-ی سیپته‌مه‌ردا بۆلۆکراره‌وه دروشمی گه‌وره‌یان به‌مه‌موو دیواره‌کانی پاریسه‌وه هه‌لواسی وناوه‌پۆکی ئه‌مانه ده‌قی ئه‌وبه‌لگانه‌بوون که‌ناپلین بۆ یاراسی نارد‌بوون.

پیشگرو سه‌رۆکی ئه‌تجمه‌نی (500) که‌سی ده‌ستبه‌سه‌رکران ویه‌کسه‌ره بۆدوێگی گزیان دوورخرانه‌وه، کوده‌تای (4-ی سبته‌مه‌ر بچوکتین به‌ره‌نگاری بوونه‌وه‌ی تیدا پوونه‌دا، توێژی سیپه‌م که‌له‌دیروکتاره‌کان زیاتر پقیان له‌لایه‌نگرانی سیستمی شانشینی ده‌بۆوه به‌وزه‌به‌ری له‌هه‌واداران‌ی بۆینه‌کاندرا شادمان‌بوون، ئه‌مجاره‌یان دانیش‌توانی گه‌ره‌که ده‌وله‌م‌نده‌کان له‌کۆلانه‌کاندا هه‌تاو نه‌یپردن، چونکه ده‌رسێکی ترسناکیان له‌ده‌ست ناپلین له‌مانگی وانه‌مه‌ریدا (II) وه‌رگرت‌بوو، که‌به‌تۆپه‌کانی سه‌رکوئی کرد‌بوون، هه‌ر له‌بیریا‌ش‌ابوو، دیروکتار سه‌رکه‌وت وکۆماری پزگاری بوو، ژنرال ناپلینیش له‌مۆردی سه‌ریازی دوره‌ده‌ستی خۆی له‌ئیتالیا (که‌دووسال دوا‌ی ئه‌م میژوه بۆخۆی دژیان وه‌ستایه‌وه) پیرۆزیایی له‌دیروکتارکرد، به‌پزگاکردنی کۆماری، (حه‌وت سال دواتر خۆی ناپلین دیروکتاری له‌ناو‌پرد).

(4)

ناپلین له‌لایه‌کی تریشه‌وه له‌سه‌ر که‌وتنه‌که‌ی کۆماری دلخۆش‌بوو، بۆیه‌ بپاری ئاگره‌به‌ستی مانگی مایۆی (1797) که‌له‌گه‌ل نه‌مساوییه‌کاندا مۆری کرد‌بوو وه‌ه‌ک شتیه‌ په‌یمان‌نیک‌بوو نه‌یویست بپیشکینیت، له‌کۆتایی هاویندا حکومه‌تی فره‌نسا له‌په‌ر میژو تواناو غیره‌ت نواندنی نیشانداو هه‌ره‌شه‌وه‌ گه‌ره‌شه‌ی ده‌کردن، پۆناپارت باش ده‌یانی ئه‌م گه‌رانه‌ له‌کۆپه سه‌رچاوه‌ی گرت‌وه: نه‌مساو وه‌ک هه‌موو ده‌وله‌ته سه‌رکوکتاره‌کانی تری ئه‌وروپا، له‌چاوه‌پوانی ئه‌و ئای وئۆین و پلانا‌نه‌دابوون که‌له‌پاریسدا خه‌ریکی پوودان و پوویانده‌دا، له‌ئیتالیا‌دا پۆژانه‌ چاوه‌پوانی پووخانی دیروکتاره‌کان وکۆتایه‌تانی کۆماری و گه‌رانه‌وه‌ی بۆینه‌کان وچاره‌سه‌رکردنی ئه‌وکی‌شانه‌ی به‌مۆی داگیرکردنی خاکی ولاته‌که‌یان له‌لایه‌ن فره‌نساوه‌یان ده‌کرد.

18-ی سبته‌مه‌ر به‌تیکشکانی لایه‌نگرانی سیستمی پاشایه‌تی وناشکرا‌بوونی خیا‌نه‌تکاری پیشگرو، کۆتایی به‌چاوه‌پوانی کردنی ئه‌مانه‌هینا، ئیت ناپلین لێره‌ودوا سیاسه‌ته‌که‌ی گه‌ه‌ی ویه‌جدی سوڕبوو له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی دانوستانی ناشتی له‌گه‌ل نه‌مساداباکات، ده‌وله‌تی نه‌مسا، کوپنتسلی سیاسه‌ته‌دارێ ژیری بۆ گفتوگۆکردن له‌گه‌ل ناپلیندا نارد، به‌لام کوپنتسل توشی هاوتایه‌کی بوو که‌زۆر له‌خۆی سیاسه‌ته‌دارترو زۆرزانتر بوو، دوا‌ی گفتوگۆیه‌کی دوورو درێژ و پڕقورت وپینچ، کوپنتسل پا‌پۆرتیکێ بۆ ولاته‌که‌ی خۆی ناردوو له‌ده‌قی ئه‌وانامه‌یه‌دا نووس‌بووی: به‌ده‌گه‌ن توشی پیاوی وه‌ک ناپلین فرتوفیل بازو ده‌غل بۆته‌وه، هه‌روه‌ها له‌وانامه‌یه‌دا زۆر به‌جدی باسی تواناو ئاستی وشیا‌ری سیاسی ناپلین کرد‌بوو وکو‌تیبوی وشیا‌ری سیاسی ئه‌و له‌ئاست توانای سه‌ری‌ازیدا‌یه، ناپلین له‌یه‌کێک له‌دانیش‌تانه‌کاندا بۆناشتی کردن له‌گه‌ل نه‌مسادا، به‌تۆپه‌یی وده‌نگیکێ به‌رز هاواریکرد، (ئیمپراتۆرییه‌که‌ی ئیوه پیرو په‌که‌وته‌یه‌و ئیوه خووتان پتۆه‌گرت‌وه له‌سایه‌ی ئه‌ودا بخه‌ن،

ده لئیی له بیرت چۆتووه که فهره نسا سه رکه وتوویه و ئیوه دژاو و...، نهوت بیرکرده وه تۆ پوویه پووی که سیک دانیشتیوی که نارنجۆک هاوێژه کانی چوارا جوغزیان به ده وریدا کیشاوه...

ئینجا میژنکی سێ پێچکه یان هینا که تاقمیکێ قاوه خواردنه وه ی زۆر به برخی له سه ریوو و دیاری کاترینی ئیمپراتۆری پوسیابوو، دابوویه سیاسه ته داری نه مساوی و ئیتستاش نه هینا ویه تی ویه دیاری ده دیات به نابلین، نه وتاقمه که وته سه ر زه وی هۆله که و بو به هه زار پارچه، کویتسل له پاپۆرته که ی خۆیدا نووسیویه تی: (وه ک شیت^[1] هه لسوکه وتی ده کرد).

سه رنه نجام په یمانی ناشتی له (170 ی تۆکیزه ری سالی - 1797) له شارۆچکێک به ناوی کامیو فرمیو له نێوان حکومه تی کۆماری فهره نسا و ئیمپراتۆریه تی نه مسادا مۆرکرا.

هه موو نه وشتانه ی نابلین داوی ده کرد، جگه له و شوێنه ی که له ئیتالیا و هه ندێ خاکی ئالمندا داگیرکرا بیون به ده سستی هینان، و نیش جگومه تی کۆماری فهره نسا دای به نه مسا له بری نه وه ی ئه و خاکی که له لیوار ده ریای رندا له ده سستی دابوو وه ری بگریته وه، نابلیقنیش ئه مه ی پێناخۆش نه بوو.

هه والی ناشتی کردن له گه ل نه مسادا بووه مۆی خۆپیشاندانی خۆشی خه لک، ولات به م سه رکه وتنه ی چاوه پوانی زیندووکرده وه بوژانه وی بازگانی وپیشه سازی لیده کرا، ناوی نابلین که وتبۆ سه ر هه موو زمانیک، هه موو لایه ک په یان به وراستییه برد، ئه و شه په ی سه ردارانی سه ریازی له شه په ی رندا ئیکشابیون نابلین به ته نها له ئیتالیا دا برده بوویه وه، زنجیره یه ک ستایشکردنی برده وامی په سمی وشیوه په سمی و تاییه تی چ له پێکای بلۆکراوه کان و چ به سه رزاره کی، به شان وپالی نابلین هه لاده گوترا و ئاماژه به دلیری و نازایه تی ئه ده کرا.

لاره لیرلێ، لێپرسراوی دیرکتوار، له یه کێ له گوتاره کانیدا هاوی کردبو گوتی: ته نها پۆهی به هیزی نازادی توانیویه تی وره وه به ر له شکری ئیتالیا ی فهره نسا بنیت و نابلین سه ریفات وئو خۆشبه ختی فهره نسای ده سته به رکرد، له واره وه یه دا نابلین هه موو کاته کانی خۆی بۆ پێکخستنی کۆماره تازه که ی ژێر ده سستی خۆی ته رخانکردبوو، واته: کۆماری سزالیپن، ئه و هه ندێ له وه ریمانه ی وه ک لمباردی خسته ژێر ده سه لاتداریه تی ئه م کۆماره تازه یه.

به شیکێ تری ئه و خاكانه ی داگیریشی کردبوون خسته سه ر فهره نسا، ئه مانه ی که ده شمانه وه له مانه ش پۆم، هه رله ژێر ده سه لاتی فهرمان په وایه کۆنه کانیدا هیشته وه له ژێر چاودیری فهره نسا دا بیون، نابلین به پووکه ش کۆماری سزالیپنی دایه ده ست ده سه لاتی ئه جومه نیکێ پێکهاتوو له نوێنه رانی چین و توێژه کانی میلله ت وئو وانه حکومه تیان ده کرد، به لām له راستیدا هه موو ده سه لاتی لێ ژێر داگیرکهره فهره نسا ویه کاندابوو که ده سته یه ک کۆمیسار بۆ ئه و ئاماچه ئارده رابوونه کۆماری ناویراو، ئه و دروشمانه ی (نازادکردنی میلله تان) و (کۆماری برایه تی) و... هتر، به لای نابلیقنه وه شتی بێ مانابوون، ئه و گومانی له وه نه بوو ئه گه ری ئه ره هه بێت له ئیتالیا دا ته نانه ت پێژه یه کی که میش له خه لکی ماندوو و شپه زه باوه ر به ودره شمانه به یتن ئه و میلله تانه ی خا که کانی داگیرکراو، به یانیکێ په سمی له ئه وروپا دا بلۆیۆوه به پتی ده قی ئه و بلۆکراوه یه نووسرا بوو، ئیستا میلله تی ئیتالیا خه ریکێ لا بردن و دروخستنه وه ی ئاموری چه ند سه ت ساه ی ئه قسانه و سته م و زۆره و چه کی

به دهسته و گرتووه به یارمتهی پزگار که ره کانی فره نسی به خیرایی له بهره و پیژدان، به لام له راستیدا ناپلیون له پاپرت نه نینیه کانی خویدا که بق به پرتوه به رانی دیرکتوری ده نارد، ده ینووسی: شه گه ر وینای شه ده ده گن به ک میلله تی په ریوتی خورافاتی و نه مبهل و بیغیره ت بگه به ندریته شوینیک بهره و پیژشیریت، به هله داجوون.

له ناو له شکره که ی ناپلیوندا به ک سریانی ئیتالیایی نه بوو، جگله و هه زارو پینج سه ت که سه بهره لایه ی که له شه قام و دالانه کانی شارد ا کز کرابوونه و نه نه کار ی تالان ویرلیان پیده کردن، دواتر ناپلیون له پاپرت کانی ده ینووسی: نه نه بهره فتاری ژیرانه ی پشتبه ست به (گوئ کیشانی توره بیانه) ده توانریت ئیتالیامان له ژیرده ستدا بمینیتوه، ئیتالیاییه کان له مه و بهر شه میان بینیبوو و تیگه یشتبوون که نامانج له گوچکه پاکیشان چیه، بزناپارت، دانیشتوانی شاره کانی بیناسکو وپاوی و خه لی وچند گوندیکی نزیک سهریازگه کانی خوی له ئیتالیادا سه رکوته کردن و به یی بهره بیانه ته مبیی ده کردن، له هه مو شه شتانه دا کرداره کانی ناپلیون له به ک سیاسه توه سه رچاوه ی گرتبو و هیچ کاتیکیش چاری بهره و شوی خویدا نه خشانده وه. شه و هرگیز به توندوتیژی ببینه ما په وایی نه ده دا، به لام له کاتی پیویستدا بقرملکه چکردنی ولاتانی ژیرده سته ی خوی په نای بق توندوتیژی و زه برو زه ند ده برد.

ناپلیون هه شوینیکی له ئیتالیادا داگیرکرد، مه سه له ی نیوه کاری و سه رانه ی کلئساو ناوه نده کانی مه زه بی له باج و هرگرتن نه هیشت، له ماوه ی شه و سال و نیوه ی له ئیتالیادا به سه ری برد (له به رهاری سالی 1796- بق کز تایی پایزی سالی- 1797) سه رکه و توو بوو له دانانی قانون و پرسیای باری کز مه لایه تی و عاف و له گه ل په و شوی شوپشی کز ماری فره نسادا نزیکی کرده وه، له به رامبه ردا هه رشوینیکی تری ئیتالیای داگیرده کرد، چی تابلوی هونری و موزه خانه و ملیونه ها فرانکی زتری بؤ دیرکتوار له پاریس ده نارد وه، شه و خوی و فره مانده سه ریازییه کانیشی فره اموش نه کرد، چونکه هه موویان له و شه په به باخه لی بهره گه پانه وه، به هوی بوونی شه و زه برو نه گه دپنده نه یی دئی هاو لاتیانی ئیتالیاده کرا، ناپلیون په ی به و ش بر دیو هه رچه نده میلله تی ئیتالیا ده سته و سه تان و بیژنیک بوون، گومانی له و نه بوو ده بو خه رچی سوپای داگیرکری فره نساش بدن، چون بؤژیکدیت که له یی بن و دئی هه لکه پنه وه، بؤیه ناپلیون بق پزگارگرتن له مه باشترین چاره ی شه و بوو په نابه ریت بؤسیاسه تی زوو ستم و سه رکوته کردن و نه مه شی به شتیکی په واده زانی له به رامبه ر ئیتالیاییه کاند، شه و حه زی نه ده کرد ئیتالیا جیبیلنیت، به لام دوی ناشتی کردنی (کامپوفورمیر) سه رانی دیرکتوار به شتیه یه کی زوو میهره بان، به لام پیداکرتن له سه رنه وه ی بگه رته وه پاریس و بیته فره مانده ی سوپایه ک که ده بو دئی بریتانیا بگه ویته شه، ناپلیون ماوه یه کبرو هه سستی ده کرد دیرکتوار ورده ورده ترسیان لپه یداکریووه، ناپلیون له گه ل خویدا ده دواو بیری له و ده کرده وه که شه وانه هه رچه نده به من هه لاده لئین، ده زانم شه ریم پیده بن، به لام ناتوانن من فریویده ن، شه وان به په له منیان به لپیرسرای له شکری دئی بریتانیا داناه، هه تا له ئیتالیا بمهیننه ده رئ که نه ک هه سه ردار به لکو ده سه لاتی په هاشم هه یه تیتیدا).

ناپلیون له (7- دیسه مبه ری سالی 1797) دا گه یشته وه پاریس، دیرکتوار سن پؤز دوی شه و میژوو به به پیری شکره مندیو پزوه نا هه نگیکی میوانداریان له سه رشه رفی سه رکه و تنه کانی شه و له کوشکی کوکسامبیرگدا سازکرد، خه لکیکی زوو له ده وری کز شکدا کز بونوه به تللیلی و ها توهاواری شادی وچه پله پزانه وه پیژشوازیان له ناپلیون کرد، شه و گوتانه ی

پیشکه شکران له لایه ن باراس وهاوکاره کانی شو وتالیران وه زیری دهره وه ی فهره نسا (که پیاویتی زیره ک به لام گنده لېو و له هه موو کس باشتر ناوېراو ده ی توانی درک به ناینده بکات) بوون.

هه روه ما که سایه تیبه په سمیه کانی تری ده ولت وتاریان گوت ویوه وه ی چه پله پیزان وسه ماو خړشی دهریرین، به لای نه وسه رداره که نجه تمه ن (28) ساله وه، که ته وایو ئارامبوو وه ک شو وه ی ئرکی سه رشانی جیبه جیکرد بیت، هیچ جیگای سه رسو پمانی نه بوو، شو هیچ کاتیک دلی به وچه پله پیزان وخزانی خه لک نه ده کرایه وه، چونکه دوا ی شو پوژه لای شو که سانه ی لپی نزیکیوون گوتی (نه که ر منیش بیه نه به رده م جیوتین^[1]) خه لک به هه مان زه وق وشه وقه وه له سه ر پنگاکه مدا پاده وه ستن). هه رکه ناپلین گه شته پاریس خه ریکی شو وه بوو نه خشه یه کی تازه ی شه پکردن دارپوژیت وقه ناعه ت به درکتوار بکات له سه ر نه م پلانه سه ربازییه ی پازیبکات، شو سه باره ت به بریتانیا پیی واپوو، هه ره شه کردن له بریتانیا له سه رخاکی میسر دا باشتره کاریگه رتره نه ک له سه ر ده ریای مانش، چونکه هیزی ده ریای بریتانیا له سه ر ده ریای مانیش له هیزی ده ریای فهره نسا به توانا تره، له سه ر نه وینه مایه پیشنیاری شو وه یگرد بق به ده سته پنانی پالپشتی نزیک وپیگه ی باش وخسته مه ترسی ده سه لاتدارییه تی بریتانیا له سه ر هند، پیویسته میسر داگربکریت، له هاوینی سالی (1798) دا مه سه له که یه کلای بژوه و ئاشکرا بوو، زگر کهس له نه وروپادا له خویان ده پرسی، ناپلین بؤناپارت شیت نه بوییت؟ له دووره وه له بهر چاوی که سانی ساویلکه نه م مه سه له یه شتیکی خه یالی بوو وئومیدی دیرینه ی برنوازییه تی شلرشی کوماری بوو، ته نانه ت یه کن بوو له وئاواتانه ی ده ولته تی فهره نسا ی پیش شلرشی کوماریش، شو پلانه ی ناپلین له لایه ن دیرکتواره وه په سه ندکرا.

داگیرکردنی میسرو لهشکرکشی بۆسەر سوریا

(1798-1799)

(1)

لهشکرکشی بۆسەر میسر، دووهمین شەپی گەورەى ناپلین بوو، کە پێشکەى گەورەى لەمیژوی ژبان و سەرکەوتنەکانی ئەودا تۆمارکردو فەرەنسای گەباندە پێگەیهکی تاییەتی، برێوازییەکانی شاری مارسى و هەموو شارەکانی تری خواووی فەرەنسا، پەبوەندى بازىرگانی باشیان لەگەڵ شانییەکانی خۆرەهەلاتى ئەوروپا^(٦٧) و سووریاو میسرو دورگەکانی دەریای سېی ناوەرەست و یۆناندا هەبوون، ئەم برێوازیانە لەدێر زەمانەوه ئارەزووی قایمکردنی پێگەى سیاسى فەرەنسا لەسەرئەو دەولەتەبەو کە پەبوەندى توندو تۆلیان لەگەڵیاندا هەبوو، چونکە بێسەرەو بەرهەمی بارودۆخی ئیدارى لەو وڵاتەدا ئەوەى هەلەدەگرت و دەویست هەمیشە بازىرگانی لەژێرچاودێرى هەژمونێکی بەهێزتردا بێت و بازىرگانان بتوانن لەکاتى پێویستدا دواى یارمەتى لەو زەلهیزە بکەن.

لەکۆتایى سەدەى هەژدەهەمدا پروپاگەندەو حەقەمەقەى سامانى زۆرى سەروشتى وڵاتانى سووریاو میسر دووئەوئەندەى پیشوو زیادیکیرو لەوشوێنەدا کۆمپانیای بازىرگانی و بەرهەتێنان دامەزران، دیپلوماتییەتى فەرەنسا لەدەمیکەوه نفوزى کردبوو لەناوئەو وڵاتەى کەکەوتبوونە ژێر دەسەلاتى ئیمپراتریەتى عوسمانى، واتە چاوى تەماعى تێپەربوون، هەروەها دەسەلاتدارانى فەرەنساش دەمیکبوو چاویان بپێق میسر کەخاکەکەى کەوتبێ سەرەدەریای سېی ناوەرەست و دەریای سوو لەوێشەو لەدوورترین دەپوانى و دەیانویست لەمیسرەوه پکەبەرئ سیاسى و بازىرگانییەکانیان لەهندستان و ئەندەنوسیادا بخەنەژێر هەپەشەو، لایب نیتسى^(٦٧) فەیلەسوفى بەناویانگ، لەسەرەدمى خۆیدا راپۆرتێکی بۆ لویسى چواردەهەم ئارەبوەو لەناو دەقى ئەو راپۆرتەدا گوتویەتى (میسر داگیرکە هەتا پێگەى هۆلەندییەکان لەسەرەنسى ئاسیادا لەبارچیت)

لەکۆتایى سەدەى هەژدەهەمدا، ئیتر هۆلەندییەکان لەناو هاوکێشەکە چوئەدەرئ و بریتانیاییەکان بوونە دوژمنى سەرەکی، بۆیە کاتى ناپلین ئەمەى بەفەرماندە سەربازییەکانى لەشکرەکەى گوت، هەموویان سەریان لەوشیتى ئەو سەرماپوو، ئەباندەزگانی مەسەلەکە چیبە، دواتر لەوێ تالیران وەزیری دەرەوێ فەرەنسای ئەوکات بەرگری لەئەخەشەکەى ناپلین کرد، نەبۆو جیگای سەرسوپمانى دەسەلاتدارانى فەرەنسا، هەرکە ناپلین (وئەزى) داگیرکرد فەرمانى بەپەکێ لەفەرماندە سەربازییەکانیدا دورگەکانى ئایونین^(٦٨) داگیرکات، گرتنى دورگەکانى ناویراویش هەربە ئامانجى گرتنى میسریو لەئابندەدا ئیمە بەلگەى حاشا هەلەگرمان بەدەستەوئ تانکید لەسەرئەو دەکەنەو، ناپلین لەسەرکەوتنەکانى لەئیتالیا دا هەمیشە لەبیری داگیرکردنی میسردا بوو، لەمانگى ئۆگۆستى سالى (1797) دا لەئۆردووى سەربازییەکەبۆو بۆپاریسى بەم جۆرە دەنوسى (کاتى ئەو هاتوو هەستدەکەم بۆناووتکردنى بریتانیا پێویستە دەست بەسەر میسردا بگرین) ناپلین بەدرێژایى

^{٦٦} - مەبەست لەشەوێ دورگەى بەلکانه. سوریا: ئەوکات پێکەتایوو لەلوان و هەندیک لەخاکى عێراق و ئوردوون...

^{٦٧} - فەیلەسوفێکى بەناوێنکى ئەنەبە (1716-1644) و لەفەیلەسوفە ئایدیالیستەکانو بێمەى فەلسەفەکەى لەسەر کەشێبە (نوسەر)

^{٦٨} - دورگەکانى ئایونین: کەوتوونەتە خۆرئاوای یۆنان کە رۆژگاری ئەزى دەسەلاتدارتى ئیتالیا و دواتر بریتانیا دیوون و ئیستایش بەشیکن لەخاکى یۆنان. (و- فارسی)

شەپەکانی ئیتالیای لەپەخساندنی کاتدا خەریکی کتێب خوێندنەوەبوو و فرمانیدا کتێبەکی وڵە⁽⁵⁹⁾ کە دەریارە ی میسر یو وچەند پەرتوکیکی وابەستە بە ئەوێ بۆیەین و هەموو ئەمانە ی خوێندنەو، ئەو بۆ داگیرکردنی دۆرگەکانی ئایونین ئەوەندە جینگای گرنگی بوو تەنانەت لەنامەیەکیدا بۆ دیرکتوار دەلێت (ئەگەر کەشێکمان بخرێتە هەلبژاردنەو بەشتر وایە دەست لەئیتالیا هەلگیرین و ئەم دۆرگانه لەژێر دەستی خۆماندا بهێڵنەو).

تەنانەت پێش ناستی کردنی لەگەڵ ئەمسادا ناپلین سویریو لەسەر ئەوێ دەبن دۆرگە ی مالتە داگیربکێت، هەموو ئەو پێگە دەریایانە ی دەریای سپی ناوەراست بۆ خۆ سازکردنی داگیرکردنی میسر پێویست بوو، دوا ی پەیمانێ ناستی کامپوفرمیو لەگەڵ ئەمسادا مەسە لەی شەپ بەپراییی کۆتاییات و ئۆزمنی سەر سەخت وینە پەتی فەرەنسا بریتانیا بوو، ناپلین هەموو هەول و توانایەکی خستە گەپ هەتا دیرکتوار پازیبکات چەند کەشتی وێک لەشکری پێدەن هەتا میسر داگیربکات، بەردەوام ئەو بیری لە داگیرکردنی خۆرهەلات دەکردەو هەوڵی ئەو لەو پۆژانەدا وەک مێشکی ئەلکسەندەری مەزن و شمارلمانی و سیزار و... پیاو مێژوویەکانیتر سەرقالی ئەمەبوو، ماوەیەک دوا ی ئەمە لەکاتی پزیشتی بەسەر بیابانە خۆلێنەکی خاکی میسردا، کە لەگەڵ چەنگاوەرەکانی خۆیدا دەپزیشت و بەگالته جاپییه وە گوتی (دوا ی لێبوردن دەکەم کە درەنگ هاتە دنیاو، خۆزگە لەو پۆژگاردە ژایام کە ئەلکسەندەری مەکاژنی دوا ی داگیرکردنی ئاسیا خۆی بەکۆپی جوییتیر⁽⁶⁰⁾ بەمیلەت ناساندو هەموو خەلکی خۆرهەلات باوەریان بە پروپاگەندە یی ئەوکرد) دواتر دێژە ی بەقسەکی داو بەشێوە یەکی جدیدتر گوتی (ئەوروپا هێلانە ی مشکێ کوێرە، هەرگیز ئیمپراتۆریەتی گەورە و پاپەڕینی مەزن جگە لە ئاسیا لەهیچ شوێنێکی تردا بوونیان نەبوو) ئومێدەکانی ئەو لەگەڵ ئەوە شدا کە لەگەڵ پێداویستی و فاکتەرەکانی سەردەمەکیدا دەهاتەو لەپووی بەرژووەندی تاکەکی خۆشییەو بەکەلگبوو، لەپاستیدا هەرلەو شەوێ لەئیتالیا دا لەبەردەم خێمەکیەو شەوێ خونی کردو لەدلی خۆیدا ئەم پرسپارە ی کردو گوتی: بۆ دەبن خزمەتی دەستە یەکەسی دەلالبکات و ولاتان داگیربکات، تێپوانینی گۆراپوو حەزی بەگرتنە دەستی دەسەلاتی پەهای فەرەنسا دەکرد، ناپلین ئەو کاتانە ی خەریکی ناستی کردن بوو لەگەڵ ئەمساو فرمان لەپاریسەو بۆ ئەو دەنێردان و دەسەلاتەکانی ئەویان سنووردار دەکرد، بەپاشکاری بەشاندی فرماندە سەریازیەکانی خۆی دەگوت (ئیتیر من گۆپرایەلی دەسەلاتدارەکانی ولاتی خۆم نیم).

بەلام پووخاندنی دیرکتوار لەسالانی (1797 و 1798) دا کاتی ئەهاتبوو وشتیکی نەگۆنجاو بوو، چاوەڕوانکردن و دان بەخۆداگرتن بۆهاتنە پێشی هەل شتیکی لەباربوو، چونکە ئەو کاتەش دیرکتوار تەواو بێ متمانە و دەست لەپێک بەردارو نەبوو، ناپلین ئەواو پشتی بەلەشرەکی خۆی دەبەست، بەلام تائەو کاتەش نەببوو کە سێکی ئەواو خۆشەویستی هەموو لەشکرەکی، وەلێ ئەگەر کاتەکانی خۆی هەر لەچاوەڕوانی لاوازیوونی دیرکتوار داوای خەریکی دەستبەسەر داگرتنی خاکی ولاتانی تر و ولاتی ئەهرا مەکان نەکردباو بەشوێن پێی ئەلکسەندەری مەزندا هەنگاوی نەنا باو هەپەشە ی لەبەرژووەندیەکانی بریتانیای ناپەسەند نەکردبا چی کردباو چۆنی بەسەربردبا؟

⁵⁹ - کت وڵە (1757-1820) نووسەر و ئەکادیمی فەرەنسی و نووسەری کتیی وێژانەکان (یان بیروکە دەریارە ی کۆدەکانی ئیمپراتۆرەکان و کتێبەکی تری دەریارە ی

میسربوو. (نووسەر)

⁶⁰ - جوییتیر (خوا ی خواکان) زیوس و پیرۆن - یی پێدەکوێریت، بەپێی ئەفسانەکانی یۆنانی و رۆمی و ئاسیای. (و- کوردی).

سه‌بارت به‌مه پشتیوانیکردنی تالیران له‌ناپلیون به‌پله‌ی یه‌ک پتیوستیوو، به‌شپویه‌کی گشتی ناتوانین دهم له‌و بپوایی تالیران بکوتین، به‌لام شه‌گری به‌ده‌سته‌تئانی خاکتیکی ده‌وله‌مندو‌شاده‌دانی وه‌ک میسر، له‌پووی ئابورییه‌وه‌ نذر سودمه‌ندبوو وله‌تپوانینی نه‌وه‌وه‌ شتیکی لژیک وینه‌رته‌ی بوو، ته‌نانه‌ت تالیرانی وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ی فره‌نسا، پیش پیتشیارکردنی ناپلیون بۆنه‌مه‌ش، پایلوتیکی بۆسه‌نته‌ری لیکلینه‌وه‌ی ستراتیژی فره‌نسا ناردبوو، نه‌م پیاوه‌نه‌رستوگرته به‌هزی تینویه‌تی بۆده‌سه‌لات خزمه‌تی شوقشی کۆماری ده‌کرد، له‌نذر شویتندا هه‌رکه‌ بواره‌هاته‌پیش یه‌کسه‌ره‌ باسی ئومیدی نه‌و توژیوه‌ بازرگانه‌کانی فره‌نسابی ده‌کرد، به‌تایبه‌ت بازرگانی کردن له‌گه‌ل خۆره‌لاتدا، ئاره‌زووی دلی تالیرانیش که‌ده‌بیست خۆی لای ناپلیون شیرین بکات وله‌گه‌ل پاکانی نه‌ودابیت، چونکه‌ نه‌وسپاسه‌ته‌داره‌ بپرتیژه‌ پتشیینی نه‌وه‌ی کردبوو ناپلیون پیاوی خاوه‌ن ده‌سه‌لاتی په‌های ناینده‌ی فره‌نساده‌بیته‌ ئه‌مان له‌ناوده‌بات.

نه‌وه‌ی راستی بیته‌ ناپلیون وتالیران بۆ پارێکردنی دیرکوار بۆدانی که‌شتی وه‌ریاز و خه‌رجی، نذر زه‌حه‌تیان نه‌دی، چونکه‌ به‌پله‌ی یه‌ک وله‌مه‌مووشیان گرنگتر نه‌وه‌بوو دیرکتواریش به‌هزی به‌لگه‌ی ئابوری سیاسی وه‌ریازیه‌کان که‌له‌مه‌ویه‌ر باسما‌نکردن، ویتای باشی ده‌ستبردن بۆنه‌م کاره‌یان به‌شتیکی باش ده‌زانی، شه‌گری سووه‌میش له‌شکرکشی بۆ شویتیکی ئاوا دوور، گرنگیه‌کی که‌می هه‌یه‌ به‌تایبه‌ت باراس پایابوو مه‌ترسی ده‌که‌ویتسه‌ره‌ له‌شکره‌که‌یان وداگیرکردنی میسر نه‌وه‌ ناهیتیت.

نه‌و که‌سایه‌تییه‌ ناودارو خۆشه‌ویسته‌ی که‌ناپلیون به‌ده‌ستی هینابوو که‌مێ لاپتی کردبوو و دیرکتواره‌کانیش باش ده‌یانزانی شه‌که‌متر گوێپایه‌لی فره‌مانه‌کانه‌، بۆ ناپلیون ته‌نها بۆخۆی دانوستانی ناشتی کامیوفرمیوی له‌گه‌ل نه‌مساییه‌کاندا نه‌کردبوو بێ نه‌وه‌ی گوێداته‌ پابوچوونه‌کانی پاریس خۆی چۆنی پتخوشبوو ئاوا پتگه‌وتنی ناشتی له‌گه‌ل نه‌مسا نه‌کرد؟

له‌مه‌راسیمی (10-ی دتسمبه‌ری سالی، 1797)دا که‌له‌سه‌ره‌رفی نه‌بوو، په‌فتاری ناپلیون وه‌ک که‌سیکی ئازاو قاره‌مان نه‌بوو به‌وه‌ی دلشادو کامه‌رانیت له‌سه‌ره‌که‌وتنه‌ی بۆ ولاته‌که‌ی به‌ده‌ستی هینان، به‌لکو هه‌لسوکه‌وتی وه‌ک یه‌ک ئیمپراتوری پۆمی بوو که‌په‌رله‌مانتاره‌ شه‌له‌که‌گرتی پیرزیایی لیده‌که‌ن، چونکه‌ ناوبراو شه‌می وه‌ک نه‌رکی ته‌واو ساده‌ی ده‌زانی، به‌کورتی شتوای په‌فتارو ئادگاره‌کانی نیگه‌رانی نیشانداده‌، بۆیه‌ باشتروابوو بچیت بۆشه‌پی میسر، چونکه‌ شه‌گر له‌پاریسدا مابایه‌وه‌ باش نه‌بوو، بۆیه‌ پیتشر باراس وهاوکاره‌کانی خۆیان بۆنه‌مه‌ سازدابوو⁽⁶¹⁾، و هه‌رزوو به‌یاری شه‌م له‌شکرکشییه‌ ده‌رکراو ناپلیون له‌ (5-ی مایزی سالی-1798)دا به‌په‌رسی بوو به‌فرمانده‌ی گشتی نه‌و له‌شکره‌ی بۆداگیرکردنی میسر ده‌نێردا، ناپلیون بێ وه‌دره‌نگه‌ستن پتداویستییه‌کانی سه‌فه‌ره‌که‌ی و هه‌لێزاردنی سه‌ریازو پتخه‌ستنه‌وه‌ی که‌ره‌سته‌کانی شه‌پو سه‌ردانکردنی که‌شتیه‌ جه‌نگیه‌کانی کرد، دووباره‌ وه‌ک گپوتینی شه‌که‌ته‌ی که‌خۆی بۆشه‌پی ئیتالیا سازکرد، سه‌ره‌له‌نوێ تازه‌بۆوه‌، چونکه‌ نه‌و له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا خه‌ریکی خۆپتچانه‌وه‌ ده‌ست بردن بۆشه‌پتگی دیزوارو مه‌ترسیدار بوو، ئاگای له‌ورده‌ کاره‌کانیش هه‌بوو، به‌واتایه‌کیت په‌ل وپۆی داره‌که‌ی ده‌بینین وده‌یزانی ئاراسته‌کانی چۆن، نه‌و ئاگاداری پروپاگه‌نده‌کان وگواسته‌نه‌وه‌ی هتیه‌کانی ئه‌لن⁽⁶²⁾ و سپاسه‌تی نه‌و پۆزگاره‌ی دنیاوو، سازکردنی پتداویستی وکه‌ره‌سته‌و

⁶¹ - سازکردبوو: مه‌به‌ست له‌وه‌ی ناپلیون له‌پاریسدا مه‌ترسی بۆسه‌ ده‌سه‌لاتداران په‌یداده‌کرد. (و- کوردی)

⁶² - ئه‌لن: (1758-1805) نه‌فسه‌ری ده‌ریاوانی سوای بریتانیا بوو له‌دووشه‌ری ده‌ریای ئابوقیرو ترافالکاردا، هتیه‌ ده‌ریای ناپلیونی تیکشکاندو له‌شه‌ری ترافالکاردا کوزراو نه‌می نه‌و له‌وست مینسدا نێژراوه‌ (و- فارسی)

ئەركەشتیانەى بتوان سەريازەكانى بەسەردەريای سېى ناوەپاستدا بگەيەننە سەرشكانى ئەويەرى⁽¹⁾، ئەوسەريازانەى كەلەشەپى ئىتاليا بەشداريانكردبوو هەلى بژاردن، بەلەبەرچاوكرتنى ئەوكەسانەى لەخۆى نزىكبوون ولەو پۆژانەدا بيوونە جىگای گزنگى پېدانى تايەتى ئەو، بۆ نموونە: دەريزانى فلان سەرياز شاراو گوتراپەلە بەلام زۆر مەى دەخواتەو، ئەم سەريازەشيان زۆر وشيارو تەردەست وەزەبرو زەنگە، بەلام چون حەزى لەپاوارنە زوو مانوو دەييت، ئىنجا سەركەوتوانە فەرماندەكانى هەلبژاردن، شتىكى بەلگەنەويستە دەيى بۆداگيرکردنى ميسرو برېنى بياپانتيكى بىن ئاو و سېپەرەو گەرمای(50) يەيى، سەريازى دلێرو خۆراگر هەلبژيژيژت.

لەپۆژى(19-ى مايزى سالى - 1798)دا هەموو شتىك ئامادەبوو، كەشتيپە جەنگيپەكانى ناپليين لەبەندەرى تزلۆندا لەنگەريانگرت، (350) كەشتى جەنگى گەرەو بچوك وەلەم كە(30) هەزار سەرياز بەرتۆپ وچەكەكانيانەو ئامادەبوون وەيچ چاويان لەوئەندەترسا لەپۆژاكا ئەكەرى ئەوئەمەيە توشى سوپای دەريايى نلسن بېن و بېنە ئامانجى تۆپەكانى ولەدەريای سېپدا نەقەمب، هەموو ئەوروپا دەريزانى فەرەنسا خەريكى شەپۆكى دەريايپە، برىتانىاش ناگادارى ئەوئەبوو كەلەهەموو بەندەرەكانى خوارووى فەرەنسادا جەموجۆلى سەريازى هەيەو ژنرال ناپليين بۆتە لېيەرساوى ئەم لەشكرکيشيپە، بەلام ئايا ئەم لەشكرکيشيپە بۆ سەركۆي يە؟

ناپليين بەوريايپەو پەرپاگەندەى ئەوئەى بۆلۆكرەو، دەيەويژت لەتەنگەبەرى جەبەل تارق تۆپەپۆژت و بەدەورى ئىسپانادا وەرسوژيژتەو سوپاگەى لەسەرخاكي ئۆرلەندادا پيادەبكات، كاتى ئەم هەوالە گەيشت، نلسنى بەهەلدابرو ناويراو لەدەم تەنگەبەرى جەبەل تاريقا بۆسەى بۆ ناپليين نايەو لەهەمان كاتدا سوپای فەرەنسا يەكسەرە بەرەو دورگەى مالتەچو. دورگەى مالتە هەرلەسەدەى(16)و لەژۆر دەسەلاتى ئەتەوئەيەكدابوو بەناوى شوالپە، هەركە لەشكرى فەرەنسا نزىكى ئەو دورگەيە بۆو دانپە بەرتۆپ و پيشنيارى ئەوئەى بۆدەسەلاتدارانى ئەو دورگەيەكرد خۆيان بەدەستەو، دواى خۆبەدەستەو دانى ئەودورگەيە ناپليين بەبەشتىك لەخاكي فەرەنساى لەقەلمدا، دواى چەند پۆژيژىك بەرەوميسر چارۆكى كەشتيپە جەنگيپەكان هەلدران، دورگەى مالتە كەوتبۆ نيوەپۆژاكا ئۆوان ميسرو فەرەنسا، ناپليين لەپۆژى(10-ى يۆنيق كەيشتە ئەودورگەيەو پۆژى(19-ى هەمان مانگ ئەويى جېيژيژت، لەشكرى ناپليين بەباريدەى ئاراستەى با پۆژى(30-ى يۆنيق گەيشتە پۆخى دەريايى ميسرو نزىك شارى ئەلكسەندەريەو پاستەوخۆ فەرمانيدا سەريازەكانى پيادەبىن، هەلوەرجيكي مەترسيداربوو، هەركە ناپليين كەيشتە ئەلكسەندەريپە، هەوالى ئەوئەى پېگەيشت كە(48) سەعات لەمەويەركۆمەلنى كەشتى جەنگى برىتانى هاتوونە ئەم بەندەرەو هەوالى ناپليينيان پرسيو، بەلام كەس لەويەندەرەدا هەوالى ناپليينيان نەزانپو، هەركە نلسن هەوالى داگيرکردنى مالتەى لەلايەن فەرەنسيپەكانەو، زانى ناپليين بەهەلەيدا برىوو زوو بەرەوميسر كەوتەپۆژ و تەنەيژيژت سەريازەكانى فەرەنسا لەسەرخاكي ميسر دابەزن، بەلام ئەم پەلەكردەى نلسن بەريزانى خۆى تەولويو، دواى ئەوئەى نلسن زانى ناپليين بەئامانجى چوون بۆميسر مالتەى جېيژيژتو و جارۆكيتر بەهەلەداچۆرە چونكە كاتى لەئەلكسەندەريەدا بەئويانگوت هەركيز ناوى كەسيكمان نەبيستوو بەناوى ناپليين، فريوخواروبو، دواتر نلسن كەوتە

گومانی نهوئی دهبی ناپلین بهرو قسته ننتینه چووی و به په لپرو زوان ناراستی چار لکی که شتی به جنگیه کانی بهرو نهوئی گوی.

نم هه لپه به لپه لای نلسن کردی لهشکری فهرانسای له متریس پاراست، هر نه مشبووه هوی نهوئی سوپای فهرانسا له ماوهی شورو پوژیکدا هه مووی له که شتی به کانی دابه زیت و که رسته کانی جهنگیش بخرتنه سهر زهوی، واته له شوری (20-ی یولیزدا هه مووی به که سهریازی به کانی ناپلین له نزیک مارایک که گوندیکی سهر دهریایی میسری بوو دابه زاند.

(2)

هه رکه ناپلین جاریکتر خوی له ناو سهریازه به نه مه که کانیدا دیبه وه نیر له هیچ نه ده تر ساو هه لومهرجه که ش له پووی پینگی سهریازی به وه له باربوو، نینجا به کسره لهشکره کی خوی بهرو نه لکسه نده ریبه خسته پئ، نه وکات میسر له ژیر ده سه لاتداری به تی عوسمانی هه ژمارده کرا، به لام له پاستیدا سهرانی ده سه لاتدار له ویدا واته (نی) بیبه کان به ک سوپای سواری گریکیان هه بوو وخاوه نی باشرین زهوی وزاریبوو، نم نه شرافه فیودالیا نه باجیانده دا به پاشاکانی قسته ننتینه و له ژیر پکیف وگوپایه لی نه وان بوو، به لام به کرده وه زور گوپیان به فهرانه کانی قسته ننتینه نه ده دا، عهره به کان که پیکهاته ی سهره کی دانیشتوان بوو، خهریکی بازرگانی بوو و ده وله مندی گهری تی دیابوو، هه روه ما خهریکی پیشه ی مانیفاکتوره ش بوو ونه وانی تریان خهریکی کاروان وباریه ری وکشتوکالکردن بوو، قوتبیبه کان، واته پاشماوه ره سه نه کانی میله تی نه و خاکه که له پیش پرکارکردنی میسره وه نه مانه له ده ست عهره به کانی میسر دا که وتبوونه ژیر زولم وستهمیان، قوتبیبه کان به به ده بختترین هاوالاتی نه و ولاته هه ژمارده کران، عهره به کان ناوی قوتبیبه کانیا ن نابوو جوتیارو به عهره به هه ژاره کانیشیان هه رده گوت جوتیار، نم چینی کرکار وجوتیارانه که مهنی کاسبکاریش له ده وری به کتری گریبوونه وه و جوره په یوه ندیه کی هاو به شیان هه بوو، چونکه هه موویان له ده ست ده ستکورتی وه ژاری و زور وستهم دا په کسان بوو، ولاتی میسر به پووه که ش سهر به ده سه لاتداری به تی نیمپراتوری به تی عوسمانی بوو، ناپلین یو پرکارکردنی نه و خاکه هاتبوو چه ندین جار دوپاتی ده کرده وه که شه پی له گه ل پاشادانییه و نه نها ده یه ویت ناشتی له نیوان نه وانه دابکات، هر بؤنا زادکردنی عهره به کان هاتوه که له ژیر زولم و زوری خاوه نداری به ده سه لاتداره فیوداله کاندا ده نالینن و نه مانه توندوتیریان له سهر میله ت زوره.

باسی قوتبیبه کانی نه ده کرد، سهره تا هیرشی کرده سهر شاری نه لکسه نده ریبه که نه وکات شاری پی جموجولی بازرگانی وئاوه دان بوو وله ماوهی چند سه عاتی که دا خسته ی ژیر پکیفی خوی، هر چه نده نهوئی دوپات ده کرده وه که ده یه ویت گه ل میسر له ده ست زور ستم پرکار بکات، به لام ده سه لاتداری به تی هوکمرانی فهرانسای به سهر نه وشاره دا سه پاند، ناپلین به شیزانی جؤرا و جؤر قناعتی به عهره به کان ده کرد که نه و پیز له قورشان ونیسلام ده گریخت، به لام نامؤزگاری نهوئی ده کردن ده بی سهریژی و سهر پیچی نه کن، ده نا توندترین سزاده درین، دوی نهوئی ناپلین چه ند پوژیک له نه لکسه نده ریبه دا به سهر برد بهرو خوارو که وه پی و له پانتایی بیاباندا دیارنه ما، به که سهریازی به کانی نه و له گه رماو بی ناویدا کاتیان به سهر دهرد، کاتی گوندشینه کان نه و سوپایه یان ده بیینی له ترساندا له ماله کانی خویان هه لده هاتن و پیسی وژه هریان له بیری ناوه کانیا نه ده کرد، ده سه لاتدارانی ده ولت ورده ورده پاشه کشه یان ده کردو جار جاره ش هیرشیان ده کرده سهر لهشکری

فهره نسی و دواتر مه لده هاتن، سهرته حجام له پۆزی (20-ی یۆلیۆی سالی-1798) دا له نزیک نه هرامه کانی میسر پوویه پووی میزه سهره کییه که ی شانشینی میسر بۆوه، نابلیون پێش شه پرکردنه که به سهریازه کانی خۆی گوت: چل سه دهه میژووی نه وه هرامه سهرکه شانه نیگه رانی ئۆوه یه.

شه په که له نیۆ ماله کانی گوندی ئانبابه و نه هرامه کان دهستی پێکرد، میزه که ی میسری تیشکان و به شیک له تۆپخانه کانی خۆیان لیجیما که نزیکه ی (40) تۆپ بوون، به رهو خواروو مه لائن، چه ند مه زار که لاکیان له دوا ی خۆیان جیهیتشت، دوا ی ئه م شه په یه کسه ر نابلیون قاهره ی داگیرکرد، دانیشتوانی ئه وشاره ترسیان لێنیشتبوو و به یه دنگی وکش و ماتیوه ملیان بۆ له شکری فهره نسانا، خه لکی ئه وشاره هه رگیز ناوی نابلیونیان نه بیستبوو، ته نانه ت نه یانده زانی نابلیون کییه و بۆچی هاتوووه شه پی له گه ل کێدایه.

شاری قاهره له نه لکسه نده ریه ده وه مه ندریوو، نابلیون هه ندێ خۆراکی باشی بۆ سوپا که ی دا بینکرد، چونکه سهریازه کان له شه که تی ئه وه سه فره دوو روو دێژه شه پێتو بیوون، خه لکی ئه وشاره زه نده قیان چوو بوو، بۆیه نابلیون له گه رته یه کی دا بۆ خه لک که بۆ زمانی عه ره بی ته رجعه ده کرایه وه، دوا ی له خه لک کرد ئارام بن، به لām له مه مان ئه و کاتانه دا فرمانی دا بوو گوندی (عه لقه م) که که وتیۆ نزیک قاهره وه به گومانی ئه وه ی دانیشتوانی ئه و گونده چه ند سهریازه یکی فهره نسیان کوشتوو، بۆ ده رسداریانی که سانی تر، گونده که تالان و پێڕکراو سهریازه فهره نسییه کان ئاگریان له ماله کان به ردا، ئه مه ش زیاته ر عه ره به کانی زرا و بردووترکرد، نابلیون له م چۆره بپیاره دپندانه یه نه له ئیتالیا و نه له میسرو نه شه په کانی دواتریشی دوو دلی نه بوو و نه مه به ره وشتیکی سیاسی تاییه ت به ئه و هه ژمارده کرا، سهریازه کانی ئه و به چاوی خۆیان ده یان بینی چۆن نابلیون خوشی ده وین و هه ر که سیک ده ست له ناستی ئه وانه به رزیکانه وه، نابلیون توندترین سزای ده دات بۆ به رگریکردن لێیان.

هه رکه نابلیون له قاهره دا جیگیر بوو چۆی خه ریکی پێکفستنه وه ی ئیداریکرد، من لێره دا نامه و یت باسی ورده کارییه کانی ئه مه به کم، چونکه ژۆر پێویست نییه، بۆیه سهره کی ترین لایه نی سیستمی نابلیونی ده خه مه پوو:

یه که م: ده با له مه موو شارو شارۆچکه و گوندیکدا ده سه لات له ژۆر ده ستی فرمانده ی سهریازه کانی فهره نسیدا با.

دووه م: له گه ل فرمانده فهره نسییه کاند لێژنه یه که له کسهانی میسری که له لایه ن خۆیه وه هه لده بژێردران و جیگای متمانهی ئه و بوون هه بوو بۆ مشوه رتکردن.

سییه م: ده با مه زه به یی ئیسلام ته واو پۆزی لێگیرا با و مه لاو مزگه وته کان پارێزوا با.

چواره م: ده بوو له قاهره شدا ئه نجومه نیک که پێکهاتبوو له نوێنه رانی ئه وشاره و شاره کانیه تر هه بیته وله ژۆر ده سه لاتداریه تی فرمانده ی گنشی سوپا دا با: واته خۆی.

هه روه ها ده بوو خه راج و باجی ده رامه ت به جۆری دا هاتی هه بیته خه رجی سوپای فهره نسی دا بین بکات، بۆ ئه مه ش سهرانی ناوخری یارمه تی ئه نجومه نه که یان دا با و پارێزگاری له بازرگانی و ملکداریه تی تاکه که سه کان کرا با، هه موو ئه و ده رامه ته ی که خاره ن زه و بییه کانی ناوخر له جوتیارانیان ده ستاند لا برا، ملک و مالی (نی) یه یاخی بووه کان که به ره و خوارووی ولات هه لاتبوون و شه پرانده کرد، بوویه ملکی خه زنه ی ده ولته یی فهره نسی و ده ستیان به سه ردا گیرا، نابلیون ده یوسیت وه که ئیتالیا

شانیشینی تایفی دروستبکات ، نه مه زور شتیکی باشیو، چونکه هر نهو خاوه ندرییه تیانه شه پریان دژی سوپای فهره نسا ده کرد.

نهو ده یویست پشت به برزوای و خاوه ن ملکه عره به کان بیه سستی، به لام سه بارت به چینی جوقار که برزوای و خاوه ن زهوییه کان ده یانچه و ساند نهو، ناپلین هیچ کاتن ناماده نه بوو پاریزگاریان لیبکات و له سته ری خویان گرتیت، هه مو نهو پیدایو سیستانی بقی حوکم کردنی دیکتاتوریک زه مینه یان بقی خورشکرا بوو، گرتیوویه ده ست خوی و بیووه گرتیتی بقی پیکستنه وه و دریزه دان به سیستمی برزوای، پیویسته نهوش وه بیر بهیننه وه که نهو پاریزگاریکرده ی ناپلین له تایینی نیسلام، نه ناهت گه یشته ناستن نه نجومه نی که شیشه کانی پوسی به یانکی بویرانه یان ده رکردو له ده که کیدا ناپلین تیان به دژی مه سیح هه ژمار کردبوو نهو پاریزگاری کرده ی نهو له میسریشدا به به لگی نه مه هینا بویه، دوی نهو ی ناپلین ده سه لاتی خوی و سیستمی سیاسی نویی به سه ر میسر دا سه پاند، خوی بقی ناماده کردنی شه پیکتر ده پیچاپه وه، نهویش داگیر کردنی سوریا بوو.

برپاریدا نهو نه ندیشمه ندانه ی له فهره نساوه له گه لخویدا هینا بوونی له میسر جتیان بیلیت، ناپلین زور پزنی بقی زاناو داناکانی پوزگاری خوی دانه دنا، به لام ناگاداری نهو بیر که سیاسی و تابوویی و سه ریازیه نی که شاره زایان ده یانسته بوو هه بوو، بقیه نهو نه ندیشمه ندانه ی بقی نهو سه فهره له گه لخویدا هینا بوون، زور به ریازیه وه چاودیری ده کردن، هه تا له وگوته به ناویانگی که به زمان نهو وه بلاویوته وه، گویا له سه رته ی شه پزنی له گه ل پاشابه کدا گوتیه تی (که رو بیرمه ندان بخه نه ناوه ندوه) به م جوره ناپلین گیانی بیرمه ندانه ی ده پاراست وه ک چۆن چوارپن بارکیشه کان که له کاتی شه پرا گرتییه کی په کجار زوریان هیه، دیاره نهو گوتیه (چوارپاو نه ندیش مه ندان) پیکه وه گوتنی ناشابسته یه، به لام له گوتیه سه ریازیدا کورتر کرده ی رسته ی فرمانه، جیگای ناماژه بۆکرده هینانی نهو زانایانه له لایه ن ناپلین نهو بقی میسر، بووه هزی نهو ی ده روازه کانی نهو سه رزه مینه دیرینه و نهو شارستانیه تییه که لانکه ی مرغانیه تییه به پووی زانستدا بکاته وه.

(3)

هه تا پیشنه وه ی له کشرکیشی بکاته سه ر سوریاش، زورجار ناپلین ده گه یشته نهو پاییه عره به کان به میج جۆرک دلایان به ودروشمانه ی (نازادی له چنگ سیستمی پاشایه تی) خۆشنه بووه که چه ندین جار ناویراو له گوتاره کانیدا ده می له مه ده کوتا، فهره نسییه کان به هزی دانانی نهو په وشه کاریگه ره و له هه مان کاتیشدا گرتنی باجی زور له دانیشتون، نازوقه په کی زوریان کۆکردبووه، به لام پاره به هه مان ناسانی به ده ست نه ده هات، بویه بۆنه و مه به سه ته پزنگای تریان گرتبه ر، ژنرال کلیبر که ناپلین به فرمانده ی گشتی شاری نهو لکسه ندهریه ی دانابوو، فرمانیدا ساید محمد الکریم، که موفتی پشروی نهو وشاره و زوریش ده و له مه ندبوو به به هانه ی خیانه تکردن له فهره نساو لایه نگری شانیشینی ده سته سه ری کردو ناردیان بقی قاهره و به نهویانگوت، نهو گه ر ده ته ویت گیانی خۆت پزگاریکه یت نهو ده بیت (300) هه زار فرانکی زتی بده یت، له به دبه ختیدا سید محمد الکریم باوه پی به چاره نوس قه دره ه بوو وگوتی: نهو گه ر چاره نوسم نه مه ی لینوسرابن له وسه عاته دا بمرم، هیچ شتی که

ناتوانیت پزگارمبکات، من پاره‌ی خۆم له‌به‌لاش نادهم، ئه‌گەر چاره‌نوسیش وابێت به‌زیندویی بمینمه‌وه له‌م حاله‌ته‌شدا بۆپاره‌ی خۆم بده‌م؟

ناپلین فرمانیدا سه‌ری له‌لاشه‌ی جیا‌به‌که‌نه‌وه و تهرمه‌که‌ی له‌به‌رزاییه‌کی قاهره‌دا به‌دار هه‌لواسن و له‌ته‌کیدای بنووسن (ئه‌مه‌یه‌ سزای خائینه‌کان و په‌یمان شکسته‌کان).

هه‌موو ئه‌شراف و ده‌وله‌مهنده‌کان داوايان له‌سه‌رداری فره‌نسی کرد تهرمی محمد الک‌ریم بن‌بێژیت، به‌لام که‌لکی نه‌بوو، بۆیه سه‌رته‌جنام ده‌وله‌مهنده‌ عه‌ره‌به‌کان ته‌واو زهنده‌قیانچوو وهه‌رچی داوايان لێکرا یا دايانداو له‌ماوه‌ی چهند پۆژێکدا (4) ملیۆن فرانکی زێڕ کۆکرایه‌وه و خرایه‌ سندوقی سه‌ریازی فره‌نسی له‌کۆتایی مانگی ئۆکتۆبه‌ری سالی (1798) دا پا‌په‌پینتیکی جه‌ماوه‌ری له‌قاهره‌دا پوویداو چهند سه‌ریازی فره‌نسی کوژران و نه‌وانه‌ بۆماوه‌ی سێ پۆژ له‌ناو کۆلا‌نه‌کانی شاردا به‌رگریان له‌خۆیانکرد، سه‌رکیشتییه‌کی زۆر ترسناکبوو، جگه‌ له‌وه‌ی ئه‌و جوتیارانه‌ی له‌سه‌رکو‌تکردنی پا‌په‌پینه‌که‌دا کوژران، تا‌چهند پۆژێک ده‌سته‌ ده‌سته (12) تا (30) که‌س له‌ده‌سته‌به‌سه‌ره‌کانیشیان ده‌هێنان و ده‌یانکوشتن.

پا‌په‌پینی قاهره‌ له‌ناو شارێک‌ه‌و گونده‌کاندا ده‌نگی دایه‌وه، له‌گونده‌کانی نزیک قاهره‌ش پا‌په‌پین ده‌ستی پێکرد، هه‌رکه‌ ناپلین بیستی پا‌په‌پین به‌ریابوو ده‌سته‌به‌جێ فره‌مانی به‌ (کروازیه) ⁽¹⁰⁾ دا بۆ شوێنی پووداوه‌که‌ به‌جێت و نه‌و گونده‌نه‌ ئاب‌لوقه‌به‌دات و پیاوه‌کان به‌شمشێر ملیانیپه‌پێندری‌ت و ژن و مندا‌له‌کانیش به‌دیل بگرن و پێ قاهره‌یان به‌هێنن و ما‌له‌کانیشیان بسوتێنن.

ئهو فره‌مانی ناپلین بێ که‌موزیاد جێبه‌جێکرا، هه‌ندێک له‌وژن و مندا‌لانه‌ی که‌به‌زۆر ناچارکرا‌بون پێگایه‌کی دووب‌دریژ به‌پێن بپێن له‌پێگادا گیانیان له‌ده‌ستدا‌بوو، چهند کاتژمێرێک دوا‌ی ئه‌و کوشت و کوشتاره‌، چهندین گونیه‌یان له‌ول‌اخا‌ن بارک‌رد‌بوو و هێنایان بۆ کۆپه‌پانی گه‌ره‌ی شاری قاهره‌و گونیه‌کانیان کردنه‌وه و که‌له‌سه‌ری پیاوه‌کانی ئه‌و گونده‌ یاخیا‌نه‌یان هه‌له‌پتشن، به‌پێی گوته‌ی گوا‌هی بێنینی ئه‌و پووداوه‌، ئه‌م کرده‌وه بێ به‌زه‌یه‌ی تا‌ماوه‌یه‌که‌ خه‌لکی چاو‌ترساو ترقی‌بو‌کرد، له‌وکاته‌دا ده‌بوا بۆنا‌پارت دووشتی مه‌ترسیدار له‌به‌ر چاو‌یگریت:

یه‌که‌م: مانگێ دوا‌ی هاتنی بۆ میسر، هێژه ده‌ریاییه‌کانی نلسن، له‌که‌ندا‌وی ئاب‌وقیردا هه‌ندێ که‌شتی جه‌نگی فره‌نسی تێکشکاند‌بوون و فره‌مانده‌ی ده‌ریایی فره‌نسی به‌ناویانگه‌ (بروش)یش له‌و شه‌په‌دا کوژدا‌بوو و په‌یوه‌ندی نێوان ئه‌و و سو‌پایه‌ی که‌له‌میسردا ده‌جه‌نگی بۆماوه‌یه‌کی زۆر له‌گه‌ڵ فره‌نسادا نه‌ما.

دوهم: ئیمپراتۆریه‌تی عوسمانی ئیتی باوه‌پێ به‌و پروپاگهنده‌یه‌ی ناپلین نه‌ما‌بوو که‌ده‌یگوت ئه‌وشه‌پێ له‌گه‌ڵ (باب‌عالی)دا نییه‌و ته‌نها بۆئه‌وه‌ هاتوو بۆ میسر تا‌میرنشینه‌کان ته‌مه‌ی بکات به‌وه‌ی هه‌لسوکه‌وتی خراپیان له‌گه‌ڵ بازرگانه‌کانی فره‌نسادا‌کردوه، بۆیه ئیمپراتۆریه‌تی عوسمانی له‌شکرێکی تورکی په‌وانه‌ی سو‌ریاکرد، ناپلین بۆشه‌پکردن له‌گه‌ڵ له‌شکری تورکی‌دا به‌ره‌وسو‌ریا که‌وته‌پێ، ئه‌وبۆ زامنکردنی پشتی خۆی ته‌نها باوه‌پێ به‌زه‌بوو زه‌نگ هه‌بوو و به‌باشترین په‌وشی ده‌زانی، شه‌پێ سو‌ریا به‌تایبه‌ت به‌هۆی که‌می ئاوه‌وه‌ زۆر دێژواریبوو، شاره‌کان یه‌که‌ له‌دوا‌ی یه‌که‌ ته‌سلیمی ناپلین ده‌بوون، یه‌که‌م شار

که خدی دابه دهسته وه شاری (العریش) بوو، دواى تیپه پینی سوپای فەرهنسا له شیوه دورگی سویس هیرشی کرده سەر شاری (یافا) و له (14-سی مارسى سالى (1799) دا که مارزی ئه وشاره درا، بۆمازه یهك شاری یافا خدی نه دابه دهسته وه ناپلین په یامیکی بۆنه وشاره ناردوو گوئی: باشت وایه به پنگای خۆشی خۆیان بدن به دهسته وه، دهنا ئه گه له پنگای سه ریا زییه وه دهست به سەر شاره که یاندا بگيردریت ئه وه موویان ده کوژدیت، له گه ئه وشاره شاری یافا ته سلیم نه بوو، له پۆزی (16-سی ئیبریدا، ناپلین فرمانی هیرشکردنی ده رکرو هه رکه سه ریا زه کان چوونه ناوشاره وه ده ستیان کرد به تالان و بپۆ کوشتن و قهرکردنی هاو لاتیان وه ره که سیکیان دهست که وتبا ملیان به شمشیر ده پړاند، هه رکه تالان و کوشت و کوشتاری شار نه وایوو و که من هیربووه، هه والیان به ناپلیندا نزیکه ی (4) هه زار سه ریا زی تورک که له په شه کوژیه که دا پزگاریان بووه و ژۆرینه شیان خه لگی لو بنانن له شوینیکدا سه نگه ریان به چواره دوری خۆیاندا کردوو به رگری ده گن، کاتن سه ریا زه کانی فەرهنسا داوایان لیکردوون خۆیان بدن به دهسته وه ئه وانه له وه لامدا گرتویانه به مه رج خۆمان ته سلیم ده که یه که په یمانان بده ئ نامانکوون، ئه گه رتا تادوین دلۆپه ی خۆنمان به رگری له خۆمان ده که یه، فەرمانده فەرهنسییه که په یمانی پاراستنیانی پیدابوون و دواى ئه مه سه ریا زه کان ها توونه ده رۆ چه که کانیان له سه ر زه وی داناهو و دواتر سه ریا زه فەرهنسییه کان دیله کانیان له عه مباریکدا زیندانی کردوون، که ناپلین ئه مه ی بیست زۆر توپه بوو، به پای ئه و په یماندان به و سه ریا زه تورکانه کارێکی سه رشیتانه بوو و گوئی: تاخر من چی له مانه بکه م؟ ئازوقه مه یه بیده مه ئه مانه- یان که شتی هه تا ئه وانه په وانه ی میسر- یان فەرهنسیایان بکه م؟ ئه وه چ چه بکه گولیکبووه که بۆم به ئاودا دراوه⁶⁶ ؟

له پاستیدا که شتی نه بوو ئه م چوار هه زار تورک بگوازیته وه میسر، ناپلین سه ره تا پلانه درێدانه که ی خدی هیشته وه دواى سن پۆز فەرمانیدا ئه م چوار هه زار سه ریا زه تورک بکوون، هه موو ئه و سه ریا زه دیلانیه یان هینانه لیوار ده ریاو کێکریان کوشتن..

یه کێک له ئه فسه ره فەرهنسییه کان ده لیت: ئه وه ی ئیمه بینیمان له وکاره ساته، خوا به کهس نه یی بینیت.

چه ند پۆزێک دواى ئه مه ناپلین هیرشی کرده سه ره قه لاتی (ناکر) یان وهك فەرهنسییه کان ده لیتن قه لاتی (سن ژان داکر) تورکانه به وشوینیه یان ده گوت عکا، خاوه خا وکردن شتیکی گونجاونه بوو چونکه نه خۆشی تا عون هه په شه ی له سه ریا زه کانی فەرهنسیای ده کردو مانه وه له شاری یافادا، که ته رمی زۆر له هاو لاتیانی ئه وشاره له مال و سه ریان و ژۆر زه مین و باغه کان و .. هیترا بۆگه نیان کردبوو، مه ترسییه کی گه وریه دروستکردبوو، که مارۆدانی عکا دوومانگ درێژه ی کێشاو سه ره نه جام له شکری فەرهنسا شکستی خوارد، ناپلین تۆپخانه ی قه لات شکستی نه بوو، ئه فسه رێکی بریتانی به ناوی سیدنی سمیس، فەرمانده یی عه کای ده کرد، بریتانییه کان له پنگای ده ریا وه خۆراک و چه ک و تفاقیان ده که یانده قه لاته سه ریا زییه که.

سه ریا زی تورکیش له ویدا پۆزه که یان ژۆریوو، دواى چه ند هیرش کردن، فەرهنسییه کان نا ئومید بوون و له (20-سی مایزی سالى-1799) دا ده ستیان له گه مارۆدانه که یان هه لگرت، که نزیکه ی (3) هه زار سه ریا زیان تیدا کرد به قوریانی و به ره و میسر که پانه وه، پتیوسته لیژه دا ئه وه وه بیر به یینیه وه، ناپلین تادوا پۆزه کانی ژبانی داخ و که سه ری له م تیشکانه ی ده خوارد، عکا

دواخالی داگیرکردنی خۆره‌لآت بوو که چاره‌نوسی ته‌ئا نه‌وه‌نده پێگای پێدا‌بوو، چونکه ناپلین به‌ته‌ما‌بوو بۆ‌ما‌وه‌یه‌کی دورودرژ له‌میسردا بمی‌نیت‌وه،⁶⁷ فرمانی به‌ئه‌ندازیاره‌کانیدا له‌وته‌خشانه‌ بگۆته‌وه که سه‌باره‌ت به‌که‌نالی سویس له‌کۆنه‌وه کراون و نه‌خشه‌ی خۆشیا‌ن بۆ‌ئه‌و مه‌به‌سته‌ بکێشن.

هه‌موومان نه‌وه ده‌زانین ناپلین نامه‌یه‌کی بۆ‌پاشا میسور⁶⁸ ئارد که‌ئه‌و کاته له‌گه‌ڵ بریتانیادا له‌جه‌نگدا‌بوو⁶⁹، تێیدا په‌یمانێ یاره‌تیدانی دا‌بو‌یه، ده‌یویست په‌یه‌ه‌ندی له‌گه‌ڵ پاشای ئێراندا بیه‌ستیت، هۆی تیکشگانی ناپلینیش نه‌وه‌بوو یاره‌تی لۆجستی له‌پشته‌وه‌نه‌بوو و به‌ره‌وپێشچوونی‌شی کێشه‌که‌ی ئالێرت‌ده‌کرد، چونکه نزیکێ مانگی یۆلیۆ بپۆه‌و به‌رگه‌گرتنی گه‌رمای ئه‌و ناوچایه‌ش تا‌قته‌ت پێو‌کێن بوو، ناپلین بۆ ته‌مبێ کردنی ئه‌وشو‌یتانه‌ی که‌له‌سوریا‌دا داگیر کرد‌بوون، کوشتن و پێنی خه‌لکه‌که‌ی به‌شێوه‌یه‌کی دێندانه‌کرد‌وو ده‌ستی نه‌پاراست، له‌پاشه‌کشه‌کردنی ناپلین و گه‌رانه‌وه‌یدا بۆ‌میسر ژۆر له‌سه‌ریازه‌ فه‌ره‌نسییه‌کان توشی تا‌عون ب‌وون و نه‌وانه‌ی ئه‌م ته‌خ‌شیه‌شیا‌ن ده‌گرت، جێیا‌ن ده‌هێشتن، برینداره‌کانیشیا‌ن له‌گه‌ڵخۆیا‌ندا ده‌بردن، بۆ‌نا‌پارت فه‌رمانیدا هه‌موو سه‌ریازه‌ سواره‌کان ئه‌سه‌په‌کانیا‌ن بده‌نه‌ برینداره‌کان، له‌وکاته‌دا مه‌یته‌ری تابه‌تی ناپلین گوتی که‌وره‌م کام ئه‌سه‌پی به‌پێرت بده‌م به‌برینداره‌کان؟ به‌و قسه‌یه‌ ناپلین تو‌په‌بوو و به‌و قه‌مچیه‌ی له‌ده‌ستیدا‌بوو تێی سه‌ره‌واندو گوتی: بۆ‌هه‌ی که‌ر له‌فه‌رمانه‌که‌ی من نه‌گه‌یشتیت گۆم: هه‌موو واته‌ منیش ده‌بین به‌پێن بپۆم و ئه‌سه‌په‌که‌م بده‌ به‌بریندارێک، بۆ‌ده‌ی لا‌چۆ له‌به‌ر چا‌وم گۆمه‌.

بۆیه سه‌ریازه‌کانی ناپلین له‌به‌ر ئه‌م خه‌سه‌له‌تانه‌ی بوو که‌ئا‌وا خۆشیا‌نده‌ویست و له‌پۆزگاری پیریا‌ندا هه‌میشه‌ ده‌میا‌ن به‌و میهره‌بانیه‌ی ئه‌و هه‌لدێنا‌یه‌وه، له‌پۆزی (14-ی یۆلیۆ- 1799) دا له‌شکری ناپلین گه‌یشته‌وه قاهیره، ئێستا ناپلین ته‌وا‌ر پشوی نه‌دا‌بوو که‌هه‌والی ئه‌وه‌گه‌یشت له‌شکری تۆرک هات‌رته‌ به‌نده‌ری ئه‌بو‌قه‌یر به‌نیا‌زه میسر ئازادبکات، له‌ده‌ست فه‌ره‌نسا، بۆیه ناپلین یه‌کسه‌ره سوپاکه‌ی به‌ره‌و دلتای نیلی سه‌ره‌وه‌نگدا، له‌ (25-ی یۆلیۆدا هێرشێ کرده‌سه‌ر له‌شکری تۆرک و ته‌فرو تونای کردن و (15) هه‌زار سه‌ریازی تۆرکی له‌ناو‌برد، ناپلین فه‌رمانیدا‌بوو هیچ که‌س له‌مانه‌ به‌دیل نه‌گیردێت و بیا‌نکوژن، ئه‌م له‌م با‌ره‌وه به‌م جۆره‌ نووسیویه‌تی (ئه‌مه‌ یه‌کێکبوو له‌وشه‌په‌ جوانانه‌ی که‌به‌درژایی ته‌مه‌نی خۆم نه‌مدیوه، له‌چل هه‌زار سه‌ریازی دوژمن تاکتیکیا‌ن پزگاری نه‌بوو)

ئێتر سه‌رکه‌وتوویی فه‌ره‌نسییه‌کان بۆ‌سا‌لانی دا‌هات‌وو ته‌وا‌وجیگیربوو، ژماره‌یه‌کی زۆرکه‌م له‌سه‌ریازه‌کانی تۆرک په‌نا‌یا‌ن بۆ‌که‌شتیبه‌ جه‌نگیبه‌کانی بریتانیا برد‌بوو، چونکه تائه‌وکاته‌ش ده‌ریا له‌ژێر کۆنترۆلی بریتانیا‌دا‌بوو، به‌لام میسر پۆز به‌پۆز زیاتر ده‌که‌وته‌ژێر ده‌سه‌لاتی ناپلین.

له‌و پۆزانه‌دا پو‌وداوێکی چا‌وه‌پوان نه‌کراو هاته‌پێش که‌که‌س پێشبینی نه‌ده‌کرد، ناپلین چه‌ند مانگیو په‌یه‌ه‌ندی له‌گه‌ڵ فه‌ره‌نسادا پچرا‌بوو، به‌پێکه‌وت پۆزنامه‌یه‌کی به‌رده‌ست که‌وت و تێیدا نووسرا‌بوو له‌وکاته‌ی ئه‌وه‌ریکی داگیرکردنی میسریوه، نه‌مساو بریتانیا‌و روسیا‌و شانشی‌نی ناپول، ها‌وپه‌یمانیه‌کیان به‌ست‌وو‌وه‌و دژی فه‌ره‌نسا و هه‌ستانه‌وه‌و سقۆزف⁶⁹ یش

⁶⁷ - میسور: مه‌به‌ست له‌فتح‌لی پاشای قاجاره‌.

⁶⁸ - له‌سه‌ر خاکی ئێستا با‌گوری هند، له‌گه‌ڵ بریتانیا‌دا که‌وت‌بو‌ش، واته‌ شای ئێرانی ئه‌وکاته‌ میسور. (و- فارسی)

⁶⁹ - سقۆزف: فه‌رمانده‌یه‌کی سه‌ریازی روسی به‌نا‌ونا‌که‌. (و- کوردی)

فەرەنسىيەكانى لە ئىتالىيادا تىكشكاندوو، و كۆمارى سىزاليين- يىشى لە ئاويردوو، ئىستا بەرەو كۆپەكانى ئەلب لە بەرەو پىشچووندايە و ھەپەشەى جددى لە سەر فەرەنسا پەيدا كۆردوو، لە فەرەنسا شادا خۆپىشاندا و بىسەرەبەرىى حوكمرانى دەكات و دىركتوارىش لە ھەلۆە شانە و دايە و بۆتە جىگای بۆ و كىنەى نۆزىنەى خەك.

نابلیون دواى خۆیندەنەو، ئەمە لە بەرخۆیەو گوتى:

(ئەى قوربە سەران، ئىتالىاتان لە دەستداو، بەرى ھەموو سەرکەوتنەكانى من بە فەقێچو، پێویستە من دەستبەجێ بڕۆم) فەرماندەى گشتى لەشكرى مىسرى دايە ژنرال كلېرو فەرمانیدا بە نەينى چواركەشتى بۆ ئامادە بکەن، ئىنجا (500) سەربازى ھەلبژاردەى خستە ئاوە ئۆكەشتیانەو، لە (23-ى ئۆگۆستی سالى-1799) دا بە نيازى فەرەنسا كەوتە پێ، لە كاتىكا نابلیون يەك لەشكرى بە توانا و ئامادە و سىستىكى ئىدارى و مال پىكوپىك، كەخلى دروستى كرىبوو و دانىشتوانىكى ملكەچ و تۆقيوى مىسرى لە دەستداو، دايە دەست فەرماندەى كلېرو بۆ خلى گەرايەو فەرەنسا.

(18/ی برومري - 1799)

(1)

ناپلیون به کیشانی نه خشه یه کی پته و وجیگیر بۆ له سه ر کارلا بردنی دیرکتوار و گرته دهستی ده سلات، له میسره وه به ره و فره نسا گه پایه وه، هیرشکردنه سه ر کژماری و کژتایه تیان به وشقپه شی که ده سال له مه به ره ده سلاتی گرته بۆ وه ده ست، هه رچه نده ئه و له ژۆر شوینی وه ک شه ره کانی تۆلۆن و وانه ده میرو ئیتالیا و میسر، گیانی خۆی خست بۆ مه ترسییه وه، ئه و مه ترسیانه زیاتر له و کاته دا به دیارده که وت که ناپلیون میسری جیهیشت و بۆ فره نسا گه پایه وه، له ماوه ی ئه و (47) پۆزه ی که ناپلیون به ده دریای سپی ناوه راستدا گه پایه وه، فره نسا ژۆر مه ترسی له پێشه وه بوون جگه له پوه به پوه بوونه وه له گه ل سوپای ده دریای بریتانیدا، به پیتی گوته ی نه وانه ی شاهیدی نه مه بوون ناپلیون به درژیایی ئه و سه فره هیم و پاریژگاری له ئارامی خۆی ده کرد، له به ریه یانی پۆژی (8-ی) ی ترکیز به ردا که شتییه کانی ناپلیون له ده رلوی مره ئوسدا له نگه ریانگرت، به لām بق زیاتر به رچاو پوهن بوومان له پوه داوه کانی نیوان (8-ی) ی ترکیز به ر، که ناپلیون هاته فره نسا هه تا (9-ی) ی ترفه مبه ری هه مان سال: واته: ئه و (30) پۆزه و گرته دهستی ده سه لاتداریه ته فره نسا و پوه خاندنی دیرکتوار، لیره دا ئه و دۆخه که من پوهن ده که یه وه که له و ماوه یه دا هات بوونه پیش، دوا ی کو ده تایی (18-ی برومري، سالی پینجه می 1797) و ده سته سه رکردنی پیشگرو، واپشبینی ده کرا باراس و هاوه له کانی ئه و به پشتگیری کردنی ئه و هیزه ی له و پۆزه دا لایه نگریان کردن، ئه م هیزانه ش بریتی بوون.

یه که م: له شکری تازهی ملکه داره کانی شار که به فرۆشتنی سامانی میلی و حکومت و کلیساکان و په نامنده کان ده وه له مه ند بیرون، ئه مانه به وه ی ژۆرینه بوون له که پانه وه ی بنه ماله ی بورین ده ترسان، به لām له گه ل ئه وه شدا خه ونیان به بوونی یه ک پۆمی جیگرو به توانا و درۆخایه نه وه ده بیینی.

دووه م: بوونی له شکری که زیاتر سۆزو وابسته بیان له گه ل جوتیاره کانداه بو و ته نها وینا کردنی گه پانه وه ی حکومتی پیشو و سه رکو ته که لایه نگری سه رۆک عه شیرت و نه شرافه کانیوو، ده ی توانی ئه مانه له باریه ریت و بق پایه پین هه لیا ئه نگیزه ته وه، به لām له ماوه ی ئه و دوو سالی که له نیوان کو ده تایی سبته مه رو پایزی سالی (1799) به سه رچوو، مه علوم بوو که دیرکتوار ئیتر پشتیوانی چین و توپۆزه کانی کۆمه لگای له ده سته داوه و برۆازی گه ورده ش خه ونی به یه ک که سی دیکتا تۆره وه ده بیینی که بتوانیت بازگانی بژینته وه، پیاویک گه شه به پیشه سازی و به ره و پیشچوونی بدات، پیاویک ناشتی سه رکه و توهان بق فره نسا به یینته دی و له ناو خۆی ولاتیشدا ئاسایش و قانون سالارییت، ته نانه ت ورده برۆازو گوند نشینه کان که زه ویان و ده ست که وتبو و ده وه له مه ند بیرون، هه روا بیران ده کرده وه، به لای ئه مانه ی سه ره وه گرنگه بوو دیکتا تۆر چ که سه، گرنگ ئه وه یه له بورین-ه کان نه بیت، به لām کریکاره کانی پاریس دوا ی ئه وه ی به کۆمه ل چه ککران و به شیوه یه کی بن به زه بیانه له مانگی مایزی سالی (1795) دا سه رکو تکران، دوا ی ده سته سه رکردنی بابوف له سالی (1796) دا و دواتر له سیداره دانی و گرتنی لایه نگرانی بابوف له سالی (1797) و بیینی سیاسه ته چه وته کانی دیرکتوار که لایه نگرو پارێزه ری به رزه وه ندی برۆازیه ت و دزو خائینان بوون، ئه و کریکارانه خه ریکبو له برساندا ده مردن و بێ کاریش ته واو ته نگه ی پێه له چنیوون و بژۆری پۆزانه یان به نیوه ناچلش ده سته ده که وت و وه ک پۆزگاری پیش شۆرشی کژماری نه فره تیان له دزو سو دۆخۆره کان ده کرد، دیاره به م حاله ئه و کریکارانه ئیتر هه یج به رگریه کی که میشیان له دیرکتوار نه ده کرد، به لām ئه و

کریکارانه‌ی له‌گونده‌کانه‌وه پھویان ده‌کرده پاریس وشاره‌کانیتر هیچ دروشمیکیان نه‌بوو تنها ده‌یانگوت (نیمه حکومتیکمان ده‌ویت نامان بداتی).

ده‌زگا پزلیسییه‌کانی دیرکتوار شوم ناپه‌زاییانه‌یان بق سهرورتی خویان به‌رزده‌کرده‌وهو به‌پاپرت ده‌یانگه‌یاندده کاربه‌ده‌ستانی حکومت، دیرکتوار هه‌له‌وکاته‌ی ده‌سه‌لاتی گرتیژده‌ست نه‌وه‌ی سه‌لماندیو ناتوانیت سیستمیکی برژوانی به‌وجوره دابمه‌زیتیت وبیخاته‌زیر جتبه‌جیکردنی قانونییه‌وه، بق ماوه‌یه‌کی دووردیژ بییه‌لیتته‌وه، دیرکتوار له‌پوونکی تریشه‌وه بئ توانایی خلی وه‌دیارخستبوو، شوق وچالاکي سه‌رکه‌وتنه‌کانی ناپلین له‌ئیتالیا دا ووه‌ی خستبو‌لی پیشه‌کارانی ئاوریشم، واته داگرکردنی ئیتالیا مه‌واده‌خامه‌کانی پیشه‌سازیه‌کی ئه‌مانه‌ی بئ درتی خستبو‌ده‌ست ئه‌مانه، دواي گه‌یشتنی سقریژ بق ئیتالیا: واته سالی (1799) جاریکیتر ولاتی ئیتالیا یی له‌ده‌ست فهره‌نسییه‌کان ده‌رمیتایه‌وه، پیشه‌کارانی مانیفاکتوره ئانومیدیان لیتیشته‌وه، ته‌نانه‌ت ئه‌مه‌ کاریگری له‌سه‌ر هه‌موو برژوازیته‌ی فهره‌نسی جیه‌یشت، به‌تایبته ئه‌وکاته‌ی بینیان فهره‌نسا که‌وتته‌ په‌ریشانی له‌ده‌ست هاوپه‌یمانه ئه‌ورپییه‌کان^[70] ئه‌و ملیونه‌ها فرانک زئپانه‌ی ناپلین له‌سالانی (1796-1797) له‌ئیتالیا وه بق حکومتی فهره‌نسی ناردبوو که‌وتته‌ده‌ست، دزو سودخوره‌کانی ده‌وله‌ت، تیشکانی فهره‌نسییه‌کان له‌به‌رامبه‌ر سقریژ له‌(نوی) دا، که‌(ژیپه‌ی) فهرمانده‌ی گشتی میژده‌کانی فهره‌نسا له‌وشه‌په‌دا به‌کوشچوو، ئه‌مه‌ بووه‌ه‌وی ئه‌وه‌ی هاوپه‌یماناان هه‌ره‌شه‌ی جددی بخه‌ته‌سه‌ر سه‌روه‌ری فهره‌نسا.

هه‌موو ئه‌مه‌ ه‌وکارانه‌بوون که‌تویژی برژوازیته‌ی شارو گونده‌کان بویه‌کجاره‌کی ره‌وله‌ دیرکتوار وه‌رگێهن، به‌لام که‌بمانه‌ویت باسی سوپا‌بگه‌ین، بیه‌وده‌یه‌یه‌کی سه‌خت داگرته‌بوو، ته‌نانه‌ت ئه‌و یادگاریه‌ی که‌ناپلین چوووو بق میسر به‌زیندویی مابوه‌و سه‌ریازه‌کان به‌ناشکرا هاواریانده‌کردو سکالایان له‌وه‌ده‌کرد، به‌ه‌وی دزی کردنه‌وه که‌بیره‌ شتیکی گشتی، له‌برساندا هه‌لدین وه‌رده‌وامیش ده‌یانگوت به‌بئ ه‌و کوشتارگامان ده‌نێن، پاپه‌پینی لایه‌نگرانی شانیشینی که‌تا ئه‌وکاته‌ش وه‌ک ناگری بن کایه‌ ده‌سوتا، له‌په‌ر کلپه‌ی لیه‌لساو سه‌ردارانی گروپی شوان^[71]، واته جۆرج کادودال وفروته‌و لاروس ژاکلن، دووباره له‌ولایه‌ته‌کانی بریتانی وهرماندی، پاپه‌رینیانکردبوو، له‌هه‌ندیک شویندا لایه‌نگرانی شانیشینی بویرانه له‌سه‌ر به‌رزایی وکتیه‌کاندا هاواریانده‌کرد (بژی سقریژ، بمرئ کۆماری)^[72]

له‌و پۆژانه‌دا هه‌زاران سه‌ریازی هه‌لاتوو ئاواره‌ی زادگای خویان بیوون وه‌سه‌رگه‌ردانی مابوونه‌وه، به‌ه‌وی باری خراپی ئیداری حکومت وته‌نگۆه‌ی بازوگانی وخرابی پیشه‌سازی، پۆژ به‌پۆژ گرانی زیاتر تینی ده‌میتا باری سه‌ختی ژمانی هاوالاتیانی گرانترده‌کرد، هه‌تا دواي ئه‌وه‌ی (ماسنا)^[73] له‌پایزی سالی (1799) دا له‌نزیک زوریخ له‌شکری روسی تیکشکاند، که‌له‌زیر فهرمانده‌ی کورساکدابوو، دواتر له‌شکریکیتر له‌زیر فهرمانده‌ی سقریژدا له‌لاین ئیمپراتریته‌ی روسییه‌وه‌ نێردرا، ئه‌مه‌ سه‌رکه‌وتنه‌ش که‌مئ یارمه‌تی دیرکتوارییه‌کانی نه‌داو نه‌تیوانی ئابرووی ئه‌مانه‌ بگێژیتته‌وه، بق ئه‌وه‌ی بارودێخی ناوه‌پاستی سالی (1799) که‌فهرمانه‌په‌وایی فهره‌نسای ده‌کرد بخه‌ینه‌ به‌رچاو وه‌چه‌ند پاستیه‌کدا کورتی بکه‌ینه‌وه‌و ئه‌مه‌ چه‌ند خالی

⁷⁰ - هاوپه‌یمانه ئه‌ورپییه‌کان: مه‌به‌ست له‌ئهل‌مان وبرتانیو نه‌مساو روسیه‌... ده‌ئا فهره‌نشاس به‌شیکه له‌ولاتی ئه‌وروپی. (و- کوردی).

⁷¹ - شوان: کۆمه‌لێ له‌لایه‌نگرانی سیستمی شانیشینی بوون وه‌خۆژناوای فهره‌نسا، له‌ولایه‌ته‌کانی واندوو برتانی وهرمانده‌بوون دواي شۆرش کۆماری، ئه‌مانه‌ دزی حکومت یاخیوون واپه‌رێنانکردوه‌و یه‌کن له‌واپه‌ره‌کانی ئه‌مانه‌ ناوی فروته‌ یه‌و له‌سالی (1800) دا به‌فهرمانی ناپلین له‌سیداره‌خراوه.

⁷² - مه‌به‌ست له‌فهره‌نسیه. (و- فارسی)

⁷³ - ماسنا: فهرمانده‌یه‌کی سه‌ریازی فهره‌نسیه. (و- فارسی)

خواروه ده‌خینه‌پوو: دیرکتوار به‌لای ژورینه‌ی چینى ده‌وله‌م‌نده‌وه پښخراوټکى بټه‌ودو ناشایسته‌بوو وټر له‌مانه‌مانه‌وى دیرکتواریان به‌زیان هه‌ژمارده‌کرد، به‌چینی چه‌وساوه‌شوه، دیرکتوار نومونه‌ی حکومتی دزو مله‌ستوو سود خوراښوو، پښمى دزو جه‌رده‌کانى بردنى سامانى ده‌وله‌تېوو، حکومتیکى سته‌مکرو قوپیوو سه‌بارت به‌کړنکارو ده‌ستگورته‌کان، به‌لام له‌تېروانینی سه‌ریازه‌کانه‌وه، دیرکتوار ده‌سته‌یه‌ک که‌سى په‌زیل وگومانلیکړلویوو که‌نه‌مان یې پټلاو ونان ده‌میلټنه‌وه، نه‌وى ناپلین له‌ماوه‌ی چند مانگی‌کدا به‌ده‌ستى هټناو داگړیکرد که‌وته‌وه ده‌ست دوژمن، نیتر لټره‌وه زه‌مین له‌باریوو بډیگتاوټورى.

(2)

له‌پښى (13-ى ټوکې‌به‌رى سالى (1799) دا دیرکتوار نامه‌یه‌کى پښ نه‌جومه‌نى (500) که‌سى نارو تیتیدا نووسراښوو، به‌وپه‌پى شادی‌یه‌وه پټتان ږاده‌گه‌یېن که‌ناپلین بښاپارت گه‌پاوه‌توه فهره‌نساو له‌(مره‌ژوس) له‌که‌شتى دابه‌زیه، له‌نټوان توفانیک له‌چه‌پله‌پژان وده‌ریپینی شادى وهات وهوارى پرم‌قنجاو، هه‌موو نوتنه‌ره‌کانى میللت که‌به‌پټوه پاوه‌ستابوون، نه‌م گه‌پانه‌وى ژنرال ناپلینیان به‌هاوارى شادى ده‌ریپى و پرم‌قزبایانکړد، کږیونه‌وه‌کى (په‌رله‌مان) دواخرا، نه‌و نه‌ندام په‌رله‌مانانه‌ی که‌وتېونه‌سهر شه‌قامه‌کانى ناوشار هه‌موویان نه‌و هه‌واله‌یان بلاوده‌کرده‌وه، به‌پټی گېرانه‌وى نه‌وکه‌سانه‌ی له‌وټزگارو دابوون، به‌پر شارى پاریس له‌خوشیاندا، (دیوانه)^(٧٤) وشه‌یدای نه‌و ناوه‌بوو، له‌سهر شاترکان له‌هوله‌کاندا له‌سهر شه‌قامه‌کاندا جگه‌له‌ناوى ناپلین هېچى ترت گوتلینه‌ده‌بوو، هه‌والى نه‌وى که‌هاولاتیانى خواروو ناوه‌راستى فهره‌نسا پټشوازی شکرمه‌ندانه‌یان له‌ناپلین کړدېوو، په‌یتا‌په‌یتا ده‌گه‌یشت پاریس، جوتیاره‌کان کاره‌کانیان جیده‌هټشت و به‌پیر ناپلینه‌وه ده‌چوون وه‌ک باشترین سه‌ردارى کومارى سلوویان لټده‌کرد.

هیچ که‌س ته‌نانت خودى ناپلینیش وټناى نه‌وى نه‌ده‌کرد پټشوازی ناوا پرشکر ومه‌زنى لټیکړت و نه‌و هه‌موو هاولاتیانه پاخښ، له‌مش سه‌یرتر کاتى له‌پاریسدا هه‌والى گه‌یشتنه‌وى ناپلین یوسه‌ر خاکی ولات بلاویوه، سه‌ریازى پادگاکانى پایته‌خت، له‌سهر بازگه‌کټیان هاتېونه‌ده‌وئ و به‌پټوره‌سمى سه‌ریازى و به‌لټدانى مارشى سه‌ریازى رڼابوونه‌سهر شه‌قامه‌کانى شار، بښ نه‌وى معلومیت کټی فرمانى به‌نه‌وانه‌ دابوو- یان نایا فرمانى له‌وچوره‌ دراوه- یان نه‌م سه‌ریازانه له‌خویانه‌وه ده‌ستپېشخه‌رى نه‌وه‌یان کړدوه؟

له‌(14-ى ټوکټ‌به‌ردا ژنرال ناپلین بښاپارت گه‌یشتنه‌وه پاریس، ته‌مه‌نى دیرکتوار که‌متر له‌سې هه‌فته‌ی به‌به‌روه‌مابوو، به‌لام نه‌باراس که‌مه‌حکوم به‌مه‌رگى سیاسى بوو، نه‌لټیرسراوانى تری دیرکتوار، که‌دواتر یارمه‌تى ناپلینیاندا بښ ناشتنى رژیمه‌کى خویان، له‌وکاتانه‌دا پټشبینى نه‌ویان نه‌ده‌کرد کټایان نه‌ونده‌ نږیکېوته‌وه ومه‌سه‌له‌ی هاتنه‌سهرکارى رژیمى سه‌ریازى نه‌ک هه‌فته به‌لگو رڼو سه‌عاتى ماون.

74 - دیوانه‌بوو: مه‌بست له‌وه‌یه له‌خوشیاندا بښ سه‌روه‌رى روڼداوټوو به‌شاده‌مانى هره‌مه‌کى شه‌یدایانه).

هاتنه‌وی ناپلین له‌خوارووی ولاته‌وه هه‌تاپاریس، به‌شیوه‌یه‌کی ئاشکرا ئه‌وه‌ی نیشاندەدا که‌هه‌مو‌لایه‌ک به‌چاوی رزگار‌که‌ر سه‌یری ده‌کن، له‌هه‌مو‌لایه‌که‌وه‌ دروشم‌کێشان‌و‌گوتارو‌ده‌مه‌ت‌قێ له‌سه‌ر باسو‌خواسی ناپلین بوو، شارو‌گوندنشین‌ه‌کان به‌وپه‌ری شه‌وقو‌زه‌وقه‌وه‌ بێ سه‌ردان‌و‌دیداری ناپلین ده‌چوون، سه‌ریازو‌ئه‌فسه‌ره‌کان به‌تامه‌رزویی و‌شه‌یداییه‌وه‌ پێشوازیان له‌سه‌رداره‌که‌ی خۆیان ده‌کرد، به‌لام له‌گه‌ڵ هه‌مو‌ئه‌مانه‌شدا کاتی ئه‌وه‌نه‌هاتبوو ناپلین ته‌واو له‌سه‌رکه‌وتنی خۆی دانیابێت، چونکه‌ ده‌یوا زانیاری له‌سه‌ر بارودێخی پایته‌خت و‌رای گشتی شاره‌به‌وییه، سه‌ریازگه‌کانی پاریس که‌تازه‌ میسری داگیرکردبوو و‌یه‌سه‌ریه‌رزوی و‌سه‌رکه‌وتویی گه‌رابۆوه، شانازیان ده‌کرد، واته‌ ئه‌وه‌سه‌رداره‌ی که‌سیستمی شانیشینی میسری تێکشکاندبوو و‌له‌شکری تورکی ته‌فروتونا کردبوو، ئه‌وه‌سه‌رداره‌ی پێش ئه‌وه‌ی بگه‌یته‌وه‌ ولاته‌که‌ی دوا‌ین زه‌به‌ری سه‌ریازی خۆی له‌دو‌ژمنان وه‌شاندبوو، به‌وپه‌ری شکمه‌ندییه‌وه‌ پێشوازی لێ‌که‌را، ناپلین هه‌ستی کرد له‌چینی سه‌ره‌وه‌ی کله‌لگادا، به‌تایبه‌تی پالېشیتیکی توندو‌تۆلی هه‌یه، هه‌رله‌ پێژانه‌دا ئاشکرا‌بوو که‌چینی برژواو‌ده‌وله‌م‌نده‌ تازه‌ پێگه‌یشتووه‌کان له‌دیرکتوار بێ‌زانی و‌دژو‌ناکۆکن، چونکه‌ له‌به‌رپه‌رده‌ی سیاسه‌ته‌که‌مانی ناوخۆ و‌ده‌ره‌کیدا به‌ناشایسته‌و‌بێ توانایان ده‌زانین، هه‌روه‌ها له‌ناخی دلێشیانه‌وه‌ له‌لایه‌نگرانی سیستمی شانیشینی ده‌ترسان، به‌لام له‌هه‌مو‌ئه‌مانه‌ زیاتر له‌چینی کرێکار زه‌نده‌قیان چو‌بوو که‌دیرکتوار تازه‌ زه‌به‌ریکی تری لێ‌وه‌شاندبوونه‌وه‌. بێ په‌وه‌نه‌کردنه‌وه‌ی زیاتری ئه‌مه‌ پێویسته‌ ئاماژه‌ به‌وه‌یکه‌ین له‌(13-ی ئۆگوستا، سه‌یه‌یس⁽⁷⁵⁾)، له‌سه‌ر خواستی برژوا‌یه‌ت، دوا‌ین سه‌نگه‌ری لایه‌نگرانی ژاکوبین⁽⁷⁶⁾ یه‌که‌کانی له‌ناو‌برد، واته‌: (که‌مه‌له‌ی لایه‌نگرانی ئازادی و‌یه‌کسانی) ئه‌رویش به‌هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ی هه‌ردوو ئه‌نجومه‌نی پیران و‌په‌رله‌مان که‌ئمانه‌ له‌دوو ئه‌نجومه‌نه‌دا که‌پێکهاتبوو له‌(5) هه‌زار ئه‌ندام، نزیکه‌ی (250) کورسیان هه‌بوون.

به‌وه‌ی ناپلین لێ‌وه‌شاهه‌ترین که‌س بوو که‌بتوانیته‌ مه‌ترسی راسته‌رو‌چه‌په‌رده‌وه‌کان، به‌تایبه‌ت چه‌په‌کان دو‌وربخاته‌وه‌و‌ رێگرانیبکات، ئاشکرا‌بوو له‌و‌پێنج ئه‌ندامه‌ی دیرکتوار ته‌نانه‌ت یه‌کێکیان ئاما‌ده‌نه‌بوو و‌له‌توانایانه‌بوو ئه‌گه‌ر ناپلین کو‌ده‌تای کردبا، ئه‌وان چه‌و‌که‌ترین په‌رهنگاریان کردباو له‌ده‌ستیش هاتبا، که‌سایه‌تی سوکه‌له‌ی وه‌ک: گو‌میه‌ و‌مولانو‌روژه‌بوکو، هه‌تا له‌گه‌ڵ یه‌که‌تریدا نا‌کۆک بوون و‌هیچ ده‌سه‌لاتی‌کیشیان نه‌وو، ئه‌وانه‌یان ته‌نها بۆئه‌وه‌ کردبۆ ئه‌ندامی دیرکتوار هه‌تا له‌هه‌ندێ پیراردا که‌سه‌یه‌یس و‌باراس ده‌ریانده‌کرد، ئه‌مانه‌ ئه‌وێرن بلێن له‌ل و‌رای خۆشیان ده‌ریه‌جن.

له‌سه‌ر ئه‌م بئه‌مایه‌ ته‌نها سه‌یه‌یس و‌باراس ده‌مانه‌وه‌. سه‌یه‌یس که‌له‌سه‌رتای شۆرشدا کتییێکی به‌ناویانگی له‌سه‌ر چینی سێهه‌م^(II) بلا‌وکرده‌وه‌ ناویانگی ده‌رکردبوو، له‌راستیدا بې‌وه‌ بیرمه‌ندو‌ئۆینه‌ری چینی برژوا‌ی فه‌ره‌نساو‌تانه‌وکاته‌ش هه‌مان زۆلی هه‌رمابوو.

⁷⁵ - (ئامانوئل جوزیف - 1748 - 1836) که‌شیش و‌سیاسه‌ت‌مه‌داری به‌ناویانگی فه‌ره‌نسیه‌و‌خاومن تیۆریکی به‌ناویانکه‌و‌دامه‌زنه‌ری کلوپ زاکونماکانه‌و‌ئه‌ندامی ئه‌نجومه‌نی دامه‌زنه‌ران بووه‌ له‌کوانسین و‌ئه‌نجومه‌نی (500) که‌سی، دواتر له‌دیرکتوار جیا‌بۆوه‌ له‌سه‌رده‌می حکومه‌تی کنسولیا یه‌کێ بووه‌ له‌سێ کنسوله‌کان و‌ئه‌ندامی ئاکادیمیای فه‌ره‌نسا‌ش بوو. (و- فارسی)

⁷⁶ - لایه‌نگرانی ئازادی و‌یه‌کسانی (مه‌به‌ست له‌گۆمۆنه‌یه‌ - چه‌په‌کان). (و- فارسی)

⁷⁷ - چینی سێهه‌م: چینیکی - خه‌لکی ئاسایی بوون که‌دوا‌ی ئه‌شرافه‌کان و‌روحانیه‌کان - پیرایان به‌ده‌ست ده‌که‌یشت، دوا‌ی شۆرشی که‌موره‌ی فه‌ره‌نسا، واته‌ ئه‌نجومه‌نی ئه‌شراف و‌روحانیه‌کان و‌چینی سێهه‌م بې‌وه‌ ئه‌نجومه‌نی میللی - ئه‌نجومه‌نی (کوانسین) (و- فارسی)

نو به ماوه‌لی چینی برژوانی، دیکتاتوریه‌تی شۆرشى ژاکوبینه‌کانى به‌رگه‌گرت وله‌گه‌ل هه‌مان چيندا له (9-ى ترميدوردا) له ناوچوو وله‌مانگى ناپاريشدا دیکتاتورانه دژى شۆرشى چینی سێييم وه‌ستايه‌وه و به‌شداری له‌سهر کوکرتدنياندا کرد، هه‌رچهنده نو به‌کۆکبوو له و پێنج نه‌ندامانه‌ى دیرکتوار، به‌لام دیراکتواری به‌ناشایسته‌ى ده‌زانى وه‌موو ئومیدىكى به‌گه‌رانه‌وى ناپلیقن بوو، له‌هه‌مان کاتیشدا له‌تێروانینى چۆنییه‌تى که‌سایه‌تى ناپلیقندا به‌هه‌له‌داچوو بوو و ده‌یگوت (تیمه پیتوستان به‌شمشیریکه) به‌ساویلکانه‌ش وایه‌ده‌زانى ناپلیقن ده‌بیته‌هه‌مان نو و شمشیره‌ى نو وینای ده‌کات و بۆخۆ ده‌بیته سه‌رۆکى رژيمه‌تازه‌که، نیستا لامان روون ده‌بیته‌وه نو به‌هه‌له‌داچوونه بۆ سیه‌یس چ ئاکامیكى لێده‌که‌وتیه‌وه .

به‌لام سه‌باره‌ت به‌باراس، نو پیاویکبوو له‌کانزایه‌کى ترو که‌سایه‌تیه‌کیه‌تو بیرکرتنه‌وه‌یه‌کیت، که‌ژێر جیاوازی له‌گه‌ل سیه‌ییدا هه‌بوو.

بێ گومان باراس له‌سیه‌یس ژیرتروبوو، چونکه نو وه‌ک سیه‌یس خۆى به‌که‌سیکى له‌خۆرازی و خۆبه‌زلزان و سیاسه‌تمه‌دار نه‌ده‌زانى.

باراس نو نه‌فسه‌رى پێش شۆرش و نه‌ندامى حزبی مونتانیابوو، له‌سه‌رده‌مى شۆرشدا پیاویکى بۆیرو به‌دره‌وشتبوو، که‌سایه‌تیه‌کى سه‌رچۆل و ده‌ستى له‌رابواردن و تاوانکردن نه‌ده‌پاراست و سنوورى نه‌بوو، نو به‌کۆک بوو له‌کوچه‌تا چیه‌یه‌کانى په‌رله‌مان و رووداوه‌که‌ى (9-ى ترميدورى) نه‌ندامى بالای حکومه‌تى کۆنه‌په‌رستى ترميدورى و به‌پێوه‌به‌رو میکانیزمى سه‌ره‌کى رووداوه‌که‌ى (18-ى فروکتیدورس) بوو.

هه‌میشه لایه‌نگرى به‌کارهێنانى هێزو ده‌ستگه‌وتى ماددى بوو، به‌پێچه‌وانه‌ى ئه‌وانیتر بۆ گه‌یشتن به‌ئامانجه‌کانى سلى له‌سه‌ره‌نێزه‌ش نه‌ده‌کرده‌وه، چونکه پێش (9-ى ترميدورس) به‌پێکخستنى هێرش کردنه‌سه‌ر رويسپير نه‌وه‌نده ته‌رده‌ستبوو و ده‌یزانى له چ ساته‌وه‌ختیکدا هێرش بکاته‌سه‌ر دوژمن، هه‌روه‌ها دووسال دواتریش هه‌ر نو ئازاپانه هێرشى کرده‌سه‌ر لایه‌نگرانى سیستمى شانشینى، نو له‌سه‌رده‌مى پژیى دهنده‌بییدا، له‌ژێرگارى رۆيسپيردا بیرۆکه‌کانى خۆى نه‌ده‌شارده‌وه، به‌پێچه‌وانه‌ى سیه‌یس که‌کاتێ لێیان پرستى تۆله‌سه‌رده‌مى ده‌سه‌لاتداریه‌تى رويسپيردا چیتده‌کرد له‌وه‌لامدا گوتى: من ته‌نها ده‌ژیام و به‌س).

باراس ده‌میکبوو پرده‌کانى پشت سه‌ریه‌وه‌ى خراپکردن بوون، نو تهاو ئاگادارى ئه‌وه‌بوو ژاکوبنه‌کان و لایه‌نگرانى سیستمى شانشى چ نه‌فره‌ت و کینه‌یه‌کیان لێیه‌تى، بۆیه به‌هه‌یج کلۆجى به‌زه‌یى به‌م دوو ده‌سته‌یه‌دا نه‌ده‌هاته‌وه، چونکه ده‌یزانى هه‌ریه‌ک له‌م دووانه سه‌ریکه‌وون و ده‌سه‌لات بگرنه‌ده‌ست له‌ناوى ده‌به‌ن، پێى ناخۆشانه‌بوو یارمه‌تى ناپلیقنیش بدات که‌له‌به‌ختى نو له‌میسره‌وه به‌ساخ و سه‌لامه‌تى گه‌رابۆوه، هه‌تا له‌وێژده‌ ته‌نگ‌ژاویانه‌ى پێش کوچه‌تای (برومر)یش سه‌ردانى ژه‌نه‌رال ناپلیقنى کردوو، دواتر وه‌قدى ناردنه‌لای هه‌تا دانوستان بکه‌ن و تهاه‌زۆرى ئه‌وه‌بوو پله‌و پایه‌یه‌کى له‌حکومه‌تى ئاینده‌دا پێبدریت، به‌لام پاش ماوه‌یه‌ک ناپلیقن هاوکارىکردن و نه‌و و باراسى به‌شتیکى نه‌شیاو هه‌ژمارکرد، هه‌لبه‌تا نه‌ک له‌به‌ر ئه‌وه‌ى

78 - مانگی ترميدور: ده‌گاته (27-ى یۆلیۆ 1794) نو یۆژه‌ى که‌رويسپير له‌ژێر پشتگیرى فراکسیونه‌کانى ئه‌نخوهم و به‌پشتیوانى گۆمۆنى پاريس، به‌ده‌ستى ئه‌نخوهمنى میلى روخندرا و کۆتایى به‌سه‌رده‌مانى فرەندبى هاو و پاريسى له‌لایه‌ندى نه‌وۆتى سه‌ره‌کى گیرا. (و-فارسی)

79 - (18-ى فروکتیدور) واته: مانگی سبتیر. (و-گوردی)

ناوبراو که لکی نه‌بوو، چونکه له ورژن‌گذاره‌دا سیاسه‌تمه‌داری ناوا بوژیرو و ردینو ژیرو پله‌وپایه به‌رز که م‌بون و ده‌لانی که سانی ناوا حه‌یفبوو، باراس کاریکی وایک‌ردبوو خه‌لک ته‌ن‌ها نه‌ف‌ره‌ت و رقیان له‌ئو بوو، دزی و داوین پیسی و گنده‌لی و سه‌روکار له‌گه‌ل سود خ‌ق‌ر‌ان‌دا به‌ناشکرا ده‌یک‌ردو باراس ببووه نمونه‌یه‌ک له‌گنده‌لی و دزیک‌ردنی دیراک‌توار لای خه‌لک، به‌پیچه‌وانه‌ی پاراس ناپلیقن سیه‌یسی خسته‌ژیر سایه‌ی خ‌ق‌ی و چاود‌یریک‌رد، چونکه ئه‌م ناویانگیکی باشت‌وسه‌نگین تری له‌باراس هه‌بوو وله‌برئه‌وه‌ی ل‌ی‌پ‌ر‌س‌را‌وی به‌که‌می دیرک‌تواریش بوو، ده‌یتوانی ب‌ق‌ئ‌و‌کاره‌ی ناپلیقن هه‌لی ب‌ق‌ده‌دا روی قانونی هه‌تاکه به‌روکه‌شیش‌بیت پ‌ی‌ت‌د‌ات، ناپلیقن سیه‌یسی وه‌ک باراس به‌ش‌ی‌وه‌یه‌کی کاتی ه‌ی‌شته‌وه، به‌تایب‌ت ده‌بوا سیه‌یس ماوه‌یه‌ک دوا‌ی کوده‌تاکه بمابایه‌وه هه‌تا ئه‌وکاتیش که لکی ده‌بوو، له‌وکاتانه‌دا دو‌پ‌یا‌و به‌ناوی تالیران و فوشه‌هاتنه‌لای ناپلیقن که ل‌ی‌ره‌دا دوا باسی ئه‌و دو‌وک‌ه‌سایه‌تیبه ده‌که‌ین و‌ق‌لی ئه‌وان سه‌بار‌ت به‌ناپلیقن ده‌خه‌ینه‌پوو، ده‌م‌یک‌بوو ناپلیقن تالیرانی ده‌ناسی و به‌پیاو‌یک‌ی به‌ل‌ی‌ن شک‌ی‌ن و در‌ق‌زنی ده‌زانی، به‌لام له‌همان کاتیشدا به‌ژیرترین سیاسه‌تمه‌داری له‌قه‌له‌مده‌دا، به‌وه‌ی تالیران ناماده‌یی خ‌ق‌ی ب‌ق‌ ناپلیقن ده‌ر‌پ‌ی به‌وه‌ی ده‌توان‌یت هه‌ند‌ئ له‌که‌سایه‌تیبه‌کانی ده‌سه‌ل‌ت‌داری حکومت بفر‌ق‌ش‌یت، ئه‌گه‌ر ک‌پ‌یا‌ری باشی ده‌سته‌که‌و‌یت، ب‌ق‌یه ناپلیقن له‌م پ‌ی‌خ‌ش‌ن‌یا‌ره که‌م‌ئ ب‌پ‌وا‌یک‌رد، چونکه ناوبراو نه‌یده‌توانی ئه‌وج‌ق‌ره کارانه بکات و ته‌ن‌ها ئه‌وه‌بوو له‌م دوا‌ی‌یا‌نه‌دا دیرک‌توار ئه‌ویان به‌وه‌زیری ده‌روه دانابوو و ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌ی ده‌گه‌یاند تالیران ته‌ن‌ها ده‌یه‌و‌یت پله‌وپایه‌کی به‌ناپلیقن بفر‌ق‌ش‌یت، تالیران ب‌ق‌ر خ‌ز‌مه‌تی^(II) پ‌ر‌به‌های ناپلیقنی ده‌کردو به‌خ‌ی‌را‌یی ده‌یگه‌یاند، ژنرال ناپلیقن باوه‌پ‌ی به‌ه‌ق‌ش وشاره‌زایی سیاسی ئه‌وبوو، پاش که‌م‌ئ تالیران ته‌واو خ‌ق‌ی ته‌س‌ل‌یمی ناپلیقن کردو‌بوو و‌بوو به‌م‌ری‌دی، دواتر فوشه‌ش هه‌مان کاریک‌رد، فوشه‌که‌له‌سه‌رده‌می دیرک‌تواردا وه‌زیری ناوخ‌ق‌بوو، ده‌یویست له‌کاتی هوک‌م‌رانی ناپلیقن‌یشدا هه‌مان پله‌وپایه‌ی پ‌ی‌ت‌د‌ر‌یت، یه‌ک‌ئ له‌لایه‌نه‌باشه‌کانی ئه‌وپیاوه ئه‌وه‌بوو ناپلیقن ده‌یزانی ناوبراو له‌گه‌رانه‌وه‌ی بورینه‌کان ب‌ق‌سه‌ر هوک‌م‌رانی ت‌ق‌و‌ی‌وه، فوشه‌یه‌ک‌ئ بوو له‌ئه‌ندامانی ژاکوبنه‌کانی پ‌ی‌ش‌وو ویه‌ک‌ئ له‌وپیاو کوژانه‌بوو که‌پای له‌سه‌ر له‌س‌ت‌داره‌دانی لویسی شازده‌هم دابوو، ئه‌مه‌ش به‌س بوو ب‌ق‌ئ‌وه‌ی خیانت له‌ناپلیقن نه‌کات، له‌به‌رخ‌اتری بورینه‌کان، ئه‌و پ‌ی‌خ‌ش‌ن‌یا‌ره‌ی فوشیه ب‌ق‌ خ‌ز‌مه‌ت‌کردنی ناپلیقن کردی پ‌و‌وه ج‌ی‌گای قبول‌کردن، ب‌ر‌ژوا‌یه‌کان پ‌ه‌ی‌مان‌ان‌دا ناپلیقن هه‌ر‌ج‌ی خه‌رجی وپاره‌ی بیه‌و‌یت بیده‌ن (کولو)^(III) که‌یه‌ک‌ی‌ک‌بوو له‌خاوه‌ن بانکه‌گه‌وره‌کان، پ‌ی‌نج سه‌د فرانکی ز‌ی‌ر‌ی ب‌ق‌ ناپلیقن نارد، چونکه فه‌رمان‌پ‌ه‌وای ناینده‌ی فه‌ره‌نسا له‌م ساته‌وه‌ختانه‌دا پ‌ت‌ویستی به‌لایه‌نی ئیداری بوو، ئه‌و پاره‌یه‌ی قبول‌کرد.

ناپلیقن له‌ماوه‌ی ئه‌و (25) پ‌ژ‌ده‌ی که‌گه‌ر‌اب‌ق‌وه ب‌ق‌ فه‌ره‌نسا پ‌ی‌ش‌وا‌نی ب‌ق‌ر له‌که‌سایه‌تی و ئه‌شرافه‌کانی فه‌ره‌نسای کردو زانیاری باشی ک‌ز‌کرد‌ی‌ق‌وه، پ‌ی‌خ‌ش‌نه‌وه‌ی کوده‌تاکه‌ی به‌ر‌پاک‌ات، تالیران، و‌ی‌ش‌ای ئه‌وه‌ی ده‌کرد ئه‌گه‌ر کوده‌تاب‌ک‌ر‌یت و دیرک‌تواره‌کان له‌سه‌ر‌کار لای‌بر‌ی‌ن، ناپلیقن وه‌ک له‌ب‌واری سه‌ریازی ناوداری هه‌یه‌و به‌توانایه‌ له‌ب‌واری سیاسیدا شاره‌زایی نییه‌و هه‌رخ‌ق‌ی ده‌سه‌لاتی سیاسی بالا‌ئ حکومتی ناینده ده‌گریته‌ده‌ست، له‌وماوه‌ی گه‌رانه‌وه‌ی ناپلیقن ب‌ق‌پاریس ناوبراو له‌هه‌لس‌وکه‌وت و قسه‌کانیدا خ‌ق‌ی به‌ساده‌و ساویلکه‌و ناشاره‌زا له‌کاروباری سیاسی و حکومی نیشاندده‌دا هه‌تا نه‌ب‌یته‌ ج‌ی‌گای

^{III} - خ‌ز‌مت : مه‌به‌ست له‌خ‌ز‌مه‌تی سیاسی و که‌یاندنی هه‌والی حکومتی و ل‌ی‌پ‌ر‌س‌را‌وی دیرک‌تواره .

^{II} - کول: ده‌وله‌مه‌ند‌ب‌ن‌کی تازه‌ یکه‌پ‌ش‌ت‌وو‌بووه. (و- فارسی)

سهرنجی دیرکتوارو مه ترسی بگه ویتته سر، پیش کوده تاو دواي کوده تاکهش ناپلیون توانی به وریایی سهرنجی چین و تویره کانی کرمه لگاو حزب ولایه نه سیاسییه کانی چهپ وراستیش بولای خوی پاکتیشیت وه موو لایه ک نومیدی شه ویدان به ناپلیون بوو، کوماری له چنگ ده سولات په رستان دهریختیت وده یانگوت: (نه مه هه مان ژنرالی واند ه میری-یه که بز بزگارکردنی کوماری که پاره ته وه) هه تا ناپلیونیش ده یویست واخوی نیشاندات نه مه نه فسانه یه به دیاربخات.

نه مه کوده تایه هیزی په های بولناپلیون ده سته به رکرد که له (9-سی توفه مبردا پویدا، هه رچه نده (18-سی بروم، سهره تای ده سته یکردنی وکوده تاکه کرا، به لام له (10-سی توفه مبردی سالی-1799) دا به شیوه ی پراکتیکی کرا.

کاره که به وئاسانییه نه بوو دوو که س له دیرکتواره کان واته (سیه یس و رژه دوکو) ده ستیان له وکوده تایه دا هه بوو، به لکو شه و بوو فوشه⁽⁸²⁾ هه ردو گوپیو مولنی فریودابوون و ته نها باراس مابووه واوراویش دلخشی خوی به وده دایه وه بیبوونی شه و هیچ کاری ناکړی بگيردیتته به رو چاره پوانی شه و ده کرد.

له نه نجومه نی (500) که سی و نه نجومه نی پیراندا هه ندی نوینر ناگاداری شه وکوده تایه بوون وپیشوه خت ده یانزانی گوربان له نارادایه، به لام نه ندانه کانی تر ده مه ته قه یان ده کرد ب و وگرگرتنی زانیاری له م باره وه و هه ردوکلش لایه نگری گوربانکاری بوون.

(3)

پلانی کوده تاکه له شه و (8-سی برومردا کیشرا، شه و پوژه له کاتژمیر ششی به یانییه وه، مالی ناپلیون ورده ورده سهردارو خاوه ن پله و پایه کانی بول هاتن و پرپوو، سهریازگه کانی پاریس نژیکه ی (7) هه زار سهریازی تیدابوون وناپلیون ده یوانی ته و او پشت به مانه بیه ستیت، هه روه ها (1500) سهریازی پاریزه ری هه ردو نه نجومه نی (500) که سی و نه نجومه نی پیرانیانیش هه بوون که شه گری شه ویدان لینه ده کرا دوی ناپلیون بینه وه، به لام له هه مان کاتدا ده بو نه مه نه نیتیه بیارینن و نه هیلن به مانه بده نه ده سستی نه ندانه چه په کانی ناو نه و دوو نه نجومه نه و شه وانه سهریازگه کان هانیده ن به ناوی به رگریکردن له کوماری هان بدرین، به لام شته که واهاتبول پیش-یان باشت وایه بلتین: واپتیکراو بوو هه ردو نه نجومه ن خویان خواستویانه ناپلیون ده سولات بگریته ده ست، هه رکه ناپلیون له به ره به یانی پوژی هه ژده ی برومردا له گه ل سهرداره کانی خویدا که باوه پی ته وای پیبوون (موراو لوکلرک، که زاوای ناپلیون بوون) هه روه ها، برنادوت و ماکدونالدو چه ندین نه فسه ری سهریازی که له سر داوای شه و ب یاریده دانی هاتبوون، گزکردنه وه و پیی گوتن، شه و رژه هات واپه رین و پیویسته کوماری رزگاریکه ی، ناپلیون فرمانیدا سهریازگه کان به ریز بوه ستن وچاره روانی شه و ده کرد جاسوس و لایه نگره کانی هه وائی شه و ی پییدن نه نجومه نی پیران ده سته و به جی کلزبوونه وه بکات، که رژی پیشت شه و په یامه یان بولناردابوو وه موو نه ندامانی شه و نه نجومه نه ش له برژوازییه کان پیکهاتبوون، یه کیک له و نه ندان په رله مامانه ناوی (کرنه) بوو ولایه نگری پونا بارت بوو هه لسا یه سهرین و گووتی، (نه گه ر کوماری هه ر بمینیتته وه شه واده که ویتته چنگ لاشه خوره کان ودوتر ده که ونه سهر خواردنی شه ندانه بن گزشته کانی له شی شه و، گوتی نه مه رسته یه به و مانایه یه کوده تایه کی مه ترسیدار له گوریدایه و ناوی که سیشی نه گوت و ته نانه ت

⁸² - بو نه و ی خوینر بهمه لدا نه جت نیویسته شه و هیر بیته شه که فوشه ی سیاسته دار، وزیربوو و نه ندان نبوو له دیرکتوار که یته نه ندان بوون. (و- فارسی)

چەند وشە یەکی بۆ سەرۆبە ریشبوو، ئەمە بوو هەڵی ئەو ی پێشنیاری ئەو بکێت^(۸۳) هەردوو ئەنجومەنی (500) کە سەو ئەنجومەنی پیران بگوازییەتە (سەن کلو) و سەرکۆتکردنی ئەو کۆدە تایە و راپەرێتەش بە ناپلین بپێژدرێت کە فرماندە ی کشتی پاریس بوو، لە لایەن ئەندام پەرلەمانەکانەو ئەوانە ی کە وایان دەنزان ی چ لە گەرنییە و دەنگیان بۆ بریاری گواستەو ی هەردوو ئەنجومەنە کە بۆ سەن کلو یاندا، بە پەلە ئەم بریارە دەنگی بۆ درا، کەس ناکۆک نەبوو، نوای دەرچوونی بریارە کە ناپلین ناگادار کرایەو.

بۆچی ناپلین پێشنەو ی هەردوو ئەنجومەنی پیران و پەرلەمان هەلبووە شینێتەو گواستنیەو بۆ سەن کلو؟ چونکە دەبو ا هەرچۆنیکبێت میراتی سالا ئی پێشکۆی شورشی فەرەنسی لە بەرچاوی گێت.

لە یادداشتی ئەو جیلەدا ئەو ساتەو ختە مەترسیدارانە مابوون کە چینی سێیم هەر زۆر ستمە یکیان لێکێت دەستبە چ رادە پەریو ئەو لە پیری خەلکدامبوو کە چۆن رژیمی پاشایەتی کە (1500) سالبوو حوکمی دە کرد سەرۆکیان کردو تیکیان شکاند، چۆن چۆنی میلەت بۆ دوا جار لە مانگی مایۆی سالی (1795) دا کە لە سەری یەکی ئەندامانی ئەنجومەنی کئوانسیونیان بە نوکی پمیکەو کردبوو و نیشانی ئەندامەکانی تری کئوانسیونیاندا، کە لە ترساندا ووشک ببوون ناپلین چەند باوەری بە خۆی بوو بۆ دەستبەردن بۆ ئەو کارە ی کە نەخشە ی بۆ کیشابوو، لە ناوشاری پاریسدا مەترسیداریبوو، ئەک لە وشارۆچکە ی سەن کلو کە هەردوو ئەنجومەنی بۆ گوازیابوونەو و تەنها کۆشک و تەلاری پاشایانی فەرەنسای تێدا بوون، نەخشە ی بەرێوە بردنی کارە کە وەک ناپلین کیشابوو ئاوا بەرێوە چوو، بەرێوە کش لە پووی یاساییەو کارە کە بەرێوە دە چوو و بە پێی قانون ناپلین بە لێرسراوی پاراستنی پاریس دانرابوو و ناوبراو فەرمانیدا تیی سەریاز ئەندامانی ئەنجومەن بگە یەننە سەن کلو و پارێزگاریان لێکەن. (بەلام لە راستیدا دەست بە سەر کرابوون) ناپلین سەرەتا ستافی سەرکردایەتی سەریازەکانی بۆ کۆشکی توبلر برد، کە بارەگای ئەنجومەنی پیرانبوو و گەمارۆی ئەو شوێنەیداو لە گەل چەند سەریازتیکدا چووە ناو هۆلی کۆبوونەو کە، ناپلین بە درێژایی تەمەنی ئەو کاتی گوتاری پێشکەش نە کردبوون، تەنها بۆ سەریازەکانی نە بێت. ئەو بوو بە دەرەوا یشتنی چەند رستە یەکی ناریک و پەرچەر گوتی (ئێمە لایەنگری گەرمین کە لە سەر بنەمای ئازادی و یەکسانی و لە سەر بنچینە ی دە سەلاتاریەتی میللی بێت و سوێند دە خۆم ئەو ش بە دەست دە هێنم) بەلام لە وروژانەدا گوتاری بۆ وەرەوانگویی گەرنگەبوو، ماوە یەک ئەندامانی پەرلەمان بێدەنگبوون، ئینجا ناپلین چووە دەرۆ و هەرکە گە یشتەو سەرەقام بینی سەریازەکانی بە ماتەرەواری خۆشییەو سلاوی لێدە کەن، لە و ساتەدا شتێکی چاوەرواننە کراو رویدا کە سێک بە ناوی بوتە کە باراس ناردبوو لە ناپلین نزیکبوو و گوتی باراس زۆر نیگەرانیەو ی تائیسنا تۆ دەرخواستی ئەوت نە کردووە. ئینجا ناپلین بە دەرەنگیکەو گوتی (ئێو)^(۸۴) چیتان بە سەر فەرەنسیەکاندا مینا، کە من شکۆمە ندیم بۆ ئێو جێهێشتبو؟ کە چی

^{۸۳} - ۱ - ئەمە تەنها تاکتیک بوو بۆ ئەو ی ئەودوو ئەنجومەنە بگوازییەتەو بۆ سەن کلو لە زۆر کۆنترۆڵدان.

2- سەن کلو: شارۆچیکە لە خۆزناوای پاریس و دە کەوتە سەر لێواری رۆباری سەن و کۆشکی جوانی پاشایانە یی کە مەوایان پاشا کۆتەکانی فەرەنسا لەوێدا نیشە جێ دە بوون (و- فارسی)

۱ - تێدا بوون: لەم رستەیدا مەبەست لەوەیە مەترسی میلەتی پاریس زیاتر بوو لە سەری، ئەک هەردوو ئەنجومەنە کە ی کەشیو کۆنترۆڵ کرابوون، واتە ترسی ناپلین لە خەلکی رەش و رووت بوو. (و- فارسی)

^{۸۴} - نیو: مەبەستی لە دێر کتواریەکانە.

نئیستا شه‌رده‌بینم، ملیقته‌ها پاردم له‌نیثالیاوو یی ئیوه ناردوه ! به‌لام نییستا گنده‌لی و دزیو هه‌زاری و برسیستی ده‌بینم، ئیوه چیتان له‌سه‌ت هه‌زار ناشناو شه‌ره^(٨٥) سه‌رکه‌وتنه‌کانی من کرد ؟ هه‌موویان مردن ؟ نییجا شه‌وه‌ی دووباره‌کرده‌وه که‌ده‌یه‌وێت کۆماری له‌سه‌رینه‌مای (نازادی و ره‌وشتی جوان و نازادی تاکه‌کس، دایه‌زه‌رینه‌ت.

دیرکتوار ، واته نهجمه ننی دهسه لاتی بالای کوماری، بهین هیچ کیشو وشو د دست به سه رکړدنیک ه لوه شایوه و سپه یس و رژده دکوس ده ستیان له م کوده تایدا هه بوو. کاتې گوښه و مولنیش بینیان هه مووشتیک له ده ستجوو، به دوی سه ریزه کانی سن کلودا ریشتن. تنه ا باراس مابقوه و ناپلیون ده ستبه جی فهرمانی به تالیراندا بچیت بولای باراس و ده ست له کارکیشانه وهی خوی پی بنووسیت و نیمزای بکات، باراس باش ده یزانی ناپلیون سوره له سر نه وهی ده ست له کار بکیشیتوه، بویه راسته و خق نه و کاره ی کردو داواکرد ه زده کات ده ست له کارویاری سیاسی بکیشیتوه و بچیته سر ملکه که ی له شوینیکی گومانودا له ناو کرشکه که یدا بژت وده ست و به جی به هاوه لی تیپی سه ریزای رهوانی کرشکه که ی خوی کرا که له دهره وهی شاردابوو، به م جوره نه و پیاوه تابه نه و رژده هه موو لایه کی تهره دابوو له پی فریوی خواردو بقی هه میشه له سر شانقی سیاسی نه ما.

دیرکتوار هه لوه شایه وه و نه دنامانی هه ددوو نه خجومه نی پیران و په رله مان له بهر بهری نیواری (18- برومردا بۆ سن کلو نیردرا بوون، نیستاش کاتی شه وه هاتوو هه ئه دوو نه خجومه نه شه به هیواشه کی هه لیوه شیندیرتتوه، هه رچه نه هه ددوو نه خجومه نی پیران و په رله مان له ژیر ده سه لاتی سه ریاژه کانی ناپلیون دابوون، به لام ناپلیون ده یو یست شه و ددوو نه خجومه نه بۆ خویان دان به بیئتوانایی خویاندا بنین و خویان خویان هه لیوه شیننه وه و نه مه شه بهر سه می راپگه یه نن و ده سه لات بنده ده ست ناپلیون، هه تا ناوبراو نه خشه کانی خوی به رووکه شه قانونیانه جیبه جیبکات، خو نه گه سه رته پلانی هه لوه شانده وه ی شه و ددوو نه خجومه نه ی جیبه جی کردبا، جۆرێ له دل ساردی و بی سه رو بهری له ناو سه ریاژه کانی دا دروست ده بوو، ناپلیون فه رمانیدا هه رله سن کلوده وه تا پاریس سه ریاژی تیدا دابنرین و نه مه له هه مان رۆژدا جیبه جیکرا، خه لکی پارسیش به واق و پماوییه وه سه یری شه ریزه سه ریاژو گالیسکه سه ریاژیانه یان ده کهن که له نینوان پاریس و سن کلودا هاتو چویان ده کرد، سه بارت به کرێکاران و زه حمه تکی شانیش پڕوپاگهنده ی شه و بالۆیوه که نیتر هه موو رۆژی کار ده بیته و گرژی نا لژی نامینیت، له ناو دوکان و بازاره کانی پارسییدا جار جار هاواری بژی بۆ نا پارت به رزه بۆوه، به گشتی خه لکه له حاله تیکی چاوه پوانیدا بوون و ماته یان هه لگرتبوو، نیستا هه موو نه دنام په رله مان و نه خجومه نی پیران نه چو بوونه سن کلو، چونکه زۆریه یان بریار یان دابوو رۆژی 19- ی بروم، بچن بۆ سن کلو و کربونه وه ی خویان نه دجامبده ن.

له‌بەرە بە‌یانی ئە‌روژدە کە‌دووم و‌کرتایی کۆدە‌تاکە‌بوو، هە‌ندێ‌ک پێ‌ش‌هاتای جە‌دی رۆ‌یە‌نرۆ‌ی ناپ‌لێ‌قن بۆ‌وه، بێ‌ سە‌ر‌ی‌زۆ‌ی کردن لە‌خۆ‌رتا‌وای رۆ‌ژی (18)هە‌مدا دۆ‌د‌امە‌زرا‌وی سە‌رە‌کی ح‌کۆ‌مە‌ت هە‌لۆ‌ه‌ش‌ابوونە‌وه وە‌ت‌ها یە‌ک‌کێ‌کیان م‌ابوو ئە‌و‌یش پەرلە‌مان بوو، واتە: د‌یر‌ک‌تۆ‌ار بوونی نە‌م‌ابوو و‌ئە‌جۆ‌مە‌نی پ‌یر‌انی‌ش ئامادە‌یی تە‌لو‌ی‌خۆ‌ی را‌گە‌یان‌د‌بوو کە‌و‌یە‌دە‌ستی خۆ‌ی خۆ‌ی هە‌لۆ‌ه‌ش‌ی‌ن‌تەرە، بە‌لام هە‌لۆ‌ه‌ش‌اندە‌نرۆ‌ی پەرلە‌مان: واتە ئە‌جۆ‌مە‌نی (500)کە‌سی هە‌رم‌ای‌قۆ‌ه لە‌و‌پەرلە‌مانە‌دا ن‌زیکە‌ی

(200) ئەندام پەرلەمانی لایەنگری (کۆمەڵەی لایەنگرانی ئازادی و یەكسانی) ژاڤیتهكان هەبوون، لەراستیدا هەندێك لەمانە نامادەبوون خۆیان لەبەرامبەر پارەدا بفرۆشن- یان لەترساندا خۆیان تەسلیم بكەن، بەلام كەسانیتەر هەبوون كەپاشماووی شۆرش مەزنی كۆماری بوون، بەتێروانی ئێمانە بەرپەرەكانی كردنی ئێمانە دەسەلاتی سەرەكەتەر لەناوێردنی خیانەتكاران ئەرکەو دروشمەكانی وەك (ئازادی و یەكسانی -یان مەرگیان لەئەدەتا) چوونكە وشەی پوچ و بێ مانا نەبوون، ئێمانە كەسانێكبوون كەنرخیان بژێانی خۆیان و كەسانیتەر دانەدەنا لەپێناو باوەڕەكەیانداو دەیانگوت: ئەگەر بوار رەخسا پێویستە دوژمنان بەجێتێن ملیان پێپێندێت- یان ئەگەر نەكرا بەخەنجەری بروتوس⁶⁶ بكۆشێن، بەدرێژی رۆژی (18-ی بروم) فراكسیلی ژاڤیتهكان كۆبوونەوی نەتێیان ئەنجامدەدا، ئەیانده زانیچی بكەن، دەست بۆ چ كارێك ببەن، سیخوڕەكانی ناپلین كەلەناو ئەوانەشدا هەبوون بەردەوام خەریکی ژاوە ژاوبوون و ئەمانەیان پەو فریوودا كەهەرگیز زەبر وەشاندن لەژاڤیتهكان نادریت، بەلكە مەترسی دەسەلات پەرستان لەئارادایە، ژاڤیتهكان گوتیان لەوقسانە دەگرت و نەشیانده زانی باوەڕ بە چ بكەن، ئێمانە بەرەبەیان رۆژی 19-ی برومەر چوون بۆكۆشكی سن كلو تاكۆبوونەوی پەرلەمان ئەنجامدەن.

كاتێ لەسپێدە رۆژی 19-ی برومەردا بەرەو تەلاری پەرلەمان دەڕۆشتن پەشیوی و پەرتەوازه بیان دیاربوون، بەلام هەندێك لەمانە كەلەلەیی بیوون و گۆریان پێوە دیاربوو، سەربازە سوارەكان بەهاوێلی سوپاسالارەكان هاتن بۆ سن كلو. هەرکە پەرلەمان زانی ناپلین هاتوو و سەربازی سوار دەوریانگرتوون هەندێك لەئەندام پەرلەمانەكان نارەزایی خۆیان لەو دەربەری بۆچ پەرلەمان هاتوو لەسن كلودا كۆبوونەوی خۆی دەكات و چ شتێك لەپشت پەردەوێه ؟ ئێو دەستە پەرلەمانتارانە بەئاشكرا هاواریانكرد، ئیستا پەبیان بەنەخشەكە ناپلین بردوو و لەراستیهكە گەشتوون، ئیتر هەندێكیان دەیانگوت ناپلین دزو سەرگوتەر و پێگەر، سەرەتا ناپلین نیگەرەن بوو، بەلام كەدواتر یەكەسەریازیەكانی خۆی بیانی توپەبوو، لەكاتژمێر یەكی دواي نیوهرۆی هەمان رۆژدا هەردوو ئەنجومەنی پیران و پەرلەمان كۆبوونەوی خۆیان بەجیاجیا ئەنجامدا، ناپلین و ئەفسەر و دۆستەكانی لەژووری تەنیشت هۆلی كۆبوونەو كەدا بوون هەتا پەرلەمان بپاری دروستكردنی حكومەتێكی تازە دەریكات و ناپلینیش بۆ ئەم كارە راسپێژیت و دواتر بڵاوی لێبكەن. وەلێ كاتژمێر بەسەرچوون و ئێو بپارە لەلایەن ئەودوو ئەنجومەنەو دەرنەكران و ئەندامی ناكۆکی ژۆر بەوپرێارە نارازی بوون، خەریكبوو خۆراوا دەبوو، دەبوو ناپلین كارێكی بەپەلە ئەنجامدات ئەگەرنا نەخشەكە سەرناگرت، لەكاتژمێر چواری ئێوارەدا لەپێ چوو ناوێلی ئەنجومەنی پیران و لەبێدەنگیهكی مەرگباردا وتەیهكی پێشكەشكرد كەلەوتەكی نوێنیی باشتەنبوو و پەرچەر بوو، چەمکی گشتی وتەكە ئێو بوو ئێو دەیهوێت دەستبەجێ بپاریدریت و ئیستاش بۆیه هاتوو تائەو مەترسیانە لەسەریانە نەهێلێت و رزگاریان بكات، هەروەها گوتی: ئێو بوختانتان بۆم كردو و منتان لەگەل سیزارو كرومولدا هاوتا كردووە) بەلام من بەپێچەوانە ئێمانە دەمەوێت ئازادی رزگاریكەم، چونكە ئیتر حكومەتێك نییه لەسەركارێت، من گێرە شێوێن نیم بۆخۆتان دەمناسن (...)، تاكیدی لەسەرئێو دەكردهو ئەگەر ئێو بیهوێت زیان بەكۆماری بگەیهنێت ئەوا لەشی بەخەنجەر دادپەداپو

⁶⁶ -بروتوس: زركوری سەرهاری رۆمی سیزار، كەلەكەل كاسیوس، كودەتایان بەسەر سیزاردا كردو كاتێ سیزار ئێو لەنێوان بگۆژەكانی خۆیدا بینی گوتی: (بروتوس تەنەت نۆش) ناوێردی خەنجەری بروتویش وەك تەنەلێدەنە لەخێنەتەكرەن لەگەل ئازیزان و نزیكاندا، یان ئەوانە لەپشتەو خەنجەر دەوێشتن. (و.گوردی)

هه نجن هه نجن بكن، هه مو ئه ندامانى ئه نجومه نى پيران به هاوارو نه په وه به رپه رچيان دايه وه، ئينجا ناپليقن هه ره شسى ئوه لى كړدن هيزى چه كدارى له به رده سستايه له تهلارى ئه نجومه نى پيران هاته ده رى، بيشه وه ئاماچه كى به ده ست به نيئت كه نه ویش ده ننگدان پتى بۇگرتنه ده سستى ده سلاتو دروست كړدى حكومت يوو، كاره كه به رونهاله بارى ده چقوه و له وانه يوو خراپ تریشى ليبيت، ئينجا ويستى به هيمنى مه به سستى خوى بقاته به رده م ئه نجومه نى (500) كه سى، هه رچه نده نه گرى ئوه هه يوو فراكسيونى ژاكوبنه كان ببنه يه ك ناكوك له گه ليداو سه رنه نجام مه سه لى (بروتوس) بيتته پيش، ناپليقن ده سته يه ك له نارنجوك هاويزه ره كانى له گه لخيذا هينا يوو، به لام ئه وده سته سه ريزاه زور له وه كه م تر يوو بتوانن به رگرى له فرمانده كه يان بكن، نه گره ئه وانه ويستيان رامالى بكن.

له وفه رمانده سه بازيانه له گه ل ناپليقن دابوون، ژنرال (ئوژدو) يوو كه له شه په كانى ئيتاليا دا له ژر فرمانده يى ناپليقن دابوو، له و كاته ده چونه ناو تهلارى ئه نجومه نه وه، ناپليقن پوى بولاى (ئوژدو) وه رگيپاو گوتى: ئوژدو شه په كه ئاركل وه بېر خوت بيتنه وه، ناپليقن بۇخوى له و كاته دا ئه و شه په وه بېر هاتېزه كه به ژر كړى تړپه كانى دژمندا به نارنجوك هيزشيان ده كړد بۇ گرتنى پردى ئاركل، ناپليقن ده روازه هولى كړپونه وه كه كړده وهو له شپانه يى ده رگا كه وه خوى نيشاندا، ئه ندامانى ئه نجومه نى (500) كه سى هه ركه بينيان به هاتو هاوارو نه په نه پ گوتيان بمرى چه ته و پڅگر، له ناو بچيت خوپه رست، بړى ئى ناپاك، ئيمه ئيستا بپريازك ده رده كه ين كه تر له ژر پاريزگارى قانون دانيت، هه ندى له نه ندامه كان ده يانويست پامالى بكن، چه ند ده سستى به رۇكيان گرت وه ندىك له قۇچه كانيان چپانن، هه ندىك هه ولياندا قرقراگه يى به ده ست بگن، په كنى له نه ندامه كانى ئه نجومه نى (500) كه سى به هه مو هيزى خوى مسته كړه يه كى له شانى ناپليقن سره واند، ناپليقن كه سيكى بالاكورت ولاويزو وه روه ما به دريژايى ته منى خوى هيزى بازوى به كارنه هينا يوو خهريك يوو، خه ريكيو له ژر چنگى نه مانده بخنكيك، دواتر سه ريزاه كانى ده وويهرى توانيان ده وري ناپليقن بگرن ونه يه لن چيتر زه برى به ريكيون وله ته لاره كه يان برده ده رى، ئه ندامانى ئه نجومه نى (500) كه سى كه ته و او تووړه ده هري بيوون گه پاته وه شوپنه كانى خويان وبه هاتو هاوارو شيپه شيپ داواى ئه و يانده كړد ده نگ بۇ بپريازك بده ن كه ناپليقن له ژر پاريزگارى قانوندا نه ماوه، له وېژه دا سه ركا يه نى ئه نجومه نى (500) كه سى براكه يى ناپليقن لوس بۇناپارت يوو، كانى ناپليقن هاته وه سه ر خوى بپرياز به زوى چه ك بچيته وه بۇ ئه نجومه نى (500) كه سى سه ر هتا هه وليدا براكه يى له وى بيتته ده رى، كانى لوسى له تهلارى ئه نجومه ن ده ريزو و خوى گه يانده لاي براكه يى، ناپليقن فرمانى به لوسى بربادا بچيت كوته يه ك بۇ سه ريزاه كان بدات وېلى گيانى پيشه واكه يان له مه تر سى دايه وه بىن بچن زدرينه ئه ندامانى ئه نجومه نى (500) كه سى له ده ست ده سته يه ك كه سى شيت پزگار بكن، خۇنه گره كه من گومان له ناقانونى بوونى ئه م كاردا هه بوو لاي سه ريزاه كانى، ئه و ئه م ئيغه سه رى نه ده گرت، له ناكو ده نكى ته پلى سه ريزاى به رزيقوه و سه ريزاه نارنجوك هاويزه كان له ژر فرمانده يى (مورا) دا به ره و تهلارى ئه نجومه ن هه لمه تيان برود له ماوه يه كى كه مدا داگريان كړد، به پتى كوته يى ئه و كه سانه يى ئه و رووداوه يان بينيوه، گواي نه و كاته ده ندى ته پلى سه ريزاى به رزيق ته وه محقق له نيوان نه ندامه كانى ئه نجومه نى (500) كه سيدا به رز بقتوه و گوتويانه پتيو سته شه رو به رنكارى بكه ين وليزه دا بكوژيئن نه ك خومان بدين به ده سته وه، ده روازه تهلارى ئه نجومه ن ده رپه پيئندراو سه ريزاه نارنجوك هاويزه كان رزانه ناوى وه موو لايه كيان خسته ژر كزترقلى خويان، ده نكى ته پله كان هه موو نه ندامانى ئه نجومه نى

ناویراوی بیده نگ و نه بله فکردیو و ئیتێ ئەندامانی ئەنجومەنی (500) کەسی دەم لەسەر پشت هەریەکە بەلایە کدا تێیان قوچاند، واتە هەندێک بەدرە کادا هەندیکیشیان بەکردنەو و شکاندنی پەنجەرەکان، خۆیان گەیاندە حەوشەی تەلارەکە، هەموو ئەو رووداو و پێنج دەقیقەی خایاند، فەرمانەکە وادەرکرا بوو ئەو نوینەرانی ئەبکوژن و نەدەستگیریشیان بکەن، کاتێ ئەندامانی ئەنجومەنی (500) کەسی چوونە حەوشەکە بێنیان چواردەوریان بەسەریان گەمارق دراو، دەرنگی فەرماندەیی ناردجۆک هاوێژەکان لەگۆیی ئەندامانی ئەنجومەندا دەرنگایەو کە دەیگوت (ئەم پۆخڵە واتانە بێنە دەرێ) هەندێک لەو ئەندامانەی ئەنجومەنی (500) کەسی بەپێی خۆی ئێندەوێ یادداشتەکانیان تاکوتایی تەمەنیان هاواری ئەو رۆژە (مورا)یان بێرناچێتەو، لەوکاتەدا ناپلین فەرمانی دەرکرد ئەو ئەندامانەی ئەنجومەن کە بەملاولادا هەلاتوون بپێننەو و بیانبەنەو هۆلی ئەنجومەن . دواتر بریار وادرا ئەندامانی ئەنجومەنی (500) کەسی کۆبونەو و یەک بکەن و دەنگ بۆ ئەو بەدەن دروستکردنی حکومەتی کەسولی بکۆت، بەو پێیە هەندێ لەو ئەندام پەرلەمانانەی لەژێر باران و چەقوچێ سەرمادا لەکۆلان و چاخانه کاند دۆزیاننەو و هێنایاننەو و تەلاری ئەنجومەن، ئەمانە یەکسەر هەرجی داوایان لێکردن جێبەجێیانکردبوو هەلۆه شائەوێ خۆیان راگەیان و دواتر بەریاندا نەو، شەو درەنگان لەیەکتێک لەتەلارەکانی سن کلوشدا بەی کێشەو گرفت دەرنگیان بۆ پێکھێنانی ئەنجومەنی بالای کۆماریدا کە لە سێ کەس پێکھاتبوو، ئەوانیش ناپلین و سیەیس و رۆژەکو بوون، چونکە تانەو کاتەش ناپلین بۆ فەرمانی وایی پەهای خۆی کاتەکە بەگرنجاو ئەدەزانی، بەلام سووریو لەسەر ئەوێ تاکام کەسولی خۆی بگۆت بۆ دیکتاتۆری خۆی بەمانای وشە، ئەو دەیزانی ئەم دوو هاوکارەیی هێچ رۆلێکیان نایبێت، تاکە جیاوازیی کە لەنیوان ئەم دووانەدا هەبوو، ئەو بوو (رۆژەدکو) بەعەقلە ناتەواو کە خۆیەو ئەمەیی دەرزان، بەلام سیەیس گومانێ لەم جۆرە نەدەکرد، پاش ماو یەک ئەویش ئەوراستیەیی بۆ پوون بۆو .

فەرەنسا کەوتە ژێر دەستی ناپلین، سەعات دووی سبەیی رۆژی دواتر هەرسێکیان سووتندی وەفاداریان بۆ کۆمارێ خوارد، شەو درەنگبوو ناپلین بەهاوێ (بۆرین) سن کلوی جێبەجێشت، کاتەکانی ناھەموارو تەلخبوون و لەپێگای گەرانی وەیی بۆپاریس بەزەحمەت چەند قەسەیکێ کردن .

هنگاهه سهره تاییه کانی دیکتاتوری

(1799-1800)

(1)

له وساته وهخته ی کهمورا نیواره ی رژی (19/ای برور له (سن کل) دا هه والی شه ی به ناپلین راگه یاند ته لاری نه نجومه نی (500) کسه ی چۆلکراوه کاره که سهری گرتوه، ناپلین له وکاته وه بۆماوه ی (15) سال بو به فرمانبره وای په های میلیته ی فره نسا، نیر ناپلین له پینچ سالی یه که مدابوو به کنسولی یه کهم^(۸۷) و له دهه سالی دواشدا بو به خاوه ن دهه سالاتی په ها. سهرتا فره نسا کۆماری ودواتر به نیمپراتوری ناوده برد، چونکه نه له بنه ماله کۆمه لایه تیه کان و نه له پژی می تازه دا هیچ جۆره گۆرانکاریه ی پوی نه ده دا، به م جۆره دیکتاتوری برژوازی دژه شۆرش^(۸۸) جیگیر بوو وچه سپا، شه برژوازیه ی که ته نگه ی پ هه چنرابوو وله شه پژی وپه شۆکاوی پاراستنی به رژه وه ندیه کانی خۆی فره نسای تالیواره کانی هه لوه شانوه به ره و مه ترسی برده وه، سهرته نجام شه پنگاچاره ی دژی وه، شه ویش شه بوو ده ی دیموکراسی له ناویبات و تاکه که سیش بۆ له باربردنی شه ره و شه دیموکراسیه ناپلین وه شه وده توانیت پانتایه کی باش ونازادانه بۆ زه مانه تکردنی سهرمایه ی تاییه تی دابین بکات، ناپلین شه بنه ماو په و شه ی حکومه تی تازه ی ته و له ژیر پکیفی خۆیدا دارشته وه، هه موو توانای خۆی بۆ نه مه خسته گه ی، به پله ی یه کیش هه موو هه وله کانی بۆ نه وه بوو خۆی به یه گانه فرمانبره وای په های شه حکومه ته دانیت، ناپلین پیکخواه کانی هه لوه شانده وه و سهر له نوێ دروستی ده کردنه وه گۆرانکاری تیداده کردن، ناماچی ناپلین ته نها بۆگرتنه دهستی دهه سالاتی بالاو په ها بوو، شه و سهرتا بۆچه سپاندنی شه له ژۆر پنگاوه هه ولیده داو به پنگای سیاسی وسازشی کاتی وپشور دژی شه کارانه ی جیبه جیده کردن، به لام به به سهر چوونی سال ورده ورده ناوبراو شه وتوانایه ی له دهه ستدا، هه رچه نده له سالانی سهرته ی حوکمرا نیدا شه وتوانایه ی هه بوو، ناپلین سهر به ارت به خۆی ده لیت هه ندیک چار ده بیته پژی وه ندیک جاریش شیر، به پای شه گرنگی حوکمدار له وه دایه بزانت چ کاتی بیته پژی و چ کاتی کیش شیر، نیستا له پژیگاری کنسولیدابوو که ناپلین ده زگایه کی ده وله تی جیگیری دروستکرد بۆ سهر کو تکردن، ته نانه ت هیچ یه که له و حکومه تانه ی دوا ناپلین هاتن وتا به شه مۆش له فره نسا دا هه مان په وشیان گرت به ر، جگه له حکومه تی کۆمونه ی پاریس^(۸۹).

هه نگاوه کانی پژیگاری کنسولی یه کهم هه رچا کسازیکردن له یواری نیداریدا نه بوو، که ببوه جیگای سهرنجی پۆشنبرانی ناوه وه و ده ره وه ی فره نسای، به لکو شه پۆشنبرانه له وپه وه زیاتر ستایشی شه میانده کرد که شه حکومه ته توانیویه تی شه بارودرخه دابین بکات له ژیر سایه یدا ورده ورده بازرگانی وپیشه سازی به ره وپیشده چیت وله سهر سیستمیکی باش وپۆشن ده ووات و برژوازیه تی گه وری فره نسا توانیویه تی له ژیر شه ناوه وه سهر که و تنه کانی سالی (1798) و دواتریش به م پنگایه

^{۸۷} - کنسولی یه کهم: مه بهست له وه یه دهه سالاتی بالاو.

^{۸۸} - دژه شۆرش: مه بهست له شۆرش کوره ی کۆمونه یه - یان وهک له دهه قدا هاتووو شۆرش کۆماری (و- فارسی)

^{۸۹} - کۆمونه ی پاریس: یان کۆمونه ی دووم، حکومه تیکووو شۆرشکیری، که دوا ی که مارژدانی پاریس له لاین پروسیان و شیرکردنی شه مانه له سالی (1871) دا هاتووونه سهر

حوکم و دواتر دووباره به که مارژدانه وه ی پاریس له لاین هیزکی ریکخواوی حکومه تی (تی ی) له (28) ی مانگی مایزی هه مان سالدو وختیدا (و- فارسی)

بسرپټه وهو سرپټشی بکات، پږلی گه وړی ناپلیقن وهک داهینته ریک توانی پوهشی سیاسه تی دهره کی حکومت ویواری نابوری برنوازی بهگش و پوون وییټیتته دی، نه مه نهک هر له سره تایی سالانی حوکمرانیته تی ناپلیقن دا گه شه یکرد، به لکو به دریزایی فرمانپوهایی ناویراو دریزیلوه، زلرجار شو ژنرال ته من سی سالی که مه تا نه وکاته جگه له شه پو داگیرکردنی نیتالیو میسر، توانی به زه بریک حکومتی ولاته که ی خۆشی له ناویریت وییټ به فرمانپوه او، له شه دره ننگانی دوی (19-ی بروم) دا ده که وته بیرو خه یال و تاته ش بپوای نه ده کرد پو ته فرمانپوهایی په کیک له گه وړه ترین ولاتانی شه وروپا، نه وکاته ش توارو هیورنه بیلوه، نه م ولاته نه گه ته نه له سرده می (کلویس) وه حسابکراپا شو میژوهه که ی ده که یشته (15) سه ده، شو شوق شه تی توانی پږیمی پاشایه تی خاوهن میژوهه کی (1600) ساله له ناویریت، نه م به یه که زه بر توانی حکومتی کلوماری له ناویریت وداتر کلوماریش په راویز بکات ویو خۆی بیټه فرمانپوهایی په های ده ولت، ناپلیقن له پاشماوه ی روخواندن شورش کلوماری وریټی شانشینی کلن، خۆی له به رده م زلر کاروباری نیوه ناچلو ویزانه ی ده ولت دا بینیه وه ده پو ریکیان بخته وه. سه بارت به کاروباره کانی دهره کی ده ولتیش کنسولی په کم خۆی له به رده م دخیکی نالزو مه ترسیداردا ده دیوه، له وکاته ی ناپلیقن سه رقالی داگیرکردنی میسریو هاوپه یمانییه تی دووه می شه وروپا نیتالیایان له ژرده سستی فره نسا دهره میټابوه، له شکرکیشیه که ی سقرورف سه رکه و تنه کانی سالانی (1796 و 1797) ی ناپلیقن یان به ریداد، راسته کات له شکری سقرورف به چیاکانی نه لپدا تیده په پی میزو توانای شه ی نه پو فره نسا داگیرکات، به لام هاوپه یمانییه تی شه وروپایی بیرو له وه نه ده کرده وه دست له چه ک شلیکات، وچاوه پوانده کرا له که ی به هاردا درژمنان له سر سنوره کانی فره نسا وه دیاریکون، خه زینه ی ده ولت فره نسا به تالبو، سوپا چه ند مانگیکبو موچه یان نه دراپویه، سیاسه تمه داران به وړی چاوپیری شه دیان ده کرد، داخوا شه فرمانپوه او که چه کرسیه چن ده توانیت چاره سهری نه م بارودخه دژوارو مه ترسیداره بکات و به پی خۆی له تاو ده ریټیت؟

(2)

سره تا ناپلیقن گرنگی به پیکستننه وه ی دامو ده زگاکانی حکومت ته تازه که یدا، واته به میزکردنی توانای ره های خۆی، بینینی شه و تیکه له چونانه ی که له که ل سیاسه تمه دارانی کلنی وهک سیه یس، که به خه یالی خویان ده یانویست رولی سهرشار بینو وینه پینمایه که رو چاوساگی نه م که چه، که می پیکه نیناوی و که مژانه ده هاته به چاو، ناپلیقن له وکاته دا سیاسه تمه داره پیشه ییه کانی فره نسای به چاوی خۆتیه له قوتینه رو چه نه بازو په پړوت سه یرده کردو ده یگوت: نه مانه نایانه ویت تیکه کن که رزگاریان به سه رچوه، به لام سه بارت به ژاکوبنه کان، ناپلیقن هم رقی لیټوون و هم لیټشیان ده ترسا، هرگیز ناپلیقن باسی رو سبیری کانی نه ده کرد، به لام باش ده یزانی شه که سانه ی رو سبیریان کوشت و بۆخویان جیگا که یان گرت وه له چ قوماشیک بوون، شه رقی له وسو و دخۆرو دزو ده غه لکارانه پو که به گفتولفتی باقو بریقه دار ناپاکی، کاره دزیوه کانی خویان رو پیکشه کرد، ده بلوه.

سیهیس که ناپلین رایشپاردیو خهریکی نووسینه وه ی یاسای بنچینهیی دهوله تبیت، ناویروا^(۹۱) نه خشه یه کی دانایانه ی دارشتیو ب نووسینه وه ی یاسای بنچینهیی و ناگای له وه نبوو سه رمایه داری گهره ی فهره نسا، نیستا ده یوت یه ک رژی می پزلیسی به توانا بیته کایه و له ناویدا مافه یاساییه کانی خوی جیپکاته وه که په یوه ندی به نازادی بازرگانی و پیشه سازیی وه یه، کللاک کانی گوندنشین ده یانویست نه وزه ویانه ی تازه که وتبۆ ده ستیان به شیوه یه کی ته وای ویتسر بیته هی خویان و له قانوندا بچه سپیت، دواتر ناپلین به سه رسامیی وه یه نووسینه وه ی و یاسایی به تاواپسته له قه له مدا و بۆ خوی ریتمای کی کردو زاراهوشی له ومادده ده ستوریانه دا به کاره یئا.

ده ستوری تازه ی ده ولت یه ک مانگ له دوی کوده تاکه ته وایوو، کارگیرانی سه رزکایه تی ده ولت دواب ده ست سن^(۹۲) ویه کیک له مانه لپرسراوی نه ودوانی تر بوو و نه مانه ته نها ده وری مشوره تیان ده یینی، په رله مانیش که نه ندانه کانی له لاین نه و سن که سه ی کنسوله وه دیاری ده کران و نیجا په رله مانیش هه ردو نه دجومه نی یاسادانان و نه دجومه نی (تریبونا)^(۹۳) یان له خی پالیئوراوانی میلله هه لده بژارد، سه ره تا بریار درابوو ده ستوری تازه بخزیته به رده م رای گشتی، به لام ناپلین فره مانیکی ده رکرد که ده یی پیش خستنه به رده م رای گشتی کار به ده ستوری تازه بگریت و ده سته جی کاری پیکراو له ناو نه و ده ستوره شدا ناپلین به که سه ی یه که م دیار بگرابوو، له رژی (1799/11/25) دا ده ستور خرایه به ر رای گشتی و سه ره نه دجامی نه م ده نگدانه به م جۆره ی خواره وه بوو (3011007) که س ده نگیان به به لی و (1562) که سیش به نه خیر، دابوو. له شارو گونده کانداه چاوی رژیو رزگار که ره وه سه یری کنسولی یه که میان^(۹۴) ده رکد که کوماری له چنگ شه ری ده سلات په رستانی (13-ی وانه ده مری^(۹۵) رزگار کردو توانیویه تی ده ست تیوه ردانه کانی بریتانیا و روسیا و نه مسا که تائه وکاته ش هه ره شه یان له فره نسا ده رکد به نه رژی بیلتیه وه.

هیز به ته واره تی که رته ده ست ناپلین، هه مو داموده رزگار کانیر ته نها تارماییه کی ب ریح بوون و که مترین ده سلات و نفوزیان نه بوو، سیه یس نیگه ران و دلسواربوو، به لام ناپلین سامانیکی رژی دایه نه و و بۆه میشه به ده وری خستنه وه له هر کاروباریکی گرنکی ده ولت، ناپلین له هه مان سه ره تاره نیشاندیدا گوئی به رخنه لیگرانی نادات، له (11/27) دا ناپلین فره مانیکی ده رکرد که (60) رژی نامه له کوی گشتی (73) رژی نامه ی فره نسا دابخزین و نه و (13) داننه ی مابوشنه وه که وتنه رژی چاودیری وردی حکومه ته وه و پاش ماوه یه ک (9) رژی نامه ی تریش به فره مانی حکومه ت داخران و ته نها (4) رژی نامه مانه وه، ناپلین ده یده توانی که مترین به رگی نازادی چاپه مه نی بگریت، هه مان نه و ره فتارانه نه و یان ده رده خست ناپلین به چ شیوه یه ک بیرله به هیز که دن، ده سلاتی خوی ده کاته وه، به پای نه و سه رچاوه ی ده سلاتی نه و ته نها له لای سه ریازه

^{۹۱} - نابروا: سیهیس.

^{۹۲} - سن که س: سیهیس و رژی ده ک و ناپلینه، که نه مه ی دوا یان بوو به که سی یه که م و ده سلات داری سه ره کی ته وایو. (و- کوردی)

^{۹۳} - تریبونا: به کیکه له دودو نه دجومه نی که به یی ده ستوری سالی هه شته می شۆرش دروستکرا بوو، نه و نه دجومه نه سئ که س بوو و له لاین په رله مانه وه دیاری ده کران، کاری نه م نه دجومه نه گنوکۆکردن بوو له سه ر ده ستور و تار یژیو شاره زایانی نه م بواره و که سابه تییه کانی ده ولت و داننه به پهرله مان، نه م نه دجومه نه لسانی (1807) دا هه لوته بندرابوه.

(و- فارسی)

^{۹۴} - کسولی یه که م: وانه ناپلین. که سه رده ستی ده وه کانی تر بوو.

^{۹۵} - (13-ی وانه ده مری: نه مه ته قویمی شۆرش کهره ی کوماری فره نسا یه: که ده کاته (25-ی سبته مری سالی-1799)

(و. کوردی)

نارجیۆك هاوژده كانی مانگی بومری-یهو جگه له مانه خۆی به قهرزدارى هیچتر نه ده زانی وه رهشستی به ئه و سه ریزانه ی ده به ست، ئه مه ش نه ك هه ر وێناکردن، به لكو باوه پى سیاسیشى بوو، یه كێك له گوتنه كانی ئه و ئه وه بوو كه ده یگوت: هه میشه هه ق به ده ست تپیه كانی سه ریزیه وه یه، هه مان ئه م تپیه سه ریزانه بوون كه له پۆزانی (18 و 19) ی برومردا فهره نسا یان خسته ژێر ده ستی ئه و، وه ك چۆن پێشتریش ئه و سه ریزانه ی فهره نسا ئیتالیا و میسر یان داگیركردو (دواتریش هه موو ئه وروپایان داگیركرد) بۆیه به پای ناپلیۆن كه س مافی ئه وه ی نه بوو هێزی له گه لدا دا به شبكات.

سیه یس زوو هه ستی به ویرێكانه ی ناپلیۆن كرد، هه موو لایه نگره كانیشى په یان به م واقیعه بریو دواتر هه موو لایه ك له م راستیه گه یشتن گوته كێ گۆته⁽⁹⁵⁾ سه باره ت به ناپلیۆن ته واهو راسته كه ده لێت (هێز به لای ناپلیۆنه وه وه ك ئامێرێكى مۆسیقى ده ستی هونه رمه ندێكى گه وربه بوو وه ره كه توانی ده ستی پێ بگات ده ستیكرد به ژه نینى)

یه كه م شه پى ناپلیۆن دوا ی ده سه لات گرتنه ده ست ئه وه بوو كۆتایى به شه پى ناوخۆیى بێنێت كه له خۆره لاتی فهره نسادا هه لایسا بوو، ئه مه زیاتر له شه پى ناوخۆ ده چوو نه ك تا قى چه ته و پێگرى چه كدار كه ئه وكات له خوارو و خۆره لاتی فهره نسادا ته شه نه ی كرده بو، ده ویا به زووترین كات ئه و نا ئارمیه ی ناوخۆی نه هێشتبا، چونكه ده یزانی له كه ژى به هاردا شه پ سه رله نوێ ده ستپێده كاته وه،

(3)

ده سته پێگره كانی كه دوا ی پووخانى حكومه تى دیركتوار په یدابوون و له سه ر پێگاكانى خوارو وناهو په راستى نێوان شارو شارو چكه و گونده كاندا بوون، ببوونه په تاپه كى كۆمه لایه تى گه وره، ئه و چه تانه به چرقه ی نیوه رۆ فارغۆنى⁽⁹⁶⁾ نه فه ره لگرو گالیسه ك یان له سه ر شارپێگاكاندا پا ده گرت و نه ك هه ر پووتیان ده كرده وه، به لكو رۆژجا ر ئه وانه شیان ده كوشتن، كه مێرشیان ده كرده سه ر گوندو ئاوه دانیه كانه و ئه وانه ی ده ستیان ده كه وتن چه ند سه عاتێك ئه شه كه ده یان ده دان، هه تا شوینی پا ره كه ی خۆیا نیان پێلێن، هه رله به ر ئه مه شبوو ئه وانه یان نا ونا بوو (توون چی) ته نانه ت ئه م چه ته و پێگرانه هه ندێكجا ر هه لمه تیان ده برده سه ر شاره كانیش، ئه و دژو كړپا نانه له ژێرنا وى لایه نگرانى بووینه كان ئه م كارانه یان ئه دجا مده داو پرپیا گه نده ی ئه وه یان ده كرد تۆله ی ته خت و تا راجى پاشایه تى ده كه نه وه، ئه مانه رۆژی بوون و له ناو ئه و ئاقامه شدا كه سانیك هه بوون به هۆى شۆرشى كۆمارییه وه راسته وخۆ زیانیان لێكه و تێبو، به پێى گوتە ی ئه و كه سانه ی كه له و پۆزگا رانه دا ژیاون، هه ندێك له سه ر ده ستی ئه و پێگرانه به شێك له تالان و بڕه كێ ده ستیان ده كه وت ده یاندا یه كارگوزارانی پاشایه تى، هه رچۆنێكی ئه بێ سه ره به ره یی ده زگا كانی حكومه تى دیركتوار پێش پووخانى ببووه هۆى ئه وه ی ئه م چه تانه له ده ست قانوون قوتاریه ی و به سزای خۆیان نه گن، كنسول یه كه م بریاریدا ئه مانه له ناو به ریت و ئه مه ش شه ش مانگی ده و یست، ناپلیۆن هه ندێك بریارى توندو تێزى سه باره ت به پێشه كێشكردنى ئه م پێگرانه ده كرد، كه بریتى بوون له وه ی: نابې دیل له وچه تانه هه بێت و ده سته و به جن

⁹⁵ - كۆته: (1749-1832) كه وهره ترين شاعیر و فیهلسوفى ئه لمه انیه كه خاوه نى شاكاره كانی (فاوست) و (فانتازم) - (و - فارسی)

⁹⁶ - فارغۆنى نه فه ره لگرو: له و رۆژگا ردا عه ره بانە ی نه سبى نه فه ره لگرو هه بووه كه تابه ت به كو استه وه ی خه لگی بوو له شێوه ی فارغۆنى شه منه فه رى ئێ ستا دا بووه. (و - كوردی)

گوللەباران بکریڻ، ئەو کەسانەى ئەوانەش پەنا بەدات - یان شتومەتى دزی بکریڻ، بەهەر شتووەیه ک پەيوەندى بە ئەمانەو بەکات لەسێدارە دەدریڻ، دەستەیک لەسەریازی تایبەت بۆ ئەو تەرخانکران هەركەسێک پەيوەندى - یان لایەنگرى ئەمانەبێت بکۆن، تەنانت ئەو کەسانەى کە لە دامودەزگاکانى ئاسایش و ناوخرى و لايتیشدا بوون و گومانى ئەو یان لێدەکرا کە مەترخەم - یان دەستیان لەگەڵ ئەو چەتاندە هەبوو، سزای توند دەدران.

ئەمە یەکیک لەخووەکانى تری ناپلینى ئاشکراد، ئەو هیچ لایبۆردەیه کى لەبەرەمبەر ئەو کەسانە دانەبوو کە تاوانیان دەکرد، بە پای ئەو هەموو کەموکۆپى و کە مەترخەمیه ک دەبێ سزادانى بۆدا بکریڻ، بە هیچ جۆرێکیش بە کە مەکردنەو ی سزادان پازى نەبوو، ئەگەر بتوانین بڵێین ئەو دزی چاکەکارى بوو و پێى وابوو چاکەکردن لە کاروبارەکانى دەوڵەتدا زیانبەخشەو ناپەسەندە راستە.

کاتى براپوچەکەى (لويس) لەسالى (1806) دا بە پاشای هۆلەندا دانراو ناوبراو لای ناپلین پرۆیا گەندەى ئەو ی کرد، گوايا هەموو میلەتى هۆلەندا زۆرخۆشیان دەوێت، ناپلین بەتۆپەییەو قەسەکەى پێبێرى و گوتى (برام کاتى بە چاکەکار ناو دەبرێت، ئەو ئەمە دەگەینێت کەموکۆپى لە پەوشى دەسلەتدا هەیه) هەروەها کاتى لە نیسانی سالى (1811) دا یەکیک لە پۆژنامەکان بە ناوى (لاکازت دوفرانس) زۆر دەسەلى ئیمپراتۆرى کردبوو و ناپلینى بە میهرەبان و بەخشندە ناوبردبوو، بەمە ئیمپراتۆر تۆپەبوو و دەستبەجێ نامەیه کى بۆ وەزیری ناوخرى نووسی و ئێیدا نووسیبوو (بە پێز دوک دورو ئیکو، کى پێگای بە پۆژنامەى لاکازت دوفرانس، داو ئەمێ ئەو وتارە دەریارەى من بۆلاکاتەو؟) ئینجا فرمانیدا سەرنووسەرى پۆژنامەى ناوبراو لابریڻ. چونکە ئەو سەرنووسەر زۆر گەمەکارى دەکات

ئەگەر کەسێک بە ناپلینى گوتبا ئاژەلێکى دێندەیه، ئاسانتر لێخۆش دەبوو لەو کەسەى ناو ی ئەو ی بە بەخشندەو باش بێردبا، هەموو ئەم خەسلەتە ناپلین بە بەسەرچوونى کات دیارکەوتن، بەلام فرمانەوای تازه لە پێتو قوتارنەبوونى تاوانبارێکدا ئامادەبوو دە کەس بکریڻت کە گومان لە یەکیک لەمانە کرابا، ناپلین دواى لە ناوبرى چەتەو پێگەرەکان خەریکی گرتگیدانى تایبەتى بوو بە ولایەتى (واندە) چونکە بەهۆى ئەو ی هەندێ لە پێحەکانى و پێزایەکانى ئەو ولایەتەو جوتیارەکانیشى هاو مەزى دەریایى بوون لەگەڵ بریتانیا، چەك و تفاقى باشیان پێدرا بۆو بۆ دۆلەتى کردنى شۆپشى فەرەنساو ئەگەرى دروستبوونى شەپى پارتى زانى لە و ناوچەیدا هەبوو، ناپلین بۆ چارەسەرکردنى ئەمە پلانێکى جیاواز لە و ناوچەیدا بۆ لە ناوبرى چەتەو پێگەرەکان گرتبوو بەر دارشت، پێش کودەتاکەى (18 - بروم) واندەییەکان، چەند سەرکەوتنێکیان لە شەپکردن لەگەڵ کۆمارییەکاندا بە دەست هێنا بوو، شارى (نانت) یان گرتبوو دەست و بە دەنگى بەرز لە سەر تەپۆلکەو بەرزاییەکانەو دەردیان لە بۆرینەکاندا، ناپلین لە لایە کە سەریازەکانى پێچەك و تفاقکردو لە لایە کیش پەیمانى لایبۆردى بۆ ئەو کەسانە دەکرد کە چەك دادەنێن و پێى راگەیاندن هیچ دەستدرێژیه ک ناکریڻت سەر مەزە بە کەیان کە کاسۆلیکی بوون، سەرئەنجام پازیبوو لەگەڵ پابەرى بە ناویانگى ئەمانە (زۆڤکا دودال) گفتوگۆیکات و پێککەون، ناپلین پەیمانى ناوبراودا لە کاتى دانوستاندا کە ئەو لە پاريس دەمێنێتەو ئەگەر پێککەون - یان نا، گیانى پاریزراو دەبێت و دەتوانێت چ کات بیهوێت و بەسەلامەتى بگەرێتەو، بەم جۆرە ئەو لادینیە کۆنەپەرستەى ولایەتى (برتانى) بە یەکیگەریکى زل و زەبەلاحەو، چەند کاتێمێرێک بۆ دانوستان لەگەڵ دەستەپیاویکى لاواز (کە تا ئەوکاتەش پێیان دەگوت بۆناپارت) دانیش، لایەنگرو مۆریدەکانى ناپلین تەواو دانیگەرانى

فرمانده کایان بون وله ژورده کانی تردا جه نجالیان دروستکردبوو، ئەمانه دەیانزانی کادودال بۆ دەستگەشتن بە نامانجەکانی خۆی، نامادەییە هەموو فیداکاریە کە بکات، چونکە لە دەمی کەوێ وە ناویراو سەرچۆڵی دەکات و قوماڕ بە گیانی خۆی دەکات. بۆ کادودال، ناپلین ئە کوشت؟

چونکە هەتا ئەو کاتەش ئەو نەوێدە هیچی مابوو و بێ پێی وابوو ناپلین لە لایە نگرانی پۆتیمی شانشینیەو بەو تەفرەیی خواردبوو کە ئەو نیا زۆری شاراوێ هەیە، تەنانەت لایە نگرانی پۆتیمی شانشینی وێنای ئەو یاندە کرد ئەو فەرمانێ واکە نەبە دەیه ویت نەخشەیک بەریابکات وەک ئەوێ (ژژمانک) ⁽⁹⁷⁾ لە سالی (1660) لە بریتانیای کردی، واتە: ئەو کەسێ یارمەتی بنەمالەیی پاشایدا بۆ گەڕانەوەیان بۆ سەر کورسی دەسلەت و کۆماریی لە ناوێرد.

دیارە ناپلین حکومەتی کۆماری لە ناوێردبوو بە شتیوانی کارکردنی دامودەزگاکانیشی ئەوێ نیشاندەدا، وەک ئەوێ کار بۆ حکومەتی سەرکۆتەریکات، بەلام نایا وێنای ئەو دەکرێت کە سێکی وەک ئەو کە دەسلەتیی یەکمە حکومەتی لە دەستدایە بیداتە دەست کە سێکی تر؟ ئەگەر ئەمەش نەگرتە بەرچاوا داخوا کردنی ئەم کارە سەبارەت بە ئەو دەستدەدا- یان نا، ئەمە گەرەتەرین هەلەبوو کە لایە نگران و هەندێک لە کۆتە پەرستەکان ئومێدی خۆیان لە سەر هەڵچینی بون.

کادودال، ناپلین ئە خەنکەند، بەلام بەبێ پێکەوتن لە ژورە کە هاتە دەری، کەسولی یەکمە چەند پێشنیاریکی بۆ کادودال کردبوو، لەمانەش: بە ئەوێ گرتبوو بە پەلای سەر لە شکر خەمەتی سەریازی بکات و بێ مەرجیکیش تەنها شەپ لە گەڵ مۆژمانی دەره کیدابکات، کادودال ئەو پێشنیاری پەتکردبوو و گەڕایەو وەندە، ماوەیە کە دواي ئەمە یەکیکیتر لە پێشەواکانی (شوان) کە ناوی (فروته) بوو بە دیلگیرا و گولە پارانکرا.

کادودال کە پێشتر لە مانگی تۆفەبەری سالی (1800) دا لە شەپ لە گەڵ دەوله تدا تیشکابوو، دواي ئەو دانوستانە لە گەڵ ناپلیندا دووبارە دەستی کردووە بە شەپکردن و دواتر ناچاربوو بۆ ماوەیەکی دووردرێژ خۆی بشارتەو و جارجارەش هێرش لە ناکاو دەکرده سەر یەکە سەریازییە بچوکهکان.

سەرکەوتنەکانی سوپای فەرەنسواو دەرکردنی لیبورنی گشتی و چاکسازیکردن لەسیاسەتی دژی پۆحانییەکان هەموو ئومێدی گەڕانەوێ بنەمالەیی بۆرینەکان و ئەو فیودالییانەیی بۆ گەڕانەوێ سیستمی شانشینی بە ناپلینیان هەبوو کە مەدە کردەو، واتە ئەم شتانه ورو و پۆحیەتی شوانیەکانی دادەبەزاند، کادودال دەییینی چە کدارەکانی پۆلپۆل دەپۆن، لەولایەتی وەندەدا خەلک زیاتر کەوتبوونە چاوە پوانییەو و دەیانویست بە پێشەلگرتن و ماستا و وکلە سوتەکردن سەرنجی سەرۆک کۆماری تازە بۆخۆیان رابکێشن، واتە: لایە نگرانی سیستمی شانشینی ئەو یاندە کرد، ناپلین ئەیدە ویست لە مەزاتەر زەبۆزەنگ دژی ئەمانە بە کاربەینی، چونکە لە کۆتیی بە هاردا گرتە بەری شەپکیتری لە خەیاڵدابیو، ئەو لە کردنی کاریکی زەبۆزیەو بۆ کاریکی زەبۆزیتەر دەچوو، ئەو لە کوشتن و بێرینی چەتە و پێگەرەکانەو و هاتە سەر شەپ و وەندە و ئینجا ئاوی لەباری ئیداری و مالی دەولهت دایەو، چونکە دەبوو لە شکرکی بەهێز بۆ بەهەر نامادە بکات، خەزەنی دەولهت پارەیی تێداتەبوو، دەزگای ئیداری دیرکتوار سامانی دەولهتیان تەواو دزیبوو، ناپلین پتویستی بەشارەزاییکی ئیداری بوو کە کە سێکی بە توانا و لێزان بیت، ئەمە ژۆر

⁹⁷ - ژژمانک: سوپاسالارنکی بریتانیو جیکری کومول بۆ (1670-1608) ئەو سەرەتا دزی لایەنگری پۆتیمی شانشینی بریتانی دەجەنگا بەلام دواتر چارلسی هینابووە

سەرکۆرسی دەسلەت (لە بریتانی) (و- فارسی)

1- (1670-1608) ژۆرشی کومول بریتانی.

دریژه‌ی نه‌کیشا که سیکی به‌ناوی (گودن)^(۹۸) دقزیه‌وه و کردیه و وزیر دارایی، به‌لکه نه‌ویسته له‌م بواره‌شدا ناپلین کاروباره‌کانی زه‌مینداری و کشتوکالی، یه‌کلار جیبه‌جیکرد، دواتر ئیمپراتور و وزیر دارایی نه‌خشه‌ی نه‌ویان دانا گرنگی به‌باجی ناپاسته‌وخل بدهن، نه‌م جیره پۆلینکردنه‌ی باج و هرگرتنه که مه‌ژارو ده‌وله‌مندی به‌یه‌کسانی ده‌گرتنه‌وه به‌ناسانی ده‌توانرا وه‌گیریکه‌ویت، چونکه کرین و قرق‌شتنی که لوپه‌لی پۆژانه باجی راسته‌وخل و یاشی ده‌بیت بۆده‌وله‌ت، برژوانیه‌تی شارودنیات له‌پیاوه‌کردنی نه‌م سیاسته‌ه ناپه‌ه‌تبیون، مه‌روه‌ها له‌وده‌ستپیشخه‌ریانه‌ش که له‌ویاره‌وه ده‌کران، وه‌ک: دامه‌زاندنی ده‌زگایه‌کی تایبته به‌چاودیرکردن و به‌دواداچوون به‌ده‌زگاکانی ئیداری ده‌وله‌تداو نه‌هیشتنی دزی و ده‌نگه‌لی و به‌رتیل خواردن، دزی به‌رتیل خۆره‌کان زۆریون، ته‌نانه‌ت مه‌ندی له‌میژو نووسه‌کان که وتونه‌ته بیرى نه‌وه‌ی به‌تویژیکی برژوانی پوزیه‌ندبکه‌ن. مه‌ندی که له‌سود خۆرو به‌تالانیه‌رانی سامانی گشتی ده‌وله‌ت، مه‌رزوو هه‌ستیانکرد فرمانیه‌وای تازه بواری نه‌مه‌نادات، ناپلین یه‌کێ له‌ده‌سه‌لاتدارانی حکومت که به‌هزی دزینی مالی ده‌وله‌ت‌وه ده‌وله‌مندیبوو و بیوه‌ه قسه‌که‌رو ده‌مپاستی خه‌ک زیندانی کرد و مه‌ندیکی تریشی خسته‌ن ژۆر چاودیرییه‌وه، فرمانیدا له‌مه‌موو داموده‌زگاکانی ده‌وله‌تدا نه‌جومه‌نی نه‌زاهه‌ت به‌حسابه‌کاندا بچینه‌وه له‌گه‌ل ژمیریاره‌کاندا بکات، زۆرجار نه‌گه‌ر که سیکی شتیکی هاتباوه‌سه‌رو ناوبراو بیشی سه‌لماندا نه‌وخه‌تای نییه، هر زیندانی ده‌کردو نه‌وه‌نده له‌زیندانددا ده‌یه‌شته‌وه تاناوبراو له‌تاواندا پاره‌ی ورده‌ی دزراویشی ده‌دایه‌وه ده‌وله‌ت، به‌لام له‌گه‌ل مه‌موو نه‌مانه‌شدا ئیستاش زۆری مابوو ته‌واو دزی و به‌رتیل خواردن پیشه‌کیش بکات.

(4)

ناپلین زۆر به‌جدی خه‌ریکی پۆخسته‌وه‌ی دام و ده‌زگاکانی ده‌وله‌ت بوو، فەرهنسای به‌سه‌ر و لاپه‌ته‌کاندا دابه‌شکرده‌وه، به‌لام شوینه‌واری مه‌رجۆره خودموختاریه‌کی ناوخۆیی له‌ناویرد، مه‌موو ده‌زگاکانی مه‌لباردنی له‌شارو گوته‌کاندا لابرد، ئیتر وه‌زیری ناوخل و پاریزگارێک ته‌واوی ده‌سه‌لاتی په‌هایان پیدرا، پاریزگار لێپرسراوانی تری شار و دیی وه‌ک: قایمقام و به‌ریوه‌به‌ری شاره‌وانی و به‌پۆه‌به‌ری فەرمانگه‌کانی ده‌وله‌ت و... هیتی دیاری ده‌کردو نه‌مانه له‌به‌رامبه‌ر پاریزگاردا به‌پرسپاریه‌تیان هه‌بوو و نه‌ ده‌یتوانی له‌سه‌ر کاریان لابیات، نه‌جومه‌نی پاریزگا و نه‌جومه‌نی گشتی شار سه‌ربه‌خودی پاریزگار یون، کاری نه‌جومه‌نی گشتیش ته‌نها نه‌وه‌بوو ئاگاداری پاریزگاكان بکه‌نه‌وه له‌که‌مو کوریه‌کانی نه‌و پاریزگایانه، وه‌زیری ناوخل دلی کاروباره ئیداریه‌کانی ده‌وله‌تی له‌ده‌ستداوو، ده‌سه‌لاته‌کانی نه‌و بواره‌کانی بازگانی و پیشه‌سازی و مه‌موو بواره‌کانی تری ئیداری ده‌گرتنه‌وه، به‌لام نه‌م ده‌سه‌لاتانه‌ی وه‌زیری ناوخل دواتر ورده‌ورده له‌ایه‌ن ناپلین‌وه دابه‌شکران به‌سه‌ر وه‌زاره‌ته‌کانی وابسته.

له‌دادگانی‌شدا پیفقرمی گه‌وره‌کرا: له‌نیوه‌ی مانگی ماییدا ناپلین قانونیکی تازه‌ی سه‌باره‌ت به‌دامه‌زراوه‌کانی وه‌زاره‌تی داد دانا، نه‌ودرای نه‌وه‌ی شیوانی دادگاکی گۆپی، ده‌سته‌ی دادگای بالای نه‌هیشته، هیزی په‌های نه‌و نه‌وه‌نده‌بوو قه‌ولی

⁹⁸ - مارتین میشل شارل (1756-1841) ده‌هینری سینیکی تایبته به‌وه‌رگرتنی باجی ئاراسته‌و خۆجیا کردنه‌وه‌ی خاوه‌ندارانی زموی وزار، دواتر یوو به‌موه‌زیری دارایی ناپلین و له‌سالی (1809) دا نازنوی (دوک دوکانت ای پینه‌خرا). (و- فارسی)

نه ده کرد دهنگی نازادی له دامه زړاوه کانی دادگا داهه بیټ، بویه هم مو نه دمانی دهستی دادگای بالای به په کجار له سرکار لابرد، کاتر شپې دوژمنانی سیاسی له نارا دابوو، ناپلیون بوری شهوی نه بوو دادگا سر په خوی خوی هه بیټ، به لام نه وکاتیش که سیک شپې له گال په لیکي تردا ده کرد- یان کیشه یه کی دور له سیاست پوویده دا ناپلیون حه زیده کرد دادگا به بئ لایه نگرې سیاسی پیشه که ی خوی به پړوه بیات، کاتر دهستی حاکمه بالاکانی دولت که له لایه خویوه دانرا بون هاتنه سهردانی، ناپلیون پی گوټن: هیچ کاتر بیر له وه نه که نه وه که سیک په نای پړوه وان هینا هتا دادیان بپرسیت ی شه بگرنه به رچاو سر په چ حزب وپڅخراوینکن، ناپلیون گرنگی ناسایشی ناوخرذا، به تاییهت پایته خت، سر رژی پولیسی پاریس هه رچهنده سر په وه زاره تی ناوخریوو، به لام که لکی له هه ندیک بپاری تاییهتیش ودره گرت وپاږرتنه کانی خویان راسته وخر ده دایه کنسولی په کم، له هه مان سهره تاوه شه ناشکرا بوو که ناپلیون ده زگای پولیس ده کاته ناو هندیکی تاییهتی چاودیری و هوالگری تاله وپښگایه وه بتوانیت هه لسوکه وتی وه زیره کان چاودیری بکرت، ناوبرو ده زگای هه والگری وزانیری گه یان دنی به سهرچند به شیکدا دابه شکردن که هه ندیکیان جاسوسیان به سهره ندیکي تره وه ده کردو تاییهت بوون.

فوشه ی کرده لپرسراوی پولیسی گشتی^(۹۹) که ناوبرو که سیکي زور شاره زابوو له وپواره دلو نای وټوین وته له که بازی باشی ده زانی و به کورتی پیای پله یه کبوو له م پوره وه.

ناپلیون ده یزانی فوشه نه که شه، تنانته باوکی خوشی به بپه پاره یه کی باش ده فروشیت، بویه چند هه والگریکی جینگای باوه ری خوی بچاودیری کردنی هه لسوکه وتی فوشه دانان. هه میشه ناپلیون له وپروایه دابوو که فوشه چاونه ترسه و له نهنگی وناوناتوره سلناکاته وه.

چند سالتیک دوی شه ناپلیون تاجی ده سه لاتداریه تی په های نابوسه و فوشه ش به جلویه رگی زپکفتی وه زاره تی پولیسه وه مه دالیار نیشانه کانی نازی ته تی و خه لاتنه کان به سهرسینگیه وه ده بریسگانه وه، پوځیکیان ناپلیون زور شپړزه و تورپه بوو ویستی سوکایه تی به فوشه بکات وه مو شه کاره خراپ و تاله بارانه ی پيشووی وه بیر بیتته وه، له پ پئی گوټ (تر هه مان شه که سه ی که پات له سر له سپداره دانی لویسی شازده هه مدا).

فوشه ش وه که هه میشه سهری پړی له به رامبه ر نیمپراتردا نه وی کردو له وه لامدا گوټی (ته و او پسته، شه په که م خزمه تم بوو که توانیم به به پړتانی بکم) قسه یه کی پرمانابوو، فوشه ویستی به نیمپراتر بلیت خوشبه ختی هه ردو وکیان ده که پته وه بقی شورش کوماری، به وجیاوازیه ی په کتیکیان شورشیان له ناوبرد هه تا جینگا به تاله که ی لویسی شازده هه م بگرن وده سه لات بگرنه ده ست، شه وی تریشیان به دلسوزانه یارمه تی په که میدا، له راستیدا فوشه له سالی (1799) دا زور که لکی بوناپلیون هه بوو، چونکه خیانه تی به دلسوخته کانی پیشووی خوی کردو هه موویانی به ناغا^(۱۰۱) تازه که ی فروشت.

^{۹۹} - پولیسی گشتی: مه به ست له هیزه کانی ناوخریه.

^{۱۰۱} - زو: فوشه یه.

^{۱۰۱} - ۱ - ناغا: مه به ست له ناپلونه،

2 - کنسولی په کم: واته لپرسراوی دوو که سه که ی تری کنسولی.

ناپلین له هه مان نه و زستانه ی گه یشته سه کورسی ده سالات، ناوه ندیکى ده ولته ی به میزی دروستکرد که له هه موو پوهه کانه وه بڼ کهم وکوپى بوو وپه می ده سته یه که سى خاوه ن پله وپایه به رز به پتوه ده برا، هه موو ده سه لاتیکی ده ولته به پتی ده ستوری ولات که وتبژده ست کنسولی یه کهم.

ناپلین جاریکیان گوتی (ده بڼ ده ستوری بنچینه یی ده ولته کورت وپوختییت) به وچلره خوی زاکرد به سه ده ستوریشداو ده یگوت کاتى ده تانه ویت زاراهوی قانونی به کاربه ییت ده بڼ کورت وپوخت بنووسریت، نه مهش به ثامانجی نه وه بوو هه موو میزی ده ولته له چنگ خویدا کربکاته وه. نه گه له دنیا دا فه رمانره وایه کی له خدرای و قبولی هچ سنوورداریه کی نه کردیت هه بوییت، نه وا هه رناپلینونه.

هه رله سه ره تاي رژانی کوده تاکه وه، نه وانه ی ساویلکانه بیوونه پاریزه رو به رگریکه له ناپلین، به تاییهت سیه یس و هاوشیوه کانی، بوونه قوریانی نه وو وهک له دوکه ل به ناسمان هه لاچوون.

کاتى سیه یس پتشنیاریکی خسته به رده م ناپلین و به پتی نه و راپژرته ناوبراو داوایکردبوو پله وپایه ی به رزی پتیدریت، وهک سه رزکایه تی حکومت^{۱۰۹} ناپلین له ولای نه مه دا گوتی (من رازی نیم نه م کاره پتکه نیناویه بکه م) نه و پتشنیاریه ی سیه یسی ره تکرده وه.

نینجا سیه یس سوربوو له سه نه مه و ویستی مله ی له گه لدا بکات، له وکاته دا فوشه ی وه زیری میزه کانی ناوخو چوو سه ردانی سیه یسی کردو به پتشمایکردنی دژستانه ناگاداری کرده وه که ناپلین لپرسراوی ته وای میزه چه کداره کانی ولاته و پتویسته نه وه بزانیته نه گه ر پڼ داگرت له سه نه مه، که لگی نییه ته نانه ت ناکامه که شی خراپه، دیاریوو نه م نامزگاریه ی فوشه قه ناعه تی به سیه یس هینابوو ویت له وکاته به دواوه سیه یس قراقیی له م مه سه له یه کرد، ده ستوری سالی هه شته می کرماری به م چلره بوو (ده ستوری ده ولته، که له ژیر چاودتری خودی ناپلیندا نووسراوه ته وه) نه م ده ستورهش ته واول له گه ل نه و دروشم و ثامانجانه ی ناپلیندا ده هاته وه، هه موو میز له ده سته ی کنسولی یه که مدابوو و دوو کنسوله کی تر ته نها پای مشوره تیان هه بوو، ناپلین بژماوه ی ده سال وهک کنسولی یه کهم هه لپژردرابوو، کنسولی یه کهم نه ندامانی په رله مان که ژماره یان ده بوا (80) که س با بڅخی دیاری ده کردن وه لى ده بژاردن. هه موو خاوه ن پله وپایه کانی ده ولته، نه فسه رانی سوپا، وه زیره کانش به زه وقی خوی هه لیده بژاردن ودایده نان، ته نانه ت نه وانه ی که کاریشیان له وه زا ره ته کاند ده کرد له به رامبه ر نه ودا لپرسراویه تیان هه بوو.

ناپلین دوو دامه زراوه ی تری دروستکردن که بڼ به میزکردنی جتیه جیکردنی کاروباره کان بوون، یه که میان (تربیونا) بوو و نه وى تریشیان ده سته ی یاسا دانان بوو، نه ندامانی نه م دوو ناوه نده گوا یا له سه ر داوای په رله مان (به لام له پاستیدا له سه ر خواسته ی کنسولی یه کهم بوو) له نتيوان هه زاران که س هه لده بژیردران که داواکاریان به رزکردبووه.

دواتر نه نجومه نیکیش به ناوی شقرای ده ولته دروستکرا که نه ندامه کانی نه و نه نجومه نه هه موویان له لایه ن حکومت وکنسولی یه که مه وه دیاری ده کران، ده بوا نه م دوو ده زگایانه ی له سه ره وه ناومانبردن به پتی نه م خالانه ی خواره وه کاریکه ن، ده ولته

پیشنیاریکی قانونی ددایه شورای دولتی و شورای شوی لیستی سیرده کردی پای خوی له سرده رده بری وده دایه نهجمه نی تربیونا، تربیوناش مافی نهوی هه بوو سه رزاره کی پای خوی له سرده ریپیت، به لام بقی نه بوو بریاری کرتایی له سریدات، دواتر نهو پیشنیاره قانونیه ده نیردرا بق نهجمه نی یاسادانان ونه نهجمه نش مافی نهوی نه بوو گفتوگر له سر نه م پیشنیاره قانونیه بکات وته نها ده یانتوانی سه بارت به و پیشنیاره قانونیه یاداشتی لاره کی به رزیکه نهو، دواتر نهو پیشنیاره قانونیه ده نیردرا به لای کتسولی یه که م وحوکی قانونی پیده درا، نه م نهجمه نی یاسادانان هه میشه له ژیر ده سالاتی ناپلیوندابوو، دواتر له سالی (1807) دا ناپلیون نهجمه نی تربیونانی هه لوه شانده وه، زلرجار ناپلیون هندی بریاری پاسته وخق بۆ به رله مان ده نارد هه تابریاری له سریدن و هه ردو نهجمه نی یاسادانان و جیبه جیکردنی پشتگوئ ده خستن، چونکه نه و دوو^(۹۰) هیزه ته واکه و تپوونه ده ست خوی، به م جۆره دیکتاتوری تازه توانی له سالی (1800) دا ده سته جی نه خشه کانی خوی به پروکه ش قانونیانه نه جامبدات، هه ریه پیتی نه م په وشه ناپلیون توانی دوژمنه کانی له (وانده) دا له ناو بیات وچه ته و پیکره کان نه میلّیت ودزی و به رتیل خواردن وگنده لی ئیداری پشه کیشبکات ویه ک تپری جاسوسی به رفراوان دروستبکات که له ژیر چاودیری و لپرسراویه تی فوشه دابوو، نه گه ر بشی نه م گوته یه به کاره ییتن و یلّین فوشه به پاستی باوکی جاسوسکاری بوو، پاسته، وه ک چۆن په ندیک له پۆمی کۆندا هه یه و ده لّیت (که مرقفی شاعیر دّته دنیاه، ده بیته پاوژکار) فوشه یه ک داهینه ری ده زگای جاسوسی بوو، ته نانه ت لاسایکه ره وه کانی تری وه ک: دلکارتوی ئیتالی وینکندرف و دبولتی پوسی وزیدل نیکی نه مساوی، بئ موده هه ولّیانه دا له سر شتواری نه و یه یّ، ناپلیون ته واک ده سالاتی دابق فوشه بق جیبه جیکردنی کاره کانی وچه ند جاسوسیکی تاییه تیشی بۆ چاودیری کردنی ناویرا و دانابوو، نهو باش ده یزانی وده یویست پئشنه وهی به هاریت و بچیت بۆ شه پۆکی دورده ست، ده بی ته واک دلّیابیت له کارویاره کانی ده ولت وئاماده کاری دلّیاکه ره وهی له جیبه جیکردن وهاته سه ریاری سیستمی ولّتا ده بیته.

ناپلیون ته نها به وه نه وه ستایه وه لپرسراوانی ده زگا کانی پۆلیسی ناوخق باش ولّوه شاره و بن وه موو ئیمکاناتیکیان بخاته به رده ست، به لکو (13) پۆژنامه ی که له کوی گشتی (60) پۆژنامه مابوونه وه به شیوه یه کی کانی بریاری پارگرتیان درابوو، یه کجاره کی بریاری داخستییانی بۆ ده رکردن، ئیمپراتۆر له چوونی بۆ شه پ، کوته کی سه رکوتکردنی که خوی دروستی کردبوو، ده دایه ده ست وه زیره کانی وله کاتانه ی شه پی له گه ل هاویه مانانی نه و روپیدا ده کرد، پارگرتنی ناشتی وئارامی ولّتی له و وه زیرانه دا واده کرد، به لام مانگیک پئشنه وهی ناپلیون بچیت بۆ شه پ، له مانگی ئیبریلی سالی (1800) دا، فوشه گروپیتی هاویه ش له ئینگلیزه کان و لایه نگرانی سیستمی شانیشینی که په یوه ندیان له گه ل براکانی لویسی شازده هه م دابوو، واته: کنت دوو پرو وانس و شارل کنت دارتو) که شفکردو نهو زانیاریه ی گه یانده ناپلیون، نهو لایه نگرانه ی پۆیمی شانیشینی به نا شکر خه ریکی کرده تابوون و ویستبوویان به یارمه تی بریتانیا ده سالاتی فهره نسا بگرنه وه ده ست، بۆیه بریتانیه کانش پشتگیری لایه نگرانی گێرانه وهی شانیشینی فهره نسا یان کردبوو، چونکه نه مانه ئاماده یی خویان ده رپییوو نه گه ر ده سالاتیان کرتیه ده ست هه موو جۆره ئیمتیاژیک به بریتانیا ده دن له پووی بازرگانی و پیشه سازی و سیاسی، ناپلیون ته واک گیشه ته واپایه

پتویسته سهرتا دوژمنانی نارو، ئهوانه‌ی لایه‌نگری هاتنه‌وه‌ی بوریته‌کانن سهرکوئیکات وله‌ناویه‌ریت، ئینجا شه‌ری بریتانیا بکات، فهرمان بقی فوشه‌ ده‌رکرا ده‌ستبه‌جئ ئه‌وانه‌ی لایه‌نگری سیستمی شانشین زه‌بریان لیبوه‌شیندریت، ئه‌مانه‌ ده‌ستبه‌سهریکرین وپه‌وانه‌ی دادگابکرین.

نۆزجار نابلیون ئه‌م پسته‌یه‌ی دووباره‌ ده‌کرده‌وه‌ که‌پروای ته‌واوی پئ بوو(جولاندنی پیاوان هاوتایه‌ له‌گه‌ل جولانی ئه‌هراس میسر، سکه‌وترس)

به‌کاره‌ینانی وشه‌ی سکه‌ به‌لای ئه‌وه‌وه‌ ته‌نها مه‌به‌ست له‌پاره‌نه‌بوو، به‌لکو هیزخوای وده‌سه‌لات په‌رستی بالا ده‌ستیشی ده‌گرته‌وه‌، چۆن ده‌بین دژی ئه‌وانه‌ لایه‌نگرانی سیستمی شانشین بیته‌وه‌؟ پۆزگارێک به‌په‌نا بردن بقی نۆز وسته‌م، دواتر به‌فریودانیان وپاره‌و په‌لویه‌په‌ پیدانیان، له‌به‌هاری سالی(1800)دا ئیتر نابلیون په‌له‌ی بوو مه‌رجی نۆتر خۆی بگه‌یه‌نیتته‌ سوپاکه‌ی وکاتی ئه‌وه‌ی به‌ده‌سته‌وه‌نه‌ما بوو، جگه‌له‌ به‌کاره‌ینانی هیزو کوشت وکوشتاری لایه‌نگرانی پژیسی شانشین به‌پێگای پاره‌پیدان و لاوانده‌وه‌ مامه‌له‌یان له‌گه‌لدابکات، شه‌ری نابلیون له‌گه‌ل بریتانیادا راسته‌وخۆنه‌بوو نه‌له‌سه‌ر ده‌ریاش بوو، به‌لکو وه‌کو پابردوو سهرتا له‌دژی نه‌مسا ده‌ستی پێکرد که‌یه‌کێکبوو له‌هاویه‌یمانی ئه‌وروپا، کاتی نابلیون له‌(8- مایقی سالی(1800)دا فه‌ره‌نسای جیه‌نیشت، زانی مانه‌وه‌ی حکومه‌ته‌ دیکتاتۆره‌که‌ی ئه‌و له‌فه‌ره‌نسادا په‌یه‌نده‌ی ته‌واوی به‌نه‌جاسی ئه‌م شه‌په‌وه‌هیه‌، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌- یان سه‌روی ئیتالیا له‌چنگ نه‌مساوه‌یه‌یه‌کان ده‌ریه‌ینیتته‌وه‌- یان ئه‌وه‌تا جارێکتر سوپای نه‌مساوی دینه‌وه‌سه‌ر سنووره‌کانی فه‌ره‌نساو مه‌ترسی دروستده‌که‌نه‌وه‌.

مارنگو- چه‌سپاندنی دیکتاتۆری

ده‌ستورده‌انی کنسولی یه‌که‌م (1800-1803)

(1)

نابلیون خۆی ئه‌وه‌ی نه‌بوو نه‌خشه‌ جه‌نگیه‌کانی خۆی پێشوه‌خت ورده‌کاریه‌یه‌کانی بخاته‌په‌و، به‌مانایه‌کیتره‌ها نه‌ماناچه‌سه‌ره‌کیه‌یه‌کانی ئاماژه‌پێده‌کردویه‌شه‌ لاوه‌کیه‌یه‌کانی هێله‌ گشتیه‌یه‌که‌ی مه‌رامبون، له‌پاستیدا ئه‌و جگه‌له‌ بیرکردنه‌وه‌ی پلان وپه‌وشی شه‌پکردن که‌مه‌تر بیر له‌هشتیت ده‌کرده‌وه‌، جگه‌له‌مانه‌ش پۆز به‌پۆز ته‌نانه‌ت هه‌ندیکجار سه‌عات به‌سه‌عات ئاگاداری جموجۆلی سوپای دوژمن بوو، بنه‌مای کاره‌کانی ئه‌و له‌سه‌ر ئه‌وه‌بووکه‌ هه‌میشه‌ دوژمنی به‌ژیرترو شاره‌زاتر هه‌ژمار ده‌کردو ده‌یگوت مادام تیکه‌له‌چوونی شه‌پی سه‌ریازی پووی نه‌دلوو که‌واته‌ ده‌بین دوژمن به‌مه‌ترسیدار سه‌یریکریت، نابلیون به‌هێواشه‌کی شه‌پی له‌دژی سوپای نه‌مسا کرد که‌سه‌رووی ئیتالیا ی داگیرکردبوو و سالی پار سوپای فه‌ره‌نسای تیدا تیکشکاندبوو، به‌سه‌رکردایه‌تی فه‌رمانه‌ده‌ی به‌ناویانگی پوسی سقرۆف، به‌لام سقرۆف له‌گه‌ل سوپای نه‌مسادا نه‌ما بوو و ته‌مه‌ش به‌لای نابلیونه‌وه‌ نۆز جیگای سه‌رنج و گرنگی بوو، چونکه‌ ده‌یزانی ئیتر پوسیا له‌هاویه‌یمانی ئه‌وروپا چۆته‌ده‌ری، ته‌نانه‌ت تانه‌وکاته‌ش نه‌یده‌زانی که‌له‌هه‌مان مانگی ئۆگوستی سالی(1800)دا له‌وکاته‌ی بۆسپینه‌وه‌ی سه‌رکه‌وته‌نه‌کانی سقرۆف پتی نایه‌وه‌سه‌ر خاکی ئیتالیا، له‌شاری پترسبۆرگی پووسیدا خه‌ریکی ناشتنی تهرمی سقرۆف بوون له‌مه‌زاری(ئه‌لکساندره‌ر نوسکی)دا، ئیتر له‌پوویه‌پووی سوپای نابلیوندا سقرۆف نه‌بوو، به‌لکو ته‌نها

(ملاس) بو که مرسقاژه نیکی باش وسه ره شکر تیکبوی له فەرمانده لیۆه شاهه کانی سهریازی و نابلین سالانی (1800) دواتریش یه که له دوی یه که تیکیشکاندبوو، به لام نه مانه به خهستی له هولی شه و دابوون وای نیشاندن و پروپاگنده ی شه و بکن نابلین به پیتی بنه ماکانی شه پ نچه نگیت، نابلین به پیتی باوه ی جهنگی خوی به شیوه یه کی و توندوتل وسه ختی هیرشی کرده سه ر- ملاس، وه شه و وایو ملاس نابلین بیت، ملاسیش به جلی پوبه پوی بژه وه که شه ی نابلین بیت.

نه مساوییه کان خویان له بهشی خوریانای به ندهری ژهن جیگیر کردبوو، هلاس وینای شه ی نه ده کرد، نابلین سه خترین پیگا که ده که و ته وه سه رخاکی سوپسراو به تنگه بهری (سن برنار) دا ده هاته وه، بزیه ژور گرنگی به و لایه نه دا که چی کنسولی یه که هه مان شه پیگایه ی گرت بهر، سه رمای قه لاته پریه فیه کان و بنه لولی به فیه جومگی پنوی که له ژور پیتی سه ریاژه کاندا قلیشیان دابو و کرابوونه وه، په هیله و ترفان و گه رده لولی باوسه رما، نه مانه شه به لایانه بوون که هاته پیش سوپای نابلین و بهر که شیانگرت، ته نها سه ریاژه کانی ثانیپال دووه زار سال له مه و بهر و پیش سوپای سفیر و نابلین بهرگی شه ی شه ی خه قیه ی شه ی پیگایه یان گرتبوو، به جیاوازی شه ی وه که پوزگاری ثانیپال فیه کان خلوری دتل و چه مه کان نه ده بوونه وه، به لکو شه مجاره یان تزه کان بوون، ژنرال لان پیشه روی سوپا بو و له دوی شه وه سوپا به پریزکی بین کوتایی له جوله دابوو، برینی پیگای چیاکانی ئالپ پژی (16) ی تکزوست ده ستیپیکردو له پژی (21) ی هه مان مانگدا نابلین به سوپا که یه وه که یشته ته نگه بهری سن برنار، ته نها شه پزکی سوک پویدا له که ل یه که یه کی سهریازی نه مساویدا که پاسه وانی ته نگه بهری ناوبرویان ده کرد، له ماوه یه کی که مدا شه سه ریاژه نه مساویاته هه لاتن وراسته و خ سوپای فیره نسی بین کات به فیه پزدان به ره و خوارو و پیشتن و که و تنه پشتی سوپا سه ره کییه که ی نه مسا.

نابلین راسته و خ به ره و شاری میلان پیشته وه (1800/6/2) دا پایته ختی لمباردی داگیر کرد، ئینجا شاره کانی (پاوی وکره مون و پلیزاس و بهر و چیاو هه موو شار و چکه و گونده کانی شه و ناوچه یه ی خسته ژور پکیتی خوی وه له هه مان شویتدا سوپای نه مساوییه کانی تیکشکاند، تانه و کاتهش سوپای نه مسا هه ره له ده و یو بهری ژهن دا مابوون که ماوه یه که له مه و بهر سوپای فیره نسیان له ویدا تیکشکاندبوو، به لام هاتنی نابلین شه سه ره که و تنه ی شه مانه ی به ریادا و به های نه هیشت.

ملاس به په له پوبه پوی سوپای فیره نسی بژه که به شیوه یه کی چاوه پوان نه کراو له سه ره و وه سه ریان ده رهینابوو، له نیوان پانتایی ده شته کانی شه لکساندراو تروتوندا گوندیک هه یه به ناوی مارنگو، له سه ره تایی زمستاندا نابلین له کوشکی کۆماری فیره نسادا له سه ره نه خهشی پلانی شه پی داهاتووی به په ندجه ناماژه ی به و گونده کردبوو و به لیپرساوانی بالای ده و له تی نیشاندابوو و گوتبوو (پتویسته ئیمه لیۆه دا نه مساوییه کان تیکشکیتن) لیکدانی گه وری هه ردو سوپا له پژی (14) ی ژرنیق پویدا.

شه شه په به گشتی له ناو کاروباره کانی سیاسه تی نیۆده و له تی و به تاییه ت له پژی میژویی نابلیندا کاریگری گه وری هه بوو و وه دی هینا.

بارود و ختی پیرگومان و دودلی بالی به سه ره پاریس و هه موو فیره نسادا کیشابوو، لایه نگرانی سیستمی شانشین پژی به پژی چاوه پوانی هاتنی هه والی له ناو چوونی نابلین یان ده کرد، چونکه هه موو لایه که دیانزانی سوپای نه مسا له و په ی به هیزیدا و

تۆپخانه کانیسی له تۆپخانهی سوپای فهره نسا به توانانن، ههروهه پروپاگاندای ئهوه بلایو بکووه گویا سوپای بریتانیا بهم زووانه له (وانده)⁽⁶⁻⁴⁾ دا داده به ژیت، پابه ره کانی (شوان) کان، واته: کادودال و دۆسته کانیان تهواو دلتیا بوونه که بورینه کان بهم زووانه دینه وه سه ره تهختی دهسه لاتی فهره نساو ئه مهش ته نهها به بیستنی مه رگی ناپلین- یان تیکشانی سوپای فهره نسا.

له ئه وروپادا ته نهات ئه و ولاتانه ی که بن لایه نیش بوون، به نینگه رانییه وه چاودیری پهوداوه کانیان ده کردو له چاوه پوانی سه رکه وتنی سوپای نه مسادابوون، هه تا ئه مانیش بێن په یوه ندی به هاو په یمانی ئه وروپا له دژی فهره نسا بکن، بورینه کان⁽⁶⁻⁵⁾ خویان بۆگه پانه وه بۆ پاریس ئاماده کرد، ناپلین وه ره مانده سه ربارزییه کان ئه فسه ره سه ربارزه کان به و په یی جدیدیه وه سه یری ئه م شه په یان ده کردو وه ک پنگای هات وه نه هاتیان له قه لم ده دلو چاره نووسی خویان پتیه به ند کردبوو، نه مجاره یان نه مساوییه کان له پووی ژماره و پچه کی ویشودانه وه تهواو ئاماده بوون، له کاتیگه سوپای فهره نسا به و په یی دیژواری وه ماندووییه وه ئه و پنگا سه خت و دوو درێژه یان بریوو، کۆی گشتی سه ربارزه کان ناپلین بیست هه زار کس بوو، له گه ل هه ندیک تۆپخانه که هینابوویه پتشی شه په که، چونکه ژۆریه ی تۆپه کانی تری بۆ گه مار دانی قه لا سه ربارزییه ئاسیکانی سوپای نه مسای جیگه ره سه ره ربارزییه کان دانا بوون، تانه توانن به هانی به شه سه ره کییه که ی سوپای نه مساره بێن و پتگیان لیکات- یان به لانی که مه وه دویان بخت.

له به رامبه ردا ملام سى هه زار سه ربارزو (100) تۆپی ئاماده و که ره سه ته ی جهنگی تهواوی له ده سه دابوو، جگه له مهش ناپلین هه ندیک له تۆپه کانی خۆی خستبوونه ژێر فهرمانی ژنرال دزه، چونکه بۆ پوو به پوو بوونه وه له گه ل (100) تۆپی سوپای نه مساویدا نه یانده توانی (15) تۆپ بێننه مه یدانى شه په، ئه وشه په یی به ره به یانی پۆلی (14/1) ی یۆنیوی سالی (1800) له نزیک گوندی مارنگودا پوویدا، توانا و زالی په که سه ربارزییه کانی نه مساوی ئاشکرا کرد، فهره نسییه کان به و په یی دلێرانه ده جهنگان، به لām شه په که دیژوارتر ببوو و سه ربارزه کانی ناپلین که وتبوونه پاشه کشه کردن زانی دژواریان لیکه وت، له نزیک کاتژمێر (2) ی پاش نیوه پۆدا ئاراسته ی شه په که پووی له نه گه ری تیکشکانی سوپای فهره نسا ده کرد، سێ سه عاتی پاش نیوه پۆش به شه په کردن به سه رجوو و ملام که سه رکه وتنی خۆی به مسۆگه ره زانی، ته ته ریکی بۆ فیننا ناردو له و په یامیدا پایگه یانده بوو که سه رکه وتوویه و ده سه تکه وتی ژۆریشی ده سه تده که ویت و ژماره یه کی ژۆریشی دیلی سه ربارزیی فهره نسی ده بن.

سوپای فهره نسا که وتیج حاله تی بێسه ره به ره یی و په شۆکاوی، ناپلین ئارامی خۆی پاراستبوو و ناوه ناوه ده یگوت پتویسته خوراگه رن به رگری بکن چونکه ئیستا شه په که کورتایى نه ها تووه، چه ند ده قیقه په که له کاتژمێر سێی پاش نیوه پۆ تپه پیبوو، له پێ دژی شه په که گه رپا، ئه مهش به هۆی گه پانه وه ی له شکری دوزه که سه رتا بۆگرتنی پنگای پشته وه ی سوپای نه مسا دانا بوو، هه تا له کاتی تیکشکاندیاندا پمالتیان بکن، له وساته وه خته ناسک و چاره نوو سه سازه دا ناویراو ها نه ناو گه ره پانی شه په به تۆپه کانی خۆی دۆژمینی شه په ره کرد، له و ساته وه خته دا نه مساوییه کان به ئاستی له سه رکه وتنی خویان دلتیا بوون ته نهات

104 - وانده - ناوچه یه کی باشووری فهره نسیه.

105 - به مه الی شانینی پشوو فهره نسا. (و- کوردی)

هەندێك لەیەكە سەریازییەكانیان خۆیان بۆپیشوودان وناخواردن ئامادەكردبوو، سوپای نەمسا لەژێر ئەو زەبرانییە كە لەشكری تازه‌هاتووی مەیدانی شەپێ دوزەو بەهزی هێرشهێتانی تەواوی سەریازەكانی تری فەرەنسا، نەمساویەكان بەجاریك وەریان بەردا خۆیان رانهگرت وتیكشكان، لەساعات (5)ی ئیوارەدا سەریازەكانی نەمساوی هەڵدەهاتن و سەریازەكانی فەرنسیش سەریانكردبوونە سەر و دەیانكوشتن، ژنەل دوزە لەهەمان شەپدا كۆرا، ئەوشەپە گەورەیی كەپەكێكبوو لەوشەپە ئاودارانی ئەو، نابلیون بەچاوی فرمێسكاویەو گوتی (مخابن... بۆ دوزە .. ئای چەند پۆتێكی خۆشەدەبوو ئەگەر من ئەم ئیوارەییە دواي ئەم سەرگەوتنە، لەمەیدانی شەپدا باوەشم بەدوزەدا كردبا - بۆچی من حەقەم بگرم ؟).

پێش كۆتایی هاتنی شەپو تیکشكانی سوپای نەمسا، نابلیون كەهەوالی كۆژانی دوزەیی بیست ئەم قسانەیی كردن، جگەلەم جەرەیان تەنها جاریكێتر نابلیون فرمێسکی لەچاوان باریون، جاری دوهمیش چەند سال دواي ئەم سەرگەوتنەییە لەشەپتێكێتردا مارشال لان كەگولە تۆپ هەردوو قاچی پەڕاندبوون و لەبارەشی ئەودا مرد، نابلیون فرمێسکی بۆ هەلەواندن و بەكۆل گریا. ئەو پەيامەیی كە مەلاسی بۆ فێتنای ئاودابووە، ئەوپەڕی شادی و خۆشی خستبوو دای دەسەڵدارانی نەمسا، بەلام ئەو پەيامەیی كە تەتەری دووم كەیانیدی، ئەوێ گەیاندا جاریكێتر ئیتالیايان لەدەست چۆو و دوژمنە هەراسانگەرەكانیان سەرگەوتووە، شەش پۆڤ دواي سەرگەوتنی نابلیون هەوالەكە گەیشته فەرەنسا و حەكمەتی فەرەنسی، لەپەر نیووەپۆی پۆڤی (20/ی ییای، تۆپێكی شادی تەقینراو دواتریش و دواترینیان سێیەم تۆپ تەقیندرا، تەتەریكێ تازه گەیشتو و هەوائێكی پەسەم لەنابلیونەو و هێناو و لەوپەيامەدا نووسرابوو، نەمسا تەواو شكستی خوارد، نیووەی تۆپخانهكانی لەدەستداو و هەزاران سەریازی نەمساوی كۆژاو دیلن و ئیستا ئیتالیا كەتۆتەو دەست نابلیون، ئەمجارەیان خۆشی و شادی نەك هەر بایی بەسەر گەرەكە دەوڵەمەندەكانی شاردا كێشا، بەلكو گەرەكە هەزارەكانیش لەخۆشیاندا و جۆش و خۆش هاتبوون، دەمێكبوو گەرەكی (سنت ئانتون) خۆشی و شادی ئاواي بەخۆیەو نەبینیبوو، ئەو كۆركارە تائەو كاتەش نەیاندا تەوانی پێشبینی ئەو بەكەن سەرگەردە تازهكەیان ئەوان دەخاتە دەستە پۆلاینەكانی خۆیی و بەدەست بەستراوی دەیادخاتە بەردەست خاوەن كارخانەو كارەكان، نەیانەزانی ئەو دەسەڵاتەیی كە پێشەنگەكەیی دیارگەوتووە و شۆڕشی لەناوێرد، خەریكی پتەوكردنی بەك سیستمی كۆمەلایەتی تاییبەتی بەناو قانونییە كە لەسەر بنەمای پەنج بردنی بێن وەستان و فرۆشتنی وزەیی كاریانە بۆ بژوویی سەختی خۆیان، لەپاریسدا، لەسەرای سەنتەری بۆرسەدا، لەبەردەم بانكەكاندا، لەگۆرەپانەكانی شاردا، خەلك پۆابوونەسەر شەقامەكان و بەدەرپێنی خۆشی و شادمانی مۆنجاوی دەداپەو، ئەمەش هەمووی لەخۆشی سەرگەوتنەكەیی نابلیون بوو كە لەلایەك كۆتایی بەو پەرەپاگەندەو بێن سەر بەرەییە دەهێناو لەلایەكی تریشەو چەپەكەوانەییەكی توندیشی لەبەم ئەوانەدابوو كە ئومیدیان بەگەپانەوێ پۆیمی شانیشینی هەبوو، زۆر لەژاكوبنەكان بەبێ دەنگی تۆپەیی خۆیان حەشارداپوو و لایەنگرانی شانیشینی (بۆرینەكان) خۆری هیوايان كەوتبوو ئاوابوون، بەلام هەردوو ئەم لایەنانە خۆیان لەوشەپۆلەیی خۆشی و شادی خەلكی پاریس لاچەپەككرد، ئەم شادی دەرپێنە كاتێك گەیشته ئەوپەڕی لوتكە كە نابلیون گەپاپەو پاریس، هەرگە خەلك مالتێكان دەبینی چرای تێدا هەلنەدەكراو خۆشی و شادی و دیوار پازاندنەوێ نەكردبوو، هاواریانداكرد ئەم ماله لایەنگرانی ئەشرافیەتی تێدان، دەستبەجێ پەنجەرەو دەرگای ئەو مالاڵەیان دەشكاندو دەرەپەپەراند.

هەندێك لە خەلك لە بەردەم كۆشكى كۆماریدا ئاھەنگ وشادیان دەكردو بەھاوار داوايان دەكرد ناپلین خۆیان نیشانبدات، بەلام ئو نەھاتە بەرھەیانەكە مەتا خەلكەكە ببینن.

(2)

دوای سەرکەوتنی لەشەپى مارنگو، ناپلین دەیویست پەیمانی ناشتی لەگەڵ ئەمبەدادا بێستیت، ئیتێر لێرە بەدواوە دەیویست ناشتی لەگەڵ بریتانیاو ھەموو ھاوپەیمانی ئوروپایدا بکات، سەرئەنجام دەشی ویست خەریکی دلمان و جیپە جیکردنی ئو دەستورەبێت کە بۆخۆی بۆ ولاتی دانابوو و پەھۆی شەپى ئیتالیاوێ دوخرا بوو، تەواوی بکات، بەلام شتێکیتر تانە و کاتەش ھۆشی ناپلینى گرتبوو و بەدرێژایی سەردەمی کونسولیشی بەقولى بیرى لێدەکردەو، ئەویش شەپکردن بوو لەگەڵ ژاکیبەکان و لایەنگرانی پۆئیمى شانشینى، فوشە: پای وایوو لایەنگرانی پۆئیمى شانشینى لەم کاتەدا مەترسیان زیاترە، بەلام ناپلین لەگەڵ ئەم بۆچوونەى فوشەدا نەبوو و پیتی وایوو ناویراو لەترسی گەرانەوێ سیستمى شانشینى ترسی لەدۆستە کۆنەکانى خۆی (ژاکیبەکان) کە مەترە، جگە لەمانەش پاستى ھاتنەوێ سەركارى ژاکیبەکان ئەگەری نۆر کە مەبوو، بەلام دوای شەپى مارنگو ناپلین ئەواو گەشتێک ئەو و بۆپوایەى ژاکیبەکان مەترسی گەورەیان ھەبوو و دۆزمنى سەرسەختن.

ھەر لەسەرەتای ئو پۆژانەى دەسەلاتى ولاتی گرتەدەست ئەو و بۆ دەبین حسابى خۆی لەگەڵ چەپ و راستەکاندا پەکلاى بکاتەو، واتە ژاکیبەکان و لایەنگرانی پۆئیمى شانشینى، دیارە شۆوانى بەگۆرەچوونەوێ ئو لەگەڵ ئو وائەدا جیاوازبوو، چونکە دەیویست لەگەڵ لایەنگرانی پۆئیمى شانشینیدا ناشتی بکات، بەناشکرا خۆی بۆ دانوستان لەگەڵیاندا نیشاندا، دەركردنی لیبۆردنیش بۆھەندێك لە لایەنگرانی پۆئیمى شانشینى ئەوێ دیارەدەخست نایەوێت گۆرێ دوستبکات و چارەپیشی لەنۆرشت دەکرد، سەبارەت بە لایەنگرانی پۆئیمى شانشینى. بەلام دەربارەى ژاکیبەکان ھاوکیشەكە ئەواو جیاوازبوو، لەپاستیدا ناپلین نەفرەتى لەوانە دەكردو ئازارو ئەشكەجەشى دەدان، ناپلین ھێچ كاتى كەسێكى شۆرەشگێتەبوو و دۆستایەتى كردنیشی لەگەڵ بۆ پۆسپەر ژاکیبەکاندا تەنھا خولای بەدەست ھێنانى دەسەلات بوو لای ئو، ناپلین كەسێكى خۆپەرست و تاسەر ئێسكان سەركوتكەریو و دوای كۆدەناكەى (18/ئى بۆمەر) لەھەول و تەقەلای ئەو و دابوو حكومەتێكى سەركوتكەر دوستبکات، ئەم حكومەتەش مەرأى چینی بالای بۆژوانى بوو و گۆریشى بوو واقیعە مێژووییە نەدەدا كە ژاکیبەکان شۆرشیان كۆدبوو، لەساتەوختى نۆر ناسكدا شۆرشی كۆماریان پزگاركرد، ناپلین لەگەڵ ئو بۆژوانیەتە دەھاتەو كە پارێزەرى بەرژەندیەكانى بوو، لەدیكتاتۆریەتى ژاکیبەکاندا، تەنھا لایەنى سەختگیو توندوتیژی ئەوانى دەبینى، بەلام لە لایەنەى كە پزگاركەرى فەرەنسائو شۆرشی كۆماری بوون، خۆی لێگێلدەكرد، وەك چۆن لەسالى (1821)دا بەروستوچین⁽⁶⁻⁷⁾ كە ھۆكاری سوتاندنى مۆسكۆ بوو و یەتواجووە بە (مارای پۆسى)⁽⁶⁻⁷⁾ یان ناودەبرد، بەم جۆرە ئەم پیاوێ لەپێتائو شۆرشی فەرەنسائو گیانی خۆی بەختكۆدبوو و یەك كۆلاكى ئەشرافى خاوەن گوندو كۆیلەدارى بەراورد دەكرد،

¹⁰⁶ - رستوچین: كەسایەتیەكى سیاسى رۆسویە (1763-1826) لەسالى (1812) دا لەوكاتەى ناپلین جەرشى كۆدەسەر رۆسیا، فەرماندەرى مۆسكۆ بوو. كاتى فەرەنسیەكان وێستان بچەناو ئەوشارەو، ناویراو ناكارى لەمۆسكۆ بەردا. كچى رستوچین (كتنى دۆسگۆر) بۆیە نووسەرۆ بەكێك لەو ئەندەبە خۆشەویستانەى كەلى فەرەنسائو زۆر كێبى بۆ مەدالائ نووسون. (و- فارسی)

¹⁰⁷ - مارا ژان یل: فیزیایەكى ئاسراو و سیاسەتەدارێكى كۆرەبوو. ئەندامى دەستەى كۆمۆسۆن بوو و یەكێك بوو لەوكەسانەى كەبۆو ھۆی كوشت وێرپە خۆتایەكەى مانكى دێمەبەر، مارا لەدادكایی كردنى لۆسى ئازدەمەمدا بەشاربوو، مارا خاوەنى كێتێكە بەناوى (دەستى مەلەت) و داویدی نیکارکشی بەناوبانگ، ئابڵۆی كۆزرائى ئەوى كێشاو. (و- فارسی)

که پزگارکردنی پوسیا به لای شه ووه به مانای پاراستنی پژیی ئیمپراتوری بوو، بهرگری کردنیش له ولات تنها به بهرگه پخستن هیزی کۆلاک و شه شرافه کانکدایه، به لایم له گه ل شه ووه شدا ناپلین چاره ی ژاکوبنه کانی نه ده ویست که چی جارتیکیان له کانی باسکردنی دیکتاتوری ژاکوبنه کان، گوته: به پراستی ژاکوبنه کان له سالی (1794-1793) دا کوماریان پزگارکردو فریایکه و تنه وه.

بیستوبویه که مادام دوستال، زۆر چه نه بازی ودهم درژی ده کات، گوته (به ژنه بلین من لویسی شاندهم نیم) شه باش ده یزانی سه سه خترین دژمانی شه له گه ل ژاکوبنه کانی، بۆیه به یه به زه بیانه سه رکوتی شه مانه ی ده کرد، کوشتن وگرتن وپاوه دونانی ژاکوبنه کان که له دای کوده تاکه ی (18- بروم) ووه ده ستسپیکرد، جگه له وه ی ماوه ماوه ی که مکه م پاده گیردا، ده نا به درژیایی ئیمپراتوری ناپلین برده وامبوو، برژوازیه لوکالیسه کان، جاسوسیان له سه ر ژاکوبنه کان ده کردو زه یرو زه نگیان له سه ر به کارده هینان، شه زۆلم وسته مه گه یشته پاده یه ک چوارکس له ژاکوبنه کان به خۆیان وکترده کانیانه وه ویستیان له ناو ئۆپترادا خۆیان بگه یه تنه ناپلین و بیکوژن، به لایم پیاوانی ئاسایش شه پلانه یان ئاشکراکرد، ئیتر نه ک سه ر شه چوار که سه یان له سپداره دان ویهس، به لکو پیری ده ستگیرکردنی ژاکوبنه کان ده ستی پیکردو پۆلپۆل بۆتاراوگه یان ده ناردن^(9,8)، زۆر له مانه نه یان توانی بگه یته وه فره نسایان شه گهر هه ندیک له مانه بشگه پابانه وه له پ ژاره وه مه یه نه تی دوورخراوه بیاندان پیروپه که وته بیوون، هه ندیک له مانه له زیندانه کاندان ده مردن، شه وکات خۆکوشتنی زیندانییه سیاسییه کان باو بوو، هه ندیک له مانه له دورگه ی (کاین) فره نسیدا گیانیان سپارد، دای یه ک مانگ له وپاوه دای (18/ ی تفره مبه ری) ی^(9,8) سالی (1800) پژیسی نه ینی فوشه توانی که سیک به ناوی شوالیه ده ستگیرکه نه که خه ریکی دروستکردن و نانه وه ی بۆمبیک گه ووه بوو، جارتیکتر شالۆی گرتن و دورخستنه وه سه رانه سری ولاتی گرتنه وه، به پاست وچه پ ده ستگیریان ده کردن، هه رچه نه ده شه ده ستگیرکراوه ژاکوبنه کان که سیکیان به ناوی شوالیه نه ده ناسی وهیچ ئاگاداری شه وپلانه ی شه نه بیوون.

جگه له مهش له دیسه مبه ری هه مان سالدا پلانتیکتر بۆکوشتنی ناپلین ئاشکرا بوو که ژاکوبنه کان ده ستیان تییدانه بوو، ناپلین شه مه ی کرده به هانه و جارتیکتر داگرایه وه سه ر ژاکوبنه کان وده ستیکرد به پره شه بگیری و دورخستنه و یان. هه ر که سیک به یه ویت بچیتنه ناو ناخی ره فتاره کانی ناپلین ویه ی به هه ل سوکه وتی واقعی شه و به ریت، نابی هیه کاتیک فریو به وگوتانه بغوات که پیتیه لاگوتانه باسی ده که نه و شه مانه ده یانه ویت ناپلین به پیاویکی نیچه شقشگتی بناسین.

چونکه سه ره تا دژمنه کانی ناپلین دواتر پیتیه لاگوتره کانیشتی له نیوه ی یه که می سه ده ی تۆزده هه مندا ناویاننا بوو (رویسپیری سوارچاک) به لایم شه وهیچ کاتیک نه بوو به رویسپیر، شه که سه رکوتکه ریکی بیهاوتاو خۆپه رستیکی سکومانگی بوو، نانی به نرخی پۆز ده خوارد، له پۆزانی سه ره تای گرتنه ده ستی ده سلات، ناچار بوو هه ندیک ده سه لاتداریه تی حکومه ت بدانه ده ست برژوازییه کان - یان وه ک حکومه تی پیتشو هه ندیک شت به یلایته وه، به لایم هه رکه هه لی بۆره خسا، هه مو شه مانه ی ماشت و فره نسای کرده ده وله تیکی سه رکوتکه رو سه ر یازی و شه روپاشی کرده چنه د ولاتیکی سه ربه شه ر حکومه ت سه ر یازییه ی خۆی، له حکومه تی په های ناپلیندا شوین نه بۆ ژاکوبنه کان و نه بۆ ئایدۆلۆژییه که شیان هه بوو، به م

108 - تاراوکه: لیره دا مه به ست له و شوته نه یه که فره نسا داگیری کردیوون و ناو خاکی شه و ولاته نه یوو.

109 - 1 - کاین: دورگه ی کۆبانه له شه ریکای باشوورو دوورخراوه سیایه کانیان له فره نساوه بۆ شه و ده ناردا.

2 - مه به ست له وپاوه دای ناو ئۆپترایه. (و- کوردی)

جڙه خه وني زږپښي (کډمارييه کان) و تږپوانيني په کسانو ونازادي، له ناوړېدو ته فروتوناي کرد، به وې بريتانيا به يه کگه يشتني شازاده خانمي نه مساوي وناپليوني به پږژيکي ميژويي له قه لمداء، پاستي کرد، چونکه له و ميژووه به دواوه نيم پراتوريه سرکوته که ي ناپليون ده ستي به گږتپه رداني هه موو شانشينه سرکوته که کډن و تازه کان کرد، به لکه نه ويسته که حکومت ته سرکوته که کډن و تازه کان، به هڅي ژاکوبنه کان و کاريگه رييه کاني بږوازي فهره نسي کډماريخواز کرد بونويه دوژمني سرسخت وناشتي نه که، نه وفشاره دږندانه يه ي دژيه ژاکوبنه کان بووکه سره تا به پووکش به پتي قانون به پږوه ده چو وپه کيکبوو له خه سله ته کاني هوکمراني ناپليون، فوشه ش دواي کوده تاکه ي (18- ديسه مېر) ورده ورده هاته سر نه و باوه پي ژاکوبنه کان له لايه نگراني هاتنه سرکاري پږيمي شانشينی مه ترسي دارتن، نه گهر بگوتريت فوشه له لپرساوه که ي زياتر کورتبيني نيشانده دا، نه و پاسته، کنت دوپروانس، که خڅي به پاشاي فهره نسا دهراني ويراگه شي شارل وهه موو سراني لايه نگرې پږيمي گه پانه وې شانشينی که له غه ريياپه تيدا ده ژيان، گه يشتنه نه و قه ناعه ته ي نيتر دواي پووداوه که ي (ديسه مېر) هه ل گه پانه وې پږيمي شانشينی په خساوه، باشه نه گهر واپا تيايا باشتر وانه بوو فهره نسا له جياتي نه وې ملکه چي په ک شهرانگيزي خه لکي کړسي بن، مليان بږ پږيمي شانشينی ديريښي خويان نابا؟ شږپش دواي ده ساله سته ساري و خږاگري له (18 و 19) ي برومردا له ناوچو بوو، نيتر ليږه وودا بږنه و ده سته ي که له مانگي يازده ي سالي (1799) دا حکومت ي دبرکتواري له ناوړېدو له مانگي يونيڅي سالي (1800) تيشدا له مارنگو سوپاي نه مساوي تپککشکاند، هيچ کارک له پيش نه مابوو چکه له وې لويسي هه ژده هه م، پاشاي نيماندار به نايبي مه سيج، که تا نه وکاته ش پتيانده گوت، کنت دوپروانس، بگږتيته وه سر ته خت و تاراجي باوک وياپيراني، مه علوم نيه داخوا دوپروانس بږخڅي نه و بيرکي هاتېب ميشکه وه- يان به هڅي ناموژگاري براکي شارل (که سروشت، بېرو هڅي که مي پيدابوو) نه وکاره ي کرد، هر چونيکيت نه وې پويدا نه وېدو لويسي له (ميټو) دا که نه زلگي نه وکاتي خڅي بوو، نامه يکي بږ ناپليون نارو له و نامه يه دا داواي له نه و کردبوو، بنه مالې بورين بگږتيته وه سر ته خت و تاراجي فهره نساو پيشنياريښي بږ ناپليون کردبووکه هر چي بږخڅي وهاره له کاني داوابکات بږ درغني ده ياندرتيتن، هه روه ها تانکيد له سر نه وېد ش کرابږوه (دوعاي خيري نه وېد کاني نايبنده ش ده بېته پوونا که ره وې پږگاي نه و)

ناپليون وه لامي شم نامه يه ي نه دايه وه، دواتر نامه و په ياميتر بږ نه و وجوزفين نيتردران، له هاويني سالي (1800) دا دواي سرکه وخته که ي مارنگو، کاتي نه وې ناشکرايوو ناپليون ده سلا تي ته وايي به سر فهره نسا داهه يه، جاريکي تريش لويي نامه يه کي بږ ناپليون نارده وه، نه مجاره يان ناپليون بږ يه که م جاري دواچار وه لامي دايه وه به م جږده ي بږ نووسي (به پږي- نامه که ي نيټو م پنگه يشت، سهاره ت به وپږي شکر مه ندي ي بږ متان دانوه، سوپاستان ده که م، نيټوه نابي به نوميدي گه پانه وې فهره نسا بن، نه گهرنا ده بږ به سر سهدان هزار ته رمدا تپپه پږن، به رږده وندې خڅت به قورياني خوشگوزه راني وپه ختياري فهره نسا بکه، ميژوو چاکي نيټو ده داته وه) کاتي ناواره کاني لايه نگرې شانشينی و نه وانيتر په يان به وېد ناپليون له وکه سانه نيه فهرمان له که سانيتر وه ريگريت، به لکو له وکه سانه يه که حکومت به سر که ساني تره وه ده کات وله نيازو نامانجي نه وېد يشتن، برياري کوشتنياندا. دياره له هه مان نه و کاتانه دا شم بيرکي يه ش لاي ژاکوبنه کان دروستبوو، به لام چونکه شم مانه چنه د کوده تايه کيان له لايه ن فوشه وه ناشکراکرايوو ته واپه شيو وپه شږکاو بېبون، فوشه له پږگاي

جاسوسه‌کانی خۆیه‌وه ئاگادارکرا بۆوه کە پلانیکی بۆ کوشتنی نابلین هه‌یه‌و بپارێه له‌ ئۆپێرادا له‌ شەوی (10/ی ئۆکتۆبەر)دا بکێت و له‌ وکاته‌ی ئێه‌ چه‌ کدارانه‌ به‌ره‌و نزیکبونه‌وه‌ له‌ نابلین ده‌چوون⁽¹¹⁾، ده‌ستگیرکران، دواتر ئێه‌و ئاشکرا بوو ئه‌وه‌چه‌ کانه‌ له‌ لایه‌ن خودی فوشه‌وه‌ به‌و چوار که‌سه‌ دراوه‌، ئه‌وانه‌ له‌ سێداره‌ دران و به‌وه‌ هۆیه‌وه‌ فوشه‌ زیاتر که‌ سایه‌تی زیاده‌یکردو خۆشه‌ویست بربوو،

ده‌سته‌ی دوژمنانی نابلین ده‌گه‌ران و سه‌ریان به‌هه‌موو شوێنێکدا ده‌کردو ده‌یان و یست له‌ ناخاف و به‌نه‌ینی زه‌بری خۆیان به‌وه‌شێن، له‌ پۆلی (3) نیوزدا، واته‌ (25/ی دیسه‌مه‌ری ساڵی 1800)دا کاتێ نابلین ده‌یویست به‌ کۆلانی سن نیکر⁽¹¹⁾ دا بچێت بۆ ئۆپێرا، ته‌قینه‌وه‌یه‌کی گه‌وره‌ له‌وێ رویدا، ئه‌و گالیسه‌کی نابلینی تێدا بوو نزیکی (10) چرکه‌ بوو به‌وه‌شوێنه‌دا تێپه‌ربوو که‌ ته‌قینه‌وه‌که‌ پوویدا، سه‌رحاده‌و شۆسته‌که‌ له‌خوێندا شه‌لا بۆوه‌، له‌هه‌مان کاتیشیدا ئه‌و گالیسه‌کی نیوه‌ی خراپ ببوو به‌سه‌لامه‌تی نابلینی هه‌رگه‌یانه‌ ئۆپێراکه‌و نابلین زۆر به‌ئاسایی چووه‌ شوێنه‌ دیاریکراوه‌که‌ی خۆی، ته‌نانه‌ت ئه‌وانه‌ی ناوئۆپێراکه‌ چه‌ند ده‌قیقه‌یه‌ک دوا‌ی ئه‌وه‌ هه‌والی ته‌قینه‌وه‌که‌یان زانی، له‌وێ کۆکۆلینه‌وه‌ پۆلیسیانه‌ی به‌پێوه‌چوون هه‌یج گومانێکراوێک ده‌ستگیر نه‌کرا، نابلین دانیابۆوه‌و باوه‌ری خۆی له‌سه‌ر ئه‌وه‌ ساغکردوه‌ که‌ ژا کوینه‌کان ئه‌م کاره‌یان نه‌نجامداوه‌، نابلین فۆشه‌ی به‌وه‌خه‌تیارکرد، له‌به‌ر سه‌رقالی له‌گرتن و راوه‌دوونانی لایه‌نگرانی سیستمی پاشایه‌تی، ئاگای له‌ ژا کوینه‌کان نه‌ماوه‌و فه‌رمانی پێدا ئه‌وانه‌ به‌کجاری به‌کلابکاته‌وه‌، فه‌رمانیدا لیستیکی (130) که‌سی له‌ ژا کوینه‌کان و لایه‌نگه‌رکانیان بنوسێته‌وه‌و ده‌ستبجێ ئه‌وانه‌ ده‌ستگیر بکێن و راسته‌وخۆ دوور به‌خێنه‌وه‌ بۆ گویان- یان دوورگی سشل⁽¹²⁾، که‌ به‌ ده‌گه‌نه‌ن که‌س له‌و دوورگیه‌ به‌زیندوویی ده‌گه‌رایه‌وه‌، پارێزگارانێ هه‌موو شاره‌کانی فه‌ره‌نسا که‌وته‌ن گرتنی ژا کوینه‌کان و لایه‌نگه‌رکانیشیان، ئه‌وانه‌ی ناویان له‌ لیسته‌که‌ی فوشه‌ نووسی بۆوه‌ی هه‌بوو، دوا‌ی ده‌ستگیرکردنیان دوور نه‌خرانه‌وه‌ بۆ تاراوگه‌، به‌لکه‌ر خرا نه‌ زیندانه‌کانی ده‌ولت له‌ فه‌ره‌نسا، پێشه‌وه‌ی لێکۆلینه‌وه‌- یان دادگایی بکێن، ته‌نانه‌ت کاتێ راستییه‌کان روون بوونه‌وه‌و تاوانباره‌ راسته‌قینه‌کانیش دۆزانه‌وه‌ ئه‌مانه‌ ئازاد نه‌کران.

ئێه‌ی ئه‌و پلانه‌شی ئاشکرا کرد هه‌ر فوشه‌ بوو و نه‌مه‌شی له‌ وکاته‌دا ئاشکرا کرد که‌ ژا کوینه‌کانی خه‌ستبوونه‌ زیندان و بۆ تاراوگه‌ی ناردبوون، له‌ راستیدا فوشه‌ یه‌که‌م که‌سبوو که‌ ده‌یزانی ژا کوینه‌کان ده‌ستیان له‌ وکاره‌ دانییه‌و نه‌مه‌شی ته‌نها بۆ هێوێرکردنه‌وه‌ی نابلین کرد، دووه‌فته‌ دوای ئه‌م رووداوه‌ی گه‌ره‌کی سن نیکر، له‌به‌ره‌به‌ری کۆتایی هاتنی گه‌ران و ده‌ستگیرکردنی ژا کوینه‌کان، که‌ سێک به‌ناوی (کارن) ده‌ستگیرکرا و دوا‌ی ئه‌و هه‌ندێکی تر به‌م ناوانه‌ گه‌ران، سن رۆان و بۆرمون و نزیکی دوانزده‌ که‌س که‌ لایه‌نگرانی رژیمی شانیشینی بوون و له‌ پارێسیدا نه‌بشته‌جێ ببوون، کابن و سن رۆان، یه‌کسه‌ره‌ دانیان به‌وه‌دانا که‌ ئه‌وان ئه‌و ته‌قینه‌وه‌ی گه‌ره‌کی ناویراویان نه‌نجامداوه‌ بۆ کوشتنی نابلین، دیاره‌ ئه‌م پلانه‌ش له‌ لایه‌ن سه‌رانی لایه‌نگرانی شانیشینییه‌وه‌ نه‌خشه‌ی بۆ کێشرا بوو هه‌تا بته‌ماله‌ی بۆینه‌کان بێته‌وه‌سه‌ر ته‌خت و تاراجی

¹¹¹ - 1 - ئه‌و چوار که‌سه‌ به‌م ناوانه‌ بوون: سراسی و ئارنا و دهرویل و ئوینو لوبرن.

¹¹¹ - سن نیکر: گه‌ره‌کی که‌ له‌ پاریس و ده‌کوته‌ خۆره‌هلانی باکووری نه‌وشاره‌.

¹¹² - 1 - کۆمه‌له‌ دوورگیه‌که‌ ده‌کوته‌ ئۆفانووسی هندییه‌وه‌ سه‌رووی دوورگی ماداسکار، که‌نه‌وگات سه‌ربه‌فه‌رنسا بوون و دواتر له‌ ساڵی 1813)دا که‌وته‌ زیر ده‌سه‌لاتی

بریتانیا، (و- فارسی)

2- بۆنه‌کان: مه‌به‌ست له‌ بته‌ماله‌ی شانیشینی فه‌ره‌نسییه‌، که‌ نیتا له‌ تاراوکه‌دا ده‌ژین، (و- کوردی)

پاشايه‌تې، ناشکرايوونې پلانگړه‌کان هېچ فشاره‌کانې سر ژاکوبنه‌کانې کم نه‌کړده‌وه و پرياردرا به‌همان توندو تيزښ
ه‌لمه‌ت بېرته‌سره لايه‌نگراني گه‌رانه‌وه‌ی رژيمی شانشينی، ناپليڼ ويستی به‌يک تير دوو نيشانه بېټکې، دواتر
که‌به‌نويانگوت: فوشه‌گرتن و دورخسته‌وه‌ی ژاکوبنه‌کان به‌ناپه‌وايي ده‌زانی، ناپليڼ له‌وه‌لامدا گوتی: فوشه‌سهره ... نو
هميشه‌ ناوايېر ده‌کاته‌وه، هرچې نېکيت تازې زگرنگ نيه، من له‌سهری نه‌مانه پشتم کړده‌وه و دلتيا بووم) زورجاریش
لايه‌نگراني رژيمی شانشينی پلانی کوشتنی ناپليڼيان دانانو سرکه‌وتوو نه‌بوون، به‌لام له‌گل نه‌وه‌شدا ناپليڼ به‌نه‌ندازه‌ی
ژاکوبنه‌کان کينه‌ی له‌لايه‌نگراني رژيمی شانشينی نه‌بوو، وه‌ک خه‌ک ده‌يانگوت: ناپليڼ چې رق وکينه‌ی هه‌بوو به‌ژاکوبنه‌کانې
رشتو له‌به‌رامبه‌ر لايه‌نگراني سيستمی شانشينيدا کينه‌دږزی نه‌وتی نه‌مايوو تادږبه نه‌وانيش بېکات، واته: که‌فوکولی
دپنده‌ی سريپوه، ناپليڼ ده‌يتوانی له‌کاتی پټويستدا بڼ به‌زه‌یي بټ و له‌همان کاتيشدا خوږن ساردی و نارامی خوی
بپاريزت، به‌لام راستيه‌که‌ی نه‌وه‌بوو ناپليڼ ده‌يوست لايه‌نگراني رژيمی شانشينی بېنټه‌ ژرياری فوره‌نسای نوی و ناشتی
نه‌ويان له‌گه‌لدا بکات له‌به‌ره‌ی بورينه‌کان جيا بېنه‌وه، به‌واتايه‌کی روونتر، ناپليڼ ده‌يوست ناشتی له‌گل نه‌ولايه‌نگراني
گه‌رانه‌وه‌ی سيستمی شانشينيدا بکات که‌قانونی بوونی حکومتی ناپليڼ به‌ره‌سمی ده‌ناسنو نه‌گه‌ری ملگج کړدنيان
بلحکومت له‌نارادايه‌و نه‌ويش چاوپښی له‌رابورديويان ده‌کاتو ده‌يانبه‌خشيت، به‌لام له‌گل نه‌وکه‌سانه‌ی که‌ناشتيان
نه‌دکړدو ته‌نها له‌بيرو کاری نه‌ودابوون بورينه‌کان بگه‌پټنه‌وه‌سره ته‌ختی پاشايه‌تې، به‌وپه‌ری بڼ به‌زه‌بيانه له‌گه‌لياندا
ده‌چولانه‌وه و کوشت و بڼی ده‌کړدن.

پيش‌شهری مارنگو ناپليڼ فهرمانی به‌فوشه‌ دابوو ليستېک بکاته‌وه به‌ناوی نه‌وکلچ کړدوانه‌ی که‌نه‌گه‌ری ريگانديان بق
گه‌رانه‌وه‌ی فوره‌نسایان پېډريټ، ده‌ستووسه‌کانی سهرتايی نه‌وانوانه‌ نزيکه‌ی (100) هزار کس بوون و (52) هزاريشيان
به‌پټی فهرمانی ميټووی په‌که‌می واندو مری (1800/10/20) گه‌رابوونه‌وه فوره‌نسا، له‌وايسته تازده‌ی که‌ناوی نه‌وانه‌ی بډيان
هه‌بوو بگه‌رينه‌وه فوره‌نسا زورلوه زياتريو که‌پيشبيني کړابو، له‌(125) هزار کسې ناواره (141) هزار کس موله‌تی
گه‌رانه‌وه‌ی فوره‌نسایان پېډرابوو به‌مهرجن له‌ژير چاودتري پوليسدا بڼ، ته‌نها (3373) کس له‌م ليپورنه‌ گشتيه بېبه‌شکران.
به‌لام ناپليڼ به‌وه‌وه نه‌وستاو به‌پټی نه‌وپه‌ره‌ی که‌له‌سالی (1802) دا ده‌رچو، هر په‌ناهنه‌ده‌ی که‌فهرنسی ناواری
ولاتير سویند به‌به‌نه‌مه‌کی بق رژيمی تازده‌ی فوره‌نسا بغوات، بقی هميه بگه‌پټنه‌وه و ليپورن ده‌يگريته‌وه، به‌وپه‌رياره هه‌نديک
له‌وپه‌ناهنه‌ده‌ی تريش که‌باری گوزه‌رانيان خراپيوو گه‌رانه‌وه فوره‌نسا. بقماوه‌يک ولات نارامی به‌خوپه‌وه گرت و ناپليڼ
به‌شوق و زه‌وقه‌وه خه‌ريکی جټيه جټکړنی کاروباره سياسييه‌کانی ده‌ولت بوو، هېچ کات نه‌له‌پيشترو نه‌دواتريش ناپليڼ
نه‌وه‌نده‌ حزی نه‌دکړد ناشتی له‌گل هاوپه‌يمانانی نه‌وپايدا⁸¹⁷ بکات، نه‌وپټويستی به‌وناختی کړنه‌بوو، له‌لايه‌ک بقنه‌وه‌ی
گرنگی به‌باری نيداری و نابووری ولات بدات وله‌لايه‌کی تريشه‌وه ده‌يزانی گه‌ل فوره‌نسا تينوی ناشتی کړنه، سهره‌نجامی کار
به‌تاييه‌ت بقنه‌وه پټويستی به‌م ناشتی کړنه‌بوو هه‌تا کاروباره‌کانی ده‌ولت به‌گشتی و بواری نابووری ته‌واو پټکاخته‌وه.

(3)

ناپلین له هه لېږاردنی دهستیارنکی سیاسیش، به هه مان لیزانی له هه لېږاردنی فوشه سه رکه وتوویوو، چونکه پرنس تالیران نیشانیدا که له هونری دیپلوماسیدا که سیکي ته پرده ستو کارایه، به لام تیروانینی ناپلین له هه ریه که له فوشه و تالیران جیاوازیوو.

ناپلین که لکی له فوشه و ده زگا پۆلیسه کی ئو و ده رده گرت، له هه مان کاتیشیدا به که سیکي خراپه کارو دلون پیسی له قه له م ده دا، چونکه ته و او متمانی به فوشه نه بوو، جاسوسی تاییه تی خوی بۆ چاودیری کرنی ئو دانا بوون و له م بواره شدا ناپلین نهیده توانی به سه ر وه زیړه کی⁽¹⁴⁾ خۆیدا سه ریکه ویت، له م رووه وه نه ناپلین بۆنا پارت و نه له لکمه نه دری ماکدونی ش نه یانده توانی شان له شانی فوشه به دن، چونکه فوشه له چاوتروکانیکدا ده یترانی یه که به یه که هه موو ئو که سانه بنا سیت که ناپلین به جاسوسی له سه ر ئووی دانا بوون.

له بواری ئاسایشی ناوخل ناپلین پیوستی به فوشه بوو، چونکه وه که گوتمان ناپلین له م رووه وه تۆزی فوشی نه ده شکاندو ناچار بوو پشت به فوشه به سیت.

به لام له رووی دیپلوماسیه وه ناپلین له تالیران که م توانتر نه بوو، ته نانه ت له هه ندیک رووه وه له ئویشی تیده په راند، هه رچه نه ده تالیران وه زیړی ده روه بوو و به که سیکي به پیز هه ژمارده کرا، وه لی ئووه ناپلین بوو که هه میشه فه رمانو ریوشوینی بۆ تالیران داده نان.

به کیک له گه و ده ترین سه رکه و ته نه کانی ناپلین ئووه بوو، توانی گۆرانکاری به نه رته ی بخته نه او سیاسه تی روسیا، ناپلین په یامیکی ناراسته و خوی بۆ پلی ئیمپراتۆری روسیا ناردو تیییدا ئاماده یی فه ره نسای ده ری له ئازادکردنی هه موو ئو سه ر یازه رووسیانه ی له جه نگی کورساکفی سالی (1799) دا به دیل گیرا بوون، بچ هیچ مه رج و خواستیک له به رامبه ر ئه مه دا، له و کاته دا هیچ دیلیکی فه ره نسایی له روسیادا نه ما بوون و نه مه ش بووه جیگای دلخۆشی ئیمپراتۆری روسیا و بۆ به دوا داچووونی ئه مه ئیمپراتۆری روسیا، ژنرال سپرنگپورتنی بۆ پاریس نارد، سپرنگپورتن له ناوه راستی مانگی دیسه مبه ردا گه یشته پاریس، ناپلین له یه که م دیداری له گه ل ژنرال ناویرا و گه رمترین سۆزو خۆشه ویستی وریزی بۆ پلی ئیمپراتۆری روسیا ده ریچی و جوانمیزی و شکۆمه ندی ئووی ئاماژه پیکرد، ناپلین نه که هه ر لپاریدا ئو (6) هه زار سه ر یازه دیلی روسیا ئازاد بکړن، به لکو فه رمانیشیدا له سه ر خه رچی ده ولته ی فه ره نسا جلوه رگی تازه ی یه که سه ر یازیه کانی خۆیان به دن و پیلووی تازه و چه که کانیشیان به نه وه، له پای ئو وه له سوکه و ته دۆستانه یه دا له نیوان دوو دۆژمنی سه ره ختی یه کتری ئه مه پیشینه ی نه بوو، نامه یه کی تاییه تیش له لایه ن ناپلین وه بۆ ئیمپراتۆریه تی روسیه نێردراو له ناوه رۆکی ئه و نامه یه دا نووسرا بوو (هه رکاتئ ئیمپراتۆری روسیا بالیۆزی جیگای متمانه ی خوی بۆ پاریس بنیتریت، گریبه ستی په یمانی ناشتی له نیوان فه ره نسا و روسیادا له ماوه ی (24) سه عاتدا ده به ستریت، پل، ته و او سه ری سوورما بوو، ئو که دۆژمنی خوی خۆری فه ره نسا بوو، له پچ بوو

به دۆستو دوسته بچن نامه يكي وه لامي بۆ ناپليڤن ناردده وه و تقييدا باسي ئه وه ي كرديبوو كه پتيويسته ناشتي بكهين و نامازه شي به وه كرديبو كه به ئاره لي ناپليڤن ده توانن ناشتي وئارايي بگيرنه وه ئه وروپا) دواي سهركه وئتي له م كارهيدا ناپليڤن كاري بۆنه وه ده كرد، نهك ههر پهيماي ناشتي له گه ل روسيادا مۆريكات، به لكو ده بويست يه ككتي سهر يازي له گه ل روسيادا بيه ستيت.

بيريكي هاويه يمانيتي كردن له گه ل روسيادا له بهر دوو هۆبوو: به پله ي يه كه له ده ست نه چووني هيچ به رزه وه نديه كه له نتيوان ئه م دوو دهوله ته دا، دوو ميش: بۆنه گهري ئه وه ي به به سه رچووني كات به كركردنه وه ي هه مووه يزي خوي بتوانيت ده سه لاتداريتي برتانيا له سه ر هيندستان له ريگاي روسياي خورشاوا و ناسياي ناوه راسته وه بخاته ئير هه ره شه وه، ئه م بيريكي هه ره له كاتي داگيركردني ميسره وه تادواين رۆزگاره كاني فه رمانپه وايي كريني ناپليڤن، هه ره له خه ياليدابوو وره گوريشه ي داكو تابوو، ئه م بيريكي هه ميه وه هه ره سهر ي نه گرت، به هۆي ئه وخيرا پيشكه وئنه ي په يره ندي نيوان روسياو فه رنسا، برتانيا كيچي كه وئنه كه وله وه.

ناپليڤن نه خشه ي ئه وه ي ده كيشا پي خۆشكاري بۆناردني له شكرك له ژير فه رمانده يي خوي بۆ خورشاواي روسيا بچيت و له ويشدا په يره ندي به سوپاي روسياوه بكات و له ويره هه ردو سوپا به ناسياي ناوه راستدا به ره و هندستان ببات، ئيمپراتوري روسيا بيريكي ناردني سوپا بۆ هندستان وه ترشكردنه سه ر سوپاي برتانيا له و ولاتهيدا به شادمان ي پيشوازي ليكرد، ته نانته بۆنه مبه يسته پيش ناپليڤنيش وره ناماده كاري كردن. ئيفانوف فيچ پلاتوف، كه سه ركرده يه كي كاراخستاني بوو وشه ش مانگبوو به فه رمان ي ئيمپراتور زينداني كرابوو، له پي ناويراويان له قه لاتي پتر كه تقيدا زيندانبوو، هيتايه ده ري و راسته وخو برديان بۆلاي ئيمپراتور و ناويراو يه كسه ره ئه م پرسياره ي له پلاتوف كرد: ئايا تۆ ريگاي هندستان شاهه زاي؟

پلاتوف كه سه ري سورما بوو وهيچ له مه سه له كه نه ده گه يشت، به لاق ئه وه ي زاني ئه گه ره وه لامه كه به نه خير بداته وه ئه وا ده بيه نه وه زيندان، بۆيه يه كه وده ردوو، گوئي: به لتي شاهه زام، ئيتري يه كسه ره كرديان به فه رمانده ي له شكري (دن) كه پيڤكها تبوو له (32) هه زار سه ر يازو فه رمانيان بۆ ده ركرا خويان ناماده يكه ن بۆچوون به ره و هندستان، ئه وچار له شكه به ره و هندستان كه وئنه پي، به لاق پيگا به ينه كه يان ئۆر دريژه ي نه كيشا...، ئه وروپا به دلتيگه رانيه وه سه ري ئه و دقستايه تيه ي نتيوان فه رمانپه واي فه ره نساو ئيمپراتوري روسيايان ده كرد، چونكه ئه گه ره ئه م دوانه به جدي په يره نديه كانيان پته و بووبا، ئه واده بوونه فه رمانپه واي هه موو ئه وروپا، ئه مه ته نها بۆ چووني ناپليڤن و پل نه بوو، به لكو هه موو سياسي ته داراني ئه وروپايي ئه و پۆزگاره ش له وپه وايه دابوو، ترس وله ريژيكي ته واو بالي به سه ر برتانيايدا كيشا.

راسته چهك وه قه م نه يه كاني فه ره نسا له ي برتانيا كه م توانا تريوون، وهك چۆن هيزي ده ر يايي برتانيا له هيزي ده ر يايي فه ره نسا به هيزترو تۆكمه تريو، هيزي ده ر يايي پوسياش به به راورد له گه ل هيزي ده ر يايي برتانيايدا ئه سلن حسابي بۆنه ده كرا، به لاق ئه و پلانه ي ناپليڤن به ناردني سوپاي فه ره نساو پوس بۆ هندستان (ويليام بيتي، سه رۆك وه زيراني برتانيا مه زني گرۆ ده هريكرد، له هه موو كۆشكه كاني كلما ري وشان شيني ولاتاني ئه وروپادا به ترس و له رزه وه چاره پواني هاتني به هاري سالي (1801) يان ده كرد، چونكه له وكه زه دا دوو هاويه يمانه گه و ره كه ي ئاينده ده يان تواني هه موو شتيكيان له ده ستيت، به لاق يه كه م پۆزي به هاري (11 ي مارس) پيشهاتيتكي تر پويدا، كاتي هه والي كوژداني پل: ئيمپراتوري روسيا

گه‌شته پاریس، نابلیون به‌و رهنجی چ‌ند مانگیو دابووی ویه‌وپ‌ی ژیری و وریاییه‌وه ده‌سته‌بری کردبوو ولتیه‌باچو، ده‌مری بوو ویه‌توپه‌یی‌وه هاواری کرد(نو تیره‌ی بریتانیا له‌گلانی سن نکیزدا تیمی گرت، ناماجی نه‌پیکا، به‌لام له‌پترسبورگدا ناماجی پیکا) نابلیون گومانی له‌وه‌نه‌بوو کوژرانی پل له‌ژیر س‌ری بریتانیا‌دیه، نو هاوپه‌یمانیه‌تیه‌ی نیوان شو دوو ولاته له‌شه‌ویکی مانگی مارس‌دا که‌کوده‌تاچی‌کان چووبوونه ژووی خوه‌که‌ی نیم‌پراتقرو کوشتیان، هه‌لوه‌شایه‌وه.

(4)

ده‌بوا نابلیون هه‌موو نه‌ونه‌خشانه‌ی داپه‌شتیوون بگرت، به‌لام شو ده‌یتوانی وه‌ک چ‌ون تۆپخانه‌که‌ی به‌ته‌رده‌ستی به‌کاربه‌یتیت له‌م بواره‌شدا کارابوو، نیت‌ر ده‌بوا به‌ئاراستیکیت‌ر که‌له‌گل هه‌لومه‌رجی هه‌نوکه‌یدا هاتبایه‌وه، پوه‌په‌رو بوپایه‌وه، نیت‌ر مه‌سه‌له‌ی شه‌پکردن له‌گل بریتانیا‌دا وه‌لاتراو ناشتی کردن هاته‌پیش، به‌لام له‌گل نه‌مساوییه‌کاندا ده‌میگبوو گفتوگویی ناشتی ده‌ستی پیکردبوو له‌(9/ی فبرایه‌ری سالی 1801)دا، کوپنستل وه‌زیری دیاریکراوی نه‌مساوی په‌یمانی ناشتی له‌لونه‌ویلدا مۆرکردبوو ونه‌و پیکه‌وتنه‌ش له‌لایه‌نی فره‌نساوه، جوزیف بۆناپارتي برای نابلیون و وه‌زیری ده‌ره‌وه تالیران مۆرکراوو، به‌لام له‌پاستیدا نه‌م دوانه‌ ته‌نها فره‌مانه‌کانی نابلیونیان جیبه‌جی کردبوو و به‌ده‌ر له‌پنهامیه‌کانی ناویراو هه‌چی تریان نه‌کردبوو، نه‌مسا چونکه‌ له‌خوره‌لات وخورناوایه‌وه که‌وتیق ژیر هه‌ره‌شه‌ی هیزشکردن، ناچاربوو قبولی هه‌موو نه‌مه‌رجانه‌بکات که‌فره‌نسا داینابوون، نه‌وه‌ی نابلیون ناماجی بوو توانی له‌و ناشتی کردنه‌ی له‌گل نه‌مساوییه‌کاندا به‌ده‌ستی به‌یتیت، جیاکردنه‌وه‌و داپه‌انی به‌لجیکا له‌نه‌مسا وده‌سته‌لگرتن له‌لوکسامبورگ وه‌موو شو خاکی نه‌لمانیا که‌نه‌مسا داگیری کردبوو وکه‌تبق سه‌رلای چه‌پی روویاری(رن) به‌په‌سمی وئاساندنی گۆماری باتاو (III) و هل ویتیل (III) وکۆماری سیزالپین ولیگوری، که‌نه‌مانه‌ به‌شیکبوون له‌خاکی ژیر ده‌سه‌لاتداریه‌تی فره‌نسا، به‌لام سه‌باره‌ت به‌(په‌مون) نه‌م ولایه‌ته سه‌ره‌تا سوپای فره‌نسا داگیری کردبوو وه‌روه‌ک خوی له‌ژیر پکینی فره‌نسادا مایه‌وه، کوپنستل له‌و نامانه‌یدا که‌له‌ژیر ناویشانی خود کولوردو دابوون: به‌م جۆره‌ی نووسیوه(نیستا شو پیکه‌وتنه‌نامه سه‌رشۆپیه‌ی که‌من به‌ناچاری مۆرمکرد، نه‌م په‌یمان له‌هه‌ردوو پوه‌ی شتوه‌و ناوه‌پۆکه‌وه شتوه‌و نابوو چوانه‌یه‌...)

کوپنستل زیاتر له‌و پوه‌وه‌وه‌ه‌قی بوو توپه‌بیته‌، که‌ده‌یزانی تالیران له‌دانوستان له‌گل شانشین نه‌مسادا، توانیبووی به‌نه‌ینی دیاری ژۆر وه‌ریگرت بئ شو‌ه‌ی کاریک له‌به‌رژه‌وه‌ندی نه‌مسا نه‌نجامیدات، چونکه‌ شو پیکه‌وتنه‌نامه‌یه هه‌رله‌سه‌ره‌تاوه تاکۆتایی له‌لایه‌ن نابلیون‌ه‌وه سه‌رافه‌تی وپنهامی ده‌کرا، هه‌رچۆنیکیت نه‌مسا باری که‌وته لیژی، به‌لام دیاربوو نیم‌پراتق‌ری نه‌مسا له‌به‌رگه‌گرتنی شو زیانه‌گه‌وره‌دا چاوه‌پوانی ده‌رفه‌تیگبوو بۆ پیکسختنه‌وه‌ی خویی ونه‌م نومییدی هه‌ل په‌خسانه‌شی دایق ده‌ست پیکه‌وت وپۆژگار، به‌م جۆره له‌کاتی کوژرانی پل، نیم‌پراتق‌ری پوسیداد، تاکه‌ ولات له‌وده‌وله‌ته زله‌یزانی له‌حاله‌تی شه‌پکردن له‌گل فره‌نسادا مابۆوه بریتانیا‌بوو، نابلیون نه‌خشه‌کانی خوی گۆرین وپیریاری نه‌وه‌یدا

115 - باتاو: واته‌ه‌له‌نای نه‌مرو.

116 - هل ویتیل: خاکی سویرای نیستا (و- فارسی).

هه چى زووتره ناشى له گه ل بریتانیا شاد بکات، بریتانیا پښتوگريزى دیتورى به سرده برد، بازگانی وپیشه سازى بریتانیا له و پښتانه دا له سرانسه رى نه وروپا رکه به ریکى نه بوو، شپږ شى وپیشه سازى دوا ساله گانې سه دهى هه ژده، له پړوى نابوړى پلې به که مى هه بوو به به راورد له گه ل هه مو و لاته وپیشه سازیه گانې نه وکاتدا.

یه کیک له و هک ارانه ی برتوانیه تی فهره نسى توپه و بېزار کړد بوو، نه و هاوپه یمانیه بازگانیه ی سالی (1786) ی نیوان فهره نساو بریتانیا بوو وکه به هڅی نه ووه وپیشه سازیه گانې ناوځی فهره نسا که وتیږ ژیر پکښی وپیشه سازى مانیفاکتوره و کالاکانې تری بریتانیا، له سرده مى کنوانسیونه کان و دیرکتوره کاند شپږی نیوان فهره نساو بریتانیا شپږی بازگانی وپیشه سازى بوو، ویلیام پیت، سر وک وه زیرانى بریتانیا له پتیشه وه ی هه بریاریکى سیاسى هاوپه یمانى نه وروپا دا بوو د ژبه فهره نسا، نه وپیاوه له سرده مى ده سه لاتداریه تی خږیدا یارمه تی پروس ونه مساو پیه مون وهیترى به یی درنځی ده داو له پړوى نابوړى و سیاسیه وه بریتانیا دیارترین ولات بوو، به لام نه یارمه تییه گانې به هاوپه یمانیه تی نه وروپا که لکى هه بوو، نه دانى نه وکه شتى وچه کو تفاقه سه ریا زیا نه ی دانیه لایه نگرانی پښتى شانشینى فهره نسا، بډیه ورده ورده له سالی (1801) دا نه و باوه په هاته نارا، باشتروایه سازش له گه ل فهره مانږه وا تازه که ی فهره نسا دا بکات، به لام نابډی نه وه شمان بریچیت نه م که سانه ی به رژه وه ندیان له گه ل نه وڅاکه ژورده ستانه ی وه که هڅه ندا دهاته وه له گه ل نه م بچوونه دا نه بوون، توپځی بازگانی نه وروپایى ناشتى ده ویست، چینی کرککاریش به ناشکرا هه لده شلآخانه وه مانیان ده گرت وداوای کارو پزگاریوونیان له برسپه تی ده کړد، مه به ست له ناشتى کړنى ناپلین له گه ل نه مسادا نه و بوو، پانتاییه کی زږی څاکى نه لمانیا و نیاتالیا بکه ویتنه ژیر ده سه لاتداریه تی ځوی، دواى مهرگى پل: نیمپراترزی روسیا، جیتشینه که ی نه لکسه نده ر نه و ناشتیه ی قبولکړو له هه مان کاتیشدا پتشنیاری نه وه ی بچ فهره نسا کړد هه مان پتکه وتن له گه ل بریتانیا شدا مږیکرت، لپږسروانى حکومى بریتانیا له وکاتانه دا نومیدى له ناوچوونى پښتى تازه ی فهره نسا یان نه ما بوو، بډیه بریاری دانروستانیا ندا، ویلیام پیت، پتیش کوژدانى پلی نیمپراترزی روسیا ده ستى له کار کتیشقوه و جیگره وه گانې حکومه ته که ی نه و که سانیکیبون سازشکردیان له گه ل فهره نسا دا به باش ده زانی، نادینکتون سر وک وه زیران بوو وه اکسپری لږدیریش بیوه وه زیری ده روه، نه و کابینه تازه یی حکومه ت پایگه یاند بریتانیا به ناشتى کړدن له گه ل فهره نسا دا ناکوک نییه، گفتوگوى ناشتى له شارى نامیندا به ستراو په یمانى ناشتى له گه ل بریتانیا دا له (26/مارسى سالی (1802) دا مږکرا، به پتیی نه و پتکه وتن نامه یه ده بوو بریتانیا له ماوه ی نه و ترساله شپږی له گه ل فهره نسا دا توانیبو ی هڅه ندا و نیسپانیا (جکه له دورکه گانې سیلان (سرانديپ) و (ترینیت) بدرابانه وه فهره نسا، دورگى مالتش درابایه وه شوالیه کان، ده بوو بریتانیا ش هه مو نه و شویتانه ی له کاتى شپږدا له ده ریای نادریا تیک وده ریای سپى ناوه راستدا داگیرى کړد بوون به جتیان بیلیت، فهره نسا ش میسر جیتیپلایت و سواکه ی بگپرتوه و هه مو نه و تالان وپړییه ی له پرمیشدا سوپای فهره نسا کړد بوو ی بگپرتیتوه به بچ پاپ، نه مه څاله سه رکه که گانې نه و پتکه وتنه بوون له نیوان نه و دوو ولاته دا، به لام گرنگترین شت ته نها نه مانه نه بوون، نایا هه ر به نه مه بوو که نه شراف ویرتوانیه تی بریتانیا بډماوه ی (9) سال شپږی ملیونه ها لیره یان بچ سواکه ی ځویان وهاوپه یمانان څه رچکړدو که رسته جه نگییه گانې ځویان له هه مو تر قیانونه کاند هیتابق جولانان ؟ نه وه ی به لای ده سه لاتدارانى بریتانیا وه له هه مو شت ده رده ناکتربو نه وه بوو نه یترانیبو قولانچیک له و شویتانه ی فهره نسا له نه وروپا دا داگیرى کړد بوون له چنگ ده ربپتن.

به لجیکار هژلنداو ئیتالیاو بهشی چهی سهر زئی دن وپیه مون، وهك پیشوو هر له ژیر دهستی ناپلیندا مابوو، هه موئو شانشینه داگیرکراو- یان نیوه داگیرکراوه که میژ ناپلین به شیوه یهکی پاسته وخق- یان ناپاسته وخق له سبیره خزی کرتیبون، بازار پیکیبون بۆ فرشتنی کالاکانی بریتانیا- یان کالای ولاته ژیر دهسته کانی بریتانیا، له دهست چووبون، هه مو ههول وکوشه کانی نوینه هه لژیرو درواوه کانی بریتانیا له پیمانی ناشتی شاری ئامی، ن بۆ پیکه و تنیکی بازگانی بو، تاهه رنه بی که میک له بهرزه وهندی بریتانیا دا بیت، به خۆپایی نه بو سهری نه گرت، بهو جۆره بازاره پ بهر که ته که ناوخوی فره نسا وهك پیشگرتن له دهسه لاتی ناپلین به پوهی کالاکانی بریتانیا دا داخرا بو هه روا ده مایه وه، جگه له مانهش له پوهی سهربازی و سیاسی و ئاسایشی بریتانیاش له بهرام بهر میژ شه کانی سوپای فره نسا دا وهك پیشوو چینگای دنیایی بوونه وه نه بو.

ئوکاتهی ناپلین هژلنداو به لجیکای تهواو خسته ژیر پکیتی خزی زۆرجار ده یگوت (به ندهری ئانورس ده مانچه یهکی له سهر پتی ئاراسته کراوه بۆ دلی بریتانیا...)

ئه گهری ئه وه نه بو پیکه و تنامه که ی شاری ئامین درێژه بکیشیت، چونکه بریتانیا خزی هه تانه وپیه ی به دۆپاو ده زانی، کاتی خه لک له پاریس وشاره کانی تری فره نسا دا هه والی ورده کاریه کانی ئه م پیکه و تنه یان زانی دلخوشتی ئه مانه که بشته لوتکه و ده یانگوت گویا ئه و دوژمنه سهر سه خته ناشتی نه کردنه ی له گه ل فره نسا، دانی به شکست خوار دویی خۆیدا ناوه داگیر کردنه کانی ناپلینی به دروست داناه، ئه م شه په دوو درێژه له هه مو بهر کاندای به سهر که و تویی تهواو که و ته وه.

(5)

چاره نووس وانه بو که له سهر ده می حوکمرانی ناپلیندا فره نسا و ئه وروپا بۆ ماوه یهکی دوو درێژ ناشتی بالی بکیشیت، دوی ئه و دوو ساله که له به هاری (1801)، دوی ناشتیکردن له گه ل نه مسادا تا به هاری سالی (1803) واته: ماوه یهکی که م دوی ناشتییه که ی ئامین له گه ل بریتانیا دا درێژه ی نه کیشاو دووباره شه پ له ئیوان فره نسا و بریتانیا دا هه لایسایه وه، له و ماوه یه دا ناپلین به وپیه ی زالییه وه توانی هه مو کاروباره کانی ناوخوی فره نسا پیکه خاته وه، به تاییه تی گرنگی به ده ستوو پیکردنه ویدا، ناپلین بۆ خوی پاسته وخق سهر افه تی کۆبوونه کانی په رله مانی ده کردو له کۆبوونه کانی ئه جومه نی بالای ئاسایشیدا ئاماده ده بو، که خزی دروستی کردبو، له کۆبوونه کانی په رله ماندا تاوتویی پاچیره کانی ده کرد ئه رگله یی وگازاندانه ی هه بوون له وه زیرو لێپرسراوانی تری ده ولت، بانگه یشتی ده کردن بۆ په رله مان و لێپێچینه وه و پرسپاری ئالۆند ته ماوی لێده کردن، ناپلین چه زیده کرد گوی له که سانی ده سته نگین و هونه رکار بگریته وشتیان لێوه فیزییت، ئامۆژگاری زپکره که ی خزی ئاوژن دویه هانه⁽¹⁷⁾ ی به وه ده کرد که مرۆ له شارێکی غریبیدا پتووسته له بری ئه وه ی بیکار بسوپێته وه

117 - 1 - ئاوژن: گوری ویکمت ئه لکساندر دویه هان و خانوو جوزفین بوو و دوی ئه وه ی ناپلین خانوو جوزفینی کرده هاوسهری خۆی. به ئاوژن ده کوت زپگوری ناپلین،

ئاو براو زۆر قاره مانیه تی تواند له شه ره کاندای،

2 - ئاوژن: بویه لێپرسراوی ئیتالیا، که نه وکات له ژیر رکیفی فره نسا دا بوو، (و- فارسی)

کاتەکانی خۆی بەخوێندنەوە بەسەر یەزێت باشتەر، دواتر ناویراو بوو بە دەسەڵاتداری یەکەمی ئیتالیا، ناپلین ھەموو شتێکی لەم پستەیدا چێژ دەکرد،

(زیادکردنی زانیاری بۆکەڵ وەرگرتن لێی لەبۆاری پراکتیکیدا)

ناپلین لەگفتوگۆکردن لەگەڵ لێرسراوانی دەریایی فەرەنسای بریتانیادا کە یاسای ھەردوو جیاوازی کەشتییە جەنگییەکانی نێوان ئەودانە بۆ دەکردن، ئەوانی توشی سەرسامی و واق و پەمان دەکردن، دواتر دەبینن ناویراو چۆن گرتییەکی زۆری بەبۆاری ئابووریدا (لێرەدا مەبەست لە ئابووری بەپێوانەی ئەو گرتییە دانێو بەبەرەوپێشبردنی بەرھەمی پیشەسازی)

ئێستا دوو سالی بەسەر گرتن دەستی دەسەڵاتی فەرەنسای تێنەپەڕیبوو، کە فەرەنسای لەبۆارەکانی بازوگانی و گومرگ و گواستنەوەی دەریایی و خاکی و زۆرتر، شارەزایی تەواوی وەرگرتیبوو، ناپلین ئەک ھەر دەیتوانی کێشەی سنووری نێوان ئەلمانیا و داواکاری و لاوەتە خودمختارەکانی ئەمریکا بەملکداریەتی بکات، بەلکو دەیتوانی پای خۆی بەپشتبەستن بە میژوو بەسەلمینێت و ھەڵمگزی ئەوانە بەداتەو کە پروپاگەندە ی ملکداریەتی ئێرەو ئەوتیان دەکرد لە نێوان خۆیاندا، ناپلین گوتی لەپار بۆچوونی ھەموو ئەو کەسانە دەگرت کە شایستە ی گۆی لێگرتن بوون، بەلام سەرئەنجام ھەریەک بەبۆچوونەکانی خۆی دەکرد - ئەو پایە ی خۆی بارە ی پێبوو، زۆرجار دە یگوت (کەسی سەرکەوتوو لە شەڕدا ئەو کە سەننێ بەند و پێنمای باش بێت، بەلکو ئەو بە کە لێرساویەتی جێبەجێکردنی ئەو بەند و ئامۆژگاریانە بگرتتە ئەستێ) لە نێوان ئەو کە سە شارەزاییانە ی قسە یان بۆ دەکرد بە دەگمەن قسە ی یەکێکیان و ەردەگرت و جێبەجێ دەکرد - یان باشتەر وایە بێت یان بارە ی تەواوی پێی ھەبوو بۆ جێبەجێکردنی، سەبارەت بەسیاسەتی ناوخۆش ھەریەم شتێو بە دەرکردنی بێر ی تەواو نابێت، بەلکو بە جێبەجێکردنی دەگرت، ئەو پێی وابوو چاودێریکردنی جێبەجێکردنی بێر یارەکانی حکومەت لە بێر یارەکان کە مەترننێ، کاتێ بێر یارەکانی حکومەت خاوەنایان پێ دەکرا - یان باش جێبەجێ ئە دەکران، پاستەوخو و زبیری لێرساوی جێبەجێکردنی ئەو بێر یارە ی دەخستە ژێر لێرسینەو و داوی لێ دەکرد لێ پێچینەو لەگەڵ لێرسراوانی وابەستە بەمە بکات، خزمەتکردن^{۹۱۸} لە دامودەزگاکانی دەوڵەتدا شتێکی مەترسیداریو، ئەو کارمەندانە ی لە دەزگاکانی ئەودا کاریان کردبوو، بە پێری دەیانگێت پایەو کە دەبوا کارمەند درەنگ بھەوتیار سبە ی زووش لەخو ھەلسابا.

بە پای ناپلین پێویستە دەوڵەت تائەو پەری توانا ھەوڵدات کار بە کارمەندەکانی بکات، خۆکە لەسیستمی ئەو حکومەتەدا زوو کارمەندەکان بمرەبان، بەلای ئەو ەو زۆر گرتگنەبوو، تەنانتە ناپلین پای خۆی لەم بارەو بەم پستە یی خوارەو دەردەبڕێت (نابێ بھێلێت پیاو ەکان پیربێن) و بەبۆچوونی ئەو نیشانە ی حکومەتەکردنی سەرکەوتوو لەواتای ئەو پستە یدابوو، ناویراو ھەولی دەدا ھەتائەو پەری توانا موچەو ئیعتیاز بە کارمەندانە ی دەوڵەت بدات، بەلام لەبەر مەبەردا ھەرچی لەتوانا ئیدابوو فشاری دەھێنا بۆ ئەو ی کاری زیاتریکەن، ناپلین بۆخۆی شەوێژ خەریکی ئیش و کاری دەوڵەت بوو، تەنھا چەند سەعاتێکی بۆخەوتن و تەرخانکردنی چارە کە سەعاتیگیش بۆ ناخواردنی ئێوارەو کە مەتریش لەچارە کە سەعاتیک بۆ ناخواردنی بێانیانی

۱۱۸ - مەبەست لەو یە کە لەسەر دەمی ناپلیندا کارمەندەکانی دەوڵەت ئەکەری پێیان خۆردا نا - یان کە مەترین کە مەترخمی و کە مەند یان لەسەر سووت بوو، سزای توند دەکران.

دانابو، شه شهوهی به پتیویست نه ده زانی چاودیری حالی که سانیتر له خوی زیاتریکات، وه که چون په فتاری له گهل سهریازه کانیدا ده کرد، ناواش هه لسوکه وتی له گهل کارمندانانی ده ولته دا ده کربو هه په شهی دادگایکردن وسزادانی لیده کردن، (ترموک) ی پیر که له سرده می پژی می شانشینیشدا کارمندانوبوه، ده گپته وه ده لایت: ناپلین ده میتوانی نیازه کانی خوی به شپوه یه که بلایت ویه جزییک ده راوی زاری خوشبوو وه که شهوهی له گهل هاوکارانی خویدا قسه بکات ده دوا، به وجیره خوشه ویستی خوی لای کارمندانه کانی وه که سهریازه کانی زیاده کردوو ده چووه دلته وه، کارمندانه کانیش له زوری کارکردن وماندوو بووندا ده مردن، وه که چون سهریازه کان له مهیدانی شهردا تیداده چوون، خزمه تکاره کانی شهو چ له مهیدانی شهرو چ له فرمانبهری ده ولته دا، به پیه پی سوزو شهیداییه وه کاریان ده کرد تانیشانه یه کی شانازی- یان زه رده خنه یه کی لامسه للایی ناپلین وه برگیرن، به هوکی پای گشتی که دوا ی ناشتی کردنه که به پتوه چوو ویه پتی بریاری پژی (12 ی تروکوستی سالی (1802)، ناپلین (3568885) دهنگی به لیتی له بهرامبر (8374) دهنگی نه خیر هه بوو ویه کنسولی هه میشه یی هه لپژیردراوو ویه سهریک کوماری فره نسا، له مهوه وه دیارکوت له کوماری فره نسا دا حکومتیکی سهرکوتکه هاته سهرکارو زور دریزه ناکیشیت که کنسولی یه که ده دهیت به پاشا- یان شمپراتور، ناپلین به هه مان شپوهی سه پاندنی دیکتاتوریه که ی خوی کردی، ده وییست ده سه لاتی ناینده شی له سر بنه مای دریزه دان بهو په وشه ی بگریته بهر، واته: لایه نگر ی برژوازی گه وره ی شارو گونده کان وچینی ورده برژوانو کولاک و... هیتری، هاوشپوه بگریته، نینجا په یمانی به بازگاناندا حکومتی فره نسا ده توانیت وده یه ویت بازاری ناوخر له بهرامبر رکه بهر ده ره کییه کاندا پاریزگاری لیبکات ویه شیک له شه اروپا، ته نانه ت هه موو شه اروپاش بکاته شوینی که لک لیوه رگریتی سهرمایه گوزاری وپیشه سازی فره نسا، به مانای بازاری ساغکردنه وهی کالاکان وبارزگانی کردن، شه ده یزانی به مکاره ی برژوازیته ی فره نسی چاوپوشی له دریزه پیدانی حکومته سهرکوتکه ره که یی که به دریزایی میژوی شانشینی بهم قزناغه ناهه مواردها تینه په پیوو، بکه ن.

(6)

ناپلین سووربوو له سهر شهوهی هه له مه پریکی به رده م په یوه ندیه کانی سهرمایه داری وپته وکردنی هیزی خوی بیت لاهریت ونه هیلیت، له مهش زیاتر نه خشه ی ناشتی کردنی ده ولته ی فره نسا ی به په سمی له گهل کلنسی کاسولیکدا کیشاو زه مینه ی بخرشکرد، له میژوی (18- ی بروم) به دواوه، رتوپه سمی مه راسیمه کانی مه زه بی نازادکرد، نینجا بریارده رکرد شه رکی دینی یه که شه ممانیش بگریته و زور له که شیشه کانی که دورخراووونه گه پانده وه فره نساو هه ندیکیشیان که زیندانی کرابوون نازادکرد، دواتر له گهل پاپدا که وته گفتوگو، سه باره ت به چینیته شه مهو به پتی پیشنیاره کانی پاپی مه زن، مه زه بی کاسولیک وه که نایینی په سمی زورینه ی گه له فره نسا ده ناسراو کلنسی کاسولیکش ده که وته ژیر پاریزگاری ده ولته، شه گفتوگو کردنانه پیکه و تننامه به ناویانگه که ی به کنکور دی لیکه وته وه، که به پای میژوونووسانی برژوازی (شاکاریکبوو له گرتنه بهری پیکای دروستی ده ولته)

له پاستیدا شه پیکه وته پاشه کشه کردنی به شیکی سهرکی بوو که شپوشی فره نسا له بهر شهوه ندی نازادی فکریدا به دهر له ده سه لاتی کلنسی میشتبوویه وه.

شورش کاریگری پراکتیکی کلئساو نفوزی په سمی رواجیه کانی به سهر میلته تی فهره نسا دا تاناسنیکي نژد که مکړد بڼو، به لام ناپلین جاري کيتر شوهی دایه وه ده ست کلئسا، هژکاری هم هه نگاوهی ناپلین چی بوو ؟ وه لامه که ناشکرایه و هچ گومان وغوباری له سهر نییه، بن گومان ناپلین بن دین نه بوو، به لام ئیمانیکی لاحسه لالی و سهر توئی به خواهه بوو، به درزیایی ته منی خوی که متین کانی به قسه کردن له سهر مه زه به به فریده دا، هچ کانی گوئی به قسهی نه وپیاوه تاییانه نه ده دا که پتیا نده گوت پشت به خوا بهیسته، کنت کپارامونتی، له سالی (1799) دا به پاپی گوردهی حوته می فاتیکان دانزا که وه ک نوینه ری خوا و ابو له سهر زه وی، ناپلین نه وی به پیره میردیکي فیلباز سیرده کرد، چونک پاپ ناماده بوو ده سیسه و ئوینکات بڅکړانه وهی به مالهی بورینه کان بڅسهر ته ختی پاشایه تی فهره نسا بڅه وهی نه و سامانه ی کلئسا که له سهر دهمی سهر ته ای شورش وه ده سستی به سهر دا گرا بوو بڅکړته وه، به لام نا ویرا و به پرخ له ناپلین دهر ترسا، چون ته وای ئیتالیا که وتیو ژیر پکئی فهره نسا و دای شپي مارانگوش شاری پرم و پاپ خویان به گرفتاری ژرچنگی کنسولی به کم ده زانی، پاپی حوته م زنده قی چوبو و به چای زیاده و وچه ته سهری ناپلونی ده کرد، ناپلینیش باوه پی به هچ قسه یکی پاپ نه بوو و نه وی به که سیکي درون و ده سیسه چی ده زانی، نه م پای هریک له م دوانه بوو که له بهرام بهر یکترياندا مه بوو، چ پیش ناشتی کردن و چ دواتریش، هچ یه که له م دوانه تاسهره مرگیش هم تیروانینه ی خویان نه گورپی، که سایه تی خودی پاپ به لای ناپلینه وه گرنگه بوو، به لکو هیزی کلئسا گرنگو که له بهر چا و نه گرتنی نه م نه ده کرا، نه م ش تنها له بهر نه و نا مانه وی هیزه سهر بازیه کانی فهره نسا له ئیتالیا دا زیانی پیده که یشت، به لکو له بهر نه و بوو نه گه ر بتوانیت کلئسای کاسولیک بخاته گل لایه نگر خوی که لکی نژدی مه بوو، ناپلین که (بالساموی)^(۱۹) پیشبینی که و کانتی^(۲۰) فیله سوفی به گوپالیک ده په تاند، ده یگوت (که شیشه کان به به هاتن له کالیوسترویه کان و کانتیه کان و هم مو خوش^(۲۱) خه یالاته کانی تری نه لمانی) دریزه ی به قسه که ی ده دا و ده یگوت (چونکه سروشتی مرق و وایه و حه زده کن شتی ناناسایی باوه پیکن بویه باشت وایه ده رگای کلئسایان له پوردا بکه نه وه، تابچن گوی له پرتمای و دانایی ساخته ی مه زه بی بگرن، به لام باړنگایان پینه دین نژد فله سه فیه چیه تی بکن، ناپلین له و پوپایه دابو ی و وکردن و ده به ننگر دنی خه که کلئسا بیران لاچه پ ده کات، به واته یه کيتر: پوپ به پوپ بوونه له گل نه و پیره فیلباز ده (واته: کنت کپارامونتی، که خوی نا و نا بوو پاپی حوته م و خه لکی که مژه بوون نه وانه ی باوه پیان به و ده کرد، که نا ویرا نوینه ری خواجه له سهر زه ی)، سیخوپو پیاوانی ئاسایشی سهر به فوشه به نه ینی که لکی باشیان له که شیش و پیش نوئی که ران ده کرد بڅ به رزه و نه ندی ده ولت (حکومت) جکه له م ش له وده باشت بوو ده سه لاتدارانی حکومت خه که بخه نه و نه و ئالیزیه ی گوتی فیله سوفه کان که که سهری لیده رناکات، هه روه ها ناپلین له وپوپایه دابو نه م پوئیس په شای کاسولیک، بڅه ویر کردنه وهی شالوی هه لچونی سهر دهمی پوئشنگری و بیرزکی

¹¹⁹ - ناروف بالساموی: په کیکه له پزیشکه کانی ئیالی و نه له که یازنکی به نا ویاک بوو (1734-1795) و په کیکه له پیره وانی باوردار به زانستی کیمیا و نېال و فاکترتو جادوگری، له کوشکی پاشایه تی لوسی سازده همدا سگ و بهای زوری همبوو، نه و له مسه له ی که ر د نه ندی که ی سازنده تیوه کلاوو و شان رقی لیه لساو له فهره نسا ی دور خسته و.

(و- فارسی)

¹²⁰ - فیله سوفیکی نایدیالستی نه لمانیو له کونیکسرت له دایکپروه (1721-1804)

¹²¹ - خوش خه یالاته کانی: خه یال پانونه کان، (و- کوردی)

شۆڤشگنېرى باشتىن پىڭاچارىيە كارىگىرى راستىنقى ھىيە. پىڭكە وتىننامەى نىوان پاپ وناپلىن كەبەلنىڭدا بەناۋانگە لەيلىلىق سالى (1801) دا مۆڭرەكرا لە (15/ى ئىبرىلى سالى (1802) دا ئوقانوتىش كەبەلى ئو پىڭكە وتىننامەى دەرىجى كارى پىڭرا، پىڭخراۋىيە تازەى كلىسەى كاسولىكى لەفەرەنسادا دىارىدەكرد، ئەمەش چەند بېگەيەكى ئو پىڭكە وتىن نامەيە، نابلىن مەزھەبى كاسولىكى بەمەزھەبى زۆرىنەى خەلكى فەرەنسا ناسىيوى، ئەك ۋەك ئوۋەى مەزھەبى پەسمى دەۋلەت بىت، كەلەپىش شۆڭشدا مەزھەبى پەسمى دەۋلەت بوو، ھەرۋەھا مۆلەتى ئوۋەيدەدا مەراسىمە ئايىنىيەكان بەنازادى بىكرىن، لەبەرەمبەردا پاپا پابەندبوو بەۋەى ھەرچى ئو ملكومالەى كلىسەى كاسولىك كەلەسەردەمى شۆڭشەۋە دەستى بەسەردا گىرابوو، دەستى لىئەلگىرت.

ناپلىن بەكەيى خۇى ئەسقىنى گەۋرەى ئەسقىفەكانى ھەلدەبۇاردو دىارى دەكرد، دواى ئەمە پاپ ھوكمى بەشەرىى ناسىنى ئوانەى دەرەكرد، ئوۋكەشيشانەى لەلايەن ئەسقىفەكانىشەۋە دادەنران، چۈنكە دەۋلەت داينەناپوون ولەپىڭاى دەنگدانەۋەنبوو نەپاندەتوانى ھەتاسەر گىرتىتى مانەۋەيان لەسەرئەم پىشەيە دەستەبەر بىكرىت و دەۋلەت ئەمەى نەدەگرتە ئەستى، ئو فەرمانانەى لەلايەن پاپەۋە دەرەچوون كارىان پىتەدەكرا، مەگەر پىشتەر مۆلەتى لەدەۋلەتۋە پىدراپا، ئەمەبوو پىڭكە وتىننامەى كىنىڭدا كەزىاتەر لەسەد سالى دواى نابلىننىش ھىزو كارىگىرى خۇيان ھەرامبوو، نابلىن لەلىڭدانەۋەكانىدا ھەلەى نەكردبوو، چۈنكە ماۋەيەك دواى ئو پىڭكە وتىننامەى پىڭانەيتى كاسولىكەكان لەھەموو قوتابخانە ئايىنىيەكاندا ۋانەى تايەتايان بەقوتايىيەكان دەگوتەۋە لەۋ ۋانانەدا كەۋشە بەۋشە نووسراپۇرە، دەپرا خۇيىڭداكارەكان دەرخیانكردباۋ ئەمەش بىرىتى بوولە:

يەكەم: خۋاى گەۋرە نابلىننى ۋەك نوپىنەرى رووخسارى خۇى ئاردۇتە سەرزەۋى.

دوۋم: ئو كەسانەى لەئەركەكانى سەرشانى خۇيان سەبارەت بەناپلىن كەمتەرخەمى دەكەن، ئەۋا سەرىپىچى لەدەستورى خاۋەند دەكەن ۋشايسىتەى نەفرەت لىكردنى ھەمىشەين. ئەم پوونكردنەۋەيە ھەندىك راستىتەر لەگەل خۇيدا دىنىتە پىش.

لەمەراسىمەكانى مەزھەبىدا لەسەر مەنبەرەكانى ۋتارىيى ئاينى دەيانگوت: پۇخى موقەدەس بەشپەۋەكى كاتى چۇتەناۋ لەشى نابلىنەۋە لەگەلدا تىكەلاۋبوۋە، ھەتا ئەم بى سەرو بەرەيىۋ بى دىنى شۆڭشگىپەرەكان^(۱۲۲) پىشەكش بىكات، پاستى ئەۋقسەيە لىڭدانەۋەى دواى ئەۋەى، نابلىن بوو بە ئىمپراتۇر، ئەم قەسەيە بۇدوئىمانى دەرەكى ۋھاتنەناۋەۋەى پۇخى پىرۇن بۇ ناولەشى نابلىن لەكاروبارى سەركردايەتى كىردنى سوپاكەيەۋە، لەماۋەى ئوچەند مانگى پىڭكە وتىننامەى كىنىڭدا ، نابلىن بىرۋەكى ئارمى (لژوون دوسنور) كەتا ئىستاش لەفەرەنسادا باۋە جىبەجىكرد، ئو لەسەرەتاكانى سالى (1801) ۋە كەۋتبۇ بىرى ئەۋەى نىشانەيەكى شانازى بۇ پاداشتدانەۋەى ئەۋ كەسانەى لەسوپادا خىزمەتى دىار- يان ئازايەتايان ئواندوۋە- يان خىزمەتى بەرچاۋى دەۋلەتايان كىردوۋە، بىدات، ئەم نىشانەيە چەند جۇرى ھەبوو ۋتەنھا لەژۇر ئاڭادارى فەرمانپەرۋاى پەھادا دەدرا.

له سهرده می ناپلیندا په پړو وښه ماڼۍ خویندن داپړژاو تابه نه مړش^(۴۳) هر به وښه ویه ماوه توه، پاسته نه م له سر خویندنگه سره تابه یه کان نه بوو، به لوم خویندنی ناوه ندی ودواناوه ندی وخویندنی بالا هر وک خوی ماوه توه به چنډ ورده کړپانکاریه که وه، له سهروی ه مووشیا نه وه کاروباری زانکړکان کرایه ژیر ده سلائی وه زیری پوښنیری، زانکړکان له سهرده می ناپلیندا، له به شانه ی خواره وه پیکهاتبون:

1 - خویندنی بالا.

2- ناوه ندی ودواناوه ندی، (دهرچوانی نارهن دی ودواناوه ندی).

کاری سهره کی خویندنگا تابه تیه کانیش (که وابهسته به گهرتی تابه ت بوو، له سهرده می ناپلیندا دامه زرا) ده بوا له پشته کانی نه اندازیاری وه ونه ی وقازی وکسانی ئیداری و... هیت، په روه رده بکات.

چاودیری کردنی سهختی نه کولیدانه شیره ی سهریازی به خویه وه گرتبوو، تاقیکردنه وه کانی کولایی سالی نه م خویندکارانه ژر سهخت وقورس بوو، به لوم قوتابخانه کانی ناوه ندی ودواناوه ندی زیاتر بې په روه رده کردنی خویندکاری بواره کانی نه فسرهبوون، دوی دهرچوونی هر خویندکاری تاقیکردنه وه یه کانی ده کردو ده یانداره کولیدی سهریازی، نه وانه ده یاننوانی له فرمانگه کانی ده ولتیشدا کاریگن، به لوم ه مان نیمیتازی نه وانه یان نه بوو که زانکړیان ته واوکردبوو وپشته که یان دیاریکړاوبوو، ناپلین ه زیده کرد خوی به پاریزه ری زانست وقیرکردن نیشان بدات، شاره زایانی بواری ماتماتیکی وکیما ونه ستیره ناس وفیزناییه کان و... هیت، پاسته وخو خرابوونه ژیر چاودیری خویی وناگاداری ده کردن وگرنگی تابه تی به زانایانی بواری میژویی ده، به تابه ت میژویی میسر، چونکه میسرناسی به چه مکه زانستیه که ی له سهرده می له شکرکیشیه که ی نه و بوسر میسر وداگیرکردنی نه و خاکه سهری ه لدا بوو، ناپلین له زانست نه حجامی باشی ده ویست وده ویست لایه نه کانی قابیلی درک دیداری نه و گرنگی بدات به ده سته وه.

نه و له نامه یی سالی (1812) ی که له شاری فیتسبکی^(۴۴) پوسیاوه بې لاپلاس^(۴۵) ی نووسی، به پاشکاو ده لیت: پتویسته زانست پیش ه موو شتیک له پځای شانازیکردن به نیمپراتر به کاریه پتیرت، له ه لومره چده، ه تا زانستی نه بسترکی وه نه ستیره ناسیش ده توانیت خزمه ت بکات، به لوم ناپلین زانستی گپانه وه ی خوش نه ده ویست وپشتی به مانه نه ده به ست، بې نمونه: نه یده توانی بونی تاسیت^(۴۶) به وه ی بې پزی به قه یسره کانی پوم کردبوو به رگه بگریت، فله سله ی سهرده می پوښنگه ری (لیره ده مه به ست له سهرده می شلرشه) بیرککه ئاییدلوزیه کان به لای ناپلین نه وه جیگای نه فرته لیکردن بوون.

¹²³ - تابه لمړش: ئیشاش نه و قانونه هره ووه - یان زوری تر مه به ستی له سلالی نووسی نه م گپیه که یی زیوی به گمسی سده ی پست ده گریته وه نه م نه م ئیسا. (و- کوردی)

¹²⁴ - ئیشک: شاریکه له ولانی یلارپوسی ئیسا، نه وکات سهره رووسیاووو ده که وته سهر روواری دقیا. (و- فارسی)

¹²⁵ - لاپلاس: بیرمندیکی ماتماتیکی ونه ستیره ناسیکی به ناویانگی قهره نه ی (1749-1820) و زور توژینه موو لیکدانه وه ی سهاره ت به ستیره کان ه میو به تابه تیش دهراره ی مانگ وزه ی ومشری وزوجل، تیره که ی لاپلاس که سهاره ت به جاپوونه ی هساره کانی دهری خوره که له خورخوی جاپوونه، به ناویانگترین تیوری زانستی نه ستیره ناسیه، له بواری فیزیشا به تابه ت له لیکولونه وه نه لگترومگناتیسدا تیوریه کی هیه، ناوړاو نه نامی نه مچومنی زانایانی فرانسابوه. (و- فارسی)

¹²⁶ - تاسیت، میژو نووسیکی به ناویانگی لاتینه، له شاری پوم له دایکوه (55-125 میلادی) نه و ده پتیری ساتامو زور میژوی تره له موموشان به ناویانگتر (میژوی داب ونه ری مبله نه حیرمه ن) نالمان او قه ی رهوانیزانه. لایه ی مروۍ دوستی وه ونه ریانه ی نه و بته خوی نه و ی شولوی میژو نویسه که ی جاپوزی هیت له کال کساننی ترده، له رمانه وانیشدا زور به ناویانوهو نویسه کانی زور روون وناوژم. (و- فارسی)

له ئابووری سیاسیشدا به تاییهت تیئوریه کی فیزیوکراته کانی⁽¹²⁷⁾ به زمان لوسی وته فره ده رانه ده زانی وه ره به وچوره ش سیری کانتی فیهله سوفی ده کرد.

ئامانجی ناپلین پیش هه موو شتیک ئه وه بوو هه مووچوره یاده وری سهرده می شقوش وئایدیلوژیاکی له ناومیشکی خه لکدا په ش بکاته وه، چونکه به لای ئه وه وه پۆزگارێکی نه فرهت لیکراو بوو، ته نانهت ده یویست یادی هه ندیک شتی میژوویی بوو داوه کانی ئه و پۆزگارده ش بیرخه لک بباته وه، نووسین له سه ر شقوش ته نانهت ئاماره کردن به ئه وو پیاوانی ئه و پۆزگارده ش قه ده غه بوو، نه رویسپیر ناویک هاتیق ئه م دنیا یه و نه مارا و بابوق وه تا خودی میرابوق، له م دنیا یه دا نه ژیاون.

کاتی له سالی (1807) دا له ئه نجومه نی بالای زانستی پارس، که سیک که زقر چاکه و باشی له گه ل ده زگا کانی حکومه تدا هه بوون، به هزی ئه وی ناوی میرابوق هینابوو، ناپلین توپه بوو و نامه یه کی بقر وه زیری ناوخق ناروو ئییدا نووسی بوو: باسکردنی میرابوق، بقر ده ملیکوتانی سه رزکیکی ئه نجومه نی بالای زانستی نه هاتوه، هه تا وشه ی شقوشیش له بلوکرلوه کاندای نه ده نووسراو لابرابوو، ناپلین هه ره له سه رته ی گرتنه ده ستی ده سه لات، بیرزکی خرقایمکردن و چه سپاندنی ده سه لاتی له سه ر ئه وه داپشتبوو که داموده زگا کانی پاگه یاندنه کان پتویستیان به دارکاری وته مین کردن هه یه و نه مه شی جیبه جیکرد. ئیستا دوومانگ وچه ند پۆزیک به سه ر کو ده تایی (18- بروم) دا تپه پیبوو، به پیتی بریاریک که له (27/ی مایزدا ده رکرا، شه ست پۆزنامه ی داخستن، بقر ئه وی ئاگاداریکرتنه وه- یان سه ریچیان کردبیت، ته نها (13) پۆزنامه مابوونه وه، ئه م (13) پۆزنامه ش ماوه یک دوی ئه مه بقرچار دانه که مکاریه وه، ئه مچار پۆزنامانه ش (که بریتانیاکان ناویانابوو ده ست سه ری باخه ل) جگه له شتی هیج و لاوه کی هیجی تریان بلوکه نه کرده وه، بقریه خوینه ریشیان نه مابوون.

ته نانهت ناپلین پۆگای به و پۆزنامانه نه ده دا که دژی لایه نگرانی شقوشیش هیج بلوکه نه وه، به مانایه کی ساده تر ئه سه لن نه یه ویست وه بیر خوینه رانی بیتیته وه که پۆزگارێ ئه مانه هه شبوون، بقرنومه: هه ندیک له پۆزنامه کانی ئه لمانیا دژی شقوش وئایدیلوژیه که یانی ده نووسی و به شکه مهندی وه مهنزی ئه ویان هه لاده کوت وگه یاندبوویانه که شکانی فه له ک، چونکه شقوشی له ناویرد، که چی ئه و پۆزنامانه شی له ناو ئیمپراتریه کی خویدا قه ده غه کردن.

ئه و بقریه ئه و پۆزنامانه ی قه ده غه کرد، چونکه ناوی شقوشیان ده نووسی- یان هه ندیک که سایه تی ئه و پۆزگارده، ته نانهت سالنامه ی شیره ده فته ری به ریاخه لیشی قه ده غه کرد که باسی پۆزگاری شقوشی به گوته ی دوو رسته ش ئییدا نووسرا بوو و نه وانه ی چاپیش کرابوون کریانکردنه وه، له گوتارو مه قاله کانییدا باسکردنی سوپسراو هۆله ندای کۆمارین قه ده غه کرا، هه رچه نه ده ناپلین کۆمار ی هۆله ندای له سالی (1806) دا له ناویرد، له سالی (1810) دا که سیک به ناوی باروول بوو، کتیبیکی به ناوی (کرده وه ی فیهله سوف وکۆمار یخوازه کان نووسی) و خه ریکی چاپکردنی بوو، ئه و پیاوه له کتیبه که ییدا به ناشیرینترین شیوه باسی شقوشه کانی کردبوو و به دزبوتیرین شیوه ش به شان و بیالی ناپلین هه لاگرتبوو وکلکه سوتنه و ماستاوکردنی بقریه کردبوو، ناویرا و دلنیا بوو له وه ی کتیبه کی بقر کیشه بلوده کردبته وه و له لایه ن حکومه ته وه په زامه ندی

پیده دریت، به لام به هله داجوونی شو له وه دابوو، نه وکتیبه له ژیر سانسور دهرنه چوو و چاپکردنه که ی پاکیراو مزی پاگیرانه که شی به م جرده نووسراپوو (یاده وهری دیژاری پزگاری پایدووی به بیره یثانوهه).

(ژاکوبینیسمی نهیسی) گوناھیکبوو ده ولته تی ناپلین چاپویشی لیته ده کردو نه دیسه کان ده بوا شو هله یه نه که ن، نیشانه کانی شم ژاکوبینیسمیه نهیته ش له سر خویندنه وهی سه یرو سه مه ره ی نووسینی نه دیسه کان لیکنه دایه وه، بۆنموونه: نه که نووسه ریک باسی پاکدامینی ئاریتیدی (III) کردبا، یان باسی شه رافه تمه ندی (کاتن) ی کردبا، به کسره گومانیان لیده کرد، چونکه نه سیناو پۆم، کۆماری بیوون (III)، سه ریچی شه ره یان ده خسته پال نووسه ره که گوایا ویستویه تی ستایشی حکومتی کۆماری بکات، ناپلین چاپه مه نی ویلۆکراوه کانی شو ولاتانه ی داگیری کردبوون - یان له شه پره کاندایا دۆپابوون له باربرد، نه که که مترین ئاماژه یان به داگیرکرد - یان ژێرده سته یی ولاته که ی خویان کردبا، شو شو پۆژنامه یه داده خراو نووسه ره کانی شی ده سته به سه ره ده کران، ته نانه ت نه وکه سه ی نووسی بیوی گیانی ده که وته مه ترسی بییه وه، چاره نووسی پالمار که کتیب فروقیشیکبوو له سه ره بریاری ناپلین له نوونبرگدا گولله بارنکرا، ته نها تاوانیشی شه وه بوو ئاماده نه بوو ناوی شه ونووسه ره ئاشکرا بکات که نامیلکه یه کی بلۆکری دۆه و بیوه مزی هه راسان بوونی ناپلین، شه مه شه وهی ده که یاند نه که نووسه رو بلۆکراوه کان که من دلستزییان بۆ ولاته داگیرکراوه که یان نیشاندایا چ چاره نووسی که پو به پوویان ده بۆه، نه هیشتنی هه مو یاده یاداشتی پزگاری شقش وینه ماکانی شو، نه په پی چاودیری ده کراو به توندی لیکولینه وهی له سه ره ده کرا، ئاماژه به پزگاری نیشتمانی ومانی تۆتۆتۆمی میلله ته کانی نه وروپای ژیر پکشی خوی قه ده غه بوو، شه مه بوو ره وشی سیاسی ناپلین له بواری چاپه مه نیدا.

(7)

دومانگ دوی شه پی مارنگو وچه نه هه فته دوی گه پانه وهی له ئیتالیا، کنسولی یه که م به پی شو به بریاری له (12/تۆگرتستی سالی) (1800) ده رچوو، شه نجومه نیک ی بۆ په شنووسی قانونه کانی مه ده نی دیاری کرد، تاده ستورتک که بییته بناغه ی په وشی قه زایی فه ره نسو هه موو نه و خاکانه ی له ژیر ده سه لاتی فه ره نسو دابوو، به مزی بوونی چه ند گرفتیک ی گه وره له داپشتنه وه جیبه جیکردنی شه مه دا، ناپلین نه ندامانی شو شه نجومه نه ی که مکرده وه بۆ چوارکس، چونکه شو تاقه تی بوونی شه نجومه نیک ی نه ندام تۆو ده مه ته قی تۆو کربوونه وهی دوور دۆو نه پاره بگرت، به لام شه م چوار که سه هه موویان له قانون زان ومانیه ره ره ی دیارو به توانابوون، شو ده سته یه که بته ماکانی شو قانونه یان داپشت وواتر ناوئرا، قانونه کانی ناپلین، به پی بریاری (1852) په سه ندکراو تائیتاستاش شو قانونه به هایان ماوه به ناوی قانونه کانی مه ده نیه وه نواوی قانونه کانی ناپلین نیشیان پیده گوتریت وگوربانکاری شه وتۆشیان به سه ردا نه هاتوه، له نووسینه وهی قانونه کانی مه ده نیدا که به هیمه تی

128 - | - ئارینید: سه ردارو سیاسه شه داری نه سانیو نازناوی داده پهرموی هه ووو (540-460، پش میلاد) و شه رفترین پایا ولاته که ی خوی بوومو له شه ره کانی یۆنان له که ن حناریاشای پاشای هه خامه نشینه کاندایا - به تاییه ت له شه ره کانی ده ریایی سالامین ویلاته دا نازابته ی زۆری نیشاندوو به ره که به ری تیتوکل هه زمار کراوو بخاره ی نه سانی به په کانی کردوو، (و- فارسی)

2 - کاتن: ره وانیژو سیاسه شه داری رۆمی وکستیکی باوه ر جیکرو دزاییه ی جوانه رستی رۆمییانی کردوو زۆر نووسینی سه رنج واکیشیی له دوی خۆی جینیثوون (149-234، پش میلاد)

129 - کۆماری یون: مه به ست له وه یه پۆزگارک کۆماری یون . (و- فارسی)

ناپلین داریژان: ده بوا قانونی حوکمی مافی له بنچینه دا زالی برژوازیته به سهر فیودالیته و بیته و پیگه و دهسته بالایی خاوه نداریه تی له کومه لگادا چه سپاویته و نه هیلدریت بنه مای خاوه نداریه تی برژوازی بگه و یته بارو یخنی ناسکوه، له مانهش فیودالیته که له لیواری کړې درابوو زه فهری پینه به ریت هه تا نه و کړیکاراننای که ده شیان و یست زنجیره کان بیستین، له عده ی نه یه.

ناپلین پتی و ابو و هی سهره لدانی شوقش له فهره نسادا بق خواستی نازادی نه بووه، به لکو له ووهه و بزوکه خوازیاری په کسانن بوون، به پای نه و په کسانن و به په کچاوسه بیرکردنی خه لکبووه له مافه مه ده نیه کاند، نه ک بارو یخنی کومه لایه تی و نابووری ژبانی خه لک، نه ووه ولیدا نه و نایه کسانیه له ناو قانونی مه ده نی، که خزی دانهری سهره کی بوو، بوه نیته ووه بیخاته حاله تی جیبه جیکردنه ووه دریزه ی پیدبات، سه باره ت به شوقشیش ده یگوت (نازادی ته نها دهسته وازه یه ک بووه) نیت نه و نازادی سیاسی نه هیشت ویه کسانیش به ومانایه ی که خزی درکی پیده کړدبوو به شیوازی قانونی خستیه پوو.

له و کوشه نیگایه وه که پوځیه تی سیستمی لژیکی به ووه ی به رگری ده وله تی برژوازی ده کړد بویه (قانونی ناپلین) بونه جیگای پیته لاگوتن و ستایشی ولاته سهرامیه داره کان و تانیستاش ههریه و شیوه یه یه.

به لام له گه ل نه ووه شدا بین ویزدانترین په خنه گریش ناتوانیت نوکلی له و بکات نه م قانونانه به به راورد له گه ل قانونه کانی شوقشدا پاشه کشه ی کړدبوو ووه نه و باش نه ده هاته وه، هه رچه نده نه م قانونه به به راورد له گه ل قانونه کانی تری هه موو ولاتانی تری نه وروپادا پیشکه و توتو تریوو، جیگای ناماژه بۆکردنه که له م قانونه دا چاوپوځی له زور ده سته و ته کانی شوقشکران، له قانونی ناپلینیدا ژن سهره پیاووه له مه سه له ی میراگره ویشدا کچ له کور که متری به رده که ریت، له قانونه کانی شوقشدا که له سهر بنه مای مرقه دقستانه بوو (بیژوه کان و حالان زاده کان) له بهرام بهر قانونه دا په کسانبوون، به لام قانونه کانی ناپلین نه م خالی لا برد.

(نه هیشتنی مافه کان) ^(۴۰) هه موو سزادانه په زیلکردنه کان دویماره له سهر مه حکومدر اووه کان جیبه جیکرانه وه، نایا له ده رچوونی نه م قانونه و کارپیکردنیدا خه لک نا په زایی ده رپری ؟

به دلنیا ییوه به لئ، ته نانه ت له کاتی ناردنن بق نه جمونه ی تریبونا، هه ندیک له نه ندامه کانی نا په زاییان ده رپری، به لام کاریگری نه بوو کهس گوئی پینه دان، نه و نا په زاییانه ی له سهر وه باسما نکرد زوو په کلایکریه وه نه بوو به له مپه له به رده م نه م قانونانه ی ناپلینیدا (واته: قانونی مه ده نی) ناپلین به جوری نه جمونه ی تریبونه کانی ته ته له کړد، که ته نها (50) نه ندامی بین زمانی ^(۴۱) هیشته ووه فهرمانی ده رکړد نابن نه و نه جمونه ژماره ی نه ندامه کانی له (50) کهس تپیه ریت.

کاتن نه م چاکسازیه له نه جمونه ی تریبونه کاند پوویدا نیت هه موو شقتیک به پیی زه وقی ناپلین به رپوه ده چوو، له مانگی (مارسی - 1803) دا قانونه کانی ناپلین که پیشت له نه جمونه ی بالای ده وله تدا تاوتوئ کربوون، درایه نه جمونه ی

¹³⁰ - به هیشتنی مافه کان: نه م په کیکبوو له سزاکان که له بهرام بهر ناوانیاراندا کراوو له پیس شوقشوه هه بووو له قانونی شوقشدا لا برا، نه وانه دادا بریاری له سهرده دا، نوکسه له مافه کومه لایه تی کانی ییمری ده کراو به مردوو له قه لیم ده دراو به بهرچاوی خویموه نیشانه کانی مردنی خزی ده یینی، واته: میرا ته کی دایه شده کراو هاوسره کهشی به نه لا قدر او هه زماره کراو ده یوانی شو بیکانه وه. (و- فارسی)

¹³¹ - بین زمان: مه بهست له ووه نه و نه ندام تریبونا نه ی مایوونه ووه کسانن ملکهج و باره رپوون و پای راسته قیته خوتان دمرنه ده رپری و ته نها کار توئی بوون، (و- کوردی)

یاسادانان ونه ویش بڼ قاقیله یه که به یه که هنگی بڼ ماده کانیدا، قانونی ناویرلو که له (مارسی، 1804) دا نیمزای کوتایی لیدرا، بویه بڼه مای قانونی فوره نسا، نیستا و ابرزوای گوره ی فوره نسا گیشته ناره زووه کانی خوی، شلپشی برزوای دوی مهرگیشی به رو نامانجی خوی مایه وه و نیتر نه وه پوونپووه قسه کردن له سر درژده دان به شلورش دوی (18/ی بروم) شتیکی نابهجییه، به لام هیچ میژو نووسیک مافی نه وه ی نییه نه و خاله فوره امقشبات که نه م قانونه بویه مهرکاریکی گوره بڼ پیژشکه و تنی نه و ولاته نه رو پایمانه ی ناپلیون داگیریکردن .

به به سه رچوونی پوژگار هندی پرگه یتر بڼه و قانونه زیادکران و به پشته ستن به مانه ناپلیون چینی کرکاری زیاتر ده خسته ژیربار، نه که هر ته نه ا قانونی شاپلیه که مانگرتنی هتا و ازله کارکردنی ده سته یه کی به یه که وه ی به سه رچه وه سه یرده کردو لیکولینه و یان له گلداده کردن و نه و کرکارانه ده نیردرانه دادگا، ته نانه ت له مهش زیاتر، ده فته رچه ی کاریشیان دروستکرد، که له ده ست خاوه ن کاره کاندابوو، به بڼ نه و ده فته رچه یه کرکار نه یده توانی له هیچ شوینیکدا کارکیتری ده ست بگه ویت، له سر نه و ده فته رچه یه خاوه ن کاره که هوی و ازه یتان و ده رکردنی نه و کرکاری وه ده نووسی، ده توانین نه وه به یتنینه وه به رچای خومان که خاوه ن کاره کان تاج ناستیک له م نازادیه بڼ سنووه ی خویان بڼ بیبه شکردنی کرکاران له کرتی پوژانه یان به په یدا کردنی پاروه نانیکي مه مره مژی کردو یانه، قانونی بازرگانیش که له لایه ن ناپلیونه وه نووسرا بڼه، هه موو قانونه کانی بانکداری و نالوگر و بڼر سه و ... هیت، به ته و اوته به هه مان شیوه ی سرئ دانرا بڼو، به کورتی ناپلیون به دانانی قانونی سزادانی کاری یاسایی به یه کجاری ته و او کرد، له سیداره دانیشی هیشته وه و سزای شه للاق لیدانیش که له سه رده می شلپشدا نه مابوو، هیئایه وه کایه و له سر که تنگه ره کان جیبه جیده کرا، قانونی داخکردن و نه وانه ی زیاده ویشیان له قانونه کانی مافی خاوه نداریه تی تاییه ت ده کرد، سزای توندی بڼ دیاری کرا بڼو، نیستا نه م کاره مه زنه ی دانانی قانون ته و او نه ببوو که له مانگی مارسی سالی (1803) دا شه پکردنه وه له گه ل بریتانیا دا سه رله نوئ ده سستی پیکرده وه، ناپلیون دوو باره شمشری له کالان ده رکنشایه وه و نیتر تاکوتایی دوو درژی قاره مانیه تیبه خویناویه که ی خوی نه یخسته وه ناو کیفه که ی.

هه‌لایسانه‌وه‌ی شه‌ری تازه له‌دژی بریتانیا و تاج له‌سهردانانی نابلیون (1803-1804)

(1)

دوای وه‌ستانیکی کورت، دووباره شه‌پی گه‌وره ده‌ستپێک‌ده‌وه‌ دوژمنه‌کانی نابلیون به‌ناشکرا مه‌ترسی شه‌وه‌یان ده‌رده‌بپی و حسابی جدیدان بۆ‌ده‌کرد، له‌فره‌نسا و هه‌موو شه‌خاکه‌ی که‌وتیوه‌نه‌ ژێر پکێفی ده‌سه‌لاتی نابلیون، سوپای به‌توانا دروستکرا‌بوون و ئاماده‌ی جه‌نگ‌بوون، نابلیون به‌دریژایی ته‌مه‌نی خۆی له‌وه‌هه‌راسانبوو ناشتی له‌گه‌ل شه‌و هه‌و په‌یمانانه‌ بکات که‌ده‌وله‌ته‌کانیان حکومه‌تی سه‌رکوتکه‌رو دواکه‌وتوو و فیودالی بوون، له‌سه‌رووی هه‌مووشیان‌وه‌ بریتانیا که‌له‌و پۆزگاره‌دا به‌هێزترین ده‌وله‌تی دنیا‌بوو، به‌تایبه‌ت له‌په‌وی ئابورییه‌وه‌، شه‌ره‌کانی نابلیون ته‌نها بۆ هه‌نانه‌ی نیازی برژوانیه‌کانی فره‌ه‌نسایوو بۆ له‌ناو‌بردنی ده‌وله‌ته‌ کۆنه‌په‌سته‌کانی شه‌روپا و پاکیشکردن‌یان بۆ‌ناو هاوکیشه‌کانی پاراستنی به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانیان، به‌لام له‌گه‌ل شه‌وه‌شدا شه‌په‌ی فره‌نسا، که‌تازه‌ که‌وتبۆسه‌ر پێو بریتانیاش زۆر له‌م له‌پێشتر که‌وتبۆ قوناغی پیشه‌سازیه‌وه‌، واته‌: له‌م په‌وه‌وه‌ بریتانیا زۆر پێشکه‌وتوو‌تر بوو که‌به‌هیچ کلێجیک له‌گه‌ل فره‌ه‌نسادا به‌راورد نه‌ده‌کرا، جیگای خۆیه‌تی لێ‌ده‌دا ئاماره‌ به‌وشه‌پانه‌ی نابلیون بکه‌ین که‌ته‌واو له‌شه‌په‌کانی سه‌رده‌می شۆرش جیا‌بوون، لینین: له‌م باره‌وه‌ ئاوا ده‌لێت (یه‌ک جه‌نگی میلی ئه‌گه‌ری شه‌وه‌ی هه‌یه‌ بیه‌ته‌شه‌پۆکی ئیمپریالیستی که‌ئه‌مه‌ پێچه‌رانه‌که‌شی راسته‌، بۆ نموونه‌: شه‌ره‌کانی شۆرش‌ی گه‌وره‌ی فره‌نسا سه‌ره‌تا وه‌ک شه‌په‌ی میلی سه‌ری هه‌لدا، له‌پاستیشدا هه‌ر میلی بوو، شه‌په‌پانه‌ شۆرش‌گێڕانه‌بوون چونکه‌ به‌رگریان له‌شۆرش‌ی مه‌زن ده‌کرد، له‌به‌رامبه‌ر هاوپه‌یمانی حکومه‌ته‌ کۆنه‌په‌رست و سه‌رکوتکه‌ره‌کانی شه‌روپادا، به‌لام کاتێ نابلیون زۆر له‌و ده‌وله‌تانه‌ی شه‌روپای خسته‌ژێر پکێفی خۆیه‌وه‌، شه‌په‌ی میلی فره‌نسا گۆڕا‌بۆ جه‌نگه‌کانی ئیمپریالیستی و نه‌ویش به‌نۆبه‌ی خۆی شه‌په‌ی میلی تری به‌مه‌به‌ستی ئازادی میللته‌ته‌کان له‌چنگ ئیمپریالیستی نابلیون سه‌ری هه‌لدا) (لێ‌ره‌دا مه‌به‌ستی لینین شه‌وه‌یه‌ له‌به‌کار‌بردنی ئیمپریالیستی به‌ته‌پوانینی گشتی به‌تالان‌بردنی سامانی ولاتانی تهر و واتای چنگی ئیمپریالیستیش له‌مه‌ی دوا‌ی‌اندا شه‌وه‌یه‌ که‌بق به‌تالان‌بردنی ولاتانی‌تره‌) ئێمه‌ لێ‌ره‌و دوا‌یش له‌شوێن‌تردا ئاماره‌به‌مه‌ ده‌که‌ینه‌وه‌.

سه‌رمایه‌داری بریتانیاش به‌پۆلی خۆی له‌شه‌پکردن له‌گه‌ل پکه‌به‌رێ سه‌ره‌خته‌که‌ی خۆیدا، واته‌ سه‌رمایه‌داری فره‌ه‌نسادا که‌وته‌ پێک‌دانه‌نیکی خۆ‌ئاوای، له‌و شه‌په‌دا بریتانیا به‌ژی‌رانه‌ که‌لکی له‌وشوێتانه‌ وه‌رده‌گرت که‌داگه‌ری کرد‌بوون و سوپای نه‌وانه‌شی به‌خه‌رجی خۆیی و چه‌ک و تفاح په‌رداخ ده‌کردن، هه‌روه‌ها ویلیام پیت، به‌ملیقه‌نه‌ها لیره‌ی وه‌ک هاوکاری ده‌دا‌یه‌ پوسیا و نه‌مسا - یان ده‌دا‌یه‌ پروس هه‌تا شه‌وه‌نه‌ ده‌یه‌ فره‌ه‌نسا شه‌پکه‌ن، هه‌مان شه‌وه‌ی ده‌کرد که‌باوکی (40) ساڵ پێشتر یارمه‌تی تیره‌ی ئایروکی و هه‌موو تیره‌کانی تری سوپییستی ده‌دا هه‌تا شه‌وه‌نه‌ ده‌یه‌ فره‌ه‌نسییه‌کان له‌که‌نه‌دادا هان‌بدات، به‌لکه‌ نه‌ویسته‌ جیا‌وازی نێ‌وان شه‌م دووشته‌ ته‌نها شه‌وه‌بوو له‌مه‌ی دوا‌ی‌اندا پاره‌ی زیاتر ده‌درا.

بق ج بریتانیا له سالې (1802) دا ناشتی نامینې له گڼل فەرهنسادا کړد؟ تنهنا ډاگرتنی شه پوړو په شپږه یو کی تاکتیکې بق ماوړی سالتیک، چونکه نو کف وکول وشادمانیږی له کزنایاتنی شه پوړیدا پاش ماوړیه ک زړ له برنوازیه کان و کزلانه کانی بریتانی به ناشکرا په بیان به وږد ناپلیون سرکه وتوووه بریتانیا شه پی ډولاند، ناپلیون تنهنا شه وی قه ده غه نه کړد کالاکانی بریتانیا له بازاره کانی فەرهنسادا ساغ بکړینه وه، به لکو له وشوینانه ی که که وتبونه ژیر ده سلا تی خړشی، چونکه هڅه لندار به لیککاشی له ژیر ده ستدابوو ه موو کاتنی ده یتوانی ه پره شه له ده ریوانی بریتانیا بکات، به تاییه ت له سالې (1802) به دواوه ته واولیو به سر شه دا که زړ له ولاتانه ی به نار سره یخ ه ژمارده کړان شه بریاره ی سره وه یان به سر دا به سپینیت وهاو په یمانی شه وروپاش هیچی له ده ست نه ده هات، ناپلیون دوا ی په یمانی ناشتی شامین زړ له لویسی چوارده ه م مه ترسیدار تریو که له وپه پی به هیزی دابوو وبه شی چه پی پوویاری رنی هینایه وه سر خاکی فەرهنسا، نه گره شه به راورد بکه ین تنهنا له گڼل شه و خاکی ناپلیون هینایه ژیر ده سلا تی ولاتی فەرهنسا، تنهنا ت له گڼل خړلواوی خاکی شه لمانیش که خستیه سر خاکی فەرهنسا ش به راورد ناکریت، حوکمی ده سلا تداریه تی دیکتاتوری سربازی ناپلیون به ناشکرا هه ژمونی به سر شه وروپادا کیشابوو وهستی پیده کړاو شه دیارکه وتنه شی له شه پکړنی له گڼل بریتانیا ده سستی پیکرد، سه باره ت به وشوینانه ی فەرهنسا ش داگری کړد بون ه مان په پره وی ولاتانی شه ووی دوشنی له گڼل دا ده کړد، هیچ به هایه کی بڼه و بریاره ی که له سر ده می دیرکتواره کاند ده رکرا بوو، به وی ده بی کزله کان نازادین، دانه ده نا. به پی ریککه وتننامه کی شامین له گڼل بریتانیا دا ناپلیون ه موو شه وشوینانه ی بریتانیا داگری کړد بون وله ژیر چنگی فەرهنسای ده رمینابون، خستیه وه ژیر پکیفی خوی، واته: سن دومنگ و دورگه کانی ناننلی بچوک و دورگه کانی ماسکارونی وگزیان) له وشوینانه دا خوی له بریاره ی نازاد بونی کزله کان که من بوارد، به لام شه وشوینانه ی که له بریتانیای ساند بون وه په پره وی شه وی نه ده کړد، ناپلیون بق سرکوتکړنی شلپشی توسن لوفرتور له سالې (1802) دا له شکرکی (10) هه زار سربازی نارو توسن لوفرتور که به به هانه ی خیانه تکرود هیندا بق مژدروی سربازی فەرهنسا له (7/ یونیوی سالی 1802) دا به ده سته سکرکرای نیردرا بق فەرهنساو ده سته جی ناپلیون فەرمانیدا قاره مان وسرکړده ی نازادی خوازی ره ش پیسته کان به نه یی ببه له یه کک له زیندانه ژیر زه مینه کانی قه لاتی ژودا به ندبکه ن، ناسازگاری شو وه وای شه وشوینه شیدارو کیتوستانیو ه لسوکه وتی خراپی لیپرسراوانی شه زیندانه له به رامبه ر توسن لوفرتور، تنهنا ت مڅله تی شه وشیان نه ده دا که س سر دانی بکات ونه یانده هیتشت ده وه و ش بیینی وله ماوړی دوو مانگدا له ژیر شه وفشاره بییه زه بیانه ی له به رامبه ر یاندا کړد ناوبراو مرد، ناپلیون پلانی سه باره ت به وشوینانه ش گه لاله کړد بون که له ژیر ده سلا تی فەرهنسدا بون، به لام دوو باره شه پکړدنه وه له گڼل بریتانیا دا شه نه خشه یی شه وی داوخت، هه تا به هوی دوره ده سستی وده خړپانه گه یشتنی ناپلیون له به ر شه پوچرانی په یوه ندی له گڼل ناوچه ی میسی سپی که که وتبق شه ریقای سروو ه موو هریمی لویزیانی له (30/ ی نیبریلی سالی 1802) دا به شه ریقا فرشت، شه ده سته برنوازیه بریتانیه ی له به هاری سالی (1803) دا به ناشکرا هاواری ده کړدو ده یگوت: له ریککه وتننامه ی ناشتی نامیندا فەرهنسا سرکه وت، دوو باره بانگه شه ی شه ویکرد پیوسته نه هیلدریت ناپلیون ده سستی به وشوینانه پابکات که داگری کړد بون وپنگای پینه دریت شوینیت داگری بکات، ناپلیون، پتی وایو دوا ی

ریکته و ننامه‌ی ناشتی ثامین نیتر بریتانیا دورره‌په‌ریزو ده‌سته‌وستان پاده‌وستی و سه‌یری شو پیشهات و کارانه ده‌کات که ده‌یه‌ویت بیانگات.

گفتوگری دیپلوماسی ئالوز ده‌ستی پیکرد، ه‌ردو‌لا نه‌یاند‌ه‌و‌ی‌را و نه‌شیان ده‌ویست نیمتیاز به‌یه‌کتری بدن و ه‌ردو فرنساو بریتانیا‌ش باش نه‌مه‌یان ده‌زانی و درکیان پیکردبوو.

له‌مانگی نیبریلی سالی (1803) به‌دواوه‌ نم دانوستانه به‌رده‌وام بوو وواچاره‌پوانده‌کرا زوو کوتایی بیئت، له‌پاریس و له‌نده‌ندا ه‌ردو‌لا گومانیان ه‌بوو، وه‌زیره‌کانی بریتانیا هیچ یه‌کیکیان پاکتایان یه‌ک نه‌ده‌کوت له‌سەر شو‌ش‌پ‌ه‌ی که‌س‌ره‌تا بئ‌هاوپه‌یمان ده‌مانه‌وه، له‌کاتی‌کا ف‌ره‌نسا له‌کاته‌دا له‌گ‌ل ه‌موو ده‌وله‌ته به‌ه‌یزه‌کانی ئه‌روپادا ناشتی کردبوو، ه‌روه‌ها له‌ف‌ره‌نسا‌شدا برژوازیته دژی شهر بوو، چونکه ه‌ه‌ه‌ه‌ه‌ی له‌به‌ر‌ده‌ندیه‌کانی ده‌کرد، ل‌یره‌دا ج‌ی‌گ‌ای خ‌ق‌یه‌تی ئاماژه به‌ره‌فتاره‌ی ناپلین بکه‌ین که‌ب‌بووه ج‌ی‌گ‌ای س‌ه‌رنج‌ی چاود‌یرانی سیاسی، گومانی ت‌ی‌د‌انییه‌ شو که‌سایه‌تییه‌ خ‌ق‌به‌زلزان و م‌ق‌ن و ت‌و‌پ‌ه‌و ت‌ق‌سنه، رقی له‌ه‌موو که‌س ده‌ب‌زوه و ی‌قی ت‌ر‌پ‌ه‌ی به‌س‌ه‌ر ه‌موواندا ده‌پ‌شت، به‌لام پ‌ی‌و‌سته ت‌ی‌ب‌ینی ئه‌وه‌ش ب‌ک‌رت، ئه‌و له‌پ‌استیدا ته‌واو به‌س‌ه‌رخ‌و‌یدا ز‌ال‌بوو و له‌بنه‌پ‌ه‌دا که‌س‌ی‌کی ه‌یدی و ه‌ی‌من بوو، ناپلین به‌ئ‌ک‌ته‌ری تراژیدی تالما¹³² س‌ه‌رسام‌بوو ز‌ژر گوته‌ی شات‌ق‌کانی ئه‌وی له‌به‌ر‌کرد‌بوون و له‌کاتی شایش‌کردنی شات‌ق‌کانیدا گرنگی پ‌ی‌ده‌داو په‌یامه به‌رزه‌کانی مرژیی ده‌بوونه‌وه ج‌ی‌ای س‌ه‌رنج‌ی، به‌مه‌ نی‌م‌پ‌رات‌ر¹³³ ئه‌وه‌ی به‌پ‌ی‌رده‌هاته‌وه‌که ز‌ژرچار ئه‌وانه‌ی د‌ی‌ن ب‌ق ک‌ز‌ش‌که‌که‌ی، شازاده خان‌من که‌ه‌ش‌ی‌قه‌که‌ی خ‌ز‌یان له‌ده‌ست‌داوه، ف‌ه‌رمان‌پ‌ه‌وایان ده‌ب‌ی‌ن‌یت که‌ول‌ته‌کانیان له‌ده‌ست‌چوه، پاشایان ده‌ب‌ی‌ن‌یت له‌ئ‌نجامی شه‌پ‌ه‌وه ته‌ختی پاشایه‌تیان س‌ه‌ر ژ‌ی‌ربووه، ئه‌و س‌ه‌ردارانه ده‌ب‌ی‌ن‌یت که‌ئ‌م‌یدی گ‌ه‌یش‌تیان به‌ته‌ختی پاشایه‌تی ت‌ی‌دا به‌دی ده‌ک‌رت و ب‌ق پارانه‌وه‌و کلکه س‌وته هاتوون، ناپلین ه‌م‌یشه ئه‌وه‌ی به‌ن‌م‌ونه ده‌ه‌ی‌ن‌ایه‌وه‌و ده‌ی‌گوت: ت‌ر ده‌توانیت له‌نمایشه‌کانی تالما‌دا ه‌ست به‌ده‌و‌وب‌ه‌ری خ‌ق‌ت ب‌که‌یت که‌چ‌ون که‌سایه‌تییه‌کان له‌ژ‌ی‌ر پ‌ی‌کاندا پ‌لی‌ق‌اونه‌وه‌و پ‌که‌به‌رئ و مل‌مل‌انیی دی‌ژ‌وارو غ‌م‌گ‌ین له‌ق‌ول‌ایی د‌ل‌ه‌کاندا ه‌شار‌در‌اوه ئه‌مه به‌روونی ه‌ست پ‌ی‌ده‌که‌یت و ده‌ب‌ینی، ئینجا در‌ی‌ژه‌ی به‌گوته‌که‌ی ده‌داو ده‌ی‌گوت: ئه‌و شایشانه‌ی تالما به‌لای من‌وه تراژیدین، ته‌نانه‌ت منیش گ‌ه‌وره‌ترین قاره‌مانی تراژیدی پ‌ژ‌ژ‌گاری خ‌ق‌م، به‌لام له‌گ‌ل ئه‌مانه‌شدا ئایا هیچ کات‌ی بووه من و ه‌موو ئه‌و ئه‌ک‌ته‌رانه ده‌ست به‌ر‌ز‌کرد‌نه‌وه ب‌ق ئاسمان لایبه‌ین؟

یان له‌ج‌وله س‌ره‌وته‌کانی خ‌ق‌ماندا ورده‌کارو پ‌ک‌ ب‌ین؟ ئایا ق‌ه‌ت بووه ره‌فتاری س‌ه‌ی‌و نام‌ق ب‌که‌ین و پ‌ی‌گا له‌خ‌ق‌به‌زلزانی و پ‌ن‌شم‌ه‌ی ب‌ق ه‌ه‌ل‌سانه‌کانمان ب‌گ‌رین؟ هاوارنه‌که‌ین؟ به‌د‌ل‌ن‌یاییه‌وه نه‌خ‌یر، ئیم‌ه ه‌موومان که‌سانی ئاسایین و وه‌ک که‌س‌ت‌ک ه‌ه‌ل‌سو‌ک‌وت ده‌که‌ین که‌زه‌وق — یان ب‌ق پاراستنی به‌رزه‌وه‌ندیه‌کانی ده‌د‌و‌یت، ه‌موو ئه‌وانه‌ش له‌س‌ه‌ر ئه‌م شات‌ق‌یه‌ی ژ‌ی‌اندا ه‌ن ش‌ت‌ی‌کیان خ‌س‌ت‌ل‌ته‌س‌ه‌ر ده‌سه‌ل‌ت‌داریه‌تی تراژیدیای دنیاو پ‌ولی خ‌ز‌یان گ‌ی‌راوه، ج‌گ‌ه‌وه‌ی ئاویان نه‌کرد‌وه ئینجا که‌پ‌ژ‌لیان لاچه‌پ‌ه‌ک بووه که‌وت‌ونه‌ته پ‌ن‌جم‌ای و نام‌ژ‌گاری تراژیدیه‌نه‌که‌پ‌ه‌ند‌ویاوه له‌م س‌ه‌رمه‌ش‌قییه‌یان وه‌ری‌گ‌یر‌د‌یت. به‌رده‌وام

132 - تالما (فرانسوا جوزف تالما: نه‌ک‌ه‌رت‌گی به‌ناو‌بانگی تراژیدیو ب‌وته ج‌ی‌گ‌ای س‌ه‌رنج‌ی ناپلین، ئه‌و نه‌ک‌ته‌ره به‌ج‌وله‌کانی س‌ه‌رش‌ا‌ژی و نمایشه‌کانی باوه‌ری به‌را‌ت‌یه

(و- فارسی)

می‌رویه‌کان ه‌بوو، شات‌ق‌اره‌کانی له‌س‌ه‌ر ج‌وله‌ی س‌روش‌نی وام‌کرد‌بوو (1763-1826)

(و- فارسی)

133 - نی‌م‌پ‌رات‌ر: ه‌ه‌ه‌ست له‌ ناپلونه

ناپلین به‌سر نه‌خشه و پلانه‌کانی خۆیدا زال‌بوو، ئەو تەنها کەموکۆپێکی هەبوو ئەویش زوو هەلچونی بوو، کە نەبێدە توانی دانەبەخۆید^(۱۳۴) بگرێت، کارگەری توپەییەکانی ناپلین زۆر توندو تیزبوو و هەژمونی دەخستەسەر دەوروو بەرەگەشی و دەی ترساندن، بەو توپەبوونە هونەرە نەندانەیی پای هەموو ئەوانە ی دەگۆڕی بەرە ی ئەم لەسەر حەقەو بەرامبەرە کە ی ناخەقە، تەنها ئەو کەسانە ی ناخی ئەویان دەناسی دەیانزانی و پەیان بەو پۆلە پیاویە ساخەیی دەبرد، تەنانەت ئەو کەسانەش هەندێک جار پەیان بەو راستییە نە دەبربو بە هەڵدا دەچوون، ویزورس، بالوئیزی بریتانیا لە فەرەنسا لەو پەوپایە دابوو هیچ کاتی ناتوانرێت وڵاتە کە ی ناشتی راستە قینە لە گەڵ ناپلیندا بکات و درێژە بکێشێت، ئەمەش لە بەر ئەوە نا کە فەرەنسا لە ناشتی کردنە کە ی ئامیندا زۆر ئیعتیازی دەستگەوتبوون، بە لکو لە بەر ئەوە ی ناپلین لە و وڵاتە نە ی هاوسنوو ی فەرەنسا بوون وامە لسوکه‌وتی دە کرد وەک بێ ی ژێر دەستە نی، بۆ نموونە: لە پایزی سالی (1802) دا ناپلین ئاگاداری سوپسرای کردە وە بەرە ی حەزە کات لە و وڵاتە دا دەستورێکی تازه بنووسرێت وەو حکومە تێک بێتە سەر کار دۆستی فەرەنسا بێت، ئەو وای بە سوپسراییه‌کان نیشاندە دا وڵاتە کە یان کە وێتە نێوان سنووری ئیتالیا و فەرەنسا و دەست نیشانی فەرەنسا ی و بە گرتنە بەر چاوی ئەم تێبینیە جۆگرافیا یانە سوپا یە کە ی (30) هەزار سەریازی لە ژێر فەرماندە یی ژنرال (نی) ئارده‌سەر مەزنی سوپسرا، سوپسراش ملکه‌چی ئەو فەرمانانە بوو، دواتر بوو بە گۆپراپە لی تەواو، هەر لە و پۆزگاره‌ دا بوو ناپلین بە شێکی زۆری لە وڵاتی پەیمونی خستە سەر خاکی فەرەنسا، وڵاتە بچوک و مەزنشینە ئەلمان، دوا ی پێککەوتننامە ی ناشتی لونه‌ویلی سالی (1801) ئیتر نە یانده‌ توانی ئومێدیان بە یارە تییه‌کانی ئەمسا هە بێت و تەواو لێ پرابوون و لە بەرامبەر ناپلیندا هە لده‌ لە زین و پە فزاری ژێر دەستیی وێکەرانه‌ یان دە کرد، سەر ئە نجام هۆ لە نداشت سەخت گوفزاری چنگی فەرەنسا بپۆ وە دیاریبوو ئیتر نە بێدە توانی خۆ ی پزگاریکات، بریتانیا ئەم بارودێخە ی لاگرانسو و نە شەیدە توانی خۆ ی لێدە ریا زیکات، ناپلین لە یە کە م دانیشتنی لە گەڵ بالوئیزی بریتانیا لە (8/ ی فەریایری سالی 1803) دا کردی بە قاقو قیلە و شیرە شپو خۆ ی بە توپە یی نیشاندەو بە ناشکرا هە پە شە ی دە کردن و گوتی: ئە گەر بریتانیا دەست بۆ شە پکردن ببات ئەوا کارێکی خۆ کۆژیە، هەروە ها گوتی: هەمیشە بریتانیا خەریکی دروستکردنە وە ی هاو پە یمانیە تییه‌ و ئەمەش بپه‌ودە ییە چونکە ئەمسا ئەو دە وڵە تە بە هێزە نە ماوە . دواتر ویزورس، لە و نامانە ی کە وەک بالوئیزی بریتانیا لە فەرەنسا بۆ هالسبری وە زیری دە رە وە ی وڵاتە کە ی ئاردن، بە م جۆرە نووسببوو (پێمانوایو نە رە تە ی یە ک ئە فە سەری سوپا ی دیراگوخان گوتی لێدە بێت، ئە ک قە سە کردنی سە رۆکی بە هێزترین وڵاتی ئە وروپا).

ناپلین بە م خۆ توپە کردنە ی وایدە زانی دە توانی ئە لایە ک ناشتی لە گەڵ بریتانیا دا بکات و لە لایە کێ تریش ئاغا یە تی خۆ ی بە سەر ئە وروپا دا بە یلێتە وە، بە لām ئەو لە گەڵ دۆزمنێکی سە ر سەختدا پەو یه‌ پوو بپۆ وە، هە رچە نده‌ لە و پۆزگاره‌ دا لە هە موو بریتانیا دا ناکۆکی توند لە نێوان برێوازیە ت و توێژی ئە شرافدا هە بوو، بە لām هە موویان لە سەر ئە و خالە کۆ کبۆن نابێ ئە وروپا بپێتە کۆ یلە ی دە ستی ناپلینی دیکتا تۆر.

دوای ئو هه په شه یی ناپلین، بریتانیا سوپایه کی سهت هه زار کسه سی خسته تاماده باشی وتواو په رداخی کرد، له (13) ی مارس) دا، ناپلین دواين نواندنې خوی نیشاندو دواتر پایگه یاندو گوئی (نېوه^(۴۵) بپیری شه رتاندوه).
دووباره ده تانه ویت (15) سال شه پکه نه وه منیش بۆنه وه ناچاریکه ن؟).

ناپلین ئوه ی له بریتانیا ده خواست دورگی مالته (که پېش پتکه وتننامه ی نامین داگیری کردبوو وپیری دابو ئو خا که بداته وه شوالیه کان ودواتر ده سستی به سر دا بگریته وه، به لام بریتانیا به به هانه ی ئوه ی ناپلین بپیره کانی پتکه وتننامه ی نامینی پیشیلکردوین، به په له وگرموگر ده سستی له کشانه وه ی له مالتا نیشان نه ده دا، ناپلین به ده نگیکی به ز هاواری کردو گوئی (بریتانیا شه پی ده ویت، به لام ئه گه ر ئوان له پاکشانی شمشیر له کالان ده ستپشخه ری بگه ن، من دواين کس ده بم شمشیره که م بخرمه وه کالان ... ، له وانه یه نېوه بتوان فهره نسا له ناو به رن، به لام قهت ناتوان بیترسین، سلا له وانه ی په یمان شکینی ده کن، ئه گه ر ئوانه پتیانوايه مالته له ژیر ده سه لاتی خزیاندا ده هیلنه وه، ئوا شه پتکی بی ناشتیکردن پرووده دات).

ئینجا ناپلین ئوه وۆله ی جیهتشت که بالونیزی ولاتانی ئه روپایی ولتپرسراوه خاوه ن پله وپایه به رزه کانی تیدا میوانبوون، له سه رتای مانگی ئیبریلی سالی (1803) دا ویزورسی بالونیزی بریتانیا، فهرنسای جیهتشت ویه م جوړه شه پی نیوان بریتانیاو ناپلین که تاکوتایی ده سه لاتداریه تی درېژه ی کتشا، هه لایسا.

(2)

له بریتانیا دا ده یانزانی ئه م شه په مه ترسیدارو دیژورده بیت، له هه مان سه ره تای شه پی ده ستپکردندا (ویلیام پیت) که له سالی (1801) دا ده سستی له کار کتشافقوه، دووباره ده سته کارپوه و هوی ده ست له کارکشانه وه ی (پیت) ی سه رۆک وه زیرانیش ئوه بوو هه موو برژوازیته وئه شرافه کانی بریتانیا پتیانوايو ناشتیکردن له گه ل ناپلیندا ده شتی وشتیکی مومکینه، ناویرا ویش دژی ئه وپایه بوو، نیستا دووباره پۆلی ویلیان پیت ده سستی پتکردوه و ئه وپیاوه تۆسالی تهاو له گه ل شقپشی فهرنسادا شه پی کردبوو وده بوا لیږه وداش لپرسراویه تی شه پکردن له گه ل ناپلیندا بگریته ئه ستری خوی که تۆر له شه په کانی پیشوو مه ترسیدارتربوو، هه رچه نده ویلیام پیت له وپروایه دابوو شه پکردن له گه ل ناپلیندا تۆر له سه رده می شه پکردنی شقپش دیژوارترده بیت، به لام ئه وه شی له بهر چاوگریوو ئه م شه په نابیته جیگای دلنیه گه رانی سیاسی ناوخری بریتانیا، به دلنیا ییه وه فهره نساش له سالی (1803) دا زیاتر زالبوو به سه ره و خا کانه ی که داگیری کردبوون و باری تابووری تۆر له پیشوو باشتروو و سوپایه کی به هیزو ته یارتری هه بوو وله سه رتزییی ئه و ده وله تش سه رکرده یه کی به تواناو په وانیتزیکی ژیری هه بوو، به لام له لایه کی تره وه کارخانه پیشه سازیه کان^(۴۶) و دروستکردنی که لوپه لی زیاتر کاریگه ری خراپی بۆسه ر بریتانیا هه بوو، به تایبته له پروی دروستکردنی چه که وته قه مهنی. ویلیام پیت شقپشی ملوانه کانی سالی (1797) ی باش به بیرما بوو و نیستا

135 - نېوه: بریتانیا.

136 - مه به ست له به ره و پیشوونی پیشه سازی فهره نسا یه: به تایبته چه که وتفاقی جهنکی. (و- کوردی)

له فهرنسادا فرمانپه وایه کی سهرکوتگر له سهر کاره و حکومت ده کات، که ژاکوبینه کانی زږر به درنده یی کوشت و پرکړو شوینه واری هموو جوړه نازادییه کی له ناویردبووه، هم پاستیانه هموویان له ناردابوون، به لام له گال نه وشدا، هژده مانگی سهره تای نهو شه په زږر پوډوای سخته و دیژواری تیدابوون. دوی نهو ی چینی بریژواری بریتانیا به خورشیه وه پیشوازی له پیکه و تننامه ی ناشتی نامین کرد، به لام دوی نهو ی بریاند رکویت نابلیون پیکانادات به هیچ جوړک کالای بازراگانی بریتانیا پوهه نساو نهو شوینه ی داگیریشی کردوون بچیت^(۴۷). به لام توپزی نه شرافی بریتانیا ته وادای شه پری ده کردو لاری لیتی نه بوو، چونکه ده یزانی نه گهر شه پنه بیت نه واده یی حکومتی بریتانی چاکسازی بکات به به رژه ونندی برژو له پیکای ه لېژاردنه کانه وه، به ممش ده بو خویو شه پیکي مه ترسیداری ناو خق سازیکه، نه مه نهو ه لومهرجه بوو که بریتانیای تیکه وتبوو، جگه له مانه ش ترسی یه ک پاپه پینی شق پشگپانه ی چینی کرځکاریش ه بوو، بقیه ه ردو توپزی نه شراف وچینی برژو ناماده ی شه پکردنیوون، له گال ه رهنسدا.

ویلیام پیت، بې پیکارتن له دابه زاندنی سوپای نابلیون له سهر لیواړه کانی خاکی بریتانیا، خه ریکی نه خشه و پلان دانان بوو. نابلیون سهر تا سهرتاسه ری خاکی هانور^(۴۸) که په کیکبو له ولایه ته گه وره کانی نه لمانیاو له ژیر ده سلائی بریتانیا دابوو داگیر کرد، نه و ناوچه ی ش له ژیر فرمانپه وایی مینشینی نالکتور دابوو^(۴۹)، نیجا نابلیون فرمانیدا جار تیکیت به ته واده یی خاکی ئیتالیا داگیر بکاته وه، که تا نه و کاته ش ه ندیک له هیزی سهر یازی ه رهنسای تیدامابوو، نیجا فرمانی به ه لوند او به لچیکا کرد سوپاکه ی خویان بغه نه ژیر ده سلائی حکومتی ه رهنسی، پاش مارو په کیت فرمانیدا همو کالاکانی بریتانیا له ناو ه رهنساو نه و ولاتانه ی له ژیر ده سستی خویدابوون، ده سستیان به سهر دا بگیردیت وه موو نه وانه ی سهر به بریتانیاش بوون، زیندانی بکړن ه تا نه و کاته ی ناشتی له گال بریتانیا دا ده کړت، دواتر سوپایه کی مه زنی له سهر به نده ری^(۵۰) بولونی، که ده که ویته سهر ده ریای شمال کړکړه وه بې ناماده باشی په پینه و هیان وچوونه سهر خاکی بریتانیا، نابلیون له یقینیی سالی (1803) دا، مانگیک دوی ه لایسانی شه، گوتی: نه گهر ه وای تم و مژاوی بریتانیا سن پڅر بواریدات وه ورییت، نه و له نده و په رله مانی بریتانیا داگیر ده کات، له کارویاره کانی خق ساز کردنی ه وړووی سهر یازی به نده ری بولونی، له کړتایی سالی (1803) و سهره تای سالی (1804) دا به چالاکانه که و ته جموجولی ته واوله هموو به نده رکاندا به رده وام بوو، به بوونی سن پڅر ه وای ته مومژاوی بوازی بې سوپای ه رهنسا خق شده کرد خویان له دیدی سوپای ده ریایی بریتانیا به دوریگن ویتوان پې بنینه سهر خاکی بریتانیا، ئیتر نابلیون هموو له مپه په کانی تیکه شکاندن و خوی ده گه یانده په رله مانی بریتانیا، زږرجار نابلیون و زږر له هاولاتیانی بریتانیاش وایان بیرده کرده وه.

(زږر له بریتانییه کان که له و پڅر گاره دا ژایون دواتر ده یانگون، له مانگه کانی سهره تای شه پدا، پلانی دابه زاندنی سوپای ه رهنسا له سهر خاکی بریتانیایان به گالته چاری سهر ده کرد، به لام له کړتایی سالی (1803-1804) دا ئیتر هیچ بریتانیه ک به وپلانه ی نابلیون پیکه نینی نه ده هات و بویه شتیکی جدی، بریتانیا ه رله پڅر گاری سالا ئی (1588) دا که له چاوه پوانی

137 - بچیت: کالای پشه سازی بریتانیا بچیت بې بازارپه کانی ه رهنساو شوینه کانی ژیر ده سستی، بې ساغر دنده یان، (وکوردی)

138 - هانور: ولاته دیرنه که ی نمانییه که له سالی (1866-1946) به تیکبو له ولایه یی پروس و نه مروش به تیکی ساکونی خوارو یک ده بیت.

139 - نالکتور: له نمانیا دا به و شازادنه یان ده کوت که مانی ه لېژاردنی ئیمراتوری نمانیان ه بوو.

140 - مه بست له پوتنیا نیه، نهو به نده ده که و ته باکووری خورتاوی نه وریا، (و- فارسی)

کشتی (نارماد) که شتی نیسپانیا که ده یویست بیته لیواره کانی خاکی بریتانیا و لهنگه ریگریټ، هیچ کاتیکیتر توشی نه م ترسیبی ئیستای نیبټوه، ناپلیون به سرکشی له بهنده رو شارو شاروچکه کانی سرلیوار ده ریای ده گوت و پایده گ یاند پیویسته واکن روانه کن و سرکه و تنمان مسوگره به سر دوزمنی هه میشه یی^(۹۱) فره نسادا.

سه بارت به سوپا و ناماده کاری جهنگی فره نسا، هه والی ترسناک و زیاد پیوه نان و سهیر ده گه یشتنه بریتانیا و نه م هه والانهش پیویستی به وه ده کرد حکومتی بریتانیا هه نگاری جدی بنیت، نه و پیاوه ی توانیبوی له سالی (1798) دا خوی له چنگ میزگی ده ریای به توانا و سوپایه کی به میزی وه ک بریتانیا قوتاریکات و بیعت میسر داگریکات و له سر ینگای خوشیه وه ماته بخاته ژیر پکینی خوی، نه و پیاوه باش ده یترانی که لک له هه وای ته مومزوی ده ریای مانش وه ریگریټ.

نیتر کانی ده ستیگرندی شه پی ناپلیون له مانگ وهفته دا نه مابوو، به لکو که وتب ق سهر پټوز سه عات و ده بی نه وچییکات؟ بریتانیا دورپنگا چاره ی له بهرده مدابوو:

یه که م: نه وه بوو به مشت زټی پټټن و به په له پروزاوان هاوپه یمانیه تیکی نه روپایی رایگه یه نن و نه و هاوپه یمانیه تییه ش له خوره لاتن نه روپاوه میزش بکه نه سر ناپلیون، به وچوره بریتانیا له دست داگریکردنی ناپلیون پزگاریکن، به لام نه مسا که له به رامبه ر ناپلیوندا تیشکابوو له پټکه و تننامه ی ناشتی (لونه ویل) دا نه و هه موو باج وزیانه ی دابوو ولټکه و تټوو، نه یده توانی به وزوانه له وتیشکانه ی راست بیتوه، نه مسا هزی له شه پیوو، به لام نه یده ویست خوی تیوه بگلیټنیت، پروس دودلټوو وپوسیاش مه سه له که ی گابه سوک وگا به قورس نیشاندده دا، گفتوگق له نارادابوو، ویلیام پیټ له دورستکردنی نه و هاوپه یمانیه تییه ناو مید نه بوو ویاوه پی به سرکه و توی خوی هه بوو، له دورستکردنی نه و هاوپه یمانیه تییه، هه رچه نده کاره که به خا و خلیچکی به ره و پیئشده چوو و نه گری نه وه ی هه بوو به لاکه لاک سه رنه گریټ.

پنگای دوره میش وابهسته به خودی ناپلیون بوو، ویلیام پیټی سه رټک وه زیرانی بریتانیا وهاکسبری، ده میگبوو ده یانزانی جورج کادودال، نه دمی ده ستی شوانیه کانه و له لنده ندا ده ژټ و په یوه ندی له گ ل کنت دارتو دا هیه، به تټیوانینی گشتی ده یانزانی کټچ کردووانی فره نسی خهریکی پلانی کوشتنی ناپلیون، زوری نه برد حکومتی بریتانیی له ورده کارییه کانی نه وه گیشته که په نامه نده کانی فره نسی، لایه نگری گه پانه وه ی پټی شانشینی، خهریکی چ پلانیکن. لایه نگری پټی شانشینی به هوی تیشکانیان له شقپشی واندده دا، ته و او گیشته بوونه نه و برپایه ی له ناویردنی ناپلیون به پنگای شقپشی چه کرداری نه سته مه، بزیه برپاریاندابوو به پنگای تیروکردنی خودی ناپلیون نه خشه و پلان داپټن و وه سالی (1800) بومی بټ دابنټن، به شیوه یه کی چاوه پواننه کراو نو مید که وتب دلی ویلیام پیته وه، ده ولته ی بریتانیا ده یویست به شیوه یه کی وریایانه ده ست بخاته نه و کاره وه، باشتروابوو وه ک پلانه که ی کوشتنی پلی یه که م نیمه راتوری روسی، که خهریکی له شکرکشی بوو شانه شان له گ ل ناپلیوندا بټ سه ر هندستان، کاریکات، وات: له پشت په رده وه یارمه تی نه و پلانه بدات و به پرووکه شیش ته شریفاتی ده ولته ی پارټی زگاری بکات و نه و هه له ده ست نه دات که ته سه لکردنی دلی خوی به باشتترین شیوه ده رپرټ، چونکه کانی بالونیزی روسیا (فرونټسوف) حکومتی بریتانیای له مردنی نیمه راتوری روسیا ناگادارکرده وه و پی

پاگه یاند گوايا به خوینتیژی ده ماغ مردووه، بهو جۆره ههلسوکه وتیش له گه ل کورانی ناپلیوندا بکات و وایده ریخات ناگای له هیچ نه بووه.

به لام له ده ورویهی ناپلیون پارێزگاری نه ئه فسهری سه ریازی ناپازی نه بوون و نه (کنت پالن) و (بنیگن)⁽¹⁴¹⁾ و (پلاتن زویوف) هه بوون، که نه مانه پلانی خوینتیژی ئیمپراتۆری پوسایان نه نجامدا، نه م جاره یان مه سه له که نه وه نه بوو که به هاوکاری یه ک خاتوونی جوان و دلگیر نه شراف زاده ی وه ک ئولگا نه لیکساندرونا ژدیتر، که خوشکی پلاتن زویوف بوو و فیژورسی بالوینی بریتانیا له پترسبورگ له پزگای نه و کچه وه ناره زایه تی خۆی له ههلسوکه وتی ئیمپراتۆری روسیه ده رپریوو و ده ستی له و پلاندا هه ببوو، به لگه نه مجاره یان ده بوا له پزگای یه ک لادیی دپنده ی که له په ق، که نه له تقوچی ئاگادار کردنه وه ی که له که و ئاماژه تیده کات و نه له تواجه کانی که سانی تریش سه رده رده کات، به هیچ جۆرێک ئاگاداری نه وه نه بوو که مه سه له که ته نها بۆ سه ری کنسولی یه که مه، به واتایه کی ساده تر، کادودال باش درکی به وه نه ده کرد چۆنچۆنی ده ترانزیت سه رۆکی ده وه له تیک له پایته خته کهیدا لیدیتر، نه و نه یه ده زانی ئاشنایی له نایوئۆینی دیپلوماسی و گتوگۆی پارلوی ناوگۆشک نه بوو و به و پێ گه ورانه ی ناوچه که کانی پاورکردن، نه یه ده توانی له سه ر ته ختایی هۆله کانی سیقلی و ته لاره کاندای به یاشی هه نگاوینیت، ویلیام پییتی سه رۆک وه زیڕانی بریتانیا هه رچه نده پوسیشی نه ده زانی، به لام هه ر نه و په نده پوسییه ی دوویات ده کرد وه که ده لیت (دووسه ت گۆته نیو کردار ناهینیت).

پلانکه له له نده نده نه خهشی بۆ کیشراو ده بوا جورج کادودال ناپلیون بکوژیت، واته: له و کاته ی ناپلیون له مالزوندای وه ک عاده تی خۆی پزانه به ته نها له ده ورویه ی مه نزلگا کهیدا سواری نه سپ ده بیت و ماوه یه ک ده گه ریت، له و کاته دا چه ند که سیکی چه کدار له گه ل کادودالدا بن و پامالی بکه ن و بیکوژن.

جورج کادودال، به مانای وشه که سیکی گۆنه په رست بوو و زرجار له و انده دا گیانی خۆی خست بۆ مه ترسییه وه له پوودای سه یرو سامناکدا به ساغی ده رچوو بوو، ئیستاش به و په یی بوئیه وه ئاماده بوو ناپلیون بکوژیت، چونکه نه ی به پیتشه نگی شلپش ده زانی و زۆریش داخ له دل بوو له شلپشی کۆماری و به داگیرکه ری ته خت و تاراجی پاشای قانونی فه ره نسا (لويس دوبریینی) ده زانی.

له شه وێکی نه نگوست له چاوی مانگی ئۆگوستی سالی (1803) دا کادودال و ماوه له کانی به که شتییه کی بریتانی له سه ر رۆجی ده ریای نرماندی دابه زین و له وێوه یه کسه ر بۆ پاريس چوون، نه واته هه م پاره ی ژدو زه وه ندیان پێبوو هه م په یوه ندیان له گه ل هه ندیک که سایه تیدا هه بوو له پایته خت و هه م شوینگه و جیای نه یینی و قایمیان هه بوو، به لام له گه ل هه موو نه مانه شدا ده بوا په یوه ندی له گه ل نه و که شه دبا که نه که دوا ی کوششتی ناپلیون ده بی ده ست به سه ر کورسی ده سه لاتدا بگه ریت و بۆینه کان بگه ریت و سه ر ته خت و تاراجی باوک ویا پیرانیان، لایه نگرانی پزتی شانشینی ژنرال موریان به شایسته ی نه و کاره دانابوو و ژنرال پيشگروشیان دیاریکرد، بکه ویته ئیوانیان بۆ پیکه یتنای هه ردوو ژنرال مورق و کادودال، پيشگرو که دوا ی پووداره که ی (18/ فروکتیدور)⁽¹⁴²⁾ دوورخرا بۆوه بۆگزیان و توانیوی له وێ هه لیت و بگه پیته وه پاريس و به نه یینی له ویدا

¹⁴² - بنیگن: نه و سن که سانه ی سه ره وه ده ستیان له کوشتی بلی یه که می تزاری پوسایدا هه ببوو. (و- کوردی)

¹⁴³ - (18/ ی مروکتیدور) نه و مه وه ی بۆکوشتی ناپلیون درا، له مانگی سینه مری سالی (1800) دا (و- کوردی)

بمبنیتوه، نهکه به خوقریش ناسرابوو و سزای دورخراوه یی به سهردا درابوو، هیچی له دهست نه ده دا تاسل له کردنی نوم کاره بکاته وه، به لام ژنرال مورو شتیکی تریوو و به پیچه وانه ی پیشگرو له بارو و قوختیکی باشدا ده ژیا، نهو به کتیکوو له سهرداره بالاکانی فره نساو زور حه زئی له گرتنه دهستی ده سلات بوو، به لام که سیکئی ئیراده سستیوو، ده مکیکوو نه فره تی له ناپلیون بوو و کینه ی لیه لگرتبوو، چونکه ناپلیون به بویرانه له (18/ی بروم)⁽¹⁴⁴⁾ دا دهستی بق کاریکرد که نهو نهو ژیرابیگات، ئیتر له وکاته وه له دلی خویدا کینه ی له به رامبه ر ناپلیوندا له دل گرتبوو، هه ندیک له ژاکوبنه کان نهویان به یه ک کوما ریخوای دوربه ک ده زانی ولایه نگرانی پژیی پاشایه تیش به وه ی ده یانزانی رقی له ناپلیونه دلتیابوو له وه ی هارکاریان دهکات و ده ستیان له گه ل تیکه لاوه دکات بق پلانی کوشتنی ناپلیون، له راستیدا بوغز له دلی نهو له به رامبه ر ناپلیوندا، هۆکاری سه ره کی بوو بۆ به شداریکردنی له و پلانه دا، به لام نه مه نه وه ی نه ده که یاند وینای نه وه بکریت ناماده بیت بورینه کان به یینیتوه سه ره تخت و تاراجی پاشایه تی، بۆیه کاتئ نه خسه ی کوشتنی ناپلیونیان به نه و گوت، ناشکرای نه کردن، پیشگرو که په یوه ندی به حکومه تی بریتانیا وه هه بوو، هه والی نه وه ی بق بریتانیا نارد که ژنرال فرو ناماده یه به شداری له پلانی کوشتنی ناپلیوندا بکات نهو به راشکاری به پیشگروی گوت ناماده نییه گفتوگۆ له گه ل کادودالدا بکات و بورینه کان بیتوه سه ره تختی پاشایه تیو خزمتیان بکات، له وکاته نه ی نه م گفتوگۆو ئاینوتزینه له تارادابوو، جاسوسهکانی ناپلیون له تاو نه وانه دابوو و هه ر زانیاریه کی تازه یان چنگ ده که وت پۆز به پۆز ده یانگه یانده ناپلیون.

له پۆزی (15/ی فبرایی سالی 1804) ژنرال مورو له ماله که ی خویدا ده ستگیرکرا، هه شت پۆز دوا ی نه مه شه ر پیشگروشیان ده ستگیرکردو باشترین دۆستی خۆی که په نای دابوو نه وی له به رامبه ر (300) هه زار فرانکدا به پۆلیسی نه ینی فرۆشتبوو، لیکۆلینه وه دهستی پیکرد، به لام پیشگرو ناماده نه بوو دان به هیچ دابنیت و چ ناشکرا بکات، به ناوی ناپلیونه وه به پیشگرویان گوت نه که ر دان به وه دابنیت له گه ل کادودالدا گفتوگۆی کردوه، نه و ده ییه خشن و نازادی ده که ن، نه م جاره شیان مورو نوقه ی نه کرد، پاش (40) پۆز له ده ستگیرکردنی پیشگرو ناوبراویان له ژووری زیندانه کهیدا به مردوی دیتوه که به بۆین باغه که ی خۆی خنکاندبوو، دواتر بوویه پروپاگنده ی نه وه ی گواپا پیشگرو خۆی خۆی نه کوشتوه، به لکو به فره مان ی کار به ده ستانی بالا خنکیندراوه، ناپلیون نه م پروپاگنده نه ی به درۆ خسته وه و گوتی (من هه م دادگام هه بوو بۆ دادگایی کردنی نه و وه م سه ربازیش بۆ گولله بارانکردنی و به درۆ ژایی ته مه نی خۆشم کاری بییه ده بیم نه کردوه)

به لام هه ر چۆنیکبیت نه م پروپاگنده یه زه مینه ی له باری هه بوو بق باوه پکردن پیتی، چونکه چه ند پۆزیک پیشنه وه ی پیشگرو به ریت، پروداویکی چاوه پوانه کراو هاته پیش، نه ویش له سیداره دانی یه کیک له نه ندامانی خیزانی بورینه کان⁽¹⁴⁵⁾ به ناوی دوک دانگین بوو.

له وکاته ی مورو و پیشگرو ده ستگیر کران، گرزی له سه روچاوی ناپلیوندا به دی ده کرا، چونکه جگه له وه ی به ناشکرا دهستی بریتانیای له و پلانه دا ده دی، پۆلی بورینه کانیشی ده زانی له مه وداو نه و راستیه شی لاپوونبوو که بریتانیا جورج کادودال

¹⁴⁴ - (18 بروم) مه بهست له کو ده تا که ی ناپلیونه که به سه ر دیر کوا ره کا نی دا کردوو ده سلاتی فره نه ی کرت ه ده ست،

¹⁴⁵ - بورنه کان : واته به ماله ی پاشای فره نه، که شوکات له فره نه سا مه لاتی بوو، (و- کوردی)

له کولتای هارینی سالی (1803) دا به پاره و کشتی خزی ناردوته فهره نساو ناویراویش هرله پاريسدايه و هرته و ده توانیت بؤخزی- یان به تاقمیکه ده ست بؤ کوشتی بیه.

ناپلین جاریکیان له کاتی توپه بووندا کوتی (نه گهر بورینه کان پیان وایی من ناتوانم توله ی نه و پلانانی بؤ کوشتی من دایده پیژن بکه مه وه، نه و ته و او به مه له داجوون).

تالیرایش کاتی کوتی له م قسه یی ناپلین بوو بؤخو ده رخستن و بؤ شه ی به بیه هیچ ده ستپاراستن و ترسیک توله ی خزی له لایه نگرانی پژی می شانیشینی بکاته وه، که زؤر پقیان لییبوو کوتی (به دلناییه وه بورینه کان واده زانن خوینی تۆ له په نگی خوینی نه وان نییه) نه م قسه یی ناپلینی ده هریت کر دوو بؤیه که مجار ناوی دوک دانگینی هینا و ده ستبه جی فهرمانی به دروستکردنی یه که نه جومه نی تایه تیداو، که قوشه و تالیرایش تییدا به شداریبون، نه و نه جومه نه پای به ده ستگیرکردنی دوک دانگیندا، به لام دوو گرفت مه بوون: یه که م دانگین له فهره نسا نه ده ژیا، به لکو له ولاتی نه لمانیادا بوو، نه و کیشه یی به لای ناپلینه وه هیچ بوو، چونکه نه و کاته نه و وک ولاته که ی خزی هه لسوکه وتی به سهر خاکی نه لمانیای باشووردا ده کرد، دووهمیش: نه وانه ی به شداری نه و پلانای کوشتی ناپلینیان کر دبوو، به هیچ کلرچی دانگین له که لیاندا به شدارنه بوو و نه سلن هر ناگاشی لیته بوو، نه مهش به لای ناپلینه وه زؤر گرنگنه بوو، چونکه پیشتیر بریاریدا بوو ناویراو له دادگایه کی سهریازی که زؤر پایه ندی به لگو و گوا می نه بیته دادگای بکات، بؤیه ده ستبه جی فهرمانی ده ستگیرکردنی ناویراو ده رکرا، دوک دانگین له یه کیک له شاره بچوکه کانی ولاتی (باد)^(۴۷) دا ده ژیا به ناری تنهام و ناگای له وه په شه که وره یه نه بوو که له سهر سهری ده خولایه وه، له شه یی (14/ له سهر 15/ ی مایزی سالی (1804) دا تیپی سواری پاسه وانانی سنوور چونه ناو خاکی نه لمان و دانگینیان ده ستگیرکردو هینایانه فهره نسا، وه زیره کانی نه لمانیا دلخو شبوون به وه ی نه وانیشیان له که ل دوک دانگیندا ده ستگیرنه کردوون، نه نانه ت ده سه لاتدارانی ده ولته ی نه لمانیاش هیچ ناپه زاییه کیان ده رنه بری.

له (20/ ی مایزدا دانگینیان گه یانده پاريس و ده ستبه جی بؤ زیندانی (نسن) یان گواسته وه، له نیواره ی (20/ ی مانگی مایزدا نه جومه نی دادگای سهریازی بؤ دادگایکردنی ناویراو که تاوانی ده ستبوونی له که ل بریتانیار شو شسی چه کداری له دزی فهره نسای درابؤ پال، به ستراو له سه عات (245) ده قیقه ی شه ودا فهرمانی له ستیداره دانی ده کرا، دوک نامه یه کی بؤ ناپلین نووسی و تکای کرد نه و نامه یه بده نه ده ست نه و، سهریازی دادگای سهریازی که ناوی (هولن) بوو ویه کیکبوو له قاره مانه کانی داگیرکردنی (باستی) ده یویست به ناوی دادگاوه داوای که مکردنه وه ی سزای دوک بکات، به لام ژنرال ساواری، که به تاییه ت له کؤشکی توپلره وه ناردرا بوو، قه له مه که ی له ده سستی هولن ستاندو کوتی: نیتر نه م کاره وابهسته به منه)

له کاتزمیر سیتی شه ودا، دوک دانگینیان برده چالکی نزی که لاکه و^(۴۷) گولله بارانیان کرد.

کاتی ناپلین ناوه بؤکی نامه که ی دانگینی خوینده وه وای نیشاندا نه گهر زووتر نه و نامه یی به ده ست گه یشتبا نه و ده ییه خشی، نه و به دریزایی نه و پؤزه مؤن و ملچ بوو و کهس نه ده ویرا قسه ی له که لدا بکات، به لام دواتر گوتبووی له له ستیداره دارنی دوکدا ته و او له سهر حه قبووه، چونکه پاراستنی به رزه وه ندی ولات وای پتویستکربووه، سهر نه نجام چه ند

146 - یاد: ناوه کؤنه که ی نه لمانیایه.

147 - قه لات: مه بهست له قه لاتی سهریازی که له کوردستانیدا هیه: وهک قه لاتی سهریازی بیرمه کرون و چوارقوینو زۆری تر، (و- کوردی)

پژ دوی له سیداره دانی دوک دانگین، کادودالیشیان دهستگیرکرد، هرچه نده کاتن ویستویان شو له سر شه قامه که دا دهستگیربکن دهستی کردبجووه چهند پاسه وانیکو کوشتبون ویریندارکردبون، دواتر شو وهاوله کانیان ناردنه بر گیوتین و ملیان قرتاندن وژنرال موریشیان له فهره نسا دورخسته وه ناردیان بۆ تاراوگه.

(3)

له مانگی مارسدا پیش له سیداره دانی دوک دانگین وله وکاته ی دادگایکردنی کادودال دهکرا، له پاریس وشاره کانی تردا پروپاگنده ی شه وبلو بکووه، گویا دوک دانگین، شه وکسه دهستنیاشانکراوه بووه که کادودال وهاوله کانی ویستویانه دوی له ناوبردن ناپلین شو بکن به پاشای فهره نساو تخت و تاراجی پاشایه تی پیسپین.

شم پروپاگنده یه درو یو و هیچ راستییه کی ته نانهت که میشی تیدانه بوو، به لام خزمه تیکی زوی به ناپلین کرد، شه وکسه نه کانی تربیون وپهرله مان و شه وکسه نی یاسا دانان که به حساب نوینه ری میللهت بوون، له پاستیشدا ته نها که رهسته یکی دهستی ناپلین بوون، کزبون وه و بریاریندا شه وانی مه ولده دن ناپلین بکوون شه و به دوژمنی گه لی فهره نسا له قه لم ده درین، گه لای پرسی شه وشیانکرد، ناپلین به دروژنی ته منی هه ره رابه رو سه رداری فهره نسا بمیخته وه ده سه لاتدارییه په ها که شی بگویدیت بۆ حوکمرانی بۆ ماوه یی وکرو شه و کانی دوی خوی حوکمی فهره نسا بکن.

به مجوره دوی بنه ماله کانی مرو نژین، که له سه ده ی پینجه وه تاسه ده ی هه شت حوکمی شانشین فهره نسا یانکردو دواتر بنه ماله ی کارولنژینه کان که له سه ده ی هه شته وه تاسه ده ی ده هم حوکمی شانشین فهره نسا یانکردو دوی شه وانیش هه ردو بنه ماله ی والوده کان و بورینه کان که له کورتاییه کانی سه ده ی ده هه مه وه هه تا سالی (1792) حوکمی شانشین فهره نسا یان کردو له وساله دا لویسی چواره هم، که له سه رده می شوقشدا پتیا نده گوت لویسی کاپه، له سر ته ختی پاشایه تی لبراو دوی شه و سن شانشینیه ی حوکمی فهره نسا یان کردبو ده با شانشینیه کی تریش به ناوی بنه ماله ی بۆناپارت بپته گه کپ، شه و کزماریه ی که (10/ ی ژوگوستی سالی 1792 دا) دروستبو، ده بوا دوپاره جیگا که ی خوی بۆ سیستمی شانشینیه په های بۆناپارته کان چۆلبکات، له گه ل شه و هه شدا زنجیره ی بۆناپارته کان ناوی پاشانشینیان له خویان نه نابوو، بۆیه پاشای تازه^(۴۸) هه زیده کرد پی بگویتیت ئیمپراتور، چونکه شه وناوه بۆیه که م جار شارلمان له سالی (800) له کاتی دانانی تاج له سه ری، شه وناوه ی له خوی نابوو، هه زار سال دوی شه و میژوه، واته: له سالی (1804) دا ناپلین به نا شکرک پایگه یاند که لاسایی شارلمان ئیمپراتوری خۆرئاوانشین ده کاته وه، ئیتیر شه و خوی به جینشینیه پاشا کانی فهره نسا نه ده زانی، به لکو خوی به جینشینیه ئیمپراتور شارلمان له قه لم ده دا.

جگه له مه ش ئیمپراتوریه تی شارلمان بۆ هه ولوته قه لای شه و بوو دروژنه به دروستکردنی ئیمپراتوریه تیکی گه ورت بادت، واته ئیمپراتوریه تی بۆم، ناپلینیش خوی به جیگره وه ی شه و ئیمپراتوریه تیه ده زانی و خوی به رابه ری شه و ولاتانه هه ژمارده کرد که شارستانییه تی خۆرئاوایان هه بوو، دواتر ناپلین سه رکه و توو بوو له وه ی ده سه لاته کی به رفراوانتر بکات، به جۆری شارلمان

هه‌رگیز حوکمی ئه‌رپانتاییه‌ی زه‌وی نه‌کردبوو، که به‌شیوه‌ی ولاتی سه‌ریه‌ده‌سه‌لاتی خۆی- یان له‌ژێر ده‌سه‌لاتی راسته‌وخۆی خۆیدا حوکمی ده‌کردن، پێش شه‌په‌که‌ی پوسیای سالی (1812).

هێزو توانای ناوبراو له‌په‌وی به‌راورد به‌پانتایی ئیمپراتۆریه‌تی پۆمی که‌له‌سه‌روی ئه‌فریقا وه‌ندێ ئاسیای میانه‌و ئه‌وروپای هه‌بوو، نابلیۆن زیاتری له‌ده‌ستدا‌بوو، به‌شیوه‌ی راسته‌وخۆ و‌نا‌راسته‌وخۆ که‌له‌په‌وی ئاوه‌دانی و‌یه‌پیتی ئه‌و خا‌کانه‌ زۆرله‌ سه‌رده‌مانی پۆم باشتربوو.

کاتێ ئه‌وروپا هه‌والی ئه‌وه‌یان بیست نابلیۆن ده‌یه‌وێت ئیمپراتۆریه‌تی شارلمان زیندوو بکاته‌وه‌، زۆرله‌وانه‌ به‌که‌سیکی خۆبه‌زلزان و‌داگیرکهری به‌ره‌لا‌بوو له‌قه‌له‌میانداو دژیه‌ دنیای شارستانیان ناویرد، که‌شه‌پ‌خوای ده‌وێت، هه‌موو بالوێزه‌کانی ولاته‌ زله‌یزه‌کانی ئه‌وکاتی ئه‌وروپا به‌وردی چاودێری پووداو گ‌ر‌پ‌ان‌کاریه‌یه‌کانی سه‌باره‌ت به‌مه‌یان ده‌کردو گوێه‌له‌خه‌ری هه‌واله‌کان بوون، لو(18/ی ئه‌یریلی سالی (1804) دا په‌رله‌مان به‌ریاریکی ده‌رکردو به‌پیتی ئه‌وپه‌ریاره‌، ئیمپراتۆریه‌تی فه‌ره‌نسییه‌کان به‌وابه‌سته‌یی به‌جێشینه‌کردنی نابلیۆن بۆنا‌پارت ده‌سه‌پ‌ژێریت و‌مه‌سه‌له‌ی گه‌رانه‌وه‌ش بۆ پای گشتی هاو‌لاتیان له‌سالی(1799) دا ئاساتر به‌په‌وه‌چوو، خه‌ک به‌مه‌ شادبوون، هه‌رچه‌نده‌ هه‌رله‌سالی (1802) وه‌وه‌ ها‌لو‌تیانی فه‌ره‌نسی چاوه‌پوانی ئه‌مه‌یان ده‌کرد، به‌ژوازیه‌تی فه‌ره‌نسا به‌توندی پشتگیری سیاسه‌ته‌کانی نابلیۆنی ده‌کردو گه‌رانه‌وه‌ بۆسیستمی شانشینی بۆرینه‌کانی به‌شتیکی ئه‌سته‌م ده‌زانی، به‌لام کۆماریه‌خوازه‌کان دژی ئه‌م هه‌لومه‌رجه‌بوون و‌یادی ئه‌و پ‌ر‌گ‌اره‌نه‌یان ده‌کردوه‌ که‌شۆپشی کۆماری چۆن بۆنازادی و‌یه‌کسانی تێده‌کشاو کێزو خه‌جهری و‌زه‌بری به‌هێزی له‌سه‌رکو‌تکه‌ران ده‌سه‌ره‌واند، هه‌ندێک پێتیانابوو که‌به‌نابلیۆن بگوت‌ریت فه‌رمانه‌وه‌ی بالا، ئه‌م ناوه‌ له‌شانا‌زی و‌مه‌زنییه‌کانی که‌م ده‌کاته‌وه‌، پولوی کوریه⁽¹⁴⁹⁾، له‌و پ‌ر‌گ‌اره‌دا گوتیوی (ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌که‌سه‌ نابلیۆن بیه‌وێت ناوی خۆی بنیت فه‌رمانه‌وه‌ی بالا، ئه‌وا له‌په‌ل‌ه‌ویایه‌ی خۆی که‌مه‌ده‌کاته‌وه‌)

به‌تۆف‌ن، که‌له‌به‌ر سه‌رسامی به‌نابلیۆن سه‌مفونیاکه‌ی خۆی به‌ناوی (سمفونیا‌ی قاره‌مانیه‌تی) دانا‌بوو و‌ده‌یویست پێشکه‌ش به‌ناوبراوی بکات، کاتێ ئه‌و هه‌والی بیست (هاوشاریه‌تی نابلیۆن گ‌ر‌پ‌اوه‌ بۆ ئیمپراتۆریه‌تی) ئه‌و دیاریه‌که‌ی پێشکه‌ش نه‌کردو هه‌لی په‌ستارت، له‌وکاته‌نه‌ی که‌کمه‌لێک ئه‌شراف و‌سه‌رداری ولاتان و‌میرو ئا‌فره‌تی ناسک و‌نا‌زدار به‌جلوبه‌رگی ئالو‌لا‌وه‌ بۆیه‌که‌مجار له‌ناو کۆشکی توێلدا ک‌رن‌و‌ژیا‌ن بۆ ئیمپراتۆری تازه‌ ده‌بردو پ‌ر‌و‌ژیا‌یان لێده‌کرد، ته‌نها چه‌ند که‌سی نه‌پیتی زان و‌خوا ده‌یانزانی، بۆ چ نابلیۆن مه‌راسیمی به‌ئیمپراتۆریه‌تی خۆی به‌د‌ل‌س‌اردیه‌وه‌ سه‌یر ده‌کات و‌هه‌ر له‌خ‌پ‌ر‌انه‌یه‌ که‌ناوی شارلمانی بردوه‌، نابلیۆن هه‌زیده‌کرد پ‌ا‌پ‌یش به‌شداری مه‌راسیمی تاج له‌سه‌ر دانا‌نه‌که‌ی بکات، وه‌ک چۆن له‌سالی (800) دا پ‌ا‌پ ئه‌مه‌ی بۆشارلمان کردبوو، به‌لام نابلیۆن ده‌یویست گ‌ر‌پ‌ان له‌وشیوه‌ تاج له‌سه‌ردانا‌نه‌دا بکات، به‌و مانایه‌ی شارلمان بۆخۆی چۆته‌لای پ‌ا‌پ تانا‌جی ئیمپراتۆری ب‌خاته‌سه‌ر، به‌لام ئیستا نابلیۆن ده‌یه‌وێت خۆدی پ‌ا‌پ بیت ب‌پ‌ا‌ریس.

¹⁴⁹ - بول لوئیس کوریه: نووسه‌رتکی فه‌ره‌نسیه (1772-1825) ئه‌و دژی بۆرینه‌کانی ده‌یووسی و‌کتییکی له‌وا‌ج‌پ‌ا‌وه‌ به‌ناوی (ناه‌ه‌کان) که‌په‌ره‌ له‌م‌ی‌وه‌که‌ی به‌رزو جوان، جاویه‌خاندنه‌وه‌و و‌ه‌ر‌ک‌تر‌انی، دا‌پ‌یش‌ی و‌کو‌له‌-ش یه‌کیکه‌ له‌نا‌کاره‌ جوانه‌کانی ئه‌و، ئه‌م نووسه‌ره‌ به‌ده‌ستی ل‌ی‌ر‌سا‌وی ده‌ستی و‌ا‌وجه‌کانی خۆی به‌گ‌وش‌چ‌وو. (و- فارسی)

پاپی هه وتم هه والی ئه و مه یله ئاپلیقنی پتیکه یشت و گزرو هه راسان بوو، ئه وانه ی له پاپ نزیکیبون دلنه وایان دایه وه و نامازیهان به میژوو کرد که چند جارێک شتی واپوویداوه و پاپ لئونی یه کهم، چه ند جارێک ناماده بوو بچیت سهردانی ئاتیل سهرداری هیاتیل بکات، له کاتی ئاتیل له پووی که سایه تی و نه دهب و شکومه ندیه وه به راورد ناکریت له گه ئی مپراتوری تازه ی فره نسیه کان، له لایه که ی تروه، نه و سه ریا زانه ی که له سه رووی ئیتالیا دا جیکه ربوون هه ره شه له ها ولاتیانی ئیتال ده که ن. دوا ی ئه وه ی پاپ خۆی ساغ کرده وه ئه م خواسته ی ئاپلیقنی قبول کرد، به لām وازی له چه نه کردن نه هیتا و ده یو یست به شیک له و ملک و مالانه ی پاپی که که وتب سهروی ئیتالیا، ته نانه ت که هه ندیکه ی شیت ده ستنی بکه ویته وه، به لām پاپی هه وتم و کار دینال کنسالی و هه موو ئه ندامانی ئه نجومه نی پۆحانی، که له گه ئاپدابوون، نه یان ده توانی وه ئاپلیقن پۆلی سیاسه ته داریه تی به رجه سته بیین، پاپ به ی هه وه یی ده ستیکرد به قسه کردن و فرت و ئۆین، ئینجا ده می له شکایه ت و نا پازی و گرفتاری کوتا، دووباره په نای بۆ فرت و ئۆین برده وه و سه ر نه نجام ده ستنی کرد به پا رانه وه، چونکه ئه مانه هیچ که لکیان نه بوو له به ده م ئاپلیقن دا، پاپ ده ستیکرد به پیا هه لا گوتی شان و بالی ئاپلیقن، به لگو شتیکی بدات.

ئاپلیقن پیتش له سهرنانی تاجی ئیمپراتوری له لایه ن پاپه وه، هه ستنی به وریاکاری و هیچ له باراندا نه بوویه ی پاپ با شتر کرد، ئه و له لایه که وه پتو یستی به پاپ بوو، چونکه له و پۆزگاره دا سه دان ملیقن که س له سه ران سه ر گۆی زه ویدا و به تاییه ت فره نسیه کان با وه یی مه زه بیان به پاپ هه بوو، بۆیه ئاپلیقن پاپی به یه کتیک له پایه سه ره کییه کانی تاج له سهر دانانه که ی ده زانی، به تاییه ت به وه یی باس له زین دوو کرد نه وه ی په وشێ شارلمان له گۆرێ دابوو، به لām له لایه که تروه ئاپلیقن پاپی هه وتمی به وچا وه سه یر ده کرد که ستنی جابو گره فیل بازه و به وکه سانه ی هه ژمار ده کرد که پڕوپا گهن ده ی ئه وه ده که ن پۆی خوا له لشی مه سیح دایه و ده له سه و پا گهن ده ی خورافات و ترا ویلکه یی له نا و کلێ ساکاندا ده که ن و که لک له ده به نگی هه ندیک که س و ده ده گرن، له کاتی هاتنی پاپدا ئاپلیقن قه ولی به کار دیناله کان دابوو که به پیتشوازییه وه بچیت، به پیریشیه وه چوو، به لām ئاپلیقن به جلێ را وکرد نه بوو و له حاله تیکه دابوو که ده ستو پیژهن دو سه گ و تازی راوی له ده وریه ر دابوو و له دارستانی فونتن بلودا چه ند هه نگاوێک دوو له کۆشکه که ی خۆی که که وتب لێ واری شاری پاریس چاوی به پاپ که وت، داوا له پاپکرا له گالیسکه که ی خۆی دابه زیت و چه ند هه نگاوێک بۆ ئه و به ری شه قامه که به ی بھوات و سواری گالیسکه که ی ئیمپراتوریت، ته نانه ت ئاپلیقن زه حمه تی دابه زینیشی له گالیسکه که ی نه کیشا، به درێژی ئه و ما وه یه ی پاپ له پاریسدا مایه وه، ئاپلیقن به هه مان شێوه په فتاری له گه ئا کردو و پتیزی که می لێ ده گرت.

له پۆزی (2/ی دیسه مبه ری سالی، 1804) دا مه راسیمی تاج له سهر دانانی ئاپلیقن له کلێسای نتردام ویا ریدا به پتو ده چوو، کاتی پتیزک گالیسکه ی زپین که سایه تیه دیاره کان و میرنشین و پاشا و پاپ و کار دیناله کانیان ده هیتایه کلێسای ناو برلو، خه لکیکی زۆر له ونا وه کۆبیر نه وه و سه یر یان ده کرد، گوا یه له و پۆزه دا پسته یه کی به ناویانگ گوترا وه، له وانه یه به ده م یه کتن له کۆماری خوازه کانه وه گوترا ی، ئه ویش ئه وه بوو، گوا یه ئاپلیقن له وکه سه ی پرسیه و: ئایا ئه م مه راسیمه ت پێ خۆش بوو؟ ئه ویش له وه لامدا گوتیه تی: به لێ که و ره م، زۆرم پتخۆش بوو، به لām مخابن جیکای ئه و (300) هه زار پیا وه خالیه که گیانی خۆیان فیداکرد بۆ نه هیتشتنی مه راسیمی ئاوا).

نقد که سیش پیشبینی نه‌وه‌یافته‌کرد نه‌م پسته نه‌فسانه‌ییه سه‌بارت به‌مؤرکردنی په‌یماننامه‌ی کنکور⁽¹⁵⁰⁾ گوتراوه، هرچونیکیت له‌هریه که له‌م دوو شتانه‌دا گوتراویت، شتیکی پرمانایه، به‌پتچهرانی نه‌وه‌ی پاپ پاپه‌پروانی ده‌کردو به‌رنامه‌ی بؤداپتزابوو، ناپلین گورانکاری پرمانای له‌نژشتدا کرد، له‌وساته‌وه‌خته‌ی پاپ به‌وپه‌ری شکومه‌ندییه‌وه تاجه‌که‌ی هلکرت تاله‌سهرسهری ناپلین دابیت، وه که چون نژیکه‌ی (10) سه‌ده له‌مه‌ویه‌ر پاپی یه‌که‌م نابوو به‌سهرسهری شارلمان، له‌وکاته‌دا له‌پ ناپلین تاجه‌که‌ی له‌ده‌ستی پاپ رفاندو خستیه نایه سهری خوی، نینجا هاورسهره‌که‌ی جوزفین له‌به‌رامبه‌ر ناپلیندا کرنوی بر دوو ناپلین تاجه بچوکه‌که‌ی خسته‌سهری نه‌ویش، نه‌م هه‌لسوک‌وته مانایه‌کی توانج نامیزی هه‌بوو، ناپلین نه‌یده‌ویست له‌م مه‌راسیمه‌دا گرنگی نقد به‌پاپ نه‌دریت، نه‌و حه‌زینه‌ده‌کرد جگه‌له ده‌ستی خوی به‌ده‌ستی که‌س تاجی بخزیته‌سهر، جاجای نه‌وه‌ی له‌ده‌ستی پیشه‌وایه‌کی پۆحانی وه‌ری بگزیت که‌نامه‌ده‌بوونی نه‌وی له‌م مه‌راسیمه‌دا به‌به‌که‌ک ده‌زانی وه‌یج نرخیکیشی بق دانده‌نا.

جه‌ئن وشادی له‌پایته‌خت وشاره‌کانیر به‌چراخان وئۆپ ته‌قاندن ولیدانی زه‌نگه‌کانی کلێساکان ومۆسیقالیدانی به‌رده‌وام جه‌ند پۆژیکی خایاند، له‌و پۆژانه‌دا ناپلین هه‌ستی به‌و مه‌ترسییه تازه‌یه‌کرد که‌له‌پله‌ی وه‌رگرتنی ئیمپراتۆریه‌ته‌که‌یدابوو، پیش مه‌راسیمی تاج له‌سهر دانانه‌که، هه‌والی نه‌وه‌ی پیگه‌یشتبوو دوا‌ی شکستخوارینی پلانی کوشتنی نه‌و له‌لایه‌ن کابودال وهاوه‌له‌کانیییه‌وه، ویلیام پیت⁽¹⁵¹⁾ هه‌وله‌ دیپلوماسیه‌کانی خوی زیاتر وه‌گه‌پخستبوون هه‌تا هاوپه‌یمانیه‌تیکی تر دروستبکات، که‌له‌دوا‌ی شه‌ره‌کانی شۆشی کرماریییه‌وه به‌هاوپه‌یمانیه‌تی سییه‌م هه‌ژمارده‌کرا، ده‌یانویست دژییه‌ فهره‌نسا دروستی بکه‌ن، ئیستا نه‌و هاوپه‌یمانیه‌تییه به‌شیه‌یه‌کی پراکتیکی دروستبووه.

¹⁵⁰ - کنکور: نه‌و به‌یماننامه‌ ناشیه‌به که‌له‌تیوان ناپلین واپدا به‌سترا یۆ کترانه‌وه‌ی که‌شیه‌کان یۆ فهرسا،

¹⁵¹ - ویلیام پیت: سه‌روک ومزیرانی بریتانیاه،(و- فارسی)

تیکشکانی هاوپهیمانی سیهم (1805-1806)

(1)

یه کم هاوپهیمانی گوردی ولاته زلهیزه کانی نهروپایی دژیه فرنسا، له سالی (1792) دابوو که له گه ل فرهنسادا که وته شهرو تیکشکاو سرته دجام پیککه و تننامه ی کامپوفورمیوی سالی (1797) ی لیکه و ته وه، که له نیوان ژنرال ه کانی نه مساوی و ناپلیوندا مۆرکربو، نه مهش به هژی له ناوچوونی نهروپاییه.

هاوپهیمانیه تی دووهه میش: له کاتی مانه وه ی ناپلیون له میسردا، له ژولاره نهروپاییه تییه تهنگی به فرنسا هه لچنبیوو وکه ناپلیونیش له میسر گه راپه وه دووباره تیکشکاندنه وه دوا ی بیلاین بوونی پلی یه که می، روسیا، نه مساش ناچار بوو ناشتی لونه ویل له سالی (1801) دا مۆریکات و به مجوره هاوپهیمانی دووهه میش هه لوه شایه وه، له سالی (1805) دا بۆجاریکیتر ناپلیون پوهی پوهی هاوپهیمانی نهروپایی سیهم بۆوه هیزه کانی هه ردوولا که و تپورنه خۆ ناماده کردن بۆ شه پ، ناپلیون له سالی (1804 و 1805) دا بیری له شه پکی نیمیریالیستی گوره ده کرده وه له سرخاکی بریتانیا و داگیرکردنی له ندهن و بانکی ناوه ندی بریتانیا، ناگای له وه نه بوو که ده بێ نه وشه پ له گه ل هه مان دژمنی سر سه ختیدا بکات، به لام نه ک له ندهندا به لکو له پشتیه وه له فیتنادا نه جانی بدات.

ویلیام پیت، به چنگان زچی ده پشت بۆ دروستکردنی هاوپهیمانیه تی سیهم، چونکه به راستی ترس و سامی ته و او بالی به سر و ولاتی بریتانیا دا کتخابوو له بهرام بهر ناپلیوندا، نهروپاییه ی بولونی که له کزایی سالی (1804) و سره تای (1805) دا به دهستی ناپلیون دروستکرا بوو، بیوهه سهریا که یه کی به هیزو مه تر سیدارو سوپایه کی گوره ته یارکراوی ناماده ی تیدابوو و ته نها چاره پوانی فرهانی ده کرد هه تا به ده ریای مانندا به پیکته سه ر خاکی بریتانیا، له بریتانیا شدا خه ریکی دروستکردنی له شکری میلی بوون، به مجوره هه موو ئومیدی بریتانیا به دروستکردنی هاوپهیمانیه تیکی نهروپایی بوو دژیه فره نسا.

نه مسا به چاوکی دوربین و ورده وه سهیری شه پی ده کرد، نهروپاییانه ی که به ناچار ی له پیککه و تننامه ی ناشتی لونه ویلدا به رگه ی گرت، ژد به قورسی له سه ری ته و او بوون، به تاییه ته له دوا ی نه و کاته وه ناپلیون بیوهه هیزکی ژد گه و ره ده سه لاتی به سه ر ولایه ته بچوکه کانی خوارو ویا شووری خۆرئاوای نه آلمانیا دا هه بوو، ئومیدی نه مسا ته نهابه هه لایسانی شه پکی تازه بوو، هه تا نهو له ده ولته دپاوه کانه وه به یتته وه پیزی دووم ولاته زلهیزه کانی نهروپا، ئیتستاش نهو هه له بۆ نه م شه پ به پاره ی بریتانیا هات ته پیش.

ویلیام پیت، له هه مان نه و کاتانه ی له گه ل نه مسا دا که و تبق گفتوگو بۆ دروستکردنی نهروپاییه تییه، له گه ل پوسیا شدا که و تبق پارێزکردن، ناپلیون ده یزانی بریتانیا ئومیدیکی گوره ی به وه هه یه شه پیکات و نه مسا و روسیا ش له وشه پ دا به شداری بکه ن دژ به فره نسا، ده یشرانی نه مسا له وه ی هه ندیک خاکی نه آلمانیا ی ژیر دهستی خۆی له پیکه و تننامه ی ناشتی لونه ویلدا له ده ستدا وه نه مهش بۆ ته هژی توپه یی وکه نه فتی وگوپه پالی پیتنماییه کانی حکومه تی بریتانیا ده کات.

نیتز له سالی (1803) به دواوه نهو قسانه‌ی ناپلین جارچاره دهریده برین - یان به گوته‌ی خوی هه تا لایه نگره به کرئ گیراوانی بریتانیا له نهو روپادا له ناو نه بات، سه‌رکه وتنی به سه‌ر بریتانیا دا به شتیکی نه ستم ده زانی، نهو به تالیرانی گوت: نه‌گه‌ر نه‌مسا به شداری شه‌ریکات نهو اخودی بریتانیا چه زده کات فهره‌نسا نهو روپا داگیرکات.

نیمپراتور نه‌لکسه‌نده‌ر هه‌رکه هاته سه‌رته‌ختی پاشایه‌تی روسیا، هه‌موو نهو گفتوگو دیپلوماسیانه‌ی باوکی له‌گه‌ل فهرنسادا کردبوونی وشپوه هاوپیهمانیه‌تیکی به‌ستبوو، هه‌لو هه‌شاندنه‌وهو وه‌لانا، نهو بۆخوی باشی ده‌زانی نهو پلانی بۆ کوشتنی باوکی داپیژا، چۆنیوو، چونکه خوی پۆلکی گه‌وه‌ری گپراپوو بۆله‌ناویردنی باوکی، تزاری گه‌نج نه‌وه‌شی باش ده‌زانی نه‌شراف وکولاکه‌کانی (III) روسیا، به‌روبوومه‌ کشتوکالییه‌کان ده‌به‌ن له‌بریتانیا دا ده‌یفرۆشن و نه‌مانه تا چ ئاستیک به‌دۆستایه‌تی کردنی نهو ولاته‌ پابه‌ندن، خالکی گرنگی تریش هه‌یه، نه‌ویش نابێ بیرمان بچیت، له‌به‌هاری سالی (1804) دا بریتانیاو نه‌مسا ئومیدی نه‌وه‌یان هه‌بوو - یان باشر وایه هه‌ولیاندا ولاتی شانشین (ناپول) (III) وپروس که‌ناکوکیون له‌گه‌ل ناپلیندا، به‌یخته‌ ناو نهو هاوپیهمانیه‌تیه، بۆناو روسیا بۆ شه‌پکردن له‌گه‌ل دیکتاتوری فهرنسادا، چاوه‌پوانی نه‌کریو هه‌لیکی باشی بۆهاته‌پیش، به‌ چ دیاره که‌ناپلین بۆ شه‌پکردن له‌گه‌ل نهو هه‌موو دۆژمانه‌دا که‌ره‌سته‌و هیزی سه‌ریازی ده‌بیته، کوشتنی دوک دانگین هه‌موو ولاتانی نه‌و روپای شانشین وروژاندبوو وخریان بۆشه‌پ ناماده‌ده‌کرد، بۆ نه‌وی دژی دیوه‌ زه‌به‌لاحه‌کی کرس (III) بوه‌ستنه‌وه.

نه‌مانه ده‌یانویست که‌ک له‌پژانی خوینی دوک دانگین وه‌ریگرن له‌په‌وی سیاسیه‌وه، چونه‌ژێر کلێشه‌ی فهرمانه‌وه‌ی نه‌لمانیاو، پاستی رووداوی ده‌ستگیرکردنی دانگینان هه‌تیاه‌وه‌ پیش وناماژه‌یان به‌وه‌کرد ناپلین ده‌ستدریژی کردۆته‌سه‌ر خاکی نه‌لمان وپیویسته‌ ناویراو نا‌په‌زایی ده‌ریپیت، به‌لام نهو فهرمانه‌وه‌ی نه‌لمانیا که‌له‌ترساندا چه‌قوچی گرتبوو، ورته‌ی نه‌کرد، ته‌نانه‌ت به‌په‌له‌ش به‌نه‌ی ته‌رتکی بۆلای ناپلین نارده‌بوو ولتی پرسیبوو، نایا هه‌لسوکه‌وتی حکومه‌تی نه‌لمان له‌کاتی ده‌ستگیرکردنی دوک دانگیندا باشبووه له‌به‌رامبه‌ر نهو پاسه‌وانانه‌ی سنوو که‌هاتبوون بۆ ده‌ستگیرکردنی ناویراو وه‌پێژتان نا‌پازی نین؟ نهو پاشایه له‌کپو کۆبوونه‌وه‌ نه‌یینه‌یه‌کان که‌متاکورت نا‌په‌زایی خوی ده‌رده‌به‌ی له‌به‌رامبه‌ر ناپلیندا، به‌لام چون سنووری ولاته‌کی هاوسنی فهره‌نسابوو، که‌متر ده‌وێرا به‌ناشکرا نا‌په‌زایی ده‌ریپیت، به‌لام شێوازی نا‌په‌زایی ده‌ریپینی تزاری روسیا به‌ناشکرا له‌نا‌په‌زایی هه‌موو پاشاکانی تری نه‌و روپا دیارتوو کاریگه‌رتربوو، نه‌لکسانده‌ر نیمپراتوری روسیا له‌یاداشتیکایه‌تیه‌تیدا به‌په‌سمی ده‌ستدریژی‌یه‌کانی فهره‌نسای بۆسه‌ر خاکی نه‌لمانیا، مه‌حکومکردو ئاکامی خراپی نه‌مه‌شی له‌په‌وی مافی نیوده‌وله‌تییه‌وه‌ خسته‌پوو.

ناپلینیش به‌وه‌زیری ده‌ره‌وه‌یدا نه‌م نامه به‌ناویانگه‌ی بۆنارد که‌نه‌لکسانده‌ر به‌دریژی ته‌مه‌نی خوی هیچ کاتێ بیری نه‌چۆره، چونکه به‌هه‌موو ته‌مه‌نی خوی که‌س بوختانی واییه‌زه‌بیانه‌ی به‌نه‌و نه‌گوتبوو، له‌ناوه‌پۆکی نهو نامه‌یه‌دا نووسرابوو، دوک دانگین بۆیه ده‌ستگیرکرا چونکه به‌شداری له‌پلانی کوشتنی ناپلیندا هه‌بوو، خۆ نه‌گه‌ر بلێن تراز نه‌لکسه‌نده‌ر زانیاری

152 - کۆلان: خاوه‌نداریه‌ی زه‌وی گونده‌کان،

153 - نابولی: له‌و پۆژکاره‌دا وه‌ک شانشینووه‌و شپوه‌سه‌ره‌خۆ،

154 - کرس: دورگی کرس ناپلین له‌وتدا له‌دایک‌بووه‌و ئوکات نه‌و دورگی به‌سه‌ربه‌ ئیتالیا بووه، (و- فارسی)

(و- کوردی)

ئەوێ بە دەستکەوتبا بکۆژانی خوالێخۆش بوو باوکی (ئیمپراتۆر پل) لە دەرهەوی ولاتدان و ئەگەری دەستگیرکردنیشیان هەبە، ئەگەر ئەلکساندەر ویستبای ئەوانە دەستگیر بکات، ئەوا ناپلین پێگای ئەوێ بە خۆی ئەدەدا لە بەرخاتری ئەمە ناپەزایی لە بەرامبەر ئەلکساندەر دا دەریزێت.

هەموو ئەوروپا دەیزانی بکۆژانی ئیمپراتۆر پل، بە پەزەمانەندی کۆرەکی ئەنجام دراوە و تزاری گەنج نوای دانیشتنی لەسەر تەختی پاشایەتی، ئەوێرا یەک مۆر لەسەری بکۆژانی باوکی هەلکێشێت و پلان وینیسگن و زیووف و تالیزین و ئەوانێتر بەو پەڕی ئاسودەییەوه لە پتەربووندا⁽¹⁵⁵⁾ دەژین و جارجارەش دەهاتن سەردانی کۆشکی زستانەیی ترازیان دەکرد (بەم نامە یە ئاگری بقی و کینە لەدەلی ئەلکساندەر دا کەپێ کرد لە بەرامبەر ئەو کەسی ئەم بوختانەیی بۆ دەکات و ئەمەش لە کۆبوو کۆبوونەوه کاندایەنگی دەدایەوه، ئەلکساندەر کە ئامادەبوو بچێتە ناو هاوێ پەیمانەتی سێتیی ئەوروپا دژیە فەرنسا، بەمە پەستی بەرفراوانکردنی بنگەیی کۆمەڵایەتی ناوێ و دەرهەکی و سازدانی سەربازی و لاتەکی خۆی و دەستبەڕکردنی هاوێ دەردی لەگەڵ لایەنگرانی ئازادیخوازی بە ئاشکرا، ناپەزایی خۆی لە نیازە نامەشروعەکانی ناپلین بەوێ دەیهوێت دنیا داگیرکات دەریزی و داخ و مەخابنی بۆ لە ناوچوونی کۆماری لە فەرنسادا پاگەیاندا، ئەمە خۆی لەخۆیدا شتێکی پیاوی بوو و باش پەردەپۆشی نەکرابوو، چونکە تزاری پوسیا هیچ کاتێ کەترین خەمی ئەمانی کۆماری فەرنسای نەخواردبوو، بەلام دەریزینی ئەو بە ئامانجی سیاسی بوو، کاریگری دەکردە سەر کەسایەتی ناپلین لە لایەن ئەو کەسانەیی تائە و کاتیش لایەنگری کۆماری بوون، ئەم پەخنەگرتە ئازادیخوازانەیی ئەو (تزار) لە دیکتاتۆریەتی ناپلین، کاریگری هەبوو، ویلیام پیت، بێ دودلی دەستگیری پوسیا کردو ئەوێ بە دیارخست ئامادە یارمەتی هەموو ئەو دەوله تانە بەدات کە دەیانەوێت، شمشێر لە پەڕی ناپلین پابکێشن.

لە و کاتەدا ئیمپراتۆری فەرنسا چی دەکرد؟ ئەو ئاگاداری گەمە دیپلۆماسییەکانی دۆزمنەکانی بوو، بەلام بە پرای ئەو دروستکردنی ئەو هاوێ پەیمانە لە ژێر سەرافەتی ویلیام پیتدا بە خاوەخواوە بەرەو پێش دەچێت و پیتی وابوو ئەمسا هەتا پایزی سالی (1805) ناتوانێت خۆی بۆشەپ ئامادە بکاتەوه، بۆیە لە لایە کۆمەڵە سەرقالی ئامادەکردنی سوپاکەیی بوو بۆ ناردنی بە دەریادا و دابەزاندنی لەسەر خاکی بریتانیا و لە لایەکی تریش واهە (سوکوتی) دەکرد وەک ئەوێ لە ئەوروپادا جگە لە خۆی کە سیتەرنە بێ حسابی بۆ بکێژێت، بۆ نمونە: وای پێباش بوو پیه مۆن، بختە سەر خاکی فەرنسا و کردیشی، ئینجا پیتی باشبوو شارەکانی ژەن و لوک بختە سەر فەرنسا، ئەمەشی ئەنجامدا، ئەوێ بە پیتۆستزانی خۆی بە پاشای ئیتالیا پابگە یەنێت و لە شاری میلاندا تاج بختە سەری، ئەمەشی لە (28/ی مایۆی سالی 1805) دا کرد، پیتی باشبوو هەندێک لە میرنشینە بچووکەکانی ئەلمانیا بە لایەنگرانی - یان باشتر وایە بڵێن بە تۆکرە ئەلمانیه کانی خۆی بەدات هەتا حوکمرانی ئەو شوێنانە بکەن، لەمانەش میرنشینێکی دایە (باویر) شازادەکانی ئەلمانیا کە ملکومالیان کەوتی ئەوروپای خۆڕئاواوە و ئەمساش نوای پێکەوتننامەیی ناشتی لۆنەویل بە تەواوەتی لەو ناوچانەدا دەرکراوو، جگە لە پەنابردن بۆ ناپلین ئەمانە هیچ پێگا چارە یەکی تریان بەدی ئەدەکرد، هەموویان پۆلپۆل دەهاتنە پارێس و لە نووی چارە پوانی کۆشک و وەزارەتخانەکاندا دەمانەوه و خەزمەتکردنی خۆیان

155 - پەرسووک: ئەو کات - ئەوانە پێتەختی پوسیا بوو و دواتر بۆتە مۆسکۆ و نوای شوێنی کەوێری ئۆکۆتۆبەریش پەرسووک ناوێ کە کۆتەرە بۆ لیننکراو ئێستا دووبارە ناوێ کۆتەکی لێراوەتەوه (و - کوردی)

دەردەبەری وەندیکیان جاسوسیان بۆ فەرەنسا دەکردو پایڤرتیان لەسەر یەکتی دەنوسی و خەریکی باشقولگرتن لە یەکتربون و دەورووخول و کلکە سوتەیان بۆ ناپلیون دەکرد.

بەرتیل و دیاری و داواکاریان دەدایە تالیران و دڵسۆزی و کۆیلەبەتی خۆیان بەیان دەکرد، لەناو کۆشکی ناپلیوندا سەرەتا بەکەم سلیمینه وەو شەرم هەلسوکەوتی تۆکرانەیان دەکرد، یەکتک لەوشازادە نەفس نزمە ئەلمانیهیان دەبینی کە چۆن لە پشت کورسیه‌کە ی ناپلیونی لەسەر دانیشیبوو و گرتکانی دەکرد، پلوه ستابوو و لەوکاتە ناپلیون دەستی بەرز دەکرد وە بۆ پاگرتنی وەرەقەکان ئەو لیکلێک دەستی ئیمپراتۆری فەرەنسای ماچ دەکردو ناپلیونیش هیچ گوتی پێنە دەدا.

(2)

پایزی سالی (1805) مات و ناپلیون بە لێپرسراوانی گوت: ئەک هەرسێ پۆل بە لکەر دوو، تەنانت پۆلێکیش بەسە دەریای مانش تەمومژ بیگرت و سوپاکەمان بپێنددرێت وە سەر خاکی بریتانیا، کاتی تەمومژی گورە ی دەریای مانش نزیکە بکۆ، لەمەوبەر ناپلیون فەرمانی بە لێپرسراوی سوپای دەریایی فەرەنسا ویلنۆف داو و کە لە دەریای سپی ناو و پاستە وە بچیت بۆ دەریای مانش و پە یوئەدی بە سوپای فەرەنسا وە بکات لە بولوندا و دواتر بە نەپتینی تەنگە بەری مانش بچێ و سوپا لەسەر خاکی بریتانیا پێدە بکات.

بەلام لە پۆل پۆلێکدا دوو هەوال گەشتە ناپلیون، کە ئەو کات لە بولوندا بوو، یەکتکیان ئەو وەبوو لێپرسراوی دەریاوانی سەربازی فەرەنسا ویلنۆف، ناتوانیت لە ماو یەکی کەمدا فەرمانەکی ئەو جێبەجێ بکات، دوو میش ئەو وەبوو: سوپای روسیا بۆ گەشتن بە سوپای نەمسا کە و تۆتە پێ و نامادە ی ئەو وەن دەستە و یەجێ شەڕ لە دژی ناپلیون و لایەنگرانی ئەلمان ی ئەودا بکەن و ئیستا هێزەکانی دوژمن بەرەو خۆڕاوا لە پیشە و ویدا، ناپلیون پاستە و خۆ پلانەکی گۆپی، چونکە زانی ویلیام بیت، بەسەر گۆشتە کاندایا و وەو و بریتانیای لە دەست داگیرکردن پزگاکرد، فەرمانیدا نەخشە ی شەڕ بگۆرد و وەسەلە ی نارەنی سوپا بۆ سەر خاکی بریتانیا رابگر و وێت و پلانی هێرشکردنە سەر نەمسا و روسیا جێبەجێ بکرت، فەرمانی بە ژنرال دارو فەرماندە ی گشتی سوپای فەرەنسا دا ئەم بپارە بگە ی نێت ئەفسەرانی هەموو یەکە سەریازیەکان، ئەمەش لەمانگی ئوگۆستی ئەو سالە دا پوویدا، ئیتر هۆردووی سەربازی بولونی کە دوو سال و و پەنجی تێدا دەدا بۆ پووبە پووبوونە و لەگەڵ دوژمنێکی سەرسەخت و کەوتی ئەو بەری دەریا وە وەلانرا، هەرچەندە پێش گەشتنی ئەم هەوالەش ناپلیون گوتیبوو (ئەگەر تاپازدە پۆلێتر لە ئەندەندا نەبم، ئەوا لەسەرەتای مانگی نوڤەمبەردا لە فیتنا دەبم)

ئیستا لە ئەندەن پزگاری بوو، بەلام دەبێ فیتنا بپێتە قوریانی سەرفرازبوونی ئەندەن، ناپلیون چەند سەعائیک تاوتویتی ئەو نەخشە تازە یی کرد، فەرمانی دەکرد دەستبکرت بە گرتنی سەربازی تازە هەتا زیاتر پشتی سوپا قایمبیت و کەلوپەلی سەربازی و خۆراکیش نامادە بکرت و یەکت و وێندرتە پێ بۆ پووبە پووبوونە و لەگەڵ دوژمندا، ناپلیون بە پەلە تەتەری پەيام هەلگری دیپلۆماسی و پەيامانی فریودەرانە و پێشنیاری داواکاری بۆ هەریەک بۆیە رلین و مەدرید و دوسو نامستردام نارد، لە پارسیشدا تۆخە کە کەم جەنجال و نالەباربوو، دەسەلاتدارانی حکومەتەکی ناپلیون لە پارسی وە پایڤرتکیان بۆ ناردبوو و تێدا نووسراوو کە بازوگان و پێشە سازان و... هتەر، لە گرتە بەری سیاسەتی دەرەکی ئەو ناپازین و لە بەرخۆیانە وە سکالایان

هه یه و خودی ئو به لټیرسراوی ئو شه پدی ئو اروپا دژیه فهره نسا ده زانن، پاسته ئه وانه پرتو و بۆلو ناپه زایی خویان به دزی دهرده بپی، به لام هه رچۆنی بئ ناپازی بوون، ناپلیڼ توانی له ماوه ی چه ند پۆژژنکا ئو هۆردووه سهریازیه گهره ی بولونی کۆبکاته وه سوپاکه ی به شتیره یه کی ئاماده به پڼگا بخت وئو له شکره شی که له ویدا مابووه به به هیزی وتواناوه جیبه یلټیت، ئینجا له سهر لیواری ده ریای مانشه وه به سه رخاکی فهره نسا دا خۆی بگه یه نیتته سه رخاکی (باویر) که هاوپه یمانی خۆی بوو. ناپلیڼ به خیرایی به روه پیشچوو، هیزه کانی نه مسا که که وتیوونه سهر لیواری رهویری دانوب وه لاتی قایمی سهریازی ئولمیان¹⁵⁶ که وتبێ ده سته چه پ، ئینجا له خۆره لاتره وه ره سوپا یه وه سوپاکه ی جیگیر کرد.

یه کێک له وهژکاره بنه په تیانه ی بۆچی هاوپه یمانیه تی سییه م؟ دروستکردنی ئو هاوپه یمانیه تییه له نیوه ی دووه می سالی (1804) دا که وتبێ بیر لټیرسراوانی ئو هاوپه یمانیه ی؟ تاماره ی سال و نیویکیش ئه مانه ناها تنه وه مه یانی شه پ!

بۆیه ده یانویست ئه م جاره یان به ته واره تی خویان سازیکه نه وه هه رنه بئ ئومیدی نیمچه سه رکه وتن بۆخویان ده سته به ر بکن، سوپای نه مسا هه یج کاتی به م جۆره ی ئیستا سازو په رداخ نه بوو، یه که سهریازیه کان له ژۆر فهرمانده ی ژنرال ماک دابوون وه یوایه کی ژۆر به سوپا یه هه بوو، دیاره ئه م تیکه چه وونه سهریازیه چه ره وانه کراوه ی نه مسا و فهره نسا ژۆر ئاکام وهاوکیشه ی له که له خۆیدا ده هیتان، له بریتانیا و روسیا و هه موو ئه روپادا چه ره وانه ی سهرکه وتنیان ده کرد له شه په داو ئو بۆچوونه ش له به ره ئوه نه بوو سوپای نه مسا به شتیره یه کی باش سازوته یاره، به لکو له به ره ئوه بوو سه رانی ئه روپا گومانیا ن له وه هه بوو ناپلیڼ به یه کجار سوپای بولونی بئیتت وله وێوه به ره وخواووی خۆره لاتبیت، خۆ ئه گه ر گریمانواش بکات ناتوانیت ئه وه موو هیزه ژۆره بئیتت و به خیرایی جیگیری بکات، کاتی ماک¹⁵⁷ گه یشته باویر ده یزانی له ویدا رهو به رهو سوپای ئیپمراقری فهره نسا ده بیته وه، بئ لایه نی ولاتانی په له نو ته نها نووسراوی سه رکاغه زیوو، چ پیش¹⁵⁸ ناپلیڼ و چ له کاتی ناپلیڼیشدا، شازاده ئالکتور، باویر که وتبێ نیتوان دوه به رداش یه ککیان هاوپه یمانی سییه م و دووه میشیان فهره نسا و نه یده زانی چی بکات، به نه ینی له که ل هاوپه یماناندا نیمچه قه ولدانیک درابوو، ئه گه ر شه ره بوو به وه پی توانا وه یاره ته ی نه مسابادت، به لام دوا ی چه ند پۆژژک، به خا و خیزان و وه زیره کانیه وه چوو بۆلای فورتسبورگ، که له شکرکی فهره نسی بوو وله ژۆر چه و دیری فهرمانده یی برناردوتدا بوو، شازاده ئالکتور و دوکی گهره ی ئه لمانیا ش رهو یان له هاوپه یمانان وه رگێپا، به پیی ئو وانه میژوویانه ی که له قوتابخانه کانی ئه لماندا ده خویندریت، به تایبته هی ناوه ندی که به دلخه وه ناراست باسی ئو ره واره ده که ن و ده لئین (له کاتیکا پییان له جهرگی خویان ده ناو له ترسان بیته نگی خویان له ئه لمانی بوونیان بئ نوتقه هیشه وه) شازاده کان ئالکتور باویر و ورتمبرگ، چون بۆ پاریس و به هۆی ئو پایه داریه ئازایه یان که بۆ هاواری ئه لمانی بوونیان کردبوویان، به فهرمانی ناپلیڼ کرانه وه پاشای ولاته کانی خویان وئه وانه هه تا کو ده تایی سالی (1818) هه ر فهرمانه وایی ولاته کانیان ده کرد.

156 - نولم: یه کێکه له شاره کانی ئه لمانیا و ده که وته ولایه تی وورتمبرگ و زاده کای زانی کهره ی فیزیایی نه نشایه، له لاتی (سهریازکه ی) ئو شاره دابوو که ماک سه ردار ی

سهریازی نه مسا ی به هه موو هیزه که یه وه خۆی ته سلیمی تاپلیڼ کرد، (و- فارسی)

157 - ماک: سه رکرده یه کی نه ساویه (1752-1828) به گوناوه ی خۆیه ده سته وه دانی خۆی و (30) هه مزار سهریاز له دادگا یه کی سهریازیدا حوکی له سینه ره دانی به سه ردارا وه و

دواتر لیوورن و نازاد کرا. (و- فارسی)

158 - چ پیش تاپلیڼ: مه به ست له سه رده می شوژی گۆماره، (و- کوردی)

دوکی گورهش که وک شو دوپاشایه‌ی سهره‌وه تازه دهسه‌لانی که وتیق دهست، له‌سهر حسابی خاکی نه‌مسا هه‌ندێ خاکی خسته‌سهر ولاته‌که‌ی خۆی وداگری کرد، ئەم پاشایانه داوایان له‌تالپیقن کرد پارەیان بداتن، به‌لام ناوبراو وه‌لامی نه‌وه‌ی نه‌دانه‌وه.

په‌گی سهره‌کی باویر ئازادبوو، فه‌رمانده سهریازییه‌کانی فه‌ره‌نسی فه‌رمانیان پێدرا به‌زویی به‌ره‌وپێشچن وه‌هه‌موو لایه‌ک چادر هه‌ل‌ده‌ن و به‌خێزایی به‌ره‌و پووایی دانوب سهره‌و ژێر بێژن، برنادوت داوو، سولان، نی، مارمون و ئوژێ، به‌خۆیان ویه‌که سهریازییه‌کانیانه‌وه، هه‌روه‌ها موراش به‌سهریازه سواره‌کانی خۆیه‌وه، هه‌موو فه‌رمانه‌کانی تالپیقنیا به‌وردی وه‌ک میلی سه‌عات جێبه‌جێده‌کرد، له‌ماوه‌ی که‌تر له‌سێ هه‌فته‌ ته‌نانه‌ت بیست رۆژی نه‌خایه‌ند، شو سوپایه‌ی که‌به‌م‌زن ئاوده‌برا به‌بێ ناخۆشی وکه‌موکوری له‌لیواره‌کانی ده‌ریای مانشه‌وه بۆ لیواره‌کانی پووایی دانوب گوازاوه‌وه، تالپیقن له‌و‌کاتانه‌ی باسی هونه‌ری شه‌پ‌کردنی ده‌کرد جارێکیان گوتی: (پێویسته به‌جۆرێ هه‌لسوکه‌وت بکړیت سوپا به‌جیا جیا بژیت وکومه‌ل به‌نگیت) سهر‌کرده سهریازییه‌کان خه‌ریکی جێبه‌جێکردنی شو فه‌رمان نه‌خشانه‌بوون که‌ئیمپراتور بۆی کێش‌ابوون وه‌کاتی دیاریکراودا هه‌موو شو یه‌که سهریازیانه له‌ده‌ورووبه‌ری قه‌لاتی سهریازی ئولم سهریان ده‌ره‌ینایه‌وه، ما‌ک که‌به‌سه‌ر مشق وپێشه‌نگی هێزی سهریازی نه‌مسا له‌ویدا دانرا‌بوو، به‌جۆرێ که‌مارێدرا وه‌ک بلێی که‌وتبێته‌ ناو گونیه‌که‌وه، تالپیقن له‌(24/ی دیسه‌مه‌ردا پارسی جیه‌یت وه‌(26/ی هه‌مان مانگدا که‌یشته ئتشراسبورگ، تالپیقن به‌ده‌ستپێکردنی ئەم شه‌په‌ له‌و‌کاته‌ی که‌له‌ئتشراسبورگ‌وه به‌ره‌و مه‌یدانی شه‌پ ده‌چوو سوپاکه‌ی پێک‌هسته‌وه‌و لێپرس‌راویه‌تییه‌کانی دابه‌ش‌کردو فه‌رمانده‌کانی پۆلێن پۆلێن‌کرد، شو له‌شکره‌ی که‌ده‌بوو پایه‌گاوه‌ چاودێری شو شوێنانه‌ بکات که‌دا‌گیرده‌کران جیای کرده‌وه، شو سوپایه‌ش که‌ده‌بوو له‌پێشه‌وه‌ی شه‌پ‌یت و ناوی نا سوپای مه‌زن ویه‌سه‌ر (7) له‌شکردا دابه‌ش‌کردو لێپرس‌راویه‌تی هه‌ریه‌ک له‌و (7) له‌شکره‌شی درایه‌ده‌ست شو که‌سانه‌ی پێش تاج له‌سهر دانانه‌که‌ی تالپیقن به‌رز‌کرا‌بوونه‌وه بۆپله‌ی مارشال، کۆی گشتی سه‌بازه‌کانی ئەم سوپایه (186) هه‌زار که‌س بوو وه‌هه‌موو پێکهاته‌کانی سهریازی تێدا‌بوو، وه‌ک تۆپخانه‌و سهریازی سوارو پێپۆ...هتر، زۆرینه‌ی هێزی سهریازی سوارو تۆپخانه‌ش پاسته‌وخۆ له‌ژێر فه‌رمانی خودی تالپیقندا مابوو، بۆ نمونه: مارشال مورا، که‌به‌لێپرس‌راوی گشتی سهریازی سوارو دانرا‌بوو، له‌پاستیدا ته‌نها فه‌رمانه‌کانی تالپیقنی ده‌گ‌یا‌نده‌ شو یه‌که سهریازه سوارانه، تالپیقن هه‌ر کاتی ویستبای ده‌یتوانی شو سوپا سواره‌و تۆپخانه، بۆ یاره‌تیدانی له‌شکرێکی بنێرت، جگه‌له‌مه سهریازه‌کانی لێپرس‌راوی که‌ره‌سته‌کانی تۆپخانه‌و گاردی تاییه‌تی ئیمپراتوری که‌نزیه‌کی (7) هه‌زار سهریاز ده‌بوون، لێره‌دا باس له‌سالی (1805) ده‌که‌ین که‌گاردی ئیمپراتور پێکهاتبوو له‌تیپی ئارنجۆک هاوێژ سهریازی پیا‌ده‌و سوارو دوو تیپ پاسه‌وانانی سنوورو له‌شکرێکی ئیتالی، چونکه ئیمپراتوری فه‌ره‌نسا به‌پاشای سهری ئیتالیاش هه‌ژمارده‌کرا له‌و له‌شکره‌ی ئیتالیایدا که‌له‌گه‌ل‌خۆیدا‌بوو، ژماره‌ی سهریازه فه‌رنسییه‌کانی زیاتریو، له‌هه‌ل‌بژاردنی گاردی ئیمپراتوریدا شو سهریازانه‌یان ده‌ست‌نیشان ده‌کرد که‌دلێری ونازایه‌تیان نوانده‌بوو، شو سهریازانه‌ موچه‌ی باش و خواردنی خۆشیان ده‌دات، جل‌وبه‌رگی جوان وپوخته‌یان له‌به‌ریو وکالوی به‌رنی په‌شمه‌که‌داریان له‌سه‌رده‌کرد، ئیمپراتور زۆری له‌مانه‌ ده‌ناسین وناگاداری بارودۆخی ژانیان بوو وچاودێری ده‌کردن، تالپیقن تێبینی تاییه‌تی سه‌باره‌ت به‌فه‌رمانده سهریازییه‌کانی خۆی هه‌بوو وگومانی له‌دانی پله‌وپایه‌ی سهرله‌شکرو نه‌فسه‌ری پله‌بالا نه‌بوو، که‌ته‌مه‌نیان له‌خوار چل سالییه‌وه‌بوو، ته‌نانه‌ت هه‌ندیک له‌سه‌ر‌کرده

سەریازییه‌کانی لە تەمەنی (34) سالیاندا گەشتبوونە پلەئە ماشال، لە پۆزگاری ناپلیندا گەنجیەتی بۆ بەره‌و پیشچوون و سەرکەوتویی گرنگیو و پۆزگای لێندە دەگیردا، بە پێچەوانەی هەموو سوپاكانی ئەو پۆزگاره‌ که گەنجیەتی دەبوو پۆزگەر لێندە دەگەڕان. ئەو سەریازییه‌کانی بۆ پێکخستنه‌وه‌ی سەریازەکانیتر دانران، ناپلین داھێنەری ئەمە بوو، تەنھا بۆ تەبیین کردنی و ھێنانەوه‌ سەریازی سەریازەکان نەبوو، بە لێک شۆرای دادگای تاییەتی سەریازی ھوکی لە سێدارە دانیشی ھەبوو لە بەرامبەر ئەو سەریازانی تاوانی گەورەیان دەکرد، ئەمە جگە لە ھوکی زیندانی کردن و کارکردن بە زنجیر... ھێتیشی دەگرتەوه‌، ناوەندیکتری دادگایکردن ھەبوو کە پێتیان دەگوت: دادگای شەریف و تەنھا لێ پێچانەوه‌ی لە کاری ناھاسایی دەکرد، ئەو دادگایە بە پێی ھێچ قانونیک دروست نەکرابوو و تەنھا بە ھەرمانی ناپلین بوو، لێرەدا گوته‌ی شایە تھالیک دەگوتەوه‌: دوو سەریاز لە مەیدانی شەپ خۆیان دزییۆو و دواتر وە دیار کە وتەنەوه‌ پاساویان بۆ ناداریەکی خۆیان ھێنایەوه‌، کاتێ ئەفسەری ئەوتیبە دانێادەبوو لەوه‌ی ئەو دوو سەریازە لە ترسی شەپ خۆیان شاردۆتەوه‌، دەستبەجێ سێ کەسیان وەک سەریازی قازی لە نێوان سەریازەکان ھەڵبژاردو ئەم دادگایە دوا گۆیگرتن لە تاوینباران ھوکی لە سێدارە دانیان بەسەردا دان و گولەباران ێران، ھەرماندە سەریازییه‌ بالاکان لەو ھەولانە ناگادار دەکرانەوه‌، بەلام ئەوان ھێچیان نەدەگوت، نەدەبو ھێچ ئەفسەریک لەو دادگایکردنەدا بە شداری بکات، ئەک ناگاداری سزای ھوکیەکی بێت - ھەرنا بە شێوہەیکە پەسەمی.

سەرداری خۆپەرست کەخۆی بە ئیمپراتۆر پاگەیانندو تاج لەسەرنا ئەکەوێ لەلایەن پاپەوہ پیرۆزیایی لێکرا، لەسالی (1810) بەدواوہ ھاوسەریکی لەخێزانی پاشایەتی نەمسا ھێناو توانی قەناعەت بە سەریازەکانی بێتێت بەوه‌ی ھەموویان وەک پێشوو بەرەنگاری بۆرینەکان و دەستپێوەردانی دەرەکی بنەوہ بەرگری لە نیشتمان بکەن و پێشخۆشی ھەمان ئەو سەریازەکانی سەرەتایی ھەرسایە، لەپاستیدا سەریازەکان بە تێروانیانی ئەو تەنھا پلە گۆشتی دەم تۆپەکان بوون و ئەمە گوته‌یەکیبوو ئەو زنجار دووبارە دەکرده‌وه‌، ئەو سەریازانەش ملکەچی ھەرمانەکانی ئەو بوون و کوێرانە ببوون گۆتەرپایەلی، ھەمیشە ناوی ئەوان بەخۆشەویستیوہ دەھێنا، قەیسەری پوسیا کە ھەموو ئەوروپا لەبەری دەلەری بەلای ئەو سەریازانی ناپلینوہ وەک بەک سەریازی سادە سەیردەکراو لە ناو خۆیاندا بە (سەرچۆخی ^{٥٩٦} بچوک) و (کەچەلۆک) ناویان دەبرد.

ھەروەھا لەو باوہ پەدابوون گوته‌ی ناپلین پاستەکە دەلێت: ھەموو سەریازی گرتە دەستی داری سەرلەشکری لە جوعیەکانی ^{٥٩٧} دایە، سەرداریانی وەک موراو برنادوت و لوفەر... ھیتەر، ئەو ئەستێرەبوون وەک بازەنی دەوری ئەستێرە زوھال دەوری ئیمپراتۆریان داو، خۆمەتی سەریازی خۆیان لە چ پلەیکەوہ دەست پێکەربوو، ناپلین باوہ پە تەواری بە سەریازو ئەفسەرەکانی ھەبوو، بەلام پشٹی بە ھەموو ژنرال و مارشالەکانی ئەدەبەست خۆئەگەر کردبایە دەریەست نەبوو، سەبارەت بە پۆلی ژنرالەکانیش پێیستە ئەوہ بلێن: ناپلین کۆمەڵێ کەسی بە تواناو بەرجەستە سەریازی لە دەوری خۆی کۆکردبوونەوه‌، ئەو سەرکردە سەریازیانە ھەموویان لە یەک شتدا یەکیان دەگرتەوه‌، ئەویش ئەوہو لە جولە سەریازی خێراو

^{٥٩٦} - سەرچۆخی: وائە دەستی کولە بارانکردن، لەسوادا چەند سەریازیک دیاری دەکەن بۆنەمە.

^{٥٩٧} - جوعیە: مەبەست لەفیشەگدانە (قایش مەخزەن) - ناپلین لێرەدا بەمەبەستی ئازایەتی بە کاری ھێناوہ. (و- کوردی)

پلاندانانی ده‌ستب‌جی وه‌لمه‌تی سه‌ریازی کورچک‌ی یه‌ک بۆچونیان هه‌بوو ویه‌یره‌وی نه‌مه‌یاند‌ه‌کرد، ئینجا ناپلین فیزی نه‌وی کردبوون مه‌به‌ست له‌وه‌ی ده‌لیم به‌یه‌ک ئاماره‌ تیب‌گه‌ن وه‌لێزانی خۆیان جێبه‌جێ بکه‌ن.

توانای پیش‌ه‌ره‌وی ویه‌رێگا‌خستنی سه‌ریازی ناپلین به‌جۆرێ مارشاله‌کانی راهینابوو، بێ تازادی ته‌ولو کاره‌کانی خۆیان له‌مه‌یدانی شه‌پدا له‌ده‌ست نه‌ده‌داو به‌وردی ده‌سوره‌کانی ئه‌ویان جێبه‌جێده‌کرد.

شمشیر وه‌شینیکی نه‌خوێند‌ه‌وار وشێردلی وه‌ک (لوفه‌ر) و نه‌جیب زاده‌یه‌کی سه‌رسه‌خت و مۆنی وه‌ک (داو) و سوارچاکی بێ باکی وه‌ک (موراو) نه‌فسه‌ریکی وه‌ک (برتی) که‌وه‌ک له‌دایکێکی پلاند‌ه‌ری سه‌ریازی ویاوکیکی نه‌فسه‌ر بویت، نه‌مانه‌ تاکتیک‌دانه‌رو نه‌خشه‌دانه‌ربوون، دلێرانی وه‌ک (نی) و (لان)، له‌که‌سانی وه‌ک (برنادوت)ی فیلبانو لێزان و (ماسانی) پێک‌ه‌ری سه‌ریازی و (مارمون) که‌متر نه‌بوون، به‌دلنیا‌یه‌وه‌ تازایه‌تی ئه‌وه‌که‌سانه‌ پێویستبوو، چونکه‌ ده‌بوو لێرس‌راویه‌تی سه‌ریازه‌کان له‌نه‌ست‌ب‌گه‌رن، هه‌موو نه‌مانه‌ نمونه‌ی نه‌فسه‌ری قاره‌مان و دیارو ئازابوون، جاریکیان کاتێ له‌په‌و به‌په‌وی (لان) دا ستایشی نه‌ویاند‌ه‌کرد به‌وه‌ی زۆرجار له‌گه‌ڵ سه‌ریازه‌ سواره‌کانیدا بێ ترس هێرشی کرد‌ه‌ته‌سه‌ر دۆژمن: ئه‌و به‌ده‌نگێکی به‌رز گوتی: ئه‌و سواره‌ی هه‌تا سی سالی به‌کوشت نه‌چیت، سه‌ریازنیه‌.

لان له‌وکاته‌دا ته‌مه‌نی (34) سالیو دووسال دواتر له‌مه‌یدانی شه‌پدا به‌نارنجۆک کوژرا.

لان ته‌نها سوارچاکیکی بێباک نه‌بوو، به‌لکو سه‌رکرده‌یه‌کی لێوه‌شاه‌ه‌ش بوو، نه‌فسه‌ره‌کانی ئیمپراتۆر نه‌مانه‌بوون، ئه‌و نه‌فسه‌رانه‌ی ناپلین بۆخۆی هه‌لی بژاردبوون و به‌رزترین پله‌ی سه‌ریازی پێدا‌بوون، هه‌موو ئه‌و سه‌رکرده‌ سه‌ریازانه‌ له‌سالی (1805) دا له‌شه‌پی دژی هه‌وپه‌یمانی سییه‌م ئاماده‌بوون، جگه‌له‌ (دزی) که‌له‌شه‌پی مانگودا کوژرا‌بوو، هه‌روه‌ها سه‌ردارێکی تریش له‌گه‌لێاند‌ه‌بوو ئه‌ویش (مورو) بوو که‌ناپلین له‌هه‌موو سه‌رکرده‌ سه‌ریازیه‌کانی زیاتر به‌های بۆنه‌و داده‌ناو دوورخرا‌بوو بۆنه‌میرکاو له‌تاراوگه‌دا ده‌ژیا.

به‌ئه‌و له‌شک‌ره‌ مه‌زنه‌و یاریده‌ی ئه‌و نه‌فسه‌ره‌ دلێرانه‌بوو که‌ناپلین له‌و پێژگاره‌دا گه‌یشه‌ لوتکه‌و ده‌دره‌خشایه‌وه‌.

یه‌که‌ سه‌ریازیه‌کانی (سو) و (لان) و (مورا) له‌په‌ویاری دانوب تێپه‌رین وه‌ناکاو له‌پشتی سه‌ری هێزه‌که‌ی (ماک) وه‌ه‌ قوت بوونه‌وه‌.

هه‌ندێک له‌سه‌ریازه‌کانی نه‌مساوی هه‌رکه‌ چاویان به‌ومه‌ترسییه‌ گه‌وره‌یه‌ که‌وت، به‌ره‌و خۆه‌ه‌لات هه‌لاتن، به‌لام زۆرینه‌ی هێزه‌ سه‌ریازیه‌که‌یان به‌هۆی له‌شک‌ره‌که‌ی مارشال (نی)یه‌وه‌ گێردانه‌وه‌ ناو قه‌لاتی سه‌ریازگه‌که‌، له‌هه‌موو لایه‌که‌وه‌ چواره‌وه‌ی قه‌لاتی ئۆلم گه‌را، به‌لام تانه‌وکاته‌ش پێگایه‌ک بۆ هه‌لاتن مابووه‌، که‌چی ئه‌و سه‌رکرده‌ سه‌ریازیه‌ نه‌مساویه‌ فریوی ئه‌و جاسوسانه‌ی خوارد که‌ناپلین په‌وانه‌ی کردبوون، له‌مانه‌ش (شولمستر) که‌له‌هه‌موویان دیارتیریو، ئه‌و جاسوسانه‌ پیش‌ ماک که‌وتن پێنمای و ئامۆزگاری ئه‌وه‌یانکرد شه‌پیکا¹⁶¹ باشته‌وه‌ گوتیان ناپلین ناچارده‌بێت ده‌ست له‌گه‌ماردانه‌که‌ی هه‌لگریت، چونکه‌ له‌پاستیدا شۆپشیک له‌دژی ئه‌و له‌پاریسدا هه‌لساره‌، هه‌رچه‌ند ماک به‌گومانه‌وه‌ گوئی

¹⁶¹ 1 - شه‌پیکا: مه‌به‌ستی ناپلین له‌وه‌وه‌ ماک به‌پێگایه‌ی که‌کا ئه‌و کایش ده‌واترا پێدا هه‌لیت، هه‌له‌یه‌ت، ئه‌و جاسوسانه‌ی هه‌ریز ئه‌و مه‌به‌سته‌ به‌کاره‌یناوه‌، ده‌تا دواتر

که‌له‌واو ده‌وری قه‌لات سه‌ریازیه‌که‌ ده‌گه‌رن داوی خۆه‌ده‌ستوه‌ دانی لێده‌کهن.

2 - له‌وه‌ ده‌جێت ئه‌و پۆژنامه‌ی زامو و پاره‌که‌ی ده‌ستکاری کرایت هه‌کا ماک بێ فریوێدن، (و- کوردی)

له پای نه مانه ده گرت، نو جاسوسانه به نه پتی په کیکیان بڅرځرډوی سربازي فەرهنسيه کان نارډو هم هواله يان گياند، نه وانیش ژماره يه کی تاييه تی پڅژنامه يه کی پاريسيان نارډ که هوالی راپه يڼ وڅرځيشاندانی له پاريس تڼډابلوکرابڼوه، ښنجا شولمستر نو پڅژنامه ي دايه ده ست ماک وناوېراو دواي خوځندنه ووی دلی ناسوده بوو، له پڅژی 15/ی نوکتوبردا له شكري (نی) و (لان) توانيان به ريزايه کانی سه رووی قه لاتکه بگرن، به مش پيگي ماک ديژواتريوو.

ناپلین ته تری نارډنه لای ماک ويښنياری څڅبه ده سته وده دانی بڅرځرډوو وه پشی نه وشی کړدېو، نه گره شريکات نه وا قه لاتکه ده گرت وهرچی سربازي نه مساوی هه يه ده يانکوژت.

له پڅژی (20/ی نوکتوبری سالی 1805) دا قه لاتی نولم څوی به ده سته وده داو له شكري ماک بڼ هېچ مه رجیک به هه موو باروينه ووه څوی ته سلیمي ناپلین کړد، ښمپراتر ماکي نازاد کړدو سربازو دپله کانی نه مساوی بڅرځرډن نارډنه فرنسا، که من دواي څڅبه ده سته وده دانی ماک، ناپلین هوالی نه ووی پيگه ښت که ژنرال (مورا) توانيوه تی (8) هزار سربازي هه لاتوی نه مساوی ده سترېکات، دواي ټيکشکانی نابېر هه رانه ي قه لاتی نولم که له راستيدا هاوپه يمانی سټيېم شهره که ي دډانډبو وته نها هه نډیک له نه فسره بالا کانی سوپای نه مساو پوس هم هه اله يان بيست وپه يان به و راستييه برډکه شهره که يان دډانډ، سوپای ناپلین بڼ نه ووی وده رنګي گڼېن راسته وڅرځر څر و څڼنا که وته پڼ ويه وڅی گپان و پلوه ديوانی سربازو هه لاتوه کانی نه مسا توانيان کڅمه لن سربازيتر ده سترېکات وژماره ي نو سربازو دپلانه ي نه مسا نزيکي (29) هزار که سبون، هه روه ها ژماره ي نه وانه ي له ناو قه لاتی نولميشدا گپرابوون (32) هزار سربازو بون که نزيکي (41) هزار سربازي نه مساوی بوون، له م ناماره دا ژماره ي نه وانه ي توانيويان څړيان قوتاريکون وناډياربوون هه ژمارنه کراوه، ناپلین له گوته يه کيدا که بڼ يکه سربازييه کانی گوت وسره نه جامی نه ووه پڼ تڼدا تاشکرکړد، ناوای باسکړد (دوسه د تڼ نه ووت نااو... هه موو فهرانده سربازييه کانیش ده سترېکراون وله سوپايه گوره يه رڅريه يان نه يان توانيوه څړيان پزگاريکون وهه لېښ).

سوپای فەرهنسيه کان به څړايی به روه و څڼنا ده چوون، به لام له گه ل نه ووه شدا له شكري کوترڅف توانی له (تڼ فمبه ردا له نزيک دورنشتاين، که ده که وڼته به شی چې پي پووياری دانوب، مڅرش بکاته سر يکه سربازييه کانی مورتيه و ټيکي بشکېښت وزيانتيکی نڅری لښدات، له پڅژی 13/ تڼ فمبه ردا ناپلین که له پيشيه ووی سربازانی سوار ده پڅښت وگاډه که شی له ده وروپشتيدا بوون وگه ښته څڼناو کڅشکی پاشايه تی (شون برون) ي بڼ مه نڅلی څوی هه لېښارد، فەرهنسيه کان پيشنه ووی ښمپراتری نه مسا هه لښت پيشنياری نه وویان بڅرځرډوو وازله دڼايه تی کړدن وشه پ له گه ل ناپلیندا بڼښت، به لام نه و قه بولی نه کړدېو. ښتر لڼره وډوا نوميدي هاوپه يمانی سټيېم ته نها به سوپای پوسيواو خودی تزار ماڼو، ناوېراویش دلی څوی به ووه څرځرډوو پروس هاتېق ناو هاوپه يمانه تيه که ووه، هه رچه نده نه مه رڅر درڅوی نه کڅشاو هه موو نه و څوميدانه وه کړکېل به ناسمان هه لاچوو.

(3)

لهه مان شو پۆژانه ی (ماك) له قه لاتی ئولمدا گه مارۆدرا بوو و خه ریکێ خۆیه ده ستوده دان بوو، ئه لکسه نده ری به کهم، له به رلین بوو و فشاری خست بۆ سه ر فریدریک ویله لمی سییه م پاشای پروس تاشه پکردنی له گه ل ناپلیۆندا پابگه یه نیت.

فریدریک ترس و له رزی هه مان ئه وشازادانه ی خواروی ئه لمانای لێنیشتبوو که له مه به ر باسمانکردن، ناویراو له ئه لکسه نده رو ناپلیۆن وه ک یه ک ده ترسا، ته نانه ت ئه لکسه نده ر به توانجیکێ هه په شه ئامیزه وه وای تیگه یانده که سه ربازانی پوسیا ده توانن پێگایه ک له سه رخاکی پروسه وه بۆخۆیان بکه نه وه، به لām چوون پاشای پروس به سه ختی پێداگری کردو ئاماده یی به ره نگاری کردنه وه ی نیشاندا، ئه لکسه نده ری ئیمپراتۆری پوسیا وای پێپاشبوو به زمانی خۆش له گه لیدا بکه وێته قسه، به پێکه وت هه وائیگه گه یشت که بۆ پلانه ک ی ئه لکسه نده ری پوسیا ژۆر به که لکبوو، ئه ویش ئه وه بوو ناپلیۆن فه رمانی به مارشال برنادوت کردبوو بۆ پێشپه وی به ره و نه مسا به سه رخاکی ئانشبخدا تێپه رت، که یه کێکبوو له ولایه ته کانی ئه لمانیا.

پاشای پروس له لایه ک له م کاره سه ره بخۆیه ی ناپلیۆن دلگران ببوو و له لایه کیش چاوه پوانی ئه وه ی نه ده کرد سوپای مه زنی فه رنسا سه رکه وتوو بێت، له پێش گه مارۆدانی قه لاتی ئولمه وه ورده ورده به لایه نگری هاو په یمانان خزایه ناو شه په وه (III)، به پێی یه ک پێکه وتنه مای نه ینی له نێوان فریدریک ویله لم و ئه لکسه نده ری پوس، پروس په یمانیدا نا په زایی ده رپێت و شه پ له دژی فه رنسا پابگه یه نیت، نیتر سیناریۆیه ک ی پێکه نیناوی هاته پێش، ئه ویش ئه مه بوو: فریدریک ویله لم و شازان لویزو ئه لکسه نده ری پوسیا، چوونه سه ر مه زاری فریدریکی دووه می پاشای پروس و سوپاندیان به گۆپه ک ی ئه و خواره که بۆ هه میشه هه ردۆست و هاو په یمانی یه کترین.

(لایه نی پێکه نیناوی و گاته جاپی ئه مه له وه دا بوو پۆژگاری پوسیا بۆ ماوه ی هه وت سال شه پی له گه ل هه مان ئه م فریدریکه ی دووه مدا کردبوو و له ماوه ی ئه و شه په دا ده میگ پوسیا ئه وی تێکه ده شکاندو ده میگیش پروس پوسیای تێکه ده شکاند، ته نانه ت ماوه یه ک پوسیا به رلینیشی داگرکردو شتیکی وایانکرد خه ریکبوو فریدریکی دووه م خۆی بکۆژیت) دوا ی ئه مه ئه لکسه نده ر پروس جێپێشت و پاسته و خۆ گه رپاوه نزیک به ره کانی شه پ له نه مسا، له نه مساو بریتانیا دا هه موویان که وتبوونه خۆشی وشادییه وه، پۆژنامه کان هه وائی هاو په یمانیه تی هه میشه یی پوسیای پروسیان به مانشتی گه وره و خۆشییه وه بڵاوه کرده وه و ده یانگوت: هه رکاتی سوپای پروس به کێه کانی متالیکدا تێپه رت و خۆی بگه یه نیته مه یدانی شه پ، ناپلیۆن¹⁶² (له ناو ده چیت. ده بوا ناپلیۆن به هه ر نرخیکی بێت پێش گه یشتنی سوپای پروس سوپای هاو په یمانانی پێشه وه ی تێکبشکێتی، له گه ل داگرکردنی فێننادا هیزه کانی فه رنسا توانیبوو یان ده سته سه ر پردی گه وره ی ئه وشاره دا بگرن که ده چۆه سه ر ئه و په ری لای چه پی پووباری دانوب و نه مه یان تاکه پردیو که نه مساوییه کان فره یانه که وتبوون بیه ته قێتنه وه، به سه رهاتی گرتنی ئه م پرده گێرانه وه ی ئه فسانه یی به خۆیه وه گرتوه، که هه ریه ک له مگێرانه وانه نادروست و شازان به ئه فسانه، پوسه کان له به شی دووه می کتیبی شه پ¹⁶³ ئاشتیدا خۆیندویانه ته وه. باش ئه مه ده زانن، به لām له پاستیدا مه سه له ی گرتنی ئه و پرده به م جۆره ی خواره وه بوو: مویرا و لان و رتران و یه ک ئه فسه ری هه نده سی به ناوی دود، دوا ی ئه وه ی ژۆر به وریایی یه ک تیپی

¹⁶² - والله: مزه ناپلیۆن،

¹⁶³ - ناپلیۆن: لێره دا زیاتر مه به ت له سوپای فه ره نسیه،

¹⁶⁴ - کتیبی شه پو ئاشتی: شا کارکی به ناوانکی نووسه ری کوره ی پوسی توکیتۆه (و- کوردی)

سەربازى نارىجۆك ھاۋىژيان لە نۆز دىك ودالى بەرزى وىدا جىگىركردوون، بىخۆيان بە ئاشكرا بەرەو پردەكە چون كە سەربازى نەمسائى كۆنترۆلىيانكردبوو و فەرمانيان پىداربوو ھەركە دوژمنيان لىدىار كەوت پردەكە بىتەقیتنەو، بەلام موزو ھاوئەلەكانى ھاواريان لىكردوون و گوتیانە: ئىستا پەيمانى ئاشتى لەگەل نەمسادا مۆركراو و شەرمەكەن، ئەوانە بىن سلىنەو و بە ئاسايى بە پردەكەدا پەپنەو و داواى فەرماندە سەربازىيەكەى ئەوانيانكردووە كە ناوى (كنت ئوریشپرىگ) بوو و دووبارە دۆكەى خۆيان بۆئەویش دووبارە كردۆتەو، ئىنجا پىششەو وى كنت ئوریشپرىگ فرىابكەوئەت وەلامى ئەوانە ^(٦٧) بەاتەو، لەپەر نارىجۆك ھاۋىژەكانى فەرەنسايى لەناو دىك ودالەكاندا ھاتوونە دەرى و ھىژشيان كۆتەسەر ئەو سەربازە نەمسايانەى كە لە دەورى پردەكەدابوون و لە ماو وى يەك دەقیقەدا پردەكەيان خستە دەست خۆيان، نەمسايەكان ھەولیاندا شەپكەن، بەلام تازە كارلەكار ترازو كەلكى نەبوو، كاتى لەلایەن موراو ئەم ھەوالە بەناپلیون گەپشت ناویراو دەستەو بەجى فەرماندا چەند یەكەيەكى سوپای فەرەنسا لەپەردە بپەپنەو و ھىژش بگەتەسەر سوپای پوسەكان.

لەو كاتەدا سوپای پوسیا لە حالەتێكى دىئواردابوو، ناپلیون بە زۆرىنەى سوپاكەى خۆیەو لە پوویارى دانوب پەپىژو و دەوێست پىگای پاشەكشەكردنى سوپای پوسیا بگرت، كۆتۆف فەرماندەى گشتى سوپای ھاوپەیمانان باشى دەزانى تاكە پىگای پىگاریبوون كۆتەبەرى پاشەكشەى خىراپە لەكرەمسەر و لەو پىشەو بۆ ئولخان كە دەكەوئەتە خۆئاواى ئۆلموتز. ئەو (35) ھەزار سەربازى لەگەلدابوو، ناپلیونیش سوپاكەى نزىكەى (100) ھەزار سەربازبوو، پووداوەكەى پردى فینا لەلای سەربازەكانى پوسیا بوو جىگای گومان و بە ئاشكرا دەیانگوت خیانەت كرلەو، لە دەستدانى پردى ناویراو بەجۆرى جىگای سەرسوپمان و پىرسىاربوو تەنانەت دەیانگوت نەمسايەكان بەنھێنى ئاشتیان لەگەل ناپلیوندا كۆردو و ئەمەش بۆئەھوى ئەو سۆپای فەرەنسا بەخىراپى بپەپتەو ئەو بەرى پوویارى دانوب و ئاكامى ئەو خیانەتەش لەناوچوونى سوپای پوسى لێدەكەوئەتەو، لە پاشەكشەى بەھەلەداوانى سوپای پوسىیدا كۆتۆف ناچاربوو بە ئاشكرا ژمارەيەك سەربازىنۆت بۆ داخستنى ھاتنى سوپای فەرەنساو بیانكات بەقوربانى، داوى ئەو سۆپاى لەكۆى گشتى (35) ھەزار سەرباز (12) ھەزار سەربازى تىداچوون، سەرئەجام توانى سوپا شىرەكەى لەچنگ دیلى پىگاریكات و خۆى بگەيەنئەتە ئۆلموتز، كە پىشتەر دوو ئىمپراتۆرى لىببون و ھەلاتبوون، واتە: فرانسواى نەمسائى و ئەلكسەندەى پوسیا.

لەو كاتەدا بارودۆخەكە بەم جۆرەى خوارەو وى لىھات: بە سەربازەكانى گاردو ھەموو ئەو سەربازانەى بۆ یارمەتى نۆرداربوون كۆى گشتیان گەپشتبۆ (75) ھەزارو سوپای نەمساش تەنھا نزىكەى (15-18) ھەزار سەربازيان لەویدا ھەبوو، بائەو شەمان بىرنەچىت پىش داگیركردنى فینا يەك لەشكرى گورەى نەمسا لەلایەن ناپلیونەو لە ناویرابوو، ھەروەھا لەشكرىكى ترى نەمسا كە ناپلیون فەرمانى بە (ماسنا) دابوو لەخۆرەلاتى ئىتالیا بەگزیاندا بچىتەو و پاكسىزان بكات، كەوتبوونە حالەتى تىشكان و پاشەكشە.

بەوجۆرە ھىزەكانى ھاوپەیمانان كۆى گشتى سەربازەكانیان دەگەپشتە (90) ھەزار كەس كە لە ئۆلموتزدا جىگىركرابوون، بەلام لەگەل ھەموو ئەمانەشدا كۆتۆف لە ھەموو كەس باشتەر دەیزانى ئەستەمە بۆتوانىت ئەو (75) ھەزار سەربازەى كە تەنھا

ژماره‌یان له‌سه‌رکاغه‌ز هه‌یه، پوه‌یه‌په‌وه‌و ئاماده‌ی به‌گریکردن، بۆیه ناویراو ^{١٦٦} له‌شه‌پکردن ده‌ترساو پیتی وابوو ده‌بین درێژه به‌پاشه‌کشێ کردن بدرێت وشه‌ره‌که دوابخړیت هه‌تانه‌وکاته‌ی بریاری کورتایی له‌ولاتی پروس وهرده‌گیریت وسوپاکه‌ی بێته‌ناو جه‌رگه‌ی شه‌په‌که‌وه.

به‌لام ئه‌و له‌لایه‌ن ئه‌لکسه‌نده‌ری ئیمپراتۆری پوسیه‌وه فشاری خرایه‌سه‌رو ناویراو ده‌یویست ده‌سته‌ویه‌جێ شه‌پیکریت، ئه‌لکسه‌نده‌ر هیچی له‌هونه‌ری شه‌په‌نه‌زانی، هه‌ر تاهه‌زۆی تۆمارکردنی داستانی گه‌وره‌بوو و سه‌رکه‌وتنی به‌شتیک له‌قه‌له‌م دابوو، چونکه گومانی له‌وه‌نه‌بوو پروسیش دێته‌ناو شه‌په‌که‌و به‌شداری ده‌کات، شه‌پکردن له‌شوێنیک بایه‌رو کێوتسانی و پاکردن له‌به‌رده‌م سوپاکه‌ی ناپلیندا، به‌لای تزاری پوسیاوه به‌شتیک شه‌رمه‌زله‌رانه ده‌هاته‌به‌رچاو، راولێکاری سه‌ریازی ^{١٦٧} خۆشه‌ویست و لاوی ئیمپراتۆر، شازاده (دولگروکوف) که‌خۆشه‌ویستی تزاری به‌مه‌ بۆخۆی ده‌سته‌به‌ر کردبوو له‌گه‌ڵ پاکی ئه‌ودابوو بۆشه‌پکردن، کوتزف ده‌یزانی خۆی تزارو شازاده دولگروکوف، هه‌موو ئه‌و دارو ده‌سته‌یه‌ له‌په‌وی سه‌ریازییه‌وه وه‌ک که‌سیکی مه‌ده‌نی شاره‌زاییان هه‌یه‌و به‌س، به‌لام کوتزف به‌دلتیاییه‌وه ده‌یزانی ئه‌گه‌ر سوپای پوسیا بکه‌وتنه‌شه‌پ درێه سوپای فهرنسا، ئه‌وا کاره‌ساتیک گه‌وره به‌سه‌ر سوپاکه‌یدادیت وپۆیسته‌ خۆیان به‌دووریگه‌ن له‌زه‌بره‌کانی ناپلین وه‌ده‌ست پێگه‌یشتنی ئه‌و به‌دوورین، بۆیه دژی شه‌په‌رو، به‌لام نه‌یده‌توانی سه‌ره‌پایی بکات و سه‌نه‌جامیک په‌شی توشیت، چونکه تزار فرمانه‌په‌وی په‌هابوو.

لێره‌دا هه‌رکوتزف پیاویکی سه‌ریازی پاسته‌قینه‌بوو، که‌له‌ناو هه‌ردوو سوپای پوسیاو نه‌مساده‌بوونی هه‌بوو، ئه‌وانا که سه‌رداری شاره‌زابوو له‌پیشه‌که‌ی خۆیدا، هه‌رچه‌نده هه‌ندیک له‌وانه‌ی گوتیان له‌پاکی کوتزف ده‌بوو شیوه‌ باوه‌پێکیان پێده‌هێنا، به‌لام که‌سیکی ^{١٦٨} گه‌وره‌تر له‌خۆی هه‌یه‌و کوتزف ناتوانیت سه‌ره‌پایی له‌فرمانه‌کانی بکات، هه‌رچه‌نده ئه‌و پێشبینی پلان و نه‌خشه‌که‌ی ناپلینی ئه‌واو درکیش پێکده‌بوو.

ناپلین به‌دوای سوپای پوسیاوه‌بوو هه‌رکه سوپای نوژمن وه‌ستاو چیت پاشه‌کشه‌ی نه‌کرد، ئه‌ویش سوپاکه‌ی پاگرت وه‌(برون)ی نزیک ئه‌ولموتزدا هۆردووی سوپاکه‌ی خست، تا که‌ شتیک که‌ناپلین له‌وکاته‌دا به‌پاستی لیتی ده‌ترسا ئه‌وه‌بوو پوسه‌کان شه‌په‌نه‌که‌ن ودرێژه به‌ پاشه‌کشه‌که‌یان بکێشن.

به‌وه‌ی ناپلین له‌فره‌نسا دوور که‌تبه‌وه‌و ده‌یزانی هوگیتز - له‌پێگاده‌یه هه‌تا نا‌په‌زایی ده‌وله‌تی پروس بداته‌ده‌ست ئه‌و، بۆیه ده‌یویست هه‌رچی زووتره ئه‌م شه‌په‌یه‌کلایی بکاته‌وه‌و کورتایی بێت، له‌وکاته‌دا ئیمپراتۆری فره‌نسییه‌کان توانا دیپلوماسی و نواندنه‌که‌ی گه‌یشته ئه‌وپه‌پی دره‌وشاوه‌یی، هه‌موو ئه‌و کارو پێشاهاتانه‌ی له‌ناو سوپای پوسیا دا پوویدا، پێشبینی کردبوون و بۆیاریده‌دانی پایه‌که‌ی تزار که‌ده‌یگوت ده‌بین شه‌پیکریت ده‌ستی کرد به‌ رێلگێرانی دیپلوماسی کاریگه‌ر بۆ ئه‌وه‌ی پوسیا تیزیکات بۆ شه‌پکردن.

١٦٦ - ناویراو: واته، کوتزف، سه‌رگرده‌یه‌کی سه‌ریازی روسیو فرمانده‌ی گشتی سوپای هاوپیما تانه‌(و-گوردی)

١٦٧ - راولێکار: لێره‌دا مه‌به‌ست له‌هه‌ندیک کاروباری سه‌ریازییه، به‌رێکای که‌سی جووه‌م دێت، بۆفرماندان و جێبجێکردنی کاره‌کان.

١٦٨ - که‌سیکی گه‌وره‌تر: مه‌به‌ست له‌تزاره ئیمپراتۆری پوسیا،(و-گوردی)

ناپلین و اینشاندا ترقیوه و له حالتهی لاوازی وشه پرتوی دایه، ده بوا و له دوژمنه کانی یکه یه نیت له دایماندایه و هلی شه و یان بې په خساوه هیرش بکه نه سهر سوپای فره نساو تیکیشکین، بې جیبه جیکردنی شه پلانته شی سهره تا فره مانې به بهر ی پیشه وهی سوپاکه یدا پاشه کشه بکه، نینجا ژنرال ساواری ناره لای نه لکسه ندر به بهرستی پیشنیارکردنی ناشتی، به ژنرال ساواریشی گوتبوو بلی: ناپلین داوای دانیشتن له گه ل نه لکسه ندر نیمپراتوری روسیادا ده کات، شه گهر تزاریش به بهر ناپازی بوو، شه و شه و تکای لیبکات که سیکای جیگای متمانهی خوی بنیزیت بې گفتوگوکردن له گه ل ناپلیندا، له هوردری سهریازی روسه کاند: هاورو قریشکهی شادی و سهرکه و تن به زریزه و هاوریان ده کرد، ناپلین ترقیوه، بې ناپارت له ناوچرو! پیش هه موو شتیک نابې لیکه پین هه لیت.

هه موو شه و مانقرانهی ناپلین پیچه وانهی نیازه کانی بوون.

کوژنرف بوو به که سیکای بې نیتبارو تپو ترسنوک و هیچ نه زان، نه لکسه ندر پازی نه بوو چاوی به ناپلین که ویت بې ناشتی کردن و له بری خوی شازاده دولگروکوفی نارد، ناپلین پاش به سهرچوونی شه و شه په زرد به پیشی شه و ژنرالی کوشک پیده کانی و له نووسراوه په سمیه کانیدا ناوینابوو (کوپه گه مژه قوشه چیه که).

دولگروکوف، به قسه کردنی شیوه فره مان کردانه، وک شه و له گه ل که سیکای ژیر دهستی خویدا بدویت، له گه ل ناپلیندا که وته گفتوگو، به قسهی ناپلین که دواتر پاسی شه و دانیشتهی له گه ل شه و ژنراله گه مژه یدا ده گتیراپیه ده یگرت (وه که شه و) و ابو له گه ل نه جیبزاده یکی مه حکوم به دور خسته وهی بوسیریا بدویت، ناوا هه ل سوکه و تی ده کرد.

ناپلین به جدی درژیه به و پوله کزیدیهی خویداو وای ده رخت که سیکای مه لول و به ده خته، به لام له هه مانکندا ههستی به وه کرد نابې له م پوله بینینه یدا زرد زیاده په وی بکات چونکه هه موو شتیک له م دنیا یدا ته نانهت گه مژه یی شازاده دولگروکوفیش سنووری خوی هه یو له کوتایی دانیشه نه که دا گوتی مهرجی پیشوه ختم قبول نییه، چونکه دولگروکوف داوای لیکردبوو ناپلین له نیتالیاو هه موو شه و شوینانهی داگیری کردون بکشیتوه، دواي شه و پاپورته دلقشکه ره ی که دولگروکوف به شه قلی خوی خسته په وو، هه موو گومان و دوودلیه کی له دلی هاوپه یماناندا ته میشت و بریاریاندا هه رچی زووتره هیرش بکه نه سهر ناپلین چونکه که و تخته حالتهی ناو میدی و لاوازی و خیرا ته فروتو نای بکه.

پژدی دوی دسمبری سالی 1805، پیک یه ک سال دواي تاج له سهردانانی نیمپراتوریه تی ناپلین له لایه ن پاپه وه، له ده شتاییه کانی سهر به زایی پراتزند که ده که ویته خورناوای گوندی ئوسترلیتز^{۱۶۹}، شه پزکی خویناوی ده سته پیگرد، که له پووی گرنگیه وه یه کیکه له شه په گه وره کانی میژویی و گه وره ترین شه په کانی ناپلین.

ناپلین هه ره له سهره تای شه په که وه هه تاکوتایی سهرافه تی شه په که ی کرد، هه موو مارشاله کانی له میدانی شه پدا ناماده بوون، تیشکانی سوپای روسیاو نه مسا، هه ره له به یانییه وه دیاربوو، به لام شه گهر سوپای نه مساو روسیا گرفتاری شه و به زاییانه نه بوویانه وه که ناپلین سهریازی لیدانابوون، به م جوره توشی شه و کاره ساته سامناکه نه ده بوونه وه، ناپلین پیشبینی شه و ی کردبوو پوس و نه مساوییه کان ده یانه ویت پنگای فینناو پردی دانوبی لیبگرن، هه تا که مارزی بدنه - یان

¹⁶⁹ - ئوسترلیتز: ناوایه که ده که ویته خاکی جیکوسلوفاکیاو که بی ده کوژیت (دوئی مورای) و ناپلین له ویتا سوای روسا و نه سای به خاکی تیشکاند. (و- فارسی)

بهره کتیرستانه کانی خوره لاتی بره تینن، بژی به پوکش لای چه پی خوی وانیشاندن سهریازی فره نسی تیدانن، به لام کاتن پوسه کان له لای چه پوه بهر و پیتشاهان، ناپلین به زقرینه ئی یکه سهریازییه کانی خویه وه پامالی کردنی و تیکیشکاندن. سهریازه کانی فره نسی دوژمنیان بهر و گولوی نیوه به سته له ک پنه تاندن و زقر تیبی سهریازی پوسی له و گولوانه دا مردن وه ندیکیشیان به ناگری تزیه کانی سوپای فره نسا کوژران و نه وانی تریش خویان دابه ده سته وه، سهریازه سواره کانی گاردیش له بهر هه لمه تی نارنجۆک هاویژه کانی سوپای فره نسا خویان پانه گرت و زقریه یان کوژران، نه فسه ره کانی فره نسی له نازایه تی سهریازه کانی پوسی و ده بهنگی و گه مژه یی فرمانده سهریازییه کانیاں که هیچ نه خش و پلانیکسی شاره زایان له هونه ری شه پدانه بوو سهریان سوپا بوو، به تاییه ت له وهی (بوخوودن) فرمانده ی بالی چه پی سوپای پوسی که (29) له شکری له ده سته دابوو، له جیاتی نه وهی بچیت به هاواری هیژه سه رکبیه که یانه وه که که وتبۆ تیکشکان، هه موو نه وکاته خه ریکی هیژشکر دنه سه ر بنگه یه کی سهریازی فره نسی بوو که هیچ گرنگه بوو و نه نها چه ند سهریازیکی تیدابوو، سه رنه دجام کاتن بووخوودن، پاشه کشه یکرد، زقر دره نگبوو و زقریش نه زانانه نه و پاشه کشه یی نه دجامداو چه ندجین هه زار که سه له یه که سهریازییه کانی که وتنه ناو گماره کانه ره و خنکان، که ناپلین نه مه ی بینی فرمانیدا تزیپارانیان بکه ن و نه وهی کوژرا کوژراو خنکا خنکاو سهریازه کانی به زیندویش مابوونه وه خویان به ده سته وه داو به دیلگیران.

هه ردو ئیمپراتۆر: واته فرانسوای نه مساو نه لکسه نده ری پوسی، زقر پیش یه کلایی بوونه وهی شه په که هه لاتیبوون، ته نانه ت هه ندی له ده سته پیوه نده کانیشیان⁽¹⁷¹⁾ له بگره و بهرده ی شه پدا هه لاتیبوون و نازادیبوون، نه و دوو ئیمپراتۆر هه موو یه که دوی نه مه، له یه کتری جیابوونه وه هه ره که یان به لایه کدا پزیشتن، نه و پۆزه کورته ی زستان له ته اوو بووندابوو، خۆر که له پرشنگی به یانه وه بهرده وام هه تاوه که ی ده دره خشایه وه ئاوابوو، له وکاته دا نه لکسه نده ر و فرانسوای ئیمپراتۆر له لاپانیکسی نووره ده ست له تاریکیدا خه ریکی دوور که وتنه وه و تیقوچانبوون و ترس و له رز دایگر تیبوون.

نه لکسه نده ر که هه وتیبوو له ترساندا ده له رزی به بابه پز ده گریا، پۆزانی دواتریش هه لاتن و دوور که وتنه وه درژه ی کیشا. کوژرۆف⁽¹⁷¹⁾ برینداریبوو و به زه حمه ت توانی خوی پزگاریکات له چنگ به دیلگیرانی، که شه وداها ت هه موو شتیک کورتایی پیهات، ناپلین له وکاته ی هه موو ژنرال و فره مانده پله به رزه کانی سوپا له ده وری بوون و سهریازه کانیش له دووره وه ده ها تنه لای به شادییه وه سه لامیان لیده کرا، سواری نه سپه که ی بوو و چوو هه میدانی شه په که و سه یری لاشه ی سهریازو نه سپه کانی کرد که پانتایی هه میدانی شه په که یان دایق شیبوو، نزیکه ی (15) هه زار سهریازی پوسی و نه مساوی کوژدابوو، ژماره ی دیله کان (20) هه زار که سه بوو، هه موو ترپخانه و چه ک و تفاق سهریازییه یان لیجیما بوو، سوپای فره نسا ش له کزی گشتی (80)⁽¹⁷²⁾ هه زار سهریازه که یان (9) هه زاریان کوژدابوو. سه ی په یامی ناپلین به م شیه وه په راگه یندرا:

(سهریازه کانم من لیقان پازیم، نه مپۆ له نوسترلیتزدا نه و نازایه تییه تان نیشاندن که من لیم چاوه پروان ده کردن، ئیه نه ئالای هه لژنیشانی خۆتان بۆ شانازی هه میشه یی شه کانه وه، نه و سوپایه ی له ژیر فرمانده ی ئیمپراتۆریه تی پوسی و نه مساو بوو

171 - ده ستوینه ند: لیره دا مه به ست له وکسه نه یه که شیوه کۆله بوون و ده ویا له خزمه ت ئیمپراتۆر دا بوویان.

171 - کوژرۆف: په راوژی یشوو.

172 - له مه وهر گوژان کۆی گشتی سهریازه کانی سوپای مه زنی ناپلین نزیکه ی (100) هه زار که سه، به لام لیره دا نه و (20) هه زار سهریازه ی له سه رو نیالیابوون هه زمار نه کراوه.

(و- کوردی)

له ماوه ی که متر له چوار سه عاتدا ټیګتانشکاندو ته فروتوناتان کړدو نه وه ی له بهر هلمه تی شمشیره کانی نیوه ش ه لاتن له ګزلاوه کاند^(۷۷۳) خنګان)

نیمپراتوری نه مسا په یامیکې بې له لکسه نده ر ناردو تئیدا رایګه یانډیوو، درېژده دان به شه ی کاریکې سره شیتانه یه، نیمپراتوری پوسیا ش، نه مه ی به پاستزانی وړایږیوو، نیمپراتوری نه مسا نامه یکه ټکاګاری بې گفتوګو کړدن بې نابلیون نویسی وناوړلویش پازېږیوو له نزیګ نوسترلیتزدا چاوی به نیمپراتوری نه مسا بګویت.

هه لسوکه وتی نابلیون له بهر امېر فرانسوډا به نه ده بانه یوو، به لام په کمه قسه ی نه وه یوو سویای پوسیا خاکی نه مسا جیبېلټ، نینجا پایګه یانډ جګه له نه مسا ناشتی له ګل هیچ لایه نټکی تردا ناکات، به دلتیاییه وه نیمپراتوری نه مسا هه موو مه رجه کانی نابلیونی قبولکړدن، به م جړه هار په یمانیته سییم ته مه نه که ی کړتایی هات.

(4)

له نیوه ی دوره می مانګی تر ټه مېر سهره تای مانګی دیسه مېرډا ویلیام پیتی سر ړک وه زیرانی بریتانیا چاوه پوانی هه والی شه ی ده کړد، ویلیام پیت که دامه زړینه ی هار په یمانی سییم سو، ده یزانی نیت بریتانیا بژاوه یه کی نیچه دوریت پووه پووی شه ی ډاګر کړدنی بریتانیا له لایه نابلیون نه وه ناپېته وه، چونکه جګه له مه ش له (21/ی) ټوکتېبه ی سالی (1805) یشدا له شه پټکی ده ریای ترافالګار^(۷۷۴) لټېرسرای ده ریای بریتانیا (نلسن) هېرشې کړد بېر هیزې ده ریای هار په شی فرنساو نیسپانیواو ټیکیشکانډیوون، ناوړلویش^(۷۷۵) له وشه په دا تېداچو بوو، نیت نابلیون که شتی جهنګی ته وای نه مابوون، به لام ویلیام پیت له شتیتر ده ترسا، هه موو پر ووازیته ی بریتانیا ده یانګوت کاره که نه که پشقتو ته بڼه ست و به به ریه وه ماوه، چونکه نابلیون ده یه ویت باز رګانه کانی بریتانی له ناویازا په کانی ولاتانی نه روپای که به شتیه ی پاسته وخ وناپسته وخ ده سلا تی به سر یانډا هیه ده ریکات، جګه له مانه ش ولاتانی پې پیت و بهر که تی نه روپا که خاوه تی که نډاو وې نه ده ی وکاخانه جاتی ده ریای به ده توانیت که رسته ی جهنګی وکه شتی تازه دروستېکات وچاریکتر نابلیون سوپا بټیتته وه هژدووی بژلنی.

کاره ساتی خړ په ده سته وه دانی ماک له ټولمډاو که یشتنی نابلیون به فټناو ده سته به سر ډاګرتنی پردی دانوب وپاشه کته کړدنی^(۷۷۶) کورتزوف له بهر امېر سویای فره نساډا، به توندی کاری کړد بېر ویلیام پیت، به لام له ګل هه موو نه مانه شدا پازېږیوونی پروس بې هاتنه ناو وه ی هار په یمانی سییم وشه پکړدنی دژی نابلیون تروسکایی ټومیدی له دلی ویدا دروستکړدېوو، له ولاتی دوره ده سته (مورای) له نزیګ ټولموتزدا، ده برا نه وشته ټالوزو ته ماویه پوونېته وه داخوا تایا نیمپراتوریته ی نابلیون له ډاګر کړدنی نیوه ی نه روپا وه سره ونګون ده بټت- یان نیوه که ی تری نه و کیشوهره ش ده که ویته

173 - - ګولاو: مه بېست له ګومی قولی واسوه تاوه هندیکیان په نډاو ده ده نه وه، واته هیجان له بهر ناپروا، (و- کورده)

174 - ترافالګار: ناوی نه شو شوتنه په کشره که ی ټاکراوه،

175 - ناوړلوی: مه بېست له (نلسن) ه فرمانده یه کی سمریای ده ریای بریتانیا یوه کسمر کړدایه تی شمې ترافالګاری کړدووه،

176 - پاشه کته کړدنی: سر وټ ووزیوانی بریتانیا ټاټوګانه ش هه والی ټشګانی سوپا نه مساو روسیای نه رانیوه، یان باشر وایه بلنن یته که یشتووه. (و- کورده)

دهست ئو؟ سەرئەنجام پۆزنامە یەکی ھۆلەندی ئەم ھوداوە شومەئى سەرکەوتنى سوپای فەرەنسای بلوکرېڤو، گەشتە لەندەن.

لەکۆبوونەوێکانی پەرلەماندا بەتوندی سەرزنەشتی ویلیام پیتیان کردو و سەرکۆنەئى ئو بۆچوونە عاقیبت خراپەیان دەکرد، ھەندیک لەوئەندام پەرلەمانانەئى دژى ویلیام پیت بوون، داواى دەست لەکارکشانەوێ ئو وێران دەکرد و سوریشبوون لەسەرئەم، ھەتا شکرەمەندى بریتانیا لکەدارنەبێت، ئو پارەو زۆرەئى بریتانیا کەبەملیقن ملیقن درابوو بۆ دروستکردنى ھاوپەیمانی سیتیم وئیتسا لەدەست سەردارى ئالێوێشاوە دایەو دەبێ بگێرێرتەو.

ویلیام پیت کەبەرگەئى ئەم فشارو نامرادیەئى نەگرت نەخۆش گەوت و کەوتەسەر جیگا و داواى چەند ھەفتەیک لە (23/ئى پەنایەرى سالى 1806) دا مرد.

شەپى ئۆستریلتز - وەك خەلکى ئو پۆزگارە بەدەمیانەو گرتبو و دەیانگوت (سەرەسختترین و لێوێشاوەترین دۆژمنى ناپلینى لەناوێرد)

کابینە تازەکەئى حکومەتى بریتانیا کەبەسەرکایەئى (فوکس) پێکھێنرا، بڕیاردا پێشینیاری ئاشتیکردن بۆناپلین بکات، سەرکەوتنى ناپلین بێکەم وکۆپى بوو، ئو مەرجى ئاشتی کردنى خۆى نووسراو دیاریکراو بوون و چ ئوانەئى لەشەردا دۆزابوون و چ ئو ولاتانەش بەبێلایەن بوون، بەدەستەوێستانى لەبەردەمیدا کەوتیبوونەو، ئو زۆر بەوریایەو کەلکى لەسەرکەوتنەکانى خۆى وەرەگرت.

سەرئەنجام ھوگوتز، دیپلۆماسى پروسى کەپەيامى ئاوەزایى دەربەرنى فریدریک ویلھلمى پێبوو، داواى بڕینى پێگایەکی دوو درۆژگە پێنناو بەکەم شتى کەوێستى بێرخۆى بباتەو، نەگەیاندى پەيامەکەئى بوو، ئو بەزەردەخەنەکردنەو چوێلای ناپلین وکۆنۆئى بۆبەردو بەبۆنەئى سەرکەوتنى لەشەردا پێرۆزیایى لێکرد، ئویش وەك پاشاکەئى خۆى کەئو کردەو گەمژانەئى داواى خۆى بەسوێند^(۷۷) خواردن لەسەر گۆپى فریدریکی دوو، ترسی لێنیشیبوو، ھوگوتز، بەم جۆرە کەوتە دوان: (من پێرۆزیایى لەسەرکەوتنى بەرێژتان دەکەم ..) بەلام ناپلین قسەکەئى پێ بڕى وگوتى: (پێکەوت پێرۆزیایى کردنەکەئى ئێوێ گۆپى) ناپلین سەرەتا دەستیکرد بەھاوارو توپەبوو وگوتى ئاگام لەھەموو ھەست و خۆستیکى پاشای پروسە، بەلام دواتر ئامادەئى خۆى نیشاندان لەگۆناھەکانى ئو ببووت و پابردو لەبیربکات، بەمەرجیک دەولەتى پروس بەم مەرجانەئى خوارەو پەیمانی یەکیتى لەگەلدا ببەستیت، دەبێ دەولەتى پروس، دوک نشینی ئانشپاخ بداتە باویرو خاکی شازادە نشینەکانى نوشتاتل وکلۆو شارى وزلیش بداتە فەرەنسا، لەبەرامبەردا ناپلین ولایەتى ھانوور کەھێزەکانى فەرەنسا ھەر لەسالى (1803) وە لەوێدان وئە ولایەتە بەئەسل ملکى پاشای بریتانیا، دەداتەو پروس.

ھەرەھا دەبێ دەولەتى پروس شەپ لەدژى بریتانیا پابگەیتیت، ھوگوتز، ھەموو ئو مەرجانەئى ناپلینى لەئەستەر گرتن وپاشاکەئى بەمەخۆشچالوو کەناو بەوئەندە، لەدەست ناپلین پزگارى بوو، دەولەتى (باویر) کەھاوپەیمان بوو لەگەل فەرەنسادا ولایەتى تیرۆل لەئەمساو دوک نشین ئانشپاخیشى لەپروس ستاند، بەلام ناوچەئى بەپیت و پێشەسازى (برکى) دایە

177 - مەبەست لەسوێند خواردنەئى ئیجراتۆرى روسا و پاشای پروسە کەبۆ ھەمیشە ھاوپەیمانی بەکترى

نابلیون، سهرته نجام نه مسا سهرتاسهری ولایهتی ونیزی دایه نابلیون پاشای ئیتالیا^(۷۸)، به مجزوره نه مسا یه که لهرشهرشی دانیشتونانی خوی که ده کاته (4) ملیون کهس له (24) ملیون له ده ستدا، یه که لهره حوتی داهاتی خویی و خاکیکی زوری ولاته که ی له ده ستدا، نه مه جگه له وهی ده بوا (40) ملیون فلورنیش زور بداته نابلیون، په یمانی ناشتی له به رواری (26/ی دیسامبه ری سالی (1805) له پرسبورگدا موزکرا.

چهند پوزیک پشش نه م ریککه و تننامه یه هاوپه یمانیه که له نیتوان نابلیون ویاویر ورتبرگ و باد دا موزکراویر. نه و کاروانه بیکرتاییه ی که له نه مسادا ره ده ست که وتبیر به ره و ئیتالیا و فره نسا که وتپه ی، له م ده ستکه وتانه ش: (2) هزار توپ و زیاتره (100) هزار تفنگ که له عه مباره کانی ده ولته نه مسا ده ره نندرابوون- یان له به ره کانی شهردا ده ست سوپای فره نسا که وتبیر، به لام نابلیون خوی بزه نجامدانی کاریکتر یه کلای نه کرده وه نه مسای له ده ستوین که وتوی جینه هیشت.

له موزکتز به ری سالی (1805) دا دوی شه په که ی ترافالکار^(۷۹)، فردینان پاشای ناپولی و هاوسهره که ی کارولین، به بینینی نه و خه ونه خوشه ی که سهرته نجام نابلیون تیکشکاوه، په یوه ندیان له گه ل بریتانیا و پوسیدا به ستبیر، بنه مالیه ی بورینه کانی ناپولی ستمی نابلیونیان به مه لولی و سینگه سارییه وه به رگه گرتبیر و نه فره تیان له نه وده کرد، ماری کارولین شاوینی ناپولی و خوشکی ماری ئانتوانیت^(۸۰)، ده میکبو داخ له دلی فره نسا و کینه یان له نابلیون هه لگرتبیر، ته نانه ت له پوویه پووی ئالکیه ی نوینه ری فره نسا له ناپولی ده یگوت: هیوادارم ده ولته ناپولی بیته کبریت وئاگرینکی گوره به ریپاکات.

ئالکیه ش جارینکیان ئاوا وه لامی دایه وه گوتی: نه گه ر واین پشش هه موو شتیک شخارته که خوی ده سوتیت، له پاستیدا دوی سهرکه وتنه گوره که ی ئوسترلیتز، نه که کبریت^(۸۱) له چاو تروکانیکدا سوتا، شانشین ناپولی باجی نه و هه له یه ی به شتیره یه کی کاره ساتاویدا، نابلیون گوتی نایب بنه مالیه ی پاشایه تی بورینه کان له ناپولیدا بعین و فره مانی ده رکرد خاکی نه و ولاته داگر بکرت، بنه مالیه ی پاشایه تی ناپولی به په له پروزاوان له زور چاودتری هیزه ده ریاییه کانی بریتانیا بئ سیسل هه لاتن و ماوه یه که دوی نه و نابلیون براکه ی خوی جوزیف به پاشای ناپولی ده ستندیشا نکرده و په پاییه ی سهریازیشی دایه، هه ندیک له وسهریازانه ی که فاره مانیه تیان له گرتنی ناپولیدا نوادبوو، ته نانه ت چهند که سیکی دووپله ش به سهرخست، ئینجا به ره و پاریس دریزه ی به پزیشتن داو له (26/ی په نایه ری سالی (1805) دا له ناو ئاپلرپه ی پششوازی کردن و شادمانی ده ریپزینی خه لکدا که یشته وه کوشکی توپلری، که م دوی گه یشتنه وه ی هوالی نه وه یان پینگه یاند که دوزمنی سویندخوری سهرسه ختی، سن پزیشش گه رانه وه ی بزیپاریس مردوه و^(۸۲) بریتانیا ده یه ویت ناشتی له گه ل فره نسا دا بکات.

178 - نابلیون پاشای ئیتالیا: لیره دا نووسر مه بهستی له به کاره یانی نه م رسته یه به که نه وه و میرخوتیر بیتوه که نابلیون له مه ویر خوی به پاشای ئیتالیا ش دا نا بوو و نه مه ی

به ره مسی وایگه یاندبوو.

179 - ترافالکار: په یراویری پشو، (و- کوردی)

180 - ماری نه ئوانیت: شاوینی فره نسا یه و زنی لویسی شازده هه مه که له سهرده می شوژی که وره دا به گیوتین میان به راند.

181 - کبریت: مه به ست له نا بزیله. هه روه ها وش ی کبریت: له ری وش ی شخارته دا نراوه نه که به مانا کا نازییه که ی.

182 - مردوه، مه به ست له ویلیام پیتی سهرۆک و مزیرانی بریتانیا به. (و- کوردی)

نیت له مه وودوا ناپلیون دهیتوانی خوی به شارلمانی ئیمپراتوری خورتاوا بزانتیت، جه ژن وناهمنگ ومیوانداری وشه وگار به سهریردن وشادی به رده وام له کز شکه کی ناپلیوندا به ریا بوو، زده میرو شازاده ی ماستاچی که حه زیانده کرد بینه جیگای سه رنج وسوژی ناپلیون، وهك خوا ده یانپه رست وتوزه له ی بن شهرمانه ی به شان ویال هه لاگرتنی ناپلیونیان لیته دا.

(5)

دوای مردنی ویلیان پیتیش ناپلیون ئومیدی به گهرانی سیاسه تی بریتانیا نه بوو، به لام کاتی فوکس که له به پتوه بردنی سیاسه تی دهره کیدا رکه به ری پیت بوو، گه شته ئه وئاسه تی ورده ورده له ئه وروپادا ده ماو ده م خهك مقومقی ئه وه یان ده کرد ناشتی نیوان بریتانیای و فره نسا نزیکبوتوه، له راستیدا دانوستان دهستی پتکردو فوکس لورد یارموتی بق درژده پیدان به گفتوگو کردن نارد بۆپاریس، ناپلیون به هیچ جۆرئ باوه پی به راستی ناشتی کردنی بریتانیا نه ده کرد، له مانگی فبرایه ری سالی (1806) دا پروس ناچار کردبوو په یوه ندیه کانی خوی له گه ل بریتانیا دا پسینتی، ته نانه ت ناپلیون خه ریکی ئه وه بوو پروس په یوه ندیه کانی له گه ل پوسیا شدا نه هیلیت، هه تا له پی زه بریکی گه وده له پروس بوه شینتی، پاشای پروس له هه مان سه ره تای سالی (1806) دا ورده ورده ههستی به وه کرد په نجه ی خستوته ناو چ لانی زه رگه ته په که وه.

بن گومان ناپلیون له ئه و بوردبوو وواشی نیشاندابوو پروس له گه لیدابیتت به هاویه یمان په یمانیشی دابویه ولایه تی هانوریشی بخته ژیر ده سه لاتی، به لام کاتی بریتانیا له مه نا په زایه تی خوی دهرپی شه پی له گه ل پروسدا پاگه یاند، ناپلیون دهستی له ولایه تی هانور هه لته گرت وهیژه سه ریا زیه کانی خوی له ویدا میشتنه وه، له وکاتانه دا فریدریک ویلهلم هه وانی چوونی لورد یارموتی بیست بۆپاریس وئه وهشی بیست ناپلیون به و نوینه ره ی بریتانیای گوتوه ئه گه ر ولاته که ی ئه و^(۸۴) پازبیتت به ومه رجانیه ی ناپلیون هه یه تی، ئه و ولایه تی هانور ده داته وه پاشای بریتانیا، پاشاو ده وله تی پروس بقیانده رکه وت تا چ ئاستن فریویان خواردوه، نیت توپه یی وئه فره ت به تاییه ت له به رامبه ر ئه و که سانه ی که پیشنیاری ئه وه یان بق فریدریک کردبوو نه چیتته ناو هاویه یمانی سییه م، ئه و دهسته یه ده یانگوت ئه گه ر بیانتوانیا پتگی له روودانی کاره ساته که ی ئوسترلیتز بکه ن ئه و تانه وکاته ش پروس له توانایدابوو وئه و ئه مرق دووچاری ئه وه نه ده بقوه به ته نها پوو به پووی ناپلیون بیتته وه.

له و پرتانه دا ناپلیون پریاریدا هاویه یمانی (زن) دروستبکات وده سه لاتی په های خوی به سه ر خورتاوی ئه لماندا بچه سپینیت وشپوه ی قانونی پییدات، له نیوه ی سالی (1806) دا ئه م هاویه یمانیه تییه دروستبوو په پیره و ده ستوری ئه و له (12) ی ژوئیه دا ئه و میرنشینانه ی ئه لمانیای خورتاوا له ژیر پتنامی ناپلیوندا، مۆرکرا.

ئه م ولاتانه ش بریتی بوون له: باویر، وورتمبرگ، پاتیسبن، دوک نشینی گه ورو بادو هس ودارمشتات و دوک نشینی ناسو وهشت میرنشینی تری ئه لمانی، ئه و هاویه یمانیه تییه ناپلیونیان وهك ئیمپراتوری پارێزهری خویان ناساندبوو وه لیتیاندا بوو ئه گه ر شه پ پوویدا ئه و (63,000) سه ریا ز بخته ژیر ده سه لاتی ناپلیون، زقر میرنشینی سه ریه خۆ، که له ژیر ده سه لاتی راسته وخۆی بنه ماله ی هابسبورگدا بوون، نیت له مه وودا سه ریه هاویه یمانی (زن) بوون که ملکو ماله کانیا ن که وتبۆ خاکی ئه و ده ولته تانه، به وچۆره فره مانپه وایی ئیمپراتوریه تی نه مسا له سه ر ئه لمان وچه ندین شانشینی سه ریه خۆش که به (ئیمپراتوری

پیرلنی پۆم وئەلمان) ناودەبران، بەشیۆههکی واقعی چۆنایهتی خۆیان لە دەستداو ئیمپراتۆری نەمساش کە نابلیۆن بەپاشاکاوانە داوای لابردنی ئەم ناوەی لیکردبوو قبوڵیکرد، کە ئەم نازناوە هەزار سالێو هەبوو.⁽¹⁸⁴⁾

ئەم زیادپەویەیی نابلیۆن کە ژێر خاکی تری بەبەهانی هاوێهیمانیەتی (ن) هێنایە ژێر پکێفی خۆی تەواو ئەلمانیای گزۆ توپەکرد، ئەو هاوێهیمانیەتیە نابلیۆنی هێنایە ناودلی خاکی ئەلمانیاو هەپەشەیهکی پاستەوخۆبوو بۆسەر هەموو خاکی پروس.

بەتایبەت مەترسییە کە لەو هەوێ زیاتر تینی هێنا، نابلیۆن لەگەڵ دروستکردنی هاوێهیمانیەتی (ن) کۆمەڵێ دەسەلاتداری لەچەند شوێنێکدا وەک میرو پاشا دانان، ئەمەش ئەوێ دەگەیان دەیهوێت بەشیۆههکی شاراو پانتایی ئیمپراتۆریەکی بەرفراوانتر بکات، لە (15/ی مارس 1806) دا مورا بەفەرمانرەوای خاکی دۆکی گوردە دانرا، لە (30/ی هەمان مانگا جوزیف بوناپارت کرابە پاشای ناپولی و مارشال برتیش بویە فەرمانرەوای دوک نوشتاتل، لە (5/ی یۆلیۆدا، یەکیکێتر لە براکانی بەناوی لوئیس بوناپارت کرابە پاشای هۆلەنداو تالیرانی و هێزی دەرەو کرابە پاشای بنوان و مارشال برنادوتیش کرابە شای پونتەکوو، کە دەکەوێتە خوارووی ئیتالیا، هەموو ئەو پاشا و میرانە تەنانت وەک میرنشینەکانیش لە ژێر پارێزگاری نابلیۆندا نەبوون، بەلکو ئەوانە نوێنەر-یان دەسەلاتدارانێک بوون کە پاستەوخۆ سەرە نابلیۆن و ملگەچی فەرمانەکانی ئەو بوون و هەموو ئەو روپاش ئەم پاستیە دەزانی، لەوکاتەشدا نابلیۆن خۆی بۆشەپ ئامادەکرد، لەمانگی یۆلیۆدا، داوی دروستکردنی هاوێهیمانیەتی (ن) بەپەرلەمان و ئەنجومەنی جێبەجێکردنی راگەیان کە ئیستا خاوەنی یەک سوپای (250) هەزار کەسی و کەلوپەل و پێداویستی ئەوانیش، بێتەوێ قەرزیکرێت-یان لەبۆدجە کەمبکرتەو دابین کراو، نابلیۆن پێیویستی بەهەبوو (200) هەزار سەریاز لەم بەروایی پەویاری ن و لەدەولهتە هاوێهیمانیەکانی ئالزاس و لورندا جێگیربکات، پڕوپاگەندە و ئەو بلالۆبۆو گوايا نابلیۆن دەیهوێت خاکیت رداگیربکات و بیخاتەسەر ئیمپراتۆریەکی، لەشەشی یۆلیۆدا دیپلۆماسیکی پوسی بەناوی دویویل لەلایەن ئەلکسەندەری ئیمپراتۆری پوسییاو بۆپاریس نێردرا بەبەهانی دەستپێکردنەوێ گفتوگۆ سەبارەت بەکێشە بەندەری کاتارو.⁽¹⁸⁵⁾

بەلام لەپاستیدا ئەو تەتەرە بۆئەو نێردراو داخوا ئەگەری ناشتی کردنی نابلیۆن لەگەڵ بریتانیادا هەیه-یان نا؟ دوو هەفته داوی گەشتنی ئەو دیپلۆماسە پوسی، تالیران بەوێهێ وریایی و توانی پەیمانی ناشتی کردن لەگەڵ پوسییدا بەئیمزای ئەو دیپلۆماسە پوسە مۆریکات و بێتێتەپێش، ئیتر ئەلکسەندەری ئیمپراتۆری پوسی کەوتە چاوەپوانی ئەوێ بۆ پوونبێتەو داخوا ئەو پێککەوتننامە سەرەتاییە لەنێوان دیپلۆماسەکی لوبیارموت و فەرنسادا بەستراوە قبوڵبکات - یان نا.

بەلام ناشتی کردن لەگەڵ بریتانیادا ئەستەم بوو، بەرژەو وەندیه ئابوری و سیاسییەکانی چینی دەسەلاتداری بریتانیا بەهیچ جۆرێک نەیدەتوانی لەگەڵ ئەو دیکتاتۆریی نابلیۆن کە دەسەلاتی بەسەر نیوێ ئەوروپادا هەبوو بسازێت، نابلیۆن لەگفتوگۆکاندا ئەک هەر ئامادەنەبوو ئیمتیازیدات بەبریتانیا، بەلکو وێنای ئەوێکرد بریتانیا میسرو سوو... هیت، دەست لێهەلگرت.

184 - مەبەست لەئیمپراتۆریەتی ئەسپانیە کە لەهەزار سال لەمەوبەرەو ئەو نازناوی هەبوو، بەلام نابلیۆن ناچاریکرد ئەو نازناوە لەسرخۆی لابێت.

185 - کاتارو: بەندەرێکە لەسەر دەریای ئادریاتیک و سەرە وڵاتی یوگسلاڤیا. (و-گوردی)

که فوکسی سەزۆک وەزیرانی بریتانیا لە (13/ی سێپتەمبەر)دا مرد، لە ماوەی یەک ڕۆژدا ئەم هەوالە بەسەر تاپای ئەوروپادا
 بلایوێوە، لە روسدا حزیک کە خاویاری شەپکردن بوو لە گەڵ ناپلێۆندا سەری قوتکردەووە، ئیتەر پوونبۆوە ئیتەر نەپوسیاو
 نەبریتانیا ش ئامادەنین ئاشتی لە گەڵ فەرەنسادا بکەن، فریدریک ویلھلم کە تەواو سەری لێسوپما بوو و نەیدەزانی چی بکات،
 لە بیستنی هاتنەوێ گۆرێی هاوپیەمانیەتی دژی ناپلێۆن خۆشحال بوو، لە هەمان ڕۆژی مردنی فوکسدا بریاریدا سوپاکە ببنێرت
 بۆ ساکس، سێ هەفتە دوای ئەمە هەموو ئەو هەوالەیان زانی ئیسپانیا ش بۆ سەرکەوتنی ئەم هاوپیەمانیەتیە ئامادەپە
 پەڕەندی بەو هاوپیەمانیە چاوەڕوانکارەوی ئێوان پوسیاو پروس و بریتانیا بکات و گفتوگۆی نەینێ لە ئێوان دەربارە
 ئیسپانیاو فریدریک ویلھلمدا دەستی پێکرد، پێ و کێنە داخ کەوتە دلی نەجیبزادەکان و هەندێک لە برێوازییەکانی مەملەکەتی
 پروس و پاشایان بەخیانەتکار و ترسۆک و دەبەنگ ناو دەبرد، ئەرستۆکراتەکان نەفرەتیان لە ناپلێۆن دەکردو ئەویان
 بەبەرپرسی نەهێشتنی شاو میرنشینە لە ئەوروپادا دەزانی، برێوازیەتی پروس بەوردی تێبینی ئەوەیان دەکرد چۆن ناپلێۆن
 لە بەرژەوێندی برێوازیەتی فەرەنسا قورخی بازارپەکانی ئەو شوێنانە کە کردووە کە وێنەتە ژێر دەسەلاتی خۆی، لە ناو
 ئەفسەر و سەربازەکانی فەرەنسادا، پۆلی بوغزو کێنە سۆزی و تۆڵە سەندنەوێ و خیانت و ... بلایوێوە.
 شازن لوئیز پاپەراییەتی ئەو حزیە ئەرستۆکراتی و سەربازەیی دەکرد، لە پوسیاو بریتانیاو کە لە وکاتەدا خەریکی گفتوگۆی
 ئاشتی بێن ئاکام بوون، پیرۆزیایی و بێلێن و پەیمانی دلخۆشکەرە دەگەشتنە ئەو حزیە.
 هۆی سەرەکی خۆیەکلایی کردنەوێ پروس بۆ شەپکردن لە گەڵ فەرەنسادا ئەوە بوو دەیانگوت - یان پێیانوابوو چەند زیاتر
 ئیمتیازیدەن بە ناپلێۆن ئەو زیاتر هەپەشە دەکات و پێککەوتن لە گەڵیدا کە لکی نییە، بریاریدا نامەیک بۆ ناپلێۆن بنێرن و داوای
 ئەوێ لێبکەن سەبارەت بە دەوڵەتی پروس چ نیازی لە دالدا یە؟ ئیمپراتۆری فەرەنسا وەلامی ئەو نامەیی نەداپەو.
 سوپای پروس گەوتەپێ، ئەو تیپە سەربازیانە کە بەرەو خۆراوا دەبۆو بە ناو بەرلین و ماگدبورگدا تێدەپەڕی و سرودی
 نیشتمان پەروەرانیان دەگوتەوێ شازن لوئیز بەپێشوازیانەو دەچوو و وەرە زیاتری وەبەردەهێنان، فریدریک ویلھلم
 پاشای پروس بۆ پەییوەستکردنی بە سوپاوە کە لە دەوروێری ملکدبورگدا دامەزرا بوون، چوو و لەویدا یاداشتێکی بۆ ناپلێۆن
 ناردو لەو نامەیدا داوای لە ناپلێۆن کردبوو دەبێت یەکە سەربازییەکانی فەرەنسایە لە سەر خاکی پروس پاشەکشە بکەن،
 لەو لامی ئەو نامەیدا ناپلێۆن بەسەر مەزنی ساکسدا تێپەڕی و زیاتر هاتە ناوی.

تیکشکانی پروس و ملکه جیوونی ته واری ئالمان (1806-1807)

(1)

ناپلین له (8/ی ئۆکتوبره)دا فهرمانی داگیرکردنی ساکسی ده‌رکرد که هاوپه‌یمانیه‌و له‌گه‌ڵ پروسدا، سوپای مه‌زن له‌سه‌رده‌می پێککه‌وتنه‌نامه‌ی ناشتی پروس‌پورگه‌وه له‌باویردا جێگیربیه‌و، له‌سێ قۆله‌وه سنووری ساکسیان بیه‌ی وله‌پیشه‌وه‌ی سوپا سه‌ریازه‌ سواره‌کانی مارشال مورا ده‌پۆشتن وناپلینیش به‌هه‌موو هیزه‌که‌یه‌وه له‌پشتیه‌وه ده‌پۆشت، ژماره‌ی سوپای مه‌زن له‌وکاته‌دا نزیکه‌ی (195) هه‌زار که‌س بوون، به‌و سه‌ریازه‌ تازه‌ گیراوانه‌ی که‌له‌پشتی به‌ره‌ی شه‌په‌وه به‌په‌له‌ مه‌شقیانداوه‌دا، به‌لام هیژی سه‌ریازی پروس (175 - 180ه‌زار که‌س بوون).

بۆ درک‌کردن به‌و کاره‌ساته‌ی که‌به‌سه‌ر سوپای پروسداهاات له‌چهند پۆتێکدا مه‌سه‌له‌که‌ پێژه‌ی زۆرتی سه‌ریازی ناپلین نه‌پوو که‌(15ه‌زار) هه‌زار سه‌ریازییه‌و، نه‌فه‌رمانده‌یی و نه‌خشه‌ بۆکێشانی سه‌ریازی که‌وه‌و سه‌ردارانی سه‌ریازیش، به‌لکو شه‌په‌پوو له‌نیوان دوو سیستمی کۆمه‌لایه‌تی وئابووری لێکجیاواژ، دوو پۆتیمی سیاسی و دوو تاکتیک و دوو پێکهاته‌ی سوپا، به‌لکو ئه‌مانه‌ دوو شتی دژه‌یه‌ک بوون، لێدانی ده‌وله‌تێکی شانیشینی فێودالی سه‌رکۆتکه‌رو دواکه‌وتوو له‌په‌وی پێشه‌سازیه‌وه‌و خاوه‌ن ته‌کتیکی سه‌ریازی بیدایی، له‌به‌رامبه‌ر ده‌وله‌تێک که‌به‌یارمه‌تی شوێنیشی برژوانی زۆر گه‌راپانکاری بنچینه‌یی له‌پێکهێنانی پۆتیه‌که‌یدا دروستبوون و به‌په‌ی شانیشینی و فێودالی له‌ژێریان ده‌ره‌مناوه‌و نه‌هێشتوه‌، ئێمه‌ پێشتر باسمان له‌شیوازی پێکهاته‌ی سوپای ناپلین کرد، به‌لام سوپای پروس ئاوێنه‌و په‌نگدانه‌وه‌ی ده‌وله‌ته‌که‌ی بوو که‌له‌سه‌ر بنه‌مای سه‌رواژ دامه‌زراوو، سه‌ریازه‌کانی پروس دێهاتی بوون نیه‌و کاری زه‌ویه‌یه‌کانی فێوداله‌کان بوون وله‌ژێر زه‌برووه‌نگی ئاغاگانیا نه‌وه‌ هاتبوون بۆژێر فشاری مه‌شقی سه‌ریازی و زۆر سته‌می مه‌شقه‌ سه‌ریازییه‌کان به‌به‌کارهێنانی شمشیری ده‌م پان و...هه‌تر، ئه‌و کۆیلانه‌بوون به‌زه‌بری تێه‌لدانی پۆتینی ئه‌فسه‌ره‌کان و ملکه‌چی فه‌رمانی سه‌ریازی بکێرن و ده‌کران، ئه‌وانه‌ ده‌یانزانای چهند به‌نازایه‌تی دلێرانه‌ شه‌پکه‌ن هه‌چ له‌نازاره‌کانیان که‌م نابێته‌وه‌و هه‌رده‌چه‌وستێندڕێته‌وه‌، ئه‌فسه‌ر ده‌بوا نه‌جیبه‌زاده‌با ده‌نا ئه‌و پله‌په‌ی نه‌ده‌درايه‌، جگه‌ له‌مانه‌ش هه‌تا ئه‌و ئه‌فسه‌رانه‌ پیر نه‌بوویان نه‌ده‌گه‌یشتنه‌ پله‌ی ژنرالی.

تانییه‌ی سه‌ده‌ی هه‌ژده‌هه‌م ئه‌م دابوونه‌ریته‌ کۆنانه‌ که‌ هه‌ر له‌سوپای پروسدا به‌لکو له‌هه‌موو سوپای ده‌وله‌تانی ئه‌وروپادا باو بوو، به‌لام له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا فیریدریک⁽⁸⁸⁾ ی دووه‌م توانیبووی له‌ماوه‌ی ئه‌وه‌شه‌په‌ حه‌وت سه‌له‌ی فه‌ره‌نسی وپوس و نه‌مساویه‌کاندا خۆی به‌سه‌رکه‌وتوبی بێلێته‌وه‌، هه‌رچه‌نده‌ جارجاریش توشی شکستی گه‌وره‌ ده‌بۆوه‌، فیریدریکی دووه‌م تێبینی ئه‌وه‌ی کردبوو مه‌شق وپراهمێنایی یه‌ به‌زه‌میانیه‌ی سه‌ریازه‌کان وسته‌مکردن لێیان، ده‌توانیته‌ به‌رق وکینه‌وه‌ ئه‌مانه‌ بچنه‌ مه‌یدانی شه‌پ: جارێکیان ناویراو به‌یه‌کێک له‌نزیکیترین فه‌رمانده‌ سه‌ریازییه‌کانی خۆی گوتیوو (سه‌یرترین شت به‌لای منه‌وه

186 - فیریدریکی دووه‌م: باوکی وپله‌می پاشای پروسه‌و پیش شوێنی فه‌ره‌نسی جوکهرانی پروس کردوه.

(و- فارسی)

ئەو ھەمەن وەرە لە ناو ھۆردووی سەربازگەکانی خۆماندا ئاسایشمان پارێزراوە (ئێتر ئیستا چل سال بەسەر ئەو پۆزگەرەدا تێپەربوو و لا ئی پروس ھەمان و لا ئی پروس بوو و تەنھا جیاوازی ئی ئەو ھێو فریدریکی گەرە ئەما بوو و لە جیگای ئەو دا (دوک دو برونسویک) ئی نالێو شەو و بە ناو ژنرالەکانی کە کەسایەتی ئی لە لاوێان ھەبوو، فەرمانرەوای بوون.

ئەو ئی ئەو دەسەلاتدارانی پروس، لەو پۆزگەرە ئاقیبت پەشەدا چیان لێھاتوو؟ فریدریک ویلھلمی سێیەم کەسائیک لەمەو بەر، لە شەپکردن لە گەل فەرەنسادا، شانەبەشان لە گەل بریتانیای ووسیادا زەندەقی چوو بوو، ئیستا چۆن واغیرەتی جولارەو دەبەریت شەپ لە گەل ناپلیندا بکات؟ پێویستە ئەو ئازاپەتی واغیرەتی ئەو پێش ھەموو شتیک لە ھووی مەینەتبارییەو سەربیرکیت، چونکە ئەو بارودۆخی ئەو تێدایوو بۆخۆشی دانیابوو لەو ھە بەردەوام بوونی لەسەر ملکەچ کردنی تەواوی بۆ ناپلین ناتوانریت درێژە بکێشیت و پزگاریبیت و ھەرچۆنیکبیت ناپلین ھێرشەدا کاتە سەری، بەلام ئەفسەرەو نەرسەزکراتە پلەبەکەکانی پروس خۆشەحالی خۆیان دەردەبەری و لا ئی ئەو ھەیان لێدەدا دەرسێکی تالی ئەو پیاو شەپانگیزی خەلگی کرسی (۹۸۷) دادەدەن کە بکۆژی دوک دانگین و سەردەستی (دەلینگ شۆرەکان ۹۸۸) ۵.

ئەوانە لە ناو خۆیاندا دەیانپرسی بۆ ناپلین تائیتستا بەسەر کێدا سەرکەوتوو؟ ئەمساوی ترسنۆکی ھەمەنەژاد؟ وەحشییەکانی وەک تورکی عوسمانی و شانشین میسر؟ ئیتالیایی ئەفس نزم؟ ئایا ئەو سەرکەوتنە ئی کە شانازی پێو دەدات لە کاتی تیکەلچوون لە گەل سوپای پروسدا نابیتە دوو کەل و بە ئاسمان ھەلاناچیت؟ پاشای پروس و ئەفسەران و فەرماندە پلەبەرەکان و ئەشرافەکان و خودی شائەن لوئیزیش، ھەموویان بە ھۆی گەجی و خەیاڵ پلاویان و کەش و فەشی باوە پێتە کراو پێشەخت مەحکومی تیشکان ببوون، ئەمانە ئامادەنەبوون دان بەو واقعەدا بنێن کە تەنھا فەرەنسانییە بوییتە سەرچاوی بە ھیزی سەربازی و سامانداری ناپلین، بە لکو ئەو چەندین و لا ئی گەرەو دەوڵەتەندی ژێر دەستی خۆی ھەبوون کە دەیتوانی ھێزو توانای لێوەر بگرت، ئەمانە پێیانوابوو ھەرکە سوپای پروس ھێرشێکی بە ھیزی کردە سەر ناپلین و تیکیان شکاند، لایەنگرانی پێمی شانشین لە پارێسدا رادەپەن و بۆرینەکان دەچنەو سەر تەختی پاشایەتی، دوک دو برونسویک فەرماندە گشتی سوپا، واتە ئەو کەسە کە لە سالێ (1792) دا شەپی دێی فەرەنسا کردو دەستی لە کاروباری شۆپش وەر دەداو ئیستاش لە بەرامبەر ناپلینی ھەمیشە سەرکەوتو و داو ھێچ ئومیدیکی لە دای ناگەریت بۆ سەرکەوتن بە سەردا و پۆ و کینە کۆنیشی لە دایا ھەلگرتوو، لە کێتساکانی شاری بەرلینیشدا کە شیشەکانیش بە نۆرە ی خۆیان پڕوپاگەندە ئی ئەو یاندە کرد، پەرەردگار لە دێر زەمانەو پشت و پەنای بێ مەالە ی ھوئەزۆرەکانە، پلاو دە کردەو، ھەموو لایەک بە بێ تۆتکە یی چاوە پوانی ھەوایی مەیدانی شەپبوون، کەس نەیدەزانی کام یەک لەم دوو (۹۸۹) ھێزە تیکدەشکێن، سێ بە شەکە ی سوپای ناپلین لە پشت جەنگە لە کانی فرانکونیەو بەرەو ھوویاری دامین ئەلب دەپێشتن بۆ ئەو ھە پشٹی سوپای پروس بگرن و نە ھێلن یارمەتیان پێتگات.

187 - خەلگی کرسی: مەبەست لە ناپلینە،

188 - دەلیک شۆرەکان: لەسەردەمی شۆرشێ فەرەنسا ئەشرافەکان ئەم ناو ھەیان بە شۆرشکێرەکان دەگوت، چونکە ئەمانە پاتۆلی کورتی باویان لە بەرەندە کردو پاتۆلی درۆیان

دە کردەبەر و وەرە و وەرە شۆرشکێرەکان ئەم لەقەبەیان بە کەسانی نیشمان پەرەردەگوت. (و- فارسی)

189 - ئەم دوو ھێزە: مەبەست لە سوپای پروس و فەرەنسا یە. (و- کوردی)

یه که م شە پ لە نزیکێ شالیتیدا لە پۆژی (9/ی ئۆکتۆبەردا پوویدا، واتە پۆژێک دواى گەشتنى ناپلین بە ساکس، پێشەوانى سوپای فەرەنسا بە فەرماندەى موراو برنادوت - نزیکى یەک یەکەى سەربازى پروس بوونەووە بە فەرمانى ناپلین مێرشیان کرایە سەر و لەو شەپە لاوەکیبەدا سوپای پروس تەفروتونابوون و (700) سەربازیان لە دەستدان (300)یان کوژران و ئەوانى تریش هەڵاتن و برینداربوون و ونبوون، پۆژی (10/ی ئۆکتۆبەریش شەپێکیتر کە لە هەمى یەکەم گرنگتر بوو پوویدا، هەرکە مارشال لان گەشتە نزیکى زالفالدو گەشتە پێگەیەک کە شازادە لوئیزی پابەرى حەزى شەپخوای دەریارى پروس بە خۆی و لەشکرێکی (9) هەزار کەسیبەووە لەویدا جێگیربوو، مارشال لان یەکسەرە مێرشی کردە سەر و ئەم شەپەش فەرەنسییەکان تێیدا سەرکەوتووبوون، سوپای پروس دواى شەپێکی خوێناوی هەڵاتن و نزیکى هەزارو پێنج سەت کوژراو برینداریان لە دواى خۆیان جێهێشت و لە کۆتایى ئەو شەپەشدا شازادە لوئیز بە سەرەنێزە بە کوشتچوو.

سەربازە هەڵاتووەکانى زالفالدو خۆیان گەیاندەووە سوپای سەرەکی پروس کە بە فەرماندەى شازادە هونلوهە لە نزیک ینادا بوون، سوپایەکی سەرەکیتر کە لە ژێر فەرماندەى خۆى دود دو برونسویک دابوو و بەرەو خۆرەلات و یۆلای ناومبورگ کەوتبوونە پاشەکشە، چارەنووس وای مێتا ئەمانە نەتوان بگەنە ئەو شارەى ئامانجیانبوو، کاتێک یەک لە دواى یەک هەوالی شەپى شالیتس و زالفالدو و کوژرانى شازادە لوئیزی گەشت، هەموو لایەک سەرسام بوون، لە لایەک ئەوە سەیریوو ئەو دوو شەپە لاوەکیبە دێپاوى سوپای پروس توانى کاریگەرى گەورە لە سەر هەمووان⁹⁹ جێبەجێت، ئیتر لە بێرى کەش و فش و لاف و گەزافکردن کەش و ماتى بەالى کێشاو ترس و پەشکاراوى بوبووە فەرمانێروا، تەنها شازن لوئیز بە سەرخۆى نەدەهێناو لە گەڵ ئەوێ بە شێوازی قارەمانانەى مەرگی شازادە لوئیزی خۆرەلات - دەشى گوت شەپى گەورەمان لە پێشەووە ماوە و هەموو شتێک بە یەک جار چاکدەبێت و تێى هەڵدێننەووە، ناپلین پێشبینى ئەوێ دەکرد مێزى سەرەکی سەربازانى پروس لە نزیک ویماردا جێگیرکرايێت، تابتوان دژی بە پاشەکشەکردنى خۆیان بەرەو بەرلین بدەن، هەروەها وای بۆدەچوو کە شەپى یەکلایکەرەو لە 15/ی ئۆکتۆبەردا لە نزیک ویماردا پوودەدات.

ناپلین داووی⁹⁹ بەرەو ناومبورگ ناردو فەرمانى پێکرد چەند دەتوانیت قەشاریخاتە سەر سوپای پێشەووەى پێگای گەپانەووەى دوژمن، هەروەها فەرمانى بە مارشال برنادوتیشکرد خۆى بگەیهێتەووە ئەو. بەلام ئەمیان نەیتوانى فەرمانەکە جێبەجێبکات، ناپلین بۆخۆشى بەهاری مارشالەکانى سوو و نى و مورا بەرەو ینا پۆیشت، ئیوارەى پۆژی 13/ی ئۆکتۆبەر گەشتە ئەوشارە، لە گەڵ دیاریکردنى بەرزایی و شوێنە ستراتیژیەکاندا چاوى بە سوپایەکی گەورەى پروس کەوت کە لە ویمار دۆردەکە و نەووە لە حالەتى پاشەکشەدان، شازادە هونلوهەم بوو کە بە سوپاکە یەو هەڵدەهات و زانیبووى سوپای ناپلین شارى یناى داگیرکردووە، بەلام پێشبینى ئەوێ نەدەکرد کە خۆى ئیمپراتۆرى فەرەنسا لەوێدابێت، لەشەوێ (13/ لەسەر 14/ی ئۆکتۆبەردا هونلوهە، سوپاکەى گێرپاوەووە لەو نزیکانەدا جێگیریکرد، ناپلین چاوەڕوانى ئەوێ نەدەکرد، بەلام پاستەوخو بریاریدا شەپ دەستپێکێت.

پیش پرشنگی به یانی ناپلیقن به سربازه کانی خوی راگه یاند، نم شه پری پیشمان هه موو مه مله که تی پروس ده خاته ژیر دهستی فەرهنساو چاوه پوانی دلیری و نازایه تیانه بۆ سه رکه و تن و دواتر نه خشی شه پره که شی بۆشیکردنه وه، سه رنه نجام به ره به یانی (14/ی نوکتوربه ری سالی (1806) واته: نه پۆژهی که ده بوا چاره نووسی پروس په کلایی بکرتیه وه، هات، دوی پرشنگی هه تاو شه پ دهستی پیکرد، شه پکی دیژوارو خویناری و دریز خایانبوو، به لام هه رله سه رنه تاوه فەرهنسییه کان توانیان زالی خویان به لمینن و دوزمن نه توانیت تومیدی سه رکه و تنی هه بیت، پروس و ساکسییه کان ورده ورده که و تنه پاشه کسه کردن و به سه خفیش به رگریان له خویانده کرد، به لام نیمپراتوری فەرهنسا که هه لبارده ی هیزه کانی واته هیزه کانی مارشال- سو و لان و ناوژه رونی و سواره سربازه کانی مورای به وریاییه وه نه خشی شه پری بۆ کیشابوون، به ره و شه پ قایدان، پلانه کانی خوی موبه موو پین جیبه جیده کردن، کاتی سوپای پروس تیشکار که و تنه هه لاتن، پاونانی نه مانه زۆر له شه پری ئوسترلیتز دیژوارتریوو.

(2)

پاشماوه ی نه و سوپا تیکشکاره به ره و ویمار هه لاتن و سواره کانی مارشال مورا هه تا له ناو نه وشاره شدا پلوه دوی سربازه هه لاتوو کانی پروس ده نا، له وکاته دا پروسه کان زیانی گیانی زۆریان لیکه و، سربازه سواره کانی فەرهنسا هه سربازنکی هه لاتوو پروسه کانیاان ده بینی سریان به شمشیر ده په پاند، ته نانه ت نه وکه سانه ی خۆشیاان به دهسته وه ده دا ده یانگوشتن، ته نها هه ندیک له و سوپایه توانیبوو هه لبیت و خوی پزگاریکات، زۆرینه ی سوپای پروس تارومارو ده ستگیرکران و زۆرشیاان سه رنگون بوون.

هه منلووه، که له کاتی شه پدا ته واو په شۆکابوو ویستی بجیته ناومبورگ، چونکه تومیدی نه وه ی هه بوو خوی بگه یه نیتته سوپای سه رکه ی پروس که له ژیر فەرمانده ی دوک دو بروونسویک دابوو، به لام له پ به ره به ری ئیوارئ سربازی هه لاتوو تر هاتن وله گه ل سربازه هه لاتوو کانی ینادا په کیانگرتیه وه هه والی شومی نه وه شیاان گه یاند چ کاره ساتیککی سامناک به سه ر سوپای پروسدا هاتوو، دوک دو برونسویک پیش نه وه ی بگاته ناومبورگ له شوینیکدا به ناوی ناوړشتات به هوی تیکه له چوونی له گه ل په که یه کی سربازی فەرهنسی به فەرمانده یی داوو و تیکشکانی له به رامبه ریدا، دوک دو برونسویک، به م جۆره سربازه هه لاتوو کانی ئورشتات وله گه ل سربازه هه لاتوو کانی هه منلووه دا تیکه لار بووته وه وه که لاقاو له یناو ویماره وه سه ره و ژیر هه لاتن و دورکه و تنه وه، به مجۆره پاشای پروس له وه ناگادارکرایه وه سوپاکه ی له دوو شه پری جیاواز له گه ل ناپلیقن و مارشال داودا تیکشکاره و ته نانه ت له به یین چوون.

هیچ که سیک له نه وروپادا ته نانه ت دوزمنه سه رسه خته کانی پروسیش چاوه پوانی نه وه یان نه ده کرد نم شه پره له ماوه ی شه ش پۆژدا په کلایی بیتته وه، کاتی دقراوه کان له سه ر زمانی په کتره وه هه والی تیکشکان وله ده ستچوونی هه موو شتیکیان ده بیست و ئیتر شتیکی نه ماوه ناوی سوپای پروس بیت، هه موو واق ورمواو سه رسام بیوون.

پاشماوهی سوپای پروس به بئ سهر به رهنی ته واره وه دریزه یان به هلاتنه که یان ده دا، سوپای فره نسا که له دوی نه مانه و بون چی شتومک وچه و تزیی له نه مانه به جئ ده ما کرده کرده وه، نابلین راسته و خق به ره و برلین که و ته پئ وله پنگادا فرمانیدا مرنشین دوی که و ره و هس و کاسلی و ده سه لاتدارانی نه و هرنمانی له سه ر کارل برلین و شاره کانی برونکسویک و یمارو ئارغورت و ناومبورگ و مال و ویتمبرگی خسته ژیر پکئی خقی، شازاده هوهنلوه هس توانیبوی به زه حمه ت نزیکه ی (20) هه زار سهریاز کزیکاته وه که ژر گوئیایه لی و بیسه رو به ره بون، کزیکاته وه به ره و سهر و پاشه کشه بکات، به لام چون نه م له شکره هه لاتوره به ره و خوره لات پز به پز له ژیر فشاری سهریازه کانی مارشال مورادابون، و ره و ره له که مبون وه دا بون، دوی نه وه ی هوهنلوه له پرنستلا په ریه وه تاخوی بگه به نیتنه ناشتین، چواره دوی گیراو ناچار خقیدا به ده سته وه، چهند پز پزیک پیش نه م پوراده قه لاتی سهریازی ناشپاندو که پریو له نازوقه بئ هیچ به رگریه ک خقیدا بون به ده ست ژنرال لان، قه لاتی سه ختی ناشتین که سهریازگه یه کی که و ره بو (6) هه زار کس به رگریان له شویتنه ده کرد، هر دوی ئاگادار کردنه وه یان به شه رنه کلردنیان و بئ نه وه ی یه ک گولله توپ به قیندریت خویان به ده سته وه دا، سهریازی پروس هه زار هه زار خویان ته تسلیمی سوپای فره نسا ده کرد، نه وانیه دوو هه فته له مه و پیش که ش و فشیانده کرد به وه ی نابلین له ناوده به ن دیارنه مابون، له (27) ای ئوکتوبری سالی (1806) دا نژده پز دوی ده ست پیکردنی شه پ (13) پز دوی شه په کانی یناو ئاورشتات، نابلین به خویی و چوار مارشالیه وه له نیوان له شکری نارنجوک هاوژان وله پیشه وه ی سوپا که یدا گه یشته شاری به رلین.

سهریازی شاره وانی بورك ماستر کلیلی نه و شاره ی پیشکش به نابلین کردو دای لیگرد نه م شاره له باج ببه خشیت، نابلین فرمانیه ده رکرد خه ک دوکانه کانیان بکه نه وه و ژیانی ئاسایی خویان ده ست پیکه نه وه، دانیشتوانی شار به سالو وکرنه وه که هاوه لبو له گه ل ترس پیشوازیان له نیمپراتوری فره نسا کرد، دوی نه وه ی نابلین له به رلیندا نیشته جئ بو، پیش هه موو شتیک خه ریکی ده ستگیر کردنی سوپا په رته وازه که ی پروس بو، به گشتی جگه له سهریازه کانی ژیر فرمانده ی ژنرال بلوخری پروس که فرمانده یه کی لیوه شاهه ی پروس بو، سوپای پروس هیچی تری لیته مابوه، بلوخر توانیبوی نزیکه ی (20) هه زار نه فسه رو سهریاز له سوپای تیکشکوی پروس کزیکاته وه له وکاته ی که ژنراله کانی نابلین واته سو و موراد برنادوت به دواپه بون به ره و خوره لات هه لبیت، کاتی گه یشته لویک و سنووی دانیمارکی لیده رکوت شادمان بو، به لام دانیمارک که له نابلین ترقیب به په سمی پنگای نه دا سوپا شه پرتیه که ی بلوخر بیته ناو ولاته که یان، خق نه گه ر پنگاشی پیدراپا جووبا ناوخاکی دانیمارک نه و هه ر پزگاریان نه ده بو، چونکه ژنراله کانی نابلین به دواوه ی بون، له پز (7) ترقه مبه رد سوپای فره نسی گه یشته لویک و له شه قام وکولانه کانی نه م شارده پاوه دوی سهریازه کانی بلوخریاندو نه مانه شه ریکی بیهوده یان کردو سه رنه نجام (6) هه زار سهریازی پروس به کوشت چون و دواتر بلوخر به خویی و (14) هه زار سهریازیه که مابوه له وشاره هه لبیت، به لام هه ر نه وشه وه مارشاله کانی فره نسیایی توانیان له ده شتایی لوبکدا پیی بگه نه وه که ماریی بدن و بلوخر به ناچاری به خویی و نه فسه رو سهریازو نازوقه که یانه وه خویان به ده سته وه دا.

له وکاتانه دا سوپای فره نسا که ماریی قه لاتی کوسترینیان داو دای ئاگادار کردنه وه یان به وه ی خویان بدن به ده سته وه، بئ شه پکردن نه مانیش ته سلیم بون و (4) هه زار سهریازی پرچه ک لاره مل خویان به ده سته وه دا، ته سلیم بونی قه لاته

سهریازییه‌کان یه‌ک له‌دوای یه‌ک پشینه‌ی نه‌یوو و دوایین سهریازگه‌ش که‌خویدا به‌ده‌سته‌وه، سهریازگه‌ی ماگدبورگ بوو، ته‌نانه‌ت خو‌به‌ده‌سته‌ودانی ماگدبورگ زو‌ر جی‌گای سهرسوپمان بوو، به‌جو‌ری که‌ه‌والی نه‌ه‌یان به‌ناپلیون گه‌یاند سه‌ره‌تا باوه‌پی نه‌کرد، ماگدبورگ قه‌لاتیکی سهریازی زو‌ر سه‌خت بوو ویه‌ناوه‌ندیکی بازو‌رگانی زو‌ر به‌پیت ویه‌ره‌که‌تیش هه‌ژمارده‌کرو پوله‌له‌که‌لوپه‌لی سهریازی ونازوقه‌بوو و نزیکه‌ی (22) هه‌زار سهریازی ته‌یاری تیدابوون، که‌له‌زو‌ر فه‌رمانه‌ی ژنرال که‌لایست دابوون، دوای خو‌به‌ده‌سته‌وه‌دانی بلوخه‌، قه‌لاتی سهریازی ماگدبورگ تاکه‌ شو‌ین بوو که‌سوپای پروس‌ی تیدامابوو، دوای شه‌پتی که‌م ژنرال کلایست له‌(8) ی ترقه‌مبه‌ردا خو‌ی ته‌سلیمی مارشال نی‌کروو که‌ناوبراو گه‌شته‌شار ونازوقه‌ی بین ژمارو نامیری سهریازی وعه‌مباری چه‌ک وشتومه‌کی سهریازی زو‌ری له‌که‌خویدا هیتان، دواتر ژنرال کلایستی فه‌رمانه‌ی سهریازی پروس‌ به‌م‌جوره‌باسی خو‌به‌ده‌سته‌وه‌دانه‌کی ده‌کات و ده‌لایت: گرایا خه‌لکی شار زه‌نده‌قیان له‌ترقه‌کانی سوپای فه‌ره‌نسا چووو و په‌یوه‌ندیان پی‌وه‌کردم و له‌به‌رم پاپانه‌وه‌شه‌پنه‌که‌م، منیش¹⁹² له‌به‌رخاتری خه‌لکی نه‌وشاره‌شه‌پم نه‌کریو خو‌رم به‌ده‌سته‌وه‌دا، هه‌ره‌که‌ه‌والی خو‌به‌ده‌سته‌وه‌دانی ماگدبورگ بلو‌ی‌وه، ناپلیون و فه‌ره‌نساو هه‌موو ولاتانی ئه‌وروپا ئه‌وه‌یان لاروون‌بوو ئیتر ده‌وله‌تی پروس‌ ویرانبوو، واته‌: سوپای پروس‌ نه‌ماو هه‌موو سهریازگه‌ سه‌خت و ناسیکان ته‌نانه‌ت قه‌لاتی سهریازی دانتزیکیش به‌هه‌موو چه‌ک ونازوقه‌وه‌ بین هه‌چ شه‌پکردنیک خو‌یان به‌ده‌سته‌وه‌داوه، هه‌روه‌ها پایته‌خت و زو‌رینه‌ی شاره‌کانی پروس‌یش فه‌ره‌نسیه‌کان به‌پ‌وه‌ی ده‌به‌ن و دانیش‌توانه‌کانیشی ملکه‌چی فه‌رمانی نه‌وانن.

پاشای پروس‌ وشارن لو‌یزو منداله‌کانیان وده‌ستوپ‌یوه‌نده‌کان دوای ئه‌وه‌ی ماوه‌یه‌ک به‌ره‌زیلی له‌م شار بۆنه‌وشار به‌ناو‌اره‌یی ده‌پ‌و‌یشتن، سه‌ره‌نجام په‌نایان بۆ مل برد که‌ده‌که‌و‌یته‌کو‌تایی سنو‌وری خو‌رناوای پروس‌، هه‌موو ئه‌و ئومیدانه‌ی فریدریک ویلهلم بۆ ناشتیکردن وپ‌یکه‌وتن له‌گه‌ل ناپلیوندا وه‌ک بلقی سه‌رناو وابوو، چونکه‌ ناپلیون له‌مه‌و‌یه‌ریش مه‌رج وخواستی له‌توانا به‌ده‌ری داواده‌کردن.

به‌فه‌رمانی ناپلیون له‌ریژنامه‌کانی فه‌ره‌نسادا نو‌وسینی گالته‌جاری و رخنه‌گرانه‌یان له‌سه‌ر شارن لو‌یزو ده‌نو‌وسی و ک‌ری‌بو‌ویانه جی‌گای گالته‌ پ‌یک‌ردن و سوکایه‌تیان پ‌یده‌کرد، هه‌روه‌ها ئه‌ویان به‌به‌پ‌رسی ئه‌ی «لای سهر بروسادا هات له‌قه‌لم ده‌دا، ئه‌م گوته‌ و سوکایه‌تی پ‌یک‌ردنه‌ نه‌بووه‌ ری‌گر له‌به‌رده‌م ئه‌وه‌ی فریدریک ویلهلمی س‌یی‌ه‌م، نامه‌ی به‌و‌یه‌ری پ‌ه‌زه‌وه‌ بۆ ناپلیون بنو‌وس‌یت و له‌نامانه‌دا ئومیدی خواستبوو ئیمپراتوری فه‌ره‌نسا له‌که‌لوپه‌له‌کانی پ‌شودانی ناو کو‌شکی پ‌تسدام رازی بی‌ت و هه‌موو ش‌ت‌یک له‌گه‌ل زه‌وق و خو‌شی ئه‌ودا گو‌دجاو بو‌بی‌ت، به‌لام ناپلیون ولامی ئه‌و نامانه‌ی نه‌دا‌یه‌وه‌.

ئیمپراتور به‌دریژایی ده‌سه‌لاتداریه‌تی و سه‌ره‌که‌وتنه‌یه‌ک له‌دوای یه‌که‌کانی به‌قه‌ت پایزی سالی (1806) نه‌گه‌یشتبۆ لو‌تکه‌ و دواتریش نه‌یتوانی بگاته‌وه‌ ئه‌و ئاقاره‌، ئه‌و له‌ماوه‌ی یه‌که‌ مانگدا توانی یه‌ک‌یک له‌چار ده‌وله‌ته‌ به‌م‌یزه‌که‌ی ئه‌وروپای ئه‌و کات تیک‌ب‌ش‌ک‌ین‌یت، سه‌ره‌که‌وتنی ئه‌و به‌سه‌ر بروسدا یه‌ک‌یک‌بوو له‌سه‌ره‌که‌وتنه‌ به‌رچاو و مه‌زنانه‌ی تائه‌و زو‌ر ژگاره‌ش به‌دی نه‌ک‌رابوو، هه‌چ به‌رگریه‌کی ئه‌وتق نه‌ک‌را، ملکه‌چی و فه‌رمانگری خه‌لکی ئه‌و ولاته‌ به‌جو‌ریکی سه‌ره‌ج‌راکت‌شانه‌بوو، پاشای میس‌رو نه‌مساوییه‌کان و شه‌پو به‌ره‌نگاریانکرد، له‌به‌ره‌امبه‌ر ئه‌ودا، روسه‌کانیش به‌دل‌ی‌رانه‌ شه‌ری سوپای فه‌ره‌نسیان ده‌کرد، ته‌نانه‌ت هه‌ندیک له‌یه‌که‌ سهریازییه‌کانی روسیا له‌شه‌ری ئوست‌رلیت‌زدا به‌جو‌ری قاره‌مانانه‌ جه‌نگان، که‌دواتر ناپلیون ستایشی نازییه‌تی و

چارونه ترسی ئه مانى كرد، به لام ئىستا سوپايه كى گه وره و خاوه ن ميژوويكى ديريى له شهرو سهركه وتن و شانازيه كانى كه فريديريكى گه وره تزمارى كردبوون و خاوه نى سيستمىكى ئيدارى زڏر به رزو گه لى بچو و له بووى فهره نكي شه وه ميجى له ولاتانى ترى ئه روپا كه متره نبوو، له پى ته فروتونا بوو ويوييه كه لاكيكى بچ گيان، سه رتاسه رى ئه روپا واقيان و پمابوو، ده وله ته كانى ئه لمانى هه ر يه كه و بالويزى خويان بۆلای ناپليۆن نارد، تامله كچه و ده ست له سه رسيى گى خويان به ئيمپراتورى فهره نسا رابگه يهن.

له رژه كانى مانگى نوكتي به رو تۆفه مبه ردا كه ناپليۆن گه يشتيب ئه و په رى ده ست به لايى و درنده يى و زڏدارى و له كركشى پتسدامدا ده ژيا، ليك ليك هه والى خۆبه ده ست وه دانى سوپاي په رته وازه ي پروسى ليژه وه وئ پيڌه گه يشت، له وگاتانه دا كه هه موو ميروشاو... هتد، له به رده مييدا ده كه وتنه سه رته ژنر وداواي به خشين-يان گرتنه ژيوسيبه رى خويان ليڌه كرد، شازاده كانى ئه لكتورو دركماو پاشاكان له به رده مييدا كړنوژيان ده بردوو ده ست وه ستان به ملكه كچه ده وه ستان و خويان به به نده و تۆكه رى به وه فا ده ناساند، ناپليۆن برياريدا زه بريكي به هيز له دوژمنى سه ره كى خوى بدات، چونكه دواي دلگيركردنى برىس، كردنى ئه م كا ره ي به سه ركه وتوو وگوجاو ده زانى، دووه فته دواي ته سليم بوونى ماگدبورگ، ئيمپراتورى فهره نسا له (21/ى تۆفه مبه رى سالى 1806) دا، فهرمانه به ناويانگه ي خوى به ناوى فهرمانى به رلين ده ركرد.

(3)

كه بريتى بوو له گه مارۆدانى خاكى برىتانىا، گه مارۆدانى خاكى له ميژووى ئيمپراتريه تى ناپليۆن و سه رتاسه رى ئه روپا و هه تا كارپه گه رى گه وره ي له سه ر ميژووى ئه مريكاش جيهيشت.

ئه م شته به دريژايى فهرمان په وايى ناپليۆن، بووه بنچينه ي سه ره كى هه موو شه په كانى ئابوورى و سه رته نجاميش سياسى. برياره به نه په تيهه كانى فهرمانى به رلين چى بوو؟ قه ده غه كردنى كرين و فروشتن، واته: ئالويزى بازرگاني له گه ل برىتانىادا، دپاره ئه مه له سه رده مى شۆرشى فهره نساوه هه بوو وداوتر به دانانى له پرگه كانى قانونى سالى (1794) دا نووسرايووه، له سه رده مى حوكمپانى ناپليۆندا ئه مه نهك هه ر كارى پيڠه كرا له (22/ى فبرايه رى سالى 1806) دا جاريكتير ميئان وكرپنى به روپومه كانى برىتانىاي قاچاغكرد، ئه مهش ئه وكات بى پاراستنى پيشه سازى فهره نساوو. به ده ركردنى بريارى به رلين له (21/ى تۆفه مبه رى سالى 1806) دا بازرگاني كردنى هه موو ئه وشوينا نه ي له ژيژر پكتيفى خويده بوون له گه ل برىتانىادا قه ده غه كرا، ده ويوست به م كا ره ي ئابوورى برىتانىا توشى ته نگژه ي كوشنده و قاتوقه ي بكانه وه، ئه م جاره يان ته نها به ده سته لگرتنى برىتانىا له فهره نسا كۆلى نه دا، به لكو ده ويوست ئه وان له هه موو بازرگاني كرديكى ئه روپا دوورپه نه وه ته واو برىتانىا په راويز بكات.

مادده ي يه كه مى ئه و برياره به م جۆره نووسرايووه: دورگه كانى سه ربه برىتانىان ده يى گه مارۆ بدين.

مادده ي دووه ميش بريتى بووله: هه ر جۆره كرين و فروشتنيك به دورگه ي برىتانىا قه ده غه يه، هه روه ها فهرمان درابوو هه ركه ستيكى برىتانى له هه ر شوپيڠيكي ببينن ده سته بچن ده ستيگري بگن و ماله كانيان ده سته به ردا بگن، هه رچه نده زڏر ئه م ماددانه شى نه كرابوونه وه.

به‌لام پتیویسته له‌خودی ئهو بریاره‌ی به‌رلین وردیینه‌وه هه‌تا په‌ی به‌چه‌مکی میثوری ئهو بریاره به‌مین، گه‌مارۆدانی ئابووری سه‌ر بریتانیا ته‌ن‌ها له‌کاتی‌کدا نه‌کشیف بوو، نه‌گه‌ر ئاکامی باشی لێ‌که‌وت‌بایه‌وه‌و ئه‌وروپا که‌وت‌با- یان به‌لانی که‌مه‌وه له‌ژێر چاودێری وردی ده‌سه‌لداره‌یتی ناپلیۆندا‌با.

نه‌ج‌امه‌که‌ی پوون و ئاشک‌رابوو، نه‌گه‌ر بۆ به‌چۆ‌که‌ده‌میانی بریتانیا هه‌موو ولاتی ئه‌وروپا په‌یره‌وی بریاره‌که‌ی ناپلیۆنیان کرد‌با، ئه‌وا ده‌بوا ناپلیۆن هه‌موو ئه‌وروپای داگیرکرد‌باو پیش هه‌موو شتی‌کش گشت پۆخی ده‌ریاکانی سه‌رکیش‌وه‌ری ئه‌وروپای خست‌بایه‌ ژێر ده‌سه‌لاته‌ سه‌ریانه‌کانی خۆی وری‌کای نه‌دا‌با به‌قا‌جا‌غ ک‌الا له‌بریتانیا‌وا هی‌ن‌ر‌با‌و پی‌چه‌وانه‌که‌شی، بیرۆکه‌ی نه‌خشه‌کانی ناپلیۆن پتیویستی به‌که‌س نه‌ده‌کرد بیرۆکی لێ‌یکاته‌وه‌و لێ‌کی بداته‌وه‌، چون‌که‌ گه‌مارۆدانی ئابووری بریتانیا ئاکامی خرابیشی هه‌بوو بۆ سه‌ر خه‌لکی ئه‌وروپا که‌به‌روبوومی بریتانیان به‌کارده‌هێناو ده‌خوارد، وه‌ک قاوه‌و شه‌کرو... تاد، ناپلیۆن پی‌ش‌وه‌خت ده‌یزانی قا‌جا‌غ‌پیه‌ی‌ه‌کانی بازرگانه‌کانی بریتانیا چه‌ند قازا‌جی لێ‌ده‌که‌ن، هه‌روه‌ها مامه‌له‌چیه‌ی‌ه‌کانی فه‌ره‌نسایش که‌مه‌ودای خامی خۆیان له‌بریتانیا‌دا سا‌غ ده‌کرده‌وه‌، به‌لام به‌پرای ناپلیۆن بۆ وه‌لام دانه‌وه‌ی هه‌موو ئه‌وشتانه‌ یه‌ک وه‌لام‌گویی هه‌بوو، ئه‌ویش درێژه‌دان‌بوو به‌داگیرکردنی هه‌موو ئه‌وروپا هه‌تا به‌توانی‌ت پلانی گه‌مارۆدانی ئابووری بریتانیا سه‌ری‌گرت، هه‌روه‌ها ناپلیۆن په‌ی به‌رواستیه‌ش برد‌بوو که‌له‌هه‌موو ئه‌وروپا‌دا ته‌ن‌ها یه‌ک چین له‌و بریاره‌ی شادمان بوون، ئه‌ویش برژوا‌ی سنعه‌تکاربوو که‌له‌شه‌پی رکه‌به‌ری بریتانیا پزگاریان ده‌بوو، دوا‌ی تیشکانی ده‌وله‌تی پروس، ولاتی ساکس هه‌موو په‌یره‌ندییه‌کانی خۆی له‌گه‌ڵ ها‌وپه‌یمانان‌دا چه‌ران‌دو په‌یره‌ست به‌ناپلیۆنه‌وه‌ بوو و سنعه‌تکارانی ساکسی به‌شه‌وق و زه‌وه‌وه‌ پیرۆزباییان له‌یه‌کتری ده‌کرد.

به‌لام بازرگان وجوتیاران خه‌لکی زۆری ک‌الا به‌کاره‌ینه‌ر سه‌خت دانی‌گه‌ران بوون و خۆیان به‌مالوێزان ده‌زانی، پی‌ش‌تر ناپلیۆن درکی به‌مه‌ش کرد‌بوو که‌ته‌ن‌ها به‌زۆرو ترس ده‌توانی‌ت ده‌وله‌ت و میله‌تانی ئه‌وروپایی ناچار‌یکات بپه‌گه‌و ماده‌دانی بریاری گه‌مارۆدانی بریتانیا جی‌به‌ج‌ب‌ب‌گه‌ن و سه‌رپی‌چی نه‌که‌ن، دوا‌ی بریاری (21/ی ترقه‌مه‌به‌ری سالی 1806)، دامه‌زراندنی ئیمپراتۆریه‌تی شارلمانی ⁽⁹⁴⁾، به‌ر‌فر‌وا‌ن‌بوون و فه‌رمانه‌وایی په‌های ئه‌و دوا‌ی بریاری گه‌مارۆدانی ئابووری سه‌ر بریتانیا، بۆ به‌ پتیویستییه‌کی په‌هاو بۆ چه‌ندو‌چون.

تالیران و ه‌زیری ده‌ره‌وه‌ی فه‌ره‌نسا هاته‌لای ئیمپراتۆر له‌کۆشکی پتسداو فه‌رمانی پیکرا ده‌قی ئه‌و بریاره‌ی ناپلیۆن به‌هه‌موو ولاتانی ژێر ده‌سه‌لاتی فه‌ره‌نساو نیوه‌ ژێر ده‌سته‌یدا بلای‌یکاته‌وه‌، ئینجا ناپلیۆن فه‌رمانی به‌مارشاله‌کانی خۆیکرد هه‌موو پۆخی ده‌ریاکانی شمال و به‌لتیک داگیر‌ب‌گه‌ن، ناویراو باش ده‌یزانی چ نه‌خشه‌یه‌کی دا‌پ‌شت‌وه‌، ئه‌و له‌وپه‌یامه‌دا که‌بۆ په‌رله‌مانی فه‌ره‌نسی نارد ئا‌وا‌ی نووسیه‌وه‌: شه‌پو ملمانی‌ی پاشایان بۆ پاراستنی به‌رژه‌وه‌ندی تاییه‌تی خۆیان ئیمه‌یان والیک‌بروه‌ دوا‌ی چه‌ند سالی‌ک له‌کاروانی به‌ره‌وپیش‌چونه‌کانی شارستانییه‌ته‌که‌مان بگه‌رێننه‌وه‌ سه‌ره‌تا که‌نموه‌ی ژێانی درنده‌نی میله‌ته‌ سه‌ره‌تاییه‌کانه‌، به‌لام ئیمه‌ بۆ پاراستنی به‌رژه‌وه‌ندی گه‌له‌که‌مان و ها‌وپه‌یمانانه‌کانیان، ناچار‌بوین به‌هه‌مان چه‌ک بجینه‌ شه‌پی

دوژمنی هاو به ش که نو تانیستا دژبه^(۹۴) نیمه ی به کاره میانه (بروری شم په یامه له هه مان پښدا نووسراوه که بریاره به ناوبانگه کی (21/ی نوله مبري سالی (1806) ی تیدا ده رکړا.

نه اروپا بریاری که مارقدانی نابوری سر بریتانیای به ترس وگومانه وه قبولکرد، نیستا زامی نو پوځان و ته فرو تونابوونه ی پروس نه سربیزوه که ده سلاتدارانی ده وله ته کانی تری به ده رله ژیر ده سلاتی ناپلیون، پښان یی کوتای خویان ده ژماردن، بریتانیا له وه که یشتهو نیر شه یی مان ونه مانی له پیشه وه یه، بریتانیا جارتیکتر هانای برده وه بهر نو ده وله ته ی که پیشتر دوو جارتیر له سالانی (1798 و 1805) دا په نای بژیردبوو، دوو یاره نه لکسندهری په کم، له لایه ن بریتانیاه به لینی وه رگرتنی پاره و یارمته ی وه رگرت به مخرج فریای پروس بکویت، کابینه ی ده وله تی بریتانیا دوا ی نه مساشکرد بیته نو شم هاو کیشیه ی یارمته ی پاره له بریتانیا وه ریکرت بژشه پکردن له گډ ناپلیوندا، به لام نو ده وله ته تانه و کاته ش له تیشکانه سهخته کی نوسترلیتز خوی نه گرتیږوه به چاری بژغو کینه وه له ده وله تی پروس ده پوانی، چونکه له سالانی (1806) دا په یوه ندی به هاوپه یمانییه تی سیمه وه نه کردبوو، له بهرامبه ردا ناپلیون له پترسبورگدا نامه کاری بژشه په ده کرا، له هه موو پایته خته کانی نه اروپا داو به تاییه ت له پایته ختی پوسیا دا جاسوسی هه مجوری خوی دانابون که هر له شازاده و بانوانی ناو کڅشکی پاشایه تی و دوکاندارو که شتی وان و کارمندان پښت ویزیشک و... هیتریان تیدابوون، به هوی شمانه ناگاداری گفتوگری نه یی نیوان پوسیاو بریتانیاو هه موو ده وله ته کانیتر بوو، ده شیزانی پاره و زږ له لایه ن بریتانیاه دراره به تزاری پوسیاو چ به نامه په کیش له بهرامبه ر نو دا له نارادایه، دوا ی نه وه ی ناپلیون به شیشه یه کی کاتی به رینی کرده ناوه ندی نیداری کاروباره کانی نیمه پراتقویه ته کی، بریاریدا له یه ک کاتدا دریزه به که مارقدی نابوری سر بریتانیابدات وله لایه کی تریشه وه سوپایت رسازیکات بقی پوهه پوو بوونه وه ی نو شه په چاوه پوانکراوه ی پیشی.

ناپلیون فرمانی ده رکرد شاره کانی پڅخ ده ریای وه ک هامبورگ و برم و لویک، که ناوه ندی بازگانی بوون، داگیرکرتن، په که سهربانیه کانی فره نسا به دریزایی پڅخی ده ریای مارش وده ریای نه تلانتیک به ره وپیښده چون وشارو شاروچکه و گوندو ناوه دانیه کانیاو داگیرده کردو نو بریتانیاییان ه کی ده ریشیان ده وه ستانه وه له ناویان ده بردن وده ستیان به سر مال وکالاکانیا دا ده گرت وکالای بریتانیاشیان ده گرت، له هه موو شوینیک کی سر نو ده ریایه شدا بنکه و زالگه ی سهربازیان داده نان وکه شتی و به له میشیان خسته بوونه گپ بقی نه وه ی قاچاخچیه کانی بریتانی بگرن، ده برا پروس وساکس و هه موو شانشینه کانی تری نه له مانیا خه رچی سوپای مه زنی فره نسا شیان کیشابا، نو شارانه ی که پیگه ی بازگانیاو هه بوو و وابهسته به هاوپه یمانییه تی بازگانی نه اروپا بوون ناچاربوون، خه رچی پاسه وانان و پیاوانی گورمگ و به له مه کانی چاودتیرکردنی نه هیشتنی هاتنی کالای بریتانی بده ن.

له ورژانه دا ناپلیون خوی بژشه پی پښه ندا که سهربازانی پوسیا له ویدا جیگیربوون نامه ده کرد.

(4)

نهم جاره‌یان ده‌ستپوه‌ردانی پوسیا زږد له‌سالی (1805) مه‌ترسیدارتیریو، چونکه ناپلین پاسته‌وخل هه‌په‌شی له‌سنووره‌کانی پوسیا ده‌کردو یه‌که سه‌ریازییه‌کانی به‌رده‌وام بوون له‌پیشره‌ویان به‌ره‌و خورنوا⁽⁹⁵⁾، له‌لایه‌کی تره‌وه، لیتیرسراوانی پۆلونیایه‌که له‌دوای یه‌که ده‌هاتن بۆ کوشکی پتسدامی به‌رلین و ئه‌و شاو میرنشینانه له‌به‌ر ناپلین ده‌پارانه‌وه سه‌ریه‌خزی پۆلونیایه‌باریزیت، ئیمپراتوری فه‌رنسا که‌پاشای ئیتالیاو پاریزه‌ری یه‌کیتی ین بوو، خه‌زی ده‌کرد ناوینیشانی پله‌و پایه‌یه‌کی به‌رز بخته‌سه‌ر ناوی خزی، له‌به‌ر نه‌مانه پوسیا که‌وتبیل ژیر مه‌ترسییه‌وه، هه‌روه‌ها لیتوانیاو بیلاروسیاو ته‌نانه‌ت تۆکرانیش که‌که‌وتبوونه به‌شی پاستی پوواری دنپیر، له‌ده‌ستبدات. جگه‌له‌مانه‌ش به‌یاری گه‌مارۆدانی شابوری به‌رتانیاش وایده‌کرد پوسیا ناچاربکات په‌په‌روی نه‌وپیاره‌بکات، ئیتر پڼگاگرتن له‌ناردنی به‌روپوه کشتوکالییه‌کان بۆ بریتانیا کاریگه‌ری زږی له‌سه‌ر به‌های دراوی پوسیا جیده‌هیشته‌که تازه‌خه‌ریکیو به‌های په‌یاده‌کرد، نیازی شه‌پکردن جگه‌له‌وه‌ی ناره‌زویی تۆله‌سه‌ندنه‌وه‌ی شه‌پی پیسوایی ئوسترلینزی له‌پشته‌وه‌بوو، له‌لایه‌کی تره‌وه پوسیا له‌تیشکانی خیرایی پروس وخرپانه‌گرتنی که‌وتبیل گومان و ترس وده‌یزانی له‌په‌په‌روی چ سوپایه‌که و دوژمنیکی گه‌وره‌دایه، هه‌روه‌ها نابج چاره‌پوونی یارمه‌تی له‌هیچ لایه‌نیک بکات وده‌بێ شه‌ریکات، چونکه پروسیش له‌نه‌روپادا له‌گه‌ڵ ده‌وله‌ته به‌هیزه‌کان نه‌مابوو له‌پترسبورگدا به‌یاردراوو له‌هتلی یه‌که‌می به‌ره‌ی شه‌پدا(100) هه‌زار سه‌ریاز به‌چه‌که و تفاقای سه‌ریازییه‌وه دابنن، دواتر ده‌بێ دواى چهند بۆژنیک گاردی تاییه‌تیش بکه‌وتنه جموجۆل و به‌ره‌و شه‌په‌چت.

ناپلین به‌یاریدا ده‌ستپیشخه‌ری بکات، له‌مانگی تۆفه‌مه‌ردا سوپای فه‌رنسا چوو بوونه ناو خاکی پۆلونیایه‌نه‌رستۆکرات و به‌رژانییه‌تی ئه‌و ولاته، به‌تاییه‌ت بازراگان و پیشه‌وه‌ران، به‌خۆشی وشادییه‌وه پيشوازیان لیده‌کردن و پيش وهخت درویدیان به‌سه‌ر ناپلیندا ده‌گوتن و به‌زرگاره‌ری سه‌ریه‌خزی پۆلونیایان ناوده‌برد، پۆلونیایه‌که‌وتایی سه‌ده‌ی هه‌ژده‌هه‌مه‌وه دابه‌ش ببوو به‌سه‌ر سێ به‌شدا، به‌لام ناپلین زږد گرنگی به‌یه‌که‌گرتنه‌وه‌و سه‌ریه‌خزی ئه‌و ولاته نه‌ده‌دا، ئه‌و ده‌یویست پۆلونیایه‌که قه‌لغانیک له‌به‌رامبه‌ر هیشی پوسیدا به‌کاریه‌یننیت، به‌لام بۆ نهم کاره ده‌بوا له‌سیاسه‌تی ده‌ره‌کی خزیدا ده‌ستوری شلپشی به‌رژوانی فه‌رنسا نیشان بدات و بگرتنه‌به‌ر.

پاستی ناپلین به‌ری له‌له‌ناو به‌ردنی ئیمپراتۆریه‌تی پوسیا نه‌ده‌کرده‌وه‌و پۆلونیایه‌تی ته‌نها بۆ به‌هیزکردن و دابینکردنی ئازوقه‌ی سوپا و پیدایه‌تییه‌کانی ولاته‌که‌ی پیدابین بکات، دواى ناشتی کردنی تیلسیت، ده‌بوا ناپلین پۆلونیایه‌ه‌شپه‌یه‌کی تازه دابه‌ش بکاته‌وه‌و به‌هیشکی زږی وابه‌سته‌به‌ پروس بکات، به‌ناوی دوگ نشینی گه‌وره‌ی وارش و بیخاته‌سه‌ر هاوپه‌یمانیه‌تییه‌کی خزی، پاشای ساکس، دوگ نشینی گه‌وره‌ی وارسۆ بریتی بوو له‌نیوه‌ی به‌شی خورناوای خاکی پۆلونیایه‌هاولاتیانی ئه‌ویش به‌په‌گه‌ز پۆلونی ئه‌سلی بوون، جگه‌له‌ناوچه‌ی بیه‌لوستوک، که‌له‌ژیر چنگی ئیمپراتۆری پوسیدا مابۆوه، دواتر ناپلین توانی

یەك حزبی لایەنگری خۆی لەنێوان ئەشرافەكانی پۆلۆنیا دروستیكات، هەرچەندە ئەوانە زۆر لەوە دەترسان پوسیا خزم وەكس و كارەكانیان لەلیتوانیاو بیلاروسیاو ئۆكرائیدا بگۆڕیت و دەستگیربكات.

وەزیری بەرگری دەوڵەتی تازەیی پۆلۆنیا، شازادە جوزیف پونیا توفسکی بوو، دواتر بۆیە مارشال لەسوپای فەرەنسادا، خۆی بەلایەنگری نابلین راگیاندا. گرتەبەری سیاسەتی نابلین لەپۆلەندادا ئەوە بوو ئەو وڵاتە یگۆڕیت بەیەك حكوەتی برژوانی هاوشتۆی فەرەنسا، ماددەیی یەكەمی یاسای بنچینەیی كەبۆ دوو نیشینی وارشۆ داپۆزێبوو بەم جۆرەبوو(هەموو كەسێك لەبەرامبەر قانوندا یەكسانە) بەلام لەگەڵ ئەوەشدا ئەم بریارە هەربەر وڵات هەبوو و ئەگەر جوتیارێك لەگوندەكەیی خۆی پۆشیتبا ئەو دەبوو زەویەكەیی بێداتە ئاغای گوندەكە، لەنێوان گوندەنشینەكانی پۆلۆنیا یەكەمی سەرە پروس، بەهۆی جوتیارانی ئازاد كەشوێنەكەیی خۆیان جێدەهێشت، لەژێر پێنمای وپشتگیری ئاپاستەوخۆی سەریازەكانی فەرەنسا كەمەم مۆژدەیی سەرەلانی یەك راپەرین وەئشلاخانەو دژیە كۆلاکەكان سەریەلدا، بەلام ئەم راپەرینە بەهەتیوی و بێ پشتیوانی مایەو و كۆلاکەكانی بێهێز نەکرد، بەزیندوو بوونەوێ ئەو ئومێدەیی پۆلۆنیا لەدەست زۆم و زۆری پروس پزگارییت، بەو تێپۆنینە دلفرێن وشرینە، هاوڕەمانیەتیەك لەنێوان لیتوانیاو بیلاروسیاو ئۆكرائین دروستبوو و بەباوەشی كراو پێشوازی لەسوپای فەرەنسا لەپۆلۆنیا كرا، وڵایەتی پزنانی پێشوازی سەرەوتوانەیی لەمارشال داو كرد، لەسەر تاسەری ئەو وڵایەتەو تەنانت ئەو شوێنەكەیی كەسوپای فەرەنساخ داگیرى نەكردبوون، كاربەدەستانی پروسیان لا بردن و كارەبدەستی فەرەنسیان لەجیگاكانیاندا دانان، ئەم دژایەتی كردنەیی پروس بەهۆی پۆلگێرانی راپەری شۆرش و راپەرین(فی بیکی)بوو كە تازە لەفەرەنسا هاتیبوو و لایەنگرانی شۆرشى كۆچبۆتسكو^(٩٦) بوو، راپەرین دژی پروس و دەرەوردە بەرفراوانبوو لەناو سوباییەكاندا و شۆرشییەكان، كە لەلایەن ئەرستۆكراتەكانەو یارمەتی دەران تینیان هێناو و لەزیادبووندا بوون، بەلام لەكۆتایی مانگی یەنایەری سالی (1807) بەدواوە یەكە سەریازیەكانی ژنرال دومبوفسكى كە لەئیتالیا گەرابوونەو بۆ پزگارکردنی داننێزك دەچوون، كەوتبوونە پزنی پێشەوێ سوپا.

لەمانگی فەرپەرەری سالی (1807)دا ژمارەیی سوپای پۆلۆنیا گەیشته (30) هەزار كەس، ئەو سەریازانە لەژێر فەرمانی ئەفسەرانى پۆلۆنیدا بوون و لەلایەن نابلیونەو لەشەرەكانى سالی(1794 و 1797)دا دروستكرابوون، سەرافەتیان دەكرا، لەگەڵ ئەوەشدا بەتێپۆنینى گشتى سوپای پۆلۆنیا بۆ یارمەتیدانى سوپای فەرەنسا زۆر گرتو و وپراكێكی ئەبوو، مارشال لان لەپۆلۆنیاو نامەییكى بەم جۆرەیی بۆ نابلین نارد كە ناوبراو لەبەرلین بوو، پۆلۆنیا سروشتیكى هەلەپژاو بێ سەریەرەیی هەبوو چاوەڕوانی ئەوە ناكۆتیت بۆتوانیت پەوشتیكى درێژخایەن بۆ ئەوانە داپۆزێت.

لەكۆتایی مانگی ئۆفەمبەردا، نابلین هەوالی ئەوێ پێگەیشته چەند یەكەییكى سەریازی سوپای روسیا گەیشته وارشۆ، نابلین فەرمانی بەموراو داو دا پاستەوخۆ بەرەو وارشۆ بگەوتە، مورا لە(28/ی ئۆفەمبەردا) بەخۆیی و سەریازە سوارەكانیەو شارى پوزنانى داگیركرد، دواتر نابلین بۆخۆی هاتە پۆلۆنیاو چوو وارشۆ بەئەرستۆكراتەكانى كەبۆ پێشوازی كردنى هاتبوون گوت: پێویستە سەرەتا شكۆمەندى و سەریەخۆیی پۆلۆنیا بگێرێنەو، تەنانت نابلین هەتا دەشیویست

¹⁹⁶ - كۆچبۆتسكو: ژنالیكى پۆلۆنى نیشتمان پەرورە (1746-1817) لەشۆرشكردن دژی روسیا بەشداری كردوو و خۆی بەدیکاتۆرى پۆلۆنیا ناساندوو. دواتر روبا دەستگیری كردوو و نيمراوتر بلى يەكەم ئازادی كرد. دواين رۆژەكانى ئەمەنى لەتاراكەو غەربايتیدا بەسەرید. (و- فارسی)

داکوپيوتسکوی قاره‌مانی میلی ئو پۆزگارە ی پۆلۆنیاو پابەری شۆرشى دژیه دابه‌شکردنى پۆلۆنیا که له‌وکاته‌دا له‌پاریسدا ده‌ژیا بگێرێته‌وه‌ ولاته‌کەى خۆى، کوجيوتسکو پاڤى بوو بگه‌ پێته‌وه‌ ولاته‌کەى خۆى، چونکه‌ ئه‌و نابيلیۆنى به‌چاوى فه‌رمانپه‌واى کامل سەیرده‌کرد، فوشه‌ که‌ لێپرساویه‌تى ئەم گفتوگۆکردنەى له‌ئەستۆدابوو، به‌نه‌ینى له‌ئیمپراتۆرى پرسی ئایا چ وه‌لامیکى شایسته‌ى کوجيوتسکو بده‌نه‌وه‌ ؟ له‌وه‌لامدا نابيلیۆن به‌پاشکاوێ گوتى ناویرو که‌ سێکى گه‌وجە، چونکه‌ نابيلیۆن ده‌یزانى ئومێدنییه‌ لیتوانیاو بیلاروسیا شۆرشى سه‌رتاسه‌رى دژى روسیا بگەن، بۆیه‌ بریاریدا پشت به‌خۆى به‌سه‌تیت.

شه‌پ له‌گه‌ل پوسیا‌دا هه‌لایسابوو، نابيلیۆن وارشۆوى جێهێشت وه‌یرشى کرده‌سه‌ر سوپای روسیا، دواى چه‌ند سه‌رکه‌وتنیکی لاوه‌کى سه‌ره‌نجام شه‌پى گه‌وره‌ (24/ئى سېته‌مه‌رى سالى (1806) له‌پلنوسک که‌ده‌که‌وتنه‌سه‌ر پوویدا ناره‌و پوویدا.

فه‌رمانده‌ى سوپای روسیا بنینگ بوو، که‌ نه‌لکسه‌نده‌رى ئیمپراتۆرى روسیا وه‌ک هه‌موو بگه‌ژه‌کانى باوکى لێى ده‌ترساو پى وکینه‌ى لێداگرته‌بوو، هه‌رچه‌نده‌ ئه‌و بگه‌ژانه‌ به‌فیتی ئه‌و ئه‌وکاره‌یان کردبوو، به‌لام چونکه‌ کەس نه‌بوو له‌بنینگ لێوه‌شاهه‌تر ئه‌ویان به‌فه‌رمانده‌ى گشتى دانابوو. مارشال لانی سوپای فه‌ره‌نساش لێپرساویه‌تى فه‌رمانده‌یى ئه‌و سوپایه‌ى له‌ئەستۆدابوو که‌له‌پلنوسکدا شه‌پیانده‌کرد، بێ ئه‌وه‌ى هیچ لایه‌ک سه‌رکه‌وتن به‌ده‌ست به‌یته‌ت ئه‌وشه‌په‌ گه‌ژایى هات، وه‌ک چۆن باوه‌ فه‌رمانده‌ى هه‌ردوو سوپا له‌پاڤۆرته‌کانیاندا که‌بۆ سه‌رکه‌کانیان به‌زده‌کرده‌وه‌، پایگه‌یانده‌بوو سه‌رکه‌وتنوبوون.

مارشال لان، پاڤۆرتیکى بۆ نابيلیۆن نووسیبوو وتی‌دا گوتیبوو روسه‌کان زیانیکی زۆریان لێکه‌وتوه‌و له‌پلنوسکیشیان به‌ده‌رنان، هه‌روه‌ها بنینگیش به‌نه‌لکسه‌نده‌رى پاگه‌یانده‌بوو که‌خودى نابيلیۆنى تێکشکاندوه‌، له‌کاتیگه‌ نابيلیۆن هه‌ریق پلنوسکیش نه‌هاتبوو وه‌تاوى ئه‌و ناچه‌یه‌شى پێته‌که‌وتبوو، به‌لام هه‌ر له‌وشه‌په‌وه‌، فه‌ره‌نسیه‌یه‌کان له‌وه‌گه‌یشتن ئه‌وانه‌ وه‌ک پروسه‌ چه‌قاره‌سوو وگه‌نده‌له‌کان نین وشه‌پیان له‌گه‌ل سه‌ریازی پروسیدا به‌ده‌سته‌نگه‌.

نابيلیۆن زستانى له‌پۆلۆنیادا به‌سه‌ریبردو سوپاشى له‌فه‌رنساوه‌ داواکردو هێنای، سوپای پوسیاش کۆمه‌کى پێگه‌یشت، نابيلیۆن له‌پۆلۆنیادا کۆى گشتى سه‌ریازه‌کانى (105) هه‌زار کەس بوو که‌له‌و ژماره‌یه‌ش نزیکه‌ى (30) هه‌زار سه‌ریاز پاسه‌وانى شارو شارۆچکه‌کان بوون.

بنینگیش نزیکه‌ى (80-90) هه‌زار سه‌ریازی له‌گه‌لدا‌بوو، هه‌ردولا ئاماده‌ى شه‌پکردن بوون، ئەم شه‌په‌ له‌ (8/ئى فه‌برایه‌رى سالى (1807)) له‌نزیك ئایلوێ خاکی خۆره‌لاتى پروسدا پوویدا، شه‌پى ئایلوێ بگه‌ژبوو له‌شه‌په‌ خۆیناوییه‌کانى ئه‌و پۆزگارەو له‌هه‌موو شه‌په‌کانى تری نابيلیۆن سه‌ختربوو ویه‌بێن یه‌کلایکردنه‌وه‌ گه‌ژایى پێهات، نیگسن سن یه‌کى سوپاکه‌ى له‌ده‌ستدا‌بوو، سوپای فه‌ره‌نساش زیانى گه‌وره‌ى لێکه‌وتبوو، روسه‌کان تێپه‌خانه‌ى زۆرتیان هێنا‌بوونه‌ مه‌یدانى شه‌په‌ هه‌ندیک له‌مارشاله‌کانیشیان نه‌گه‌یشتبوونه‌ مه‌یدانى شه‌پ، یه‌که‌ سه‌ریازه‌که‌ى ژنرال ئۆژه‌رو له‌ژۆر ئاگرى تۆپه‌کانى پوسیا‌دا نیمچه‌ هه‌وتا‌بوون، ته‌نانه‌ت خودى نابيلیۆنیش که‌له‌گه‌ل سه‌ریازه‌ پێپه‌وه‌کانى خۆى له‌گه‌ژستانى ئایلو واته‌ ناوه‌ندى کارزاردا‌بوو خه‌ریکبوو له‌ژۆر بارانى تۆپه‌کانى روسیا که‌له‌ده‌ووبه‌ریدا ده‌که‌وتنه‌وه‌ به‌کوشت چیت، نابيلیۆن هه‌میشه‌ له‌وېوايه‌دا‌بوو پێویسته‌ فه‌رمانده‌ له‌کاتى زۆر پێویستدا نه‌بیت گیانى خۆى نه‌خاته‌ مه‌ترسییه‌وه‌، به‌لام له‌ئایلول هه‌روه‌ک چۆن له‌لودى وگرتنى پردى ئارکولدا کردى ئەمە‌شى به‌پێویست ده‌زانی، تاکه‌جیاوازی له‌نتیوان شه‌پى لودى وئارکول له‌گه‌ل ئایلو‌دا نه‌وه‌بوو

له شه پي پيشودا ده بوا بڅڅي پيش نارنجك هاويزه كان بگويټ وټيستاښ دهم له نار سويا پياده وه كه يدايه بڅ نه وي وره يان به رزبكات وه وچند سعاتيك خويان له بهر تڼيباراني سوياي پوسيداا پابگن وپه رته وازه نه بن. نه وانه ي ده ورويه ري ناپليڼ به چاري خويان بينيان ته نهايووني ئيمپراتر سوياي پياده ي به وه ناچار كړد خويان له ژير گرو ناگري تڼپه كان ي پوسيداا پابگن، پزي پيشه وه ي په كه سه ريزاييه كان ي قهره نسا بيوونه تليت له ژير ته قينه وه ي تڼپه كان ي پوسيا له ناويانداو سه ريزاهه كان ي گارډو نارنجك هاويزه كان چيگاي نه وانيان ده گرت وه، له گه ل نه وه دا ناپليڼ به وپه پي ناراميه وه سه رافه تي شه په كه ي ده كړد، به لام له چاره پوان ي نه وه دابو سه ريزاني سوياي سوپا كه ي بڼ هيرشيكه نه سر سوياي پوسياو كه ميك ديژوري وسختي نه وشه په كه ميكه نه وه، سه رنه نجام گروپستاني ئايلو له ده ست قهره نسييه كاندا مايه وه و مه يدا ي شه په كه بڅ شويټيكتير له وشاكه ده شته پان وپه رينه گوازيه وه، كاتي تاريكي شه و بالي به سر مه يدا ي شه په كه دا كيشا، قهره نسييه كان خويان به سه ركه وترو له قه لهدا، چونكه پوسه كان مه يدا ي شه پان جيتيشتبو، ناپليڼ له يادا شته كاندا خوي به سه ركه وترو هه ژمار كړد وه، به لام نه و له هه موو كه س باشر ده يزاني له وشه په دا سه ركه وتي واقعي به ده ست نه هاتبو، زيا ي تڅري ليكه وتبو هه رچنده زيانه كان ي سوياي پوسيا (تڅرترو، ناپليڼ ده يزاني كه بنيكس سوياي به هيزو شه په كري له ده ستداما وه نه ك هه ر پروپاگنده ي نه وه ده كات تيگنه شكاه، به لكو له هه موو شويټيكت باس له سه ركه وتويي خوي ده كات.

كولنكور^(۹۷) (ويسانس) كه نيده ويست پلحيه تي خوي له ده ست بدات، ئاوي نويسيوه (له ماوه ي چوار مانگدا قهره نسييه كان هيچ نه نجاميكيان له شه پكرډن له گه ل پوسه كاندا ده ستنه كوت وخواش ده زاني كن سه رده كه ويټ) دواي شه پي ئايلو، دابه زينيكي له نكاري به هاي دراوي قهره نسي له پورسه كاندا پويوا، دور له قهرنساو له به رامبه ر سوياي پوسيداا زه بري گوره ي پيگه ويټو، به لام گورني كوچك بريشي له سوياي پوس وه شانديبو، ده بوا ناپليڼ خوي بڅيك شه پي گوره ي په كلياكه روه سازيكات- يان تيشكان- يان زه بروه شانديكي هاوشيره ي ئايلو ده يواني بڼيټه پيشينه يه ك بڅ قهرمانه واييه تي نه و له سه ر هه موو نه وروپا.

(5)

له زستان يكي سارډو ته م وژاويدا ناپليڼ ناچار بو سوپا كه ي خوي له پلټوناي ويران وپروسي خوره لاتدا جيتگريكات، نه خوشخانه كان پريوون له وسه ريزانه ي له شه پي ئايلوا بريند اريوون، بڅگه نيوي نه و ته رمانه ي كه له مه يدا ي شه پدا جيتاويون بڅ چند كيلومه تريك بلاوده بڅو وه لك ناچار بوون نه و ناوچه يه جيتيټل ويټ شويټيكي دور بچن، ناپليڼ برياريدا چاره پوان ي هه تا كه زي به هار، ئينجا هيرش بكات سه ر پوسيا، نه مه ش جڅريكيو له سه ر كيشي.

سهرداني نه خوشخانه كان ي ده كړد، چاوډيري كارواني نازوقه و كه لوپه له كان ي ده كړو شويټي چولي سه ريزاهه تيډاچوهه كان ي به سه ريزاي تازه گه يشتو له قهره نساوه پرده كړه وه، نه و له وروپاوه دابو پوسه كان، واته: سوياي پوسيا هه ر له سه ر

مهرزه کانی ولاتی خویاندانین ونزیکن، له کاتیکدا له نیتوان فهره نساو پوسیادا چهند ولاتیکی به رفراوان هه بوون که به پروکesh له ژیر دهسلاتی نه و دابوون، ده بوا که لوپه لی سهریازی و خوراک له پښگایه کی دوروه بهاتبا، نه و گوشتو ئاویانه ی که به دهستی سوپای فهره نسا تالان و پښکرا بوون، خه لکه که ی له برساندا ده مردن و به ژن و منداله کانیانه وه له ده وروپه یی هژدوه کانی سهریازی فهره نسادا سوالیان ده کردو داوای خیرو نانیا ن ده کرد، ناپلیقن حه زی نه ده کرد نه و زستانه به ناسوده یی له شاره کانی داگیری کردبوون وهک: درپوزنان و پرسلاو کوشکی وار شوقدا به سهریه ریت، نه و ده یویست بیتیته سهرمه شقیک بق نه و ی پښیه تی سهریازه کانی له و شه پره ی پښیان به به هیزی به یلیته وه.

له نامه یه کی که بق جۆزیفی برای پاشای ناپولی نووسیویه تی ده لیت: زرجار بۆماوه ی پازده پۆژ چه کمه سهریازیه کاتم له پیم دانا که م، په که سهریازیه کانی فهره نسا له ناو به فرو گلدان بڼ شه راب و بڼ نان ده ژین خوراکیان ته نها په تاته و گزشته، هه میشه له پښپه وی جموجلدان بڼ نه و ی پشویدنه، به رده وام خه ریکی گولله ته قاندنن، له به رامبه ر دژمندا به تۆپ وتفه نگ، برینداره کان به عه ره بانه جهنگیه سهریه تاله کان ده نژدیرینه پشت به ره ی شه ر، سهریازه کان به هه موو هیژو توانایانه وه به بڼ به زه بیانه شه پده کن، نه و چهند مانگه بڼ شه پکردنه ناچار به لای ناپلیقنه وه ناخوش بوو، هه رسن چوار پۆژ جارتیک نامه و پښنیار له لایه ن مارشال و میرو شانشینن شوینه کانی ژیر دهستی خوی وهک ناپولی نه مستردام و میلان و به رلینه وه پښده گیشته، نه مه جگه له و نامانه ی که له وه زیرو کاریه ده ستانی پاريسه وه ده گه یشتن، چونکه ناپلیقن چهن دین ولاتی له ژیر ده ستدابوون ونیداره ی ده کردن، هه میشه وهک په ک سهریازی سهرکوته ک به شه خسی خوی بریاره گرنگه کانی ده رده کردن.

نه و زرجار وهک چۆن له ئوستودا که جار هه بوو له ناو عه مباریکی ئازوقه دا - یان له ناو مالی لاتییه کدا - نامه و پاپۆرته کانی بۆی ده هاتن ده یخوینده وه نه و نامه و فرمانانه ی ده ریشی ده کردن دهینووسینه وه، نه و له لایه ک پئی و شوین و به هیژکردنی خاله کانی گومرگی و زالکه کانی چاودیتی گه مارۆی ئابووری سهربرتانیای ده رده کردو له لایه کیش پښمای و پښسای که بق وانه خویندنی سهریازی کوپو کچ دانرابوون مۆرده کرد، هه م نامه ی سهرزه نشتاوی بق براکه ی که پاشای هۆله ندابوو ده نووسی و هه م به نامه داوای له پاشای باویر ده کرد، پشتگیری و یارمه تی چاودیرانی تیوول بدات، فرمانی به سوپای ئیسپانیاش ده کرد ژماره پاسه وانه کانی سه ر ده ریا زیاده کن، له لایه کی تریش شتی نه ده بیاتی ده خوینده وه و سه رنج و تپیبنی خوی له سه ر گۆفاری (مرکوردو فرانس) ده رده بپی ویا به ته بلوکراوه کانی نه و گۆفاره ی به خراپ و هیچ له قه له م ده داو نامه ی بق فوشه ی وه زیری ناوخوی فهره نسا نووسی چاگسازنی له و گۆفاره دا بکریته و سه رنو سه ره که ی بگۆر دیت ویه کیکی ژیرتر له شوینی نه ودا دابنیت.

هه روه ها ئاگای له هونه رو شاتوش بوو و ده یزانی چۆن هونه رمه نده کان دژی په کتر خه ریکی پلان و ده سیسه ن، بۆیه بریاریدا خاترو دوستال، به هۆی باوه پی ئازادیخوازانه ی له پاريس ده ریکریته، هه روه ها ئاگای له ژمیریاری و پاپۆرته کانی وه زاره تی دارایی بوو و نادرستی وه له ی ژمیریاری نه وانه ی پاستده کرده وه، هه ندیک له کارمه ندانی ده ولته ی ئیتالیای ده رکردن هیتری له جیگایاندا داده نانه وه، فرمانیدا به وشیاریه وه چاودیتی هه لسوکه وته کانی ده ولته ی نه مسا بکریته وئاگاداری هیتری

سەربازى بىكرىت، فەرمانى گەپان وپشكىنىنى شارەكانى پروسى دەركرد، ناپلىقن بەم ھەموو شتائە پادەگەيى وپتدواخستن وەدەنگەگەپان وەلامى پۆشن وپاشكاوى ئەمانەى دەدايەو.

ئوتەنھا بەو پاپۆرت وپشستارائەى كەوەزىو سەرداران وپالوئىزەكانى بۆيان دەنارد وازى نەدەھىنا، بەلكو بۆخۇشى پشنىارو بۆچوونەكانى خۇى دەخستەپوو وداواى دەكرد پاستەوخۇ وپىن دواخستن سەرنجەكانى خۇيان لەسەر ئەمانە دەرپەن وپەپاپۆرت بۆى بنىن، تەتەرەكان وەك شەبا نامەكانيان دەھىناو دەگەياندا، ناپلىقن ھاوتا لەگەل كارە سەركىيەكەى خۇيدا كەخۇسازكردن بۆو بۆشەپى بەھارى داماتوو، ئەم كارائەشى دەكردن وپتدوامدەدان.

ناپلىقن ئەونىيازەى كەلەكۆتايى سالى (1806) دا ھەيپوو، توانى بەوپەپى سەركەتوانە بەدەستى بويىتت، پاشاى عوسمانىيەكانى ناچاركرد شەپكردنەكەى كەلەگەل پوسىادا ھەيپوو توندوتىزىركات، لەمانگى مارسى (1807) دا نامەپەكى بۆ پاشا سەلىم نووسى و رۆر بەزىرانە ئەو نامەپە كارىگەرى پەيداكرد، ديارە پشترىش سەركەتوو بۆو لەوئەى پەيوەندى نۆوان دەولەتى^{۹۹۸} عوسمانى وپرىتانيا تىكېدات، بەوچۆرە بەشېك لەسوپاى پوسىا دەپوا لەبەرەى وپستولەو سەرقالى شەپكردن بېت، ئەو بەرەپەش بەشېكى نىوہ سەركەكى چارەنوسى شەپى ديارەكرد، ناپلىقن ماوہپەك خەرىكى گەوگۆكردن بۆو لەگەل پاشاى پروسا كەپەناى بۆ كونيكسبرگ برەپوو، مەرجى ناپلىقن بۆ كەفرىدرك وپلەلم پشنىاركارابوو رۆر بەگراى لەسەردەكەوت ولەژۆر فشارى ئىمپراترىيەتى پوسىادا فرىدرك وپلەلم دەستى لەدانوستان لەگەل ناپلىقندا ھەلگرت، ئەو واتە فرىدرك وپلەلم لە (26/ئى ئىبرىلدا لەبارتشتايندا چاوى بەتزارى پوسىا كەوتبوو.

تۆپ وچەك وتەقەمەنى بەلېشاو دەھات بۆ مۆردوى سەربازەكانى ناپلىقن وپۆخۇى ئەمانەى بەسەر يەكە سەربازىيەكاندا دابەش دەكرد، ترس لەناپلىقن لەئەوروپادا گەپشتىق ئاستىك ناوبراو ھەرجى وپستبا دەيكر، ھەتا لەگەل ئەو دەولەتانەى كەقەت نەشەپان لەگەل فەرەنسا شاداكردبۆو فشارى بۆ دەھىنان، داواى لەئىسپانيا كرد (15) ھەزار سەربازى بۆ بىتيرىت، لەكاتىكا ئىسپانيا نەشەپى لەگەل پروس وئەلەگەل پوسىاشدا ھەبۆو.

دەستبەجى نامەپەكى بۆ پاشاى مەردود نارد ناپاستەوخۇش سەركە وەزىرانى ئەو ولەتى ئاگاداركرىدۆو كەئەم (15) ھەزار سەربازەى ئىسپانيا سەبارەت بەسوپاى فەرەنسا ئەوئەندە گرنگ نىيە، بەلام ناپلىقن لەولەلامدا بۆ (گودوى) سەركە وەزىرانى ئىسپانى نووسى، بەپنچەوانەو ئەو پازدە ھەزار سەربازە گرنگى تايبەتى خۇيان ھەپە، دەستەوېجەن دەولەتى ئىسپانيا ئەو (15) ھەزار سەربازەى بەدووبەش ناردن بۆ پروسى خۇرەلات وپەشەكەى ترىشى بۆ ئەلماناي خۇرەلات، لەمانگى مايىقى سالى (1807) دا ناپلىقن (8) مارشالى لەدەست دابوون كەكۆى گشتى سەربازەكانيان (228) ھەزار كەس بۆو، ئەمە جگەلەو (170) ھەزار سەربازەى پروسىيان داگىركردبۆو ولە ولاتەدا جىگىرېوون وھەتائەو كاتەش لەگەل يەكترىدا وپەك نەكەوتبۆونەو بۆشەپكردن لەگەل پوسىادا، لە (26/ئى مايىدا) دانتزىك دواى بەرگى كرىتېكى توندوتىز، تەسلىمى مارشال لوفەرر بېوو ولە قەلاتە سەربازىيەدا كەلوپەلى رۆرى سەربازى وخوراك بەدەست ھاتبۆو.

شەپ نزيك بېۆو، سوپاى پوسىا بەبەرورد لەگەل سوپاى فەرەنسادا، چ لەپووى ژمارەو چ لەپووى تەيارى كەمتبۆو.

دیاره له ناو سوپای فهره نسادا که من گنده لی و دزی و ده سترې دروستیوو و ناپلین بې بنېکردنی نه مه زږ سرکه وتوونه وو، وک له موه بهر گوتمان سهریازانی فهره نسادا له ناو دوو ولاتی ویرانی داگیرکراودا (پروس و پولندا) به چ درده سهری و سهختی ده ژیان وزستانی سالی (1807) یان چوڼ به ستهنگه ساری به سهرید، به لام سوپای روسیا له نه مانیش سهختر ده ژیان، سهریازه کانی روسیا له سهرمان وله برساندا وک میښوله ده مردن.

نیر نه لکسه ندهری یه که م له نوسترالینزیکتر^{۵۹۹} نه ده ترسا، له ناو ده سه لاتدارانی حکومت وکوشکی پاشایه تیدا ده میکیوو که وتبل خړی ویری له وه کردیوه ده بې گلی روسیا نیمکانانی مادی بې نه وشه په گوره ی پیشیه وه بدات وکه که له مه وه بریدریت. نه م جړه بریدنه وه نیمپراتوری روسیا زږ نا کامی سهریو پیکه نیناوی هه بوون، نه م بریوکه پیشنیاری نه نجومه نی که شیشانی نرتدوکسی روسیاکراو دوی نه وه نه مانه نه میان پیکوترا نه وانیښ به ده سته پشخه ری وده پنیانی خویان فتراه کیان ده رکود که سه بارت به و پزگاره شتیکی سهریو گالته جاپی وو، نه ویش نه وه وو: پوچانییه کان وک نوینه ری مه زه بی نرتدوکسی مه سیحی، ناپلینیان به سه مه شقی دجالان و دوزنی دیرینی مه سیحیه وده مزینه ری دادگایی کردنی جوله کان پایانگه یاند، که ناپلین نوکلی له نایینی مه سیحی ده کات وده په ویت بیته که شیشی مسولمان، نه مه نامازه په کیوو بې شه په کانی میسروروسیا، ته نها بویه ش له گال روسیادا ده جه نگیث بې نه وه کتیسای نرتدوکسی ویران بکات.

له سهره تاي مانگی مایو ده مه مو نه و یه که سهریازیه نی که له گوندو ناوایی وشارو شاروچه کاندای جیگیربوون، به فهرمانی ناپلین گه پانه وه سهریازگه کان وماوه یه که دوی نه مه سوپای فهره نسادا ته واو ناماده ی شه پکردن وو.

به لام بنیگیسی فهرمانده ی گشتی سوپای روسیا، بریاریدایوو له سهرتای مانگی یونیو ده دست بې شه پو تیکه له جوونی سهریازی ببات، نه لکسه ندهری یه که م فشاری خستېوسه فهرمانده ی گشتی سوپای روسیا ده دست بې شه پکردن نه بات تاجه ند پزیکتر، به لام بنیگسن، به و شاره زاییه ی خوی له شه پو نه زمون وه رگرتنی له شه پی نایلو که زه بریکی کوشنده یان له سوپای فهرنسادا، نیمپراتوری روسیای پازیکرد نه م هله له ده دست نه دریت وه رچی نووتره هیرش بکریته سه سهر سوپای ناپلین وسهرماو سوله ش له به روه ونده ی سوپای روسیادایه.

سوپای روسیا له پوڅی (5/ی یونیو) ده دستیکرد به شه پ، به فهرمانی بنیگسن، هیزی باگتراتیون، هیرشیا نکرده سه سهر هیزی مارشال (نی) که لایه کی به ری شه پی گرتیوو وکه من دوویر له سوپای سهره کی فهرنسا جیگیربیوو، له وکاته شدا پلاتوف، نه میر تومان قزاقان، له پوویاری نال ده په پییه وه، مارشال نی له به رامبه ر نه و هیرشه دا که مکم پاشه کشی کرد، سوپای روسیا له هه موو شوینه کاندای ده ستیانکرد به شه پ.

ناپلین بریاری دایوو له پوڅی (10/ی یونیو ده ستبکات به شه پ، به لام نه م ده سته پشخه رییه ی پوسه کان وایکود ده ستبه جن نه خشه ی شه په که ی بگوریت، کاتی گه شته شوینی شه په که بینی سوپای روسیا شه پریان پارکوتوه و دوی له شکر مارشال نی ناکه ون، نه مه ته نها (24) سه عاتی خایاندو دوویاره پوسه کان ده ستیانکرده وه به شه پکردن، ده ستبه جن ناپلین شه ش

لهشکری سوپای خوی یه خستن وسه ریزه کانی کار دیشی له گه ل خستن که ژماره یان (125) هزار کهس بوو و فرمانی به مارشاله که ی خویدا یه که زه بری گورچکپ له سوپای پوسیا بدات.

له وکاته دا بنیگسن، فرمانده ی گشتی سوپای پوسیا، له بهر به یه کی شهردا (85) هزار سهریازو له لایه که ی تریشدا (10) هزار سهریازی له ده سترابوون و ناماده ی شه ریوون له نزیك هایلسبرگدا، بنیگسن توشی شه پژیکی سه ختیووه له گه ل سوپای فرانساداو شم شه پدهش چند سعاتیکی خایاند، له وشه شهردا سوپای فره نسا (8) هزار سهریازو سوپای پوسیا (10) هزار سهریازیان تیداجوون، ته نانه ت خودی بنیگسنیش برینداریوو، ئینجا نابلیون دوو لهشکری خوی نارد سهر پژیکی کونیکسبرگ وله نه جامی شه ودا بینگسن ناچار بوو بهر وبارتشتاین پاشه کشف بکات، به بلچوونی بینگسن، شه پی خایلسبرگ ده بوهی دواختنی نابلیون، ئیمپراتوری فره نسا زقرینه ی میزه که ی خوی یه کسره به پژیکی نابیلودا بهر و کونیکسبرگ برد، پیشبینی شه وشی ده کرد دوژمنه که ی ده یه ویت، پایته ختی پروسی خوره لات پژار بکات، له پژیکی (14/ی یونیق) دا له کاتمیتر (3) ی شه، مارشال لان بینی سوپای پوسیا که پیشتر له شارژیکی بچوکی فریدلندا جیگیربوون ده یانه ویت بهر و خورناوای پوویاری ئال بون تابه ره و کونیکسبرک بچن، لان ده سته جی لهشکره که ی بقی پیشگیری شه وان نارد.

به مجوره شه پژیکی ترسناکی پژیکی (14/ی یونیق) سالی (1807) کوتای بهر چه نگه هینا. مارشال لان چند نه فسرژیکی خوی بولای نابلیون ناردن تاشیوه ی شه په که به نابلیون بلین، شه فرمانیدا هموو ترپخانه که یان بکه ویت په و بوقخشی چوه مه یانی شه پی کارزار، شه پی بهر وه له ناکام خراپه ی بنیگسن بر دیوو که زقرینه ی سوپا که ی بقی په پینه وه له پوویاری ئال کور دبووه، نابلیون شم شه رکه مه تر سیداره ی به مارشال (نی) سپارد هه تاجیت هتیشبکاته سهر به شه سهره کییه که ی سوپای دوژمن، پوسه کان به تاییه ت گارده سواره کانی ژیر فرمانده ی (کولگری قوف) به دلیرانه شه پیانده کردو بهرگریان له خویانده کرد، هه ندیک له سهریازه کانی مارشال (نی) یان له ناویردن، فره نسییه کان که به زقرو سه ختی فریدلندیان گرتبوو، هموو پرده کانی سهر پوویاری ئالیان پووخاندن، نابلیون بوقخی پاسته وخق سهرافه تی شه په که ی ده کرد، هه رکه گولله تزییک به سهرسری نابلیوندا بهر وه تته پی، سهریازژیکی بینی پایکریوو دواتر که نابلیونی بینی سهری نه وی کردو پاوه ستا، نابلیونیش پوی تیکردو کوتی شه گهر چاره نوس وایا شه گوولله تزییه بهر تکه ویتا شه کسه ت پیش له ژیر زه ویدا بای هه ربه رت ده کوت.

زقرجار به نازایه تی جهنگانی پوسه کان سهرسامبوو، هه رچه نده بنیگسن هه له ی سهریازی گه وده شی ده کردن، فره نسییه کان دوچار ی شه گهری زقرو مه تر سیدار ده بوونه وه، یه که سهریازیه کانی پوسیا ناچار له بهرگری تزییه کانی سوپای فره نسا خویان به پوویاره که داده دا، هه ندیک هه لاتن، هه ندیکیشیان خویاندا به ده سته وه، به لام ژماره ی شه سهریازه پوسیا نه ی له ناوه که دا خنکابوون له دیله کان زقرو تریوو، هموو ترپخانه ی پوسه کان که وته ده ست سوپای فره نسی، بنیگسن، که زانی زقرو دابوو وژماره ی سهریازه کورواو ویدل ویرنیداره کانی له (25) هزار زیاتریوو، له پی بهر و پرده گل که وته پاشه کشف کردن و سوپای فره نسا س که وتنه دواپان.

هه لاتن تاکه پښکابوو بڼ له ناوټه چوونيان، ماوه يه ک دواى شه پى فریدلند، مارشال (سو) کونیکسبرگى داگیرکړو نه وشاره نازوقه ک لویه پى سهریازی زږى تڼدا به جڼ مابوو که بریتانیا له پښکای دهریاوه گه یاندهوویه نه وشاره بڼ یارمه تى دانى سوپای پوسیا.

سوپای فهره نسا له پږږى (19/ى یږنیزدا، واته: پښنج پږږ دواى شه پى فریدلند، گه پشته پوویارى نیمن، پاشماوه ی سوپا هه لاتوه که ی پوسیا له پوویار په پږپږوه، ناپلیون گه یشته سنوورى نیمپراتوریه تى پوسیا، واته: تیلیست. شه ودره نگان، له نزيك تپيښکى سهریازی فهرنسى که پاسه وانى پوویارى نیمن بوون، نه فسه رښکى له شکرى باگراتیون به په پږپږکى سېی که له ودره وه پایده وه شاند به دیار که وت، نه و نه فسه ره په یامپکى پږپږو وده یو یست بیگه په نښته فرمانده ی سوپای فهرنسى مارشال مورا، نه ویش نه وه بوو بنیگسن پښشویارى پاگرتنى شه پى کړدبوو، مورا ش ده سته جڼ نامه که ی بڼ نیمپراتور ناردو ناپلیونیش پازى بوو نه م شه پره خوڼناو په کړتایى پښیت.

(6)

نه لکسه ندر تادواين ساته وه خته کان گومانی له وه نه ده کړد که شه پ بد پږنښت.

له (12/ى یږنیزدا هه والى شه پى هایلسبرگ به تښشکانى سوپای پوسیا گه یشتبڼ تیلیست، کنستانتینى برى نیمپراتوری پوسیا به گفتولفتښکى تونده وه پښى داگرتبوو له سهر نه وه ی نه لکسه ندر سازش له گڼ ناپلیوندا بکات، نه و به براگى گوتبوو گورم نه گره ناته وږت ناشتى له گڼ فهره نسییه کاند ا بکیت، نه و ههریه ک له سهریازه کانى خوت دهمانچه په کیان بده یو باخویانى پښکونځ، نه وکاته ناکامه که ی هه مان نه وه ده بیټ که تر بته وږت شه پښکیت بکیت، ته نانه ت دهر وازه ی نیمپراتوریه تى ترش ده که وږته ده ست سوپای فهره نسا، گوڼی نه لکسه ندر به وچر ه قسانه پانه هاتبوو، نه و شه وى (14/ى یږنیز، واته له وکاته ی سوپای پوسیا له فریدلندا تښشکابوو، بڼ پښشوازی کړدن له خوراک وک لویه پى سهریازی تیلیستى جڼ پښشکابوو، به پښکوت به یانى پږى (15/ى یږنیز، ورده ورده هه والى تښشکانى سوپای پوسیا له فریدلند گه یشته شارى تیلیست، نه وکاته زانیان سن له سهرچوارى سوپای پوسیا له شه پى فریدلندا له ناوچووه و نه وانه ی توانیویشیانه خویان پږکاریک نه ناماده نښ بچنه وه بهر ی شه پ، بنیگسنیش سهرى لښشواوه و نازانیت چى بکات.

له دواى نه م پروپاگهنده و مقومقیانه هه والى دروست گه یشت، نه ویش نه وه بوو: سوپای پوسیا له فریدلندا تښشکاوه و که متر له تښشکانه گوره که ی نوسترلیتز نییه و ناپلیون و سوپای مهنى نه و ناماده ن هیرشبه که نه سهر خاکی (III) پوسیا، نیت ترس له دلى فرمانده پله به رزه کانى ده ولته گه پرا.

دنيس دافيدوف، پارتیزانى به ناویانگى سالى (1812) دواى پووداوه که ی شه پى فریدلند، که سوپای پوسیاى تڼدا نه فروتو نابوو به مجوره ده نووسیټ (من له 18/ى یږنیزدا گه یشته باره گای گشتى فرمانده ی سوپای پوسیا، له وږى کړمه لږک خه لکى هه مه پره گزى لږبوون، نینگلیزو سویدى و پروسى و بته مالیه پاشایه تى فهرنساو خاوه ن پله ویا په کانى ده ولته تى

پوسی و سه‌رله‌شکرو که سایه‌تی بیانی و برژوانی و فرمانیه‌رانی سوپاو فرمانگه‌کانی پوسی و پاپو پووتکه‌ران و ⁽¹⁾ ده‌لانی سیاسی و ... هیت، که ده‌ستخه‌پۆ و سه‌رگه‌دان مابوونه‌وه و تیکینه‌وه ده‌هاویش و وه‌ره و پۆ و ژاوه‌ژاویان بوو، هات وهوت و ترس و سام و یگه‌رو به‌رده شه‌پۆل ده‌دان و ده‌تگوت نیوسه‌عاتیتر دنیا خراپه‌ده‌بیته

بنیگسن داوای له‌ئه‌لکسه‌نده‌ر کرد پۆککه‌وتننامه‌ی پاگرتنی شه‌پ له‌گه‌ل نابلیوندا مۆریکرتیت، ئه‌م جاره‌یان له‌لکسه‌نده‌ر ناچاربوو بۆئمه نابلیون وه‌ک له‌مه‌ویه‌ر باسما‌نکرد هه‌رکه پێشنیاری پاگرتنی شه‌پ به‌ده‌ست گه‌یشته‌ پازی بوو، ئیتیر درێژه‌دانی شه‌پ له‌گه‌ل پوسیادا به‌پتویست نه‌ده‌زانی، چونکه ئه‌مه خۆئاماده‌کردنه‌وه‌ی سه‌رله‌به‌ری ده‌ویست.

ده‌وله‌تی پروس له‌به‌ین چووبوو، پوسیاش ئاماده‌بوو گه‌مارۆی ئابووری سه‌ر بریتانیا جێبه‌جێ بکات و بێته‌ گه‌ل گروپی سیاسی ژێر ده‌سه‌لاتی بپارێه‌رکانی وابه‌سته به‌گه‌مارۆی ئابووری سه‌ر بریتانیا که نابلیون ده‌ریک‌ردبوون، له‌م کاته‌دا نابلیون هه‌چی تری له‌ئه‌لکسه‌نده‌ر داوا نه‌ده‌کرد، له‌ (22/ی یۆنی) دا له‌لکسه‌نده‌ر ژنرال کنت لېانوف روستوفسکی وه‌ک نوێنه‌ری خۆی نارد‌ه‌لای نابلیون که ئه‌وکات ناوبراو له‌شاری تیلیست دابوو، نابلیون سه‌ره‌تای گفتوگۆکردنی له‌گه‌ل نوێنه‌ری ئیمپراتۆری پوسیادا به‌مجۆره ده‌ستپێکرد (له‌مێژه‌ نزیک‌پۆه که نه‌خشه‌یه‌کی جوگرافیایی پانی له‌سه‌ر پاخرابوو و پووباری یستولی نیشانی روستوفسکی داو گوتی: ئیتیر سنووری نیوان دوو ئیمپراتۆره، یه‌کیکیان ئیمپراتۆره‌که‌ی تۆیه‌ و ئه‌وی تریشیان منم) به‌مجۆره نابلیون نیازی خۆی که سه‌پینه‌وه‌ی پروس و دابه‌شکردنی خاکی پۆلۆنیای ده‌رده‌خست خسته‌پوو.

له‌و پۆژانه‌دا له‌لکسه‌نده‌ر له‌ئالویدا نیشته‌جێ بېوو، له‌و پۆژه مه‌ترسیدارانه‌دا، له‌کاتی پاگرتنی شه‌پ‌وه هه‌تا گه‌رانه‌وه‌ی لېانوف، ئیمپراتۆری پوسیا له‌حاله‌تیک پۆهی خراپوو ته‌نانه‌ت به‌درێژایی ئه‌وماوه‌یه وه‌ک ئه‌وساته وه‌خته په‌ش‌وکابوو که هه‌والی تیشکانی سوپای پوسیایان له‌ئوسترایتزا پێگه‌یاند، نابلیون ده‌یتوانی له‌ماوه‌ی (10) پۆژدا بگه‌ت ⁽²⁾ وینو. له‌لکسه‌نده‌ر دانی به‌وه‌دانا که ژۆر سه‌ریازو ئه‌فسه‌رمان تێداچوون، ژۆر له‌فه‌رمانه‌ پله به‌رزه‌کانمان — یان نه‌خۆش که‌وتوون — یان بریندارن، به‌دلتیاییه‌وه پۆژگاریکی نامه‌موارو سه‌خت به‌سه‌ر پروسدا هاتبوو، به‌لام له‌ژياندا پۆژگاری وابه‌سه‌ردیت پتویسته مۆژ پێش هه‌موو شتێک بیر له‌شانشی خۆی بکاته‌وه‌ و ئاگاداری خۆی بکات، جگه‌له‌وه‌ی ده‌بێ له‌سه‌ریه‌ک بانه‌مای سه‌ره‌کی لانه‌دات ئه‌ویش ئه‌وه‌یه په‌په‌وه‌ی کاری خێرو خۆشی کردن بێت له‌پێناو وڵاته‌که‌یدا) ئینجا بیر له‌به‌خت و پارێزگاری کردنی خۆی.

له‌چاوپێکه‌وتنیک تاییه‌تی پۆژنامه‌ی پرنس کوراکین دا که له‌شاولی له‌گه‌لیدا سازکراپوو، ئه‌مه‌ی به‌سه‌ر زماندا هاتبوو که ناچاره‌ دوا (24) سه‌عات له‌گه‌یشتنی هه‌والی تیشکانی سوپای پوسیا له‌فریدلندا، گه‌رپانکاری سه‌ره‌کی له‌سیاسه‌ته‌کانی خۆیدابکات و بپارێدات ناشتی بکات، خۆئه‌گه‌ر پتویست بکات ئه‌وا له‌گه‌ل نابلیوندا هاوپه‌یمانیی ده‌به‌ستیت، دیاره به‌وه‌ی ئه‌م تیشکان و ناشتی کردنه‌ی پوسیا له‌گه‌ل فه‌ره‌نسادا ئیتیر ده‌وله‌تی پروس به‌ته‌واوه‌تی تێدا‌ده‌چوو — یان ئه‌وپه‌ری پارچه‌یه‌کی بچوکی ده‌مایه‌وه، ئه‌مه‌ش مه‌سه‌له‌یه‌ک بوو له‌گفتوگۆکانی ناشتی کردندا به‌پله‌ دوو ده‌هات،

ئهو ده‌رباریانه‌ی که له‌ده‌رویه‌ری تزارداپوون له‌رزو تایان گرتبوو له‌ترساندا، له‌ترسی زه‌بری پێش سوپاییانی نابلیون.

²⁰¹ - راپو روتکه‌ران: لێره‌دا مه‌به‌ست له‌و کسانیه‌ که به‌روو‌کش شه‌رده‌که‌ن وه‌زی ده‌سه‌لاتیکن، به‌لام له‌پاسیدا دوا‌ی ده‌ستکه‌وتی ماددی که‌وتوون.

²⁰² - بگه‌ته: به‌سوپای فه‌ره‌نسا داگیر بکات. (و- کوردی)

کاتی ئەلکسەندەر لەو ئەگادارکرایەوه نابلین پازی بوو بە ناگریهست، خۆشی وشادی بالی کیشاو هەموویان هەڵبەرانەوه، دەستبەجێ ئەلکسەندەر فەرمانی دەرو کرد پەيامێک بنێرت بۆ ئیمپراتۆری فەرەنسییهکان وڵاتیای بکاتەوه لەوێ تزار تەواو حەزەدە کات هاو پەیمانیه تیهکی توندوتنێل لەگەڵ نابلیندا بیهستیت و ئەنھا پەيوەندی باش ویه کدیگری نێوان فەرەنساو روسیا دەتوانیت بەختیاری وئاشتی لەدنیادا بەرپابکات، تزار دواي مۆرکردنی ناگریهست حەزیدە کرد بە شەخسی چاری بە نابلین بکەوێت، ئیتر ئەلکسەندەر نەیدەتوانی دۆخی خۆی لەفردریک ویلهلم بشاریتەوه کە تا دواين شاتەوخت دلی بەئەو خۆشکردبوو، تزار هەموو پێتمایي و پوونکردنەوه کانی خۆی بەئەو گوت و پاشای پروسیش داواکاری وازمێنای لەشەپی بۆ نابلین نارد، ئەو دەیویست هاردنبرگی وەزیری خۆی کە نیشتمان پەرستیکی توند پەيوو بۆ بارەگانی گشتی هێزی سەریازی فەرەنسا کە لەتیلست دابوو بنێرت، بەلام کاتی ئەم ناوەیان لای نابلین هێنا، ناوبراو توپەبوو و هاواری کردو پیلای بەزەویدا دان وگوتی: ئیتر کەس ناوی هاردنبرگ لای من نەهێنێت.

لە 25/ی یۆنیوی سالی (1807) دا یەکەم دیدار لەنێوان هەردوو ئیمپراتۆردا پوویدا، بۆ ئەوەی ئەلکسەندەر پێ بنێتەسەر خاکی ژێر ئیمپراتۆریهتی فەرەنسییهکان و ئە نابلیونیش پێ بنێتەسەر خاکی ئیمپراتۆریهتی روسیا، کە لەکێکی گەورەیی تەختە کە چادریکی پازاوهی لەسەر هەڵدراوو، هێنایانە ناو پاستی پووبارە کە لەوێدا لەنگریان پێگرت، هەموو ئەو کەسانەیی گاردی تایبەتی نابلین بوون لەم بەری پووبارە کە بەرێزە ستابوون و لەو بەریش ئەوانەیی لەگەڵ ئەلکسەندەر دا هاتبوون بەهەمان شێوه پاوه ستابوون.

دنيس داویدوف، ئەم پووداوهی بە چاری خۆی بینيووه و لەیادداشتەکانیدا نووسیویەتی و لەهەموو مێژوو نووسان باشتەر باسی ئەمە دەکات و دەلێت: ئێمە چووین تا چاومان بەوسەردارە گەورەیه، ئەو سیاسەتەدارە مەزنە، ئەو پاشا دانەرە، ئەو سۆپاسالارە جوامێرە بکەوێت کە یەک لەدواي یەک سوپای وڵاتانی ئەوروپای تێکشکاندبوو و ئیتستا گەشتتەسەر سنووری وڵاتی ئێمە، ئێمە دەچووین بۆبینینی پیاوێک کە توانای ئەوەی هەبوو هەموو ئەو کەسانەیی سەروکاریان لەگەڵ ئەودایە بەشێوه یەکی پەها ملچەکی خۆی بکات، پیاوێک کە پلچیه تێکی نااسایی و لەپادە بەدەری هەبوو... و کاتی گەشتینه لێواری پووبارە کە، نابلینمان بینی لەنێوان گاردەکانی خۆیدا سواری ئەسپە کەیی بیو و ئاوسارە کەیی بەدەستەوه گرتبوو، هاوارو تللیلی و خۆشی وشادی دەریپینی ئەوانەیی لەدەوری بوون، لەو بەریهوه گوتی ئێمە کاس کردبوو، ئەوانەیی لەپیشیهوه دەپیشتن نزیکەیی چوارسەت کەس دەبوون... لەوساتەوه ختەدا هەستکردن بەمەزنی ئەوپیاوه هۆشی هەموو لایەکی داگیرکردبوو، دواتر هەموو خەلکە کە پوویان بۆخوارێتر وەرگێڕاو سەیری ئەو بەلەمیان کرد کە پیاوه مەزنە کە، ئەوسەردارە بێن هارتایەیی دەهێنایە ناو پاستی پووبارە کە، ئەو سەردارەیی کە نەزیری ئەو لەپۆزگاری ئەسکەندەری مەزن و قەیسەرەوه، نە کەس بینیبویی و نە کەس بیستبووی، ئەوسەردارەیی کە بەر وانبیژی و ژیری خۆی بەهۆی ملدانی گەلێکی خاوەن کۆنترین و پیشکە و توترین شارستانیەتی خستبۆژێر دەسەلاتی خۆیی و سەرکردایەتی دەکردن، کەوتبۆ پیش ئەسکەندەر و قەیسەر، بەلام (دنيس داویدوف، بەهۆی بوونی سانسۆر لەسەر بلۆکراوەکان نەیدەتوانی لەیادداشتەکانی خۆیدا ئەم هەستەیی خۆی بنووسیتەوه، کە ئەو هەرتەنھا ئەو بەلگۆ ژۆرینەیی ئەفسەرەانی پروسیش سەبارەت بە ئیمپراتۆری روسیا تێبینیان کردبوو، ئەو

نیمپراتۆرهی که به پیتی گوتهی ئه وه لچوونی دهرونی به پوویهش ئارام شاریدیوه، به لام له گهڵ ئەمانهشدا ئیمه به هوی ئه وه که سانهی که دواتر باسیان کردوه له ویدا بوون ناگادرین.

له ناو کۆبو کۆبوونهوه کانی روسیادا ناشتی کردنه کهی تیلیست- یان زۆر به تهنگیتر له تیشکانهیی سوپای روسیا له ئوسترلیتز سه یرده کردو بهوای نه رستقرا ته گه نه کانی و نازادیخوازه کانی له گهڵ بۆچوونی ئەوانهیی پاسته و خۆ به شداری شه پانکردبوو، به کیان ده گرتوه، له یه کێک له شعرکی پوشکیندا (1824) بناوی (ئەلکسه نده ر جاریکیتر له خه ویدا ناپلیۆن ده بینیتوه) ده لیت:

به و شیوه به ی که له مهیدانی شه ری ئوسترلیتزدا دیار که و ت،

له وئ که بائی پاستی ئه وه له شکر خۆره لاتی شکار ده کرد،

ئینجا روسه کانی (٢٠)، فیرکرد چۆن له تیدا چوون هه لبین.

دووباره به و شیوه ی که دهستی داگیر که ر، ناشتی به نه نگیه یه وه قبول ده کات،

(له تیلیستدا له به رچاوی تزاره وه گه نجیک به دیار که و ت)

دوای شۆرشێ ئۆکتۆبه ر ده قی ئه وشعره به ته وای به چاپ گه یندرا، له چاپه کانی کۆندا که من ده ستکاری ده کرا به شی دووه می دیری پێش کۆتایی به م جۆره بلاو ده کرایه وه (ناشتی ونهنگی) ئەمهش ناکۆکیو له گهڵ خودی مه به سه ته که ی پوشکیندا، هه رچۆنیکبیت ئه و پیا له ی خستیا نه سه ر لیوه کانی ئەلکسه نده ر ئه وه نده تانه بوو که وه ک بۆخۆی چاوه پوانی ده کرد، هه ر که ئه وه دوو نیمپراتۆره چوونه سه ر ئه وه شوینه دیاریکراوه، ناپلیۆن باوه شی به ئەلکسه نده ردا کردو هه ردووکیان چوونه ژیر خیمه که و گفتوگۆ ده ستی پێکردو نزیکه ی دوو سه عاتی خایاند، هه یج یه ک له م دوو نیمپراتۆره ورده کاری ئەم گفتوگۆو پێکه و تننه یان با سه نه کرد، به لام دواتر هه ندی له و پێکه و تننامه یه ئاشکرا بوو و دای چه ند پۆژیک ئه وه ناشتی کردنه مۆرکراو زیاتر شته که پوونبووه، ناپلیۆن له تزاری پرسى: بۆده ب ئیمه له گهڵ یه کتریدا بجه نگین؟

ئەسکه نده ر گوتهی:

به ریز منیش به بار ته قاوی تۆ نه فره تم له بریتانیایه، ئیتر لیته و دوا به یا وه ری ئیوه، شه ری بریتانیا ده که یه ن. ناپلیۆن وه لامی دایه وه گوتهی: که واته ناشتی کردن له نیوان ئیمه دا مه یسه ره.

به دریزی ئه و کاته ی ئه وه دوو نیمپراتۆره خه ریکی دانوستان بوون، پاشای پروس له م به ری به شی خۆره لاتی رووباره که له چاوه پوانیدا ما بووه، به لکو بانگه یشتی ئه ویشبکه ن، ناپلیۆن هه تا پۆژی دواتر قبولی نه کرد ناوبراو به شداری گفتوگۆکانی ناشتی بکات.

له واکتای خه ریکی بوو لیکجایبینه وه، نیمپراتوری فره نسا داوای له نیمپراتوری پوسیاکرد بۆخوانی نیوه پۆ لای شه و بپینتیه وه، به لام پاشای پرسی ده عوهت نه کرد، ته نانه ت به قورسیشه وه سه ری خواخافیزی کرنی بۆ له قانده پشتی تیکرد، له پۆژی (26/ی یونی) دا له سه رداوای ناپلیون شه لکسه نده ر له پوویاره که په په وه تاجپیت له تیلیستدا خوانی نیوه پۆ لای ناپلیون بخوات. ثبیر له و پۆزه به دواوه شه سووانه هه موو پۆژیک یه کتریان ده بیینی، له سه ره تای شه دیدارانه دا ناپلیون ینگای نه ده دا هیچ یه که له وه زیره کانی له و دانیشته نانه دا ناماده بین.

ناپلیون به نه لکسهنده ری گوت: من ده بجه باش کاتبی تو و قوش بجه باش کاتبی من)

لهه مان شو قسانه‌ی ناپلیونه‌وه، پوونبلوه به‌پاستی پروس که‌وتځته چ نڅخیکې خراپه‌وه، ناپلیون به‌پاشکاوې پېشنیاری دابه‌شکردنې ده‌ولته‌تی پروسې ده‌کرد، به‌ومانایه‌ی ئه‌وخاکه‌ی که‌وتځ به‌شی خڅره‌لاتی پووباری ویستول بخرتته‌ژږ ده‌سه‌لاتی ئه‌لکسه‌نده‌رو ئه‌وه‌شی ده‌که‌وته خڅرئاوای پووباری ویتولیش بخرابایه‌سهر ئیمپراتوریته‌تی فهره‌نسا، ناپلیون هه‌زی نه‌ده‌کرد ېک وشه‌ش له‌گه‌ل فریدرېک ویلهلمدا بدویت، له‌هه‌ندېک شتی ده‌که‌مندا که‌مځله‌تی به‌ئوده‌دا بیته‌لای، ئویش زیاتر بډ سه‌رگځنه‌کردن وسوکاره‌تی کردنیو به‌ئو، ته‌نانه‌ت ئیمپراتوری فهره‌نسی قسه‌ی ئابه‌جې وسوکیشی له‌پووی ئه‌لکسه‌نده‌ردا به‌دښته‌که‌ی ئو ده‌گوت و پټی ده‌گوت: پاشای پره‌یل وسوپای پره‌یل و ئو ده‌ولته‌تی که‌ه‌موو دنیا‌ی فریوداوه شایسته‌ی ئه‌وه‌نییه‌ بمیننټه‌وه و بوونی هه‌بیته‌، ئه‌لکسه‌نده‌ریش ته‌نبا به‌زه‌رده‌خه‌نیه‌ک وه‌لامی ئه‌م قسانه‌ی ناپلیونی ده‌دایه‌وه و جارچاره‌ش ده‌یگوت هه‌رچه‌نده پاشای پروسیان شایسته‌ی سه‌رزه‌نشت کردنه، به‌لام پځگابده هه‌رنه‌بې هه‌ندېک له‌خاکی پروس بډ پاشایه‌تی کردنی فریدرېک ویلهلم بمیننټه‌وه.

پاشای ترقیوی پروس نامادهی کردنی هه موو کارئیکبوو، ته نانهت ههتا عشووه گه ری وژیایی هاوسه ره که شی له پووی داسقزی بۆ و ده ته ئانی نیازه کانی به کار بهیئیت، بۆیه فهرمانیدا شائن لویز که جوانیه کی بیهاوتای هه بوو، بهیئن بۆ شاری تیلیست، ئه م شابانویه هه مان ئه و که سه بوو که ناپلیقن له سه ره تای شه پکردنی له گه ل ده ولتهی پروسدا، به چاوی دوژمنی سه ره کی خۆی سه یری ده کردو فهرمانی دابوو له بلا و کراوه کانی فهره نسادا شتی ناشیرین له سه ر په فتارو هه لسوکه وتی ئه و بنووسن، به لام له گه ل ئه مانه شدا له ده رباری پروسدا هه موویان ئومیدی ئه و هیان هه بوو یه ک دیداری نه ئینی ئه م خاتونه له گه ل ناپلیقنی سه رکیش و سه رکه وتودا، که مئ توپه یی و که له په قی ئیمپراتوری فهره نسی که مبه کاته وه به زه یی بوجوئیت. بۆیه به په له شائنیان ساز کردوو په وانه یانکرد، هه رچه نده ئه و کاره ش ته و او جینگای دلخۆشی نه بوو، چونکه ده یانزانی ناپلیقن زۆر سه روکاری- یان شهیدانی ئافرهت نییه، هه رچه نده دلیشی پنده دان، هه رچه ئه کبیت چاپوئیکه وته که له ناو کۆشکی تیلیستدا پۆتخرا، ده بوا شائن هه ولبدات هه رنه بی ماگدبورگ وچه نده شوئینتیکتر بگژیتته وه سه ر پروس، له و کاته ی ناپلیقن به جلوبه رگی پاوکردنه وه که په یه وه له به رده م ده روزه ی کۆشکدا دابه زی، شائن لویز به وپه یی خۆپازاندنه وه و شکومه ندانه به پیره وه چوو، ئه م دیداره دووقۆلییه ماوه یه کی دووو درێژی خایاند، هه تا پاشا فریدریک ویلهلم ئیت تهنگه تارویو وچیت نه یوانی به رگی ئه م نه نگیه و چاوکسکه و سه رکردنه پرمانا کانی که سانی ده رباری خۆی بگرت، غیره تی وه به رخی هیناو چوووه ئووی دانوستانی نۆوان شائن و ناپلیقن، بیئش ئه وه ی دانیشته که بگاته ئه نجام و خاتوو لویز هه یی ده سته کویت، کو تایی هات.

دواتر ناپلین به دهم کالته کړدنه وه به مارشاله کانی خوی کوتیوو: نه گه ر پاشای پروس که من دره نگر هاتبايه ژوروی نه وامن ناوچه ی ماگدبورگم به شازن ده به خشی، پروسى قدیم و پومرانی و براندنبورگ و سلیزی له ده ست بڼه مال ی شانشینى موهنزولندا مانوه، به لام ولایه ته کانیتیر چ له خورمه لات و چ له خورناوایدا لیتستیندرانه وه، جگه له مهش به نووسینی پسته یه ک له مادده ی چواری ریځکه و تننامه ی تیلیستدا، شکرمه ندی میلی پروسى خسته ژیر پې، ناوه پړکی نه و پسته یه ش نه مه بووکه، نه م چوار ولایه ته ش ته نها له بهر خاتری نیمپراتوری پوسیا دده ده مه وه شای پروس.

همه موو خاکی خورناوای پوویاری نه لیبی پروس، خرایه ژیر ده سلائی پاشای وستغالی که تازه به ده سستی ناپلین دامه زرابوو، ولایه ته کانی دوک نشینی گه وره (هس) ی هاتوریش کرانه شانشینیکى تازه و خراڼه ژیر ده سلائی برای ناپلین ژوم، نه و خاکی پړلونیایه که له ده وله تی پروس ستیندرا بڼه - ولایه ته کانی پزان و وار شوی خسته ژیر ده سلائی پاشای ساکس، نه لکسه نده ی نیمپراتوری روسیاش له سر داوای ناپلین به شیکى بچوکى بیه لوستوکى خسته ژیر پکئی خوی، په ک په یمانی به رگری و په کده سستی له نیوان نه و دو نیمپراتوره دا مړکراو به هوی نه مه وه پویابوو به لایه نی جیبه جی کړدنى که ماروی نابوری له سر به ریتانیا که ناپلین بریاری له سر دابوو.

له رڼی (8/ ی یولیوی سالی 1807) ریځکه و تننامه ی تیلسیت، که سه باره ت به پروس وه موو خاکی ئالمانیا ناهه مووار بوو، مړکرا.

له تیلسیتدا هه تا خورناوایوونی نه ورژده ناهه نگ وشادی ده سستی پکړد. به درېژایی نه و رڼانه هه رڼو نیمپراتور خویان به دو دقت وهاوپه یمانی په کگرتووی هه میشه یی نیشاندا، ناپلین هه موو هه ولکی خوی خستېوگه ر بڼه وه ی خوشه ویستی خوی بڼه و دوژمنه ی دویتى، به دیاربخت. له رڼی (9/ ی یولیوی) دا ناپلین و نه لکسه نده هه رڼو هیزى گاردی فوره نسى و روسیان به سه رکړده وه، کاتى له په کترجیابوونه وش له بهر چاوی نه وه موو که سانه ی که له مبه راوبه رى روویاره که دا راوه ستابوون، به په کتریانه وه ماچکړد. جگه له و دو نیمپراتوره که سیر هه سستی به و گورانه گه وره یه ی بارو دخی دنیا دا نه ده کړد، که له م چنه د رڼه ی ریځکه و تننامه ی تیلسیتدا روویدابوو.

له تیلیسته وه هتا فاگرام

(1)

له وکاته ی له سهرتاسه ی له لمانیادا به خوپیشاندانی شادییه وه پشوازیان له ناپلین ده کرد، له تیلیسته وه بپاریس گه راپه وه، نیستا نه به پوکش گه یشتبئ ئه وپه ی به هیزی، به جۆرک به درۆژی میژو هیچ سه رکرده یه نه یه توانیبوو بگاته نه و ئاسته، ئیمپراتۆری سه رکوتکه ر که به رفراوانیه تی ئیمپراتۆریه تی فره نسا بریتی بوو له: به لجیکا ونه لمانیای خۆرئاوا و پیه مون و ژن و پاشای ئیتالیا و پارێزه ی نه و هاوپه یمانیه تی زن، که دواتر ساکسیش هاته ناو نه و هاوپه یمانیه، و فره مانپه وای هۆله ندا و ناپولی، که براکه ی پاشای ئه وئ بوو. ههروه ها له پانتایی ئیمپراتۆریه ته که ی خۆیدا فره مانپه وای په های هه بوو، ده سه لاتی به سه ره موو نه لمانیای ناوه راست و به شیک له نه لمانیای خۆره لات که به ناوی شانیشینی و ستفالی به براکه ی خۆی (ژوم) به خشیبوو، به شیک ی زۆری هابسبورگیش که له نه مسا ستیئندرابوو و درابق پاشای باویر که ده ستیانشانکرای خۆی بوو، ههروه ها سه رده ریای سه رووی نه وروپا که له ویدا شاره کانی هامبورگ و برم و لوبک و دانتریک و کونیکسبرگ له ژێر ده سه لاتی سوپاکه ی ئه ودا بوون، پۆله نداش که تازه خه ریکی دروستکردنی سوپای تازه بوو له ژێر ده سه لاتی مارشال داو و به ناو فره مانپه وای ئه وئش پاشای ساکس - به له قه بی دوگی گه ووه ده ستیانشانی ده ستی ناپلین بوو، ئیمپراتۆری فره نسییه کان فره مانپه وای هه موو نه و پانتایی به رفراوانه ی نه روپای ده کرد.

جگه له مانه ش دورگه کانی ئایلین⁽¹⁾، شاری کاتارو⁽²⁾، به شیکیش له خاکی سه ر ده ریای شه دراتیک له ژێر ده سه لاتی ناپلیندا بوو، پروس که ته نها خاکیکی کم و دیاریکرای مابۆوه و خۆپه چه ککردنی سنووردارکرا بوو، که وتیق ژۆریاری چه ندین جۆر باجدان و به چه ند قسه یه ک که له ده می ناپلین وه هاتبا ده رنج له ترساندا چه ق وچۆی ده گرت، نه مساش قه راقبی لیکردبوو و ده م له کوت مابۆوه و ملکه چی فره مانه کانی ناپلین بوو، پوسپاش هاوپه یمانیه تییه کی به هیزی له گه ل فره نسادا مۆرکردبوو، ته نها بریتانیا مابۆوه که درێژه ی به شه پکردن ده داو که وتیق به ریه ره کانی کردن، دای گه رانه وای ناپلین بق پاریس به هاوکاری گودن وه زیری ئلبوودی و مولین وه زیری مالییه، کۆمه لئ چاکسازیان له دامه زراوه ئیدارییه کان و باجی ده رامه ت و گومرگ و.. هیترا کردو به هۆی نه مه وه داها تی ئیمپراتۆری گه یشته نزیکه ی (750-70) ملیۆن که له وه به ره مئانی بیبه زیه یانه ی گه ل فره نساو گه لانی تری ژۆرده سه ته کیشرا بۆوه و ره گیرابوو، نه م به ره پاره یه ش به س بوو بق بودجه و خه رجییه کانی ده ولت، یه کێک له تاییه تکمه ندییه کانی ئیداره کردنی ناپلین نه وه بوو خه رچی سه ریازی له گه ل بودجه ی

204 - دورگه به کی یۆناییه.

205 - شاریکه له یوگسلافا. (و- فارسی)

دهوله تدا داده نا، نهك بودجهی تاییهت، نیمتباری دهولت نهوئنده بهر وپیش چووبوو بانکی فهرنسا که له سرده می نابلیوندا دامه زرا، دانی قهرزی به بری (4%) ی لیئورده گیرا، واته، به سود، که له سالانی 1804 و 1805) دا (10%) بوو، سالانه باجی به ریژدهی (36) ملیون فرانکی زیژدهی ده دایه فهرنسا نه مه نهو پاره یه بوو که پاشای ئیتالیا پیشکش به نیمپراتوری فهرنسای ده کرد.

به لام خه رجیه کانی ئیداری ولاتی ئیتالیا له داهااتی ناوخوی نهو ولاتهوه فراهه م ده کرا، که سیک فهرانه وایی ئیتالیا یی ده کرد که زرکوپه که ی^(٦-٧) خوی بوو واته: ئون دویوهارنه.

پتیست ناکات نهو هوش وه بریبه ئینه وه که سوپای فهرنسا له ئیتالیا دا جیگیریبوو و خه رجیان له سر حکومتی ئیتالیا بوو، شانشینه کانی تری ژیر ده سه لاتی نیمپراتوری تهی فهرنسا ش به هه مانشیوه خه رجی نهو سه ریا زانه ی سوپای مه زنیان ده کیشا که له و دهوله تانه دا جیگیرکرا بوون، به وه رگرتنی نهو باج و سه رانه یی که له و مه مله که تانه ی ژیر ده سه لاتی نیمپراتوری تهی فهرنسا وه رده گیردان، نابلیون له فهرنسا دا سکه ی پیتروستده کردن و نهو دراوانه ش له بازپه کاندانا ئالو ویری پیده کرا، نهو زاراوانه ی ئیداری که له ریژگاری کنسولیه تیدا له لایه ن خویه وه دا پیژدرا بوون له سالی (1807) دا لابران، نابلیون ده یویست ده ست بق چاکسازی و ابیات که ئاستی پیشه سازی فهرنسا به ره وپیشتر بیا، به لام له و پوه وه زه مینه له بارنه بوو، چونکه نهو چاکسازیانه ی که گفتوگویان له سرده کرا، ده بوا هاوتا له گه ل دریژده دان به گه ماروی ئابووری سه ر بریتانیا به پتیه بچیت، که مێک دوا ی گه رانه وه ی له تیلیست نابلیون ده ستپیشخه ربیه کی سیاسی گه ره ی کرد که به پای خوی بێ کردنی نه م کاره دریژده دان به گه مارقدانی ئابووری سه ر بریتانیا ئاکامی نه ده بوو، ئیتیر نابلیون هه موو کارو چالاکیه کانی خسته بواری ئابووری، پیش نه وه ی کاریگه ری نهو گه مارویه ئابوورییه ی سه ر بریتانیا له سه ر چینه کانی کومه لایه تی نیمپراتوری فهرنسا و سیاسه ته کانی نابلیون به دیارکه ون، پتیسته سه ره تا هوی سه ره کی نه مه، واته: نه خشه ی داگیرکردنی شیوه دورگه ی ئیبری^(٧-٦) بزانی. جیگای وه بره مینانه وه یه له پایزی سالی (1807) و زستانی سالی (1808) دا چۆره ناکلرکیوونیک له بچوونه کانی مارشال و وه زیره کانی و خاوه ن پله و پایه به رزه کانی ده ولت له گه ل نابلیوندا سه ری هه لدا، کۆشکی نیمپراتوری تهی نابلیون له جوانی و پاژاوه یدا نفرو ببوو، نه جیبزاده کۆن و تازه کان برژوازیه گه روه و کۆن و تازه کان، له ئاههنگ و میوانداری و شه و خونییه کاندانا له پووی زیژو زیوو باقی و برقه وه له گه ل یه کتیریدا پکه به رتیان ده کرد، سیلاوی زیژو زیوی هه له پژاو ده که وه به رچاو، چونکه شازاده کانی بیانی و پاشایانی ده ستیشانکرا و له لایه ن نابلیون نه وه، بق نیشاندانی خزه تکرین به نیمپراتوری فهرنسا ماوه ی دووو دریژ له پاریسدا ده مانه وه، پاره یه کی زۆریان خه رج ده کرد، هه ره وها ئاههنگی شیوه جادویی په ریا نیش له کۆشکه کانی توپیری و فونتن بلو و سن کلو و مال مزو نیشدا به ریاده کرا، هه رگیز پژی می شانشین ی کۆنی فهرنسا نه و چۆره شکمه ندیه ی به خویه وه نه بینبوو و نه نهو هه موو ژن و پیاوه دا پۆشرا و به زیژو زیوه ی تیدابوون.

206 - وهك له موهبر باسمانکرد، نابلیون یۆمۆنیککی هاوسه ری نهفسه رتکی فهرنسی هیناوه که له شه ره کانی له سرده می شوژی فهرنسا دا کۆژرا بوو و نه م ژنه کورتکی هه بوو به ناوی ئوژن و ده کاته زرکوری نیجراتۆر.

(و- فارسی)

207 - به دهوله ته کانی نیهانیو پورتو کال ده کورت، که به شیوه دورگه ی ئیبری ش ناوده بریت. (و- کوردی)

به لّام همو و نه وانه ده یانزانى له یه کۆک له و ژورانه ی دهنگى ژاوه ژاوى پێناگات گه و ده که یان. به سه ره نه خشه ی جوگرافى یی شپوه دورگه ی ئیبریدا نوشاوه ته وه و سه یری ده کات.

زۆر له و نه فسه رانه ی له و تاهه نگانه دا خه ریکى پابواردن و سه ماکردن بوون، نه گه رى نه وه هه بوو به یه ک ناماژه ی ئیمبراتۆر ده سته جئ نه م هموو خۆشى وشادییه جییه یلن و جارێکتر گیانى خۆیان بکه نه وه خۆراکى گولله تۆپه کان و تفه نگه کان، به لّام نه مه له به ره خاترى چى؟

له پۆی شه په که ی ئوسترلینزه وه به پای زۆر له چه نگاوه ره کان پپۆیست بوو کۆتایى به شه پکردن به یئیرت و ئیت ره فره نسا گه یشتو ته لوته کى به میزی وله ناستى و پناکردن و خه ون و خه یال چۆ ته ده رى، بێگومان هه موو دانیش توانى ژیر ده سه لاتداریتى ئیمبراتۆرى فره نسا بێ چه ندو چوون ملکه چى فره مانه کانى نه بووون، گوندنشینه کان به رگه ی سه ربازى کردنیان ده گرت، بازرگانه کان که وتبوونه حاله تیکى خۆشیی وه و کاروباره کانیا ن باشبوو، خاوه ن پله و پایه به رزه کانى ده ولت و مارشاله کان ئیدى ترسى نه وه یان نه ما بوو شۆپشیک به رباییت و نه م پۆیمه له ناو به رت، نه وان ده یانزانى په حه ئاسنینه کانى ناپلیۆن فشارى توندیان کردۆ ته سه ره ناوچه ی کرکارنشینه انى پایته خت، به لّام نه وان له شتیر ده ترسان، نه وان زه نده قیان له درێژه دانى بیکۆتایى شه پو به رفراوانکردنى ئیمبراتۆریه تى فره نسا بوو له لایه ن ناپلیۆنه وه، هیژى په های ناپلیۆن زۆر به رفراوانبوو، به لّام که م شاره زایى مارشال و کاریه ده سه ته بالاگانى حکومه ت له میژبوو ده یانگوت نه م جۆره ئیمبراتۆریه جیهانییه پایه دارناییت و شتیکى ئاسایى نییه، چونکه نه مه ده بیته هژى زالى هیژى میژبوو له پاده به ده رو له ناو ده چیت، نه مانه په یان به مه بردبوو و جار جاره ش ده یانه ئینایه سه ر زمان و ده یانگوت: نه وه ی ناپلیۆن له سه ره تاوه هه تا ناشتی کردنه کى تیلیست نه نجامى داوه، زیاتر له مو عجیزه ده چیت نه ک واقعی میژبوو.

هه ندیک له مانه که تالیرانیش پای وایوو، ده یانگوت: درێژه دان به نووسینه وه و بوونى نه م جۆره داگیرکاریه ده بیته نه فسانه یه ک له لاپه په کانى میژبوو داو پۆ به پۆ دیژوارتر ده بیته و مه ترسیدارتر ده بى، ناپلیۆن له به رامبه ره هاوکاره کانى خۆیدا، به سوپاشه وه، به شپوه یه کى ده سترکرا وه و سه خاوه ت یارمه تى ده دان، دوا ی پێککه و تنهامه ی تیلیست، یه ک ملیۆن سه کى زۆپى به دیارى دایه مارشال لان. بۆ مارشال (ن) ش موچه یه کى سالانه ی به پرى (300) هه زار فرانک بریه وه، به شى (برتیته) ش سالانه موچه ی (405) هه زار فرانکى هه بوو، زۆریه ی مارشال و ژناله کانى نه و به خشیشیان پێدراو موچه یان بۆ برپایه وه، وه زیره کان، به تاییه ت گودن و مولین و تالیران و فوشه، به نه ندازه ی مارشاله کان گرنگیان پێدراو پاره یان درایه و موچه یان بۆ زیادکرا، هه موو نه و نه فسه رانه ی گاردو سوپا به خشیشیان درایه که له وشه پدا جیده ستیان دیاریوو و قاره مانیه تیان نواندبوو، زۆر له مانه ش موچه ی مانگانه ی زۆر، نه و سه ربازانه ی له شه پدا برینداریوون سى به رامبه ره پاداشتیان وه رگرت، نه م ده سته بلایه ته نانه ت به یه ک فرانکیش زیان به خه زنه ی ده ولته ی فره نسا ته واو نه ده بوو، چونکه جگه له وه ی نه و ولاتانه ی که وتبوونه ژیر ده سه لاتى فره نسا باجى سالانه ی زۆریان ده دا، ناپلیۆن باجى تاییه تى له و ولاتانه ده ستاند که بره که ی ده گه یشته ده یان ملیۆن فرانک، بۆ نومونه: دبوا شانشینى و ستفالى (40) ملیۆن فرانک له باجى زه وییه کانى کشتوکالى وه ریکرت و بیدات به فره نسا، پۆلونیاش ده بوا (30-35) ملیۆن فرانک بدات، زۆرى تریش

ناپلین بە زەوێی خۆی ئەو پارانەیی خەرجە دەکرد، ئەوەی کە لەدانی بەخشیش بەو کەسانەی لێیەوە نزیکبوون زیاد دەبوو، ناپلین لە ئەمباری کۆشکی توپلری دەهاوێشت، بە پیتی گوتەیی ناپلین لە ساڵی (1812)دا ئەو پارەیە بڕە کەیی گەشتە (300) ملیۆن فرانکی زێڕ، ئەو خەرجیەیی دەستوێژەندەکانی کۆشک و جەرجی سالانەیی کۆشک نزیکەیی (25) ملیۆن فرانک بوو، بەلام لە چاوەوە هەموو پارەو زێڕی زیوویی کە بە دیاری دەهێندرایە کۆشک، وەک دڵۆپە ئاوێکبوو لە دەریایەک، بەم جۆرە داهاوتێکی زۆر لەو شوێنانەو بە ناپلین دەنێردرا کە داگیرکراوون، بۆی ئەو پارەیە دەگەشتە ملیۆنەھاو ناپلینیش بێن درێژیی بە شێکی لەو پارەو زێڕە بە سەر سوپا و کارمەندانی ولاتەکەیی خۆیدا دا بەش دەکرد، ئەو هەموو پارەو مۆچەیی کە دەدرایە ئەمانە، نە دەبوو هۆی ئەوەی ئەو بێرێکەیی لە دلی خۆیاندا دەربهاوێژن کە ئەم هەموو خۆشیی و دەوڵەتەندییە لە ناشتی و ئارامیدا خۆشەو دەبێت تەمەنی خۆیان لە شەپی بێکۆتایدا بە هەدر بەدن، هەموو لایەکی دەیانزانی ئێستا ناپلین تەواو لە تیلیست نەگەرابۆو کە خەریکی خۆ سازکردن بوو بۆ شەپی پورتوگال بە سەر خاکی ئیسپانیادا، زۆرینی ئەو کەسانەش نەیان دەزانی ئامانج لەو شەڕکردنە چییە، لەو پڕووەو پتووییستە جارێکیتر تێبینی گەمارۆدانە ئابوورییە کەیی سەر بریتانیا بکێتەو، چونکە ئێتر لەو مێژووە بە دواوە هیچ کاتێک ناپلین لە مەسەلەیی گرنگیدان بەو گەمارۆ ئابوورییە سەر بریتانیا خاڵگیرەنەبوو، لێرەو ئامانجی ناپلین ئەوە بوو ئابووری بریتانیا بخاتە گێژاو و تەنگەزەیی توندەو، تەواو بۆچوون و هەنگاری لوژیکیانە بوو.

ناپلین نەیدەتوانی باوەڕ بە بنەمالەیی شانشینی براگانسی^(٢٠٨) پورتوگال بێنێت و پێشیان پێیەستێت، نەبە بنەمالەیی بۆرینەکانی ئیسپانیاش، ئەستەم بوو ناپلین بەو باوەڕپکات ئەم دوو بنەمالەیی شانشینی، ئامادە بن بەر بۆرینە کشتوکالییەکانی خۆیان بە بریتانیا نەفرێش و نە شەپێش کالای بەر بۆرینە بریتانیا بێتە ولاتەکیانەو، ئاشکرا بوو هەردووک پاشا چاپوێشیان لە بێرێکەیی بەرلین کە سەبارەت بە گەمارۆدانە ئابووری سەر بریتانیا دەکرابوو، دەکرێو هەزار بێر بە هانەو پاساویان دەهێنایەو، بەوەی بەرفراوانبوونی سنووری دەریایی خاکی شێوێ دورگی ئێبیری زۆر بوو و بەردەوامیش دەریاوانەکانی جەنگی بریتانیا بە سەر کەنداوی بیسکەر^(٢٠٩) سەر تاسەری ئوقیانوسی ئەتلەسی و دەریای سپی ناوەراستدا زالبوون و لە سەر خۆدی خاکی شێوێ دورگی ئێبیریدا قەڵاتی سەریازگەییەکی گەورەیی بریتانی لە سەر تەنگەبەری جەبەل تارقی هەبوو، بە دڵنیاییەو هەتا ناپلین ئەو دوو ولاتەیی نەخستبایە ژێر دەسەڵاتی خۆی، نە دەتوانرا بێرێکەکانی گەمارۆدانە ئابووری سەر بریتانیا جیبەجێبکێن، بنەمای ئەم مەسەلەیی لە ناو هۆشی ناپلیندا بەم جۆرە پێکاچارەیی بۆ نۆزدا بۆو، ئویش ئەوە بوو دەبوا تەواوی سنووری دەریایی ئەوروپا^(٢١٠) کەوتبایە ژێر دەسەڵاتی سوپاکەیی خۆی، ئینجا گەمارۆی سەر بریتانیا کاریگەری دەبوو، ئەو کەسەیی ملکەچی ئەمەش نەبوو بە دوا بە زۆر وەلا خرابا.

بۆرینەکانی ئیسپانیا لە بەرامبەر ناپلیندا خۆیان بە راستگۆ نیشاندەداو درۆشیان دەکرد، چونکە نە دەیانویست و نە دەشیان توانی دژی بریتانیا ببەنەو بە شێوێکە پراکتیکی پەيوەندی بازرگانی لە گەڵا بپچێنن، بنەمالەیی شانشینی

²⁰⁸ - بنەمالەیی پاشایەتی پورتوگال، کە لە ئالغوسیی کۆرە یۆووە کەیی زان- ی بە کەمو و نازناوی مەزنی هەبە،

(و- فارسی)

²⁰⁹ - لە سەروو شێوێ دورگی ئێبیریدا بوو دەکوێتە تیوان فەرەنساو ئیسپانیا، (و- کوردی)

²¹⁰ - لێرەدا لێرە لە ناو بریتانیا لە گەڵ ئەوروپادا هەژمارەنە کراون، (و- کوردی)

براکانسیش له پورتوگالدا به هه مان شیوه په قناریان ده کرد، واته: خویان له ناپلین هه لده کردو به ملکه چی فرمانه کانی ناپلین خویان ده خسته پوو وه ولایشانده دا چاپویشی له جیبه جیکردنی بریاره کانی گه مارقودانی نابوری سر بریتانیا بکن. له گه ل هه موو نه مانه شدا بریتانیا که دواي پووداوه که ی تیلیست تاک وته نها مابقوه، به جددی بریاریدا به توندی به ربه ره کانیه کانی خوی دریژه پییدات، له سره تاي پلژانی مانگی سیپته مبری سالی (1807) دا هه ندیک له که شتیبه جه نگیه کانی بریتانیا به به هانی نه وه ی دانیمارک ناماده یه بچیته گول گروپی گه مارقودانی نابوری سر بریتانیا، شاری کزنپهاگنیان ترپ بارانکرد، که ناپلین نه وه والی بیست زور توپه پوو وپریاریدا هه رچی زووتره ده ستبکات به جیبه جیکردنی نه خشه که ی خوی، نه ویش داگیرکردنی نیسپانیایو پورتوگال بوو، له مانگی نوکتوبه ری سالی (1807) دا سوپایه کی (27) هه زار که سی له ژور فرمانده یی مارشال ژونژدا، به فرمانی ناپلین به سر خاکی نیسپانیادا به ره و پورتوگال که وته پئ، ماوه یه ک دواي نه وه له شکرکیتر که پیکهاتبوو له (24) هه زار سه ریازو له ژور فرمانده یی ژنرال دوپن دابوو به دواي له شکر یه که مدا پویش، جگه له مانه ش ناپلین نزیکه ی (5) هه زار سه ریازی شمشیر وه شین وسه ریازی سوارو تفهنگ به ده سستی یق مهیدانی نه وه شه په چاوه پوانکراوه نارد، پاشای پورتوگال داواي یارمه تی له بریتانیا کرد، هه رچه نه پاشای پورتوگال چه ند له ناپلین ده ترسا نه وده ش سلی له بریتانیا ده کرده وه،

ته نانه ت ناپلین نه یو بیست به پنگای دیپلوماسی په زامه ندی له نیسپانیا وه ریگریته هه تا سوپاکه ی به سر خا که کیدا به پرن بوشه پی پورتوگال، ته نها فرمانی به مارشال ژونژکر له کانی په پینه وه یق ناو خاکی نیسپانیا په یامیک یق نیسپانیا بنیترت وله پنگای ته تریکه وه مه درید ناگاداریکاته وه، مه دریدیش دواي گیشتنی نه م په یامه جگه له پازی بوون هیچ پنگ چاره یه کی تری نه پوو.

له کوشکی ناپلینژدا، کامباسره سی خاوه ن متمانه ی نیمپراتور، به وپه پی پیزه وه نا په زایی خوی له سر نه م هه ننگاره ی ناپلین ده ربی، به پیچه وانه ی تالیران که نه م کاره ی نیمپراتوری ته وای به پاست ده زانی، نه م سیاسه ته داره، له مانگی نوکتوستی سالی (1807) دا دواي ناشتی کردنه که ی تیلیست، ده سستی له کارکی شابزووه، به هانی ده ست له کار کشانه وه که شی نه وه پوو ناپلین به نامه له به رتیل خوی وده سته که وتی نامه شروعی نه و ناگاداری کردی پوو، چونکه تالیران له پوو وه که موکوپی زوری هه بوون، به لام راستیه که ی هزی ده ست له کار کی شانه وه که ی ناویراو نه وه پوو، تالیران نا کامی خراپی له سیاسه ته جیهانیبه کانی ناپلینژدا ده دی، بویه بریاری دابوو ورده ورده خوی له هه موو کاروباریکی سیاسی به دوریگریته. له گه ل هه موو نه مانه شدا له نار کوشکی ده ریادا خاوه نی پزی خوی بوو، به لام له م کاتانه دا دوویاره ده یو بیست جارکیتر بیته وه جیگای سه رنج وگرنگی گه وره که ی، هه رچه نه نه و سه رکه شیه ی داگیرکردنی پورتوگال و نیسپانیاشی به مه ترسیدار ده زانی، به لام به ریایی وایده رده خست نه و هه ننگاره ی نیمپراتوری فره نسا راست ودرسته و زور له جیگای خویدا به تی، له شکر ی مارشال ژونژ گیشته سه ر خاکی نیسپانیایو یه کسه ره به ره و پورتوگال ملی نا، سه ریازه کانی فره نسا نه و ولایتیان به وشکه سال دیته وه تالانی جوتیاره کانیان ده کرد، جوتیاره کانیش له هر شویتیکدا سه ریازی هه لپراو وه دواکه وتوویان بینیان ده یانکوشتن وتوله ی خویان لیده کرده وه.

سهرنه خدام دواي پوښتنېکي دوو دريځ که شش هفتي خايلاند، مارشال ژوڼ له (26/ي ترقه مېري سالي (1807) دا گېشته پايتختي پورتگال وداگيري کرد، دوو پوښتنې شو ميژوره، بڼه مالي شانسيني به يک که شتي برتانيايي ه لاتيون، نينجا تره ي نيسپانيا مات.

(2)

له نيسپانيا دا بارودوخه که به م شپوه يي خواره وه يو، شارلي چوارم که فرمانډه وای شو ولاته يو، پياوړي نه فسنم و ژيړيو و ته واکه و تېل ژيړ کونډې هېلې هوسره که ي گودي، پاشاو شان گودي، دريځتي فرديناني ميرانگړه وي ته خت وتاجي پاشايه تي يو ده کرد که له سالي (1805 و 1806 و 1807) دا چيني برژوازي و نه رستوراکه کاني نيسپانيا نومېدي نډيان پېښو، بې سهره يي وگنده لي له ناو دامودوزگاکاني ولاتدا هېو و سياسي ناوخوش زياتي به بوري بازگاني وکشتوگال گه ياند يو، که پېشت له گه شش سندن زياتر دا يو، ته نانه ت برژوازيه و نه رستوراکه کاني له يک بهره ي دژدا کړکړد يو نه وه، به پای نه مان به پوځاندي پياوه خوښه ويسته که ي کړشکي پاشايه تي، "اته: ميړدي شان گودي"، نه گري نه وه هېو جارکيت نيسپانيا بگوتنه وه سهر پتي خوي و بېوتنه وه.

بېرکي پتکه و تن وگوجاني گه لي نيسپانيا له گه ل شمېر اتوري فره نسيه کاند که و تېل سهراران وينا نه وه يان ده کرد به لای که مه و بېته هې چاکسازيکردن وپاريزه ي سهره خوي نيسپانيان له بواره کاني نابوري و سياسي ده ر کيدا ناسوده بن، فردينان، خوازي تي يه کتک له برازا کاني نابليوني کرد، به لام داواکاريه که ي په تکرابه وه.

له پاستيدا شمېر اتوري فره نسا پلانتيکي تري دا پشېو، نه ده ويست بڼه مالي پاشايه تي نيسپانيا لابي ت ويه کتک له براکاني - يان يه کي له مارشال کاني بکاته پاشاي شو ولاته، له ماوه ي که ژي زستان ويه هاري سالي (1808) دا يه که سهرابزيه کاني سوپاي فره نسا يک له دواي يک بهره و نيسپانيا دهاتن، هه تا مانگي ماري نه رساله نزیکي سته هه زار سهرابز له نيسپانيا دا جېگړکړا، که نابليون له سوپاکي خوي دنيا بېوه ناماده يه، بريارو نه خشه کاني دان وکله کي له ودويه ر کيپي ناو بڼه مالي پاشايه تي نيسپانيا ورگرت، مارشال مورا که فرمانده ي له شکرکي (80) هه زار سهرابزي يو، هيرشي کرده سهر مه دريد، شارلي چوارم وهاوسره که ي گودي سهره تا بريار ياندا هلبين، به لام له وکاته دا خه لک پا پېښو و نه يانېشت نه مان هلبين له نارادخونزه ده دستگريان کردن، شپېه کان ده ستیان گېشته شان گودي و به بن يه زيبيانه نازاريانداو خستiane زيندانه وه، دواتریش پاشايان ناچار کرد ده ست له پاشايه تي بې فردينان بگوتنه وه، نه مه له (17/ي ماري سالي (1808) پوويدا، شش پوځ دواي نه مه، اته: له (23/ي ماري) دا، مارشال مورا گېشته پايتختي نيسپانيا، به لام نابليون پاشاي تازه فرديناني بهر سمي نه ناسي وداويکرد پاشاي تازه و پاشاي کلن و هه مو نه نداماني بڼه مالي پاشايه تي، بېن بې شاري بایون بولای خوي، نه مافي داوه ي ده سلاتداره يتي په هاي ده رپړني پای خوي له سهر نه مه به حقه ي خوي ده زاني، له (30/ي نيريلي سالي (1808) دا شارلي چوارم وگودي هوسره ي و فرديناني حوته م، پتکه وه چون بې بايون بولای نابليون.

به لام نابلیون داوايکرد همو شازاده کانی ئيسپانيا بين بۆنهم شاره چون مه دريد شله قاوه، ورده ورده مه به سستی نابلیون پرونیقوه، شو ده یویست دواي شهوی همو بنه ماله ی شانشینئ ئيسپانیای پاکیشئ شاری بایقن کرد، پروخانی شه مانه رابگه یه نیت و همو شه وانه ده سته سهر بکات وئینجا به هانه ی بکه ویتته ده ست وئیسپانيا بخته سهر ده سه لاتداریه تی فره نسا. له به روارئ (2/ی مایل) دا خه لگی مه درید دئی سوپای فره نسا پاپه پییون، مارشال مورا شو پاپه پینه ی شه لئانی خوین کرد، به لام شه و تروسکه سهره تاییه کانی ناگری شه پی ناوخرئ ئيسپانیابوو، نابلیون له گه ل بیستنی شه مه واله داو له وکاته ی تازه بنه ماله ی شانشینئ ئيسپانيا گه یشتبوونه ناو ته لاری نیشه جئ بوونی نابلیون وجه جالی و فره بالعییه کی زۆریوو، شارلی چواره م به گزچانه که ی داگژایه فردینانی حه و ته م وناپلیونیش له توپه ییدا به سهریدا شیراندن وگوتی: ده بین هه رنوکتان ده ست له ده سه لاتی خۆتان بکیشنه وه و چاره له ته ختی پاشایه تی ئيسپانيا بپوشن، من به فره مانپه وای ئيسپانيا بناسن. هه رواشی لیتات، چونکه شارلی چواره م وهاوسه رکه ی و فردینانی حه و ته م، به ده ست سوپای فره نساوه گرفتارییون، ئینجا نابلیون گوتی: بۆ پاراستنی ئاسایش و خزمه تکردن و خوشگوزهرانی ئیوه، پزگاتان پێتاده م بگه پنه وه ئيسپانيا، به لکو ده بین پاشاو²¹¹ شائن بچن له کۆشکی فونتن بلودابن، کۆشکی پرسن دوتالیرانیش که له والانسه دابوو بۆ فردینان و شازاده کانی تری دیاری کرد. شه م بریاره پاسته وخر جیبه جیکرا، چه ند پلاژیک دواي شه م له (10/ی مانگی مایل) دا نابلیون فره مانئ به براکه ی جوزیف کرد، که پاشای ناپولی بوو، بچیت بۆ مه درید و له سهر ته ختی پاشایه تی شو ولاته دانیشیت. مارشال موراش فره مانئ پیکرا بچیت بۆ ناپولی و بییته پاشای شو ولاته.

ئیمپراتۆری فره نسییه کان به وای شه وکاره ی زۆر به ئاسانی به ده سته وهات و په ته رده سستی بنه ماله ی پاشایه تی ئيسپانیای به ساویلکه یی هاتنه زۆر ده سستی و بین شه زیه تی زۆر ده سستی به سهر ئيسپانیادا گرت، زۆر دلخۆشبوو، به لام له پهر شتی چاره پواننه کراو، نه که هه ر ته نها سه باره ت به نابلیون، به لکو به لای همو شه ووپاوه که له ترس و له زیدا ده ژیان پهوداویکی گرنگیوو، شه ویش شه ووه بو یه که شه پی خویناوی له نیتوان سوپای فره نساو شۆپشگێپه پارتی زانه کانی ئيسپانیادا پهودا، بۆ یه که مجار نابلیون پوهه پوهی دوژمنیک ده بۆره که پێشینه ی لای شه و نه بوو، شو دوژمنه ی له میسرو سوریا شدا هاویشپوهی شه مه ی نه بینییوو.

گوندنشینه ئاستۆریه²¹²، توپه و خه خه ر به ده سته کان، شوانه پروت و په جاله کانی سیرامورفا، به تفهنگی ژهنگاوییه وه، سنعه تکاره کانی کاتالونی به نێزه ی درێژه وه (نابلیون که ناوی شه وانه ی نابوو، خوینپی) و فره مانپه وای په های شه ووپاوو و له به رامبه ریاندا سوپا مه زنه کانی پوسیواو نه مساو پروس به چۆکدا هاتبوون و به ده رپهرینی و شه یه که ئیمپراتۆری کۆنی له سهر کارلاده بردن وهی تازه ی له جیگایدا داده نانه وه (له ده ست کۆمه لئ (به ره لای ئيسپانیایی²¹³ هه راسان بیوو؟ به لام له وکاتانه دا نه نابلیون و نه هیچ که سیکیتی نه یانده زانی شه م ترۆپه (بین سه رویه رانه) یه که مین گره په لکه ئی ئیمپراتۆریه تی مه زنی نابلیون و له ناوی ده به ن.

211 - مه به ست له شارلی چواره م و کودوی هاوسه ریه تی. (و- فارسی)

212 - مه به ست له لایه نگرانی پاشایه،

213 - مه به ست له شوێن گێره کانی ئيسپانیایه که به شپوه ی پارتی زان شه ریان ده کرد. (و- کوردی)

کاتن ناپلین له سالې (1808) دا نه خشه ی داگیرکردنی نیسپانیای کیشاو دهستی پیکرد، هه میسه تیبینی یه ک پوودای میژوی دهرکد، که به پووکش ببوه جیگای گه شیبینی شو، نه میش نه وه بوو: پښک سته سال له مه و بهر لویسی چوارده هم که فهرانپه وایی فهرانسای دهرکد، نه وه یه کی خزی به ناوی فیلیپ کرده پاشای نیسپانیا و ناوبراو هه مان شو که سه بوو که پشته او پشته بته مالای شانشین بورینه کانی نیسپانیای لیکه و ته وه، له و پښکاره دا گه ل نیسپانیا، پتیشوازیان له و پاشا تازه یه کردو بهرگریان له ته ختی پاشایه تی فیلیپ دهرکد، هه رچه نده له و پښکاره شدا نیوه ی دهوله ته کانی شوروپا که و تنه شه ی له گه ل لویسی چوارده هه می فهرانسادا، بښه وه ی فیلیپ له سه رته ختی پاشایه تی نیسپانیا لایریت، له سه رته م بته مایه بچی ناپلین به گرتنه بهرچای پښکاریش له لویسی چوارده هم به هیتیربوو، ناتوانیت نه م بکات؟ بښه و نه توانیت شانشینیکي بښاپارتی له نیسپانیا دا دابه نرینیت و دروستبکات؟ جگه له مه ش پتویستی نه ده کرد وک لویسی چوارده هم شه پیش له گه ل شوروپا دا بکات له سه رته م کاره ی چونکه پتشته شوروپا خراب پښتیر ده سه لاتی خزی و پوسپاش ببوه هاوپه یمانی.

به لاهم ناپلین به شپوه یه کی گشتی دلی خزی به مه خښده کردو ته اویش به هله دا چووبو، شو نه یه دیه ویست درک به و جیا وازیه ی دانانی فیلیپ دویرین له سالې (1700) دا له گه ل دانانی جږزف بښاپارت به پاشای نیسپانیا له سالې (1808) دا بکات.

بازرگانان وکه شتی دروستکهران و نه رستکراته کان مه سه له ی دانانی فیلیپ به پاشای نیسپانیان به وپه ی خښی و شادی وه پتیشوازی لیکریدو، چونکه نه مانه ش وک لویسی چوارده هم وینای نه وه یان کردبو شو شوتانه ی نیسپانیا داگیر کردبوو ده بته ملکی فهرانسا، به لاهم شوانه هه له یه کی گوره یان کردبوو، چون نه مانه به کړی گشتی هه موریان دزی نه وه بوو سه رمایه ی بازرگانی و پشه سازیه کانی فهرانسا به بته شو شوتانه و فیلیپ پتتجه م ناچار کرابوو مافه کومه لایه تییه کانی هاوالاتیانی نیسپانیای بدات به هاوینشتمان کانی خزی، وات: فهرانسیه کان، هه روه ها نیسپانیا نه وکات باجی نه ده دا به فهرانساو ته نها نه وه نده بوو بته مالای بورینه کان و فیلیپ بته پاشای نیسپانیا، به لاهم له و پښکاره دا جږزف بښاپارت، له ژیر شاننلی پرشکوی پاشاکانی نیسپانیا دا ته نها فهرانپه وایه کی ساده بوو که له لایه ن ناپلین نه وه دانرابوو، به مانایه کی باشت، جږزف ته نها که سیکوو که له لایه ن ناپلین نه وه نه رکی نه وه ی پتسپتیردراوو که مارزی نابوری سه ر بریتانیا توندتر بکات و نیسپانیایش به شپوه یه کی پراکتیکی وک ژیر ده سه ته یه کی فهرانسی بښه رهینانی برژوازییه کانی فهرانسا دابینکاو زه مینه بښه نه م پره خستینیت، له نیسپانیا دا باش ده یانزانی هه له سه رته ی کوده تاکه ی (برومری سالی 1799) وه هه زاران سکااو خواست وداوا له لایه ن پشه کاران و به زازو... هیتری، فهرانسای خرابوونه به رده م ناپلین و نه مانه به رنامه ی نابوری خزیان له م دواپانه دا ناواخستبښه یه رده م ناپلین:

1- پتویسته بازار په کانی نیسپانیا تاییه ت به به رویوم وپشه سازیه کانی فهرانسا هه بته،

2- ده بښه دهوله تی نیسپانیا خوری مه په مرینوسه کان (له و پښکاره دا شو خوریه له دنیا دا هاوتای نه بوو بښچاکی) تاییه ت به کارخانه کانی فهرانسا بغرقتیت.

3- نیسپانیا به گشتی به تاییهت له ئەندەلوسدا، دەبێ هەموو جۆره کانی لۆکه بچیتریت، که بێ کارخانه کانی پستن و چینی فەرنسا نۆر زەرووری بوو و ناپلیۆن کپینی لۆکهی له بریتانیا قەدەغە کردبوو، هەریه فەرنسا بفرۆشیت.

سەرئەنجام، بۆ یاریده دانی هەموو پیشه سازانی نیسپانیاو بۆ گوندنشینەکانی ئەم خاکه که بژێوی ژانیان پاسته و خۆ و ناپاسته و خۆ وابهستی زۆری به بهرهممی مو و خوری ولۆکه وه بوو.

له هەندیک بهشی فەرنسادا که تا ئەوکاتهش به میرنشین لوكالی و خێلهکی مابوو نهوه، به تاییهت لهو شارۆچکانهی که خەریکبوو ئەو سیستمه کۆمه لایهتیه به ره و نه مان ده چۆه، هەموو کۆلاکه کان که په یوه ندی نزیکیان له گەل بریتانیاو شویتنه ژێر دهسته کانی نیسپانیا دا هه بوو، ملکه چی ناپلیۆن بوون، ئیت پاسته و خۆ بریتانیا شه پی راگه یاند له گەل نیسپانیا دا وه ک چۆن ئەو دورگانهی فەرنسا که له دنیا دا هه بوون ده چهنگی و درایهتی ده کردن له گەل نیسپانیا دا به هه مان شتۆه که وته جموچۆل، هەموو ئەو شویتانهی له دهست داگیرکردن و نۆلم و زۆری ناپلیۆندا توشی زیان ببوونه، ده ستیاندایه یاخیبوون و شۆشکردن دژی فەرنسا، گوندنشین و پیشه کارانی نیسپانیا هه ره له سه ره تاوه ئەوه یان سه لماند که ده توانن به ره نگاری فەرنسا ببه نه وه شۆشکێن؛ به لām په پوکەش له و نۆژانه دا ناپلیۆن له کاره کانی دا سه رکه وتوو. دیاریوو، بۆیه ده ستبه سه ره کانی نیسپانیا که له ژێر پاسه وانی پۆلیسه کانی فەرنسادا به ره و کۆشکه کانی فونتن بلوو والانسه، بران بۆ جیتنشینکردن له ویدلو جۆرتف بۆ ناپارتیش چو بۆ مه درید.

پاسته ناپلیۆنیان له هەندیک پوودای لاره کیش ناگا دارده کرده وه، له مانهش گوندنشین نیسپانیا به کان غه ره تی ئەوه یان کردبوو شه وانه دهسته دهسته هتیشکه نه سه ر بازرگانه کانی نیسپانیا بهی و گولله بارانیان کردبوون و کاتێ ئەمانه ده ستگیرده کران و گولله بارانی شه ده کران به بیدهنگی-یان به دروشم گوته وه به ره و مه رگ ده چوون، هه ره ها پاپۆرتی ئەوه شیان بۆ ناپلیۆن به رزکردبوو خه لکی مه درید دژی سه ر یازه کانی فەرنسا پاپه پیون و مارشال مورای فەرمانی به سه ر یازه کان کردبوو گولله بارانیان بکن، به لām خه لکه که هه لته ماتوون و چوونه ناو ماله کان و له په نه ره و ده رگا کانه وه ته قه یان له سه ر یازه کانی فەرنسا کردبوو، کاتێ سه ر یازه کانی فەرنسایش بۆ پاوه دوروانی ئەمانه چوونه ته ناو ته و ته لارو مالانه، نیسپانیا به کان تادواین فیشکه شه پیان کردبوو و ئینجا به شه په کتێرو مست و چنگه کپکه و ددان و ده رکژاونه سه ر یازه کانی فەرنساو شه پیکی خویناوی نۆر دیوار ده ستی پیکردبوو و ته نانه ت سه ر یازه فەرنسایشه کان ئەو شۆشکێنێه یان به رده دانه وه خوارێ بۆ سه ره سه ر ئێزه ی سه ر یازه کانی تری که له ده ره وه ی ئەو مال و ته لارانه دا پاوه ستابوون.

فەرنسایشه کان له یه که م هه نگاری گیشتنیان به سه ر خاکی نیسپانیا، هه ستیان به و کینه سۆزی و نه ته وه په رستی بهی خه لکی ئەو ولاته کرد، یه که یه کی سه ر یازی چووبوو ناو گوندیکی چۆل که پێشتر دانیشقوانی ئەو دێیه چنگیان وه چه نگه ل دابوو، له ناو خانوێکا که ته نها ژنیکی گنج و منداله کی تیدا مابوون، سه ر یازه کان، هه ندیک خوارنیشان ده ستکه وتوو، فەرماده ی ئەوه که سه ر یازیه که وتیۆ گومان و پێش ئەوه ی پێگا به سه ر یازه کانی بدات ئەو خوارنه بخۆن له و ژنه ی پرسیبوو تۆ بلتی ئەم خوارنه ژه هراوی نه کرابیت؟ بۆ ئەوه ی دلتیا بێنه وه ئەفسه ره که ژنه کی ناچار کردبوو پێشان ئەو که مێ له و خوارنه بخوات، ئەو ژنه جوتیاره ش بێ دوولتی داواکه ی ئەوی جێبه جێ کردبوو، به لām ئەفسه ره که هه ر گومانی مابوو به ژنه که ی گوته بوو ده بی هه ندیکیش له م خوارنه بده یته منداله که ت، دایکی منداله که ئەوه شی کردبوو، ئینجا سه ر یازه کان که وتبوونه خوارنی

نهوخراکه پاش ماوه يک دايک ومندالکهو سهربازه کانی خواردنه که يان خواردبوو به نازاريکی نږدوه مردن و فریودانه که سهری گرتبوو.

له پږزانی سهره تاييدا نه مجوره پووداونه سهربازه کانی فهره نسایي توشی سهرسو پمان کردېږوه، به لام پاش ماوه يک که من دڅخه که نارامېږوه که س نه وهی به لاهه سهرينه بوو و به شپوه يه کی ئاسايان وهرده گرت، ناپلیون سهری له م پووداونه نه ستورده بوو و نه واو هه راسانېبوو، ماوه يه کی دوو درېږی خایان تاله چوڼيه تی ئم شپه گه پشت.

به لام له که ل هه موو نه وانه شدا له نيره ی زستان به دواوه ورده ورده هه نډیک له دهوله ته دېږاوه کان به چاوی ئومیده وه سهری نه و توسکاييه ی ناگری کپوه کانی پهرينه يان ⁽¹⁴⁾ ده کرد، پروپاگنده ی پرچه کپوه نه وهی سوپای نه مسا بلاوېږوه، که س س سال به سهر شپه ی ئوسترلیتزدا تپيه پېبوو و نه مسا پشوی دابوو و برینه قوله که ی نه وشه په ی ساریږږوه، ئومید له دلی شانتشین نه مساو چینی برژواو نه رستو کراته کانداهه پیدابوو که خویان له چنگ زولمی ناپلیون بزگاریکن، جیگای ئاماژه یوکردنه له روسیاو هه نگاریاو بوهم و نه مسادا ترسی نه وه يان هه بوو فرمانپه وایی ناپلیون درېږه بکیشیت و نه مسا ناچاریتت ده ستوری مه ده نی ناپلیون په پړه وېکات، چونکه ئمه به مانای پووخانی یه کجاره کی سیستمی کونی پاشاو میره کانېوو.

ناپلیون پتی باشبوو هیڅی هاو په یمانیه تی روسیاو فهره نسا نیشان بدریت، هه تا له وکاته ی خه ریکی سهرکو تکر دنی شو پشگتپه کانی پهرينه یه خوی له هه رجوره جموجولیکي سهربازی نه مسا به ئاسایش ببینیتته وه، له پږزانه کانی نه وروپاییدا به پږزه وه به م شپوه يه يان ده نووسی، به پږز ئیمپراتوری فهرنسا له نزیکه وه هه نډیک له خه لگی ئیسپانیای دپنده دپنیتته وه سهر هوشی خویان، به لام نږد له دانیشتونانی ژیر ده سه لاتداریتی فهرنسا، به گوئی یه کترياندا ده چرپاندو به نه پنی ده یانگوت: سهر نه نجام ئم پږگه زه والی خوی بق په دابوو، هه تا نه وکاته ی پاگه ټندرا که هه ردو ئیمپراتوری روسیاو فهرنسا له پایزی سالی (1808) دا له فوردا چاویان به یه کتری ده که ویت.

(3)

ده مېکېوو ناپلیون ده یویست توندوتلی هاو په یمانیه تی ئیوان فهره نساو روسیا نمایشبکات، به لام له ناوه راستنی مانگی یږلېږدا، پووداویکی چاوه پواننه کراو هاته پیتش و ناپلیونی ناچار کرد په له له چاوپیکه ورتنی له که ل ئیمپراتوری روسیادا بکات، نه ویش نه وه بوو ژنرال دوپن که داگری کردنی خورئاوای ئیسپانیای پېسپېږدرا بوو، گه یشتبق نه دنده لوس و دوا ی داگری کردنی ودرېږه ی به پیتشپه ویه که ی خړیدابوو، به لام له پړه سوپا که ی له دهشت و بیابانیکي چوله وانی بې ئازوقه دا ببینیږوه و له هه موو لایه که وه ده سته ی بې ژماری گوندنشیننه پارتیزانه کانی ئیسپانی گه مار ټیاند او وه هیرشیان کردېږه سهر.

له (20/ی یولی) دا ژنرال دوپن له نزیکی بلن چه کی داناوه و خوی ته سلیم کردبوو، دیاره ئم پووداوه به مانای ده ست شلکردنی زولم و نږدی فهره نسانه بوو له سهر ئیسپانیا، به لام په نگدانه وهی ئم پووداوه کاریگه ریه کی که وړه ی له سهر نه وروپا جپه پتشت.

له شكري هه رگيز تېنه شكاوې ئيمپراتورۍ فەرهنسا شكستى خوارېدو، شكستك كه سهره كى نه بوو، به لام ديارو بهرجهسته بوو.

به بيستنى ئم هه واله ناپليون تورېدو بوو و دوپېنى بۆ دادگاىكردى سهرىازى نارد، ناپليون له مه سه له ى پوهشت وناكوك له گه ل نه خلاقد ا بۆچوونى تاييه تى خۆى هه بوو، به پراى نه و گه ووه ترين كارى ناكوك له گه ل نه خلاقد ا قبولكردى شتيكبوو كه به ليوه شاييه وه نه نجام بدرت، كاتى فەرمانده ى سهرىازى ناليوه شاهه كارويارى وابسته به جهنگ قبولېكن، ئم نه ناكوكه له گه ل نه خلاقد ا ده كړېدرت بۆ تاوان، ژنرال دوپن بۆ هميشه له بهرچاوى ناپليون كهوت، ئيمپراتور زوو هه ستنى به ناكامه خرابه كانى پوداوه كه ى بلن كرد، ئو له گه ل نه ووه يدا كه به خوين سارديه وه باسى زيانى بلنى ده كړو ده يگوت: له چاو مه زنى ئيمپراتور به ته كه يدا شتيكى چشه، به لام ده يزانى په نگدانه وه ى ئم ده بېته هۆى نه وه ى نه مسا زياتر په له بكات له پرچه ككردى خۆى، نه مسا پېى وابوو ناپليون ناتوانيت له دوولاره دريژه به بهر وه ى شه پكرى بدات، ئو وشه پره ى كه له خوارو ى ئيسپانيا دا هاتې پېش ده بوا له بهر وه ى دانوب دا لاواى بكات.

بۆرنگاگرتن له گومانى شه پكرى ده بوا ناپليون له نه مسا ى گه ياندا به ئلكسه نده ى روسيا خهريكى داگيركردى خاكه ژيړده سته كانى خزه لاتی نه مساده بيت وهاوپه يمانه كه شى، واته: ناپليون له خورثاوپه وه بهر وه ى ئينفاديت، ئم بهنچينى كۆبوونه وه ى هه ردو ئيمپراتورۍ فەرهنساو روسيا بوو له نارفورت.

ئيمپراتورۍ روسيا دواى پتكه و تنفامه ى تيليست، كه وته هه لومه رجيكى ناله باره وه، هاوپه يمانيه تيه تى كردن له گه ل ناپليون داو پساندنى په يوه ندييه كان له گه ل بریتانیا دا زيانى زورى به نه رستقكرات وتويژى بازركانى روسيا گه ياند، تيكشكانه كانى سوپا ى روسيا له فریدلند و تيليستدا ته نها به يه كه به دبختى ساده هه ژمارنه ده كرا، به لگو نهنگى وپيسوا ى بوو. تزار به پشتېبه ستن به به لینه كانى ناپليون كه به به سه رجوونى كات پنگا بۆ نه وه خۆشده كات، هه نديك له خاكى ئيمپراتور به تى عوسمانى بخريته ژيړ ده ستنى ئيمپراتور به تى روسياو به مه كه مى سيورى تويژى نه رستقكرات و بازركانه كانى ده دايه وه، به لام پۆزه كان ده پويشتن و ناپليونيش هېچ هه نكاوتكى له و په ووه نه نان، به پېچه وانه وه ورده ورده له پترسبورگدا پروپاگنده ى ئو وه بلاوبۆوه ناپليون هانى توركه كان ده دات زياتر دريژه به شه پره كه يان بدن له گه ل روسيادا.

له نارفوتدا هه ردو ئيمپراتورۍ روسياو فەرهنسا ده يانويست ئو مه رمانه ى به كاغه ز له هه گبه ده ييلوماسيه كانيا دا بوون، زياتر له دانوستانه كانيا دا وه كه به لگه بيخه نه پوو ولى دنيا بېنه وه، هه ردو ئو هاوپه يمانانه ئه يان ده زانى

خهريكى يه كتر فریودان بوون، هه ردوك لا يان له يه كترى به گومان بوون وپويستيشيان به يه كترى بوو، ئلكسه نده ر ناپليونى به كه سىكى ژور ژيړ ده زانى و ناپليونيش به ديپلوماسيه ت وروا ى ئلكسه نده ر سه رسامبوو، ئيمپراتورۍ فەرهنسى سه باره ت به ئلكسه نده ر ده يگوت: ئو په ك يۆنانى گوازاوه ى ئيمپراتور به تى بيزايس)، دووباره هه ردو ئيمپراتور له (27/ى ديسه مبرى سالى 1808) له نارفوتدا چاويان به يه كه كه وته وه به بهرچاوى كۆمه لى خه لكى تۆده وه به يه كتر يانه وه ماچكرو بۆماوه ى دوو هه فته كه پيكه بوون و له يه كترى جيانه ده بوونه وه پيكه وه له ناو سوپا ى، خۆشگوزهرانى و سه ما ديته كان وشاتر وشكار كردن و گه رانه كانيا دا پيكه وه بوون، ئه گه نه مساوييه كان ئم هه والى ان نه بېستبا به لا ى ناپليون وه جيگائى هه راسانى

بوو، به لآم نه گەر تورکه کان بڼ هه والیان له م چاوپیکه وتنه ی نیوان هم دوو نیمپراتوره هه با، به لای نه لکسه نده ره وه زږد گرنگه بوو.

له رماوه ی که که وته نیوان پڼکهه وتننامه ی تیلیست و نارفورت، سالیکی خایاند، نه لکسه نده ر بڑی مه علومبوو به لینی ناپلیون به وه ی خوره لاتنی بداته ده ست نه و خوره ناواش بخاته ژیر ده سستی خڑی، ته نها فریوداشنبوو، نیت نه وه پوون بیژوه که ناپلیون نه که مه ر پگای نه وه به تزار نادات قسته نتینیه بخاته ژیر ده سلائی خڑی، به لکو مولدافیا²¹⁵ والاسیش که به ته مابوو له ژیر ده سستی تورکه کاند ده ریښت، ناداته نه لکسه نده ری نیمپراتوری روسیا. له لایه کپتروه تزار نه وه شی ده بینی دوا ی (12) مانگ له ناشتی تیلیست، ناپلیون سوپاکه ی خڑی له و به شه نه گوازتته وه که پریارواوو بیداته وه پاشای پروس، واته: فردریک ویلهلم، به لآم نه وه ی به لای ناپلیونه وه گرنگبوو نه وه بوو هه تا کزتابی به شه پی پارتی زانه کانی ئیسپانیا نه هینیت خڑی له هیرشی نه گری نه مسا بیاریژیت، بڼ نه وه ی نه لکسه نده ریش له و پروه وه یاریده ی بدات، ده بی به لینی نه مه بدات هه رکاتن نه مسا هیرشی کرده سهر سوپای فهره نسا روسیا دڑی بوه سستته وه له گه لیدا بجه نکیت، نه سکه نده نه یده ویست په یمانیکی له مجوره به سستیت وجیبه جیبیکات، بڑیه ناپلیون ناماده بوو یاریده ی سهریازی روسیاییدات وه موو خاککی گالیسی هه تا ده گاته کارپات" ناوچه یکه له پزلونیا"، بداته نه لکسه نده ر، دواتر نوینه رانی دیاری لایه نگرانی ئیسلاو نوینه رانی (نه جومه نی میژوو نووسانی نیشتمانی ومیللی پوسی، زږد به سه ختی سهرزه نشتی نه لکسه نده ریان کرد به وه ی بڼ نه و پېشنیاره ی ناپلیونی قبولنه کردووه نه وه له باشه ی له ده ستداوه که نیت هه رگیز به ده ست نایه ته وه، به لآم نه لکسه نده ر پاش هه ندیک به رگریکردن له بڼ چوونه که ی خڑی دانی به هه له که ی دامیناو ته سلیمی پای نه رستزکراته کانی روسیابوو، چونکه نه م نه رستزکراتانه که دوو جار له سالی (1805 و 1807) سوپای روسیایان له به رامبه ر سوپای مه زنی فهره نسادا تیشکابوو، نه مه په یان به نه نگیه کی گوره هه ژمارده کردو به قبولکردنی پېشنیاره که ی ناپلیونیش بڼ نه لکسه نده ر نه م نه نگیه پاک ده بڼوه. له گه ل نه مانه شدا نه لکسه نده ر له ناپلیون ده ترساو هه زی نه ده کرد په یوه دنییه کانی له گه ل نه ودا بیچیرپښت، نه و به هاندانی ناپلیون که ده یو یست سوید ته مبن بکات له به رنه وه ی په یوه دندی له گه ل بریتانیا ده هه یه، له مانگی دیسیمبه ری سالی (1808) وه ده سستی کرد به شه پکردن له گه ل سوید، تزار هه موو خاککی فریلاند هه تا پوویاری تونیوی داگیرکردو خسته په سهر خاککی روسیا، نه لکسه نده ر ده یزانی به داگیرکردنی فریدلاندیش نه یوانیوه

توپه یی خاوه ن زه وییه فیوداله کانی روسیا هیوریکاته وه، چونکه نه مانه به رزه وه ندی خویان پڼگرنگتوره له داگیرکردنی خاککی پرپه فرو ساردی بېپیت، هه رچونځیگیت داگیرکردنی فریلاند به لگه یه کی تازه بوو به ده ست نیمپراتوری روسیاوه که پساندنی په یوه ندی له گه ل ناپلیوندا مه ترسیداره و زیانی زوری لیده که ویتته وه.

²¹⁵ - که به شی خوره لاتنی نه و ناوچه یه له سالی (1945) خرایسهر نوکرانیاو بوو به به شیک له سؤقیته مولدافیا و والاسی: دوو ولاتی دانوبن نه مری که وتونه ته سهر خاککی رومانیا.

تالیران به نهیانی بۆ یه که مچار له گه‌ل ئه‌لکسه‌نده‌ردا که وته‌ قسه‌و به‌وه‌ ئامۆزگاری کرد خۆی له‌ به‌رامبه‌ر به‌رزه‌ فیه‌که‌ی ناپلیۆندا پابگریت و به‌مه‌ش خیانه‌تی له‌ ئاغا که‌ی کرد، دواتر پاساو هێنانه‌وه‌ی تالیران له‌ په‌فتاره‌ی ئه‌وه‌ بوو گویا هۆی کردنی ئه‌م کاره‌ی ئه‌وه‌ بووه‌ له‌ چاره‌نووسی فه‌ره‌نسا ترساوه‌و هه‌ستی کردوه‌ ئه‌و خۆ به‌ زلزانی و سه‌رکێشیه‌ له‌ سنوور به‌ ده‌ر سه‌یه‌ی ناپلیۆن فه‌رنسا به‌ره‌و هه‌لدێر ده‌باته‌وه‌، ئه‌م ده‌سه‌یسه‌ یازه‌ پیره‌ ^(١٦). سه‌ره‌تا ئاوا له‌ گه‌ل تزار ی پوسیادا که‌ و تبق قسه‌، که‌ جۆره‌ پێه‌ لاگرتنیک‌ ی پێوه‌ دیاره‌ (گه‌ل فه‌ره‌نسا شارستانییه‌، به‌لام فه‌رمانه‌ وه‌ی نییه‌، فه‌رمانه‌ وه‌ی پوسیاش شارستانییه‌، به‌لام میله‌ ته‌که‌ی هه‌وتیه‌، بۆیه‌ پێویسته‌ فه‌رمانه‌ وه‌ی پوسیا له‌ گه‌ل میله‌ ته‌ی فه‌ره‌نسادا یه‌ک بگریت)

ده‌لێن تالیران به‌ درۆژیایی ته‌مه‌نی خۆی ئاغا که‌انی خۆی فرۆشتبوون، ئه‌و پۆزگاری دیرکتواری به‌ ناپلیۆن فرۆشتن، ئیستاش له‌ ئارفورتدا ناپلیۆن به‌ ئه‌لکسه‌نده‌ر ده‌فرۆشیت و دواتریش ئه‌لکسه‌نده‌ریش به‌ بریتانیا، به‌لام به‌وه‌ی ناویراو بریتانیاشی به‌ که‌سیتر نه‌فرۆشت، هۆکه‌ی ئه‌وه‌ بوو بریتانیاییه‌کان ته‌نها که‌سانیک‌یوون که‌ کپاری ئه‌ویوون، ئه‌گه‌رچی تالیران ئۆججار رۆجی خۆی ده‌خسته‌ مه‌ترسی، دواتر به‌های خۆی له‌ ئه‌لکسه‌نده‌ر وه‌رگرت، هه‌رچه‌ند ئه‌وه‌نده‌ شنه‌بوو که‌ ناویراو چاره‌ پوانی ده‌کرد، به‌لام جینگای گرنگیه‌ لێره‌دا ئاماژه‌ به‌م دوخاله‌ بکه‌ین.

یه‌که‌م: ئه‌و شتانه‌ی که‌ له‌ سالی (1808) دا ورده‌ ورده‌ ببوو جینگای دنیگه‌رانی له‌ لای مارشال و کار به‌ ده‌سته‌ بالا که‌انی ده‌وله‌ ته‌ی فه‌ره‌نسا، له‌ هه‌موو که‌س زیاتر درکی پێک‌ردبوو،

دووه‌م: ئه‌لکسه‌نده‌ریش په‌ی به‌ و پاستیه‌ برده‌که‌ ئیمپراتۆریه‌ ته‌ی ناپلیۆن به‌ پێچه‌ وانه‌ی ئه‌وه‌ی به‌ پوکه‌ش دیاره‌، نه‌ ئه‌وه‌نده‌ پته‌و و درۆخایه‌ نه‌ نه‌ ئه‌وه‌نده‌ش یه‌ کگرتو و خۆپاگر، بۆیه‌ ئیمپراتۆری پوسیا له‌و پێشنیاره‌ی ناپلیۆن کردی که‌ سه‌باره‌ت به‌وه‌ بوو ئه‌گه‌ر نه‌مسا ویستی له‌ گه‌ل فه‌ره‌نسادا شه‌ پکات ده‌بێت پوسیا دژی ئه‌مه‌ بوه‌ سستیه‌ وه‌، نازاری بوو، له‌ کاتی گفتوگۆکردن له‌ سه‌ر ئه‌مه‌ ناپلیۆن توپه‌ بوو و کلاوه‌ که‌ی خۆی به‌ زه‌ویدا کێشاو به‌ پیلانان که‌ و ته‌سه‌ری، ئه‌لکسه‌نده‌ر له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌م په‌فتاره‌ نابجێیه‌ی ئه‌ودا گوتی: تۆ توپه‌ و تۆسنی و منیش شه‌ پانگیز... یان ئه‌وه‌تا به‌ لۆژیک ویه‌ لکه‌ بابدیوین- یان من ده‌پۆم)

هاو په‌یمانیه‌ ته‌ی له‌ نێوان پوسیاو فه‌ره‌نسادا هه‌رمابوو، به‌لام ناپلیۆن نه‌یده‌ توانی دلی خۆی پێخۆش بکات، له‌ پوسیادا هه‌موو لایه‌که‌ هه‌ست و خوشتیان پاگرتیو داخوا دانیشتنی ئارفورت، به‌ خێر کۆتایی دیت- یان نا، ئایا ناپلیۆن چوار مانگ له‌ مه‌وه‌ر به‌ نه‌ماله‌ی پاشایه‌ ته‌ی ئیسپانیای بانگه‌یشتکردن بۆ بایون وه‌لیدا ده‌ست به‌ سه‌ری کردن، ئه‌لکسه‌نده‌ریش ده‌ست به‌ سه‌ر ده‌کات؟ کاتی ئیمپراتۆری پوسیا له‌ ئارفورت گه‌راپه‌وه‌، ژنرالیکی پیری پروسی به‌ پاشاکاوی به‌ شیوه‌ یه‌کی به‌ پوکه‌ش کاره‌کان سه‌ر که‌ و توانه‌ دیاربوون، به‌ درۆژیایی ئه‌وه‌ما وه‌ی هه‌ردوو ئیمپراتۆر له‌ ئارفورتدا پێکه‌وه‌ بوون، پاشا که‌انی که‌ ناپلیۆن داینا بوون وه‌موو میرو فه‌رمانه‌ وه‌ واکانیتر له‌ وه‌ یه‌وه‌ ندییه‌ توندوتلێی نێوان ناپلیۆن و تزاری پوسیا چێژیان ورده‌ گرت، به‌لام کاتی ئیمپراتۆری فه‌رنسا له‌ ئه‌لکسه‌نده‌ر جیا بۆوه‌، مه‌لول و غه‌مبار بوو، ئه‌و ده‌یزانی ئه‌و پاشایانه‌ی خۆی داینا بوون و میرو فه‌رمانه‌ وه‌ واکانی ژێرده‌ستی، خۆشیان بریایان به‌ پایه‌ داری ئه‌و هاو په‌یمانیه‌ تییه‌ نییه‌، ته‌نانه‌ت نه‌مسا ش باوه‌ی به‌ مه‌نه‌بوو، بۆیه‌ ده‌بوا هه‌رچی زووتره‌ کێشه‌ی شۆرشگێزه‌ یاخیه‌ که‌انی ئیسپانیا، یه‌کلایی بکاته‌وه‌.

(4)

له وکاته دا ناپلیون (100) هزار سربازی له سرخاکی نیسپانیادا هه بوو، فرمانیدا (150) هزار سربازیت پر وانه ی نیسپانیا بکړیت، شورشی گوند نشینه کان پوځ به پوځ به رفراوانترو به گورترو ده بوو، به زار ووهی نیسپانی که پتی ده لاین گریلا، به وانه ی شه پی بچو کدیت، یو تیکه یشتن له و پو ودا وانه ی که له ولاتدا پرویده دا ته و او کاریگر یوو.

نه و شه په که له لایه ن گوند نشین و سرخیل و شوان و... هیترو ده دکر، زوړ زیاتر له شه په که ورو کانی سوپای فهرانسا ناپلیونی هراسان کړد بوو، دوی ملکه چکر دنی پروس، به رنکار یو ونه وهی سره سختی شور شگرتو کانی نیسپانیا به شتو په کی سر سوپهینه رانه زیادیدو و هیچ کات ناپلیون وینای نه وهی نه ده کړد نه و ناگره ی پارتی زانه کانی نیسپانیا شا و درېده بکیشیت و نه گری نه وه هه بوو کاریگری له سر نیمپراتور جیبلیت له سرکه شی له خرابی بوونی که من بسرنیترو، به لام کاریگری له سر که سیکي وه نیمپراتور ناپلیون، که نه وروپای خستو ته ژر ده سالاتر یه تی خوی، که مېوو،

ناپلیون به وهی متعانه ی به یاریده ده رانی سربازی پوسیانه بوو وده یزانی نمسا ده یو ویت هیرشی بکاته سر، له کوتای پایزی سالی (1808) دا له وکاته ی ته و او که له یی ببوو، له ده ست پارتیزانه گوند نشینه دز توو چلکانه کان وکوتبو جوش، بوقخی چوو بقی نیسپانیا.

له وکاته دا بریتانیاییه کان توانیو یان له پایته ختی پورتو گال دابن و سوپای فهرانسا له ویدا تیکبشکتن، نیت پورتو گال په ک پایه گای سربازی فهرانسا نه مابوو، به لکو بریتانیایی بوو. فهرانسیه کان ته نها سر ووی نیسپانیا هتا پوویاری نابریان له ده ستدا مابوو، نیسپانیا له شکرتی که به چک و تفاقی بریتانی ساز کړد بوو و ناپلیون له گال نه و له شکره تازه په ی نیسپانیادا که و ته شه پو له (10/4) ی توفه مېری سالی (1808) دا له درېوړگوسدا تیکشکاندن، به هوی دوشه پی ترو ده که دواتر پوویدا، نیت له شکری نیسپانیا ته و او له به ی چوو.

له (30/3) ی توفه مېر دا ناپلیون به و مه درید که و ته ری، جیکای و به یر هینه و به که ناپلیون بقی زالبوون به سر نیسپانیادا سوپای پو لونی که خوی دوستی کړد بوو هینا بوو و له گال سوپای فهرانسا دابوو، به فهرمانی ناپلیون پو لونییه کان ملی شور شگرتو نیسپانییه کانیا ن ده پاندو به یی شرمانه سرکونی پاپه پینه کانی نیسپانیان ده کړد.

ناپلیون به نه مانه ی ده گوت: بوسه به خوی و هر گرتنی پو لونی پتویسته لیوه شاوه یی زیاتر نیشاندې و نیستا پو لونییه کان له کوششی نه و دابوون به دا گری کړدنی نیشتمانی نیسپانیاییه کان نیشتمانه که ی خویان نازدیکن، له (4/4) ی دتسمبری سالی (1808) دا ناپلیون که یشته مه درید، پایته خت به خاموشییه کی مه رگبار وه پتیشوای له نیمپراتور کړد، نیمپراتور ده سته جی له مه دریدو سرتاسه ی نیسپانیادا حکومتی سربازی پاگه یاندو دادگای سربازی دوست کړدن، نینجا هیرشیکر ده سر بریتانیا. واده اته به رچاو که نیت سر به خوی بوونه وهی نیسپانیا جارتیکتر له ده ست چوه و چنده فشاری زیاتر ده خرایه سر نه و میلله ته به رنکاری بوونه و یان دژیه سوپای فهرانسا به هیز تر ده بوو.

شاری ساراگوس که سوپای فهرانسا که مارزی دابوو، چنده مانگیک به رگریان کړد، مارشال لان چوارده ووی شاری گرتبوو له (27/4) ی په نایه ی سالی (1809) دا چوه و ناو نه وشاره و ده داگری کړد، نیت له وشاره دا پو وادی واده اته پتیش که پیشینه ی نه بوو، هه موو مالیک ببوو سرباز که، سوپای فهرانسا ناچار بوو هه موو هژده ته و یله کادین وشوینه کانی تری نه م شاره

به‌شهری ده‌ست‌ویه‌خه داگیریکن، ثم کوشت وکوشتاره دپدانه‌یه سن هفتی‌ی‌خایاند، نو‌وشاره‌ی که تا نو‌وکاته‌ش به‌ره‌نگاری ده‌کرد، سه‌ریازه‌کانی مارشال لان، ژن و مندالیان ده‌گوشتن و ده‌سستیان له‌هیچ نه‌ده‌پاراست، به‌لام ژن و منداله‌کانیش هرکه بواریان بۆده‌په‌خسابا سه‌ریازه‌کانی فیره‌نسیان ده‌کوشتن، سوپای فیره‌نسا (20) هزار شۆرپشگپو (32) هزار هاوالاتی نو‌وشاره‌یان له‌ناویردن و په‌شه‌کوژیانکردن.

مارشال لان، نو‌وسواره بیتاک‌ی له‌دنیا دا له‌هیچ نه‌ده‌ترسا، نو‌ه‌فسه‌ره‌ی که له‌مه‌ترسیدارترین شه‌په‌گانی ناپلیوندا به‌شداری کردبو و نه‌یده‌زانی به‌زه‌یی و ده‌ستپاراستن چیه، له‌بینینی نو‌ه‌موو تهرمه که له‌سه‌ره‌موو مال و کولان و شه‌قام و سه‌ریان و به‌ریاییه‌کاندا که و تبوون، که و ته‌له‌ریز و له‌وکاته‌ی که به‌کولانه‌کانی نو‌وشاره‌دا ده‌پۆیی به‌وسه‌ریازلنه‌ی ده‌ووبه‌ری گوت: چ شه‌پنکه حه‌یفه مرۆف ناچار بکرت میلیه‌تیکي ئاوا ئازا بکوژیت، ثم سه‌رکه‌وتنه جگه‌له‌هیتانی په‌زاره و سۆز چ کاریگه‌ریه‌کی تری هه‌یه؟

گه‌مارۆدان و داگیرکردنی شاری ساراگوس له‌لایه‌ن سوپای فیره‌نساوه کاریگه‌ری و په‌نگدانه‌وه‌ی له‌ه‌موو نو‌ه‌وپا به‌گشتی و نه‌مساو هه‌موو ده‌وله‌تانی ئه‌لمانی نه‌ژاد به‌تایبه‌تی جیه‌تیش، نو‌و به‌رگریه دلێزانه‌ی ئیسپانییه‌کان به‌سه‌ر دانه‌وه‌اندنیان، کاریگه‌ری ته‌واوی کرده‌سه‌ر شه‌رمه‌زاری و ملکه‌چی بۆ ناپلیون و ورو ته‌کانی به‌دلی ئه‌مانه به‌خشی، ناپلیون ده‌وله‌تی داگیرده‌کردن، به‌لام نه‌یده‌توانی تاماوه‌یه‌کی دوو درۆ چینی برژوازی و لاته‌ژیر ده‌سته‌کانی به‌بن کاردانه‌وه به‌یلتیه‌وه، برژوازیه‌تی نو‌ه‌وپا که به‌ده‌ستی خودی ناپلیون ته‌واو که و ته‌سه‌ری و له‌کوت و به‌ندی میرو شانشینه‌کانی پزگاری بوو و که و تبو سهر پتگای به‌ره‌و پی‌شچوون و ئازادی سه‌رمایه، ئه‌میش به‌تقره‌ی خۆی ده‌بوو پتگاچاره‌یه‌کی تازه بدۆزته‌وه بۆ پزگاربوونی له‌م گیرۆده ئابورییه، که سیاسه‌ته‌کانی ناپلیون له‌دولاوه قشاری کردبو‌سه‌ر، هرکه و رده‌ورده پا‌په‌ینه میلییه‌کان دۆی ناپلیون لێره‌وله‌وئ زیادبانه‌کرد ئه‌مه هه‌مان نو‌ه‌وپتگا چاره‌یه‌بوو که برژوازی نو‌ه‌وپایی له‌م گرفته ئابورییه ده‌ریازده‌کرد، پرینجکی نو‌و به‌رگریه میلییانه هه‌رله سالی (1803) وه به‌دیاره‌کوتن، له‌و شویتانه‌ی که له‌ژیر ده‌سه‌لاتی ناپلیوندا بوون، به‌لام له‌سالی (1813) دا له‌هه‌موو نو‌و لاتانه‌دا وه‌ک ئاگرکی مه‌ترسیدار گروکلپه‌ی په‌یدا کرد، ناپلیون له‌سالی (1806) دا ته‌نانه‌ت پیش تیکشکانی پروسیش نو‌وه‌ی نیشاندابوو که بچوکتین هه‌ولدان بۆ به‌هێزکردنی گیانی نه‌ته‌وه‌یی له‌ناو دلی میلیه‌تی ئه‌لماندا، چۆنچۆنی به‌ره‌په‌چی ده‌داته‌وه، هه‌ر له‌دوای پتگه‌و تننامه‌ی ناشتی تیلیست، ناپلیون وای بیرده‌کرده‌وه ده‌توانیت له‌ته‌واوی شانشینه‌کانی ئه‌لمانی نه‌ژاد دا چۆنی بویت و ابکات.

ناپلیون نه‌یده‌زانی که فیخته ^(iv) له‌به‌رلیندا له‌گه‌ل وانه گوتنه‌وه‌کانی خۆیدا توانج و پلاری نیشتمان په‌روه‌رانه باسه‌دکات، نه‌یده‌زانی له‌زانکۆکانی ئه‌لمانیا دا ده‌سته و گروپ دروستده‌بن، هه‌رچه‌نده تانه‌وکاته‌ش نه‌ده‌وێران دۆیه فه‌رمانه‌په‌وا سه‌ره‌خته‌که‌یان پا‌په‌ن، به‌لام به‌نه‌یتی کینه‌و نه‌فره‌تیان له‌وه‌ له‌دل گرتبوو، ناپلیون په‌ی به‌م راستیه نه‌بردبوو. ئه‌گه‌رچی برژوازیه‌کانی ده‌وله‌ته‌کانی به‌نه‌ژاد ئه‌لمانی، له‌هیتان و جیه‌جیه‌کردنی قانونی مه‌دنی ناپلیون و نه‌هیشتنی پۆمی میرو شانشینی دلخۆشبوون، به‌لام به‌رگه‌ی سته‌می سیاسی و مالی فیره‌نسیان نه‌ده‌کرد، که یاجی

217 - فیخته، یوهان کوئیپ (1762-1814) فه‌له‌سوفکی ئه‌لمانیو قوتابی کاتو مامۆشای شینگه، سه‌ره‌تا فه‌له‌فه‌ی نو‌و به‌شیکوو له‌فه‌له‌فه‌ی کانت، به‌لام له‌کۆتا دا بووبه‌ه‌ک فه‌له‌سوفی نایدیالی په‌ها.

خوێندانیشتیان ددها، واته ده‌بوا ئەلمانیه‌کان ببوونا سه‌ریاز له‌سوپای مه‌زند، به‌لام ناپلیۆن ئەمە‌ی نه‌ده‌زانی و نه‌یده‌ویست به‌شزانیت.

له‌ئارمورتدا، شانشینە‌کانی ئەلمانیا و هاوسه‌ره‌کانی ئه‌وان، به‌پیتی گوته‌ی ئه‌وکه‌سانە‌ی له‌ویدا‌بوون، پێک وه‌ک تۆکه‌رو کۆیله‌ی نه‌ریاییکی توپه‌و تۆسن وایه‌و، ئه‌و تۆکه‌رو کۆیله‌ی بۆ ماچکردنی ده‌ستی ناپلیۆن به‌په‌رۆشبوون و ئیمپراتۆریش ده‌ستی بۆ به‌رزده‌کردنه‌وه‌ تاماچی بکه‌ن.

داوا له‌گوته‌ی شاعیری که‌وره‌ی ئەلمانیا کرابوو، جارێک بچیت بۆ سه‌ردانی ناپلیۆن، ئاکام که‌ناپلیۆن له‌ئارمورتدا پێشوازی له‌گوته‌ کردو بیری چۆه‌ کورسییه‌ک بۆ دانیشتنی ئه‌و شاعیره‌ په‌ره‌دا‌بنیت، به‌لام کاتی ناپلیۆن ده‌ستخۆشی له‌نووسینی کتێبی فارتیری ئه‌وکرد، گوته‌ له‌خۆشی وشادیدا بالی کرتن، به‌کورتی چینی بالای کومه‌لایه‌تی ئەلمان که‌ناپلیۆن هه‌ر له‌گه‌ل ئەوانه‌دا په‌یوه‌ندی هه‌بوو، ته‌نانه‌ت که‌میکیش نا‌په‌زایان ده‌رنه‌به‌ری، میله‌تێکی بێده‌نگ و ملکه‌ج بوون له‌به‌رامبه‌ریدا، ئه‌و هاوالانه‌ی له‌نه‌مساوه‌ش ده‌گه‌یشتن پۆژ به‌پۆژ هه‌راسانه‌که‌رته‌ربوون.

له‌نه‌مسادا پروپاگه‌نده‌ی ئه‌وه‌ پلۆیبه‌ووه‌ ناپلیۆن ته‌نها ده‌توانیت به‌یه‌ک ده‌ست شه‌ریکات، چونکه‌ ناچاره‌ به‌ده‌سته‌که‌ی تری باری گرانی شه‌ری ئیسپانیا دا‌بن بکات، له‌نه‌مسادا ده‌یانزانی ناپلیۆن به‌هیچ نرخێ پزانی نابیت ده‌ست له‌ئیسپانیا شلېکات وحه‌زی ئه‌و ته‌نها له‌به‌رنه‌وه‌نییه‌ پانتایی ژۆر ده‌سه‌لاتی ئیمپراتۆریه‌که‌ی زیادبکات، به‌لکو لایه‌نی تری هه‌ن و له‌به‌ر ئەمە‌ بۆماوه‌یه‌کی دوورو درۆژ له‌ومه‌له‌که‌ته‌دا ده‌میڤته‌وه‌، له‌و پۆژانه‌دا سیاسه‌تی که‌مارۆدانی ئابووری سه‌ر بریتانیا له‌ژۆر فەرمان و پێنمایه‌یه‌کانی ناپلیۆندا توندو تیژتر ده‌بوون، به‌چاوپۆشیش له‌شیوه‌ دورگی ئیجری که‌بریتانیا له‌هه‌ندێک له‌و‌خاکه‌دا جێگیرببوو، به‌مانای ئه‌وه‌ی سیاسه‌تی سه‌ره‌کی وئامانجی ناپلیۆن درۆژه‌دانبوو به‌سیاسه‌تی که‌مارۆدانی ئابووری⁽¹⁸⁾ سه‌ر بریتانیا.

(5)

خیانه‌تکردن- یان به‌لانی که‌مه‌وه‌ گومانی خیانه‌تکردنی تالیرانی پاره‌په‌رست و فوشه‌ی جاسوس، واته‌: ئه‌و دوو بێشه‌ره‌فه‌ ته‌واو بیه‌و هۆی ناپلیۆنیان به‌ئهن‌دازه‌ی ئه‌گه‌ری شه‌پ له‌گه‌ل نه‌مسادا جه‌نجال کړدبوو، چونکه‌ ئاگاداری ئه‌وه‌شبوو مارشاله‌کانی له‌ئیسپانیا‌دا بێبوونی ئه‌و نیوه‌ی وده‌ توانای خۆیان له‌ده‌سته‌ده‌ن، به‌ئومیدی براکه‌ی جۆزف، که‌به‌بن خۆی که‌ستیکی ده‌سته‌وه‌ستان وه‌یچ بوو، ئیسپانیای جێهێشت و بۆخۆی گه‌پایه‌وه‌ پاریس و فەرمانی به‌هه‌موو وه‌زیره‌کانیدا له‌کۆشکی توپلدا کۆبېنه‌وه‌، ئینجا له‌پوژی(28/ی پینایه‌ری سالی 1809)دا به‌توپه‌یه‌یه‌وه‌ تالیرانی سه‌رکۆنه‌کردو سزایدا، ناپلیۆن به‌مجۆره‌ پوویکرده‌ تالیران وئهم گوتانه‌ی ئه‌و به‌ناویانگن: (ئه‌ی دز، تۆدزی، تۆ پیاویکی بێ باوه‌پێ! تۆ باوه‌پت به‌خوانیه‌! تۆ به‌دریژایی ته‌مه‌نی خۆت سه‌رپێچیت له‌ئهرکه‌کانی خۆت کردوه‌، تۆ هه‌موو لایه‌کت فریوداوه‌ و خیانه‌تت به‌هه‌موو لایه‌که‌کردوه‌، هیچ شتێک لای تۆ په‌رۆژ نییه‌، ئه‌گه‌ر بۆتکرایا باوکیشت ده‌فرقشت...، بۆچی من، تۆم بۆ مه‌یدانی

¹⁸ - ئیزه‌دا که‌ده‌لێن که‌مارۆی ئابووری، ده‌قاده‌ق به‌مانای که‌مارۆی ئابووری به‌شوازی شه‌مرۆتیه‌، به‌لکو به‌مانای پێکا‌کرتن له‌ئالو‌کۆژی ئابووری بارزکانیه‌ له‌کە‌ل ئه‌و ولاده‌دا.

مه‌شقی‌کردنی کاروزل²¹⁹ نه‌نارد؟ نه‌تل پټک وه‌ک بۆگه‌نی گزده‌وی ناوری‌شمی ناو پټلاو (ایت) ناپلین ته‌واو ئاکاداری خیانه‌ته‌کانی تالیران نه‌بوو، ده‌نا ده‌ستبه‌جین فه‌رمانی گولله‌بارانکردنی ده‌رده‌کرد، به‌لام نه‌و کاری گزنگتری له‌پیشبوون، تابه‌که‌سیکی به‌سک ومانگ خیانه‌تکار خه‌ریکی‌ت، نه‌ویش نه‌وه‌بوو شه‌پکردن له‌گه‌ل نه‌مسادا بووه‌هوی که‌مکردنه‌وی مه‌په‌شه‌کانی خوی له‌سه‌ر تالیران.

له‌ئیسپانیادا له‌ژێر زه‌بره‌ به‌هێزه‌کانی سوپای فه‌ره‌نسا نیمچه‌ وێراننبوو، بۆجاریکی‌تر شۆپشی گوندنشین‌کان وپا‌ه‌پینی شاره‌کان له‌هه‌موو لایه‌که‌وه‌ سه‌ری هه‌لدا‌یه‌وه‌، بۆ نه‌وه‌ی ئیتر هه‌رگیز خامۆش نه‌پیتته‌وه‌، نه‌و خه‌لکانی که‌له‌زه‌وییه‌وه‌ شین ده‌بوونه‌وه‌ له‌زه‌ویشدا خۆیان هه‌شارده‌دا- یان به‌واتایه‌کی‌تر له‌زه‌وی هه‌لده‌قولان، سوپای (300) هه‌زار که‌سی ناپلی‌نیان شه‌پزه‌ کردبوو، به‌لام له‌وکاتانه‌دا ئیمپراتۆری فه‌ره‌نسا به‌قته‌ نیوه‌ی نه‌و سوپایه‌ی هه‌بوو له‌لایه‌کی تره‌وه‌ سه‌ریازی مه‌شقی‌ده‌کردن وئاماده‌ی شه‌پی نه‌مسابی ده‌کرد، به‌گرتنی خه‌ک بۆسه‌ریازی له‌خاکی فه‌ره‌نسادا توانی (100) هه‌زار سه‌ریاز دا‌بین بکات، نه‌مه‌ جگه‌له‌وه‌ی له‌و شوێنانه‌ی که‌وتبوونه‌ژێر ده‌سه‌لاتی خوی وه‌شانشینه‌کانی به‌په‌گه‌ز نه‌لمانیدا فه‌رمانیدا (100) هه‌زار سه‌ریاز بۆ نه‌و کۆبکه‌نه‌وه‌، نه‌مانه‌ش به‌بن هیچ نا‌په‌زایی وپرتو بۆله‌یه‌ک فه‌رمانه‌کی نه‌ویان جێبه‌جێکرد، ئینجا له‌نیوان سه‌ریازه‌ کۆنه‌کانی خوی به‌تایبه‌ت نه‌وانه‌ی متمانه‌ی پی‌یوون (110) هه‌زار که‌سی هه‌ل‌ئازاردو (70) هه‌زار سه‌ریازی‌شی له‌مانه‌ نارنبۆ ئیتالیا، بۆنه‌وه‌ پنگا له‌ئه‌گه‌ری هێزی نه‌مسا له‌وشوێنه‌دا بگرن، به‌مجۆره‌ نه‌و له‌به‌هاری سالی (1809)دا زیاتره‌(300) هه‌زار سه‌ریازی ئاماده‌ی له‌ده‌ستدا‌بوو بۆ په‌و په‌و بوونه‌وه‌ی شه‌پی نه‌گه‌ری نه‌مسا، نه‌مساب له‌لای خۆیه‌وه‌ هه‌موو هێزه‌کانی خوی ته‌یارکردبوو، له‌ده‌ریاری ئیئتناو هه‌موو نه‌و برژوانی و نه‌رست‌کراتانه‌ی به‌ریاکه‌ری نه‌م شه‌په‌بوون، له‌گه‌ل یه‌کدا کۆکیوون، نه‌شراف وه‌رست‌کراته‌کانی هه‌نگاریاش نه‌م جاره‌یان وه‌فاداری ته‌واوی ته‌خت و تاراجی پاشابوون، له‌پاستیدا مه‌سه‌له‌ی به‌رگری‌کردن ببوو ئامانه‌تییکی پی‌وون له‌نیوان هه‌موو ئامانه‌دا هاویه‌شبوو، نه‌م ئامانه‌ته‌ پی‌وژه‌ش پ‌ژیمییکی سروا‌ژیو که‌پانتایی سنووری نه‌و له‌سه‌ر نه‌خشه‌ی جوگرافیایی به‌زه‌حمه‌ت دیاری‌ده‌کرا، له‌په‌وی سیاسیه‌وه‌ به‌هوی سن شه‌پی ئاکام خراپی (1794و 1797 وه‌-1800 و 1805) به‌سه‌ختی هه‌له‌پ‌ژاو بن سه‌روبه‌ره‌ببوو، ئاوه‌دانترین خاکی بنه‌ماله‌ی شانشینی هابسبورگ درابۆ فه‌ره‌نسا، برژوانی سته‌تکار که‌که‌لکی له‌گه‌مارۆی ئابووری سه‌ر بریتانیا وه‌رده‌گرت، له‌ئیمپراتۆریه‌تی نه‌مسابدا نۆر کاریگه‌ری په‌یدانه‌کردبوو، بۆیه‌ نه‌وشه‌په‌ی له‌سالی (1809)دا له‌لایه‌ن نه‌مساوه‌ به‌ریاده‌کرا، زیاتر لایه‌نی میلی په‌یدا‌کردبوو، به‌واتایه‌کی‌تر به‌هوی گه‌مارۆی ئابووری سه‌ر بریتانیا تو‌ژی به‌کاره‌ینی کالو با‌زێگانه‌کان فشاریان که‌وتی‌سه‌ر وه‌مه‌ش ببوه‌هوی نه‌وه‌ی شه‌پی نه‌مسا لایه‌نی جه‌ما‌وه‌ری وه‌ریگرت.

له‌نه‌مساو نه‌لمانیدا نه‌وه‌یان دووباره‌ ده‌کرده‌وه‌که‌ دا‌وین تیشکی پرشنکی خۆر له‌ئیسپانیاره‌ به‌دیاره‌که‌وت، هه‌موو دنیا که‌وتبوونه‌ چاوه‌پوانی، ناپلین به‌خۆیی و سن مارشال به‌توانایه‌وه‌، واته‌ لان و دا‌و و ماسناوه‌ ئاماده‌ی شه‌پبوو، نه‌و چاوه‌پوانی نه‌وه‌یده‌کرد سه‌ره‌تا نه‌مسا ده‌ستپیشخه‌ری بکات وه‌شه‌په‌که‌ داگه‌رسیتیت، چونکه‌ به‌م کاره‌ی به‌لگه‌یه‌کی تری

²¹⁹ - کۆره‌پانی مه‌شتی سه‌ریازی کاروزل، که‌وتۆته‌ ئیوان موزه‌ی لو‌فر و کۆشکه‌کانی تو‌پری که‌لویسی چواره‌هه‌م له‌ (کۆکی یۆبۆی سالی 1662)دا چوووه‌ سه‌ری نه‌مانی سه‌ریازی خوی وه‌وشوێنه‌شدا په‌یکه‌ری سه‌رکه‌وتن دروستکراوه‌ .
(و- فارسی)

ده دایه ده ست، به وې نه به جدی له گفتوگوانی له گال نه سکه ندره دا ناماژه ی پیکر دیو له مه ناگاداری کردیوه، واته: هتا نه وکاته ش ناپلیون به نومیدی نه و دیو پوسیا هیژش بکاته سر نه مسا، له (14/ی ئیریل) دا شارل، باشترین فرماندهی سربازی نه مساوی هاته ناو خاکی باوی ره وه، ناپلیون له کاتی وه جوله خستنی سربازنه کانی رایگه یاند بوماوه ی دو مانگیر واله نه مساوییه کان ده کات چه که کانیان به ده سته وه بدن ونه وکات نه گهر پیویستی کرد جارتیکتر ده که پښه وه نیسپانیا، بیگومان نه وسه هه زار سربازنه له لمانیه ی که سې په کی سوپاکه ی نه ویان پیکده هیتا زور جیگای متمانای نه وه بون، نه ده یزانی چه ند په که په کی سربازی کارای خوی له نیسپانیا دا چه ند زیانی لیکه وتوه، به لام ته نه ناپلیون نه مه ی هستینه کردیو، به لکو نه مساوییه کانیش نه مه یان ده زانی و به وپه ی وړه به رزییه وه ناماده ی شه پیون، په که م شه پی گوره له نژیک نابنسبرگ پویدا، نه مساوییه کان سه رکو تکران و زیاتر له (13) هه زار سربازان لیکوژا، نه وانه زور دلیرانه تر له شه په کانی شارکول و مارنگو و نوسترلیتز جه نگان، شه پی دووم له (22/ی ئیریل) له نالمودا پویدا، نه مه شیان به سه رکه وتویی سوپای فره نسا ته واویو، نارشیدوک شارل زیانیکی زدی لیکه وت و به ره و نه و به ری پوویاری دانوب هه لات، له م شه په دا مارشال لان به گرتنه به ری ماترپک له پاتیسبندا هیژشه کی خوی ده ستپیکرد، ناپلیون که خه ریکی که مارژدانی نه سوپا په ی نه مساوی له که رمه ی شه په دا قاچی بریندارکراو چه که که ی نیمیراتقریان له پتی داکه ندو به په له برینه که یان پینچاو ناپلیون فرمانی ده رکرد سواری نه سپه کی بکه نه وه به ده ورو به ره که ی خوی رایگه یاند، نابن به هیچ شتیه په که نه م بریندارپوونه ی ناشکرابکریت بۆنه وه ی سربازنه کان وړه یان به رنه دهن.

کاتی که پشته نه وشاره ی خستبویانه ژیر پکیفی خویان دانی به نازارو نیشی خوی داگرت و به پیکه نینه وه سه لامی له وسه ربازانه ده کرد که به هاوارو شادییه وه ده ستی سه رکه وتن وسه لاویان بۆنه و به رزده کرده وه، شه په کانی شاکمول و پاتیسبن، که به یزانی (50) هه زار کوژاو و بریندارو ونیوی سوپای نه مساو سه رکه وتویی سوپای فره نسا ته واویو، ناپلیون له ماوه ی پینچ پوژدا له پینچ شه پی گوره دا سه رکه وتو بو، له دریزه ی به دواکه وتنی سوپا تیکشکاوه هه لاتووه که ی نه مساوا، ناپلیون له و به ری پوویاری دانوب له شوینیکدا به ناوی نابرسبرگ که پشته وه له شکره که ی نارشیدوک شارل ونه وه یزه ی تهروتونا کردو نه وشاره ی ناگرداو به پتی گوتی نه مساوییه کان ناپلیون نیوه ی دانیشتوانی نه وشاره شی سوتاندن، ژنرال ساواری دوک دورفیگو، سه بارت به په پینه ی سربازنه سواره کانی فره نسایی بۆنا ویرانه ی نه م شاره ناوی نورسیوه (نیمه به ناو کزلینه ی له شی هه لپروکاری خه لکدا تیده په رین، سمی نه سپه کان له ناو لاشه ی هه لپرتخوا ی نه و تهرمه سوتوانده انقوم ده بو که که فی کردیو، نه م پوداره له (3/ی مایق) دا پویدا.

له (8/ی مایق) دا ناپلیون بوجارتیکتر وه که سالی (1805) له کزشکی شونبروندا خه وتوه وه له (13/ی مایق) دا سه رکی شاره وانی فیتنا (بورگماستر) کللی پایته ختی نه مسای بۆ ناپلیون هیتا، به پوهه که ش شه په که کزتابیهات، به لام شارل زۆربه ی سربازنه کانی خوی پژگارکردن و یواری نه وه ی بۆره خسابو به سه ر پرده کانی فیتندا بیانپه پښتته وه، نه و به ری پوویاری دانوب وینجا هه موو پرده کانی ته قانده بونه وه، له وکاته دا ناپلیون پیرایدا ده ست بۆکارکی په کجار پرکیشه و دیژار ببات، له به شی خوارووی پوویاری دانوبی پایته خت، هه ندی تنکایی له لاین به دیاره وه بون که دریزده بۆه درکه ی لوبای ناوه راستی پوباره که، ناپلیون فرمانیدا پردیک له که شتی هتا نه و درکه یه دروستبکن بۆنه وه ی سربازنه کان به سه ریدا

به پنهوه، چونكه ٿو له ويڙهه دايو له دورگه ڪره سرياره کان به ناساني له پانتايه ڪمهي مابو له ٿاوه ڪه به پنهوه، دواتر فرمانيدا پرديكي تريش⁽²²⁾ درستگن بڙهه وهي زووتر سرياره کان يق ٿويهري پوياري دانوب به پنهوه، سره تا به ڪه سريازيه ڪاني مارشال لان پنهوه، ٿينجا به ڪه سريازيه ڪاني مارشال داوو دهستيانه ڪه به پنهوه ٿو دور مارشاله هردو گوندي سر پڙخ پوياره ڪه يان داگر ڪرد (ناسپن و واسينگ) به لام له پڻ ٿو دور به ڪه سريازيه ٿو سريازانه تري ڪه خريكي پنهوه بون ڪوتنه به هيرشي سوپاي ٿارشيدوڪ شارل، شه پڻي خوتناوي پويدا، له وڪاتي مارشال لان دهجنگي بڙهه وهي له شڪري نه مساويه ڪان دوربخانه وه، پرده ڪهي به شي پاستي دانوب، ڪه به ڪه شتي دورسنگرابو ٿيڪچو وڙد سريازو ڪه رسته سي سريازيش ڪوتنه ناو ٿاوه ڪه، ناپليون فرماني به مارشال لان ڪرد دهستبهجن پاشه ڪشه بڪات وٽه مه بوره هڙي ٿوهي زيانتي ٿڙد له سوپاي فره نسا بگه وٽ.

له ماوهي شه په ڪدا گولگه ٿيڙي ڪي نه مساويه ڪان له نزيڪ مارشال لان ته قيه وه هردو قاجي ٿوي په پانڊن، لان له سر ڪوشي ناپليون گياني له دهستدا، بڙجاري دورم فرميسڪ به چاره ڪاني ناپليون ٿوهه بيران، سوپاي فره نسا ڪه وٽه پاشه ڪشه بڙ دورگه ڪي لوباو، ناپليون دلخوشي خوي به وه ده دايوه فره نسيه ڪان له (10) هزار سرياز زياتر زيانان ٿيڻه ڪوتوه، به لام له راستيدا ٽم پڙهه به ٿڙد له ورياتيرو، پاشه ڪشه ڪردني فره نسيه ڪان هيچ گومان ودوليه ڪي پٽوه نه بو ڪه زيانن ٿڙديان ليڪه وٽ، ٽم شه په له (21 و 22) ي مايدا پويدا.

له دهر بارو دهولتي نه مسا شادمان بون وخويان بڙهه ٿوهه سازده ڪرد ٿو پايته ختي ڪلهيه وه هه لاتبون جارتيڪتر به نه وه ٿڙر چنگي خويان، ٿارشيدوڪ شارل ڪه پياو ٿي سئگين وليوه شاهه بو ويه شه پهي له خوياني نه بو وٽه نانهت له وهش ناپه هت ده بو ڪه پٽيان هه لاده گوت.

هرچن ٿيڪيٽ ٽم پو داهه هاوتاي گه مارڙداني عڪاي سالي (1779) و هه تا ٿايلوني سالي (1807) ش نه بو، ٽم سٽيه مين ٿيڪشڪانهي ناپليون ٿڙد ديوارتر به رچاوتريو، ناپليون دهيزاني له ٿه لمانيدا يڪ سرههنگي پروسى به ناوي شيل به خويي وسرياره ڪانه وه، دهستي ڪردوه به شه پي پارتی زاني دڙي سوپاي فره نسا، هروهه گوندنشينتي (تيرول) يش به ناوي ٿاندراس هوفر، شه پي هارشيوي ٿوهي سه زوه ياني له ڪٽوه ڪاني تيرولدا دهستيڪردوه، دهيزاني ٿيتر ناسايشي ٿياليادا بوني ناميٽي وله نيسپانياشدا شهري پارتی زاني واپهريني خه لڪ زياتر فشارديٽيٽ دو به رامبه ر زياده ڪات. هه والي شهري ناسلينگ وابلوقوه، گوايا ناپليون له دورگه ڪي لويادا گرفتارو گه مارڙدراو ماوه ته وه، ٽم به پٽي گوتهي خه لڪي ٿو ويوپا ڪه ٿاره زوهه ڪاني خويان به شيوه به ڪي واقيعي ده رده پي.

له گه ٽه مانه شدا ناپليون ٿارامي خوي له دهست نه دابو، به پوه ڪش ته نها غم وپه زارهي ٿو له م پو داهه ترسناڪدا مهرگي مارشال لان بو، نه ڪ ٿيڪشڪان له شه پي ڪي بچوڪدا، ٽو دهيزاني سوپاي نه مسا له ناسينگدا زيانن ٿڙديان ليڪه وٽوه، له قوناغي به ڪمهي شه په ڪي ٿيڻاشدا نزيڪي (50) هزار سريازيان له ناوچوه، ناپليون له گه ٽ وڙه به رزڪردنه وه به هيزڪردني سوپاڪي خويدا، نه خشهي تازهي داده پستن ويه گرتنه به رچاوي ٿو راپڙتانهي ڪه له پانتايي

ٽيمپراٽري ته ته ڪه يهه پٽي ده ڪه يشتن، به سهر سوڀماوييه وه نه وه والهي خويندوهه ڪه پاپي هوتهم وڪارديناله ڪاني له ڪل هواره ڪاني خوياندا گوتويانه نه وشه پهي ناسلينگ سزاي خوابه بوسهر ستمڪاري جيهان وسهر ڪوتڪاري نه م پڙڳارهو بوختانڪي نازاردهري ڪلتيساي مه سيح، ناپليڙن له ڪل نه م هه موو گرفتاريانهي هه پيوون، نه مه ي بيرخوي نه برده وهو بق نوڀنري خوي سهر زهوي هيل وسنوروي ديارڪرد، به دريڙايي هاويني سالي (1809) هه والي هه راسانڪر له لايه ن بریتانيايه ڪانه وه به ناپليڙن ڪه يشت، نه وه والانهش بریتيبيون له وهي، بریتانيا يه ڪ سوپاي ڪه رڙڪي به مه به ستي به ره يه ڪي شه پي دوهه مي سازڪردوه له سه رووي به لچيڪاداو (40) هه زار سهريازي پياده و⁽³⁾ هه زار سهريازي دهريايي له دورگي والشرندا دابهزيون، بریتانيه ڪان توانويانه بوماوه يه ڪي ڪم فلسينڪ داگريڪن، به لام سهرنه نجام بریتانيه ڪان ته مبن ڪران وبهرو ولاته ڪي خويان چاروڪي ڪه شتيه ڪانيان هه لداو هه لاتن، ناپليڙن به بردهوام له نتيوان فتنناو ڪڙسڪي شونبرون دورگي لوباردا له هاموشڙدا بو، نه زو تواني پيشيني يه ڪ سه رڪه ورتني ڪه وره به سهريازه ڪاني بگه يه نيٽ، له نيوهي مانگي يوليڙدا سوپا ڪه وته پشودان و دورگي لوباو ته واو قايڪرا، ناپليڙن دلنيا بو له وهي نارشيدوڪ شارلي فرماندهي سوپاي نه مسا نه وماوه دوردريڙه ده سته وه ستان ماوه ته وه تواناي نه وهي نيه هيرشبيڪاته سهر سوپاي مه زني فهره نساو نيتسا ته نها بوقوي ده توانيت فرماني يه ڪلايڪه ره وهي شه پيڪيتر دهريڪات دڙي نه، دواي نه وهي ناپليڙن نه وڪارو نه رڪه سهريازيانهي ڪردن، ته نها چهند پڙيڪي به ده سته وه مابو بق پشوداني خوي، راسته وخق خهريڪي چاره سازي مه سهلهي پاپ بو وي نه مه ڪه وته جو له، پاپي هوتهم سزاي نه وه له شه ييهي ڪه سه بارهت به شه پي ناسلينگ له واره نايينييه ڪاندا دابوي وه رگرت، جگه له مش له (17/ي مايڙي سالي (1809) وه شاري پڙم وهه موو خاڪي ڪلتيسا به پٽي نه وهه بريارهي ڪه ناپليڙن ٽيمزاي ڪردبو خراب سهر خاڪي فهره نسا.

نه م فرمانه ڪه له ڙيويهه نه مه نوسرايو (ده رچو له هڙدروي سهريازي ٽيمپراٽري ٽيمه، فتننا، ٽيمزاي ناپليڙن) نه و خاڪي ڪه پاپ به به لگي (به خشين نامه) ي دروي هه لبه سترو درابڙ پاپاڪاني سه ده ڪاني ناوه راست وشه خاڪي ڪه ٽيمپراٽري قسته نئينيهي مه زنيش له سه ره تاي سه ده ي چواردهمدا دابويه پاپ سيلوستري يه ڪم، هه موويان ليده ستنديرتنه وه، ماوه يه ڪ دواي ده رچووني نه م برياره سوپاي فهره نسا له به رواي (10/ي يوليڙي) دا پڙميان ته واو داگريڪرد پاپيان^(III) له وعلکو ماله بيبه شڪرد ڪه نزيڪي (1500) سال بو له ڙر ده ستي خويدابوو، پاپيش به به هانه ي پاراستني گياني، ڪه ده ڪه وته سه رووي نيٽاليا گوازيه وه.

ناپليڙن دواي نه وهي پاپي به وهه ره ده گهياند، ده ستي ڪرده وه به جيته جيڪردني ڪاروباري سهريازي له پڙاني (2و3و4ي مانگي يوليڙي) دا ناپليڙن سوپاي تازهي هيتايه دورگي لوباو وزياتر له (550) تڙپي بق نه وي هيتا، له (5/ي مانگي يوليڙي) دا فرمانيدا ده ستيڪريت به په پنه وهي سهريازه ڪان بق نه ويهري پووياري دانوب، له شڪري ماڪدونالد ڪه له نيٽالياره هاتبو ڪه وته وه ڪل سوپا به هيتزه ڪي ناپليڙن، له (5/ي مانگي يوليڙي سالي (1809) دا شه پ ده ستي پيڪرو نارشيدوڪ شارلسيش پيشيني نه وهي ڪردبو وناپليڙنيش له ويپوايه دابو نابي به پٽي پيشينييه ڪاني نوڙمن شه پيڪريت ته واو په پرهوي نه مه شي

دەکرد، فەرنسسیيەکان نزیکی (550) بۆ (560) تۆپیان ھەبوو و نەمساییەکانیش (500) تۆپیان ھەبوو، ھەردوولا پێداویستی پێکەوتنی تۆپخانەى خۆیان فرامەم کردبوو، پەپنەو لە دانووب بە شێوەیەکی پێکۆپیک دەستی پێکرد، خۆیانى و سەختى شەپى پۆژانی پێنج وشەشی یۆلیۆ زۆر ساتەو سەختى مەترسیدارى بۆ ناپلیۆن ھێخاوە پێش کەو و لە ناو دەستى سوپاکەیدا بوو، مارشالەکانى ئەو واتە داو و ماكدونالدو ماسناو و ژنرال درونوی فرماندەى تۆپخانە، بەوردی و دروستی دەجولانەو، داوی تۆپبارانکردنێکی توند لەشکری ژێر فرماندەى ماكدونالد کە پێکھاتبوو لە (26) تیپ، لە چوار لای ھێرشیان کردە سەر دلی سوپای نەمسائ تیکانیشکاند، ئینجا داوی سەریازەکانى کەوتن، کەمێ دورتر لە بەرەى باکووری خۆرە لاتیشەو مارشال داو کە ناپلیۆن گوندی واگراسی سەر تەپۆلکە یەکی بۆئەو دیاری کردبوو، خستییە ژێر ھەلمەتى خۆیەو لە ماو یەکی کەمدا ئەو گوندەى داگیرکردو بەمۆرە تیشکانی ھەتمى سوپای نەمسا بە دیارکەوت، لە شەوی (6/ مایۆ سالی 1809) دا ھەموو شتێک کۆتاییھات، سوپای نەمسا لە پێگەکانى خۆیان دەرپەرێندرابوون، بەلام بە تێروانیى گشتی ئەواو پەرتەواژە نەبوون و بە شیک لە یەکە سەریازیەکانیان بە شێوەیەکی کۆنترۆلکراو پاشەکشەیان کردبوو، تیکشکانی نەمساییەکان لە شەپى واگراسدا خراپوو و چى لە شەپى ئۆستریلیز کە مەترەبوو، چونکە لە پۆزی دوو ھەمى ئەو شەپەدا نزیکی (37) ھەزار کۆژاو و پێندارو گومبویان ھەبوون، فەرنسسیيەکانیش زیانی کەمتریان لە دوژمن پێگەیشتبوو، بەلام ھى ئەمانیش بە شێوەیەکی بەرچاو زۆر بوو،

سەرکەوتن بە سەختی دەستکەوتبوو، بەداوە و تەنى سوپای تیشکاوێ نەمسائی بۆ ماو ھى یەک ھەفتە درۆژەى کیشا، ناپلیۆن سەریازە سوارەکانى خۆی دەنگدا بوو کە داوی سەریازە ھەلاتو ھەکانى نەمسا بکەون و بیانکۆن، لە (11/ ی یۆلیۆ) دا کاتى ناپلیۆن گەشتە زناڤم، لەو ئاگادارکرایەو شازادەى لیختنشتاین راویژکاری ئیمپراتۆری نەمسا تازە گەیشتو تێرەو دەبەوێ پێگای بەدەن بچیت بۆخەمەت ناپلیۆن، ئیمپراتۆری نەمسا پێشنیاری راگرتنى شەپى کردبوو، ناپلیۆن بە مەرجی زۆرگرا بە مەپازیبوو کە بریتى بوو: دەبێ ھەموو ئەو شوێنەى لە کاتى شەپدا سوپای فرەنسا گرتو یەتیە دەست، تەنانەت ئەگەر یەک یەکەى سەریازی بچوکیشى تێدا بێت، لە ژێر دەسەلاتى سوپای فرەنسادا بچینی تەو، ھەتا ئەو کاتەى پەیمانى ناشتى نیتوانیان مۆردە کریت و ئەمەش وەک سەند دەبیت و پێتوێستە سوپای نەمسا ھەموو ئەو شوێنە جێبێلن، لیختنشتاین ھەموو مەرجەکانى قبوڵکردن، دانوستان دەستی پێکرد، ئیمپراتۆری نەمسا کە پۆھیبەتى خۆی لە دەستدا بوو، ئیستاتەف و نەفرەت لەو کەسانە دەکات کە سالی و نیویک لە مەو بەر چوو بوونە بنگلێشەپەو بۆ ئەو شەپە عاقیبەت خراپەیان ھاندەدا (شەپێک کە نەمسا لە پۆگاری شەپى سى سالیو تەبە ئەمەق خۆتیاوێتر لەمەى بەخۆیەو نەدیو) ئیستاتەف نامادەبوو قوربانی و فیداکاری گەرە لەپای ئەو داوەت، ناپلیۆن پێش شەپى واگراسی سوپای داو و ئیستاتەف بە ترس و زەو ھەباسی دەکریت، دەیانگوت ئەو دەبێ سوپای چۆنى نەمسا بەریت داوی شەپى واگراس؟ مەرجەکانى ناپلیۆن زۆر لەوانە زیاتریوون کە داوی شەپى ئۆستریلیز بە سەر نەمسایدا سەپاندن، ناپلیۆن داوای لە ولایەتەکانى، کارینتى و کارنېول و ئایستری و ترسیست و ھەموو شوێنەکانى تری خۆرەلات و خۆرناوای ئیمپراتۆری نەمسا کرد کە (132) ملیۆن فلورینى زۆر باج بەدەن، ھەرچەند نەمساییەکان چەنەیان کردو پارانەو و دیپلۆماسییەتیا بە کارھێنا کە لکی ئەبوو، داگیرکەرى بێ بەزەى و دلەق تەنھا نامادەبوو ئەو باجە بۆ (85) ملیۆن کەمبکاتەو دەستھەلگرتنیشى لەو خاکەى دیاری کردبوو بیخاتە سەر ئیمپراتۆریەکەى

پانتاییه کی ژور که مېوو، به درېزایی ماوه ی گفتوگور کړنی ناشتی، ناپلین له کوشکی شونږوند اېوو، ملکه چی وگوتپرایه لی له ښتناو ه موو شوینه کانی تری نه مسادا به رقه رابوو، نو تر وسکاییه ی نومیده ی له دلی نه مساری ونه لمانییه کاند پیدابوو کوزابه وه، ناپلین له پره شنووسی پښکه و تننامه کی له گه ل نه مسادا نووسیووی، نه مسا مافی نه وه ی څپه له (150) هه زار سرباز زیاتری ه بیت، ښمپراتور فرانسوا هم مەرجه شی قبول کړد.

له (12/ی) نؤکتوبره دا ناپلین له پهردهم کوشکی شونږوندا کومه لږ له گارده کانی خړی و خه لکیتری بیښی که نه مانه له پونه و ټاهه نکه تاییه تیه کاند اواو به نارپکی کړده بڼه وه له شوینی دوریشه وه دین و تاهه زړی بیښی نه ون، ناپلین به چاری سرسوپمانه وه سیری نه می کړد، چونکه هاتی نه وه موو خه لکه بڼه شوینه و کړبونه وه ی سربازو کانی به خو شه ویستی نه و لاخو شېوو، به تاییه ت له لایه ن خه لکی شاری ښتناوه که گوتپرایه لی و ملکه چی ته و او و پونه و بوزیان خوار دېوو. نه و مراسیمه خه ریکی کوز تاییه تانی بوو که له پې کړپکی پښاک وجوان توانیووی خړی بگه به ښته نژیک ناپلین و له وکاته ی کاغه زڼکی سکالای به ده سستی چه پیه وه گرتیوو له ښمپراتور نژیکېووه، پېش نه وه ی نه و کړه بوری بڼه پره خسیته چه قوه تیو درېزه کی له به ریا خه لی ده ریښت، ده سگریان کړدېوو. کاتی هم ټاهه نکه کوز تاییه ت، ناپلین دا وای کړد نه و که نجه ده سگریکراوه بیښه لای، کړه که ناوی شتایس بوو ویه کتکېوو له خو ښند کاره کانی زانکوی ناومبورگ.

ښمپراتور لیتی پرسې: بڼه ده تویت ښمه بکویت ؟

له وه لامدا گوتی: من له وېروایه دام هه تا به پږتاتان بمینن، ښشتمانه کی من ودنیا نازادی وناشتی به خو په وه نابینیت.

ناپلین لیتی پرسې: کی تزی هانداره ؟

شتایس گوتی: که س.

ښمپراتور گوتی: نایا له زانکوکانی ښوهدا هم وانانه تان داده ده ن ؟

کړه که له وه لامدا گوتی : نا به پږت.

ناپلین لیتی پرسې: تق ده تویت بیښه بروتوس^(۲۲۲).

شتاپس، وه لای نه دایه وه.

دواتر ناپلین گرتیووی نه یزانیوه بروتوس کتیه بڼه هچی نه گوت،

ناپلین له وکوپه ی پرسې: باشه نه گه ر من تق نازاد بگه م چی ده کیت ؟ نایا دووباره هه ولی کوشتنی من ده ده یته وه ؟

شتاپس: دای ماوه یه ک بیده نکي گوتی: به لږ، به پږت.

ناپلین ښ بیده نگېوو و به گرتی به ده م بیر کړد نه وه له ژوره که چوده ری و ه مان شه دادگای سرباز ی دانیش و شوری دواتر

شتاپس گولله بارانکرا.

²²² - کوری ناشرعی سبازوه به کتیکه له وکسمانه ی که له ناو پهرله مانی روعدا به شاری له کوشتی سبازدا کړدوو له پشه وه خنجر ی لیدان و سبازیش له کیا نه لادا کوتوبه تی (بروتوس هه نا نوش) بوزانیاری زیاتر سیری کتیه که نزه ی شازاده ی میر بکه بهرکی دوو (و-کوردی).

دوویژ دوی هم پووداوه که ناپلیون باسکردن و بلاوکردنه وی همی له پوژنامه کاندای قه ده غه کرد، واته له (14/ی نوکتوبری سالی 1809) دا، نیمپراتوری نه مسا فرانسوا بریاریدا پیکه و قننامه ی ناشتی شونجرون نیمزایکات، نه ناشتییه ی که ملکومالی نه وی به من به زه بیانه لیده ستیندراو میزو توانای دیکتاتوری نه اروپای تانه و په وی زیاد ده کرد.

نه مسا باجی نارو گرانیه نه وشه په ناکام خراپه ی وهله که ی بق درخستنه وه ی ستمی ناپلیون به دانی به های گیانی سهدان هه زار مرؤف و ویرانی ولات و دانی سامانیکی زقرو له ده سستانی سن له سه ر چواری ناوه دانترین ولایه ته کانی خویی ودانی چه ندین ملیون سکه ی زقرو سهر دانه واندن و خوبه ده سته وه دانی له بهرام بهر ناپلیوندا، قبول کرد.

نەوپەری بەهیزی (1810-1811)

(1)

ماوەیەك دواى ئیمزاکردنى پێكەوتننامەى ئاشتی شونەبون، ناپلیۆن فینئای جیھتشت، وەك ئەو پۆژانەى كە لە شەپەكانى میسرۆ مارنگو و ئوسترلیتز و تیلیست، بەسەرکەوتوى بۆ پارىس گەراپەو، پانتایى ئیمپراتۆریەتەكەى ئەو جارێكىتر سنوورەكانى بەولایەتەردەبوون، بێ باكەكان و چارنەترسەكان، نۆز بەبێ رەحمانە سزادرايون، دەسەلاتدارىتى پاپ بەسەر مولك و مالى مەملەكەتەكەیدا لایى ستانداربۆو، شۆرشەكانى تىبول تەفروتوونا كرابوون، پارتیزانە سەرەپۆكانى شیل بەفەرمانى ناپلیۆن لەلایەن یەك دادگای سەریازی پڕۆسەو، دادگای كرابوون و بپاری گولە بارانكردنیان جێبەجێكرايو، لەبریتانیایەو هەوالى خۆكۆزى بازىرگانان و سنەتكاران و ناپەزایى میللەت دەگەشت، گواپا ئەو چاوەڕوانیەى لەگەمارۆدانى تابوورى سەر بریتانیا دەكرا، سەرى گرتبوو.

وادیاربوو ئیمپراتۆرى جیهان گەشتۆتە ئەوپەرى هیزو توانا سامان و شانازی و سەرورەى. ناپلیۆن دەیزانى بەزەبرى نۆز ئەوروپای خستۆتە ژێر فەرمانى خۆى و بەبێ هێشتنەوێ ترس لەسەر ئەوروپا ناتوانی ئەچنگ خۆیدا بێلێتەو، بەلام بریتانیا خۆى نەدەدا بەدەستەو، ئیمپراتۆرى پوسپاش بەناشكرا خەرىكى هەلپەو كلكەسوتەبوو، چونكە لەوشەپەى كە نازە كۆتایى هاتبوو جێدەستى دیارنەبوو و تەنها بەپووكەش وایدەردەخست خەرىكى شەپكردنە لەگەڵ نەمسادا، ئیسپانیایى كەنىش كەپەشە كۆزى لەناو دەبران، هەر بەردەوامبوون لەشەپە بەسەر سەختى بەرگریانە كرد، بێتەوێ سەرکەوتنى شەپى واگرام و تێكشكاندن نەمسا، هیچ كاریگەرییەكى خراپ لەسەر درۆژەدان بەشۆرشى پارتیزانییەكەیان جیپێلێت و پسلەونەو دەست لەبەرەنگاریكردنى سوپای مەزنى ئیمپراتۆرى جیهان شلەكن.

دەورو بەرى ناپلیۆن بەفیداكارانى وەك ئۆتو و پیاوانى دانای وەك برنادوت و خائىنانى زیرەكى ئەشرفزادەپەكى وەك تالیران و موریدی وەك ساواری كە ئامادەبوو بەیەك ئامارەكردنى ناپلیۆن باوكى خۆى بكۆزێت، گىرابوو، هەرەو ما سەركردهى سەریازی وەك داو لەدەورى ناپلیۆن بوون كە لەكاتى پتویستدا ئامادەبوون شاگر لەپاریس بەرىدات لەبەر خاترى دلقوشكردنى كەوڕەكەى، هەرەو ما هەندێك لەكۆرسى پەرسى بێ پەوشتى نەفس نزمیشى لەدەورو بوون، واتە: خوشك و پراكانى ئیمپراتۆر كە تەنها ببوونە مایەى دەردەسەرى بۆ ناپلیۆن و هەمیشە لەبەر یەكدا بوون و خەرىكى كێشە و مەملانێ بوون لەنیوان خۆیاندا. بەوێ پۆزگارى شەپ ئاوا زوو بەسەردەچوو، مەسەلە یەك بوو نە ناپلیۆن گومانى لەمە پەیدا كەردبوو و نەكەسى تریش، بەلام نەگەرى ئەو شەپەبوو ئەو گوللانەى كە ئیمپراتۆر لەناو دەبەن دەبێت هەلە پۆزاین.

ناپلیۆن ئەوێ بۆ ولاتى فەرەنسای ئەجامدراو، بەوێ ببوو ئیمپراتۆرى خۆڕئاوا و پاشای ئیتالیا و پارێزەرى شانشینەكانى ماو بەمانیەتى پڤ و نۆزێتر، جیاوانى نۆزى هەبوو، مانەوێ دوو هەمیشى بەژیانى خۆیەو وەبەستە كەردبوو، پتویستبوو یەك

شانسینی بۆماوهی دروستیکات وجیگره وهی خۆی که له خۆینی خۆییته هه بیته، جوزفینی هاوسه ری مندالی نه ده بوون وله سه ر نه م به مایه پتویسته ئافره تیکیتی بکاته هاوسه ری خۆی.

ئێستا برینداری شه پی پاتیسبن وکتردی شتاپس، هه موو کاتێ نه و پاستیه ی وه بپرده مینایه وه، نه وه ی ناپلین کردویه تی له سه ر به ک موو به نده و مه سه له ی دروستکردنی به ک زنجیره ی شانسینی به لای ناپلین نه وه به ک کاری ژۆر گرنگ وبنجینه یی بوو.

نوسه ره کانی فره نسا سه دان کتیبیان له سه ر ناپلین وه وکاته ی ئیمپراتۆری فره نسا به جوزفین-ی هاوسه ری گوت ناچارم ده ست لیه لگرم نوسیوه، نه م پاستیه ی که جوزفین له هاوسه ریه تیه که یدا خیانه ت- یان کاری نا به جێی کردوون، به لای ئیمه وه گرنگ نییه، چونکه نه مه به کتکه له و پووداوانه ی که دوا ی شه پی واگرام به ک له دوا ی به ک پوویانده دا، بۆیه ئیمه ته نها به کورتی ئاماژه بۆ نه مه ده که ی، نه گه ر ناپلین عاشقی ژنیک بوبیته نه وای بێ گومان هه مان جوزفینه که له سه ره تای هاوسه ریه تیدا شه یدای بوو، هه رچه نده ناپلین شه ش ساڵ له هاوسه ره که ی بچوکتربوو، ئیتێ نه و هیچ کاتێ به نه ندازه ی جوزفین عاشقی هیچ ئافره تیکتری نه بووه، ته نانه ت کنتس والوسکاش، جاجای ئافره تیت که که م و ژۆر په یوه ندی له که لدا به ستون، نه مۆ چه ند سالتیک به سه ر شه پی سالانی (1796-1797) دا تپیه ریپوو که نه وکات ناپلین نامه ی سۆزداری بۆ جوزفین بنووسیته، ناپلین ده یزانی نه وکاتانه ی نه و له پاریسدا نه بوو، جوزفینی هاوسه ری سه رگه رمی خۆی هه بوون، سالان پۆیشتن و هاوسه ره که ی به ترس وله رزه وه ده هاته لای و ناپلین قه ده غه یکرد جوزفین شغاعه ت بۆ که س بکات.

ناپلین به لایه وه سه یرنه بوو جوزفین سروشتیکی سه رچلی وگه مژه یی هه بیته وجگه له ئاواباش کردنی خۆیی و سه ماکردن وشه و خفونی وکات به خۆشی گوزه راندن هیچیت نه زانیته، له ناو خودی که سایه تی جوزفیندا شتیک نه بوو بیته جیگای سه رنجی ناپلین، به لگه و نووسراوه کان نه مه نیشانده ده ن که ناپلین به ئاره زووی راسته قینه ی خۆی جوزفینی ته لاق نه دا، ئیمپراتۆر له تۆقه مبه ری سالی (1809) دا که مه سه له ی ته لاقدانی هاوسه ره که ی له گۆپی بوو به جوزفینی گوت (سیاسه ت دلی نییه و ته نها مێشکی هه ی) به لام له که ل نه مه شدا هه ر نه و خۆشه و یست وپیکه وه پۆزیان به سه ر ده بێردن، سه ره نه جام له (15/ی دیسمبه ردا، ته لاقنامه که به هه موو خاوه ن پله و پایه به رزه کانی ئیمپراتۆری گه یشت، ئیتێ نه و دوانه له په کتری جیاپوونه وه، به لام پۆزانی دواتر ناپلین نامه ی خۆشه و یستی ئامیزنی بۆکۆشکی مالمزون که به جوزفینی به خشیبوو وه و به گۆشه گیر ی له ویدا ماپۆوه ده ناردن، داوا له پاپکرا به ناوی کلێسای کاسۆلیکه وه پشتگیری نه م ته لاقنامه یه بکریته، که شیشه کانی تر له جیگای پاپی هه و ته م نه مه یان گرته نه ستق، چونکه وایپویستی ده کرد زوو نه م کاره بگریته وله ماوه به کی که مدا نه نجامدرا. به که نه نجو مهنی تابیته له خاوه ن پله و پایه به رزه کانی کۆشک پیکه یتر او دوا ی پێداچوونه وه له مه بریاراندا داوا له ئیمپراتۆری فره نسا بکه ن له به رخاخری به رزه و نه دی بالای ئیمپراتۆری، ناپلین هاوسه ریکتری بۆخۆی هه لبژیریته، بیکومان زۆرینه ی نه دماننی نه و لیژنه یه له که ل مه به سه ته که ی ناپلیندا کۆکبوون، له پووی بوونی پارو و خۆشگۆزه رانی نه مانه راسته وخۆ چاره نویسان به به رده وامی ئیمپراتۆرییه وه بوو وه زیانده کرد نه م پۆیمه له ژۆر ناوی به ماله ی شانسینی بۆناپارت بۆه رگیز به مینیتیه وه بیته شانسینیکی بۆماوه یی، چونکه له گه پانه وه ی به ماله ی بورینه کان هه راسانبوون، له لایه کیتیه وه هه مرویان ته نانه ت تالیرانی خائینیش، پێش نه وه ی بکه ویتته به ر پق و توپه یی ناپلین، هه زیانده کرد خزمایه تی له که ل به کتیک له و دوو

دهوله ته زلمېزانه بگيردیت، واته - يان بریتانیا - يان روسیا، بې نه وی کړتایی به وشه په بیت که چاوه پوانی ده کړاو له نارادابوو، گروېک که فوشه لېرسراویانېو حه زیانده کړد ناپلیون له گال خوشکه گه وړه کی نه لکسانده وی پوسیا دا که ناوی ناناپاو لونا بوو بیتته هاوسه رو بیه نیت، نه وانی قویش حه زیانده کړد ماری لویزی کچی نیمپراتوری نه مسا بکاته هاوسه وی خزی، دوا به دوا ی نه وهی ته لاقدان که ته وایوو په کسه ناپلیون که وته بیرکړنه وه له وهی نافره تیک بې خزی هه لېزیت و دیاری بکات، جگله نیمپراتوری ته فوره نسا ته نها سن دهوله ت، شهره ف وشایسته کی نه وه یان هه بوو ناوی نیمپراتوری مه زن هه لگرن، نه وانیش پوسیا نه مساو بریتانیا بوون، به لام فوره نسا له گال بریتانیا دا له حاله تی شهردابوو، بویه ته نها پوسیا نه مسا ده مانه وه.

نیمپراتوری ته پوسیا له نه مسا به میز تریو له شه په کانی له گال فوره نسا دا دوا بوو، له بهر نه مه ده ورا پوسیا هه لېزیت وخوازیی یه کیک له دوو خوشکه کانی نیمپراتوری پوسیا بکرت، نیستا ده بې کام یه که له م دوانه هه لېزیت؟ نه مه شتیکیو که به پله دوو گرنگیو، چونکه ناپلیون میچ یه که له م دوو کچانه ی نه بینبویو، له وکاتانه دا نا کاترینا پاولونا له ژر جردو لدمبورگ، ماره کرا، به بالویزی فوره نسا له پترسبورگ گوترا ده ویاړه ی خوشکه کی تری نه لکسه ندر بکه ویتته گفتوگو بیخاته ورو، له مانگی دیسمبری سالی (1809) ی یینایه ی سالی (1810) دا خزی وشادی له ناو کژشکی نیمپراتوری ته پوسیا دا بلو بویه، نه لکسه نده ی یه که م به زمان لوسی وگفتولفتی خوش به کولونکوری ده گوت: تانه وپه پی خوشحال خوک که کی خزی بداته ناپلیون، به لام به بېچوونی شازنی دایک (ماریا فدورفنا نانا، نیستاش منداله ته مه منی ته نها شازده سالو... هیت، شازنی دایک به ته وایو دزی نه وه بوو کچه کی بیتته هاوسه ی ناپلیون وقرر له که سانی ناو کژشکی لایه نگری نه ویا ن ده کړد، هه موو خاوه ن زه وی و نه رستزکراته کان نه فوره تیان له ناپلیون ده کړد، چونکه گه مارقدانی نابوری سر بریتانیا پڅ به پڅ کاریگری خراپه ی په یاده کړد، له (28/ ی یینایه ی سالی (1810) دا ناپلیون له کژشکی توپلیردا کزبون وه یه کی شکرداری سازکړد که کار به ده ستانی پایه به رزی دهوله ت تیدا به شداریوون، له مانه ش کامباسده سی مرداری نیمپراتوری و ورا پاشای ناپولی وفوشه وه زیری ناوخر، له گال نه مانه دابوون، نه مانه ی سهره وه رایانابوو ناپلیون خوشکه گه وړه کی نیمپراتوری پوسیا بکاته هاوسه وی خزی، به لام نه وانیتر پییانباشبوو ناپلیون ماری لویزی کچی نیمپراتوری نه مسا بیتیت، به لام خودی نیمپراتور له وه لسوکه وته ی پوسیا توپه بوو ویه ناشکرا پایگه یانده که حه زده کات کچی فرانسوا نیمپراتوری نه مسا بکاته هاوسه وی خزی، شورش له م باره وه بریاری کړتایی خویدا.

(9) پڅ دوا ی نه مه له پترسبورگ وه هه والی نه وه گیشته شازنی دایک حه زده کات بې شوکړدنې کچه کی به ناپلیون ماوه یه که موله تیان پیبدریت، له هه مان پڅدا له مترخی بالویزی نه مسا له پاروسدا پرسیان، نایا نیمپراتوری نه مسا پازیه کچه کی خزی ماری لویز بدات به ناپلیون؟ ناویراو ده یزانی له ویاړه وه گفتوگ له گال بنه مال ی نیمپراتوری پوسیا دا کړاوه نه ویش نه مه ی به باش ده زانی نه مه له بقزیتته وه شانشینی نه مسا ش بیر ی له مه کړد بویه و ناویراو یه کسه گوتی: نیمپراتوری ته نه مسا رازیه، له هه مان پڅدا واته (6/ ی فبرایه ردا شورا کزبون وه یه کی نا ناسایی له کژشکی توپلیردا به ست ویه کزی کشتی ده نگ بریار دراو ره زامه ندیاندان به وهی ناپلیون کچی پاشای نه مسا بکات به هاوسه وی خزی، له پڅزی (7/ ی فبرایه ر) دا گرتبه سنی

هاوسریه تیبه که دوستکرا، کردنی هم کاره زقر زحمه تی نویست، چونکه عهقدی هاوسریه تی لویسی شازده هم له گه ل ماری نه نتوانیتدا^(۲۲۳) له شرشیف ده ریانه تیا بو و وه ک شو له بریان گرتبوه.

همه بقی نیمپراتوری نه مسا نیردراو شویش له سهری پازیبوو له پوژی (21/ی فبرایه) دا پاریس له و په زامه نډیه ی شانیشنی نه مسا ناگادار کرایه وه، له پوژی (22/ی فبرایه) دا مارشال برنیه سه رژی ته رکانی گشتی سوپای فوره نسا، بهر و کاله تی له لایه ن زاووه، واته: ناپلین، بقی به شداریکون له تداروکانی گرته سستی هاوسریه تیبه که که ده بوا له کوشکی پاشایه تی نه مسادا کرایا، بهر و فیننا که و ته پو. له فیننادا هم بریاره له بری ناپلین به شادی وه پیشوازی لیکرا، دواي تیکشکانه یه که له دواي یه که کانی نه مسا له بهرامبر فوره نسا دا هم ژنخوازیی بپوه پرده بازی پژگاربون له ده ست فوره نسا، شو پروداوه لاوه کی وچو کانه ی شادی خوشیبه که یان که من ده شتواند، له بهرچا و نه گیرابون، له گه رماو گرمی به پتوه بردنی ته شریفات، ناپلین فرمانی ده رکود سه رژی پارتیزانه کانی تیرو له که ده ستگیر کرابوو، گولله باران بکن، هوفری سرده سته ی پارتیزانه کان پیشه وه ی گولله باران بکرت، هاواری کردبو (بزی نیمپراتوری مهره بانی نیمه، فرانز، به لام نیمپراتوری نه مسا که ده غیکرد به هیج جزیک ناوی شو گوندنشینه گومناوه به یندریت که گیانی خوی له پیناو شو دا به ختکرد.

له (11/ی مارس سالی (1810) دا کلنسیای گه وړه ی فیننا که خه لکیکي زقر له حوشه که یدا کوبیونه وه، مراسیمی ماره پرانه ی ماری لویزی 18 سالی بقی ناپلین به وپه یی شکومه نډیه وه بری وله و مراسیمه دا بته مال ی پاشای نه مسا و نوینه رانی سیاسی ولاتانی بیانی وخواه ن پله وپایه کانی ده ولت و. هیت، به پتوه چوو. بوک زاوی نه بینیبوو ته نانه ت له پوژی ماره گردنه که شدا نه یتوانی شوه که ی ببینیت، وه کوتمان ناپلین هتا نه وړه شی به زحمه تده زانی وناقه تی نه بوو بچیت له فیننادا ناماده بیت بقی ژن له خوماره گردنه که شی، مارشال برتی به وپه یی پتزه وه له بری ناپلین شو و مراسیمه ی نه نجامدا. له وانه یه بیستبیت، نه مه چیگای سه رسوپمان نییه، نه گه ر بته ویت بیرسی چون ده ب دووکس چیگای شو زاوایه بگرته وه که له وئ نه بیت؟ هم نه ریته له و پژگاره دا پتوه سمی شاهانه نه بوو لیره دا چیگای سه رسوپمانه.

برتی له لایه ن ناپلین نه و نیردراوو هتا به په سمی خوازیی ماری لویز بکات وئستاش نه. رشیدوک^(۲۲۴) له ژر دواي ناپلین ده بوا به نوینه رایه تی ناپلین له کلنسادا ناماده بواو له ویدا برتی، ده سستی ماری لویزی دابایه ده ست نه رشیدوک شارل له بری زاواو بوکی بردبا به رده م محرابی ماره پرانه ی قه دیس و مراسیمی ماره پرانه که له ویدا نه نجام دراباو تاکل تایی له ته کیدا مابایه وه. دواي هم شازنی تازه ی فرنسا به جیهازو ده ستوپتوه نده کانیه وه به وپه یی پتزه وه بپاریس میندرا.

ناپلین هتا سرچاده ی کمپنی که ده که ویتته نزیک پاریس به پیر بوکپوه هات و بویه که مجار بوک و زاوا په کتریان بینی، هم پروداوه کاریگری زقری کرده سر نه وروپاو به زقر شتوه لیکده درایه وه، بازرگانه کانی شاره کانی نه وروپا (هانزه ناتیک) له و بریوایه دابوون دواي شو وه ی بریتانیا بیته شپوو له پارژنگاری کردنی نه مسا ناچار ده بیت سازش له گه ل فوره نسا دا بکات، ده یانگوت ئیتر پژگاری شپ به سه رچوو و سه رده می خوشبه ختی وخوشکوزه رانی هاتووه، به لام سیاسه ته داران له و بریوایه دابوون ناپلین ده که ویتته شپ له گه ل هردوو ده ولت ته زله یزه که ی تری نه وروپا، واته: بریتانیا و روسیا، به گرتنه

²²³ - شارادیکي تری نه مساوی که پوری هم ماری لویزه ی نیشانه کراوی ناپلین بوو. (و- فارسی)

²²⁴ - شارل نه رشیدوک فرمانده ی گشتی سوپای نه مسا به. (و- فارسی)

به رچاوی ئهم دۆخه ئالۆزهى دنيا، ئه وهى پۆشن ده كرده وه كه هه رچۆره نزيكبوونه وه يه كه وه ستنى هاوپه يمانيه تى به هه زتر له نۆوان پوسياو فهره نسادا هه په شه بوو بۆ سه ر بوونى ئيمپراتۆريه تى نه مساو هه رچۆره نزيكبوونه وه يه كى زياترى نابليون له نه مسا ده سته وه ستانكردى پوسيا ده كه به نيت، هه ندېك له نه شرافه كانى نه مساوى، له مانه ش شازاده مەترنېخ بالۆيزى نه مسا له پارس به بيستنى ئه وهى ماره پرانه كه كۆتايى هاتوو فرميسكى شادى له چاوان دابارين.

ته نانه ت كۆره كه شى كلمان ئهم شاديبه ي خۆى نه ده شارده وه، له كۆشكى پاشايه تى شونجروندا رۆژ ئه و پسته به ده بيسترا كه ده يانگوت: نه مسا پزگاريبوو.

له پترسبورگدا واق وپمان ونيگه رانى بالى كيشابوو، ماريادورشنا، له خۆشى ئه وهى له جياتى دانى كه كه كى خۆى كچى ئيمپراتۆرى نه مسا يان داوه ته ئه و تۆتكى ليه لگيرابوو، به لام ئه لكسه نده رى يه كه م و پوميانتسلف و كوراكين وه تا سه ر سه خترين درۆماني هاوپه يمانى كردن له كه ل فهره نسادا، كه وتبوونه ترس وگومانه وه، به پاى ئه مانه ئيتر نه مسا ته واو ده چيته په هه ندى سياسى نابليون وه وه له سه رتاسه رى ئه وروپادا ته نها پوسيا له به رامبه ر داگيركەرى بى ئامانى ئه وروپادا ده ميئنه وه. هه ردواى به هاو سه ر بوونى نابليون، هه وله كانى دوو به رامبه ر كرده وه بۆ دريژه دان به سياسه ته ئابووريبه كانى.

(2)

به بى درك كردن له سياسه تى ئابوورى نابليون ناتوانريت به شيوه يه كى پوون په ي به وه بریت كه ئيمپراتۆريه تى نابليون له سه ر چ پايه يه كه ماوه ته وه، ناشتوانريت وه لامى ئهم پرسياره بدريته وه ئه گه ر هۆى پووخانى ئه و چيبوو، كه مارقدانى ئابوورى سه ر بریتانيا ته نها به شيكه له قانونى ئابوورى كه نابليون دا پرشت، گرته به رى سياسه ته كانى ئه و له م بواره دا هاوئا هه نكه له كه ل سياسه ته گشتيبه كانيدا، ئه و له دريژه ي ئه وشه په سه ركه وتوانه يدا توانى خۆى له ئيمپراتۆرى فهرنساوه بكات به ئيمپراتۆرى ئه وروپا و ده ويست ده سه لاتى خۆى به سه ر هندستان وميسرو سورياشدا به سه پيئن و شوئيتيريش بخاته ژير ده سه لاتداريتى فهرنسا كه به به رژه وه ندى ئه وولاته بشكيته وه، ئه مه ش جياوازي هه بوو له كه ل خاكى ده ولە تى فهره نساو ئيمپراتۆريه تى فهرنسا، فهرنسا به هۆى پيگه ستن وسيستم دانانى قانونى نابليون ببوو يه كه ولاتى به ره م هين، به لام ئيمپراتۆرى فهرنسا ببوو خاكى هينانى مه وداى خام ويه زه برى چه ك پيگى له به ره و پيشچوونى پيشه سازى ئه و ولاتانه ي ژير ده سه لاتداريتى ئيمپراتۆريه تى فهرنساى ده كرد، نابليون له يه كه م سالى گرته ده ستنى ئاوسارى ده سه لاتى فهرنسا نووسينگه يه كى تايبه تى خۆى هه بوو، كه هه تا كۆتايه اتنى فهرمانه واپه تيبه كه ي هه ر هه بوو، به به وای ئه و دوو به رژه وه ندى هه بوون: يه كيكيان فيداكارى بۆ به رژه وه نديه كانى ميللى و ئه وى ترشيان مانه وه به ره و پيشبردنى به رژه وه نديه كانى ولات، پانتايى ئيمپراتۆريه كى فهرنسا رۆبوو وگه ره كى بوو برژوازي گه وده ي پيشه سازى و بازرگاني به رژه وه نديه كانيان پاريزاوبيت، ولاته ژير ده سته كانى خۆشى بۆ ئالان و بۆ بوو، كه ئهم دووانه ي سه ره وه وابسته يى توئيدان به يه كه وه هه بوو، ئه مه گرته به رى بنچينه ي سياسه ته كانى ئه وبوو وبه پاراستنى به رژه وه ندى ميللى ده زانى.

ولاتانى به لجيكاو به شى چه پى سه ر پوويارى ن كه به مه به ستنى بۆ هه ميشه يى داگيركرايوون و پاسته وخۆ خرابوونه سه ر خاكى فهرنسا، هه رچه نده به سه ر چه ند ولايه تيكيشدا دابه شكرايوون به لام به خاكى ميللى هه ژمارنه ده كران، به لكوبه ركه به رانى

برنوازییه‌کانی فەرهنسا له‌قه‌لم ده‌دران و پێگادراپوو ئهو برنوازیانه لێبدرێن و برنوازییه‌ی فەرهنسی سهرتاپا له‌وخاكانه‌دا سهرمايه‌گوزاری بکات.

هموو ئهو ده‌وله‌ت و شوێنه‌ی هه‌تا باجی و سه‌رانه‌یانداباو خه‌رجی ئهو سه‌ریازانه‌یان بکێشابا که سه‌ریازی فەرهنسا تێدابوون ئه‌وا له‌کە‌ل ئیمپراتۆریه‌تی ئیمپراتۆری ناپلیۆندا بوون، به‌کورتی هه‌موو ئهو ولاتانه‌ی داگیرکرا بوون و له‌ژێر پکێفی ناپلیۆندا بوون، ده‌بوا بینه‌بازاری فرۆشتنی که‌لوپه‌لی فەرهنسای - یان سه‌رچاوه‌ی دابینکردنی مه‌واده‌ خاوه‌کان بۆ کارخانه‌ پیشه‌سازیه‌کانی فەرهنسان، ئه‌وکه‌سانه‌ی داهێنان و دۆزینه‌وه‌ی پیشه‌سازیان به‌نهیته‌ی هێنابا بۆ پیشه‌سازکارانی ئیتالیا زیندانی ده‌کران، چونکه‌کردنی ئه‌مکاره‌ له‌لایه‌ن ئیمپراتۆره‌وه‌ قه‌ده‌غه‌کرا بوو سنه‌ت و داهێنانی پیشه‌سازی له‌فهرهنساوه به‌پێندریته‌، ناپلیۆن به‌وریاییه‌وه‌ فشاره‌کانی خۆی زیادده‌کرد، بۆ شوونه‌: قه‌ده‌غه‌یکرد تیغ و پیره‌و کێرد به‌پێندریته‌ بازارپه‌کانی فەرهنسا، قوماشی ساکسونیش به‌ریت بۆ وستفالی، فاردنی ئاوریشمی خاوی له‌ئیتالیاوه‌ بۆ ئیسپانیا قه‌ده‌غه‌کرد چونکه‌ ده‌بوا بۆخاوه‌ن کارخانه‌کانی رستن و چینی لیون که‌ره‌سته‌ی خاوه‌ن فراهه‌م بکریته‌، ئهو کالایانه‌ی که‌ به‌پێگای ترانزیت له‌پێگای ولاتانی سه‌ربه‌خۆ ده‌پۆشت گومرگی تایبه‌تی ده‌خسته‌سه‌ر، به‌لام ئه‌گه‌ر به‌ولاتانی ژێر ده‌سه‌لاتداریته‌ی راسته‌وخۆی خۆیدا تێپه‌رپیا ئه‌وا گومرگی لێنه‌ده‌ساند.

له‌نوسینگه‌ی ئیمپراتۆره‌وه‌ پۆزانه‌ لێشاویته‌ فەرمانی قه‌ده‌غه‌کردن و پیراوه‌ ناگادارکردنه‌وه‌... هیت، ده‌رده‌چوون و به‌پانتایی ئیمپراتۆریه‌ته‌که‌یدا بلۆده‌کرایه‌وه‌، گرته‌به‌ر ئه‌م سیاسه‌ته‌ خه‌زمه‌تی زۆری برنوازیه‌تی فەرهنسی ده‌کردو به‌هێزی ناپلیۆنیشی له‌فهرهنسادا جێگیرترده‌کرد، به‌لام دیاره‌ به‌لگه‌نه‌ویسته‌که‌ ئه‌م سیاسه‌ته‌ ده‌یوه‌وه‌زی زه‌ره‌رو زیانی سنه‌تکاری بچوک و خه‌لکی به‌کاربه‌ری^(٢٥) کالاکان له‌پانتایی ئیمپراتۆریه‌ته‌که‌یدا، ناپلیۆن دامه‌زرێنه‌ری ئیمپراتۆریه‌تی گه‌وره‌ له‌په‌وری ئابورییه‌وه‌ ته‌نها یه‌که‌ فەرمانه‌وه‌ییه‌ نه‌ته‌وه‌ییه‌ درێژه‌ده‌ری پێگای لویسی چوارده‌هه‌م و لویسی پازده‌هه‌م و جێبه‌جێکاری ئامانجه‌کانی کلبر^(٢٦) بوو، ئهو به‌پشتگیریکردنی چینی برنوازی گه‌وره‌ی ولاته‌کی ته‌وانی چهندین سال فەرمانه‌وه‌ییه‌ په‌های خۆی بکات، ئاشکرایه‌ به‌نه‌هێشتنی مێزی به‌ره‌م هێنانی ولاتانی ژێر ده‌سه‌لاتی خۆی، ئه‌م بنیاتنا نه‌ه‌زه‌ی به‌بێ شوێنی میلیلی هاولاتیانی ئیسپانیا و سوتاندنی موسکۆ خیانه‌تی مارمون^(٢٧). له‌په‌نا دیواره‌کانی پاريس - یان دره‌نگ که‌ پشته‌نی گروشی، به‌میدانی شه‌ری واته‌رلو، ته‌نها ئه‌چاره‌نوسانه‌بوون که‌ هه‌ره‌سه‌هێنانی ئیمپراتۆریان نیشانداده‌، به‌کورتی هه‌تا ئه‌گه‌ر نه‌خشه‌ی سیاسی و سه‌رکردایه‌تی کردنی سوپا که‌ ناپلیۆن به‌درێژایی ته‌مه‌نی خۆی له‌مانه‌دا کارابوو.

له‌سالانی کۆتایی فەرمانه‌وه‌ییه‌که‌یدا ئه‌گه‌ر به‌وجۆره‌ش و به‌پێکۆپیکیش به‌پێوه‌چووبا، ئه‌وا هه‌ردوو باره‌ چاره‌نوسه‌که‌ ئه‌مه‌ده‌بوو که‌ پڕویدا.

^{٢٥} - دیاره‌ لێره‌دا پۆسته‌ نامه‌زه‌ به‌وه‌بکه‌ن، چینی پڕولیتاریای فەرهنسا به‌به‌راورد له‌کە‌ل شوته‌کانی تری ژێر ده‌سه‌لاتی ناپلیۆن باری گوزه‌رايان باشتروو. (نوسه‌ر)

^{٢٦} - ژان باپتست کلبر: گه‌وره‌ترین وه‌زیر له‌سه‌رده‌می لویسی چوارده‌هه‌م و پازده‌هه‌م (1619-1683) که‌ پێشکه‌وتنی گه‌وره‌ی به‌پیشه‌سازی و ئابووری فەرهنسا به‌خشی وباری

ئابووری پشخت. (و- فارسی)

^{٢٧} - نوکوت فرديک لویس: مارشالێکی فەرهنسایه‌ که‌ له‌شه‌ره‌کانی ئۆسترلیزو لشوئو لایزیک و مارنئا دلێزانه‌ چنکا، به‌لام دواي ئه‌وه‌ی پاريس له‌لایه‌ن هاویمیا نامه‌وه

داگیر کرا، خانه‌نی له‌ناپلیۆن کردو پاشه‌کشه‌کردنی ئهو یوه‌وه‌زی تیشکان و ده‌ست له‌گه‌رکشانه‌وه‌ی ناپلیۆن، ناوێراو کێشکی دادته‌کانی خۆی هه‌یه‌و هه‌ولیاوه‌ پاسا بۆ نه‌توکاری

بسته‌وه‌. (نوسه‌ر)

نه گەر وایلیرکیتته وه گویا ته نها ئیراده ی برژوازی گهره ی فره نسا پشیمه ی دهسه لاتی دایه دست ناپلین پاست نییه، نه مه پاسته که ناپلین بناغه ی سیاسته کانی ناوخر وده ره کی له سه ر پاراستنی به رژه وه ندی سه رمایه داری فره نسا داپشتبوو، به لام له هه مان کاتدا ده یویست نه و برژوازیه ش ملکه چی ئیراده ی خۆی بکات وناچاری بکات خزمهت به ده ولت بکا، نه و ده ولته ی بۆ به رژه وه ندی خۆی ده یویست بۆ نه وه ی فره مانه وایی نه وروپای پشیکات.

نۆر له برژوازیه کان سه رپشچیان له فره مانه کانی ده کرد که به لای نه وانه وه سه تمکارانه بوون وپه نایان ده برد بۆ نۆرکاری ناقانونی وه ک ساخته کاریکردن له لابرینی نرخه کان و... هیت، به مجۆره که وتیوونه به ره نگاری کردنه وه یه کی جدی بۆ ده نگ وها ت وها ورو قره، لێزه نا تواتین گوته یکی مارکس فره مان شیکه یین که له کتییی (بنه ماله ی پیرۆز) دا ده لیت: (به تپوانینی گشتی کو ده تایی (18/ی برومر پاپه پینی شۆرشگێرانه نه بوو، به لکو برژوازیه ت له نازاد یخوازی ده یویست...)

له شوینیکێرتدا نووسیویه تی (به لام نه وه ناپلین چۆنیه تی واقعی ده ولته ی دیاری کردبوو وده یزانی بنه مای نه و ده ولته له سه ر پاراستنی به رژه وه ندی برژوا به نازادی پاراستنی به رژه وه ندیه کانی خۆپاده گریت، نه و سووریو له سه ر نه وه ی نه م په وشه به په سمی بناسیتیت و پاریزگاری لیکات، ناپلین که سیکی خه یالپلاری تیرۆریست نه بوو، به لام له هه مان کاتدا ده ولته ی وه ک ئامانجیکی شه خسی خۆی سه یرده کردو سه رمایه داره کانی وه ک غه زنه داری خۆی، به به کاره یته ری ئیراده ی خۆی سه یرده کرد، نه و بنه مای مه ترسی تیرۆری به شه پکردنی هه میشه یی له بری شۆرش هه میشه یی گوپیو؟ غه روری گه لی فره نسای گه یاند بۆ نه وپه ی تیری وپه زامه ندی، به لام له هه مان کاتدا چاوه پوانی نه وه ی له برژوازیه تی فره نسا ده کرد چۆر وه رگرتن و خۆشی و سه رمایه کی، نه گه ر پتویستی کرد له پیتا و ئامانجه سیاسییه کانی جیهان گیرانه ی خۆیدا بکه نه قوربانی، ناپلین هه زی نازاد یخوازانیه ی چینی برژوازی که ئایدیالیسمی سیاسی ژنانی هه نوکه یی نه و کۆمه لگایه بوو، یه کسه ره سه رکوتده کردو گرنگترین به رژه وه ندی مادی، واته: بازرگانی وسنه ت، که دواتر نه مه له گه ل به رژه وه ندیه کانی نه ودا په کیان نه ده گرت وه ره تکردنه وه، کینه ی نه و له بازرگانان، له پاستیدا ته واکه ری نه وکیته یی بوو که له ئایدیولوژییه کانی بوو، له ناوه ی چینی برژوازی هه ره وه ک دوژمنی ده ولت که خۆی بۆ یه ک ئامانجی شه خسی خۆی دروستی کردبوو دژایه تی ده کرد، چونکه ئایدیۆلۆژیای دژه خۆی تیدا به دی ده کرد، بۆ نمونه: به په ره لمانی پاگه یاند نا تواتریت به رگه ی نه وه بگرت خاوه ن زه وی و زا ره گه رده کان، که ک له وزه ویانه یان وه رگرتن- یان وه رنه گرتن و به که یفی خۆیان نازادین، سه باره ت به بازرگانی ئامانجی پلانه کانی نه وه بوو، به کۆنترۆلکردنی که ره سته و ئامێره کانی هیتان و گواستنه وه، بازرگانی بخاته ژیر دهسه لاتی ده ولت. بازرگانه کانی فره نسایی به هیتانه پششی واقعی تواتیان هتۆ توانای ناپلین پاته کیتن: نه وانه به به هانه ی وشکه سالی و نه ماتی توانایان ناپلین ناچاریکه شه ری روسیا بۆ دوومانگ دوا بخه نو به مجۆره شه ره له کۆتیکدا ده شتیپنکرد که نۆر وه دره نگ گه رابوو).

نه مه بوو لیکدانه وه کۆمه لایه تی و سیاسییه کانی ماکس له سه ر ناپلین که ناویراو له کتییی (خیزانی پیرۆز) دا نووسیویه تی، به مشیره یه نه و بلیمه ته به جۆرکی لۆژیکانه نیشانه مانده دات وپیمان ده لیت، نه و مژوو نووسه ی بنه ماکانی کۆمه لایه تی و سیاسی پۆزگاریک لیکداته وه، نابۆ په فتارو که سایه تی نه وکه سانه له به رچاو نه گرتیت که رابه رایه تی- یان به پتیه به ری نه و سیاسه ته ن.

کاتی مارکس ده لیت برژوازیه خوازیاری نازادخوایی بوو، مه بهستی له وهیه نهویه شه به دهستی ناپلین نه هیلدراوه که حکومت دیکتاتوری خوی له پرله ماندا ده بیوه، پرله مان ده یو یست هیزی په ها له دست ناپلیندا بمینتته وه و هه مو نه مجوره نازادیانه ی که شلرپی برژوازی له سالی (1789) به ناوی نه وانه وه هاتبقنارا له ناو به ریت.

مارکس وه بیرمان دینتته وه لیبرالیزمی برژوازی که له نه جومه نی شورای دامه زرنه رانی سالی (1789) دا دروستیوو، واته: له کاتی شلرپی کومیته ی پژگاری میلی تیکشکاو هه مان نه و کز ششانه ش که له سرده می دیرکتوردا بق ژنانه وه و جیگرکردنی نه وه ده کران پووبه پووی هه مان کوده تای (18/ ی بروم یوه و ناپلین له ناوی برد، له م دووانه ی که له سرده وه ناومان بردن، نه وه ی پیوستیوو بق به ره و پیشتیوو و به رفراوانتربوونی پانتایی سه رمایه داری هاتبقپیش، واته: برژوازیه به شپوه یه کی کاتی پشتگیری دیکتاتوریه تی ژاکوبنه کانی کرد که کاریان بق نه هیشتنی پژیمی شانشینی و فیودال ده کرد، نیجا دیکتاتوریه تی ناپلینیان پاریزگاری لیکرد چون حکومتیکی به توانا بوو بق ده ست به رکردنی ده سه لاتداریتی سه رمایه و شایسته بق شه په کانی وکرانه وه ی⁽²⁸⁾ جیهانی.

ناپلین به پتی پیدایستیبه کانی پاراستنی به رژه ونه دی برژوازی حکومتی ده کرد، نه و به رژه ونه دیانه ی که خودی نه و به های بق دانه ده نان و به پلوتوکراسی ناوده بردن و نه م پسته یی ژور دووباره ده کرده وه: (سه رمایه له پژگاری نیمه دا به هوی دزی و تالانه وه یه).

دیکتاتوریه تی ناپلین که به به رژه ونه دی ده وله تی برژوازی به رپوه ده چوو و نامانجی نه وه بوو هیزی خوی له سر باج دانی ولاتانی هاوسن به رفراوانبکات، که وته ناکوکی له گه ل هه ندیک⁽²⁹⁾ چینی برژوازیه تی فره نسا، نه م دیکتاتوره برژوازیه به چاوی بقرنه بوون سه بری خوی ده کردو پی و ابوو ده بی برژوازیه تی فره نسا به پتی به رژه ونه دیبه تایبه تیه کانی نه و هه لسوکوت بکات، نه م به شه ی برژوازیه تی فره نسی که له پووی سیاسییه وه دواکه و تپوو و ته نها چاوی له ده ستکوت و هه بله خه رجی خویی بوو، ژورجار له گه ل ناپلیندا ده که وته ناکوکی.

مارکس ناماژه به وه ده کات، له و پژانه دا پیش ده ستپیکردنی شه پی پوسیا، ناکوکی توند له بقچونه کاندا سه ری هه لداوو و نه م ناکوکیبانه ی به ناو چاکسانزیوون درژیکی گه وروه قولی نه ک هه ر له سر ناپلین و پژیمه که ی ته نانه ت هه موو نابووی برژوازی به مه پشتمبه ستووبو هه ره سپه نینا، بویه پیوسته له گه ل باسکردنی هؤکاره کانی له ناوچوونی نیمپراتوریه تی ناپلیندا نه و هه لومه رجه ی دخی نه وکات و هه بیربه نینه وه.

(3)

پیشنه وه ی په رده له سر نه م رووداوه مه زنه میژوویی لاید ریت که نه وکات هه موو له به رامهر نه و فره مانپه وا به هیزه دا ملکه چ بوون، میرو پاشاکان له به رده م ناپلیندا ده که تنه سوژده و نیوچاوانیان له زه وی ده داو هه موو لایه ک که و تپوونه ترس و له رزه وه، جگه له گوندشین و پیشه کارانی پووت و په جالی نیسپانیایی، که سیت له کیشوهری نه وروپادانه بوو دریزه

²⁸ - مه بهست له کرانه وه ی بازاره کانی دنیاو ناوویری بازگانه یه. (و- کوردی)
²⁹ - لره ده به نایه ت مه بهستی له یواره کانی بازگانی ویشه سازیه. (و- کوردی)

به شه پديدات له بهرام بهر ناپليځندا، په كېم نيشانه ي توفاني كه به سهر نيمپراتوري فهره نسا داهات شه و بو له سالي (1811) دا قهيرانكي ټابوري پوويده، شه وپياو ده به پووكه ش له تر ټپكي پو دواوه كاني جيهاني دابو نه يده تواني هڅي سهره لداني شه ته نگړه ټابوريه ديارى بكات، قهيرانه ټابوريه كه له ققناغي دووم، واته: له كاني زياتر فشاره يتان بوسه كه مارقي ټابوري سهر بریتانيا دواتر بو، بويه واچا كه ليره دا به كورتي ناماژه ي بوبكه ين، كه مارقداني ټابوري سهر بریتانيا نيت له سالاني (1810- بڼ 1811) وهك سالي (1806) نه بو وده ركردني برياره كې بهرلېن شه گرنگي به شه نـمـابو وهك شه وكات، له نيوه ي دووم سالي (1809) به دواوه، دواي شه پي واگرام وپي ككه وتننامه ي ناشتي شونمرون، له ناو كلتيشه ي سهر ي ناپليځندا دوو بيو كه هه بوون كه پي شتر پيوشونيان بواندرا بوون وپه وشي سياسي خوي له سهر شه ناراسته يه ديارى ده كړد، په كېم: به چوك داهيتاني بریتانيا له پيگاي دريژه دان به كه مارقي ټابوري له سهر ي، دووم: بریتيبو له م پسته يي كه ناپليځن ده يگوت (من هرچيم بويت ده توابم بيكېم) ليك دانه وه ي لويكيانه ي شه بونه م قسه يي شه و بو (بويه من ده توانم هه تا نه كره هه موو شه روپاش داگريكېم وبیخه مه ژر ده سالتداريتي خوم، له پيناو دريژه دان به نه خشه يي كه مارقداني ټابوري سهر بریتانيا).

شه هرچي ويستبا ده ي كړد (ناتيل له سده ي پينجه مي ميلاديده ده بويست كچي ميرنشين وشانشينه بچوكه كان و سهر ختله بن ژماره كاني شه لمانې به ټور پاكيتي كوشكه كې خوي بكات، كه چي نيتستا ته نها به ناماژه يي كي ناپليځن كچي نيمپراتوري نه مسا كه شازاده سالانو خانمكي ټور لوتبه رزو له خوپازي وسه ركيتي هه موو بـنـمـاله شانشينه كاني شه وروپابوو، بونه ناردويانه بڼ پارس، هه موو شه پاستيه يان ده زاني، شه نيمپراتوريه كه وري نه مسا كه ناپليځن بچوكي كړد بڼو و بچو دند شارو شارو چكيك، شه مش بيوه چيگاي شانازي فهره نسيه كان، به چورئ ملكه چي وكزيه له يي خوي نيشانده دا كه بڼ يه كلاي كړد نه وه ي يه كچاره كي مه سه له كه ته نها دوژمني ماو بریتانيا يه، هه موو دوژمنه كانيتر شه سلن شاپسته يي شه و نه بوون ناويان به پندريت.

نيسپانيه كان، به گوته ي ناپليځن (شه چه ته شه پيشانه) هه ربه مرقيش هه ژمارنه ده كران وناماده نه بوو به دوژمنيشيان ناوبيات، هه تا شه شانازيه يان پينه دريت، تادواي په شه بكوڼيه كې سالي (1809-1810) ش واي نيشاندا نيت له كه ل شه وانه دا شه پي نيبه و ته نها فهرمان دهرده كات شه وانه به دبليگن وگولل بارانيان بكن، به لام له كه ل شه مه شدا شه نه يده تواني بڼ ماوه يي كي دووو دريژ ناسوده بيت، ته نانه ت ليره شدا هوكاري شه مي ده كه رانده وه سهر بریتانيا، چونكه يارمه تيه كاني بریتانيا ته نها چه ك و تفاق نه بوو بڼ شه پارتيزانه نيسپانيايانه، به لكو تيپي سهر يازي ده هاتن ده كه و تنه كه ل شه مانه.

ناكه له مپه پ له بهر دهم ناپليځندا ته نهاو ته نها بریتانيا بوو، كوتاي هاتني شه شه پي نيتوا نيشيان به له ناوچووني يه كيكيان وده سه بالايي ته واي شه وري تريان بوو، له كه ل شه و شدا ناپليځن هوليده دا شه شه په بگورت به شه پي هه موو شه وروپا له كه ل بریتانيا، ورده ورده چه د كه مارقي ټابوري زياتر دريژه ي ده كيشا، زيان زياتر له بریتانيا و كيشوهر ي شه وروپا ده كه و ت، ناپليځن شه مي ده زاني و دلخوشكهر ي شه و ش ته نها شه و بو وهك پوزاني پيش تيليست كه يانده بوو شه وپه پي ده هري و قن هه لسان.

ناپلین به درېزایی نه وسالنه کینه ی دلی خوی به که سانیځ ده پشت که سه ریچیان له فەرمانه کانی که ماروی سر بریتانیا ده کرد، له سرتاسری نه وروپادا به ناشکرا که س نه د ویرا سه ریچی له م بکات جگه له حکومتی نیسپانیه کان له خورتاوی شتوه دورگی نیبریدا دوستیان کردبو.

سزادانی نه که سانی سه ریچیان له بپاره کانی که مارقدانی نابوری سر بریتانیا ده کرد، خیرا جیبه جیده کرا، به مانایه قاچاچیبه کانیاں گولله باران ده کردو کالا بریتانیایه کانیاں ده سوتادن، نه و میرو پاشایانه ی ده ستیان له گڼ قاچاچیبه کانداهو له سرکار لاده بران، له سالی (1806) دا ناپلین برابچوکه که ی لویسی کرده پاشای هژلندا، لویس ده یزانی پساندنی په یوه ندی ته وای بازرگانی له گڼ بریتانیا ده هر شه له توپخی بازرگانی وکشتوکالی ولات ده کات ونه مه زیاتر له هه مو ولاتانی تری نه وروپا زیانی پیده که یه نیټ، چونکه له وکاته وه ی بریتانیا شویته داگیرکراوه کانی ژیر ده سالاتی هژلندای خستبقرژیر ده سالاتی خوی، بازرگانی کردنی هژلندا به شتوه یه کی به رفراوان وکاریگر وابسته بو به بریتانیا و میتانی مه وادی خام له خاکه ژیر ده سته کانی بریتانیا.

لویس بوناپارت تیپینی نه مه ی کردبو وکه متاکورتیک چاپوخی له قاچاچیکردنی سر به نده ره کانی نیوان بریتانیا و هژلندای ده کرد، ناپلین دای نه وه ی براکه ی چندجار له مه ناگادار کرده وه، سر نه خدام لویسی له سرتختی پاشایه تی هژلندا لبردو رایگه یاند نیتر ولاتیک نییه به ناوی هژلندا و به سه رچند ولایه تیکدا دابه شیکردو خستیه سر خاکی فهره نسا، به پتی نه و پاپورتی به رزکراوه وه نه وه ی ده که یاند که شاره کانی هاوپه یمانیه تی نه وروپا (هانتزه ناتیگ²⁴) به پنگای قاچاغ نالووی ده که ن (بورین) نویته ی ناپلین وده سالاتاری هامبورگیش چاپوخی له م کارانه ده کات و به رتیل ودرده گرت، ناپلین په کسر ناوبرای له سر کار لبردو هه مو نه و شارانه ی (هانتزه) شی خسته سر نیمپراتوریته فهره نسا.

نیمپراتوری فهره نسییه کان نه و شارانه ی که وتیونه سر ده ریاکان خستیه سر نیمپراتوریته که ی خوی، نه مه ش نه ک له به رنه وه ی سه ریچیان کردوه، به لکو له به رنه وه ی ناپلین متمانه ی به که سته بو.

که مارقدانه نابوریه که ی سر بریتانیا کاریگری خرابی له سر ها ولاتیانی ژیر نیمپراتوریته فهره نسا حیثیشت، به تاییه ت به کار به رانی ناسایی، نا په زایی ده ربړین له و بلاو کراوه نه ی که له ژیر کونترولی ناپلینیشدا بوون جارچار به پوونی و ناشکرا بلاو ده کراوه وه.

له پاپورتیکي وه زاره تی ناوخی سالی (1810) دا هه والکړه کان به کورتی ناماژه یان به وه کردبو له گزفرو بلاو کراوه کانی نه لمانیادا به رده وام وتاری شتوه نا په زایی ده ربړین بلاو ده کړتیه وه، هه روه ها له و پاپورته دا هاتبو نه لمانیه کان جگه له خویندنه وه وچوون بق شاتوکان وخویندنه وه ی پومان که نوو سه ره کانیاں سه ریاه ته هاوپه یمانیه تی رن نووسیوانه و کړیه له یی نه وای پیکه وتنی نیوان نه مساو فهره نسا به لاوازی هه ردوکیان ده خه نه پوو و بریتانیا ش به دوژمنی نه به زیو وپوسیا ش

²⁴ - هانتزه ناتیگ: په دای دوستوونی نم هاوپه یمانیه بازو کانی، نو پارستی بازو کانی نه لمانیا به کشتی وشاری کلن بوو، نه و ویکراوه (بمانانه ی بازو کانی سالی 1436) ای نیوان هانزیسی چاره م و بریتانیای لیکوته وه، هانتزه، وژوکاری زترنی له سده ی (14 و 15) ده ستی پیکرد، کمزور شاری تری کرتیه وه له سړوی هه مو شانه و شاری لوبوکی نه لمانا و وژو به شی له شاره کانیز دا کردنه وه که به ناوی نویتری کوئوره، بوون. ده سته وته گرتکه کانی نه و ویکراوه بریوون له: به ره ویشیر دافی توده و له تی به تاییه ت له وروی نارادی دهر باکان نو بازو کانی ونه شتی که ماروی نابوری هه لایه نه و دافی نه وانی بی لایه ش له شره کانا، به تاییه ت له هاموشی دهر باینا، هه روه ها داویری بازو کانی. (و- کوردی)

به میرانگره وهی حکومتی پاهام (III) نیشانده دهن، هه زیشیان له توژیینه وه بوری سیاسیه به گشتی، هه روه ها گزفاری بئ ژماری هه فتانه و مانگانه و سالنامه کانی ولاته که ی خویان به تامه زرقوه ده خویتنه وه ..

دیاره بارودخی هۆله نداشت به هۆی توندکردنی گه ماریی نابوری سهر بریتانیا له خراپبوونی زیاتردابوو، چونکه نه وولاته بنه مای ژبانی که پشتی پێده به ست بازرگانی وئالوویری ده ریایی بوو، له هۆله نداشت که موکوپیه که به دی ده کرا وه که نه وهی له ئه لمانیای سهرودا هه بوو، له پاپۆرتیکی تری هه مان وه زارهت، ناماژه به وکراوه که (لیره دا پۆژنامه ی زۆر ده رده چن).

به لای نابلیۆنه وه ههچ له وه ئاسانتر نه بوو پۆژنامه کان وه هۆش خۆ بێنیتنه وه نه ویش له م جۆره کارانه دا ههچ دهستی نه ده پاراست و نیگه ران نه ده بوو، به لام دلتیابوونه وه له وهی گه ماریی نابورییه که ی سهر بریتانیا به پێکوپیککی به پێوه بجیت گرفتیکی له مه گه وره تریوو، دانانی که سانی ده ستپاک له سه رسنوره ده ریاییه کان و دروست به پێوه بردنی نه رکه کانیا ن زۆر له وه پرکیشه تریوو له کار به ده ست و میرنشین و پاشایانه ی ده ستیان هه یه له گه ل قاچاغچیه کاندایان خویان کلیده که ن وچاوپۆشی لێده که ن،

خه لکی نه وروپا بۆ کرپینی کاکاو و بیبه رو داوه ده رمان دواژه به رامبه ر نرخی چارانیانده دا، که گه ماریی نابوری نه خراپۆسه ر بریتانیا، کارگه کانی دروستکردنی قوماش له فهره نساو ساکس و به لجیکاو چیک... ، نرخی لۆکه یان ده قات به گرانتر له چاران ده کپی و ناچاریشبوون بۆ له کارنه که وتی کارخانه کانیا ن بیکهن، نه ی نه وه موو قازانچانه بۆکوئ ده چوو؟

به پله ی یه که م ده چۆ باخه لی پاسه وان وبنکه گومرگیه کانی سوپای فهره نسای، دوه میش ده چۆ باخه لی خاوه ن که شتییه کانی بریتانی که به قاچاغ کالایان ده مینا، کاتن بری پاره یه کیان بۆ لێپرسراویکی خالێکی گومرکی فهرنسی پێشنیارد ده کرد که موچه ی پێنج سالی بوو، ته نها له به رامبه ر نه ودا یه که شه و به ئارامی به خه ون، به خۆشحالییه وه پازی ده بوون، یان که تزیپیک قوماشی نایابیا ن پێشکه ش به یه کێ له مانه ده کرد که به ها که ی (500) سه کی زۆریوو، پاسته وخ پازی ده بوون شه وێک چاوپۆشی له نه رکه کانیا ن بکه ن، به بارتته قای شه و به رتیله ش سوپاسیا ن ده کردو به قوریانی ده بوون ته نها له به رخا تری نه وه ی سێ سه عات پێگایدات که شتییه کانی قاچاغیا ن بارکردوه بێن و نه مانیش به ره و لایه کی تری ده ریا بپۆن، نابلیۆن نه مه ی ده بیینی و ده یزانی ته م به ره ی شه ره زۆر له شه په کانی ئوسترلیتز و اگرام وهیتر، سه ختره، زۆر شه سه رو پشکێنه ری و پیاوانی گومرگی تازه ی ده نارده نه شه و شویتانه، به لام که لکی نه بوو و پاش ماوه یه که نه وانیشیا ن ده کپی و به رتیلیان وه رده گرت، هه رچه نده زۆر له مانه ی ده دایه دادگا و سزاده دران، به لام نه وه ی دوا ی نه مانه ش داده نران دووباره بوزیا ن بۆ قاچاغچیه کانی ده خواردو له به رامبه ر وه رگرتنی پاره دا نه رم ده بوون، ئیتر ئیمپراتۆر که و ته بیری پێگاچاره یه کی تر، نه ویش شه و بوو نه که هه ر له وشارانه ی که له سه ر ده ریا بوون، به لگو له دورترین شوینی سه رده ریای ژێر ئیمپراتۆریه تی فهرنسادا، ده سترکا به ده سته سه ردا گرتنی نه و کالایانه ی بریتانیایی بوون و ده بوا خاوه نه کانیشیا ن شه وکه سانه یا ن ئاشکرا کردبا که لیتیا ن کرپین، نه وانه ی له و خا که نه ی ژێر ده سه لاتداریتی فهره نسای شویتنه کانی غیره شه وروپایی کالایان ده مینا، مه ولیانده دا

بیسه لمینن که نم کالایانهان نه مریکاییه نهک بهریتانی، له راستیدا نه مریکاییه کان مورو نیشانهی بازرگانی خویان له کالاکانی بریتانیایی دداو بهوجوره بازرگانی کردنه قازانجی زوریان دهکرد،

ئینجا ناپلین هه ندیک یاساو پئیسای گومرگی تری قانونی له سالی (1810) دا ده رکرد سه بارهت به بازرگانی کردنی به روبومه کانی شوینه داگیرکراوه کانی خاکی ژیر ده سلاتی فهره نسا، له دهره وهی نه وروپادا به کجاره کی قه ده غه ی کرد، ئیتر به مه له سه رتاسه ری نه وروپادا ناپه زایی مودجایی ده دایه وه کپی توپهیی له ناودلی خه لکدا په تداوی ده دایه وه، ناپلین فهرمانی ده رکرد هه موو نه کالایانهی ده ستیان به سه ردا گیراوه له گزپه پانه گشتیه کاند ناگری تپه رده دهن، خه ک به مه لولی وپیده نگ، به پپی گتپانه وهی نه وکه سانه ی له و پزگاره دا زیاون، به چاری خویان ده یانیینی که توپ توپ پارچه قوماشی نایاب وکشمیر و دۆلکه و کلئیسای شه کړو قاوه و کااو وقتوی چاو فهره لۆکه و... مپریان ده میناو به بهر چاری خه لکه و ناگریان تپه رده دا، دواتر نه م بارودخه زور دریزه ی نه کیشاو ئیتر ته نها نه و کالایانه یان ده سوتاند که مورو نیشانه ی بریتانیایی پتوه بوو، نه و کالایانه ی تریانده گرت وده یانبرده عه مباره کانی ده ولت، نه یانده سوتاند، پزنامه کانی بریتانیایی به هوی کارگیری نه مه - یان به لانی که مه وه له سه ر نه جامی نه و هه والانه ی که سه بارهت به مه پتپان ده گیشته به مجوره یان ده نووسی وبللوه ده کرده وه (قهیسه ری ئیمپراتوری پوسیا، عه قلی خوی له ده سنداوه .

ناپلین که یشتبیل نه و قه ناعه ته ی به م کاره ی هه توانیت پزگا له هاتنی نه و کالایانه بگریته مه ترسی بخاته سه ر نه وانه ش که له ده ستی دووم و سییه م ده یکر نه وه بق قازانج، هه ندیک له برژوانیه کانی ناو فهره نساو ولتانی ژیرده ستی ئیمپراتریه تی ناپلین توانیبویان قازانجیکی زوریکن، ته نانهت نه مانه به پووه که ش پشتگیریشیان له که مارق نابوریه کی سه ر بریتانیا ده کرد، به تاییهت کارخانه کانی ئاسن وکانزاکان زور پازی بوون، وه لی خاوه ن کارخانه کانی پستن وچنین، چونکه دروستکرنی قوماش به بن لۆکه و په نگکردنیشی به بی خه نه ده کرا، به لام له ناو نه و بازرگانانه ی که میکیاج وشتی جوانکاریان دروستده کرد (لۆکس) زیاتر ناپه زاییان ده رده بپی، چون کاتر دوی پتکه و تننامی ناشتی ئامین، که بهریتانیه کان پزانه ناو پاریس ودریو که وه رو شتی جوانکاری پاریسیان زور کز کرده وه و کریان ویردیانه وه بق بریتانیا، نه مانه نه و پزگاره خۆشه یان وه بیرو خویان ده مینایه وه به ناسقورییه وه سهیری نه وشه په بن کوتاییه ی ناپلینیان ده کرد، هه روه ها ناپه زاییه کانی خه لکی ئاسایش له وهی کالاکانیان به نرخه ی خه یالی ده کپی، وه ک قاوه و شه کړو تاد، له پای نه م بارودخه وه بوو که قهیرانی نابوری سالی (1811) پوویدا.

(4)

له کزتایی پایزی سالی (1811) دا هتواش هتواش دۆخی فروقشتنی کالا فهره نسییه کان دابه زی، چونکه نه مه به خیرایی بللویوه کاریگری زیاتری کرده سه ر خه لکی فهره نسا، سنه تگه رو بازرگانه کان به نه ده به وه سکالایان ده کردو ده یانگوت که مارقدانی نابوری سه ر بریتانیا ته نها زیان به ولاته ناگه یه نیت، به لکو برخۆشیان زه رده دهن، هه روه ها ده یانگوت مه وادی خامیان ده ستناکه ویت وپزیز ئیمپراتریش به وه بهر مینانی که له ژیرده سته کانی، توانای کریاری کالاکانی میناوه ته خورای، له سه رتاسه ری نه وروپادا نه و ته نگزه نابورییه مانگ به مانگا قشاری زیاتر ده مینا، بق نمونه: له دامه زلوه کانی پستن وچنیندا پتیشنه قهیرانه نابورییه نزیکه ی (12) هه زار کریکار کاریان تپدا ده کرد، به لام به هوی نه و قهیرانه وه کریکاره کانی به پزیزه ی (50٪) که مکرانه وه.

له مانگی ماری سالی (1811) دا ناپلیون فرمانی دهرکرد بږی یه ک ملیون ونیو فرانک یارمته خاوهن کارخانه کانی نامین بدریت وکالاکنیش له کارخانه کانی پروان و سن کانتن و کان بکېدریت، هه روه ها یارمه تیبیه کی گورهش درایه کارخانه کانی لیون، به لام هه موو نه یارمه تییا نه دلویه په کیوون له ده ریایه ک.

به پشتبستن به وبه لگه یه ی که نووسری هم کتیبه له نرشیفی میلی فرمانسا دهستی که وتووو میکانیزمی وسره کی هم تنگزه نابوریی دیاری ده کات، له هه موو نه ونووسینا نه سهرنجراکتیشره که ده ریاره ی هکاره کانی هم تنگزه نابوریی نووسراون.

وه زیری ناوخوی فرمانسا له برواری (19/ی نیبریلی سالی 1811) دا هم گوزارش ی به ناپلیون پاگه یاندووه که: زورینه ی کریکارانی یه که پیشه ساریی کان له بیکارییدا ده نالینن وه نديکیشیان کلچیانکړدوه و زوریش به تهمان کړچکېن، بیکاری و باری خراپی کارخانه کان نه ونه خرابوو، ناپلیون ناچاروو (15) ملیون فرانک به وکارخانه بدات، بې بوژانه ی نابوری وکه مکړنه ی پړه ی بیکاری، خاوهن پله وپایه کانی ده ولت غبره تیان جولوا به پړه بهری بانکی گشتی فرمانسا له (7/ی مایوی سالی 1811) دا به پاشکای پاپورتیکې بې نیمراتر به رزکړدوه و تیدا ناماز ی به وکړدوو ولاتانی ژیر دهستی فرمانسا توشی قهرانی کوشنده بوونه وه وکالا کانی فرمانسا پیش داگیرکړنی نه ولاتانه باشت ده فریشران، نه وکارخانه ی پارسیش که خهریکی دروستکړنی (لوکس)ن^(۳۲) مایه فوت بوون وکالا کانیان بې ساغ نایته وه، ناپلیون یارمته پاره ی ده دا، به لام دهستی له دریزه دان به گه ماری نابوری سهر بریتانیا شلنه ده کړد، کالا کانی بریتانیای ده گیردان وقاچاغوو، بازپی (بوکر) دهستی به سهر داگیراو یه ک کلان که پړوو له شه کرو کاکاو وداو ده رمان و. هیترا، گوازیایه بې عمباره کانی ده ولت، ناپلیون جگه له وه ی ملیونه ها فرانکی وه که دهستکړی یی یارمته ده دایه کارخانه کان، له سالی (1811) دا فرمانیکې باشی بې خه زانه ی ده ولت دهرکړد، که قوماشی مخمل له کومپانیا کانی پستن و چینی لیون بکېن بې پیداو یستیه کانی پوښاکي سهریازی، هه روه ها فرمانی به هه موو شانشین و میرنشین و فرمانپه واکانی ژیر دهسه لاتی خوی کرد قوماش له کارخانه کانی لیون بکېن، به مکاره ی توانی پړه ی کارخانه کانی قوماش که له مانگی یونیوی سلی (1811) دا ژماره یان (5630) کارخانه بوو زیاد بکړن بې (8) هه زار کارخانه.

زستانی نه وساله زور ساردو سوله بوو، جموجولی نااسایی له گه پرده که کرکار نشینه کانی پاریسدا وه جوشهات، بې گومان جاسوسانی ده ولت گوتیان له هه موو قسه وړانز نیازه کانی کرکاران نه ده بوو ونه شیانده توانی کرکاران ناچار بکېن دهردی دلی خویان هه له پړنن، هه رچونیکبیت باروبخی پړخی کرکاران له وساله دا له بارنه بوو و وه میتوو نووسانی نه و پړکاره و میتوو نووسانی تازه ش ده لین، کرکاری کارخانه کان کچیان که وتبې که ولې بهیری پاپه پین و شلاخان وه دابوون زورجار ناپلیون ده یگوت (تا که کوده تای مه ترسیدار شړپشی برسییه کانه - یان به ده قی گوته که ی، پاپه پینی سک به تاله کانه).

شاتپال که نه و پښتوګاره وه زیربوه له یاداشته کاندې ناوای نووسیوه (تاپلین چه ندین جار پتی ده ګوتم نه و کرکړاړه ی که بیتکاره همیشہ نه ګری نه وه یه هیه فریوی ناشوبګه رانېخوات ومن نه و ترسه ی که له پاپه پینی برسپیه کاتم هیه زږ له وه زیاتر پوو به پوړی سوپایه کی (200) هزاره کسی بېمه وه.

هرچه نده ګوزارشتی مه ترسیدار له لایه ن جاسوسان وده سه لاتدارانی حکومت سه بارت به پاپه پینی کرکړکاران وخه لک بز تاپلین به رزده کرانه وه، به لوم له و پښتوګاره دا هیچ ګیره شتوینتی و پاپه پین دژبه نیمپراتوریه تی تاپلین پوینه دا، نه ګر چی وه رګرتنی په ند له تنګه نابووریه کی سالی (1811) پوه جیګای تپینی، به لوم تاپلین به په له نه مه ی به شتویه ک ګری ولیدکدایه وه که به به رزده ونه دی خوی بشکیته وه ده یګوت: مادام که مارژدانی نابووری سر بریتانیا کاریګری په یداناکات، نه و ولاته توشی هره سس نابووری ناکاته وه، نه و ده ریا به پوړی فهرنسییه کاندې ناکرتیه وه باری بازوګانی ویشه سازی فهرنسا خرابترده بیت وه همیشہ نه ګری سره لدانه وه ی تنګه به کی نابووریتر ه پوو، بزیه ده بیت کاری که مارژی نابووری سر بریتانیا درژده پتیدریت ه تا نه ګر بزه نه نجامه یانندی نه م کاره دا ګیرکردنی مؤسکوش پتویستیت، نه واده بن مؤسکوز دا ګیرکه یین.

تاپلین باش نه وه ی له بیرپوه که خاوه ن کارخانه کانی ناوریشم، رستن و چینی لیون، نه و تنګه نابووریه یان هندیکی مؤکه یان ده ګه پانده وه بق نه و بریاره ی نه لکسه نده ری نیمپراتوری پوسیا که فهرمانی دابوو، تعریفه ی ګومرگی تازه و نذرت بخه نه سر نه و کالایانه ی له فهرنساوه ده میندرین، وه ک پارچه قوماشی ناوریشمی وه خمه ل وشتی جوانکاری و شراب و... هتد، تاپلین نه م مه سه له یشی له دوی پوودای نا رفورته به نیمپراتوری پوسیا ګوتیوو، به لوم دواتر به درژتایی سالی (1811) له بیری نه وه دابوو پتګاچاره ی که بونه مه بدوزتیه وه یه کلایی بکرتیه وه، نه م یه کسره کرده نش ده بوا له مؤسکوزدا بکرت.

نایا تاپلین چ به رپه رچدانه وه یکی له به رامبه ر نه و دڅه خراپه ی نابووری نیمپراتوریه کی نیشاند؟ زه مینه ی سره لدانی قهیرانی نابووری ده میکوو هاتبق ناوای تاپلین به چاوی خوی ده پپینی.

نیمپراتوری فله رنسییه کان له و پښتوګاره دا پوو به پوړی کتشی مالی بپوه، که سره تا له ه لاسانی دراوه وه بوو که سکه یان به بن پشتیوان لیده دا، سره نجام که وتیق ګتژای کوده تایی سره مایه دارانی ګوره، که هه ولیانده دا به پتګای دانی قهرزی نذر به سودی ګران وقازانچی نذر، نه مه ش ده بپوهه ی به تالپوونی خه زنه ی ده ولت.

بارودتخی نیستای تاپلین وه ک سالی ګرتنه ده سستی ده سه لات له فهرنسا واپوو، به لوم نه و نکات به هوی وه رګرتنی باجی نذر له وشوینانه ی له ژیر ده سه لاتیداپوون وه رګرتنی ملیونه ها دراو له و ولاته تیشکاوانه ی ده بوابیدن و سه ندنوه ی پاره ی نژی درواو له لایه ن سره مایه داره ګوره کان، توانی به سره گرفته نابووریه کاندې زالبیت، له کورتایی مانگی یینایه ی سالی (1806) دا نه وکاته ی تازه تاپلین له شه پی ئوسترلیتزه بؤپاریس ګه پاپوه، دوایکرد پاپورتیکی سه بارت به باری نیداری خه زنه ی ده ولت پتیدن و دوی پیداجوونه وه به کارویاره نیداریه کانی حکومتی فهرنسا، بوی ده رکوت که (نورای ملیونیری به ناویانګ و سره مایه داری چاوتچوک، کومپانیایه کی بازوګانی به ناوی یه کیتی بازوګانان که خوی به رپویه ی بپو دوستکودوه به زنجیره ی که ساخته کاری زیره کانه و ده غه لی وده سستری و دزی که به پوکش به پتګای قانونی نه نجام

۲۹- لبرده به معنای قوی‌دان- نان خواردنی شکت دت و هتانهوهی، نهک کهراندنهوهی شکت،

ویه در ژای سنوری خورتاوی پوسیاو له سنوره کانی ده ریای نه مساو نه لمان و پروس و پلونیایو... کالای بریتانیایی به قاچاڅ ده میندریت، نه مهش ده بویه هژی شکست پیښتانی گماروی نابوری سر بریتانیایو نه و نمیده نه ده ما بریتانیا به چوکدایت.

هوالی نه وه به نابلیون ده گیشته که کالاکانی بریتانی به پښکای قاچاڅ له ده ریای سه رووه نه که هه رده گاته نه و شویانه ی له ژیر نیمپراتوری نه نابلیون دان، به لکو بق خودی فوره نساش ده میندریت.

نابلیون به در ژایی ته منی خوی ته نانه نه و کاتانه ی به ره و ښتنار به رلین و مه دریدیش ده چو پو شق، چاویکی هه بریق له ندهن، به لام نه مجاره یان ورده ورده چای بریه دوو ترین پایته خته کانی کیشوهری نه وروپا،

پوڅه کانی سر ده ریای کیشوهری نه وروپا له ژیر ده سه لاتدریبتی نه و یونانییه ساخته یی نیمپراتوری بیرانس، واته: تزاری پوسیا... واز له شه پکردنی به م زوانه ی له گه ل بریتانیا دایبیت وچیت قرقراگه ی نه لکسه ندهر بگریته وناچاری بکات نه و به لټانه ی که له تیلیستدا دانی جټیه جټیان بکات؟ نه م پرسیاره بوو که نابلیون له سالی (1810) به دواوه له خوی ده کرد.

هه له سالی (1810) به دواوه نابلیون فرمانی ده رکرد کتبی سه بارت به میژو و تایبته مه ندیه کانی پوسیای بزو وهریگپنه سه رزمانی فوره نسی، له و قسانه ی که نابلیون جارچاره ده ری ده هاریشتن، له سه رینه مای نه و زانیاریانه بوو که نه وانه ی ده وروبه ری به مه له و که موکوپیه وه پټیان گوتبوو وده رده که وت نیازی وایه هیرشی په کلایکه ره وه وروسک ناسا بکاته سر پوسیا له مۆسکوه زه بری که وره تر له برتانییا بوه شټیت، که یشتنی سوپای مه زنی فوره نسا به مۆسک، واته ملکه چکردنی ته وای نه لکسه ندهری نیمپراتوری پوسیاو جټیه جټکردنی ته وای گماروی نابوری سر بریتانیایو سر نه نجام سرکه وتنی به سر بریتانیاداو کوتایه اتن به شه پو قهرانی نابوری وینکاری ودامه زانندی نیمپراتوری جیهانی، دواچار قهرانی نابوری سالی (1811) نیمپراتوری فهرنسی که یانده نه و بریوایه ی سه ره وه.

دواتر له ویتبسلا له سه ره تای له شکرکیشی بۆ سه مۆسک، کنت دارو، به پاشکای به نابلیونی گوت: نه م سوپایه و زور له وانه ی له ده وروبه ری به پرتزدان، ناکامی نه و له شکرکیشیه پرده رده سه رییه ی سر مۆسک نازان، چونکه له به رختری بوونی کالای بریتانی له سه رخاکی نیمپراتوری پوسیا هیرشی ده کرتته سه ر. وای نه مجله قسانه به لای نابلیونه وه جټکای قبولکردن نه بوون.

نه و ته نها هۆکاری مانوه ی نه و نیمپراتوری ته ی که خوی بنیاتی نابو به نیفلیجکردنی نابوری بریتانیای ده زانی و به در ژه دان به و به رنامه ی خوی دایبشتبوو سرکه و ته وانه ی ده بیی، نابلیون هاوپه یمانیه ته ی له گه ل پوسیادا به ست نه مهش له به ر نه وه بویه نه لکسه ندهر نار ه زایه له داگیرکردنی پلونیایو پروس له لایه ن سوپای فوره نساوه، به لکو له به ر نه وه بویه پوسیا له ناینده دا نه میده ی زوری به بریتانیا هه بوو، وه ک چو بریتانیاش نه میده واری زوری به پوسیا هه بوو، به لام راسته وخ نابلیون ده سستی نه ده گیشته بریتانیا بویه ده یویست له پوسیای داباو سرکه وتی کردبا.

تارمایی لیکدانیکی چه کدارانه ی تازه و سامناک وخویناوی بالی ده کیشاو که وره ده بوو.

پساندنی په یوه نډی له گڼ روسیادا (1811-1812)

(1)

دوای نارغورت، په چاودتړی کردنی پوکه شې هاوپه یمانیه تی نتوان پوسیواو فرنسا، نه لکسه نده وړده وړده له په هندی سیاسته کانی ناپلین لایدا، زور له میثو نووسان له پووی سیاسی وناووری وکومه لایه تی له تپروانین له ناینده، به شې زوریان زیاتر له سره سالانی ناشوب وناهه مواری هیرشی ناپلینیان بوسه روسیا نووسیوه له سالی (1812) دا، نیمه ده بینین له ماوه ی نه وچوار ساله شه په نالیزه دا له نتوان ه لپچه ناکوکیه کانی کومه لایه تی هاتونه ته پیش وکسایه تییه کی وه ک نسپرانسکی سره ی ه لداوه دواتر له ناوچروه. نه شتیکی به لکه نه ویسته له وپوزگارده دا مه سه له ی ریفورم کردنی نیداری نیمپراتوریه تی روسی به رده وام له نارادابوه. تیشکانه کانی نوسترلینزو فریدلندو تیلیست بیرونه هکاری هاتنه پیشی نه و پایانه ی که پتویسته چاکساز ی بکرت، به لام نه و تیشه نابو به رانه ی سالانی (1805 و 1807) به چاوپوشین له پرسواش، بیرونه هوی دروستبونی هاوپه یمانیه تیکی سودمه ندی نتوان داگیرکری جیهان و روسیا که ماوه یه ک دوای نه مه روسیا خاکی به رفراوانی فنلاندی خسته ژیر ده سالاتی خویه وه. بیگومان تزاری روسیا هیچ هکاریکی ته نانه ت لوه کی و پوکه ش وسه رتویشی به پتویست نه ده زانی بچاکسازیکردن. له و پوزگارده دابو که نیسپرانسکی وه ک که سایه تییه ک سریه لدا، نه م پیاوه په ندو نه زموندارو ژیرو لیه شاهوه په که سیکي دورین بو، ناویراو په کیکیشبو له وکه سانه ی له گڼ نه لکسه نده ی نیمپراتوری پوسیادا چووبو بونارغورت وله ویدا به توندی سه رسامی ناپلین بیو.

نیسپرانسکی گرانکاری له پیکهاته ی کلپسای نه رسیدو کسیدیدا نه کرد، ه ولیدا گرانکاری له سیستمی نیداری ده ولتدا بکات، به لام نه شراف و فیودال کان دهنگی نارو زایبان دریه تزارو نیسپرانسکی وه زیر به رزکده وه، له گرتنه به ی نه و سیاسته، نه مه ش بووه هوی نه وه هاوپه یمانیه تی نتوان پوسیواو فرنسا درژه نه کیشیت، له کپو کپرونه وه ی نه شرافه کاند باس له وه ده کرا، داپانی خاکی فنلاند له سویدو خسته سه ر خاکی روسیا به فیتی ناپلین کراوه له سره دلاوی نه و روسیا نه مه ی نه دجامدوه. نه وانه ده یانویست که مکم دوژمنکاری خویان به بالویزی فره نسا له پوسیوا نیشاندن، مه رچه نده نه لکسه نده ی نیمپراتوری روسیا زیاتر مهره بانی ونرم و نیانی له به رامبه ر کولتکورد نیشانددا، به لام نه شرافه تازه کانی پترسبورگ وموسکو به ناشکرا دوژمنایه تی کردنی خویان له به رامبه ر کولتکوری بالویزی فره نسا له پوسیوا نیشانددا، سه رنه دجام له کوتایی سالی (1810) دا نه لکسه نده له به رامبه ر نه وه لمه ته پ ته وژمه دا ده سستی شلکرد، به پله ی یه نه لکسه نده په ی به وه بریدبو نه مه کارنکه تیتیدا به به له چروه، نه و قسانه ی ناپلین گوتبوری پژا خوشده کات پانتایی خاکی روسیا به ره و ناسیواو خاکی تورکیا زیاده کات. ته نها قسه ی سه رزاره کی ولامسه لایی بوون. دواتر ناپلین سوپاکه ی له پروسدا پاشه کشه پینه کردو پلوتینییه کانیشی وه ک یاری به کارده میتا به نومییدی نه وه ی سه ریه خویان وه ریگرنه وه. نه مانه ش سه رتا پای سنووری پوسیایان ده خسته ژیر مه ترسیبه وه وه په شه بوون بوسه ی. جگه له مانه ش نه گه ری نه وه ش ه بوو خاکی لیتوانیاشی له ده سنجیت، له لایه کی تره وه

ناپه زاییه تی ناپلیون بوو له وهی روسیا ته واو کار به گماردانی نابووری سر بریتانیا ناکات. ههروه ها خستنه سهری خاکی تازه بۆسر ئیمپراتوری تهی فرنسا. ئه وهیژو توانایه زۆدهی ناپلیون خودبه خود هه ره شهیه ک بوو بۆسر روسیاو دواي پیکه وتننامه ی تیلیست هه موو لایه که لکسه ندهری روسیا یان به ملکه چی فرمانه کانی ناپلیون له قه له مده دا. گشت لایه که نهو به خستنه ییه هیچه ی که ناپلیون دابوویه نه لکسه ندهر، به دانی شاری بیه لوستوکی پروسا و پارچه خاکیکی تری ئیمپراتوری تهی نه مسایان کرد بۆ گالته جاپی وده یانگوت: شتواری هه لسوکه وتی ناپلیون له گه له نه لکسه ندهری روسیا دا له هه لسوکه وتی باوک و باپیرانی ئیمپراتوره کانی جارانی روسیا ده چیت له گه له ده ستوپیه نده کانیاندا. کاتی مه سه له ی دانی ئانا پافلونوا که کچی فرانسوا ی ئیمپراتوری نه مسا درایه ناپلیون، ده یانگوت هاوپه یمانییه تی نیوان روسیاو فره نسا گپراوه بۆ هاوپه یمانییه تی نیوان نه مساو فره نساو جیکره وه ی تهی.

ئه و زانیاریانه ی که له مانگی بیتیاری سالی (1811) به دواوه هه ن، ئه وه نیشانه ده ن که هه ر باسی ئه گه ری شه پی نیوان فره نساو روسیا ده کرا، به لگو به نا شکر ناپلیون نه خشه ی بۆنه وه داده پشت. یه کیکیش له و هۆکارانه ی که پنگاخۆشکه ر بوو بۆنه مه ئه وه بوو نرخی کالاکانی فره نسا که ده ناردانه روسیا به شتیه یه کی به رچا و گومرگیان زیاده کرابوو. ناپلیون دلنیا بوو له وهی روسیا پنگاده دات کالاکانی بریتانیا بینه ناو خاکی روسیاوه .

ناپلیون ناپه زایی خۆی به په سمی به ئیمپراتوری روسیا پاگه یاندو داوا یکرد کاریه پتسا کانی گه مار دانی نابووری سه ر بریتانیا بکریت.

ئه لکسه نده ریش ده یزانی شه پ له پتیشه وه یه و ناتوانی ت خۆی لیلابدری ت، بۆیه که وته بیر ی ئه وه ی هاوپه یمانان بۆخۆی په یدابکات و په یوه ندی به مارشالێکی ناپلیونه وه کرد که فره مانپه وای سویدبوو ویبووه دوژمنی گه وره که ی خۆی و به نه پتی گفترگویان ده کرد. له پازده ی تۆگوستی سالی (1811) ده دا، له یه ک میوانداری په سمی که به بۆنه ی جه ژنی له دایکبوونی ناپلیونه وه پتخرابوو، نوینه ران و بالوێزی خاریجی و ده سه لاتدارانی حکومی به شداریانتی دا کردبوو و داعوه تکرابوو. ناپلیون پوویکرده شازاده کوراکین، بالوێزی روسیا له فره نساو به شتیه یه کی هه ره شه نامیز گوتی: نه لکسه ندهر په یمانه کانی خۆی سه بانه به گه مار دانی نابووری سه ر بریتانیا شکاندوه و به توپه ییه وه لئی پرسی: ئه و گه وره ی ئیوه بیر له چی ده کاته وه؟ دواتر پتشنیاری مۆرکردنی پیکه وتننامه یه کی بۆ کوراکین کرد، که هه موو لیکتیکنه گه یشتنه کانی نیوان روسیاو فره نسا وه لانرین و ئه مه ئیمزباکات. پرنس کوراکین په پشۆکاوی وه راسانی وه لایمی دایه وه گوتی: من ده سه لاتی ئه م کاره م نییه. ناپلیون به ده نگیک یه ریز گوتی: ده سه لاتی نییه؟ زۆد باشه داوا له گه وره که تیکه، ده سه لاتی ئه مه ت بداتی، من هه زم له شه رکردن نییه و نامه ویت سه ره خۆیی بۆ لۆنیا بکپه مه وه، به لام ئیوه ده تانه ویت میرنشینه کانی وارش و دانتریک بغه نه سه ر خاکی روسیا، مادام نه خشه نه پتینییه کانی ناو کۆشکی پاشایه تی ئیوه پوون وئا شکرانییه، ئه و من هه ردریژه به خۆ به هیزکردن وچه سپاندنی سوپاکه م ده ده م له خاکی ئه لمانیا دا. ناپلیون بینه وه ی گوتی بۆ قسه کانی بالوێزی روسی بکریت، که ده یویست بۆ پوونیکانه وه پاساوی به جیتی بۆ بیتیته وه. دريژه ی به قسه کانی خۆیده دا، دواي ئه مه ئیتر که س له ئه و روپادا نه بوو چاوه پوانی شه پیک ی به م نزیکانه ی نیوان روسیاو فره نسا نه کات.

ناپلین وده وده سرتاسه ری خاکی نه لمانیای گۆری بۆ سهربازگه یه کی گه وری ئاماده بۆ هێرشکردن. ههروهها نه خشی نه وشی داپشت به ژێر ههردو نه وهیژهی که به پوکهش بیلایه بون بهیته ناو هاویه یمانیه ته کی خۆی. واته: پروس و نه مسا، هه رچهنده پروس له پووی سیاسیه وه ژێر دهستی ناپلین بوو، به لام ده بوا ئه هاویه یمانیه سهربازیه پیش هێرشکردنه سه ر پوسیا پیکبهێندریه.

(2)

دهوله تی پروس له ژێر زوڵم و زۆری ناپلیندا زۆری چیشتبوو، له سالانی سه ره تایی داگیر کرانیدا، به هۆی به دیار که و تنی شتاین و حزبی پیفۆرمخوازن، هه رچهنده پۆتی شانیشینی ته واوله پروسا لان بهرابوو، به لام بنچینه ی پایه کانی ئه و به سه ختی له به ریه ک ترازابوون و نه مهش وای کردبوو مه سه له ی چاکسازی بهیته پیش. ئه نه نیشتمان په روه ریه پشه وق و شهیداییه ی شتاین که به ناشکرا یاسی شۆپشی ئیسپانیای ده کرد، ببوه چیگای سه رنجی ده سه لاتدارانی حکومه تی فه ره نسا، چونکه یه کێک له و نامانه ی ئه و په رێکه وت که و تێر ده ست پۆلیسی نه یینی ناپلین، ئه مه گومانی لای ئیمپراتۆری فه رنسا دروست کردو ده سه تبه جن ناپلین داوای له فردریک ویلهلم کرد، شتاین له ولاته کی خۆی ده ریکات، پاشای پروس بۆ نیشاندانی دلسۆزی خۆی له به رامبه ر ناپلین، نه که هه ر ئه و سیاسه ته داره توپه یه ی له ولاته کی خۆی ده رکرد، به لکو ده ستی به سه ر ملک و ماله که یشدا گرت.

مه سه له ی پیفۆرمکردن له پروسا دوا که وت، به لام نه وه ستا، شازن هورستی وه زیری به رگری و گنا یزنوی مارشالی پروس و هاوه له کانیان به و په یی جدیدی خه ریکی پتخسته نه وه ی سهربازی سوپای پروس بوون، به پێی به یاری ناپلین ده بوا سوپای پروس له (42) هه زار سهرباز زیاتری نه ییت، به لام دهوله تی پروس به په نابردن بۆ چه ندین فرتوفیلی وه که که مکرنه وه ی خزمه تی سهربازی له ماوه یه کی که مدا، ژماره یه کی زۆری سهربازی مه شقیپتکراوی⁽²⁴⁾ سازکردن، به مجۆره پروس له به رامبه ر فه رمانه کانی ناپلیندا ملکه چی ده کردو مه رای وکلکه سوته ی ده کردو و خۆی به بچوکی نیشانداده دا، به لام له ژێره وه خۆی بۆ ئاینده ئاماده ده کردو ئومیده واری ئه وه یو له و دقخه ی که له نه نجامی شه په دێواوه کانی (1806) و ناشتی کردنی تیلیست تیی که و تبه و پزگاریکات.

له سالی (1809) دا شه پی نیوان نه مسا و ناپلین ده ستی پتکرد، پروس مه ولیدا خۆی له ده ست ستمی دوژمن پزگاریکات. سه ره نگ شیل به سهربازه کانییه وه کوژواو له لایه ن دادگایه کی پروسیشه و به یاری له سیداره دانی ده رچوو و به فه رمانی ناپلین گولله بارانکرا، بۆیه پاشای پروس له ترسی ئه و توپه ییه ی ناپلین له به رامبه ر شیلداو له ناو بردنی ئه و پروس که و تبه ی ترس له رزه وه، به لام دوا ی دووباره تیکشکانه وه ی سوپای نه مسا له شه پی فاگرامدا ملکه چ بوونی ته واری نه مسا له پتکه و تننامه ی ناشتی شونبوون، ئیتیر پروس دووباره ئومیدی له ده ستدایه وه.

²⁴ - بیره دا مه ده ست له وه یه ئه و سهربازانی که به شقاده دران و دواتر له خزمه تی سهربازیان لاده بردن و نه مانش هموو کاتی بۆ خزمه تکرده نه وه ی سهربازی ئاماده بوون که ده و له ت داوای کر دبا نه وه (و- کوردی)

له لایه کی تره وه واده هاته بهرچا و نه مسا ته و او که و تگته گه ل په هه ندی سیاسته کانی ناپلیون، بژیه پروس نیتر چاوه پوانی یارمه تی له کئی بکات و دل به چی خوشبکات؟ هه روه ها نو دو روویی ده ولته پوسیاش که گیشتی لوتکو و دای شه پی نوسترلیتز، هیزی سهریازییه که ی بؤنه وه نه ده یو پشٹی پیبیه ستریت، سهره تایی سالی (1810) پروپاگاندی نه وه بلایو وه گوا یا ناپلیون به ته مایه ده ولته تی پروس به بی شه پ له ناویه ریت و ته نها به ده رکردنی بریاریک پروس به سهر نیمپراتریه ته کی خژی و وستفالی و سارکسدا دابه شبکات و په کی له مارشاله کانی-یان ده ست نیشانکراویکی خژی له جیگی نه وانه دا دابنیت. کانی ناپلیون له یونیوی سالی (1810) دا به ده رکردنی بریاریک ده ولته تی هؤله ندای خسته سهر خاکی فهره نسا و نه وه ده ولته تی بؤ (9) ولایه تی تازه ی نیمپراتریه ته کی دابه شکرد. هه روه ها شاره کانی هامبورگ و برل و لویسک و میرنشینی لاونبورگ و فاولدنبرگ و نارنبرگ و رور له ده ولته تی بچوکی تری خسته سهر خاکی فهره نسا. نیتر پاشای پروس له وه گیشت کۆتایی فهرمانپه واییه کی له نزیکی بونه و دایه، ته نانه ت سهریه خژییه کی نه و ته نها شتیکی پواله تی بو و ده یزانی ناپلیون له تیلیستدا گوتبوی له بهر خاتری نیمپراتوری پوسیا، ده ولته تی پروس له سهر نه خشی نه وروپا ناسرپته وه، به لام له سالی (1810) - (1811) دا نیتر په یوه ندی نیوان ناپلیون و تزار به خیرایی به ره و تلخ و تاریکی ده چوو و مه سه له ی خاترو خواش له تارادانه مابوو. له کۆتایی سالی (1810) دا ناپلیون به بی نه وه ی حساب بؤکه سبکات، شانشین دوك نولدنبورگی له سهر ته خت و تاراجه کی ده ره په پاند، چونکه کپوه کی تاکاترینا باولفنا ی خوشکی نه لکسه نده ری نیمپراتوری پوسیا ی خواستبو، نه و ده ولته ش خسته سهر خاکی فهره نسا.

پروس له سالی (1810-1811) خژی له بهر ده م له ناوچووندا ده بیینییه وه، فردریک ویلهلمی سییم هچ کانی نه وه ده چاونه ترس و له خق بووردو نه بوو، هه رته ویش له وچاره نوسه په شه نه ده ترسا، به لکو قومی و تازادیخوازه کانی نه جو مه نی نه یینی توگند بو ندیش، که نه وکات ده سته یه که له لوانی برژوانی نه لمان ده یانو یست خژیان له رورو سته می ناپلیون پزگاریه کن و هه رچۆنیک بیت سهر فرازین و یه که نه لمانیای تازه و تازاد دوستبکن ده ترسان. توگند بوند که پزگراویکی ناقانونی نه لمانی بو، نیتر ده نکی خژی پانه ده که یاندو هه رله سالی (1810) وه توشی مه یینه تی و خۆبه ده سته وه دان هاتبو وه، وادیارده که وت به هیه جۆرئ ئومیدی سهر فرازی نییه. په کی که له وه زیره کانی پیشو به ناوی هاردنبرگ که جاران باوه پی به به ره نگاری بوونه وه هه بوو و هه رله بهر نه مه ش له سهر داوای ناپلیون له وه زاره ته کی ده رکرا، به په شی په شیمانی خژی پاگه یاندو له نامه که یدا که دابو یه سن مارسان بالوتزی فهره نسا له نه لمانیاو له پزگاری نه ویشه وه بگاته ده ست ژنرال شارن هورست، ناوای نووسیوو (پزگاربوونی ئیمه ته نها وابه سته به خودی ناپلیونه) هه مان ناوبراو له مانگی مایوی سالی (1810) دا، نه و داواکارییه شهره زاریه ی بؤ نوینه ری⁽⁷⁰⁾ فهره نسا نووسی (ئومیده وارم به پزرتان نیمپراتوری فهره نسا نه و پۆله کی که من ده توانم له به رته بردنی کاروباره کانیدا بیگنیم، فهرامۆشنه کات، چونکه هم مه سه له یه له به خشنده می به پزرتاندا به دی ده کرتیت که له به رامبه ر پاشای ئیمه دا کردتان) ناپلیون هاردنبرگی به خشی وپزگاری به فردریک ویلهلمدا ناوبراو به سه رۆک وه زیران دابنیت، هم بوداوه له (5/ی یونیوی سالی (1810) دا پویدا، له (7/ی یونیوی) دا، سه رۆک وه زیرانی تازه ی پروس نامه به کی له مجوره ی

خواره‌وی بۆ ناپلیۆن نووسی: به پریز به دلتیاییه وه به‌وه‌ی پروس جگه له په‌یره‌ویکردنی شه‌ره‌هه‌ندانه‌ی په‌وشی ئیوه ناتوانیته هه‌موو خا‌که‌ی بیاریزیته و بیخاته‌وه به‌ختیاری.. وه به‌گرتنه به‌رچای ئه‌وه‌ی من گیانفیدایی وشانازی له‌وه‌بالاتریم نییه که بیهه جینگای په‌زانه‌ندی تو، به‌وپه‌ی پریزه‌وه‌ه‌زده‌که‌م به‌رده‌وام ملکه‌چ وه‌رمانکیش وتۆکه‌ری به‌پریزانیم.

بارون هاردنبرگ- سه‌رۆک وه‌زیرانی ده‌وله‌تی پاشایه‌تی پروس..)

با‌ج له‌کاتی خۆیدا ده‌ده‌را، که‌مارقودانی ئابووری سه‌ر بریتانیا به‌توندی جیبه‌جیکرا. پاشای پروس له‌ترساندا له‌ری گرتبوو له‌به‌رده‌م ناپلیۆندا ئیوه‌له‌زه‌ی لیها‌تبوو، هاردنبرگ کلکه‌سوته‌و مه‌رای ده‌کردن و‌خۆی به‌سوک و‌سه‌لیم نیشانه‌دا، له‌گه‌ل هه‌موو ئه‌مانه‌شدا ناپلیۆن سه‌ریازه‌کانی له‌ناو قه‌لاته سه‌ریازییه‌کانی خا‌کی پروسدا لانه‌ده‌بردن وه‌یج جۆره به‌ئینتیکی ئومێد به‌خشی نه‌ده‌دان. له‌گه‌ل هه‌موو ئه‌مانه‌شدا سه‌یرییه‌که ناپلیۆن له‌کاتی خۆتاماده‌کردنی بۆشه‌ی پوسیا داوای یارمه‌تی سه‌ریازی له‌پروس کرد. سه‌ره‌تا پروس که‌مێ خۆی گێلکرد، به‌لام به‌یه‌ک زه‌برلێدانی ئیمپراتۆر یه‌کسه‌ره ملکه‌چ و‌سه‌ر له‌پینگا بۆه. پوونکردنه‌وه‌ی ئه‌مه‌ش به‌مجۆره‌بوو: ناپلیۆن له‌(14/ ی تۆقه‌مه‌ری سالی (1811)دا قه‌رمانی به‌مارشال داوو کرد، هه‌رکه ئاماژه‌ی پێدا هێرشبیکاته‌سه‌ر حکومه‌تی پروس و‌ئه‌و ولاته داگیربکات.

له‌(24/ ی فبرایه‌ری سالی 1812)دا به‌لێن نامه‌یه‌ک له‌پاریسدا مۆرکرا که‌به‌پێی ئه‌و به‌ئیندارییه ده‌بوو ناپلیۆن هه‌رشه‌پێکی کردبا-یان ها‌تبا‌پیش ده‌وله‌تی پروس لایه‌نگه‌ری ئه‌ویکات. ناپلیۆن داوای یه‌کلایکردنه‌وه‌ی پروس یه‌کسه‌ره پوویکرده نه‌مسا، له‌مه‌شياندا زۆر زه‌حمه‌تی نه‌کیشاو سه‌رکه‌وتوو بوو. ده‌وله‌تی نه‌مسا داوای شه‌پی فا‌گرام و‌ناشتی کردنه‌وه‌ی شونبه‌رون ته‌واو په‌شقارو‌بوو. داوای به‌ها‌وسه‌ریوونی ناپلیۆن له‌گه‌ل کچی ئیمپراتۆری نه‌مسادا، مۆرتنخ و‌هه‌موو سیاسه‌ته‌داره دیاره‌کانیتر به‌رژه‌وه‌ندی نه‌مسیان له‌وه‌دا ده‌دی په‌یره‌وی سیاسه‌ته‌کانی ناپلیۆن بکه‌ن، پێیانوابوو به‌م په‌وشه‌یان ده‌توانن ئه‌و ولایه‌ته دا‌براوانه‌ی ژێر ده‌سه‌لاتی ئیمپراتۆریه‌تی نه‌مساوی بگێرینه‌وه‌ژێر پکێفی خۆیان، ناپلیۆن ده‌یتوانی له‌هه‌موو لایه‌که‌وه هێرش بکاته‌سه‌ر نه‌مسا، چونکه ولاتانی ژێرده‌ستی خۆیی و‌سه‌ریه خۆییه‌کانی چوارده‌وری نه‌مسیان گرتبوو. ترس و‌له‌ری ده‌وله‌تی نه‌مسا له‌زاوا تازه‌که‌یان بالی به‌سه‌ردا‌کێشابوو. ناپلیۆن ده‌یویست نه‌مسا‌ش وه‌ک پروس بپێته کۆیله‌ی فه‌رمانه‌کانی خۆی. کاتی له‌سالی(1811)دا شازن لویز کورپێکی بوو که‌ده‌بووه جیگره‌وه‌ی باوکی، واته: ناپلیۆن، له‌فینندا به‌وی‌نه‌وه ئاهه‌نگ گێت‌پ‌دراو بۆئه‌و کۆپه‌ و‌ینه‌یه‌کی نابهجییان کێشابوو، ئه‌ویش ئه‌وه‌بوو: شیوه‌ی مریه‌می پاکیزه‌یان به‌سه‌روچا‌ی ماری لویز دروستکردبوو که‌کۆپه‌که‌ی عیسا‌ی له‌سه‌ر شیوه‌و ئا‌کاری پاشایه‌کی لاوی پۆمی له‌با‌وه‌شکردبوو و‌له‌ب‌شت سه‌ریشیه‌وه خوا سابا‌ئوتیان⁽³¹⁶⁾ دروستکردبوو که‌له‌حاله‌تی فریندا‌بوو به‌نیوان هه‌راند‌او خ‌وای ناویرا‌ویشیان له‌سه‌ر شیوه‌و ئا‌کاری ناپلیۆن دروستکردبوو.

به‌کورتی ئه‌م کرده‌وه دزیو و‌سوکه‌له‌یه، هه‌رچه‌نده شتیکی بی‌ماناو ناله‌باربوو بۆ دو‌وپاک‌کردنه‌وه‌ی ده‌ری‌پرسی و‌قه‌اداری له‌به‌رامبه‌ر ئه‌و پارسییه‌دا له‌خۆرا نه‌بوو، هۆشوو بیرى سیاسه‌ته‌دارانی وه‌ک مۆرتنخ که‌ئهمیان پێشه‌نگیان بوو، ده‌یانگوت:

سهره‌لانی ئیمپراتوریه‌تی ناپلیون ژور نامینیتیه‌وه درژده ناکیشیت، به‌لام له‌سالی (1812) دا باشتین سیاسه‌تمه‌داریان پئیانبووه که وئنه‌شه‌پ له‌گه‌ل ناپلیوندا کارئکی باش نییه و هه‌لوه‌دایی له‌دوایه.

بریتانیا هه‌ر له‌حاله‌تی جه‌نگ‌دایو له‌گه‌ل فهره‌نسادا، به‌لام ژورکات هه‌والی مایه‌پوچی و بیکاری. و سهره‌لانی شوپشی هه‌په‌شه نامینو. هیت، له‌ویوه ده‌گه‌یشتن. به‌گشتی نه‌مه‌ش نه‌وه‌ی نیشاندده‌دا دورگه ژور ده‌سته‌کانی بریتانیا له‌ژور فشاری نابورییدا و ده‌دورده به‌ره و نه‌مامه‌تی ده‌چنه‌وه. به‌گه‌یشتنی سوپای فهره‌نسا بۆهه‌ر ناوچه‌یه‌کی ئیسپانیا شوان و په‌شو پووته‌کانی نه‌و هه‌ریمانه له‌گه‌ل سهریازه‌کانی داگیرکه‌ردا ده‌ستیان وه‌شاخ ده‌داو ده‌که‌وتنه‌شه‌ر، به‌لام ده‌وله‌تی نه‌مسا نه‌یده‌ویست شه‌پی ئاوابکات و نه‌شی ده‌توانی. سه‌باره‌ت به‌پوسپاش به‌پووکه‌ش ژور له‌ناپلیون بێ تواناتریوو، نه‌وده‌وله‌ته له‌تیلیستیشدا خیانه‌تی به‌پروس کرد، ئیستاش ناچاره به‌چاوپوشی له‌سه‌ره‌نجامی نه‌م کاره‌ی هه‌نگاو به‌هه‌نگاو له‌گه‌ل ناپلیوندا بروت، بۆیه‌ش کاتی پروس له‌مانگی فبرایه‌ری سالی (1812) دا ناچاروو هاوپه‌یمانیه‌تی له‌گه‌ل ناپلیوندا بیه‌ستیت، داوای له‌ئیمپراتوریه‌تی نه‌مساش کرد بۆته‌گه‌ل نه‌م هاوپه‌یمانیه‌تییه‌وه ده‌سه‌لاتدارانی نه‌مساش بێ چهندوچوون بو داواکاریه‌ی ناپلیون پازیبوون.

له‌(14/ی مارس سالی (1811) دا په‌یماننامه‌یه‌ک له‌نیوان فهره‌نسا و نه‌مسا له‌پاریس مۆرکرا که‌به‌پیتی نه‌وپه‌یماننامه‌یه نه‌مسا ده‌بوا (30) هه‌زار سه‌ریازی خۆی بخاته‌ژور فهرمانی ناپلیون، هه‌روه‌ها ئیمپراتوری نه‌مسا به‌ئینی دایوو ولایه‌ته‌کانی مولدافیا و الاشی که‌پوسیا داگیرئ کردبوون له‌ئیمپراتوریه‌تی پوسیا بستیئیتیه‌وه، ناپلیونش ده‌بوا ولایه‌تی گالیسی وه‌ک پاداشت بداته شانشینی نه‌مسا.

هه‌به‌ستی ناپلیون به‌و هاوپه‌یمانییه له‌گه‌ل پروس و نه‌مسادا له‌به‌ر خاتری به‌هیزکردنی سوپای فهره‌نسا نه‌بوو، به‌لکو بۆسه‌رقاڵکردنی به‌شێک له‌سوپای پوسیاوو له‌به‌شی سه‌روو و خوارووی (کوفنو و یلناو فیتیسک) هه‌روه‌ها (ناسولنسک و مۆسکو) که‌ئامانجی سه‌ره‌کی ئه‌بوون، (واته: مۆسکو و ناسمولنسک) بۆ نه‌م له‌شکرکیشیه مه‌زنه ده‌بوا پروس (20) هه‌زار و نه‌مساش (30) هه‌زار سه‌ریازیان خستبازژور فهرمانی ناپلیون، هه‌روه‌ها پروس (20) هه‌زار ته‌ن جۆ ره‌شکو و (40) هه‌زار ته‌ن که‌نم و زیاتر له‌(40) هه‌زار سه‌ر مالات و (70) ملیون بتل عه‌ره‌ق بۆ سوپای فهره‌نسا دابین بکات.

خۆسازدان بۆشه‌ر له‌سه‌رتای به‌هاردات و داوایوو، وه‌ک ده‌زانین به‌روبوونی کشتوکالی به‌گشتی و دانه‌وتله نه‌وساله له‌فهرنسادا خراپ وه‌به‌رهاتبوو و وشکه‌سالی بوو، نه‌مه‌ش گرانی له‌گه‌لخویدا هه‌تایوو و گومانی نه‌وه‌شده‌کرا کاریکاته‌سه‌ر هه‌موو گه‌لی فهره‌نسا.

نه‌مه‌بووه‌هزی به‌دواخستنی هه‌رشه‌چاوه‌پوانکراوه‌که‌ی ناپلیون بۆسه‌ر پوسیا، بۆماوه‌ی (2) مانگ، ئالویر و گرانکردنی دانه‌وتله له‌لایه‌ن بازرگانه‌کان و عه‌مبارکردنی بووه‌هزی شیوه ترسیک له‌گرانی.

مارکس له‌کتیپی بنه‌ماله‌ی پیرۆزدا ئاماژه به‌مه‌هکات و به‌پاستی باش شیکاری کردوه، ئه‌وکارو پیشه‌ی قۆرخدانی دانه‌وتله‌و به‌روبوومه کشتوکالییه‌کان له‌لایه‌ن و ده‌ برژوازییه‌کانی فهرنساوه، بووه‌هۆکاری نه‌وه‌ی هه‌رشکردنه‌سه‌ر پوسیا بۆ (2) مانگ دوابکه‌وێت و نه‌مه‌ش بیه‌ته‌هزی سه‌ره‌تای له‌بارچوون و له‌کوهرته‌نانی ئیمپراتوری فهرنسا.

پتویسته نه وه شمان بیرنه چیت به سهریازیکرتن له ماوه ی شش سالی دوایدا (دوای شه پی نوسترلیتن) به ناخوشی به نه نجام ده گه یتدرا، نم جاره یان له سالی (1811) و سهره تای سالی (1812) که په مسؤی و فرمان جیبه جینه گردنی زږد سهری مه لادبو له لایه نه خه لکه وه، نه وکه سانه ی که به سهریازیکر ابوون ده چون بوشه په کان، به لام شه پان نه ده کردو خویانده شارده وه ده چون نه دارستانه کان. گرفته کانی نابوری که به موی شه په برده وانه کان هاتبو تارا، به تاییه شه په بئ کوتاییه کانی دژبه شوشگتیره نیسپانیاییه کان.

هه روه ها نه و باج وسهرانه ی که ده بو گوندنشیننه کان بیاندایا بیوه فشاریکی گران، گوندنشیننه خاوه نه زهوی و زاره کان ورده ورده ناپه زایی خویان ده رده بپی له وه ی نه و هه موو کرککاره کرئ هه زانانه یان بئ سهریازی گرتوون ونه مانه یان له که لک وهرگرتن له کرئی کاری نه وان بپیه شکردوه.

ناپلین ناچار بو مه فزه ی سهریازی بنیترته ناو نه و جهنگل وکټوانه ی که سهریازه تازه هه لاتووه کان ده ستریکه نه وه بیاننینه وه به زږد خزمته ی سهریازیان پټیکه نه، به لام له گه ل نه مه شدا، گرتنی سهریازی تازه نه وه ی ناپلین مه زه نده ی کردبو پیش ده ستریکردنی شه پی (1812) ناماده کرابوون.

له کوتایی به هاری سالی (1812) دا خوسازکردنی سهریازی و سیاسی بئ هترشکردنه سهر پوسیا که وتبئ ناماده سازی ته واوه وه، هه موو نه وروپای ^(۲۷) ژیر ده سلائی ناپلین ناماده بوو بوشه پکردن له گه ل پوسیا دا بکه ویته جووله، ناپلین بریاریدبوو خاکی نیسپانیا دابه شبکات، نه وه بوو له سالی (1811) دا ولایته ی پپ پیت و دهوله مهندي کاتالونی، که سنه متیرین ولایته ی نیسپانیابوو، له ده سته براکای جلازف که به پاشای نیسپانیای دانابوو دهره ی ناو خسته به سهر خاکی فهره نسواو به سهر چوار ولایته ی بچوکیدا دابه شکرد. به م کاره ی ناپلین ده یویست سزای شوشگتیره کانی نیسپانیا بدات، به لام نه و شوشه هه م له ناو ولایته ی کاتالونی که خراب سهر خاکی فهره نسواو هه م له سهر خاکی نیسپانیا که به ناو سهریه خویو ووسوپای مه زن داگری کردبو، درژده ی به شوشکردنه که یدا.

مارشاله له پتیه کانی ناپلین که سانی وه ک سوو و مارمون و سوشه، به خویان وله شکرکی که وره وه له نیسپانیا دا هابونه وه. به بچوونی ناپلین نه وله شکره بئ پوو به پووبونه وه ی پارتیزانه کانی نیسپانیا و له شکرکی بریتانیا که له ژیر فهرانده یی ولینگتن دابوو وله و شپوه دورگه یدا شه پان ده کرد، به س بوو.

بریتانیاییه کان له پشت مه ته پزده کانی خویانه وه له بوسه دابوون، به لام له وه نه ده چوو له لایه نی نه وه وه مه ترسی بوسه نیمپراتوری فهره نسوا دروستبیت، چونکه جگه له وه ی بارودخی ناو بریتانیا ناله باربوو وقه یرانی بیکاری وفشاره کانی که ماروی نابوری وپه یدابوونی کارخانه ی که وره ی پیشه سازی تازه که ده هاتنه شویتنه پیشه سازییه کان وکرککارانی زیاتر له سهر کاره کانیان لاده برد. ناپلین له گرتنه به ری سیاسه تیکی ژیرانه به وه ی چه ند نیمتیا زکی بازرگانی دایه نه امریکاییه کان، نه مه بووه موی نه وه ی شه پی نتوان بریتانیاو نه مریکا هه لایسن، نه م شه ره له (15/ی یونیوی سالی (1812)، (9) پږ پیش که یشتنی ناپلین بوسه خاکی روسیا، له لایه نه سهرک کوماری نه مریکا وه راگه یتدرا.

بئ گومان شەپى نىوان برىتانياو ئەمىرىكا بۈيۈك شەپىرىنى لەگەل ئىمپىراتورىيەنى فەرنسادا لاوازىرىكات. نىتر ناپلېن بەئاسودە بۈيۈك لەمەترىسىيەكانى پىشتىيەو بەرەو پوسيا گەوتە پىشپەئى، لەم كاتەدا ناپلېن ھىزىكى سەريانى ئەوئەندە زۆرى لەبەردەستدابو پىشتىيەنى نەبوو، جگە لەمەش دۈزىمنىكى لەپىشەو بۈيۈك چەندىن جار لەشەپەكاندا تىكىشكاندېو.

سىياسەتمەداران وئىناى كارەساتيان دەکرد، بەلام زۆرىنى ئەو سىياسەتمەدارانەى وەك مەرنىخ وھاردىنرگ جۆزىف دۈمستەر، لەم بېوايەدابوون ئەو كارەساتە شومە بەسەر پوسىادىت، تۆفانى تىشكان و مالىۋىرانى وابەسەر پوسىادىت كە لەمىزۋى پوسىادا ھەرلەپۆزگارى ھىزىرى دېندانەى تاتارىيەكان بەدواو بەسەرى نەھاتىن.

سوپاى فەرەنسا نىزىكى نىو مىليۇن بوو، ديارە ئەو (50) ھەزار سەريازەى كەنەمسو پروس قەولىاندابو بىخەنەزىر دەسەلاتى ناپلېن لەگەل ئەو ژمارەيەى سەرەو دا ھەژمارنەكراو.

لەو ژمارەيەى سەرەو نىزىكى (200) ھەزار سەرياز ھى دەولەتە زۆردەستەكانى ئىتاليا و ايلرى و وستفالى و باوئىر و تەمبەرگ و بادو ساكس و ھاوپەيمانىيەتى رن و دوك نىشىنى گەورە وارشۇ، بوون. ھەرەھا نىزىكى (90) ھەزار سەريازى پۆلۇنىش لەسوپاى مەزندا خەزمەتيان دەکرد. جىگاي خەيەتى ئەمەش وەبەر بېئىنەو كە بەلجىكا و ھۆلەندا و شارەكانى ھاوپەيمانىيەتى بازىرگانى ھانزە ئاتىك، بەشېكبوون لەخاكى فەرەنسا بۆيە ناومان نەبىردىون. (ورد) ژنرالىكى باوئىرى بوو، غىرەتى ئەوئەى ھىنا لەناپلېن بېرسىت، ئايا لەگەل ھەموو ئەمانەشدا باشتروانىيە واز لەشەپى پوسيا بېئىن؟ بەلام ئىمپىراتور لەو لەمدا گوتى: (من ھەتا سى سالى تر دەبەمە خاوەنى ھەموو دنيا)

(3)

لەكاترۇمىر(6)ى سەرلەبەيانى (9/ى ماىۋى سالى (1812)دا ناپلېن لەگەل شائىن مارى لويىز لەكۆشكى سىن كلو ھاتەدەرى، ھەتا بېئىتەگەل سوپاكەى كەزۆرىنى لەدەم پوويارى ئىستول جىگىرېو، پۆزى شازدەھەمى ھەمان مانگ ئىمپىراتور بەھاوئەلى پاشاى ساكس لەپۆزى پىشتەر بەپەلە بەپىرەو چوبو گەبىشتە دىرسد، ھەموو پاشا و مەرەكان لەپايتەختى ساكسدا كۆبېونەو ھەتا پۆزو دۆلسۆزى بۆگەورەكەى خۇيان دەريچىن. لەناو ئەمانەدا فەردىك وىلھەلمى سىيەمىش بەدەدەكرا، فرانسواى ئىمپىراتورى نەمساش لەگەل ھاوسەرەكەيدا ھاتىبون.

ناپلېن بۆماوئەى پازدە پۆز لەدەرسدا ماىوئە ھەموو ئەو پاشا مىرانەى دەويوئەى گوتىيان لەفەرمايشتەكانى ئەو دەگرت، ھەموو ئەو پاشا و مىرانە لەو كاتەى ناپلېن لەوئىدا بۆگەورەكانىان (۳۸) لەسەر سەريان لادەبىرد، تەنانتە خەزورىشى (۳۹) تەنھا ناپلېن ئەو كۆلەو بچوئەى خۆى لەسەردا دەمايەو، بەگىشتى ناپلېن لەگەل ھەمووان بەگىشت و لغىتېو و ھەندىكجار بەسەر زەنشەت كەردنى يەك دوانىكىيان و پىنمايى كەردنىان دۆلخۆشى دەكەردن ولەگەلىاندا پوخرىشېو، لەو كاتەدا ئەمانە

218 - ديارە مەبەستى تاجى پاشايەتە (و- كوردى).

219 - وانە: نىمىراتورى ئەسا (و- كوردى).

له‌خ‌شایاندا تریان له‌خل‌چووبو- یان مه‌ندیک به‌گالته سه‌ری به‌سه‌ریان‌وه^(٤٠) ده‌نا- یان له‌په‌ده‌ستی به‌ه‌تواشی له‌پشت ده‌دان. نیت سه‌ری و پتیه‌لاگوتن و زیاده‌پتیه‌نانی نه‌مانه له‌پاده‌به‌ده‌ریبو، ته‌نانه تیه‌کی له‌وپاشایانه ته‌واو پتی لته‌لگرت و پله‌وپایه‌ی خوایی دایه پال نیم‌راتزری فه‌ره‌نسا.

ناپلیون به‌چاری ده‌ست‌پتیه‌ندی سه‌ری هه‌موو نه‌و تاجدارو لیتیرسراوانه‌ی ده‌کرد که له‌ده‌وریداوون و ده‌یزانی نه‌مانه به‌پ‌رح لیتی ده‌ترستین.

هه‌رچه‌نده نه‌و باوه‌ری به‌راستگویی هه‌چ یه‌ک له‌مانه نه‌بوو، به‌لام به‌هه‌لسوک‌وتی نه‌مانه له‌ک‌وشکی دروسدا هه‌رنه‌با نه‌وه‌ی نیشاندەدا که هه‌موو نه‌مانه دل‌تیا له‌شه‌پی دژ به‌پوسیایدا سه‌رکه‌وتوو ده‌بی‌ت و نه‌ه‌ش شتی دل‌خ‌شکه‌ره‌بوو، نه‌م ب‌چوونه له‌هه‌موو شو‌نیدا هه‌بوو که ناوبراو سه‌رکه‌وتوو ده‌بی‌ت، ته‌نها بریتانیایو که بی‌ته‌وه‌ی گوئی به‌سوپای مه‌زن که‌ژماره‌ی (600) هه‌زاربوو چاوه‌پوانی کاتی ده‌کردو له‌ک‌وشه‌نیگای وه‌رسوپانی پ‌ژ‌گاره‌وه ده‌پروانی، گوند‌نشین و ش‌ره‌پ‌شه‌کانی نیسپانیایی به‌هه‌مان گوپوتینی جارانیان ده‌جه‌نگان، نه‌وکاته‌ی نه‌و جه‌نگاره‌وه ده‌ستگیرکراوانه‌شیاان به‌ده‌ستی به‌ستراو ب‌ق مه‌یدانی کولله‌بارانکردن ده‌بردن، ت‌قیان له‌پووی نه‌فسه‌ره‌کانی ناپلیون ده‌کردو به‌دل‌یرانه‌ش له‌به‌رده‌م مه‌رگدا ده‌وه‌ستان. ته‌نها نیسپانیا^(٤١) و بریتانیایوون که نویتنه‌ری مه‌رایکه‌رو کله‌سوته‌که‌ریان له‌به‌زموپه‌زمه‌کانی ک‌وشکی درسد دانه‌بوون، هه‌موو دنیا له‌و باوره‌دابوو ناپلیون له‌و شه‌ره‌یدا به‌سه‌ر روسیادا سه‌رده‌که‌و‌یت.

سوپایه‌ک به‌و مه‌زنیه‌ی خ‌ویه‌وه تیپ تیپ به‌ره‌و شه‌ریکی گه‌وره ده‌ر‌یشتن و سه‌رکرده‌یه‌کی لیتوه‌شاوه‌ی کارامه‌ی وه‌ک ناپلیونیش سه‌رافه‌تیکه‌ریان بوو که له‌پووی سوپاسالاری و نه‌زمونی سه‌ریازی سه‌رکرده‌یه‌وه له‌ئه‌لکسه‌نده‌ری ماکا‌دونی و ئانیپال و قه‌یسه‌ری تیپه‌پاندبوو، مه‌تا سالی (1812) چه‌ند سه‌رکه‌وتنیکی مه‌زنی به‌ده‌ست ه‌تیا‌بوون که هه‌چ یه‌ک له‌وسه‌رداره می‌ت‌وو‌ییانه‌ی نارمان بردن، نه‌مه‌یان به‌ده‌ست نه‌ه‌تیا‌وه. هاوپه‌یمانیه‌ی کردنی ناپلیون له‌گه‌ل نه‌مساو پروسدا وه‌ی سوپاکه‌ی نه‌وی به‌ر‌ز‌کرد‌بووه و ترسی پشتیانی نه‌ه‌یشتبوو. پوسیا سن یه‌کی سوپای فه‌ره‌نسا‌ی ناماده‌کردبوو وخه‌ریکی جیگیرکردنی بوو له‌به‌ره‌کانی شه‌پ‌داو فه‌رمانده سه‌ریازییه‌کانیشی نه‌وانه‌بوون که پ‌یشتر چه‌ند جارێک له‌به‌رامبه‌ر سوپای فه‌ره‌نسادا تیک‌شکا‌بوون. ناپلیون ب‌خ‌وشی له‌و به‌وپایه‌دابوو پوسیا جگه‌له‌شازاده بارکاتیون، هه‌چ فه‌رمانده‌یه‌کی سه‌ریازی تری نییه، ته‌نانه ت هه‌موو نه‌ورپاش هه‌مان ب‌ق‌چوونیان هه‌بوو، ب‌چوونه‌کانی ناپلیون له‌وکاتانه‌دا گ‌وپانکاریان به‌سه‌رداماتبوو و ته‌واو نه‌یانده‌پ‌یکار. نه‌و له‌ئاسمولنسکدا شتیکی ده‌گوت و به‌بینینی سوتانی م‌س‌س‌کو له‌په‌نجه‌ره‌کانی ک‌وشکی کریملین‌یشه‌وه شتیکی تری ده‌گوت، له‌کاتی پاشه‌ک‌شه‌کردنیشدا شتیکی تر، به‌لام له‌سه‌ره‌تای له‌شکرک‌یشیه‌که‌یدا له‌وکاته‌ی له‌رس‌ده‌وه به‌پ‌روپاری نیم‌ندا ده‌به‌پ‌یه‌وه بیر‌زکی خه‌ون‌یکی شیرینی به‌خه‌یالدا ده‌هاتنه‌وه، نه‌ویش داگیرکردنی هندستان بوو، ده‌که‌وته‌وه نه‌خ‌شه‌ی نه‌و یادانه‌ی که له‌به‌رواری (20/ای مای‌ی سالی (1799) دا که مار‌ی عه‌کای دابوو و به‌ناچاری سواریای جیه‌ش‌ت وگه‌راپه‌وه میسر. له‌و

²⁴⁰ - مه‌به‌ست له‌وه‌یه‌ جو‌له‌یه‌کی که‌له‌ج‌ولان هه‌یه‌ که‌وه‌ک که‌له‌ش‌ک‌یه‌ ده‌گرت و زیاتر له‌جو‌له‌ی لاسایگرده‌وی به‌ران ده‌ج‌یت- یان به‌که‌له‌ه‌ پ‌لی‌ت‌وه‌تان له‌که‌له‌سه‌ریک‌یت. نه‌مه‌ زیاتر به‌که‌له‌ ده‌گرت و مانا شاره‌وه‌ک‌شی له‌وه‌یه‌ ده‌ته‌زیم و ملکه‌ج به‌(و- کوردی).

²⁴¹ - ل‌ره‌دا نووسه‌ر له‌ل‌ ناوی بریتانیادا ه‌تیا‌وه، دیاره‌ مه‌به‌ستی له‌حکومه‌تی نیسپانییه، به‌ل‌گو که‌لی نیسپانییه،(و- کوردی).

شویتە ی کەسکەندەری ماکاڤنی خۆگەیاندىق ئورترىن شویت، واتە: پوویارى گنگ لەهندستاندا، بۇ چ ئەم ناتوانیت دەستی بگاتە ئەوشوینە؟

ئەم بېرۆکانە ی لەسەردابوون و ئاپلیقۆن لەگەڵ یەکیک لەبەرپايتکراره نزیکەکانی خۆی بەناوی نارین باسی دەکرد. کاتى مۆسکر کەوتە ژێر دەسلەلاتى ئاپلیقۆن ئەگەر پوسیا تەواو تیکبشکیت و تزار داواى ناشتی بگات- یان بەمۆی کودەتایەک ئیمپراتۆری پوسیا لەناروچیت، ئەوکاتە کى پێگەردەبوو لەبەردەم ئاپلیقۆندا خۆی بگەینیتە پوویارى گنگ؟

هەرئەوئەندە بەس بوو شمشیری سوپای فەرەنسا بگاتە پوویارى ئاوبراوتیت بىچینە ی حکومەتى کۆلۆنیالی بریتانیا ئەدەماو لەناودەچوو، بەپیتی نەخشەکانى کلێشە ی ئاپلیقۆن دەبوا سوریاو میسر داگیرکرايان و ببونا پێگەیهک بى ھێرشکردنەسەر ھندستان، جیگای سەرنجە لێرەدا ئامازەش بەوہیکەین کە ھەمان کنت دو نارینە ی ئاپلیقۆن ھەموو شتیکی خۆی لاباسدەکردو جیگای مەتەنە ی بوو ونەخشەکانى خۆی دواى سەرکەوتنى بەسەر پوسیا دا بۆ باسدەکرد، لەلایەن ئیمپراتۆری فەرەنساوہ نێردرا بۆلای ئەلکسەندەری ئیمپراتۆری پوسیا کە ئەوکات لەفیلناپو، بۆئەو ی دواين ھەولێ ناشتی کردن پیتشنيارى تزار بگات، نابین دەیزانى ئەم ھەولە ی بى ھودەبیەو کەلکی نییەو تەنھا بۆ دواخستنى ئەگەری ھێرشکردنى سوپای پوسیا بە بۆسەر فیننا.

ئەو مامورەتیە ی ئاوبراوت بى ئاکامبوو، چونکە ئاپلیقۆن بېیاری لەشکرکێشى دابوو و سوپا (400) ھەزار سەربازىەکی ئەو لەسەر خاکی پۆرسەوہ بەرەو نيمەن لەھالەتى ئامادەباشیدابوون و تەنھا چارەروانى فەرمانیان دەکرد تاجچە ناو خاکی پوسیاوہ. ئاپلیقۆن لەدرسدەوہ بەرەو پزنان چوو وچەند پۆژتیکى لەویدا بەسەربرد، ئەشرافەکانى پۆلۆنیا بەوہپە ی شادییەوہ پیتشوازیان لێکرد، چونکە ئومیدی ئەوہ یان ھەبوو سەربەخۆی تەواى خاکی پۆلۆنیا پیتشو بەدەستبیتنەوہ- یان بەلانى کەمەوہ لیتوانیاو بلاروسیا لەچنگ پوسیا دەرپیتندرتتەوہ و بخریتەسەر خاکی پۆلۆنیا ئیتستا، بەپەلە دىوہ میش بۆئەوہبوو ھىجیت ئاپلیقۆن زەویەکان دابەشەکاتەوہ بەبەرژەوہندى جوتیارەکان.

بەلام ئیمپراتۆر کەزۆر بێئارام و توپەبوو وتەواو سەرگەرمى چەنگبوو، نەیتوانى ئەو ئەشرافە شیکپۆش وئاراپشکراوانە پارزبیت، بۆیە کاتى ئەو ئەشرافانە بەسەرۆکایەتى کورزفسکی پایاى ئەسقەفی لە(28/ یۆنیق) دا ھاوتەلای ئاپلیقۆن پیتی کوتن: وامزانى ئیوہ پۆستالی سەربازیتان لەپى کردووەو ئامادە ی شەپکردن و دەستان لەسەردەسکی شمشیرەکانتانە وەک چۆن باپیرانتان لەکاتى ھێرشکردنى تاتارییەکان وکارلخستانییەکاندا کردویانە، چونکە ئیعمە لەپۆژگارێکدا دەژین پیتویستە ھەمیشە دەستمان لەسەر دەسکی شمشیرەکانمانبیت).

ئاپلیقۆن ھىچ کاتى لەکاتى شەپدا گوێی بەنەزاکەت و ... نەداوہ، ئاپلیقۆن لەپزنانەوہ چوو یۆ توون ولەیتشەوہ پۆی بۆ دانتزیک و جوار پۆز لەوشارەدامایەوہ و خەریکی پیکخستنى سەریازی بوو، ئینجا لەدانتزیکەوہ چوو بۆ کونیکسبرگ وپینچ پۆژیش لەویدامایەوہ و کاتەکانى خۆی بەدەستەبەرکردنى خۆراک بۆ سەریازەکانى بەسەربرد. لەپۆژى(20/ ی یۆنیق) دا گیشتە گومبى ن(22/ ی مانگیش خۆی گەیانە لیتوانیاو لەشارى فیلکوفیسدا پەيامە بەناویانگەکە ی خۆی بۆ سوپاکە ی بەمۆجەرە دەرکرد: (سەربازەکان، شەپى دىوہمى پۆلۆنیا دەستى پیکردەوہ، شەپى یەکەم لەفریندلندو تیلیست دا کوتایى پیتات، پوسیا سوپتدى

²⁴² - لەئەوہەر گومنان کۆی گشتى سوپای فەرەنسا (600) ھەزار سەریازە، لێرەشدا نووسراوہ (400) ھەزار سەریاز، ديارە مەبەست لەوہیە ئەو ژمارە ی دىوہم بۆ ھێرشکردنەسەر خاکی رۇسا سازکراون، جگەلەو سوپایە ی کە(200) ھەزار سەریازی ترن و لەناو ئیمپراتۆریەکە ی ئاپلۆندا،(و-گوردی).

خواردبوو هاوپه یمانی هه می شه یی فەرە نسا بێت و شه ی له دژی بریتانیا پاگه یه نیت، به لام نه مری به پیچه وانه وه ده جوتیه وه ههچ پاساو نیکیشی بۆ نه م هه ل سوکو و ته ی نییه، جگه له وه ی بۆ هه لژ کانی فەرە نوسی تانه و به ری پوو یاری رن پاشه کشه یان کرد، هاوپه یمانی فەرە نسا به نه مانه ته وه نه ویان پرگار نه کرد، چاره په شی دامینی پوسیای کوتوه وه ده بی چاره نوسی نه و دیاری بکرت، نایا پوسیوکان وینای نه وه ده که ن نيمه هه ره سمان هینا وه؟ بۆ نيمه هه مان سه ر یازه کانی شه یی نوسترلیتز نین؟ پوسیای نيمه سه رپشک کردوه که له نه نگي وشه ی به کتکیان هه ل بۆ ترین و گومانیش له وه نییه نيمه کامه یان هه ل ده بۆ ترین، که واته ده بی به ره و پشچین، له پوو یاری نيم بیه نه وه وه له سه رخاکی پوسیادا بکه وینه شه ی، شه یی دووه می پۆلۆنیا شانازییه بۆ سوپای فەرە نسا، به لام نه و ناشتییه ی ده کرت، په کلایکه ره وه ده بێت و نیت نفوزی پوسیای که (50) ساله ده ست له کاروباره کانی نه وروپا وه ره ده دات کوتایي دیت) نه و په یامه ی ناپلیۆن وه ک پاگه یان دنی شه پو ابوو، دوو پۆل دوا ی نه مه له شه و ی (24/ ی یۆنیۆی سالی (1812) دا، ناپلیۆن فەرمانی ده رکرد سوپا له پوو یاری نيم بیه نه وه، (300) سواری سه ریازی که له له شکری سێزده ی پۆلۆنی بوون، په که مین سه ر یاز بوون له و پوو یاره په پینه وه، پۆلانی دواتر سوپای بڼ کوتایي که و ته په پینه وه، له (24/ ی نه و مانگه دا هه موو سوپای نیمه پراتۆری فەر نسا په په وه وه له بهر پوو یاره که له و ده شتاییه پانو به رینه دا نه که هه ره شه پکه ره تانه ت پۆل له به ریکیان نه بینی، په کتیک له و سه ر یازانه ی که دوا ی نه و شه په به زیندویی گیانی ده ربردوو ناوای ده گێریتیه وه، (پیشمانه وه بیابانبوو خاکی که په نگ قاوه یی دا پۆل شراو به گیایه کی زهرد باو ی چپ، له ناسقوه هه تا چاو ته تری ده کرد دارستانبوو نه م دیمه نه ش ئیقبالیکي شومی ده که یاند، به لام ناپلیۆن سه بری نه م نیشانه ی نه ده کردو گوئی به مه یمنه ی خراپه ده دا، چونکه له حاله تی شه پ دا بوو چوست و چالاک و دلشاد تر ده هاته به رچاو، نیستا گه وره ترین شه یی له پیشدا یه و ته وای کاته کانی خۆی بۆ نامه ده کاری و پشکستی سوپا که ی ته رخا نه کردبوو، دوو نه بوو نه مه دوا ین شه یی نه وروپا و په که م شه یی ناسیایي نه و بیت، هه ره ها نه گه ری نه وه شه هه بوو ناچار بڼ نه و ساله شه په که له ناسمولنسکدا پاگرت و شه یی پیترسبورگ و موسکوش بۆ سالی داهاتوو دابنیت، ناپلیۆن خۆشی پیشبینی نه مه ی کردبوو وه که ل نارینه دا باسی هندستان و گنگی ده کردو له که ل مارشاله کانیشیدا باسی هژدووی زستانه ی ده کرد، له ناسمولنسکدا نه و کاته ی ناپلیۆن له که ل مارشاله کان و که سانی ده و به ریدا به سواری نه سپه که ی به دوا ی سه ر یازه نه سپ سواره کانی مارشال مورادا ده پۆیشیت، بینه وه ی توشی ههچ ته نانه ت شه پتکی بچو کیش ببنه وه پاسته وخۆ به ره و فیلنا ده پۆیشیت.

هیرشی ناپلیۆن بۆسەر روسیا (1812)

(1)

ناپلیۆن لەشەرە یەک لەدوای یەکەکانی خۆیدا پشتی بەدوو بئەما بەستبوو،

یەکەم: کەسایەتی فەرماندەیی سەربازی دوژمن.

دووەم: ئامادەباشی و پەرداخی دوژمن لەپێش چۆنایەتییهوه.

پیشەمۆ شتێکیشتی تێبینی ئەم دوولایەنە دەکرد کە: ئایا فەرماندەیی گشتی سوپای دوژمن کەسیکی بەتوانایە؟ ئایا ئازادی پەهای مەیه لەکارو بڕیارە سەریازییهکاندا؟ وەک بۆنی ناپلیۆن لەم دور مەسەلەدا دەیتوانی وەلامدەرەوهی خۆی بێت و قەناعەت بکات، پۆسەکان تەنها یەک ژنرالی لێۆهشاوهیان مەبوو ئۆیش باگراتیۆن بوو، بەلام ئۆیان مەرخەریکی ^(۴۳) کاری سەربازی هیچ و لاوهکی دەکرد.

فەرماندەیهکی سەربازی تریشیان مەبوو واتە بنیگسن و ئەم کەنەیدەتوانی شان لەشانی باگراتیۆن بدات وناپلیۆن نازناوی نالیۆهشاوهیی لێنابوو.

بەمجۆرە ناپلیۆن گومانی لەکارامەیی باگراتیۆن نەبوو چونکە لەشەرەکی ئایلویدا تەپدەستی و بەتوانایی خۆی نیشاندابوو، سەبارەت بەکۆتۆزوفیش ناپلیۆن ئۆ فەرماندە سەریازییه پۆسەشی لەشەپی ئۆستریلیتزا تیکشکاندبوو، بەلام هیچ کاتێ بەچارای کینە لەدلی سەیری نەدەکردو بەفەرماندەیهکی فێلپازو خۆپاریز دەزانی، بەلام ئیتر کۆتۆزوف فەرماندەیی بالای سوپا نەبوو ولادراوو، سەبارەت بەبارکلی دوتولی، فەرماندەیی گشتی سوپای پۆسیا وەزیری بەرگری، ناپلیۆن هیچ بەلگە و زانیاری وردی لەسەر ئۆ وانه نەبوو بۆیه ئۆمیشی مەروەک ژنرالهکانی تری هیچ لەباراندانەبووی سوپای پۆسی سەیردەکردو ئۆمەش ببوو جینگای دلفۆشی لای ناپلیۆن، لەناو سوپای پۆسیادا ستادی گشتی فەرماندەیی نەبوو وئەلکسەندەر پاستهوخۆ لێپرسراوی گشتی سوپایو و دەستی لەهەموو کاروبارەکان وەزەدا.

ناپلیۆن لەگەڵ پێشپەرەیی کردنی بەرهو فیلناو لەوێدل پێیان پاگیاندا ئیمپراتۆری پۆسیا بۆدوچار بالاشفی ناردوو هەتا پێشنیاری ناشتی بکات، ناپلیۆن بەگالتهجاریهوه گوتی: (ئۆ وانه چی دەکەن؟ پۆل پێشنیاری ناشتی دەکات، بەلام ئارمەل دژی ئەمەیه، بنیگسن دەخوێنێت وەو بارکلیش کەوێزیری بەرگری نازانێت چ بپاریکێبات، بەم شێوهیه هەموو کاتی ئەمانە بەفێرێ دەچێت).

ئەم بەشەیی یاداشتەکانی بالاشف سەبارەت بەدانوستانەکانی لەگەڵ ناپلیۆندا تەواو پاسته و جینگای باوه پێنکردنە، چونکە بەلگەنامەیی تریش تانکید لەسەر ئەمە دەکەن وە، بەتێپوانینی گشتی پاپۆرتەکی ژنرال بالاشف وەزیری هیزەکانی ناوخۆیی پۆسیا، بەتایبەت لەو بەشەیی گویا لەکاتی گفتوگۆکردنی لەگەڵ ناپلیۆندا ئاوبراو ئاماژەیی بەشەپی ئیسپانیای پووداوهکی

یولتادا، کردوه، پئویسته بهوریاییه وه تئیی بهوانین (نهر پاپورتی بالاشف له بهرگی چواره میژوی کونسولی و نیمپراتوری) تی بر له نوسخه نه سلایه که یه وه وهری کرتوه وه له و کتیبه دا نووسیویه تی. ههروه ها (تولیستر) ش وشه به وشه هه مان به لگه نامه ی له کتیبه که ی به ناوی شه پو ناشتیدا نووسیوه ته وه) هژی گومان کردنه که شی نه مه یه: وه زیری ناوخژی پوسیا به که سیتی راستگو نه ناسراوه و دورنیه نه م قسانه ی دواتر بق پاپورتی که ی خژی زیاد کردییت. پئویسته میژو نووس هه میسه بهوریاییه وه سهیری نه م پاشکو و زیاد پیوه نانا نه بییت، هرسلتی نه لمانی کتیبیکی هه یه به ناوی (شته هه لبه ستراره کانی میژویی) و ئیستا له بهرده ستدایه و تاییه ت به شته هه لبه ستراره و ساخته کاریانه ی میژویی، نه و پستانه ی که هه رگیز نه گوتراون و هه لبه ستنه ره کانیش دای پژیشتیان ده که ونه بیری نه وه ی نه گه ر ناواو نامایان گوتبا باشتر نه بوو، دای ماوه یه ک پوپاگنده ی نه وه ده که ن گویا نه م قسانه یان کردوون.

دای چوار پۆژ پژیشتن بی هیچ گرفتیک گیشته فیلناو له لای نه شرافه کانی نه وشاره وه به گهرمی پژیشتانی لیکرا، چونکه بهوای ته وایشی به سوپاک ی بوو به پهره سمیش نارازی بوونی به ناشتی کردنی به نالاشف راگه یاند، ناپلیون (18) پۆژ له فیلنادا مایه وه و میژو نووسان دواتر نه م مانه وه ی نه ویان به یه کیک له مه له کانی ناپلیون له قه له مد، به لام ناپلیون له ویدا وه ک چۆن له درسیدیدا چاره پوانی یه که سه ریا زیه کۆمه کییه تازه کانی ده کرد که له ریکا دابوون بۆگه یشتن به نه و، له (685) هه زار سه ریا زی که بۆشه پکردن له گه ل پوسیدا له ژیر ده ستنی دابوون، ناچار بوو (235) هه زار سه ریا ز له نه لمانیاو فهرسادا جیبیلت و ته نها فرمانی په رینه وه ی بۆسه ر سنووی پوسیای به (420) هه زار سه ریا زداو تازه له تازه نه و (420) هه زار سه ریا زانه ش ده که یشتنه جی و ده چوونه سه رخاکی پوسیا.

له فیلنادا ابو که ناپلیون هه ستنی به پیشینییه کی ناله بارکرد، نه سپه کان به هژی نه بوونی کاوچوه پۆلپۆل ده تزیپین و پیشهاتی تریش بهوایانده دا، پۆلۆنییه کانی لیتوانیاو بلاروسیا هیزی ته وایان ناماده نه کردبوو، ورده ورده ناپلیون که موکوپیه کانی نه وکاره مه زنه ی خه ریکبوو ده ستنی بۆبیات زانی و نه و شته ش له په وششی سیاسی نه ودا به ره ره چ دانه وه ی راسته وخز و ده سته جی ده ویست. به پیچه وانه ی چاره پوانی پۆلۆنییه کان لیتوانیای نه خسته سه ر پۆلۆنییاو بیلاروسیا شی به به شیک له لیتوانیا دانه ناو کردیه حکومه تیکی کانی، هژی کردنی نه م کاره شی نه وه بوو نه یده ویست شتیکبات ببیته پنگر له بهرده م ناشتی کردن له گه ل نیمپراتوری پوسیدا، ئیتر لیره ودا دووقه می و تاییه ته ندی هه مه جۆر گه وته نیوان نه خشه ر پلانه کانی و کاریگه ریان کرده سه ر سه ر نه نجامی شه په که ش، ناپلیون وینای نه وه ی ده کرد سوپای پوسیا تیکده شکیت و نه لکسه نده ریش ملکه چی فرمانه کانی خژی ده کات و پوسیاش ده بیته ده وه لیک ده ستنیشانده ی خژی و به کاری ده مینیت بۆ فشاره یانی زیاتر بۆسه ر بریتانیاو به رفراوانکردنی ده سه لاته که ی بۆ ناسیاش.

ناپلیون زانیاری ته وای له سه ر میژوی میله ته ی پوسیا نه بوو، نه ک هه ر ناپلیون به لکو هیچ کهس له نه وروپادا درکیان به و راستیه نه ده کردو پیشبینی نه وه یان نه ده کرد که ل پوسیا له به رامبه ر هتیشیکی بی شه رمانه ی دۆژمن هه تا چ ناستیک به قاره مانانه به رگری له ولاته که یان ده کن، کهس وینای نه وه ی نه ده کرد گوندنشینه کان چۆن ولاته که ی خویان کردبو ناگریق له ناوبردنی دۆژمن و به هیچ جۆرئ سه ریان بۆ دۆژمنی داگیرکه ر نه وی نه ده کرد، ناپلیون هه موو نه م پاستیانه ی دره نگ درک پیکرد.

ورده ورده گرفته كان سه ريانته لده دار نو و بچوونه ی سه رتا نابلین هه بیوو نه مار و قنای تری به خه یالده هاتن، نو به وه ی (420) هزار سه ریازی له به رده سندا بیوون، له به رامبه ردا سوپای روسه کان پیکهاتبوو له (225) هزار سه ریاز. هه روه ها نابلین ده یزانی سوپاکه ی له چه ند یه که یه ک دروست بیوون که هه موویان به یه کسان ی جیگای بایه خ و پشت پیسته ن نین، ده یزانی جگه له سوپای فهرنسا ناتوانریت پشت به وانیتر بیه ستریت، سوپای مه زن (355) هزار سه ریازی له ولاتانی ژیر ده سه لاتی نیمپراتری فهرنساو ده ستینشانکراوه کانیه وه پیکهاتبوو و نه مانه ش زکویه یان به رده گز فهره نسی نه بیوون، چونکه نو سه ریازانه ی تازه بۆ سه ریازی گیر بیوون جیاوازیوون له گه ل کزنه سه ریازه فهره نسیه کان، هه روه ها نابلین نو سه ریازانه ی نه مساشی له گه ل خویدا مینا بیوون که هیچ بق و کینه یان له روسیه یان به پیکه وانه وه داخ له دلی سوپای فهرنسا بیوون و ناماده نه بیوون به دل و گیان شه پیکه ن، نابلین میژوی سه ریازی به باشی تیگه یشتبوو و خوینده بیوو وه ده یزانی نو میلله تانه ی پاشاکانی ئیرانی کزن خستبوویانه ژیر ده سه لاتی خزیان و خشاریاشا ش گرد بیوونی به سه ریاز بۆ وه ی له گه ل یژاندا بجه نگن، که چی نه وان به دلسقزی وله خۆ بر دوییه شه پریان نه ده کرد، به لام نابلین که من باوه پی به پۆلۆنیه کان هه بیو، چونکه نه مانه بۆ سه ریه خوی وه رگرتنی ولاته که یان ده جه نگان، نابلین ناگاداری نو بیسه رو به ریه ی سوپای روسیه یان، هه روه ها له فیلندا له وه ناگادار کرایه وه که له قه لاتی دريسادا روسه کان بۆ شه پکردن نه مانه وه و بارکلی⁽²⁵⁾ له وه ترساوه سوپای فهرنسا که ماری نو قه لاته سه ریازی به دات و نه مه ش بیته هلی نیشکانی یه کجاره کی سوپای روسیه، هه روه ها نو زانیاریه شی پیکه یشتبوو سوپای روسیه به دوییه شی لیکچیا به ره و قو لاتی خاکی ولاته که یان پاشه کشه ده که ن، پاشه کشه کردنی به شی بارکلی له لای فیتبسکه وه خراپتره له به شی باگراتیون که به ناراستی مینسک له پاشه کشه کردن دایه، نابلین به زۆرینه ی سوپاکه ی وه دوی سوپای بارکلی که وت، به لام بارکلی پاشه کشه ی خلی خیرتر کردو فهرمانی به فهرمانده ی له شگری کرتایی سوپاکه ی کرد بۆ دواخستنی سوپای فهرنسا، شه پکات، ئوسترمانیش نو فهرمانه ی له پۆزی (25 و 26) یۆلۆدا جیبه جیکردو له ناسترو فنودا پوو به پوهی سوپای فهره نسا بۆ وه.

کاتن نابلین که پشت فیتبسک نه که پشت وه سوپاکه ی بارکلی، چونکه نو به خیرایی به ره و ناسولنسک هه لاتبوو، له وه خته دا مارشال دارو له فیلناره به ره و مینسک له پیشه وه ی دابوو وله لایه ن نابلین نه وه فهرمانی نه وه ی پیکهاتبوو پیکای پاشه کشه کردنی باگراتیون بگریت و پیشه وه ی له گه ل میژده که ی بارکلیا یه کبگر نه وه ته فو تونایان پکات، به لام له به ختی باگراتیون ژوم بوناپارت برابچوکه که ی نابلین که هیچ لئوه شاهه یی و تونایه کی سه ریازی نه بیو، وه ک چون له هیچ کارتی تروشا به توناو لئوه شاهه نه بیو، به یه که سه ریازی به کانیه وه زۆر درهنگ که یشتبوو.

کاتن له (23/ی یۆلی) دا له خۆ رتاوا ی موهلیفا شه له نیوان دارو ویاگراتیوندا پوویداو باگراتیون دوی چه ند ورده شه پیکای قاره مانانه توانی دریزه به پاشه کشه که ی خلی به ره و نه سولنسک بدات، بارکلی هه والی شه پی موهلیفی بیست و زانی باگراتیون له نو ی بیخفه وه له پوویاری دنی پیر په پیوه ته وه، بپاریدا له نوسولنسکا له گه ل باگراتیوندا یه ک بگریته وه له پیکای پودنیاره به ره و نه وشاره پزیش، نابلین که به ته مایوو له شاری فیتبسکا شه پیکای که ووه له گه ل بارکلیا پکات و نیکبیکشینتیت، له پیر له پۆزی (28/ی یۆلی) دا هه والی نه وه یان پیکه یان سوپای روسیه به ره و خۆ ره لات زۆر دور که وتلنه وه،

نهمه بووه هژی سهرسوپمانی زوری نیمپراتوری فهره نسا، نو پیشبینی شه پژیکی وه کئوسترلیتی کردبوو له فیتبسکدا که به زه برژیکی کوشنده کوتایی به شه پیتیت له به رزه وندی خوی و نه لکسه ندر ناچاریکات ناشتی بکات (III) سهریازه کانی فهره نسی به هژی پژیشتنی زوری گه رماوه لییان دهمردن سهریازه کزنه کانی بک لئه وایی و وره به زکردنه وهی سهریازه تازه کان ده یانگوت، گه رمای بیابانی میسر زوری له مه به تین تره، له وه پو کلوجی بک و لئه کان ده ست نه ده کوت سهریازه سواره کان و لئه کان یان تژییبوون، نیشانهی پهرته وازه بوون به دیارکه وتبوو، سهریازه کان به شیوه به کی بک پیشینه هه لده هاتن. سوپای فهره نسا هه به دوی بارکی و باگراتیون ده که وتن که هه ریه که یان به لایه کدا پاشه کشه یان ده کردو به رهو ئسمولنسک که که و تبق قولایی خاکه که یان ده پژیشتن.

(2)

ناپلین ناچاربوو له یه که سهریازییه کانی به شی خوره لاتی به رهو ئسمولنسک بنیتر بژنه وهی پوه به پوی له شکری فیتگنشتاین ببنه وه له پنگای پترسبورگ وه به رهو پوه یاری دینا بچن، هه روه ها ناچاربوو خه ریکی پاره دووانی له شکرتکی پوسیاییت، که دوی ناشتی کردنی پوسی له گه ل نیمپراتوری عوسمانیدا، له به رهی تورکیا که پابوونه وه، به لام له که ل هه موو نه مانه ش پژییک پیش شه پی ئسمولنسک، ناپلین سوپایه کی به رداختیری له سوپای پوسه کان له ده ستدابوو، دوی شه پژیکی لاره کی له کراسنونه دا، له شکری نه فهره روسکیش که به رگی نو هه لمه ته به هیزانهی له شکره کانی نی و موری گرتبوو و سن له سهرچواری له شکره که ی تیداچو بوو، ناپلین نزیک دیواره کانی ئسمولنسک بژوه، باگراتیون فهرمانی به ژنرال رلیفسکی کرد پیش به سوپای فهره نسا بگریت، له وشه پانهی پوویدا له شکری رلیفسکی شه و نه ده به دلیرانه شه پانکرد نه نانه ت چی وای نه مابوو مارشال نی به دیل بگریدریت.

باگراتیون سوربوو له سهر شه وهی بک شه پکردنیک گه وره له که ل سوپای فهره نسا دا ئسمولنسک جینه هیلیت، به لام نه م شه په گه وریه پوهینه دا، زورینهی سوپای پوسی که به پوالت واینیشاند به رهو ئسمولنسک ده چیت، به لام به ره و خوره لات پاشه کشه ی کرد، بارکی هه رچه نده له و پوهانه دابوو شه پکردن که لکی نییه، به لام له که ل نه و شه دا ناماده نه بوو نه وشاره به بک شه پ جیبیلیت.

له سهعات شه شی به یانی پژی (16) توگوستدا ناپلین فهرمانی ده رکرد تژیبارانی شاری ئسمولنسک بک و هیزش بکریته سهر نو شارو و داگری بکریت، شه پژی خویناوی پوویدا که هه تا کاتژمیر شه شی ئیواره. «ریژهی کیشا، فهره نسییه کان تائه وکاته توانیان ناوه دانیهییه کانی ده وری شار داگری بک، به لام نه یان توانی بچه ناوه وهی شار، یه که سهریازییه کانی ژیر فهرماندهی دهرخووروف کونونی تسی، شه و نه ده به قاره مانانه شه پانکرد بووه جیبیگی سهرسوپمانی سوپای فهره نسا، شه و کاتی ناپلین بانگه یشتی مارشال داوی کردو فهرمانی پیکرد سبهی هه رچه تیکبیت نه وشاره بغه نه ژیر پکیفی خویان، ناپلین له و پوهانه دابوو هه موو سوپای پوسی به شداری له شه پی ئسمولنسکدا بکات، چونکه له و ناگادار کرابوو له شکره کانی بارکی و باگراتیون یه کیانگرتوته وه، نه م شه په ش شه پی کوتایی پوسه کانه و پانتاییه کی زوری خاکه که ی خویان جیبیشتوو هه تا

له ویدا به کلایی بکه نه وه، پۆزی (17/ی ئوگوست) یش روسه کان به تازایانه شه پانکرد، سه ریاژه روسه کان ناماده نه بون فرمانی پاشه کسه کردن جیبه جی بکن، بۆیه فرمانده کان به پاپانه وه وه پشه کردن ناچارانکردن پاشه کسه بکن (III) نو پۆزه ش شه پتکی خویناوی پرویدلو به فرمانی ناپلیون ترپ بارانکردنی شه وشاره درۆه ی کیشا، له نیوه شه ودا ته قینه وه به یکی که وره پرویدان ناگرو گرتکی که وره که وته وه. سوپای روسیا ناگریان له باروته کانیان به ردابوو وشاریشیان ناگردابوو، بارکلی فرمانی پاشه کسه کردنی دابوو، له به ره به یاندا پتیش سوپای فره نسا هه والی شه و یان که یاند شار چۆلکراوه و مارشال داوو به بی شه پکردن چۆته ناو شاری ئسمولنسک، کۆلانه کان پرله ته رمی مرۆڤ وکه لاکي ئه سپان بوو، که تا شه وکاته ش هه ندیک له شاره که ده سوتاو ده نگوناله ی برینداره کان ده هات.

ناپلیون به هیناوه شکی به ناوشاردا که پاو فرمانیدا ناگره کانی که لیره وه وئ ده ستوتان بکۆژینه وه و برنیداره کان کۆیکه نه وه و تهرمه کانیش بنیژن و لیستیکیش له وده سته و تانه بنووسن، به لام هه ندیک له وکه سانه ی که به واقعی شه و پروداوه یان بینیبوو ده گێپنه وه: ناپلیون له گه ل که سدا نه داوه و غم و په ژاره دایگرتوه، کاتێ له و که پانه ی که پایه وه له و خانووه ی بۆ پشودانی شه و سازکراوو و شمشیره که ی خسته سه ر میزه که و گوتی: (شه پی سالی 1812 کۆتایی هات).

ناپلیون ناچاربوو له وشاره دا بمینیتته وه و بۆته وه ی پشت وه ی خۆی به میزیکات، واته: له پۆلۆنیا و لیتوانیا و بیلاروسیا. له سالی (1813) دا دووباره پتیشپه وی به ره و مۆسکو-یان پترسبورگ بکات، ناپلین ناگای له وکیشانه نه بوو که بارکلی به هۆی پاشه کسه کردن که په وه توشی بووه ته وه و به خانیی له قه له مدراوه و ده سه لاتدارانی ئیمپراتۆریه تی روسی توشی سه رلێشویوی خه جلان بوونه وه، ناپلیون ته نها بیرى له وه ده کرده وه سوپای روسیا په ویه پوهی شه پتکی که وره ی لیکه ده رکردن بکاته وه بۆیه به ره و مۆسکو که وته پت، چه ند ناپلیون به ره و خۆره لات ده پۆیشته کۆتایی هینا-یان ناشتی کردن-یان په ک پتیکه و تنی ساده ی سیاسى پرکیشه تر به دیارده که وت، ئیتر ناپلیون دواى شه پی ئسمولنسک، ئیتر زۆر بیرى له تپشکاندن پوسه کان نه ده کرده وه و به لایه وه شه و نه ده سه خت نه بوو و زیاتر له بیرى شه و بیرۆکه به دابوو که له کاتى په پینه وه ی له پوهبارى نیم به خه یالیدا هات.

چه ره سه ریه که ته نها له وه دانه بوو سوپای ناپلیون به هۆی پانتایی زۆری خاکی روسیا وه توشی گرتی هینان و که یاندنی نازوقه ببۆه-یان شه و ورده شه پۆکانه ی که لیره وه وئ ده هاتنه پتیش، به لکو گرتی که وره تر له و که ره ما تاقه ت پرۆکینه دابوو که به شیکى لینه خۆشکردبوون وه ندیکى تریشیان لاکه ی سه ریانده هات له ماندویى وشه که تیدا، سه ره رای شه مانه ش ناپلیون وه که سه ره تا وینای شه و ده کرد سه ریاژه کانی روسیا ناچه نگن، به لکو به چاوی خۆی ده بیینی وه که شه پی ئایلو دلیرانه شه رده که ن، هه رچه نه ده شه و بۆچوونه ی ناپلیون سه باره ت به سه ریاژه کانی باکراتیون له سه رتاوه به وچۆره نه بوو، چونکه لێوه شاره یی فرمانده سه ریاژییه کانی ده زانی و حسابی له سه ر که سایه تی و توانایان ده کرد، بۆنوه: باوه پی به وه هینابوو فرمانده سه ریاژییه کانی وه که: رابفسکی و دوختووف و نوچکوف و کونوفنی تسین و نوه روفسکی و پلاتوف شه رکه کانی

خویان به وپه پې باشی جیبه جیکردوه و له وانه یه مارشاله باشه کانی شو له وکاره دا سه رکه وتوو نه بویان و به پوو زه دی هاتبا نه وه، سه رنه نجام بارودخنی شه په که ناپلین و فرمانده شه ریازییه بالا کانی دلنیکه رانکړدبو.

سو پای پوسیا به پاشه کسه نه خشه بؤکتشراوه پیکو پیکه که یان ته نها ده شتیکی چول و به رفراوانیان له دوی خویان جیده هیشت، له شاری شمونسکدا پوسه کان ناگریان له هه موو شتیکی به ردایو و هیج خوراکیکیان نه هیشتبؤوه به مهش دیاریو ده یانویست به بې به زه بیانه له گال دوژمندا بجه نګن.

ناپلین نه وه ی به یادهاته وه له کانی داگیرکردنی فیننادا نیمپراتری نه مسا فرمانی به هاوالاتیانی دایو فرمانه کانی ناپلین مو به موو جیبه جیکه ن، هه روه ها پاشای پرسیش به هه مان شتو دوی نه وه ی هه لاتبوو نامه یکی بؤناردبو و تییدا باسی نه وه ی کردبو هیواداره به پیزی له کوشکی پوتسدامدا کانی خوش به سه ربه ریت.

به لام پوسه کان گوندو مال و کوخه کانی خویان جیده هیشت ودانه ویله و خورا که کانیان ده سوتاندو شارو شاروچکه کانیشیان گرېتېبه رده دا، چونکه بارکلی و باگراتیون له سه روی نه وانیشه وه نه لکسه نده ری نیمپراتری پوسیا شم شه په یان به شه پی مان ونه مان ده زانی.

ناپلین له و پوزانی له شمونسکدا به سه ربرد هه میسه بیده نګ ومات ده هاته به چاو له بیرکردنه دایو، شو پیشنه وه ی هه موو هیزه که ی خوی کویکاته وه فرمانی به مورادا به یکه سه ریازییه سواره کانییه وه دوی سو پای پوسیا بکه ویت که له پاشه کسه دایه، دوی مارشال مورا ناپلین مارشال نی و داروشی خسته نه پی، له پوزانی (18 و 19) ی نوکوستدا شه په کانی فالوتینا و گوراو لوبین پویدا، دوی نه مانهش به هوی نالیه شاهه یی ژوت که بق هیترشکردنه سه سو پای بارکلی مان پیزی هه له ی کردبو، بارکلی توانیبوی زیاتر درېزه به پاشه کسه که ی خوی به ره و خوره لات بدات. شم شه پانه (7) هزاره ساریانی روسی تیدابوونه قوریانی وزیانی گیانی ساریازه کانی فره نساش له و ژماره یه که متربوو.

ناپلین له شه وی (24/ی نوکوست) دا به گارده که ی خوی وه شمونسکی جی هیشت و به ره و دورو کبؤف که و ته پی، له هر شوینیکدا پوسه کان له پاشه کسه کردنه که یاندا دواده که وتن ناپلین وینای نه وه ی ده کرد شم شه پی که وره یه و چه ند جاریکش له شوینه کانی وه ک دورو کفؤز و ویا زماو گڑاتسکدا پویدا، لیتپرسراوی ستادی گشتی باگراتیون، به نویسینی توپه یی نامیزه وه ناوا نامه ی بق پیترسبورگ نویسی: جه نامی وه زیر، میوانه که ی خوی پاسته وخق بق مفسکو ده بات).

ترس و شپړزه بیه کی گران بالی به سه ر کومه لگای پوسیادا ده کیشاو ده یانگوت: نایا به پاستی هه موو شتیکی له ده سته جو؟ نایا ده بې ولاتی پوسیا به بې شه پی بدرېته ده ست دوژمن؟ نایا شم بارکلیه نه لمانی نه ژاده خیانه تی کردوه؟

خودی نه لکسه نده ریش پلانه کانی بارکلی به هیج ده زانی و به دهنکی بلند قسه که ی شاهاده تومان پلاتوفی ده گتیراپه وه که دوی پاشه کسه کردنی به بارکلی وه زیری به رگری له پوویه پووی کومیساری ده وله تی بریتانیا به وی گوتبوو: (سه یرم که من جلی هه دهنیم له به رکردوه، چونکه دوی شو نه ننگیه ناماده نیم به رگی ساریازی له به ریکه م).

نه لکسه نده ر پوزانیکی خرابی به سه رده بردو کاریه ده ستانی کوشک شیلگری بیوون، ترس ورده ورده زیادی ده کرد له ناو کوی رده برزوازییه کان وگوندنشیننه کانداه قسه ی ناشیرین و بوختان نامیز به نه لکسه نده رو ناپلین ده گوتران.

ده ميکبړو له منبره کانه ده ناپليونيان به شهيواني درې مه سيح ناساندرابو له مه ش خراتپر خهک له قسه کردني پوزانه ي خوياندا ناپليونيان به دوژمنی مه سيح ناوده برد، ئيستا شو شهيوانه نزیکي نيوي خاکی پوسيای به بن هيچ بهرنگاري و شه پ داگير کردوه، له ده سندانى شارى ئسمولنسک وده ي زوريانى بهردابو، خهک له مانگي په کمي شه پدا ده يانگوت (تزارو براکي کنستانتين، نوپياوه سه رچله يه يان توپه کردوه).

به لام نه وي نوپياوه زوو له چوو نامانجي بوو له پشت په رده شاراوه بوو، له گال نه وشدا هرله يه که مين پوزوه گپي توله سندنه وه کينه سوزي ودرزايه تي کردني داگيرکړ له ناودلي ميله تي پوسيدا بلنسي هلسا، به هزي نه وه سترکونه به ستمی دوژمن ورده ورده ته شه کردني شه بووه هزي نه وي سوپای مه زني ناپليون له ناويچيت، ترسي نه شرافه کان زياترو ناگايانه ترو پوونتربوو له خه لگي ساده، نه وه په شه ي که له لاي ن ناپليونه لايانده کرا ته نها مه سله ي گه مارقداني نابوري سر بریتانيانه بوو له لاي ن پوسياوه، به لکو سه رنگونکردني پوژمي فيودالي بوو.

گويا له راستيدا ناپليون مه به ستي نه هيتشتي سيستمی فيودال نه بووه، به پيچه وانه وه هر بهرهلستانه وه واپه پيني جوتياره کان دژبه فيوداله کان ده يانکرد، ناپليون به وپه پي بن به زه بيانه سه رکوتي ده کردن، هرچونتيک بيت به ليکنده وي نه لکسندوه نه شرافه کا نه ده با مؤسکو به بن شه پ بقر دوژمن جيبه يلدريت، شه جگه له وي سه ريزه کاني پوسيا هزي پاشه کشه کردنه که يان نه ده زاني.

کاتي سوپای پوسيا له (29/ي نوگوست) دا به فوزايميشچه گه يشتن فرمانده يه کی تازه يان بوزدانرابو، چونکه نه لکسندهر له جيگای بارکلي کوتوزوفي به فرمانده ي گشتي سوپادانابو، باگراتيونيش جيگای متمان ي وه گرتني نوپله بالاي ي نه بوو، چونکه شميش وهک بارکلي ناوه که ي پوسي نه بوو، به دلنپاييه وه کوتوزوف ده يزاني بارکلي له سهرحه قه هروها ده شيزاني پويسته بوله ناو بردني سوپای فرمانده هان نه خشي بارکلي بگيردريته بهر شويش به پاشه کشه کردني بقر نه وي شه په که دريژه بخايه نيوت وسوپای ناپليون ماندو وشه که ت و بن نازوقه بين وه ره سي پوحي بيئن، به لام کوتوزوف شو راستيه شي ده زاني به هزي شeref شو پله وپايه يه يان داوه تن، نابن به بن شه پ مؤسکو جيبه يلدريت، بويه بپاريدا وهک چون له شه پي ئوسترليتزدا به بن ئيراده ي خوي وباروه پويون شه ريكرد، ناواش شه مق شه پيکي بن هو ده يي بکات، شه شه په که له پوي سه ريزاييه وه بن که لکبوو، به لام له پوي وده ي پوحيه وه ده واکرaba، به پای ناپليوني ش که ه والي له سه ر کارلبردني بارکلي پيگه يشت ئيتر پوسه کان شه پي به کلايکه ره وه ده که ن، ئيمپراتوري فرمانده له بهر به ياني (14/ي سيپته مه به ردا فرمان ي به مورا و ني کرد له گزانسکه وه بهر وه گريدنه له شکره کانپان بخه نه پي، سوپای پوسيا ورده ورده پاشه کشه کردنه که ي هيواشکردبو وه وه ستابوو وده ستيا نکرده بو به مه ته ريژليد يان و خوسازکردن بوشه ر، قايم ترين شوين بقر سوپای پوسيا شو قلاته سه ريزاييه بوو که روسه کان له گونديکي بچوک به ناوي شورادينو دوستيانکردبوو، هرکه ناپليون گه يشته گريدنه و په کسره که وته سه ريرکردن وشاره زايي بوون له توپوگرافياي نه وده شتاييه پان ويه رينه ي پيشيه وه که سه ريزه کاني تيديا جيگيربيوون، دواتر ه والي نه ويان به ناپليون پاگه ياند له قه لاتي سه ريزايي گوندي شوروي نو د، هيزيکي گه وده ي سوپای پوسيا جيگيربيوه، له دووره وه هوزدوي سوپای پوسيا له ده م چومي بچوکي کلوجا دياربوون.

پیش قاوله کانی سوپای فەرەنسا ئیوارە ی پۆزی (14/ی سێپتەمبەر) هەوای ئەوەیان بەستادی گشتی ئیمپراتۆری فەرەنسا راگەیاندا کە سوپای روسیا لەدوورەوە دیارن و جیگیربوون و سەنگریان لێدان، چونکە ناوی ئەو گوندەیان لەمانە پرسیبوو ئەمانیش نەیانزانیبوو و بەهەلە تێی گەشتبوون و گوتبووان گوندی بوودینو.

(3)

شەری بوودینو زۆرجار بۆتە جێگای سەرئەجی مێژوو نووس و پەسپۆرانی بواری سەربازی و نووسەر و وێنەکشە گەورەکان، چونکە چارەنوسی ئیمپراتۆریەتی ناپلۆن ئەکە هەر لە دەشتایە کانی بوودینو، بە لێکەر لەپەوشی لەشکرکێشی ئەو پەرسا دیاڕیکرا، لەبەرئەوێ لەپاستیدا شەری بوودینو سەرتایەکیو کە پەردە ی لەسەر نمایشیکی ترازیدی لابرد. شەری روسیا کۆتایی کارنەبوو، بە لێکەر سەرەتایی بە دیارکەوتنی کۆتاییەکیو کە تائە و کاتەش دوربوو، ئێتر ئەو ساتە وەختە هاتە پیش کە ناپلۆن دەمێکبوو چارەپوانی دەکرد و خەونی پێوە دەدی. لەوکاتە ی لەو شوێنە نزیک دەبوونە وە کە بوو مەیدانی شەڕیکی گەورە و مەترسیدارترین لێکدانی مێژوویی و بەدرێژایی مێژوو پێشینی نەبوو، ئەو سەربازانە ی لەگەڵ ناپلۆندا بوون، سێ لەسەر چواری سوپاکە ی بوو، کە سەرەتا هاتیبوونە ناو خاکی روسیا. هەلەتانی سەربازەکان و ناردنی سەرباز بۆ پێگرتن لەو سەربازە روسیانیە ی لەبەرە ی شەری تورکیا گەرابوونە وەو دانانی چەندین بەکە ی سەربازی بەدرێژایی ئەو پێگایە ی پڕیبوویی و دانانی چەند بەکە یەکی سەربازی لەشاری پترسبورگدا...

هەموو ئەمانە ببوونە وێی کە مەوونە وێی پێژە ی سەربازی سوپای فەرەنسا بەشیوە بەکە مەترسیدار، کاتی ناپلۆن گەشتە نزیک فەلاتنی سەربازی روسەکان لەگوندی شواردینو، تەنها (135) هەزار سەربازو (587) عەرەبانە ی تۆپی لەگەڵدا بوون، روسەکان بەکە سەربازییەکانیان پێکخرا بوون و ژمارەیان (103) هەزاربوو (640) عەرەبانە ی تۆپ هەلکێشیان هەبوو و نزیکە ی (10) هەزار سەربازی بەرگری میلیشیان لەگەڵدا بوون، تۆپخانە ی روسەکان لەتۆپخانە ی سوپای فەرەنسی خراپترنەبوو و لەپرووی ژمارەشەو زیاتر بوون، سوپای فەرەنسا زۆر ئەسیان لێتۆیبوون و بەزەحمەت تواتیبووان ئەو تۆپخانەیان بەکەبنە ئەوشتە.

لەکاتی شەری بوودینو ناپلۆن ستادی گشتی سوپاکە ی لەگوندی فەلەو فەو دا نابوو، ئەو دانیابوو لەسەرکەوتنی و سەرەتای شەڕکەش ئەو ئومیدی لەدەلی ئەو کە مەکرده وە، ناپلۆن لەپۆزی (5/ی سێپتەمبەر) دا فەرمانی هێرشکردنەسەر سەربازگە ی شواردینو دەرکرد.

دوای ئەوێ هێزە ی مورا بەشیکی سەربازە سوارەکانی روسیای تێکشکاندا تۆپخانە ی فەرەنسییەکان دەستیکرد بە تۆپبارانکردن و ژنارال کمپانییش بەپێنج تیپی پیادە ی سەربازی هێرش کردەسەر سەربازگە ی روسەکان و دوای شەڕیکی گەورە ی دەست و پەخ ئەو قەلاتە سەربازییە ی روسیایان داگیرکرد، هەتا شەو درەنگانێک سەربازەکانی فەرەنسییە بەسەر سەربازە روسەکانیان لەو دەوڵەتە کرد لەکاتی چوونە ناو ئەو سەربازگەرە تۆپخانەکانی سوپای روسیا دەیان توانی پاشەکشە بکەن و هەلێن، بەلام لەبیری ئەوێ گیانی خۆیان پزگاریکەن ئەوەندە پیاوانە شەڕیاندا کرد هەمویان بەکوشتنچوون.

لەبەرەبیانی پۆزی (6/ی سێپتەمبەر) وە ناپلۆن سواری ئەسپەکە ی بوو و تانیوارە بەردەوام بەسەر سەربازەکانیدا دەگەراو لەو دەوترسا روسەکانیش وە پێشوو درێژە بەپاشەکشەکردنەکیان بەدەن و شەڕپەنەکن، بەلام ئەو ترسە ی ئەو بێجیبوو،

کوتوزوف سوپاکه‌ی له‌پنگه‌یکه‌ی که‌مَن دووردا جیگیرکردبوو و به‌ته‌مانه‌بوو پاشه‌کشه‌بکات، ناپلیقن ئه‌وه‌نده له‌دووباره پاشه‌کشه‌کردنه‌وه‌ی سوپای روسیا ده‌ترسا ته‌نانه‌ت پېشنیاره‌که‌ی مارشال داووشی په‌تکرده‌وه که‌به‌ناویرای گوت: بانیمه له‌لای چه‌پی سوپای روسه‌وه هه‌ندیک هیزی خۆمان له‌ئوتیتساوه بنیزین بۆ ئه‌وه‌ی نیوه که‌مارۆی سوپای دوزمن بده‌ین، له‌لامدا ناپلیقن گوتی نا بانه‌م ماتۆره نه‌بیته‌هۆی ئه‌وه‌ی دوزمن بترسیته‌ و دووباره درێژه به‌پاشه‌کشه‌ بدات...

نامانجی ناپلیقن ته‌نها ئه‌وه‌بوو خۆی بگه‌یه‌نیتته مۆسکۆ وله‌ویشدا پېشنیاری ناشتی بۆ ئه‌لکسه‌نده‌ر بکات، ئه‌و زۆر خه‌زی له‌داگیرکردنی مۆسکۆ بوو بۆیه نه‌یده‌و‌یست ئه‌و سه‌رکه‌وتنه به‌بێ شه‌پ ده‌ستی بکه‌وێت.

ئو نامانجی ناپلیقن له‌دلی دابوو که‌سوپای روسیا له‌به‌ریه‌ک به‌ریت و ته‌فوتو‌نای بکات، واته‌: له‌به‌رده‌م ده‌روازه‌کانی مۆسکۆدا شه‌پ‌کی سه‌خت و چاره‌نوسسازیکات، نه‌ک سوپاکه‌ی کوتوزوف له‌ده‌ووبه‌ری مۆسکۆ له‌فیلادییمو ریا‌زان و دوورتریش پاوه‌دوونیت. دروست هه‌رله‌به‌ر ئه‌م هۆیه‌شیرو بارکلی و کوتوزوف نه‌یانویست ئه‌و شه‌پ‌که‌ن که‌ناره‌زوی ناپلیقن بوو، سه‌باره‌ت به‌بارکلی که‌له‌تساراو فزایمیشه‌م به‌دواوه که‌وتبۆ ژۆر فرمانی کوتوزوف و ئه‌و ورته‌ی نه‌ده‌کرد. کوتوزوفیش نه‌یده‌توانی خۆی له‌شه‌پی مۆسکۆ لاب‌دات و ئه‌و لیپرسراویه‌تییه نه‌گرتنه‌ئ‌ه‌ستۆ پاشه‌کشه‌بکات و مۆسکۆ به‌ته‌مای خوا جیی‌ب‌ل‌یت و ته‌نها سوپا پرگاریکات سه‌ری لیشتیوابوو ومات و بیده‌نگبوو، پۆزی دای گرتنی شواردینو ناپلیقن مارشاله‌کانی کۆکرده‌وه‌و نه‌خشه‌ی شه‌پی داهاتووی بۆ پوونکردنه‌وه.

سه‌ربازه ساده‌کانی فه‌ره‌نسا وه‌ک ناپلیقن به‌وردی سه‌یری هۆردووی پوسه‌کانیان ده‌کردو له‌خۆیان ده‌پرسی: ئایا کوتوزوف هه‌لته‌هاتووه؟ به‌لام یه‌که سه‌ربازیه‌کانی روسیا جیگیرب‌ی‌وون وله‌شوینی خۆیان نه‌پۆش‌شتن، شه‌وداهات، سه‌ربازه‌کان زووخه‌وتن، چونکه ده‌یانزانی سه‌بی شه‌پ‌کی سه‌ختیان له‌پێشه‌وه‌یه، ناپلیقن به‌وه‌ی به‌دریژایی پۆژ ماندووبوو خه‌وی لیژپابوو، بیهوده هه‌ولیده‌دا بێ‌تاقه‌تییه‌که‌ی خۆی بشاریت‌وه، که‌ئ‌ه‌وانه‌ی ده‌ووبه‌ری قسه‌یان له‌گه‌دا ده‌کرد، تییینی ئه‌ویان ده‌کرد ناپلیقن هۆشی له‌ویدانیه‌و بیرله‌شتیتر ده‌کاته‌وه‌و دلی له‌شوینیکیتره، بۆیه گوتی له‌قسه‌کانی ئه‌وان نیه. ناپلیقن شه‌و چه‌ندجاریک له‌خیمه‌که‌ی خۆی هاته‌ده‌ری و سه‌یری سوپای روسیای ده‌کرد داخوا له‌دووره تروسکایی چراکانیان ماوه‌و نه‌پۆش‌شتوون.

ئێستا خۆر پرشنگی نه‌دابوو که‌ناپلیقن فرمانی به‌ئوژن دووبه‌هانه‌ی ئتالیدا به‌له‌شک‌ره‌که‌ی خۆی هێرش بکاته‌سه‌ر گوندی بورودنیو که‌که‌وتبۆ به‌شی چه‌پی سوپای روسیا، دوا به‌دای ئه‌و فرمانی به‌مو‌روا داو و نی کرد هێرش بکه‌نه‌سه‌ر ئه‌و سه‌نگه‌رانه‌ی که‌سوپای روسیا له‌ناوه‌پاستی پێشه‌وه‌ی سوپاکه‌یان دروستیان کردبوون، له‌دوولاوه هه‌له‌متیان برد، تۆپه‌کانی سوپای فه‌ره‌نسا ده‌ستیانه‌کرد به‌تۆپباران و به‌جۆریکیوا ده‌یانشریقاند ته‌نانه‌ت ئه‌و سه‌ربازانه‌ی به‌شداری شه‌پ‌ه‌کانی ئایلوو فاگرامیشیان کردبوو گوتیان له‌شراقه‌ی پمپۆنی وانقوو به‌هیزی نه‌بیوو.

له‌و پۆژه درێژی مانگی سیپته‌مبه‌ردا که‌تا ئه‌وکاته‌ش هه‌وا گه‌رم بوو، کاتێ ورده‌ورده خۆر هه‌لات و به‌ره‌و ناوه‌پاستی ئاسمان ده‌جۆوه، ناپلیقن به‌پێکه‌نینه‌وه گوتی (ئه‌مه خۆری ئوسترلیتزه).

به‌دریژایی ئه‌و پۆژه ئیمپراتۆری فه‌ره‌نسی ئاوا شادمانبوو، یه‌که سه‌ربازیه‌یه‌که‌ی قه‌ره‌نسا پێکه سه‌ربازیه‌یه‌که‌ی سوپای روسیایان داگیرکردبوو، به‌لام به‌ره‌به‌ری نیوه‌پۆ هه‌والی ناخۆش به‌ستادی گشتی سه‌ربازی قه‌ره‌نسا ده‌گه‌یشت که‌خودی

ناپليډنیش له ويداېو، ئویش نه وېو ژنرال پلونون، له ناو ناوایی بورودنیودا له کاتی ټیکشکاندنې سهریازه کانی روسیا له ناو نه و گونده دا کوژدراو و ټویش له یه که سهریازییه که ی نه و کوژاون. دواى نه مه هه والېنیکیت هاته ناو نه و ستاده و پټی پاگه یاندن هیرشه که ی مارشال داو و سر که و توویه، ماوه یه کی کم دواى نه مه هه والی نه و گه یشت له شکرې کمپانی سهریه هیزه که ی داو و ټوټه ژیر ټوپبارانی دوژمن و کمپانی به سه ختی برنیداریووه چه نه نه فسه ریکش کوژاون، به لام له وکاته دا خؤشبه ختانه مارشال داو و فریایان که و تووه و ټوپخانه ی دوژمنی ټیکشکاندووه نه سپه که ی مارشال داو و پرنچکه ټوپکی پیکه و تووه و ټوپووه داو و سر که و ټوټه ژیر لاکى نه سپه که یی وله هؤشخوی چوه.

ټیستا ناپليډن فه رمانی سهرارت به مه دهره کړېو که هه والیکى تری پیکه یشت، ئویش نه وېو مارشال نی به خوی و سټ له شکره و هیرشی کړوټه سهره سهره کانی پټشه و ی سوپای روسیا که نارنجوک هاویزه کان به رگریان کړدووه داگری کړدووه ټیستا له ویدا ماوه ته و، به لام دوژمن هه ماوه و تاوانا ټوټه هیرشی ده کاته سهر. سهریازیکیتر هه والی نه مه ی هیئا له شکرې نه و روفسکی سهره کانی گرتونه ته و، ماوه یه که دواى نه مه هه والی نه و گه یشت دوویاره هیزه کانی مارشال نی سهره کانی خستونه ته و ژیر ده سلاتی خوی.

له هه موو لایه که و هه والی نه و یان به ناپليډن راده گه یاند روسه کان به زیاندانی ټوټه و هه تا ده کوژدین شه پرده که ن، له شکرې راپفسکی که زیانیکی گوره ی له له شکره که ی که و ټیو و ټویریانی ټوټی دابوو، به لام به شه پکړدن دلیترانه ی وایکړد نی و مورا هیزه کانیا ن په کبخه نه و یه ټوان له شکرې راپفسکی روسی ټیکشکینن، ټولی سمونفسکو نه و ناوه دانیه ی نه و ی چه نه جارک له لایه ن سوپای فه رهنساوه کوټر ټوټو لکراو دواتر سوپای روسیا ده یگرتوه.

سهره نجام مارشاله کان داوی ناردن هیزی سهریازیان له ناپليډن کړدو له و بربوابه دابوون نه گهر ټولی ناوبراو گوندی سمونفسکو نه له ده ست هیزه کانی روس دهریټن نه و اسهره که و ټنیان له مشه پرده مسؤکه رده بیټ.

به لام ناپليډن هیزی بؤنه نابردن چونکه به پټچه وانه ی بؤچوونی نه و ان نه م پټی وایو به هؤی نه و شه پرده دیژواره ی روسه کان ده یکن به ته مانین پاشه کشه بکن و ده ست له شه پکړدن هه لگرن.

له و شوینه دا زیاتر له (700) ټوپ که (400) دانهای هی سوپای فه رهنسابوون و (300) دانهای هی سوپای روسیا، ټیکرا له شریفه یان ده داو گولله ټوپیان ده هاویشتن، چه ندجار سوپای هه ردوک لا که و ټنه شه پی ده سته ویه خه و ټرپه کانیش گولله کانیا ن که وک باران داده بارین له هه ردو لایان ده کوشتن، نه و ماشالانه ی فه رهنسی که به شداری نه و شه پرده یان کړدووه هه تا کوتایی ته مه نیان ستایشی شه پی دلیترانه ی سهریازه کانی روس ده که ن، له شه پی سمونفسکو نه دا.

فه رنسییه کانیش له پووی دلاوره ییه و له روسه کان که مترنه بوون، لیژه دابوو باگراتیون پټشه و ی بکوزټ کاتی بینی نارنجوک هاویزه کانی سوپای فه رهنسا به ی ته قه کړدن له ژیر گری ټوپه کانیدا هه لمه ت دین ویه هیزه شه پرده که ن، بؤیه به دهر له شه پرده ی خوی هاواری کړد (ثافه رین ثافه رین بؤیوه) چه نه ده قیه یه که دواى نه مه شازاده باگراتیون، که به بؤچوونی ناپليډن باشتیرن سهرداری سهریازی روسی بوو، به خه سټی برنیداریو وگواستیه و په پشته و ی به ره ی شه پ.

نیوه پ هات، باری ده روونی ناپليډن کوټانی به سهره اها ټیو، نه و بیټا قه ټیه ی له ووه وېو نه و له بهرامیه ر نه و داخوازییه په که له دواى یه کانه ی نی و مورا دا به و ی هیزی گاردی خوی بؤیارمه تی دانی نه و ان بنیټ، بوو، نه که مه سله ی سهرما بوون و

نه خڙشي، چونڪ نه ٿي مڪاري به نه لهه زاني، نه مهش له بهر نه وه نه ٻيو نه پويستين گاردهڪي خڙي شه پيٽيڪا، به لڪو له بهر نه وه ٻيو سواره سريازهڪاني پوسيا، له مانهش قازاخهڪاني ثوفاروڙ و پلٽوڙ له پڻ بهر وه لشڪري بورودينو چوڊيون ويه شداري شه پيانڪر ڊيو.

سه عات ستي پاشنيوه پڻ ناپليون فهرمانی دهرڪرد هيرش بکريته وه سهر ترپخانهي رايوسكي و دواي زنجيره يهڪ هيرش توانرا ڪوٽن ٽلبرڪيٽ، ناپليون له مارشالهڪاني زياتر دهيتواني درك به و زيانانهڪات كه له هه مو لايهڪ وه پتي دهگيشٽ. بهر بهر ي زهر دوسوري نثياري دوهه والي گرنگ به ناپليون گيشٽ، باگراتيون به سهختي برينداريو وه هردو توچڪو فيش ڪوڙاوه.

له لشڪري رايوسكي تيداچو ٻو، به ڪورتي سوپاي پوسيا دواي شه پيٽي ناهه مو ار خهريڪي چوٽڪردني سمنوفسڪويه ٻيون، ناپليون بهر وه ٿوي چو، ٿو به ماتي ويڊهنگي سهيري تهرمي سريازهڪان و لاشي ٿه سهي ترپيوهڪاني دهڪردو له بهرامبه ٿو و پرسيارانهي كه كه ساني دهرويهري ليايندهڪردو تنها خڙي دهيتواني وه لاميان بدانهه هيج قسه يهڪي نه دهڪرد، بڻ يهڪه مجاريو ناپليون ٿاوا به غه ماري وماتي بگه ويته بهرچاو.

بوليلهڪي نثواره (300) توڙي سوپاي فهره نسا ليڪليڪ تڙپباراني سوپاي روسيايان دهڪرد كه له حالهتي پاشه ڪشه دابيون، به لام ٿم تڙپبارانڪردنه ٿو ڪاريگريه ٿو ٻيو كه لئي چاوه پوان دهڪرا: سريازهڪان دهڪوڙان، به لام ٿو انيتر هه ٿنه دههاتن و په رته وازه نه دههون.

ناپليون ڪوتي(دياره ڪولله توڙي تريان پٽويسته، بين دلان مهڪن) ٿو قسه يه ٿوهي دهگه ياند تڙپبارانڪردنهڪه يان زياتريڪن، پوسهڪان له گڏ پاشه ڪشه ڪردنهڪه ياند بهر هنگاريشيان دهڪردو به مجوره دريڙهي ڪڙشا هه تا تاريڪ داهات. ڪاتن ڪوٽن ٽوڙف، داوايڪرد پاڇورتي زياته گياني وماديههڪاني بوييٽن، بيني نيوهي سوپاڪي له وڙه شومهي(7/ي سڀته مبه)دا تيداچوه، بڙيه بهرياريدا نيوهي تري پڙگاريڪات ويه بين شه دهرست له مٿسڪوڙ هه لگريٽ، له گڏ ٿه مانه شدا ٿه مه نه ٻوه پيگر له بهر دم ٿوهي شهري بورودينو به سهرڪه وٽني خڙي له قه له مبدات، هه چهنده له پوي پڙحيوه وره ي ٿيو هه رسي هينابو، له راستيدا سهرڪه وٽني مهعنه وي ٿو بين چهنديچيون ٻو، چونڪ به پوڊاوهڪاني دواتر ده توانر ٽي ڪوڪي ٿه مه بڪهين كه له پوي ليوه شاهوهي سهرڪه دايهتي ڪردني سوپاوه سهرڪه وٽن زياتر به لاي پوسهڪانه وه ٻو نهڪ فهره نسيههڪان.

شه هه والي ٿوهه يان به ناپليون گهياند(47) ژنرال ڪوڙاو ويرياندن وده يان هزار سريازيشي ڪوڙاو برياندن، ڪاتن به چاوي خڙي بيني هيج يهڪ له شه په گورهڪاني پيشووي له پوي بيٽيه زي و خوين پڙييه وه تاي شهري بورودينو ناهڪن، نه و ڪه به دريڙايي ته مهن خڙي سهرڪه وٽني واقيمي به دهه ستهينابون، ٿوهي بڙهه ڪوت شه پهڪاني لودي و ريولي وميسرو مارنگو ونوسترليتز و فريدلندو فاگرام سهرڪه وٽن هه ژماريڪرين ٿوهه ديهي بڙهه ٿو ٽيڪيتر بدوڙيٽه وه. پيٽنياهه ڪيتر ي بڙيڪريٽ. ناپليون چاوه پواني ٿوهي دهڪرد سوپاي پوسيا جاريڪيتر له مٿسڪوڙا شه پيڪات، ٿو هيج هه والي ٿوهه ستادي جهنگيهي نه ٻو كه له فيلي دا دروستڪرابو، به لام دو وڙ دواي شهري بورودينو، به پتي ليڪهڪانه وهڪاني خڙي وشيڪارڪردني پيشهات و پوڊاوهڪان تواني بگاته ٿوهه پايه ي روههڪان به بين شه مٿسڪو به دههسته وه دههون.

سريازه سوارهڪاني مورا پڻ به پڻ به دواي سوپاي هه لاتووي پوسيا دهڪه وٽن، پڙي(9/ي سڀته مبه) ناپليون گهيشته موزائيسٽل و پڙي دواتر شازاده ٿوڙن به خويي و لهشڪره كه يه وه گهيشته روزا، بهر به ياني پڙي(13/ي سڀته مبه)

ناپلین وگارد سەربازییەکی گەشتە پوکلنایا گور، ئەویش وەک ئەو کەسانە دەورووبەری خۆی نەیتوانی، لەجوانی دیمەنەکانی ئەوشارە و دەنگ نەیت، ئەوشارە بەرفراوانە لەبەرتیشکی هەتاودا دەرووشایەو بەلای ناپلینۆوە شوێنێکی گونجاویو بۆ پشودانی سەربازەکانی لەشوێنەدا، هەروەها ئەوشارەش بەلگەیەکی فشاریو بۆسەر ئەکسەندەر بۆئەوێ ناچارییەکات داوای ناشتی کردن بکات، بەبیینی ئەو دیمەنە جوان و دلگیرانە ئەمشارە ویزدانی هەموو لایەکیان ئاسودەبۆو.

(4)

لەماوەی پێژەی (14/ی سێپتەمبەر) دا سوپای روسیا هەرلە پاشەکشەدابوو و سەربازە سوارەکانی مورا بەدوایانەو بوون و هەزاران سەرباز بەناو مۆسکۆدا تێپەڕین و بەرەو یازان درێژەیان بەپاشەکشەیی خۆیاندا، میلۆرادفیی فەرماندەیی لەشکرێ پێشەوێ روسی بەئێنی لەمورای وەرگرتبوو پێگایان پێیدات بەبێ شەپ یەکە سەربازییەکانی روسیا لەمۆسکۆ بچنەدەر، لەشکرەکی رایشکی پۆیشتن لەناوەدانی بازوفسکا کەشەش کیلۆمەتر لەکولومناو دەورووبوو هۆردوویان هەلدا، لەهەمان یەکە سەربازییەکانی سوپای فەرەنسا بەناو شارێ مۆسکۆدا تێپەڕین وچوون لەنزیک ناوەدانی کاراچارفدا هۆردوویان هەلدا.

لە (16/ی سێپتەمبەر) دا سوپای کۆتۆزف مۆسکۆی بەتەواوەتی جێهێشت و لەپێگای ریازانەو درێژەیی بەپاشەکشەکی خۆیداو شەو لەنزیکێ گوندی کولاکوفایدا مایەو و سەبەیش پێشەوێ سوپای فەرەنسا هەستی پێبکات ئاراستەیی پاشەکشەکی خۆیان گۆڕی بۆلای راست وئینجا بەسەر لێواری پوویاری پاھزادا پۆیشتن و لەشوێنێکدا بەناری کرانسانیا پاھزا جێگیربوون، بەمجۆرە پێگای هاموشق وپەپووەندی نێوان سوپای فەرەنسا لەگەڵ ئسمولنسکا گیرا.

لەسنووری دووگومیلوفسکی بەولاو پروپاگەندەیی سەپروسەمەرە بلۆبۆو، لەمانەش: گویا مۆسکۆ چۆلکۆاوە و هەموو دانیشتوانی ئەوشارە شاریان جێهێشتووە، بەپێچەوانەی بۆچوونی ناپلین کەس نایەت کلیلی شاری بداتەدەست، دواتر ئەم پروپاگەندەییە پاستەدەرچوو.

لەپێژەی (15/ی سێپتەمبەر) دا، ناپلین گەشتە کۆشکی کریملین، شەویەک پێشەوێ لەچەند شوێنێکی شاردا ئاگرکراپۆو، بەلام پێشبینی کردنی ئەوێ بۆسوتاندنی شار ئەوناگر کراوەتووە تانەوکاتەش تەواو مەلومەنبوو.

بەیانێ پێژەی (16/ی سێپتەمبەر) ئاگرەکە زیاتر تەشەنەیی کرد، چونکە پۆژبۆو ئاگرەکە زۆر دیارنەبوو، بەلام کەشەوداھات، واتە شەوی (17/ی سێپتەمبەر) بەهۆی هەلکردنی باوە (24) سەعاتی خایاند، ئاگرەکە پانتاییەکی زیادیکردو گڕۆکێبی هەلسا، دەورووبەری کۆشکی کریملین ویاژاپەکانی زامسکوفریچەو سولیانکا سوتان، لەچەند شوێنێکیتری شاریشدا گری ئاگر دیاربوو کەشوێنەکانی خاپۆر بەزەوی دەکرد، کاتی هەوالی ئاگرکەوتنەکیان بەناپلین پراگەیاندا زۆر بەلایەوێ گرنکەنبوو، بەلام کەبەرەبیانی (17/ی سێپتەمبەر) بەخەبەرھاتەو لەپەنجەرەکانی کۆشکی کریملینەو بیانی دەریابەک لەئاگروگێ شاری شێوەدا پۆشێو (بەپێی گێڕانەوێ دکتۆر مۆتیکوێ ئەوانی تری کەلەگەل ناپلینۆدابوون) ئیمپراتۆری فەرەنسی رەنگی پەپووە داوی ئەوێ ماوەیەکی دوو درێژ بەبێ دەنگی ومانی سەیری ئاگرەکی کرد، گوتی (چەند دیمەنێکی ترساناکە، ئەمە کاری خۆیانە، پوسەکان، بریارێکی سەریان داو، مۆفێکی سەپین، ئەوانە گەلیکی هیچن).

له ماوه یه دا ورده ورده ناگره که له کوشکی کرلمین نژیکه بڼه وه به شیک له کوشکه که ناگر گرتیوی، به جړنیک چوونه ده روه له چنه د روزه یه کی کوشکه وه سه ختیبو، چونکه له هه مو لایه که وه با پرینچه ناگری ده میتان، مارشاله کان تکایان له نابلین کرد ده سته جی بگوازیته وه بڼ کوشکی پتروفسکویه، که له نژیک د روزه ی شاریو، سه روتا نابلین پازینه بو، به لام دواتر چو، کاتن له گه ل نه وانه ی ده وریه ریدا له کوشکی کرلمین چوونه ده ری، توغانیک ناگرو دوکه لیان بینی، په کن له هارونیکانی نابلین ده گنپته وه ده ل (نیمه به سه ر زهویه کی ناگر گرتو دا ده پویشتن له سه ر سه رمانه وه ناسمانیکی ناگرای و له ملاولاشمانه وه دیواری گپگرتو هه بوون).

نم ناگره به درتایی پدانی (17 و 18) ی سیپته مبه ر له زیادبووندا بو، به لام نیاواری پدای دوهم ورده ورده که مبقوه، چونکه با که نه مابو بارانیش باری.

له ملاولادا هه ندیک خانویه ره و بازاپی نه سوتاو دیاریوون، به لام به به راورد له گه ل شوینه خاپوریووه کانی تری شاردا زقر که مبقون.

نابلین دلنیا بو نم ناگره پوسه کان خویان کردیانه ته وه هه تا نه که وینه ده ست سوپای فره نسا، به وه ی روستوپچین هه موو که لوپه له کانی ناگر کوژانده نه وه ی له گه ل خویدا بردبوون ودانپیدانانی نه وکه سانه ی که به مه شخه لی ناگره وه گپرابوون، هه موو نه مانه گواهی نه وه یانده دا پوسه کان ناگریان له مۆسکو به رداوه، وه ک چن هه موو لایه که نه و یان ده زانی که روستوپچین خوی به وه هه لده کیشته ده سستی هه بووه له ناگریته بردانی مۆسکو وده میکیش ده سته بوونی له وکاره پا ده گ یانده به رگری له خوی ده کرد، دواتریش خوی وه ک نمونه ی نیشتمانپه روه ده میتایه وه و لانی به مه وه لیده دا.

به لکه نه ویسته نه وه ی نیمه ده مانه ویت له م کتیه دا پوونی بکهینه وه مۆکاری ناگر که وینه وه که یه، که سه به رت به مه بڼ چوونی زقر نووسراون، به لام مه به سستی نیمه نه وه یه نه مه به خینه پوه که په نگدانه وه ی نه و ناگره چنه کارگری له سه ر پوچیه تی نابلین جیهیشت.

نابلین به درتایی نه و ماوه یه که ناگره که که وته وه دواتر کوژایه وه، دلنیکه رانپو، زقر جار هه لده چو وده مری ده بو وداخی دلن خوی به وانه ی ده وریه ری ده پشت، جار چاره ش چنه سه عاتیک بیده نگ ومات ده مایه وه، به لام نیمپراتوری فره نسییه کان وزه و توانای خوی له ده ست نه دابو وه ره رده به رزیو، له مۆسکو سه رافه تی نیمپراتوری به رفراوانه که ی خوی ده کرد، کاروباری نیمپراتوری وه فره مانده کردن ودانانی که سانیتیر له شوین لپرسراوانی ده ولت وله سه رکار لابرینی لپرسراوان و... هیتری ده رده کرد.

له مۆسکو شه وه ناگاداری کاروباره کانی ده ولت وشتی تریشبو، با نمونه یه کی سهیر له مباره یه وه بهیینه وه: ده قی شانق نامه یه کی کومیدی (فرانسن) که هه تا نه مرق وه ک خوی ماوه ته وه، له کوشکی کرلمیندا نابلین نیمزای له سه رکرو هه تا نیستاش به ناری (فرمانی مۆسکو) ناوده بریت و به ناویانکه، به لام غه میکی که وره هاتپویش نیمپراتور، نه ویش نه وبو پوپیسته چپیکات؟

دیاره نه وسوتانه ی مۆسکو ته وای خوراک وکه لوپه ل نه وی کم نه کړد بڼه وه عه ماری که وره له سوتان پاریزاو بوون، به لام نالیک وتفاقی نه سپه کان به زه حمت گیرده که وت و نه وسه ریا زانه ی پوئو مه به سته له مۆسکو ده چوونه ده ری به ده سستی به تال

ده‌گه‌پانه‌وه، هه‌ندیک سهریازیش به‌نهیێ هه‌لده‌هاتن و له‌به‌رچار ونده‌بوون، بی‌سه‌رویه‌یه‌ی که‌مێ سهری هه‌لدابوو، به‌پێی بۆچوونی هه‌ندیک له‌مارشال و ژناله‌کان مانه‌وه‌و هۆروه‌لدان له‌مۆسکۆ و ده‌ورووبه‌ریدا به‌زستانیشه‌کرا.

به‌لام پێشبینیه‌ی دروستکه‌ی نابلیۆن ده‌گوت: ئیمپراتۆریه‌تی به‌رفراوانی ناتوانی به‌رده‌وامییت و پش به‌هاوپه‌یمانه‌کانی بیه‌ستییت ویتوانییت بۆماوه‌یه‌کی دوورو درێژ له‌ژێر پکێفی خۆیدا بیهێتته‌وه، له‌ده‌شتاییه‌ پێ به‌فره‌گانی پوسییه‌دا بیتوانییت زیاتر پێشپه‌وی سهریازییکات.

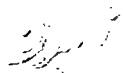
نایا پێزیسته هه‌ربه‌دای سوپای روسیا بکه‌ویت؟ که‌بێ هه‌وال مابوون، خۆ کوتورۆف ده‌یتوانی هه‌تا سیبیریای ته‌نانه‌ت به‌ولاوه‌تریش سوپاکه‌ی پاشه‌کشه‌پێیکات.

ئێتر نه‌سه‌په‌گانی سوپای فره‌نسا نه‌ک سه‌ده‌سه‌د، به‌لکو به‌هه‌زار هه‌زار ده‌مردن، هه‌رچه‌نده به‌هۆی دانانی سهریازگی چاودێری به‌دریژایی پێگای خۆیان دانابوون و نه‌مه‌ش که‌مێ له‌ژماره‌ی سهریازانی سوپای مه‌زنی که‌مکردبۆه، به‌لام هێلی گه‌پانه‌وه‌ پهیوه‌ندی له‌گه‌ڵاندا ناسایش نه‌مابوو، چونکه سوتانی مۆسکۆ و زۆر شارو شارۆچکه‌و گوندو ئاوه‌دانیه‌تی بیه‌هۆی ئه‌وه‌ی نابلیۆن هه‌تا کۆتایی ته‌مه‌نی خۆی ئه‌م شه‌په به‌مه‌ترسیدارتین شه‌پ بزانن، چونکه دوژمن سووبو له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی هه‌تامردن بجه‌نگی، ته‌نها یه‌ک پێگاچاره مابوو ئه‌ویش ئه‌وه‌بوو نابلیۆن له‌ئه‌لکسه‌نده‌ر بگه‌یه‌نیت ده‌یه‌وێت پێکه‌وتنه‌نامه‌یه‌کی ناشتی شه‌ره‌فمه‌دانانه له‌گه‌ڵ ئه‌ودا مسۆگه‌ریکات، ئێتر جگه‌له‌مه‌ی ناشتی بکات ویه‌خۆی و سوپاکه‌یه‌وه بگه‌ڕێته‌وه خۆی له‌ده‌ست ئه‌م ده‌رده سهریه‌یه پێگار بکات پێگای تری له‌پێش نه‌مابوون، ئه‌و هه‌زیده‌کرد ته‌نها به‌یه‌لێندانی ئه‌لکسه‌نده‌ر پازیبییت و ته‌نانه‌ت ئیمتیازاتیشی بدات، به‌لام دای ئه‌وه‌ی نابلیۆن به‌نێردای ئه‌لکسه‌نده‌ر (بالاشوی گوتبوو ناشتی بکات، ئێتر هێچ پهیوه‌ندییه‌کی نه‌مابوو هه‌تا له‌پێگایه‌وه ئه‌م ناشتی کردنه بگه‌یه‌نیت، نابلیۆن سن چاره‌یه‌لیدا نیازی ناشتی کردنی خۆی به‌تزار بگه‌یه‌نیت)

توتلمین که‌به‌پێوه‌به‌ری خانه‌ی په‌روه‌رده‌کردنی مندالانوو، تکای له‌سوپای فره‌نسا کردبوو ده‌ست بۆ ئه‌وخانه‌یه ته‌به‌ن و بیه‌خه‌ نه‌ ژێر چاودێری خۆیانه‌وه، نابلیۆن بانگه‌یشتی ئه‌وی کردو ماوه‌یه‌کی زۆر له‌گه‌ڵیدا که‌وته قسه‌و توپه‌یی وناپه‌زایی خۆی له‌ناگرته‌به‌ردانی مۆسکۆ ده‌ربهری وئاماژه‌ی به‌دپنده‌یی وئاوانباری پوستوپچین کردو دنیای کرده‌وه ئه‌و دانیشته‌وانه‌ی له‌م شاره‌دا ماونه‌وه نابێ هێچ ترس و له‌رزێکیان له‌سوپای فره‌نسا هه‌بییت.

توتلمین داوای له‌نابلیۆن کرد پێگای بدات بجیت هه‌والی سه‌لامه‌تی ئه‌م خانه‌یه به‌شازنی روسیا بگه‌یه‌نیت، چونکه ناوبراو سه‌رۆکی فخری ئه‌و دامه‌زراوه‌بووه، ئیمپراتۆری فره‌نسییه‌کان نه‌ک هه‌ر پێگای ئه‌وه‌ی پێدا، به‌لکو له‌پێ ئه‌م رسته‌یه‌شی به‌سه‌ر زارداها و گوتی (تکایه له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ئه‌م داوایه‌ی من بنوسه‌و بلی من ئیستاش پێزم بۆئه‌و(تزار) هه‌یه‌و خوازیاری ناشتی کردم)

له‌هه‌مان پۆژدا که‌(18/ی سێتیمبه‌ر)بوو نابلیۆن فره‌مانیدا ئه‌وکه‌سه‌ی په‌یامه‌که ده‌گه‌یه‌نیت ئه‌لکسه‌نده‌ر پێگای ئینه‌گیردیت بابپوات، نابلیۆن هێچ وه‌لامێکی له‌تزاره‌وه بۆنه‌هاته‌وه، به‌لام بێ ئه‌وه‌ی ئارام بگریت به‌ریاریدا جارێکتر هه‌ولیدا ته‌وه. به‌کێک له‌ئه‌شرافه ده‌وله‌مه‌نده‌کانی روسی به‌ناوی نایاکوفف، که‌ئویش وه‌ک توتلمین ناچاریبوو له‌مۆسکۆدا بمینیتته‌وه و هه‌لته‌یه‌ت په‌نای بۆسوپای فره‌نسا بردبوو که‌یارمه‌تی به‌ده‌ن و پارێزگاری لێیکن، ئه‌و داواکارییه‌ی ناوبراو گه‌نדרایه مارشال

مورنیه که پیشتر له پاریسدا ناشناهی تیان له گه ل په کداهه بېوو، نه ویش هم خواستې نایاکوفلفی گه یانده ناپلین، هر تنن که کورې نایاکوفلف و دواتر ده قی گفتوگوه ی باوکی له گه ل ناپلیندا له کتیبیکدا پلور کړدته وه به ناوی (یادداشت و نه ندیشه کان) ناوی نووسیوه (ناپلین تورپه یی خوی سه باره ت به روستوچین که ناگری له مؤسکو به رداوه ده رپړپوه و نه وکاره ی نه ی به دپندانه له قه له مداوه، دواتر باسی ناشتی کړدنې له گه ل تزاردا کړدوه و پونی کړدته وه شه پی نه و له گه ل بریتانیادیه نه که له گه ل پوسیادا، ینجا گوتویه تی نه و پاریزگاری خانې په روه رده کړدنې هه تیوانی کړدوه و پاریزگاری له کلنسیای ناسومیسوینیش کړدوه و گله یی له نه لکسهنده ر کړدوه که که سانی خراپی له ده وره ن وناپه لن ناشتی بکات و له نیازی ناشتی خوازانه ی نه و تیبکات) ینجا ناپلین بچه ند ساتی بیده نگبوه و دواتر پرسویوه تی (نه گهر من نامه یه که بۆ نه لکسهنده ر بنوسم نایا ده توانم دلنیام نه و نامه یه به ده سستی نه وده گات ؟ نه گهر واپیت من فرمانده ده م خوت وه مور نه وانه ی له گه لیشتدان پتگاتان بدریت.

له وه لامدا نایاکوفلف گوتی: که وره م من نه مکاره به نه نجام ده که ینم، به لام به رپرسیاریه تی تر نا). ناپلین نامه یه کی بۆ نه لکسهنده ر نووسی و تیدا پیشنیاری ناشتی کړدوه و دایه ده ست نایاکوفلف، ناوبراویش به لینی به نیمپراتوری فوره نسادا نه وپه پی توانای بخاته که پ یوگه یاندنی نه ونامه یه به ده سستی خودی تزار. له و نامه یه دا هه ندیک رسته به دی ده کړنن که به دووین له گوتی هه میشه یی ناپلین: وه ک : من له گه ل به پرتاندا به هیچ کینه سوزیه که نه جه نگاوم) وه که نه ووی دوا ی نه و هه موو شه په ناپلین باوه پی وایی ناشتی کس له نه و داخ له دل بیت، به لام نه و مافی نه ووی هه یه له ده ست که سانی تر تورپه بیت!

هم نامه یه ش وه لای نه دراپه وه، هم جار هیان بۆ سته مجارو دواجر که وته هه ولی نه ووی درونه که ی به ناشتی کړدن پازیبکات.

له پوځی (4/ی) تکتوبه ردا ناپلین، مارکی دولریستون که پیشتر بالوتیزی فهرنسابو له پوسیادا په یامیکی پیدانارد بۆ هژدرووی کوتوزوف که له تاروتینودا بوون، پیشته و ناپلین حه زیده کړد ژنرال کولنکور دوک دوفیانس، که پیش لریستون بالوتیزی فهرنسابو له پوسیا، بۆنه م کاره بنیریت، به لام ناوبراو به به هانه ی نه ووی کړدنې نه مکاره ته نه ا نه وه ده که په نیت باری سوپای فهرنسا بۆ روسه کان پوونیکاته وه و داوی له نیمپراتوری فهرنسا کړد نه وکاره نه کات.

ناپلین پانه هاتبوو که س قسه ی له قسه دابکات ویه مه شیلگرده بوو، بۆیه خراپ تورپه بوو، چونکه لریستونیش هه مان پای کولنکوری هه بوو، ناپلین گفتوگوه کی جیه پیشت وگوتی (من ناشتیم ده ویت، ناشتی، من به شپوه په کی په ها ده مه ویت ناشتی بکه م، شپوه ته نه ا چونیته تی⁽⁴⁷⁾ من سه ورفرازیکه ن)

ینجا فهرمانی به لریستون کړد بڼ دواکه وتن به ره و هژدرووی سه ریازی روسه کان بچیت، که یشتنی لریستون به سه ریازگه کانی پیشه وه ی سوپای پوسیا، بپوه جیگای دلخوشی ستادی فهرمانداری پوسیا، ته نه ات خودی کوتوزوف حه زیده کړد به ره و

پیری بچیت و گفتوگویی سه بارهت به ناشستی له گله دابکات، به لام مه علومبوو که له ناو ستاده که یدا که سانی له خوی نیشتمان به رستتر مه ن و به هوی له ده سچونی مؤسکر له نه و زیاتر کاری تیکردیون.

له مانهش که سانی وهك، ولسون، پاریژکاری سه ربازی بریتانیا هه بوو که خزمهتی سوپای روسیای ده کرد، هه روه ها شازاده فینتـزین گـرودو دوک نولـدنبورگ و نۆریتـر که له به خیلانـدا دواي گوتـووزۆف کـه و تبوون. بنیگسن که نۆر پقی له که و تووزۆف ده بۆوه و کاتی خوی پاریژتیکي بۆ تزار به رزگردبۆوه تئیدا ناماژهی به وه کردبوو جیهیتشتنی مؤسکر به بـی کردنـی شه پـکی گهـوره دوستنیه، نه مانه یه کیان گرتبوو و ولسون به ناوی که ل و سوپای روسیاوه به نوینه رایهتیـیان باشتوایه بلتین به هاندانی نه مانه ی له سه روه ناومان بردن، چوه لای کوتوزۆف و به توپه بیه وه پیتی گوت: نه گه ر غیره ت هه یه و خۆت به پیاو ده زانی بچۆ به پیر لریستونه وه و دووبه دوو بکه ونه گفتوگۆکردن، کوتوزۆف هه رکه کوپی له م قسه یه بوو له بریاره که ی به شیمان بۆوه.

له باره گای ستاده که ی خۆیدا پشوازی له لریستون کردو پیتی پاگه یاند ده سه لاتی نه وه ی نییه گفتوگویی ناشتی له گه لدا بکات و به لئینی نه وه ی به لریستوندا نه م پششیاریه ی نه و بکه یه نیتته تزار.

دواي داگیرکردنی مؤسکر، چینی نه رستزکرات و فیوداله کانی روسیا توشی دلتیگه رانییه کی گه روه بوونه وه و به نه لکسه نده ریان پاگه یاندبوو که مقموقو که لگه لای نازادی نه ک هه ر ته نها له ناو جوتیارو زه حمه تکیشانددا ده بیسترت، به لکوله ناو خودی سه ربازه کانیشدا پروپاگهنده ی نه وه بلایقوه ته وه ئیمبراتۆری روسیا به نه پیتی داواي له ناپلیقن کردوه بته سه ر خاکی روسیا هه تا جوتیارو زه حمه تکیشه کان نازادبکات^(٤٨) هه تا له پترسبورگدا ده یانگوت ناپلیقن کوپی کاترینی دووه مه و بۆ وه رگرتنه وه ی تهخت و تاراجی مه مله که تی روسیا هاتوه که میرانگروه ی قانونی نه مه یه و دواي نه مه ناپلیقن نازادی ده داته گوندنشینه جوتیاره کان.

ئیمه سه رچاوه ی نۆرمان له به رده سندان که شۆرش و پاپه پیتی نۆرو سه ختکرون له لایه ن جوتیاران دژی کولات و فیودال و نه شرافه کان له سالی (1812) دا.

ناپلیقن ماوه یه ک که وته دودللییه ره، جاره به بوو فره مانی ده رده کرد زانیاری له سه ر پرکاچیف به ده سته بێتن، دواتر فره مانی ده رده کرد گوتارو باسوخواسی هانده رانه ی دژ به تزار بلایکه نه وهـ یان له نامه کانیدا که بۆ زیکوپه که وی^(٤٩) ده نووسی ده یگوت: نه گه ر گوندنشینه کان له دژی نه لکسه نده ر هانیده ن کاریکی باشهـ یان ده چوو له رژیکی فره نسی که له مؤسکردا دوکانی هه بوو به ناوی ئوبرشالمه ی ده بیرسی به پای تۆ سه بارهت به نازادکردنی کۆیله کان پای چی؟ ئینجا وازی له وییۆکه یه ده هیناو ده رباره ی تاتاری و کاзахه کان ده بیرسی، به مجۆره ناپلیقن فره مانیدا به سه رهات و رهوشی پرکاچیف بۆباسبکه ن بۆنه وه ی به شیوه یه کی پراکتیکی کار له سه ر نازادکردنی جوتیارو زه حمه تکیشه کانی دیهات بکات و سه ره نه دجامی باشی لیده ست بکه ویت.

²⁴⁸ - مه به ست له رزگار بوونی چینی چه ساره لده ست ناخاو ملکداره کان، به قایهت له کونده کاند، چونکه تزار له نه ربا به که و ره کان ده تره، (و- فارسی).

²⁴⁹ - په راوێزی پشوو تر.

جارجار مه‌سه‌لی نازادکردنی جوتیارو زه‌جمه‌تکیشان که‌ناپلیقن کاری له‌س‌رده‌کرد وای له‌ئ‌ه‌شرافه‌کانی روسیا ده‌کرد زۆر له‌مه‌سه‌لی که‌مارژی نابوری س‌ه‌ر بریتانیا و ناشتی نه‌کردن ب‌ترسین، چونکه‌نومونه‌ی نه‌م‌یان له‌پ‌روسدا بینیبوو و ده‌زانی، چون به‌نه‌مانی پژی می‌تزار کاره‌ساتیک به‌س‌ه‌ر نه‌وانه‌دیت نه‌وس‌ه‌ری دیارنه‌بیت.

ناپلیقن به‌ک‌ه‌ه‌نگاویشی سه‌بارت به‌و نه‌خشه‌یه‌ی دواپی ه‌ه‌لنه‌ه‌ینا‌یه‌وه، به‌لام ئیمپراتۆری برژوازییه‌کانی نه‌وروپا، دروستکردنی شۆرش ه‌ه‌تا دژبه‌حکومه‌تی پوسپاش شتیکی شیاونه‌بوو، ته‌نانه‌ت له‌وکاته‌دا دروستکردنی شۆرشیکی ناوا نه‌گه‌ری زۆری ه‌ه‌بوو به‌ه‌یزیت، خۆنه‌گه‌ر ته‌نها گرتنه‌به‌ری نه‌م‌ پ‌گایه‌ مابایه‌ بۆ تیکشکاندن بۆم‌نه‌که‌ی، ناپلیقن نه‌یده‌کرد. ماوه‌یه‌ک‌ ناپلیقن بیرۆکه‌ی نه‌وه‌ی هاته‌ کلێشه‌وه‌ له‌تۆکرانیاوه‌ شۆرشیک له‌نیو تاتارییه‌کاندا ه‌ه‌لایستینیت، به‌لام ه‌ه‌موو نه‌و بیرۆکه‌کانی وه‌لانا، بۆچوونی نه‌و میژوو نووسانه‌ی فهرسا زۆر پاسته‌که‌ده‌لین: ناپلیقن به‌نه‌مه‌کی بۆ ه‌یشتنه‌وه‌ی بنه‌ماکانی پارێزگاره‌نه‌که‌له‌ناو خاکی سوتاوی پوسپاشدا ده‌بیاراست له‌س‌ه‌ری ده‌پۆشت.

ئیدوارد دریر، خاوه‌نی کتیبیکی ه‌شت به‌رگی نه‌سترووه‌ ده‌ریاره‌ی لیکلینه‌وه‌ له‌سیاسه‌تی ده‌روه‌ی ناپلیقن نووسیه‌تی وه‌لم‌ دواپیانه‌دا بلایۆته‌وه، له‌م‌ پ‌وه‌وه‌ ده‌لێت: ناپلیقن بیرۆکه‌ی هاندانی تاتارییه‌کانی کاراخستانی له‌دلدابوو، بۆه‌ش فرمانیدا زانیاری له‌س‌ه‌ر شۆرشی قازاخستانی پوکاچیف بۆ کۆبکه‌نه‌وه، نه‌و له‌بوونی ... تۆکران بیتاگانه‌بوو ویری له‌مازه‌پا ده‌کرده‌وه، به‌لام کردنی کوده‌تا له‌پوسپادا به‌تپروانیی نه‌و کاریکی مه‌ترسیداریوو.

ناپلیقن پازی مه‌ترسیداری پ‌ه‌وشه‌کانی به‌بێ ترس لێ نه‌ده‌کۆلیه‌وه‌ ناگامه‌کانی ده‌زانین، نه‌و به‌ریاکه‌ری شۆرش نه‌بوو، به‌لک‌ه‌ سیکبوو شۆرشی له‌ناوبردبوو. نه‌و پیاویکی زۆرداریو ه‌یچ که‌سێک به‌قه‌ت نه‌و ه‌زی به‌ده‌سه‌لات وه‌خۆبایی بوون نه‌ده‌کرد، نه‌و نه‌ف‌ره‌ت ووقی له‌شۆرش و پ‌ه‌په‌پین ده‌بۆوه‌و دژی بزوتنه‌وه‌ شۆرشگێه‌کان بوو، ته‌نانه‌ت ه‌ه‌تانه‌و ئاسته‌ی نه‌گه‌ر نه‌وپه‌ری ته‌نازولیشبکات له‌به‌رخارتی مانه‌وه‌ی ئیمپراتۆریه‌که‌ی. له‌و پۆژانه‌ی ناپلیقن له‌کۆشکی پ‌تروفسکویه‌دا سه‌رگه‌رمی نه‌وه‌بوو نایا کۆیله‌کان نازادبکات، و‌ه‌ی به‌رزبۆوه‌و نه‌و سه‌رکرده‌ ته‌مه‌ن (25) سه‌له‌ی که‌بزوتنه‌وه‌ی دژه‌ شۆرشی تولولنی سه‌رکوئکردبوو، نه‌و پ‌یاوه‌ی دۆستی روبسپیریو وناخنایی له‌که‌ل ماکزیمیلیندا ه‌ه‌ببوو، نه‌م‌ گرتنه‌ی نایا کۆیله‌کان له‌ژێرده‌ستی سالتیکوفه‌کانی⁽⁵⁰⁾ نێرینه‌یه‌دا بیت- یان مێینه‌، ب‌ریاریکی نه‌وه‌نده‌ گران نه‌بوو، ناپلیقن باش ده‌زانی پژی می‌پوسپا زیاتر په‌یوه‌ندی به‌کۆیله‌کانه‌وه‌بوو بۆ پایه‌داری نه‌ک‌ خودی پژی‌مه‌که‌و جیا له‌ه‌ریه‌ک‌ له‌حکومه‌ته‌کانی تری نه‌وروپای زۆر ده‌سه‌لاتداریه‌تی خۆی ناپلیقن پ‌ه‌وه‌یه‌ک‌ جاسوسی ه‌ه‌بوون که‌زانیاری له‌س‌ه‌ر نه‌و ولاته‌ بۆ کۆبکه‌نه‌وه‌.

به‌لام ماوه‌یه‌ک‌بوو نه‌و سه‌رداره‌ دیارنه‌ده‌که‌وت له‌س‌ه‌ر پیتلیپیکانه‌کانی کۆشکی پ‌تروفسکویه‌دا بیتته‌خواری وچیتته‌ سه‌رن، نه‌و له‌ناوکۆشدا که‌رتب‌ق ب‌یرو خه‌یالی خۆیه‌وه‌. ناپلیقن ئیمپراتۆری ف‌ه‌ره‌نسییه‌کان وپاشای ئیتالیا و ده‌سه‌لاتداری پ‌ه‌های نه‌وروپا زاوای ئیمپراتۆری نه‌مسا، پیاویکیو زۆر که‌سی ناردبوونه‌ ژێر گیوتن، بۆ مل پ‌ه‌راندنیان و زۆریشی له‌زیندانه‌کاندا پ‌زاندبوون،

²⁵⁰ - مازیا: راب‌ری که‌مینه‌کانی قازاخ له‌نۆکراپ (1644-1709) نه‌و پ‌یاوه‌یان به‌نه‌سیکی سه‌رکه‌شه‌وه‌ به‌ستۆته‌وو دواتر نه‌سه‌که‌یان ده‌نگداوه‌ ه‌ه‌تا ناوبراو له‌رنگدا ب‌هرت، نه‌سه‌که‌ش ناوبراو ب‌ردوو بۆ نۆکران و له‌و‌ندا قازاخه‌کان له‌ویان به‌راب‌ری خۆیان ه‌ه‌ل‌ب‌زاردوو، قازیه‌ی یه‌که‌م له‌سویای پ‌تری یه‌که‌مدا خ‌زمه‌تی سه‌ربازی کردوو، دواتر په‌یوه‌ندی به‌شاری دوا‌ده‌وه‌ کردوووه‌ دوا‌ی تیشکانی نه‌و له‌و‌ت‌اوادا بۆ تۆرکیا ه‌ه‌لا‌توو... (و- فارسی).

²⁵¹ - نه‌م‌ ناوی ژیتکیووه‌ که‌خاوه‌ن زه‌ویه‌کی زۆربووو بۆته‌ نموونه‌و په‌ند ه‌ینانه‌وه‌ له‌زۆر وسته‌م‌کردن له‌به‌راب‌ه‌ر گۆله‌کانیدا. (و- فارسی).

نقدیشی له تاراوگه دا دیق پیکردبوون، ئیستا ئەمانه که دۆستی ماکزیمیلین وبراکی رویسپیریوون وغیره تی ئەوه یان هه بوو وه فاداری له گه ل پابه رو سه رکرده کانیاندا بکه ن وده ست بۆ تۆله سه ندنه و به به ن.

به رای هه ندیک له وانه ی له ده وری ناپلیون بوون ده رکردنی بریاری ئازادکردنی کۆیله کان له ناو ئەو ولاتانه ی که له زیر ئیمپراتۆریه تی فەرهنساده یه بۆیته وه ده یته وه ی ئەوه ی سوپا روسیا که زۆریه یان کۆیله ن و به زه بری قه مچی ولیدان گراون به سه رباز، بـئ سه روبه ریه یی ئیکه ویت وه ره نه بی شۆرشکی هاوشیوه ی شۆرش پوگاچف به ریاده ییت، له راستیدا (35-36) سال پشش ئەوه ی ناپلیون هیرشکاته سه ر روسیا له و ولاته دا شۆرشکی گوندنشینی خویناوی تیدا به ربابوووه هه رجاره ی لایه کیش زالبوون به سه ر لاکه ی تر داو زۆر جار شۆرش گوندنشینه کان شاری گه ره و پانتایی خاکی به رفراوانیان گرتوون و ته ختی پاشایه تی تزاریان وه له رزه هیتاوه .

ناپلیون سه باره ت به شۆرش جوتیارانی ئەلمانیا ته نها له پوه ی کتیب و به لگه نامه کانه وه زانیاری له سه ره به یون که میژوه که ی ده که پابه وه بۆسن سه د سال له مه و به ر، به لام ئیستا سه باره ت به شۆرش پوگاچف ده یترانی زانیاری له وکه سانه وه ریکریت که له ژیاندا ما بوون وته مه نیشیان زۆره بوو، جگه له مانه ش شیوه ی ژبان وینه ماکانی په وش کاری گوندنشینه کانی پوسیا گۆرانی به سه ردا نه هاتبوو، له جیات ی چیا که جوتیارو کۆیله کانیا ن له کاتی سزادندا هه لده دایه سه ر پۆلۆی که شاهه، ئیسماعیلوف و کامنسکی په یدا بوو که ژوروخانو ی تایبه تی ئەشکه نه جدان ی ئەمانه بوو، بازار په کانی کۆیله فرۆشی وه ک بازاری سه رده می کاترین، له سه رتاپای پوسیا وه بۆکپینی کاتی کۆیله کان ده هاتنه شوینه کانی منچوگ نومگروو مندالیان له باوه شی دایکوباوک ده رده هیتا بۆفرۆشتن، هه ره وک جاران ما بو وته نها ئەشوینه نه تۆزه ن کرابوونه وه . ئاکه جیاوازی که هه بوو ئەوه بوو ئیستا سوپای فەرهنسا له ناوه راستی ولاتا جیکر بووه و ئەگه ری ئەوه هه یه بیته پشتیوانیک بۆ شۆرش کۆیله کان، ئیستا ده توانین په ی به و ترس وه رزه به یین که نه شرافه کانی پوسیا له سالی (1812) تیی که وتبوون، ئیتمه ئاماژه مان به و ته قینه وانه ی که لێره و له ی پوهیده دا وین توانایی ده سه لاتدارانی پوسیا کرد، ئەوه ش ده زانین کاتێ هه والی تیشکانی سوپای پوسیا له بوردوینو وه اتنی سوپای ناپلیون بۆ مۆسکو و پترسبورگ به تزار که یشت، که ناویراو هات بۆکلیسای قازان چۆن په نگ ی بزپکابوو وخه لک چه نه به ساردی پیشوازیان لیکرد، چ شتی کجوه وه ی ئەوه ی ده ستی ناپلیون بگریت له کردنی ئەمکاره ؟ بۆ هه والی نه دا زۆریه ی گوندنشینه کان بکاته لایه نگری خۆی؟

ئه که ر خودی ناپلیون وه ی ئەمه پوهو بکاته وه بۆچی ئیتمه میشکی خۆمان ئەزیه ت به دین؟ (ناپلیون دواتر سه باره ت به وه گوتیه تی: نه یتره یستوه شۆرش خه لک به رباییت و بووژیتیت، حه زی نه ده کرد هه لومه رجیک بییتته پشش بۆ به ستنی په یمانی ناشتی له گه ل ئەو دا که سه په ییدانه ییت) به کورتی ئیمپراتۆری حکومه تی برژوازی تازه ی سه رکوتکه ر، له گه ل بوونی ئەوه وه مو پتویستیه دا، خۆی به نزیک ده زانی له ده وله تی سیستمی فیودالی رومانوف، ئەک به هیزی گوندشین و کۆیله کان و پابه رینی میللی، چونکه ئەزموونی تیلیست ئەوه ی نیشاندابوو ده یترانی راسته وخۆ-یان پاش ماوه یه ک پتیکه وتنی ناشتی بکات، به لام

نەگەر ئەمەى کردبا، واتە: ئازادبوونی کۆیلەکانى ھاگەیانداو یاریدەى شۆڤشى گوندنشینى دابا، بەھىچ کلوجیک نەیدەتوانى گەتوگرى ناشتى دەستەبەریکات.

ئەو پۆزگارى شۆڤشگێرە برژوازییەکانى فەرەنسى لەماوەى ھاوینی سالى (1789)دا لەپاڤەپىنى گوندنشینەکانى فەرەنسا دەترسان ولەبەھیزبوونی ئەمانە تۆقیبوون، بۆسەیرە نەگەر لەسالى (1812)دا ئیمپراتۆرى برژوازی ئامادەبیئت پۆجى پوگافىی لەگەڤنەراو بەیئیتتەوہ دەری؟

(5)

چونکە ناپلیۆن وازی لەبیرۆکەى ھەلایساندنى شۆڤش لەنێوان گوندنشینەکانى پوسیایدا ھێتابوو ولەھەمان کاتدا کەوتی بیری ئەوہى ستادەکەى خۆى ئەرستانە لەمۆسکۆدا جێگیرنەکات، دەبوا زوو بپاریتیکى لەم بارەوہ دەگرەدبا، ئەمەش تەواو پوونبۆوہ کەئەلکسەندەر ناپوئیت ھىچ جۆرە ناشتى وپێکەوتننامەپەکی لەگەلداکات.

ئایا ھێرش بکاتەسەر پترسبورگ؟ ئەم بیرۆکەپە مێشکى ناپلیۆنى سەرقال کردبوو، دواى داگیرکردنى مۆسکۆ ترس ولەرز بەلى بەسەر پترسبورگیشدا کێشابوو، خەلک کەلوپەلەکانى خۆیان دەپێچاپەوہ ولەشارە ھەلدەھاتن، ماریا فەدروفنا، دایکى ئیمپراتۆرى پوسییا کەپق وکینەى لەھەموو کەس زیاتر لەبەرامبەر ناپلیۆندا لەدەلداو، تەواو تۆقیبوو وھەزى دەکرد چ زووترە پەیمانى ناشتى لەگەل ناپلیۆندا بکړیت، کەنسانتینیش خوازیارى ناشتى بوو، ئاراکچیفیش ئارەزووى ناشتى کردنى ھەبوو وھاتنى سوپای فەرەنسا بەرەو پترسبورگ زیاتر ئەمانەى سامناکترەکرد، بەلام ئاشکاربوو کردنى ئەم کارە نەستەمە. پاستە سەربازەکانى فەرەنسا لەمۆسکۆدا پشویاندابوو وتەیار کرابوونەوہ، بەلام کێشەى کەمى ئەسپەکان ببوہ لەمپەر تەنانەت ھەندیک لەمارشالەکان پێشنیاری ئەوہیان کردبوو ھەندیک لەتۆپەکان لەمۆسکۆدا بھێلنەوہ، لەمۆسکۆدا کاو ئالیک دەست نەدەکەوت، جگەلەمانەش وەرەى سوپای فەرەنسا ئەوہندە بەرزەنبوو بتوانن شەپتیکى دوورە دەستى گەورەپتر بکەن، بەلانى کەمەوہ بەم زوانە.

ئەو وەدە ھێرشانەى کەسوپای پوسییا لەدەم پوویارى چەنیشنا دەیکردەسەر لەشکرەکەى مارشال موراء ناپلیۆنى ناچارکرد پەلەبکات لەبپاردانەکەى، ئەم شەپەى دواى سوپای کوتوزوف کردبوویەسەر لەشکرى مارشال موروا ئەوى ھەتا ئەوہەرى پوویارى ناوبراو پاشەکشە پێکردبوو وموراش لەناچاریدا لەشکرەکەى لەگەندى ئەمبەرى پوویارەکە بەناوى ئاسپاس کویلیادا جێگیرکردبوو، ھەرچەندە ئەم شەپە تیکەلچونیکى لاوەکى بوو، بەلام ئەمە ئەوہى نیشاندەدا تیکشکانى سوپای پوسییا لەبوردنیودا ئەوہ ناگەینیت ھێزو توانای خۆى لەدەستداپت.

سەرئەنجام ناپلیۆن بپاریدا، دواى ئەوہى لەشکرىکى (10) ھەزار کەسى لەژێر فەرمانى مارشال مورتیە لەمۆسکۆدا جێھێشت، سوپاکەى تری لەپێگا کۆنەکەى کالوگاوە خستەپێ بۆئەوہى ھێرش بکەنەسەر سوپاکەى کوتوزوف.

ناپلیۆن دەیزانى سوپای پوسییا پشویداوہ و ئامادەى شەپکراوہتەوہ، بەلام لەوماوہیەدا ھێزى سەربازیش گەبشتی سوپای فەرەنساو ئیستا نزیکەى (100) ھەزار سەربازى لەدەستداپە (22) ھەزاریان ئەفسەر و سەربازى گاردى خۆنى.

له (19/ی) ئۆكتەبىر) دا فرمانى بەرپاڭاگە وتىنى سوپاى دەرگىز، زۆر كەرەستەى گواستىنەو و غەربانەى پېر لەشتومەك و خۇراك كەلتالانكردىنى مۇسكۇدا دەستيانكە وتىپو بەدواى سوپاكەى فەرەنسادا دەھات، بىن سەرۋىرەىى سوپا گەشتىق ئاستى تەننەت مارشال داو چاوپۇشى لەھەندىك فەرمانشكىنى سەربازەكانىش دەكرد كەشتى بەنرخيان دزىبوو وسەرپىچىشان لەھەندىك وردە فەرمانكردبوو.

ئەسپ تەننەت بۇ تۇپخانەكانىش كەمبۇر بۇيە زۆرەى ئەو كەلوپەلانە درابوونە سەربازەكان ھەتا ھەلىگىز، ئەو بەسە كەبەپى ئەو كەسانەى ئەمەيان بىنبوھ لەماوھى يەك پۇزۇ پۇشتىنى سوپاى فەرەنسا كەلوپەلىكى يەكجار زۆر لەپىڭاگە ياندا جىمابو كەسەربازە فەرەنسىيەكان بەدزىيەو جىيان ھىشتىبوون بۇئەو بارەكەيان سوپاكىت، ناپلىق زو ھەستى بەومەترسىيەكرد ئەگەر دوژمن بەسەربازى ئەسپ سوار ھىرشى لەپېر بكانەسەر سوپاكەى زەرەدوژيانىكى زۆرى لىدەھات، چونكە سەربازەكانى بەپىنى پىڭا ھەلگىرنى كەلوپەل ماندو وشەكەت دەپن وپوون، ئىتر سوپاى فەرەنسا سوپاكەى جارن ئەمابو، بەلام بەھى ترسى پاراستنى گىيانى خۇى لەسەرخاكى ولاتىكى غەربىى ھەر لەھەولى ئەو دابو چاودىرى پىڭخستەو پىڭوپىكى خۇى بكان وپەكىتى وپتەوى خۇى پابگىرت، ھەرچەندە بەلاى سەربازەكانى فەرەنساو ناپلىق ھىچ لەگەردەىى وتواناى كەم نەبىپو، بەلام بەلاى سەربازانى ولاتانى تىرى زۆر دەستەى ئىمپراتورى فەرەنسا وانەبوو و دەيانزانى چەندە دەردە سەرى وگرفتارىەكان لەپىشەو، بۇيە ئەمانە پىزىر حسابيان لەدلى خۇياندا بۇناپلىق ئەبو ھەتا بىيئە پىڭر لەبەردەمیاندا، ناپلىق ئەوا ھەستى بەپىن سەرۋىرەىى وگەرەمسۇى زۆرى لەسەربازەكانى دەكرد، بۇيە لەپېر نەخشەكەى خۇى گۇپى، واتە: بىرپاردا ھىرش نەكانەسەر سوپاكەى كوتۇزۇف، چونكە ئەگەر گرىمان لەم شەپەشدا سەركەوتوبوا، بەھمان پىتوانەى جىيەشتىنى مۇسكۇ لەلايەن سوپاى پوسياو گۇرانكارى بەسەر ئەو پىرسىارەدا نەدەھات كەبۇ چ پوسەكان پاشەكشەدەكن وشەپى يەكلايەكەرەو ناكەن؟ ئەو ئاكەى لەو كارىگەرەبوو كەپاشەكشەكردىنى سوپاى پوسيا چ كارىگەرى لەسەر ئەوروپا جىيەشتىو و زۆر لەمە دەترسا، بۇيە بىرپاردا جادەكۆنەكەى كالىكارا جىيەلەت وپەلاى راستدا بچىتەو سەر جادەى بورۇفسك ولەوتو، بەئاراستەى باشورى خۇرئاوا سوپاكەى بگەپەنئىتە ئاسمولنسك.

ھەتائەركانەش ناپلىق بىرۋەكى وازمىنانى لەشەپ لەكەللەدانەبوو، پىنى وابو ئەگەر بەپىن تىكەلچوون وشەپ لەپىڭاى مالوئىارو سفىترەو بەكالوگادا خۇى بگەپەنئىتە ئاسمولنسك، ئەوا ئەگەرى ئەو ھەپە زىستان لەيەكەك لەم دىروشارە-يان لەفېننادا بەسەربەرىت- يان دەست بۇ كارىكىتر ببات، بەلام پىش ھەموو شىتەك دەبو دەستى لەمۇسكۇ بەردابا.

له (20/ی) ئۆكتەبىر) دا شەودرەنگان بىرپارەك لەلايەن ستادى گشتى سوپاى فەرەنساو لەتورى تسكۇنە دەرچو، فەرمانىك بۇ مارشال مورتىە نىردا كەكۇشكى كىرملەن بىقەنئىتەو و دواى وئرانكردىنى بەزوتىرەن كات بەھەموو ھىزەكەپەو مۇسكۇ جىيەلەت و پەپوھەندى بەسوپاى سەرەكىسەو بكان.

ئەو فەرمانە ئەوا جىيەجىتەكرا، بەھى بىن سەرۋىرەىى ھەلپەو شەپىزى لەپاشەكشەكردىن لەمۇسكۇ مارشال مورتىە نەپتوانى دروست ئەو فەرمانە جىيەجىتەك.

ناپلىق جارىكىان كەتاوانى ئەو ھەيان دابۇ پال گوايا پىشگىرى لەزىنداندا خىكاندو، لەو ھەلامدا گوتىبوو (من ھەركىز دەستم بۇكارى بىن ھودەىى نەبردو) بەلام فەرمانى وئرانكردىنى كۇشكى كىرملەن ئەوا كارىكى ملھورەنەبوو وگوايا ئەمە ولامىكبوو

بق نهو بیده نگیه ی تزار که سن جار دلاوی ناشتی لیکردوه و وه لای نه بووه، به مجوره سوپای فره نسا پنگا تازه که ی کرت به رو له پژی (23/ی تۆکتۆبه) دا زۆریه ی سوپای فره نسا گیشته بوروسک و مالونیار و سلاوتز و له لای نه له شکری فره نسا وه داگیرکرا.

کوتوزوف که به ی به نه خشه که ی ناپلیون بردبوو، بریاریدا شاری کالوکارای لیکرت.

له به ره به یانی پژی (24/ی تۆکتۆبه) دا، ژنرال دختوزوف و دوا ی شویش رایوسکی هیرشیا نکرده سه ر مالونیار و سلاوتز که شه وی پیشتر له لای نه سوپای فره نسا وه داگیرکرا بوو، به هۆی که له که بوونی سوپا وه شه پکی خویناوی پویدا که مه تا خۆرا و ابورن درێژه ی کیشا، له شه په دا هه شتجار مالونیار و سلاوتز که و ته ده ست سوپای پوسیا و لییان ستیندرایه وه سه ر نه نجام دواتر له ده ست سوپای فره نسا دا مایه وه، به لام زیانی گوره به هه ر دیولا گیشته، فره نسییه کان (5) هه زار سه ربازیان لیکورابورن، له و شارۆچکه دا که ده سوتا و نیوه خاپووریبوو و سه ربازانی پوسی و فره نسی له ناو گری ناگردا ده سوتان.

پژی دواتر ناپلیون ده یویست شاره زایی و تیبینی پگی سوپای پوسیا بکات و له نزیک گوندی گرو دنیا یه ک ده سه سواری قازاخی هیرشیا نکرده سه ر سه ربازه کانی ده ووبه ری ناپلیون و دوا ی شه پکی توند هیزه کانی تری گاردی ناپلیون به هانا یانه وه هاتن و پزگاریان کردن.

مه ترسی گوره که و ته سه ر ناپلیون، به لام ناوبراو به درێژایی نه و پووداره زه رده خه ی ده هاتن و هه ی نه شه ژابوو، هه چند هه موو لایه ک نه و سه ربازانه ی له و پووداره دا به شداربوون ماوه یه کی دووو درێژ دوا ی نه مه به گه رموگپی و مه ترسیدارییه وه باسیانده کرد، گویا نه و پیکه نین و زه رده خه نانه ی ناپلیونیش له په شوکاری و خه جلانیه وه بووه.

دوا ی نه و ی ناپلیون به وردی پگی سوپای پوسیا ی تیبینی کرد، له گرو دنیا دا ستادیکی شه پی پیکه نیا، به پووکش نه وه مه علومبوو نه و شه په نه و ی سه لماندبوو نه گه ر ناپلیون بیه ویت شه پکی تری یه کلایکه ره وه ی وه ک بورودینو بکات، پوسه کانیش جارێ نایانه ویت شه پکی ناوابکه نه وه و نیمه پراتۆری فره نسیش به یئ کردن شه پکی گوره به زه حه مت ده توانیت خۆی بگه یه نیت کالوگا، ستادی جه نگی به کۆی گشتی رایان له سه ر نه وه ده ربپی پوسیا نایه ویت شه پی گوره بکات، بۆیه بریاردا به زوترین کات پگی ئاسمولنسک بگرنه وه به ره هه تا سوپای پوسیا ته واو نه و شاره یان داگیرنه کردۆته وه و پگی پاشه کشه کردنی سوپای فره نسیایان نه گرتوه.

سه ره تا ناپلیون ده یویست به ده سه ته ی جه نگی بلیت ده بێ به زۆر هه رچۆنیک بلیت درێژه به برینی پنگادات و به ره و کالوگا بچیت. سه ر نه نجام له پژی (26/ی تۆکتۆبه) دا که هه والی نه و یان به ناپلیون گه یاند گویا سه ربازه کانی پوسیا توانویانه سه ربازه سواره کانی پونیانو فسکی له شاری مدین به ده ربیتن، ئیتر نیمه پراتۆری فره نسا به دگومانی و دوو دلی نه ماو خۆی یه کلایه کرده وه.

به لام کوتوزوف نه خه زی به شه په کردو نه ده شیویست له گه ل سوپای فره نسا دا بکه ویت شه پی گوره، نه و بریاریدا بوو ئیتر فشار نه خاته سه ر سوپای فره نسا بۆ نه و ی درێژه به پاشه کشه که یان بده ن، کاتی که سانی بیگانه ی بریتانی و نه لمانی که به ئیراده ی نیمه پراتۆری پوسیا خرابوونه گه ل ستادی فره مانده ی گشتی، به رده وام نه مانه سه ر زه نیشتی که تیزوفیان ده کرد

بهره‌ی خړی له‌شپږ لاسه پک دد کات وترسنگه، نه‌ویش له‌پږ په‌نجه‌ی لټرا ده‌و شانندن وتی‌ی ده‌گه‌یاندن که‌ده‌زانیت چ شتیکیان له‌بن سهریه‌ویه و بډج ده‌یانه‌ویت پټشوا ده‌ی خړی شپږی سهره‌کی له‌گال ناپلیوندا بکات.

(6)

پښی (27/ی ټوک‌توبه‌ی) سوپای فهره‌نسا له‌پروفیسکه‌وه له‌پښکای وړه‌نیواو موژانیسک و دوروگوف‌وه به‌ره‌و ناسمولنسک که‌وتنه‌ی.

سهریازه‌کان به‌پښکای دورو درټز که‌وتنبونه پښ، ناپلون فهرمانیدا له‌سهر پښکادا هرچی گوندو شواو دانی وشارچک‌ی توشی ده‌بن بیسوتینن، شایانی ناماژه بډکردنه له‌موژانیسکه‌وه نیتر ناواییه‌که نه‌مابوو ه‌تا بیسوتینن، چونکه ه‌موو نه‌و ناواییانه پټش شپږی بورودینو به‌شپږه‌یه‌کی دپندانه خاپورکراپون، شاری موژانیسکیش ته‌نھا وټرانه‌یه‌کی سوتاو مابږوه، له‌وکاته‌ی سوپای فهره‌نسا به‌میدانی شپږی بورودوینودا ده‌پښستن تائه‌و کاته‌ش لاشی سهریازه‌کانی پوسیاو فهره‌نسا له‌ویدا که‌وتنبون وکه‌س نه‌یده‌توانی بیاننټیټ له‌بهر بډگن، ناپلین فهرمانی دهرکرد به‌خیرایی بډون چونکه ده‌یزانی بینینی نه‌و دیمنه ترسناکه کارده‌کاته سهر وړه‌ی سهریازه‌کانی، به‌تاییه‌ت له‌وی په‌یان به‌وه‌بردبوو شپږه‌کیان شپږه‌ دټواندوه. له‌(30/ی ټوک‌توبه‌ی) دا که‌گه‌یشتنه گژاتسک، سهره‌تای سهرما په‌یدابوو، نه‌م‌ش شتیکی چاوه‌پوان نه‌کراپوو، به‌پټی نه‌و زانیاریانه‌ی که‌ناپلین له‌سهر ناووه‌وای پوسیا ده‌ستی که‌وتنبوو وهریگرتنبوو نه‌وبوو سهرما له‌وناوچه‌ی‌دا ه‌تا کراتییه‌کانی مانگی دټسه‌م‌بر زیاد ناکات، زستانی سالی (1812) زووها‌ت و ټور ساردیش بوو.

کوتوزوف پټبه‌پټ به‌دوای پاشه‌کشه‌کردنی سوپای دوژمندا ده‌هات، کاراخستانییه‌کان هټرشی له‌پریان ده‌کردنه‌سهر سوپای فهرنسا، له‌نزیك فیازمادا سهریازه سواره‌کانی سوپای پوسیا هټرشیان کرده‌سهر سوپای فهرنسا، به‌لام کوتوزوف فهرمانیدا شپږی به‌ره‌یی وگوره نه‌ک‌ن.

به‌ټټپوانینی نه‌و کونه سهریازه خاوه‌ن نه‌زموونه ته‌نھا نامانج نه‌وه‌بوو سوپای ناپلین له‌سهرخاکی پوسیا بډیته‌ده‌ی، به‌لام به‌پټی بډچوونی په‌ناهنده فهره‌نسییه‌کان و نه‌لمانیه‌کان، پاشه‌کشه‌کردنی ناپلین سهره‌تای له‌ناوچوونیته‌ی.

ورده‌ورده که‌سهرماو به‌سته‌له‌ک زیادی ده‌کردو ژماره‌ی ه‌لمه‌ته پارتیزانه‌کانی قازاخ و فیکسر، سسلوین و داوډوف ده‌کرانه‌سهر سوپای فهرنسا، کاریگره‌ی ټوری ده‌کرده‌سهر پډحیه‌تیا، چون له‌(6/ی ټوفه‌م‌بر) دا که‌یشتنه دوروگوبوژ ژماره‌ی نه‌و سهریازانه‌ی ده‌یانتوانی چه‌که به‌ده‌ست بگرن وساخ به‌توانامابنه‌وه ته‌نھا (50) هزاره‌س‌بازبوون.

ناپلین به‌رگه‌ی ه‌موو چه‌رمه‌سهریه‌کانی پاشه‌کشه‌کردنی گرت و وه‌که ه‌میشه پیشی خړی ه‌ولیده‌دا وړه‌ی سهریازه‌کانی بپاریزیت، چه‌ند س‌ه‌عاتیک دارده‌ستیکی به‌ده‌سته‌وه‌ده‌گرت ویه‌سهر به‌فردا به‌پښ ده‌پښشت وده‌که‌وت گفترگو له‌گال نه‌وسهریازانه‌ی که‌له‌ده‌وروپشتیدا ده‌بوون وپټیان ده‌گ‌یشته.

ه‌تا نه‌وکاته‌ش خړی له‌سهر نه‌وه‌سوخ نه‌کردبږوه ده‌خوا زستان له‌ناسمولنسکا به‌سهریه‌ریت-یان له‌شوټنیکي تردا، به‌لام ه‌والټیکی له‌دوروگوبوژه‌وه پټگ‌یشته نه‌م‌ش بووه‌ه‌وی نه‌وه‌ی ناسمولنسک جیټیټ.

له پاستیدا گه یشتنی نه م هه واله شتیکی چاوه روانه کراویو و نه وه بوو ژنرال (ماله) که په کیکبو له کونه کوماریخوازه کان و ده میکبو له پاریس زیندانی کرابو و ناویرا و توانیوی له زندان هه لیت و خوی گه یان دیک په کیک له سهریازگه کانی پاریس و فرمانیکی ساختهی گواپه له پهرله مانوه ده رچوو به و نه وان خویندو ته وه و کوتووی ته ناپلیون له پوسپادا مردوو و پهرله مان حکومتی کوماری پاگه یاندوو و دواتر وه زیری ناوخی ده سته به سر کردو و به گولله په کی حوت تیریش وه زیری به رگری بریندارکراوه، نه و ناشارامی و شه پو لیکدانه دوسه عاتی خایاندوو و سر نه نجام پاستییه که ناشرکراوو و ناویراویان ده ستر کردوو و له دادگایه کی سهریازیدا دادگایی کراوه ویه کسره گولله بارانیان کردوو، ته نانه ت نه وانه ی له گه ل ژنرال ماله شدابوون فرمانی کورانیان بده رکراوه، واته: سهریازه کانی باوه پیان به وساخته کاریه ی ماله هتیاوو.

نه م پوداوو کاریگری که ووهی کرده سهر ناپلیون وه ستر کرد بوونی له پاریسدا نقر پتویسته له نسولنسکدا هه والی نه ویه یان به ناپلیون پاگه یاند که چیچاگف به خوی وه شکره که یوه که له تورکیا گه پاوه ته وه به خیرایی به ره و بره زینادیت، هه ویه ها نه ویه شی زانی شازاده ناوون له کاتی پاشه کسه کردن و ورده شه په کانیان زینیکی نقری لیکه و تروه، هه والی نه ویه شی پیگه یشت یکه که سهریازیه کانی فیتکشتاین شاری فیتسکیان خستو ته ژیر ده سلاتی خویان، نیت نه ده بو له بیری مانوه ی، له نسولنسکدا بیت وده بی پیتشه وه ی پوسه کان پیره وی بره زینا بگرن نه و پتیداتپه پت و سوپاکه ی توشی مه ترسی نه کاته وه.

سهرما پوژ به پوژ زیادی ده کرد، له کاتی پویشتن له نسولنسکده سهریازه کان نه ویه نه ده له پو لاوازیبوون هه ندیکیان که ده که وتن نه یانده توانی هه لیستنه وه و له سهرماندا په ق ده بوونه وه، نه و ناوه پرله لاشه ی سهریازانبوو، به هوی ساویلکه یی و به دبختیان کاتی له مۆسکروه هاتبوون جلوه برگی زستانه یان نه پو شیبوو، بویه به ناچاری سوپای فره نسا نقرینه ی توپخانه که یان له دوی خویان جیهیشت و سهریازه سواره کانیش ب و لاخ مابوونه وه، چونکه نه سپه کان وه ک میش له سهرماندا ده توپین.

کوی گشتی سوپای فره نسا له پوسپادا ته نها (36) هزار که س مابوو، نینجا ناپلیون فرمانی ده رکرد هه موو عه ره بانه کانی جهنگی بسوتینن و ته نها توپه کان له گه ل خویاندا بهینن، له پوژ (16/ی توفه مبه) دا، سوپای روسیا له کراسنوئه دا هیرشیا نکرده بوسه له شکری شوون دویوهانه و زینانی گه ووه یان پیگه یاندبوو، سبه ی شه ریکیت ده سستی پتکرده وه و فره نسیه کان که وته پاشه کسه، له ماوه ی نه و دو پوژده دا نزیکه ی (5) هزار سهریاز کورداو ویرینداریبوون و نه وانی تریش که (9) هزار سهریازبوون خویان دابوو به ده سته وه، به لام پوداوو که ی کراسوئه هه به مه نه ویه ستایه وه مارشال نی که په یوه ندی به هیزی سهره کی سوپاوه نه مابوو نقر زینانی لیکه و تبوو، له (7) هزار سهریاز ته نها س س هزار سهریازی به ده سته وه مابوون) له دم پوویاری دنیه پردا له شکری کوتوتوف ته نگه ی پیته لچنبوو. مارشال نی توانیوی نیوه شه و سهریازه کانی له پووباره که به پیتیتته وه هه رچه نده هه ندیکیانیشی لختکابوون، مارشال نی وه ندیک له پاشماوه ی سهریازه کانی توانیان له نورشادا خویان بگه یه نته وه ناپلیون، نیمپراتوری فره نسا ب پاراسقنی رچیته و پوچکستی سوپاکه ی به وپه یی تواناوه هه والیده دا، به لام تیبینی مینسکی نه کردبوو و له دویوه کادا پوژنیه کان که موکوپیان له کاره که یاندا کردبوو و دمبوفسکی ژنرال پوژنیه کان که فرمانی پتکراوو به ره و بوریسوف پتشره وی بکات ویا ریده ی ژنرال

برونیکوسکی نه کردیو و سه رته ختام شاری مینسک له (16/ی نوښه مېه) دا که رتې د ده ست له شکرې چیچاگف، له وشاره دا خواردن وکه لوبه لیکي نذر که ناپلیون پشتی پټه ستوریو و که رتې د ده ست پوسه کان.

ورده ورده به ست له که کان ده وتاوه، بارودخه که ناهه مواریو له به شې سړوی رویاری دیناوه له شکرې ښتگنشتاین به ره و بده زینا ده ماتن، چیچاگفیش له خوارناوه و له پټشره ویدابو و رڼی (22/ی نوښه مېه) دوی نه وې دمبرومسکی دهر په پاند بڅوی چوه ناو شاری بوریسوف.

کاتې نه م هواله یان به ناپلیون که پاند په نگی په پې، کاراخییه کانی که ل پلاتوف ویه که سهریازیه کانی نارفلوف که له پټش سوپای کوتونو فونو بوون ماوه ی په ک دوو رڼ پټیان مایو بگه نه سوپای فهره نسا، بڼیه مه ترسی که مارقودانی سوپای فهره نسا هاتېو نارواوه.

ناپلیون فهرمانی دهر کرد ده سته جې شوپنیکې په رینه وې تر له سر رویاره که دروستبکه ن، شاری بوریسوف پردیکې جیگری خوی هه بوو وکاتې سوپای فهره نسا نه وې بیست سهریازه کانی روسیا پټشتر نه و پرده یان ته قاندوته و خرابیان کردوه. ناو مېدی و ترس بالی به سهریاندا کټشا.

وله ناپلیون زور و خوکوت و له سر ینه مای نه و راپورته ی ژه نه رال کورینو به رزی کردېوه، بریاریدا له ستودیانکا دا پردیکې سه فهری دروستبکرت، که ده که وټه سړوی شاری بوریسوف و سهریازه کانی پۆلونی نه و شوپنه یان نوزیبوه که شیوه که رویه کی به رته سکېوه و ده توانریت له وټه له رویاری بره زینا به رنه و.

له وټو ټنې رویاری بره زینا دا پانتاییه کی که متر له (25) مه تره، به لام هردو نه م به رویاری رویاره که هه تا پانتاییه کی نذر کلنیکې نذرو ته رایې نذویشی تیدایه.

ناپلیون نذر به دانایانه له شکرې چیچاگنی فریودا به وې وای نیشاندا ده په وټ له بوریسوفوه به رویاری بره زینا به رته و، له رڼی (23/ی نوښه مېه) دا مارشال نودینو کنت پالن که فهرمانده ی پټشه وې سوپای چیچاگف بوو، له به رامېر سوپای فهره نسا دا به سخته تیشکا، چیچاگف نریکېبوه له شکرې ښتگنشتاین که به خیرایې له خوره لاتوه ده مات، له به به یانی رڼی (26/ی نوښه مېه) دا ناپلیون خوی که پانده ستودیانکا، نه اندازیو شاره زا کانی پرد دروستکردن به خیرایې ده سته کاربوون، له ماوه یه کی که مدا توانیان دوو ریز به لم به یه که و به سته و به وټه به رویاره که، که مېک دوی نیوه رڼ یه که سهریازه کانی ژیر فهرمانده ی نودینو ده ستیانکرد به په پینه و، له ماوه ی رڼانی (26 و 27) ی نوښه مېه دا په پینه و درېژه ی کټشا.

نو روسانه ی له و به رده جیگری بوون هه ولیداندا هیرش بکه نه سر سوپای فهره نسا که له په رینه و دابوون، به لام نه و سهریازانه که له ژیر فهرمانده یی ژه نه رال چاپلیتندابوون، که وټه ژیر هه لمه تی گاردی نیمپراتوری فهره نساو به تیشکاری و به رته وازه یی هه لاتن، ښتگنشتاین نذر دره نگ که یشته مهیدانی شه، چیچاگف له لایه ناپلیونوه فریودابوون وپاشماوه ی سوپای فهره نسا له مه ترسی رزگاریبوو، ژنرال ناپوختن، که یه کیکه له میژو نووسه کانی سهریازی روسی له م باره و ده لیت (به میچ جۆرک ناتوانریت پاساو ب نالیوه شاوه یی چیچاگف و ښتگنشتاین، به ټنډرته و به وې بچ رویه روی ناپلیون نه بوونه و و شریان نه کرد.

سوپای فەرنسا ئەوێ لەگەڵ ناپلیۆن دابوون هەموویان پەپییوونەو، لەپەرێکە (12) هەزار سەریازی چیچاوە کە کازاخییەکان بە دوایانە وەبوون، بۆ پەپینەو لەپردە کە بەروژم هاتن، ئەمانە کە تۆقیو و شەلاوایی و بەین سەرویری ژوانە بەردەم پردەکان بۆ پەپینەو.

کوتوزوف لەلایەن کازاخییەکانەو ناگادار کرابوو کە ناپلیۆن لەگەڕوی ستودیانکارە خەریکی پەپینەو، دەستبەچێ ئەم هەوالە بە چیچاگف راگەیاندا، لەو ساتەو خەتەدا ئەو پردە خەریکیبوو باقی تۆبخانەکی فەرنسای بەسەردا بپەپیتەو پسا، شارەزاو ئەندازیارەکان بەپەلە چاکیان کردەو، بەلام دووبارە لەلایەکیتری شکایەو، ئەگەر چیچاگف کەستکی کارامەبا ئەو دەیتوانی زەبری گەورە لە سوپای فەرنسا بوە شینتیت، بەلام ئەو بە ئەنقەست-یان بەهەلە ژۆر دەرەنگ گەشت، کاتێ گەشت سوپای سەرەکی فەرنسا جگەلەو (12) هەزار سەریازی جێمابوون بەدەستی کازاخییەکان دیلو رەشەبکوژیکران، پەپییوونەو.

هەرکە پەپینەو ئەواییو ناپلیۆن فەرمانیان ئەو پردانە بسوتین، خۆنەگەر ئەو پردانەیان ئەسوتاندا بەلوانەبوو ئەو سەریازە جێماوانە کازاخییەکان بە دوایانە وەبوون هەرنەبێ هەندیکیان خۆیان رزگار کردبا، بەلام زەرویری سەریازی پتووستی بەو دەدە کرد بۆ ئەوێ روسەکان کە لکی لێوەرنەگرن و بەسەردا بپەرنەو، گیانی (12) هەزار سەریازی جێماوی فەرنسی کاری نەکرده سەر بپاردانی ئیمپراتۆر، ناپلیۆن تەنها ئەو کەسانی بەبەگەلێ دەزانی کە ژۆر سەریازی تیکنە دەن و ئەو کەسانی خاوەخاوە دەکن و دواوە کەون چاکە بەهەرمۆیەکە وەبیت، بریندارین تەزین... هیتد، بەسەریازی ئەدەزانی.

ناپلیۆن ئەو کاتانە چاودێری سەردانی سەریازە بریندارەکانی دەکرد، تەنها بۆ ئەو بوو وەری سەریازە ساغەکان نەروخت، هەموو پردەکانیان سوتاندن بە پای ئیمپراتۆر مارشالەکانی بە پای ژۆر لەمێژوو نووسەگەرن و تازەکانیش. پەپینەوێ سوپای فەرنسا لەرووباری برەزینا، بەیەکێک لەشاکارە سەریازیەکانی ناپلیۆن لەقەڵەمدەدیت، هەندیک لەمێژوو نووسانی سەریازی تریش ئەمە بەکەموکەوی کردن لەلایەن چیچاگف و فیتگنشتاینەو هەژماردەکەن، هەروەها هۆکاریکی تری ئەمەش دەگێرنەو بۆ ئەو بێسەرۆکییە کە ئەلکسەندەری ئیمپراتۆری روسیا دەیکرد... بۆ روئکردنەوێ ئەمەش: ئەلکسەندەر بەین ئەوێ مشوهرت لەگەڵ کوتوزوفدا پکات، لەپەتەسێرگەو فەرمانی بۆ ژەنەرالەکان دەکردهبوو کە ماری ناپلیۆن بدەن و کوتوزوفیش ئەمە بەکاریکی گەژانە دەزانی، خارکەفیج مێژوو نووسی سەریازی روسی لەسالی (1894) دا لیکۆلینەو یەکی لەژێر ناوی برەزینا بلۆکردەو و لەو توێژینەو دا دەگاتە ئەوە نەجامە کۆتوزوف نەبووستووە نەخشەکی ئیمپراتۆری روسیا جێبەجێبکات و بۆ زوو گەشتنی بەبرەزینا بە ئەنقەست خاوەخاوی کردووە، دەنا هەموو ئامادەباشی و پێداویستی لەبەردەستدا بوو. ژۆر بەلگە و نووسراوی ترمان لەبەردەستدان کە لەلایەن چیچاگف و ئارمولوف و ندیس داویدۆف و خودی کوتوزوفیشەو کە ئێمە دەگەینتە ئەو بۆچوونە ناتوانرێت ئەو پایە خارکەفیج بەهەلە لەقەڵەمدەدیت، خارکەفیجیش وەک ناپوختن لەو بۆیە دایە ترس و سامی ژۆر لەناپلیۆن چیچاگف و فیت

گنشتاینی بەجۆرێ دەستوەستان کردبوو تەنانت ئەوێ دەبوایکە نەیانکرد، هەروەها خارکەفیج ئەو ماتۆرنە کە ناپلیۆن کردوونی ژۆر بە ژیرانە و سەرکەوتوانە هەژماردەکات.

هرچونیکبیت، سوپای فَره‌نسا رزگاری بوو ویرهو فیلنا درِژَه‌ی به‌پاشه‌کشه‌کیدایا، به‌لام نه‌و تیربونه‌ی که‌به‌م‌ی پهرینه‌وه له‌رووباری بره‌زینا به‌شیره‌یه‌کی کاتی روویدابوو گونا بق سرمایه‌کی به‌م‌ی، پله‌ی سرما گیشته (15) پله‌ی ژیر سفر، دواتر گیشته (26 و 28) پله‌ی ژیر سفر تاوانا تاویک ده‌دهو سده‌ده سرباز ده‌که‌وتنو له‌سرماندا ده‌مردن، نه‌و سربازانه‌ی که‌توانای رزیشتنیان مابوو خویان له‌تهرمی نه‌وانه لاده‌داو دووباره ریزه‌ندییه‌کی خویان ده‌گرتوه و درِژَه‌یان به‌ریگا برینه‌که‌یان ده‌دا، نه‌وانه به‌درِژایی نه‌م پاشه‌کشه‌کردنه عاقیبت خرابه‌یان، توشی سرمای واسه‌خت نه‌ببوون، کوتوزوف (1) کوتوزوف پیته‌پچ به‌دوای سوپای فَره‌نسا ده‌که‌وت، سربازه‌کانی نه‌ویش هرچه‌نده جلوبه‌رگیان له‌می سربازه‌کانی فَره‌نسا باشربوو، به‌لام به‌ده‌ست سرماوه ده‌یاننالا‌ند.

لیره‌دا نه‌ونده به‌سه بلتین کوتوزوف هر له‌سهرتای پاشه‌کشه‌ی ناپلیون که‌نه‌ودایکوت پرژه‌ی سربازه‌کانی (97) هزار که‌سبو، نیستا ته‌نها (27) هزار سرباز ماون، له (662) توپ ته‌نها (237) دانه ترپی ماون. پیویسته نه‌مه‌شمان بیرنه‌چیت ترسی جدی ناپلیون نه‌وبوو پویه‌پووی سوپای کوتوزوف بیته‌وه به‌هم‌مو میزه‌که‌یوه میزشی بکاته‌سر. پاسته کاراخییه‌کان به‌م‌یشرکردنه سر بارو بنه و سوپای فَره‌نسا گرفتی خستبق به‌رده‌م پاشه‌کشه‌کردنی سوپای مه‌زن، به‌لام به‌لکه‌نه‌ویسته کاراخییه‌کان نه‌یانده‌توانی به‌شه‌پکردنی جدی ویره‌یی پویه‌پووی سوپای فَره‌نسا بیته‌وه، نه‌وانه له‌کراسنونه‌دا پۆلتیکی باشیان گتیرابوو، به‌لام سه‌بارت به‌پارتیزانه‌کان، فَره‌نسییه‌کان که‌متر له‌کاراخییه‌کان لییان ده‌ترسان، نه‌وانه له‌چند ده‌سته‌یه‌کی هه‌مجور پیکهاتربوون که‌دارو ده‌سته‌کانی (داویدوف و فیگنرو دوروخوف و سلافین و وادیولسکی و کوداشگ) و دو سق که‌سی تربوون، فَره‌نسییه‌کان نه‌مانه‌یان به‌که‌سانی پیکخراو مه‌ترسیدار نه‌ده‌زانی و هیچ کاتی دیلی نه‌مانه‌یان لای خویان نه‌ده‌میشته‌وه و به‌کسره گولله‌باران‌یان ده‌کردن. پارتیزانه‌کانیش به‌همان شیوه پایانابوو نه‌و دوژمنه‌ی ده‌گیردریت ده‌بی گولله‌باران بکریت.

فیگنر له‌هم‌مو سرده‌سته‌ی لایه‌نه‌کانی تری پارتیزانه‌کان خوین پرژتوو درنده‌تربوو، له‌یادداشتانه‌ی فَره‌نسییه‌کاندا ناماوه به‌پارتیزانه‌کان نه‌کراوه، به‌لام زور ناوی کاراخییه‌کانیان بردووه و تاشکید له‌سر نه‌وسوارانه کراوه‌ته‌وه که‌له‌پ میزشیان کردته‌سر سوپای فَره‌نساو زبانی زوریان پیگه‌یاندوون وله‌پ دیارنه‌ماون و پۆیشتوون. پارتیزانه‌کان ته‌نها میزشیان ده‌کرده‌سر نه‌ویه‌که سربازیه‌نه‌ی که‌له‌حاله‌تی هه‌لوه‌شانه‌وه له‌به‌ریه‌ک ترازاندابوون و حالیان شریبوه، لیره‌دا نه‌و وینایه‌ی که‌پارتیزانی به‌ناوبانگ دنیس داویدوف له‌یه‌ک‌ی له‌شه‌په‌کاندا بینوییه‌تی ده‌خه‌ینه‌پوو (گاردی ئیمپراتورمان لیدیارکه‌وت که‌ناپلیون له‌ناوه‌پاستیه‌وه له‌سر نه‌سپه‌که‌ی ده‌پۆیشته... ئیمه‌یه‌کسره سواری نه‌سپه‌کامان بووین و له‌سر شاپ‌نگاکه‌دا پیگی شه‌پکردنمان گرت، کاتی سربازه‌کانی دوژمن نه‌و هاتوهاوارو بن سهرویه‌رییه‌ی ئیمه‌یان بینی تفه‌نگه‌کانیان ناماده‌کردن و درِژَه‌یان به‌پۆیشته‌که‌ی خویاندا به‌بن نه‌وی هیچ بخه‌لین و پۆیشته‌که‌یان خیراتریکه‌ن، ئیمه‌هه‌ولمانده‌دا به‌حساب ترس بخه‌ینه دلی نه‌وان، که‌چی ته‌نانه‌ت یه‌ک سربازیش له‌ناو نه‌و پرزه دوروو درِژوو پیکه‌دا نه‌شله‌ژاو به‌ئیمه‌ پیده‌که‌نین، من هرگیز هه‌یه‌ت و بویری نه‌و سربازانه‌ی که‌توشی چه‌ندین گرفتاری وچه‌رمه‌سری ببونه‌وه له‌یاد ناکه‌م، له‌وکانه‌ی به‌ته‌قه‌کردن‌یان ئیمه‌یان به‌ره‌و دواوه کشانده‌وه به‌پمبازی و خقه‌لسورانی ئیمه‌له‌ده‌ویراندا پیده‌که‌نین و درِژَه‌یان به‌پۆیشته‌ن ده‌داو پرزه‌کانیان تیکته‌ده‌دا.

نه و پښتانه توانيمان ژورالتيك و حوسه د ديل بگړين و كهلوپه لي سهريازي زږيشتمان ده سټيك وټ، به لام گاردي ناپليقن به سه د تږپه وه بڼ خه جلان و بڼ باكي به ناوه پاستي هيزه كه ي نيمه دا تږپه رين (ناو براو زيادي پټوه ناوه) پټويسته لټړه دا نه وه وه بڼر به پټينه وه كه له و پښتانه دا پارتيزانه كان له كه ل كا زاخيه كاندا پټكه وه بڼون وشه پريان له كه ل سوپاي فهره نسادا ده كړو لټړه وه ده توانين له و پاستيه بگړين بڼ چ توانيومانه (700) سهريازي فهره نسي به ديل بگړين.

لټړه دا جنگاي خويه تي ده رباره ي شه پي ميللي سالي (1812) هه نديك شت بخه ينه پوو، شه پي ميللي له پوسيدا، به به راورد له كه ل نه وه ي له نيسپانيدا پويده دا هه نديك جياوازي هه بڼو، هه رچه نده له پوي توندو تيڅي و بڼ به زه ييه وه نيسپانياي وه بڼر ناپليقن ده هيتايه وه.

له پوسيدا تږپه يي خه لك له به رامبر داگير كړدا مانگ بڼ مانگ زياتر ده بڼو، له سهره تاي شه پدا كه لي پوسيا زږ شتي ده بڼي ودر ك پټه كړد، دوزمنكي دړنده و چاوچنك هاتږته سهر خاكي پوسيا، ناواييه كان ويران ده كات ودانيشته وانه كه شي داده پلښي، هه ستيان به و م ترسيه كړد بڼو نيشتمانه كه يان نه كړي پارچه پارچه بڼو ي هه يه، تڼو يتي ټوله سندنه وه بالي به سهر ميلله ندا كښابو، ناره زويي ته مڼي كړدني دوزمني داگير كړ وده وده هه موو كه لي پوسياي كړته وه، گوندنشينه كان ده سته ده سته گروپيان پټكه هيتان وسه ريزه جيمو وشه كه تكانيان به ديل ده كړتن و ده يانكوشتن، هه ركه سهر كه له ي نه وسه ريزانه ي فهره نسا وده كه ووت كه بڼ پيدا كړدني خواردين و تفاق ده چورنه نه و ناواييه، نه و په كسره خه لكه كه ليتان وده سته هاتن وشه پريان له كه لدا ده كړدن، نه كړ هيزي فهره نسيه كان زياتر يايه نه ورا گوندنشينه كان ناگريان له خواردين و تفاقه كانيان به وده داو جنگيان وه لټړه واره داو نه مش زه بري زږي له سوپاي فهره نساده دا، له پوسيدا زږ جار گوندنشينه كان به شتو په كي پټكخراو دوسته بڼون و مږشيان ده كړده سهر تږپه سهر يازيه دابراو وداكه و توه كاني فهره نسايي وگه مار و يانده دان وداوي خويه ده سته و دانيان لټده كړدن، نه مه به تاييه ت له كاتي پاشه كشه كړدني سوپاي مه زندا زږتر پويدا، گوندنشينه كان به وپه پي شادييه وه ناو نو سي خويان له ناوه نده كاني خويه خشي سهر يازيدا ده نوسي و نه مانه ده بڼونه پټو يتي كه ري سوپاي پوسياو زانياريشيان بږده هيتان سهاره ت به شو ينه كان و پټكه ي سوپاي دوزمن، كه لي پوسيا به رگري كړدني له نيشتمانه كه ي له هه موو شه په كاندا سه لماند نه كړچي تښكانيش سهر نه نجامي بڼو⁽⁵²⁾ فهره نسيه كان به چاري خويان ده يان بڼي وه كه نيسپانيا له پوسيا شدا تر شي شه پتيكي ميللي گه وړه بڼونه وه، نه مش به ومانايه ي سوپاي ناپليقن له نيسپانيدا به ده ست شه پكه راني ميللييه وه گريان خوارد بڼو ونيمچه تښكشكندرا بڼون، نيسپان له پوسيدا ترو شي هه مان گرفت بڼونه وه، به لام سوپاي فهره نسا له پوسيدا به بارته قاي نيسپانيا له ناونه چووه.

بږيه كينه ي ميلله تي پوس بږيه ده ر كړدني سوپاي داگير كړ وده وده زياتري ده كړو شتوازه كه ي كړا بڼ په يوه ندي كړدن به ريزه كاني سوپاوه، به پټي نه و په لگانه ي كه له به رده سندان له سالي (1812) دا كاتي گوندنشينه كاني ولايه تي تامبوفيان بږسه ر يازي بانگه يشتكر ده مانه له خوشياندا سه مايانده كړد، به لام سالاتي پيشتر كه داوايان له گوندنشينه كان ده كړد بڼ بږخزمه تي سهر يازي به كاريكي ناخوش وپه رچه سهره ترين كاريانده زاني، نه و گوندنشينانه كاتي ده چورن بڼ سهر يازي

له خۇشياندا شاييان ده كړو له شه پره خوښاويه كاندا به دليرانه ده جهنگان وقاره مانانه گيانى خويان به ختده كړد. دواى چولكرنى مؤسكل له لايه سوپاى فهره نساوه و پاشه كشه كړدى سوپاى مهن هه نديك شت سه ربه لدا كه به شه پرى ميلليان ناوده برد، پارتيزانه كانى، فيگنر و داویدوف و سسلاوين و كوداشف و وادبولسكى و ئه وانيتير، هه موويان نه فسه رى سوپاى پوسيا بون و لپير سراويه تى نه و ديان پيسپير درابو گروپى جهنگى پارتيزانى دروستبك، نه و گروپانه ش پيكهاتيون له كه ساني خويه خش وكازاخى وكوند نشين و... هند.

(من) ^(۵۲) سه بارت به م باسه له كتيبه كه ترم به ناوى هيرشى ناپليون بوسه ر پوسيا، به دريژى باسم كړدوه) له دواى پووداوه كه بره زيناوه سوپاى فهره نسا تنها به هوى سه رمای به ميزه وه توشى گرفتارى نه بڼوه، به لكو له شكري پارتونوشى تيداچو كه ناپليون فهرمانى پيكرديو بى به هه له دابردنى چپاگك له نزيك بوريسوفدا بمينته وه دواى نه وه كه وته به ر هيرشى سوپاى سه ركه پوسيا و له ماوه د دوو پوژدا نيوه د ميزه كه كه پيكهاتيو له (4) هه زار سه رياز له ده سستارو سه رنه نجام ناچاربو خوى به ده سته و بادت.

له فيلنادا به پووكه ش پاشماوه سوپاى فهره نسا بزگارى بيوو، كاتى سه رياز ه كانى فهره نسا گه پشته نزيك نه وشاره و كه وتبوننه حالتيكى نذر شه وه هه موويان له سه رمان وماندووييدا له پي كه وتبون، تنها چنه د يه كه يكي سه ريازى مابون كه تاماده باشى شه پكرديان تيدامابو، له نزيك فيلنادا مارشال نى و مارشال مزون به سه ختى سوپاى پوسيايان توپباران كړو نه مه ش بووه هوى نه وه سوپاى پوسيا بچه نه پوژيك دوايكه ویت، كه سوپاى فهره نسا چوه ناو نه وشاره نه گه رى شه پوپيكدان له نتيوان يه كه سه رياز به كانى خويانده بوو، چونكه هه موويان له په ناگاو خواردن ده گه پان وده سستيانكرد به تالان وپوژى نه وشاره.

له (10 بى 12) ديسه مبردا سوپاى فهره نسا ده ستي به پاشه كشه كړدى كړدوه به رو كوفن و هه تا نه وكاته ش ده يتوانى نه و كازاخپانه د هيرشى له ناكوايان ده كړدنه سه ر تيكبشكيئن.

نيستا شه پرى مه تر سيدارى مؤسكل كوتايى هات، له (420) هه زار سه ريازى جهنگى كه له يوليژى سالى (1812) دا هاتبوننه ناوخاكي پوسياوه (150) هه زار سه ريازى ژيړده سته د ئيمپراتورى فهره نسا ش كه له دواى سوپاى مهن نه وه هاتنه ناو خاكي پوسياو به پووبارى نيه مندا په رينه وه، تنها چنه د يه كه يكي سه ريازى په شرو بلاو وشه كه كه ده يانويست به پووبارى نيه مندا به پنه وه، هيچير نه مابووه.

نه و يه كه سه ريازپانه و نه و سه ريازپانه به حساب بى پشتگيرى سوپاى مهن مابوننه وه، توانرا (30) هه زار سه رياز كريكه نه وه، ئير سوپاى مهنى فهره نسا نه وه ترى هه موو كوژاو بريندرو گوميو وديليون و به پي تاماره سه رتايه كانى نه وكات ژماره ديله كان له سه د هه زار سه ريازى تينه ده په پاند، نه و تير له ميدانه كانى شه رو له سه رماو نه خوشى ورسپيه تيدا تيداچو بون.

هفته يەك پيشنه‌وه‌ی سوپای مه‌زن له‌سنووری خاکی روسیا بچيته‌ده‌ر، واته له (6/ی دیسه‌مه‌ری سالی (1812) دا له‌ئاوابیه‌کی بجوک به‌ناوی شموگرگی، ناپلیۆن کۆبوونه‌یه‌کی له‌گه‌ڵ ستادی فه‌رمانده‌ی گشتیدا کرد، واته: کولنکور و بۆوک و لوبو و یه‌ك نه‌فسه‌ری پۆلۆنی به‌ناوی سنوفیج، سه‌رکرده‌یه‌تی کردنی سوپای فه‌رنسای دایه‌ده‌ست مارشال مورا، کاتێ ناپلیۆن هه‌والی گه‌رانه‌وه‌ی خۆی بۆپاریس به‌مارشاله‌کانی راگه‌یاند، نه‌وان ویستیان به‌پێژه‌وه ناپه‌زایی خۆیان له‌م کاره‌ی نه‌و ده‌ربهرین.

به‌لام ناپلیۆن بۆیانی پوونکرده‌وه که‌نێتر سوپا له‌مه‌ترسیدا نه‌ماوه‌و نه‌وان به‌لیوه‌شاوه ده‌زانیته‌ به‌بێ بوونی خۆی بتوانن سه‌ربازه‌کان بگه‌یه‌ننه‌وه سه‌رخاکی پروس که‌هاوپه‌یمانمانه، هه‌روه‌ها پێی گوتن بوونی نه‌و له‌پاریسدا زه‌رویه، چونکه جگه‌له‌خۆی که‌سیتر ناتوانیته‌ کاری پێکهێنانی سوپایه‌کی تازه‌ی (300) هه‌زار سه‌ربازی نه‌جامیدات بۆ پووبه‌پووبه‌وه‌ی دوژمن.

مارشاله‌کان به‌هانه‌ی نه‌وه‌یان هێنایه‌وه گویا له‌وه‌ده‌ترسن سوپا دواي به‌رگه‌گرتنی نه‌وه‌موو سه‌نگه‌ساریه، به‌هۆی نه‌بوونی ناپلیۆن بشلاخینه‌وه و بێسه‌روبه‌ره‌یی و په‌شتویی دروستبێته‌، چونکه تنه‌ا بوونی ئیمپراتۆره که‌تاكو ئیستاش سه‌ربازه‌کانی به‌دلسۆزی هێشتۆته‌وه.

ناپلیۆن له‌کاتی گفتوگۆکردنی له‌گه‌ڵ مارشاله‌کانیدا زۆریه هێمنی و ئارامییه‌وه ده‌دوا، نه‌وانه باش ده‌یانزانی جیه‌په‌شتنی سوپا له‌لایه‌ن ئیمپراتۆره‌وه به‌هیچ جۆرێک له‌ترسی گیانی خۆی نییه، جگه‌له‌مه‌ش نێتر مه‌ترسی نه‌ماوه بۆسه‌ر گیانی نه‌و، هه‌روه‌ها نه‌وان چه‌ندین جار به‌چاوی خۆیان بینیویانه ناپلیۆن بێته‌وه‌ی ئیوجاوانیشی هه‌لقه‌رجیته‌ به‌ره‌وه‌مه‌ترسی مه‌رگ چه‌وه‌و بۆته‌وه.

ناپلیۆن به‌پێو هه‌لماوای باسی نه‌و شه‌په‌ی ده‌کرد که‌بۆخۆی کردبووی و بۆخۆشی دۆراندبووی و ئاماژه‌ی به‌وه‌لانه‌ی خۆی ده‌کرد که‌له‌و شه‌په‌دا کردبووی و ده‌یگوت: پووداویکی دله‌زێنبوو، ئاو وه‌وای نه‌م و لاته فریوده‌رانه‌په‌و...، یان ده‌یگوت مانه‌وه‌م له‌مۆسکۆدا شتیکی هه‌له‌بوو، ناپلیۆن به‌په‌سمی به‌مارشاله‌کانی گوت: هه‌والی سه‌فه‌رکردنم بۆپاریس بۆماوه‌یه‌ك به‌نه‌یتی به‌ئێنه‌وه‌و باکس نه‌زانیته‌، چونکه نه‌مه‌ جگه‌له‌وه‌ی کاری ده‌کرده‌سه‌ر بۆحیه‌تی سه‌ربازه‌کانی نه‌ده‌بوا هه‌والی تیشکان وله‌ناوچوونی سوپای مه‌زن بۆلایه‌ته‌وه، هه‌روه‌ها ده‌بوا له‌به‌ر نه‌وه‌ش چونکه ئیمپراتۆر به‌بێ گاردی تایبه‌تی خۆی به‌ناو خاکی نه‌لمانیا دا ده‌چیته‌وه فه‌رنسا نه‌مه‌ ئاشکرا کرابا.

مارشاله‌کان هیچ گومانیان له‌وه‌نه‌بوو ئیمپراتۆر بۆ دروستکردنی یه‌ك سوپای گه‌وره ده‌گه‌ریته‌وه بۆپاریس و زوش نه‌مکاره جیه‌یه‌جیده‌کات و نه‌و سوپا تازه‌یه‌ش بۆ شه‌پتکیتر سازده‌کات، مارشاله‌کان هه‌تا سواری سه‌ر نه‌سکلی ⁽⁵⁰⁴⁾ سه‌ر به‌رفریانکردو بینیان له‌گه‌ڵ کولنکوردا سواریبوون، نه‌ویان به‌هه‌مان نه‌ندازه به‌ئارامی بینی که‌چوار مانگ دواتر له‌گه‌ڵ سوپایه‌کی تازه‌دا بۆ سه‌رکوته‌کردنی راپه‌ڕینی نه‌وروپاییه‌کان بیتیانه‌وه.

دووباره سوپای فەرهنسای جیهیشتوه، له ناو ئه سوپایه دا که سانیك هه بوون له هه موو شه په کانی ناپلیوندا به شداریان کردبوو، له یه که م شه پی سه رکه وتوانه ی ئیتالیا هه تا شه په کانی پوسیا به شداریوون وپێیانوابوو ئیتر هیچ کاتن شه پکی تری وهك برودینو پروناداته وه و نابیننه وه، به لام ئه وانه شه پی لایبزیان پیشبینی نه کردبوو.

ئه سکلیته که به خیرایی به سه ریه فیه به سه له که که دا ده پویی وله ناو ته م ومژه که دا له به رچاو ونبوو، شه و پیاوه ی له که ل خۆیدا برد بریاریدا بوو و سووربوو له سه رته وه ی یه ک بست له و خاکانه ی ژیر ده سه لاتداریه تی خۆی به یئ شه پکی مان و نه مان له ده سته دات و ده سستی لیه له نه گریت.

رأپړېنې نه اروپای کؤيله دزى ناپليؤن شهرى ميلله تان وسره تاي له ناوچوونى ئيمپراتورى كه وړه (1813)

(1)

ناپليؤن سره تا به گاليسكې سر به فرو دواتر به گاليسكې كه ژاړه يى له ماره ي دوازه پؤژدا به پؤلؤنپار نه لمانپا دا تپه پرى و له به وړاى (18/ى ديسه مبرى سالى (1812) دا كه يشته وه كؤشكى توپلرى پارس، نه و ناگدارى نه و هره پشه نه بو كه له و پؤژانه دا توشى بپؤوه، بؤيه به شپوه يه كى نه پنى نه م سه فره ي نه جامدا، كولنكور كه هارپى ناپليؤن بو، نقد به وړيا يى و ليها توپيه وه ه لسوكه وتى ده كړدو به رده وام وشياربو، ئيمپراتور له گال قسه كانيدا كه باسى نه و شهره ي دواى بق ده كړد به كولنكورى كوت: هه لى نه و نه له ديارى كړدنى شه پدا بو وه نه له پتگى سياسى يه وه، به لكو له شپوه ي ئيداره كړدن و به پؤوه بردين دابو وه، نه گره له فيتيسكدا مابا يه وه نه و نه لكسه نده رى ئيمپراتورى روسى ده هات وده كوته به رده ست وپيكانى. ناپليؤن له قسه كانيدا وه ك ياريزانتيكى شه تره نج ده دواو واده هاته به رچاو له دؤراني ده ستى يه كى نه زمونى وه رگرتو وه ده ستى دووم هه رده يپا نه وه، نه و هيچ هه ستى به تيشكاوى ولكه داربوونى كه سا يه تى خؤى نه ده كړد، كاتى خه ريكى شه پكړدن وناماده كارى بو بؤشه پ هه ميشه وه كه كسيكى دلشادو به سينگيكي فراوانه وه پشوى دواو بيباك ده هاته به رچاو،

له وكاته وه ي به رده و فنه رسا كه راپه وه ته نها بپرو مؤشى ناپليؤن لاي نه وه بو، زه مينه بق شهرى ثاينده ي خؤشبات، ثا يا له وكاته دا جگه له پوسه كان بپرى له شه پكړدن له گال لابه نيكي تر دا هه بو؟ ثا يا نه وړپا ي مهنه تيار ده ستى نه ده كړد به راپه پين و شؤرش دؤى نه و؟ كام ولا تى نه وړپا يى ده بپته پيشه نكي يا خيبوون و شه پكړدن له گاليدا؟ چه ند مانگى ده وپت هه تا ئيمپراتورى فنه رسا ده توانپت سوپا يه كى تازه دروستيكاته وه؟

له دريژه ي ريكا بپينه كه يدا ناپليؤن له وار شؤدا، بانكه پيشتى وه زيره كى خؤي كړد، واته: ثابه دوپرات كه به پاشا ي ساكسى دانا بو وله گفتوگؤ كانيدا ناپليؤن نه م كوته به ناوبانگى خؤى ده كوت (له وپه پى شكومه ندي وه هه تا گالته جاپى كه هه نكاو وئك زياتر نيپيه، له ثاينده دا راستييه كان پوونده ينه وه) هه روه ها دريژه ي به قسه كى داو كوشى: به م زوانه به خؤم و سوپا يه كى (300) هه زار كه سبي وه ده گه رپمه وه كه ناره كانى ويستول و روسه كان نه و سره كه وتنه ي كه له پا ي سروشته وه ده ستيانكه وت، به گرانپان له سره ده كه وپت، كى هه يه له ثايندا تيشكانى نه بپينيپت؟

به م قسه يى نه وه ي ده گه ياند هيچ كه س تيشكانى واى نه بپنيوه، وه كه دلپن (نه وه ي سره يانه كى پانترپت به فرى زؤرتى له سره ده كه وپت.

هه رچؤنك بپت نه م تيشكانه وابه زووى توله ي ناسپندرپته وه، كاتى ناپليؤن وه ك گوتمان كه يشته وه پارس هه ستيكرد پؤجيه تى گال فنه رسا ماتبو وه، له وپه يانه ي ئيمپراتور به شپوه يه كى راستيانه باسى شه پى پوسيا ي تپدا كړد بو وبلاو كرا بؤوه، كاريگري زؤرى له ناو خه لكدا جپه پشت و پرسو ماته مينى سه دان مالى فنه رسى بق پؤله و پيا وه كانپان و براكانپان بالى به سر ولا تدا كيشا.

پۇتۇنى دواتر ناپلىقۇن كۆپۈنەنەي بەۋەزىرەكانى خۇي كىرۈپ بەتۈندى كەۋتە قىسە سەرزەنىشتى كىردىن ۋەبىن تاكاۋ ھەۋىتى لەقەلمدان ۋەۋاتى بەبەرپىرس دانا لەپوۋدانى مەسەلەيەكى ۋەك ئۇرال مالە داۋاي لىكىردىن تاكاياڭ لەپەفتارى خۇيانىتت، بەلام سەبارەت بەشەپى روسيا ئامازەيەكى كورنى پىكىردى بەپىتۈيىستى نەزانى. دىرژە بەقسەكانى بدات لەپوۋەۋە. خاۋەن پەلە پاەكانى دەۋلەت بەھەمان كلكەسوتەو كىرۈۋىردىن ۋىتتەلاگوتنەۋە پىشۋازىيان لەناپلىقۇن كىرد، لاسەپىد، سەۋكى پەرلەمان بەپەپى پىژەۋە تۆكرەيتى خۇي دوۋپاتكىردەۋە داۋاىكىرد مەراسىمى دانانى تاجى ئىمپراتورى لەسەر كۆپەكى ناپلىقۇن بەپىۋەبىتت كەئەۋكات تەنھا تەمەنى سال ۋىۋىتت بوو، ئەمەش ۋەك ناۋىنىشانى (دىرژەدانى شانشىنى بىنەمالەي بۇناپارتىتت) ئەندامانى پەرلەمان كەلەبەرامبەر ناپلىقۇن كەلەسەر كورسى دانىشتىبوو، كەتۈۋنە كىرۈۋىردىن. لەدىرژەي قىسەكانى ناپلىقۇن، ئەۋەدىارەكوت ئەۋ تائىستاش دەپەۋىت ئاشتى لەگەل پوسىادا بىكات، ئەۋ فەرمانەي بىرچۈۋە كەبەئۇرال ۋىتەي كىرد بەۋەي كۆشكى كىرەلمىن بىتەقنىتتەۋە، بەپاي ناپلىقۇن ھەتا ئەۋكاتەش ئەگەرى ئەۋەھەر ھەبۈ بەئاشتى كىردىكى ھىچ بەھىچ پىككەۋتەن بىكات، ناپلىقۇن بەپەرلەمانى كوت (ئەۋ شەپەي مەن لەگەل پوسىام ھەيە شەپى سىياسىيە، مەن بەبى ھىچ كىنەۋە پىككەۋە دەستەم بەۋ شەپەكەردۈۋە ھەزەكەم پوسيا لەۋ گىرفتارىانە پىزگارەكەم كەبەدەستى خۇي توشى خۇي كىردۈن.

مەن دەمتۈانى بەئازادكىردى گۈندىشىنەكان²⁵⁵ تۆرىنەي خەلكى پوسيا دىۋى دەۋلەتەكەيان بىنەۋە شەپكەن، نۆد لەگۈندىشىنەكان داۋاىيان لەمەن كىرد ئەۋكارە بىكەم، بەلام خۇم لەپاگەياندنى ئەۋ پىپارە بۈارد كەئەگەرى ئەۋەي ھەبۈ مەركى ھەزاران خىزانى لىتەكەۋىتتەۋە)

لەپاستىدا پوۋى دەمى قىسەكانى ناپلىقۇن لەپىكەي ئەندام پەرلەمانەكانىيەۋە لەگەل لىپىرسراۋانى گەۋرەي پوسىادابوۋ، بەپى قىسەي تزارەكانى دواترى پوسيا، ۋاتە نىكۇلا پاولوۋىچ، بىراي ئەلكەسەندەرى يەكەم لەگەل خۇدى تزارى بوۋە، ناپلىقۇن بەم قىسانەي داۋاي لەئىمپراتورى پوسى دەكرد سوپاسگوزارىين لەۋەي ئەۋ دەستى بۇكارى نەبىرۋەۋە كەۋاشىۋەي پاپەپىنەكى پوفافچ²⁵⁶ بىت دىۋى پوسيا، ھەۋەما زانىۋىيەتى ئەم جۇرە چەكەش بەدەستەۋەيە دىۋىە دەسەلتدارانى پوسىادەپتۈانى بەكارى بىپىنىتت، ھەمو ئەۋ كلكەسوتەي كارەبەدەستانى دەۋلەتى فەرەنسائ ئەۋ مانقۇپانەي كەناپلىقۇن دەپكىردىن بۇ خۇلادانبوۋ لەپاستىيەكان ۋەۋەدىارەكەۋتەنى پوۋداۋەكان.

ئىمپراتورى فەرەنسائ دوۋ ئامانچى ھەبۈ: يەكەمىيان دروستكىردى سوپايەكى تازە، نوۋەم دىئىابىتت لەيارمەتى يان تەننەت لەبىلايەنى نەمسائ پروس.

ئامانچى يەكەمى بەۋۋى ھاتەدى، ناپلىقۇن ئەۋكاتەي لەپوسىادابوۋ فەرمانى بەھكۈمەتى فەرەنسائ كىردىۋو ئەۋكەسانەي سالىكىيان ماۋە بۇخزمەتى سەريازى بىگىردىن ۋىانگىتت بىكرىن ۋەلەبەھارى سالى (1813) دا ئەۋ سەريازانە تەۋار مەشقىيان پىكىرابوۋ، ھەۋەما لەسالى (1812) شدا فەرمانى دروستكىردى لەشكىرى مىللى دەركىرۋو ۋىتتاشى بەباش دەزانى ئەۋ

²⁵⁵ - مەبەست لەۋ كۆپلەنەيە كەلەلايەن كۆلاكەكانى روسىيەۋە كارمان پىدەكراۋ ئازادىيان نەبوۋ. (ۋ-كوردى).

²⁵⁶ - شۇۋشى كۆپلەكانىۋە دىۋە خاۋەن زەۋىيەكان، بۇزىبارى زىاتەر پەراۋىزى پىشۋو سەپىكە، (ۋ-كوردى).

له شکره میللیه به دهر له ویستی څوځیان بکاته سهریازو له گڼل سوپایان بخت، هرچه نده کاروپیشه ی گاردی میلی پاراستنی نارامی وناسایش بوو له ناو پانتایی نیمپراتوری فرنسادا، له مانه نژیکه ی (100) هزار سهریازی پیکهیتا، هروه ها ناپلیون به نو سہ بازانه ی له ناو فرنساو نه لمانیای ژیر نیمپراتوری ته کیدا بوون نژیکه ی (250) هزار سهریازی کړکړده وه له گڼل نو سہ بازانه ی که له شه پری پوسیدا به ساغی مابونه وه ده یکرده نژیکه ی (300) هزار سهریاز.

له سر هم بنه مایه نیمپراتوری فرنسا به راستی ده یوانی له به هاری سالی (1813) دا سوپایه کی نک (300) هزار، به لکو (400) بز (450) هزار ی پیکهیتیت، ناپلیون گومانی له وه نه بوو ده توانیت به نړوی سوپایه کی گوره دروست بکاته وه.

نینجا ناپلیون هر له به یانییه وه هه تا شیوان څه ریکی دابینکردنی کهره سته و پیدایستییه کانی سهریازی بوو، هرله ده سته به رکردنی خواردن و که لوپه لی سهریازی و هیترو... ، چونکه نه لکسه نده ری نیمپراتوری پوسیا څو ی له وه لامدانه وه ی نو په یامانه ی ناپلیون که به توتلمین و نایاکوفلف و لریستونی داناریوون، هروه ها به ونا ماژده ناشتی خوازانه ی که ناپلیون له ناو په رله مانی فرنسا شدا کردنی نه لکسه نده هر هیچ گرنکی پینه دان و ده سته پتیشخه ری ناشتی نه کرد، ناپلیون بوی مه علوم بوو ده بی له دم پووباری ویستولیدا پووبه پووی سوپای پوسیا بیته وه به سه ختی تیکیانیشکیتیت وسه رنگونیان بکات، ناپلیون ده یزانی زستانی سالی (1812) به لای کوتوزوفیسه وه به گرانی ته واپووه، به لام هه تا نه وکاته ش نه ییده زانی دوژمنه کی له ماوه ی دوومانگی که به دوی نه وه وه بوو له تاروتینه وه هه تا نیمن سی له سهرچواری سهریازه کانی تیدچوون، که نژیکه ی (100) هزار که س ده کات و سی له سر چواری توپخانه که شی له ده ستداوه.

ناپلیون بی نه وه ی هه له کانی له شکرکیشی بز پوسیا بکاته وه ده یوانی له ویستولیدا چاوه پوانی پوسیا بیت ولیددا تیکیانیشکیتیت، به لام له گڼل هه موو نه مانه شدا مه ترسییه کی گوره هرله نارادامابوو، نه ویش نه وه بوو نایا پوسه کان هر به ته نها ده مینه وه ؟ له دپسه مبه ری سالی (1812) دا ژنرالیکی پروسی به ناوی یورک که له ژیر فره مانده بی مارشال ماکدونالداوو، له پچ چو په یوه ندی به سوپای پوسیا وه کرد.

پاسته فردریک ویلهلم ژدر له ناپلیون ده ترساو به نړوی نه وکاره ی ژنرال یورکی مه حکومکرد، به لام ناپلیون نو پاستییه ی ده زانی که پاشای پروس که وتوته هه لومه رجیکی خراپه وه نه گه ر لایه نگری پوسه کان نه کات نه وا نه وان ده توان له سره تختی پاشایه تی لایه ن، هروه ها نو مه ترسییه سه باره ت به ولاتانی تری ژیرده سله ی څو ی له نارادابوو.

ناپلیون نه وه شی ده زانی نه گه ر پتی وای نه وپروسانه ی که به ده ستی نو زه برو زه نگیان خوا دروه و ته فروتونا کراون نه گه ر سوپای پوسیا بیته سر ځا که کیه یان نه وانشی بز وه رگرتنی نازادی و پژگاریونیان له ژیرده سته بی هه ولناده ن، بزچونیکی که مژانه به،

کوتوزوف دژی دريژه پیدانی شه رپوو، هم ناکوکیه شی هرله به ر نه وه نه بوو خوینی سهریازانی پوسیا له پیناو پروس و ولاتانی تری ژیرده سته ی فره نسادا نه پژییت، به لکو له به ر نه وه بوو نو سوپایه کی که م وماندووی به ده سته وه مابوو وشه پکردنی تازہ ی له گڼل ناپلیوندا به هه له و مه ترسییه کی گوره ده زانی، به لام تزار هرگیز به ناشتی کردن پازی نه بوو وپی واپو نه گه ر موله تی نه وه به ناپلیون بدريت وه سه رخو ی که ویتنه وه نه وا نه وروپا وه ک پیتشو له چنگ نه ودا ده مینه تیره وه سه رنه نجام مه ترسییه کی سر پوسیا هر له نارادا ده مینه تیت،

ننگر سوپاي پوسيا بٽوانيت بجيٽه سر خاڪي پروس ٿو ا پاشاو خه لڪي ٿو و لاته ناچار دهن چهك دڙي فهره نسا هه لگرن، له لايه كي ترهوه هه لسوڪه وتي نه مساش واپلتهابوو به لاي ناپليقنره خوش نه ده هاته به رچاو، خه زوري ٿو ٿيمپراتر فرانسوا مترنيخ كه ٿوڪاته سياسته تي ٿو و لاته ي داده پشت له گه ل پوسه كاندا به لٽن نامه يكي مين ده ستوه ردان له كاروباري به كترين مؤركدبو، چونكه نه مسا هه ره سالي (1812) وه وهك هاوپه يمانى فهره نساو له حاله تي شيوه شه پكر دندابوو له گه ل روسيادا، ٿيمپراتوري نه مسا به مؤي ٿو خزمه يه تي ي كه تازه له گه ل ناپليقن دا هه يبوو ٿو هه لومهرجهي به سر زاوه كه ي داده هات پيشبيني كردهو ونگري ٿوه ي هه بوو له ٿاينده يه كي نزيڪا له ده ست زقرو ستمى ناپليقن پزگار ييت،

له بارودخه دٿواره دا ٿيمپراتوري فهره نسا ٿوه ي وه بيرهاته وه كه دواي داگر كرنى شاري پوما له سالي (1809) دا پاپي ده سته به سر كردهو و نارودبوي بق سافقن و دواتر له سالي (1812) دا فرمانى دابوو پاپ بهيٽنه كوشكي فونتن بلو و واى نيشاندابوو ٿو پاسه وانانه ي له ده وري پاپدان، ته نها بق پزگرتن له ٿون و لكاته ش كه پاپ له كوشكي فونتن بلودا ده زيا هيچ نيشانه يه كي زينداني كرنى ناوبراو مه علوم نه يبوو وپاپ له و كوشكه دا ته نها وهك ميواني ٿيمپراتر سه يرده كراو به س.

بويه پاپ هه يمشه نا په زايي خوي له وه دهرده بوي بوي ناپليقن شاري پوماي له ده ست ٿو دهره ٿناوه و داويه تيه نه وه كي خوي و بق چ ٿوي زينداني كردهو، له بهر ٽم هويانه ناپليقن له (19/ي يٽنايه ري سالي (1813) دا بهين ناگدار كرنه وه ي پيشوه خت چور سه رداني پاپي كرد، ده بوا ناپليقن ناشتي له گه ل كاسوليڪه كاندا بكات كه هه ره له سالي (1809) وه نا په زايي و پرتو بوله يان دڙيه ناپليقن ده كرد، به لام ٿو چاوپيڪه و تنه هيچ نه انجام يكي لٽنه كه و ته وه، ناپليقن پاپي حه و ته مي ناچار كرد به لٽن نامه يه كي جدي له گه ل مؤريكات ٿينجا شاري پوماي ده داته وه ده ست، ٽم به لٽن نامه يه به تيرواني گشتي له هه مان به لٽن نامه ي سالي (1802) ده چور، ناپليقن حه زي له ٿيمتيازدان نه بوو، جگه له مش ٽم كار ه ي پيغوشنه بوو هه ر لٽشي نه ده زاني.

ٿو ده ست له شانده ي له مانگي يٽنايه ري سالي (1813) شدا له گه ل پاپدا كرنى ٿوه ي بق ناشكرايو كه كاردينال دي پيترو ٿاموزگاري پاپ ده كات بويه ناپليقن برياري ده ركرد كاردينالي ناوبراو ده سته بجن ده سته به سر ريكرت و له فونتن بلو دور بخر يته وه.

له پڙگاري دواتر دا قسه يه كي سه رنجراكيش له ده م ناپليقن ده وهاويزا سه باره ت به م ناشتي كرنه له گه ل پاپداو گوتي (له ٿيستا دا ده بن پوما نازاد بكر يٽ...) به لگه ي به رده ست سه باره ت به م گوتيه ي ناپليقن، له سندوقه كاندا شار دابووه هه تا سه ركه وتني گه وره به سر دوزمندا له كه ناره كاني ٿله ب- يان ويستولدا ٽم ديكوميتانه دهره هاتن، له راستيدا بينيمان ناپليقن له سالي (1813) دا سالاني دواتريش به وري ده يويست سه ركه وتني گه وره به ده سته يٽيٽ، گفترگرو ناشتي كرنى له گه ل دوزمنه كانيدا به شتيكي زور ده زاني، ساله هاي سالجو به خت ياوه ري بوو، به لام له گه ل هه موو ٽه مانه شدا شه ري سالي (1812) به به راورد له گه ل پڙگاري زيانى سه ريزاي ناپليقن وشاكاره دره وشاوه كاني وهك داگر كرنى تولقن له سالي (1793) دا هه تا دروستكر دنى ٿيمپراتر يه تيكي مه زني جيهاني، وهك خاليكي رهش ^{٥٧} واپو له پوري پرشنكي ودره وشاوه يي

سەرکەوتنەکانی پروس ئامادهی پهیمان شکستی ببوو: پاشای پروس داوای له ناپلین کرد سەریازگەکانی فەرەنسا لەچەند خالێکدا لا بەریت، هەرۆه‌ها داوای (94) ملیۆن فرانکی دەکرد بۆخەرجی سەریازەکانی فەرەنسا لەپروسدا بدریت، بەلام لەو‌لامدا ئەم داخوازیانە پەتکرانەو، بریتانیاش نەیدەتوانی داگیرکردنی ئیسپانیا لەلایەن فەرەنسییەکانەو بەپەسمی بناسیت، ناپلین کە (14)ی فەراپەردا لەکۆبوونەوێی ئەنجومەنی قانون گوزاریداو بەپەسمی پایگەیانداو (بنەمالە)ی پاشایەتی فەرەنسا حوکمرانی ئیسپانیایان کردووە و لێرەوداوش هەرحوکمی دەکەن).

مترینخ ⁽¹⁾ لەمانگی مارسدا پێشنیارێکی بۆ ناپلین کردبوو ئەگەر ناوبراو بیه‌وێت ئاشتییەکی سەرقاتەری و هەمەلایەنە بکات ئەوا ئەو لەو زەمینەیدا هەولەکانی دەخاتەگەپ.

ناپلین ئەم پێشنیارەشی پەتکردەووە تاکەپێگاکاچارە بەلای ئەووە سەرکەوتنێکی گەورەبوو لەکەنارەکانی ویستول و ئەمەش هەموو کێشەکان چارەسەرەدەکات،

ئەو لەپاگەیاندا نەکی (14)ی فەراپەردا ئامازەیی بەو کردبوو، هەموو خاکی ژێر کۆنترۆلی ئیمپراتۆریەتی فەرەنسا دەبێت وەکو خۆی بمێنێتەو، مترینخ کەهەتا ئەو کاتەش نەیدەویست لەگەڵ ناپلیندا پێتەلابجێت، لەفیناندا بەئوتۆی بالوێزی فەرەنسا گوتبوو ئیمپراتۆرەکەتان بەم قسانەیی پێگری دەکات لەبەردەم ئاشتییکردن لەگەڵ پروس و روسیاو بریتانیادا.

نەمسا هەمان وەلامی بۆ بریتانیایا و روسیا نارد، واتە: ئەو پەیامەیی ناپلین دەست لەبەستێکی خاکی ئیمپراتۆریەتەکی هەلناگرت و هیچ ئیمتیازێکیش نادات و ئەنھا شەپ ئەمانە پەکلاێ دەکاتەو. سەرئەنجام پاشای پروس لایەنگری ئەسکەندەری کردو یەک‌هاو پەیمانیەتی لەگەڵدا بەست، ناپلینیش لەبەرامبەردا بەیەک سەریازگیری تازە وەلامی داوێو. ساکس و باویری یرو ورتەبۆرگ و یاد، هەتا ئەو کاتەش سەرلەرێگای فەرمانەکانی ئەویبون.

(1)

لەپۆڤی 15/ی ئیبریلی سالی (1813)دا ناپلین لەئارفرێندا کەوتەگەل سوپاکەیی و بۆ پووبەو بوونەو لەگەڵ پوس و پروسەکاندا، کەوتەپۆ. ئەم سوپا تازەییە بەشیوەیەکی ئۆرباش تەیارکراو، بەدرێژایی ئەو سالا ناپلین هەموو کاتەکانی خۆی بۆ پەرداخرێتی ئەو سوپایە و دانانی بودجە بۆی تەرخانکردبوو، ئەو‌ئەندە بودجە بۆ ئەو سوپایە داناو بوو هەشتیکیان کەمبایە دەیان‌توانی بەپارەیی کاش بیکێن و بارگرانی و هەراسانی دەولەتە ژێردەستەو هاو‌پەیمانیەکانی فەرەنسا ئەبن.

ناپلین نزیکە (200) هەزار سەربازی چەکدارو نزیکەیی ئەو ژمارەیی سەرۆه‌شی سەریازی ئیداری وکارەکانیتر هەبوو، دروست پیش شەپ، کوتوزوف و وزیریی بەرگری روسیا مەردبوو و سوپای روسیاو پروس فەرماندەیی چەنگیان نەبوو،

لەسەرەتای شەپەکاندا ناپلین سەرکەوتنی بەدەستەتێنان، پوسەکان لەویسنفلس کرانە دەری و شەپەکانی دووهم و سیتیەمیش لەهەمان مانگدا لەنزیك هەمان شارو لوتزندا پوویدا.

سەرکەوتنی ناپلین لەو شەپانەدا بێگەردو کاملاًبوو، لەویسنفلسدا مارشال بیەر کەلەنزیك ناپلینداو پڕینچکی گولە توپێکی بەسینگێ کەوت و دەستەوبەجێ مرد، ناپلین گوتی: مردن لەئێمە نزیک دەبێتەو، لەبەرچاوی ناپلین سەریازەکان

تەرمی ئەو مارشالەیان لە شانتێلەکی پێچاو لەمەیدانی شەپیان دورۆخستەو، شەپی لوتنن زۆر دیژوارو خۆنای بوو، نابلیون بەسەری ئەسپەکی لەبەرەیکی شەپەو بۆ بەرەیکێتر دەچوو و نێدارە ی بەرەکانی شەپی دەکرد، ئەلکسەندەر ی ئیمپراتۆری روسیای فەردریک ویلھلمی پاشای پروس لەنزیک مەیدانی شەپەکەدابوون، بەلام شەپو سەرافەتی بەرەکانی شەپیان نەدەکرد، پوس و پروسەکان لەوکاتە نزیکە (20) هەزار سەریازیان لیکوژابوو پاشەکشەیان کردو زیانەکانی سوپای فەرەنساش لەمی ئەوان کەمترنەبوو، دواي چەند پۆتیک نابلیون دەستی داگیرکرد.

دواي شەپی لوتنن، مەترنێخ کەوتە نێوانی هەتا ناشتی لەنێوان نابلیون و ھاوێماناندا بکات و ھاوێمانانەتی نەمساش بەپاریژدواي بێنێتەو، شێوەی ئەو ناشتی کردەش بەمچۆرە ی خوارەوہبوو:

دەبوو نابلیون دەست لەگراوندەو و ارشۆو شارەکانی ھانزە ئاتیک و ولایەتی ئایلیری ھەلگیرێت.

لەبەرەمبەردا، بەشەکانی تری ئەوروپا، واتە: بەلجیکا و ھەموو ئیتالیا و ھۆلەندا و لاتسی و ستقالیش لەزۆر دەسەلاتی ئیمپراتۆریەتی فەرەنسادا بێنێتەو،

نابلیون ئەم پێشنیاری ناشتی کردە ی پەتکردەو و ژنرال بوبنای بۆکۆشکی ئیمپراتۆری نەمسا ئاردوو پیتی گوت (من پیویستم بەپێکھێنانی ناشتی بەرپاکردنی تۆ نییە، تۆ دەتوێت لەناوی قوربۆدا ماسی بگیری...)

بەگالێ جاپیوہ گوتبوی بەعەترو گولۆ پۆاندن ناتوانی و لا یەتەکان بخرێتە زۆر دەست).

نێتر نەمساویەکان بەداواکردنی کەپاندەوہ ی ولایەتی ئایلیری بۆ زۆر دەسەلاتی خۆیان شێوہ گزێیەکیان دروستکردبوو و دیارە دواي ئەمەش داواي میلان و ئوسکان دەکەنەو و ئەوئەندە بەجەرگۆ ئازابوون ھەتا ئەوناچار بەشەپکردن بکەنەو، شەپی یەکەم⁽⁵⁹⁾ بەناشتی کردن کۆتایی ھات، ئیمپراتۆری فەرەنسا بەم قسانە ی ئەوہ ی بەدیاردەخست ئەگەر بیانەوێت ولایەتیک لەچنگ ئەو دەریژننەو ئەو دەبێ شمشیرەکیان لەکالان پابکێشن.

لەبەرئەمە دووبارە نابلیون بپاری دایوہ بۆھمیشە شەریکاتەو و ھیچ لەدەستەدات، لەھامبۆرگدا پاپەپین دژێ نابلیون دەستی پێکەردبوو، ئیمپراتۆر ژنرال داووی بەفەرماندە ی لەشکرێک ئارد بۆشارەکانی ھانزە ئاتیک بۆئەوہ ی سەرکۆتی ئەوانەبکات کە دژی پۆلیس و پیاوانی گومرگ ببوونەو، ھۆی ئەو پاپەپیش ئەوہبوو پیاوانی گومرگی فەرەنسی بەگرتنەبەری توندوتیژی گەمارۆی ئابووری سەر بریتانیا بازگەنەکانی ئەو شارانەیان توشی دەستەوہستانی کردبۆو، نابلیون فەرمانی بۆژنرال داوو کرد ھەندیک لەسیناتۆرەکانی ھامبۆرگ و پاپەرانی پاپەپینەکی دژی فەرەنساو چەند کەس لەنەفسەران گولەباران بکات و ئەو پێنج سەت کەسە ی کەبەسەرپێچیکەر ناسراون سامانەکیان دەستبەسەر بکات.

دواتر نابلیون بەھاوہلی سوارانی گاردەکی خۆی لەدەرس چۆدەرئ ھەتا خۆی بکە یەنێتە ئەو سوپایە ی کە لەلای خۆرەلاتوہ بەرەو بوتنن کە دەکوتە کەناری پووباری شپزە، ھێزی ھاوێمانانیش بەفەرماندە یی ویتگشتانین و یارکلی دوتولی و میلۆرادوفیچ و بلوخر بوون و شەپی بوتنن کە لە (20/ی مانگی مایویدا دەستی پێکرد لەخۆرئاوای پۆزی دواتر کۆتایی ھات، نابلیون مارشال نی ئاردبوو ھەتا لەخۆرەلاتوہ دەوری سوپای دۆژمن بدات، بەلام نی درەنگ گەیشتە ئەو شوێنە و ھێزی ھاوێمانان پاشەکشەیان کردبوو.

نهم شه پەش وەك لیکدانەكەى لوتقن خویناوى بوو، لە هەر دوولا سێ هەزار كەس كۆژاو بریتدار هەبوون، ئەمجارە شیان سەرکەوتن بە بنسبى ناپلین بوو و ناوبراو دە یویست یەكسەرە بەرەو بەرلین بچیت و سوپای پوسیا و پروس تێكەشكێتێت، دوژمن بەقونەشە پەووە پاشەكشیان دەكردو مەسەلەى پاوه دوونانیان بەدوادەخست، لە پۆڤى (22/ی مایۆدا ناپلین لەگەڵ لیتزدا پوویە پووی سوپای دوژمن بۆووە و لە وێشدا بەسەریاندا زالیوو.

لەبەرەبەرى ئیوارەدا نزیک کۆتایەاتن بەو شەپە، دوووک لە ناپلین نزیكبوووە و بۆچەند ساتن لەگەڵیدا كەوتە قسە و ئینجا لێى دوووکەوتەووە بەپەژارەووە هاتەلای كۆلنكۆرو پێى كۆت (دۆستی مېهرەبانی من، ئیمپراتۆر دەبینی؟ ئێو ئیستا دواى ئێو نەهامەتیانە^{٢٦٠} سەرکەوتنى بە دەست هێناوە و تەووە بە بۆچوونی من كاتى ئێو هاتوووە ئێزموون لە تێشكانە كانمان وەریگیرن.. بەلام دەبینی ئێو هیچ نەگەراوە... و لە شەپكردن تێرنا بێت، ئاكامى ئەمە باش نابێت).

مارشال دوووک ئەجەلى هاتبوو، گۆللە یەكی وێڵ بەر ئەودارەكۆت كە ناپلین لە نزیكیەووە پاوه ستابوو، گۆللەكە سەرساچەمى كۆردو كە پایەووە بەر دوووک كەوت...، مارشال دوووک لە گیانەلادا تەنها توانی ئێو بە ناپلین بێت، هیوادارم لە ناشتی كردندا سەرکەوتووبیت و پەیمانى پێككەوتن ببەستیت. ناپلین لەو لامدا كۆتى (خواحافیز هاوێ،) ئێمە دووبارە یەكتر دەبینین و... لەوانە یە بەم ژوانەش)

مەرگی پیاویكى وەك دوووک، كە ئیمپراتۆر خۆشى دەویست و پشتی پێدەبەست، كاریگەرى زۆرى كۆردەسەر ئێو و لە وەكاتەى دوژمن تۆپبارانى ئێو شوێنەى دەكۆردو پڕینچكى تۆپەكان لەملاولای دەكەوتن و لەبەن قەدى دارەكە دانیش و ماوێەك مات و غەمبار كەوتە بێروخە یالەو، ناپلین لە ماوێە شەپەكانى سالى (1813) دا زۆرجار گیانى خۆى دەخستە مەترسییەو، بەتایبەت لەو شوێنانەدا كە پێویستى بەبوونی ئێویش نەبوو، ئێو كارەى كە پێشتر نەیدەكرد تەنها لەكاتى زۆر زەووریدا، چونكە ئێو لەو بھوایەدابوو، مانى فەرماندەى سوپا شتیكى پێویستە بۆ درۆژەدان بەشەپو سەكەوتن.

تەنانت بێرۆكەى ئێو لای ئێو كەسانەى نزیک لەخۆى و دەووبەریشى مەستى پێدەكرا كە ناپلین لە ناخیدا بێزارە لە گیانى خۆى، بەلام ئەم ئارەزووى بەمەرگی بەنەیتى دەمێشتەو، بەدرۆژایی ئێو ماوێەى پوس و پروسەكان پاشەكشیان دەكۆرد، بەتۆپ باران و تەقەكردنى زۆرەو بەرەو دواووە دەچوونەو، كەرچى ناپلین بێن باكانە بەناو بلیسەى ناگرى تۆپ و گۆللەكاندا گیانى خۆى توشى مەترسى دەكۆردەو بێن ئێوێ پێویستبكات لەپووى سەریازییەو و ناوبراو لەو شوێنانەدابێت، دواى شەپى بوتۆن و چەند پۆڤك پاوه دوونانى سوپای دوژمن، هەردوولا پێشنیاری نەمسیان قبۆلكرد، لە (4/ی یۆلیۆى سالى (1813) دا پەیماننامەى ناگرەستى پلیس فیتزیان مۆكۆرد، لەكاتى مۆكۆرکردنى راگرتنى شەپ نەهاوێەیمانان و نەناپلینیش پازى نەبوون راگرتنى ناگرەست بێتەهۆى ناشتی كۆردنى یەكجەرەكى.

هەرچەندە هەردووكلا لەسەر بنەمای پێشنیارەكەى میترنیخ پازیبوون نوێتەرانى خۆیان بۆ ناشتی كۆردن بنیتن بۆ پراگ، هاوێەیمانان دەیانزانى دواى سەرکەوتنى ناپلین لە شەپەكانى لوتقن و بوتۆن هیچ جۆرە ئیمتیازێك نادات، بەلام ئیمپراتۆرى پوسیا تەنها لەبەرئێو بە ناگرەست پازى ببوو، چونكە باركلى دوتولى بەرەسمى بەتزارى راگەیانددو پێویستە دواى ئێو هەموو شەپو و شوقانە سوپای پوسیا پێكبخێتەووە كەمێن پشووێ بێتەو بەر، ناپلینیش هەرلەبەر ئێو پازى ببوو ناگرەست

قبولیات، مه تا دست به سوپاکه‌یدا بښته‌وه و پښکېخاته‌وه، نیمپراتوری فەرهنسا به‌پاگزتنی شهر توشی هه‌له‌یه‌کی گه‌وره بڼه، چونکه به‌برژه‌وه‌ندی دوزمنه‌کانی شکایه‌وه.

هه‌روه‌ما بووه‌موی نه‌مه‌ش له‌پژلی کاری ناشتی پټکردنیان بچټه‌ده‌ئ و به‌که‌وتنه‌گه‌ل هاوپه‌یمانان.

جینگای خۆیه‌تی لټره‌دا نازمه به‌وه‌بکه‌ین هاوپه‌یمانان ټیپینی نه‌وه‌له گه‌وره‌یه‌ی ناپلټونیان نه‌کردبوو، هه‌ره‌چند سالتیک دوی نه‌و میژوه سهردارانی پوس وپروس وشانشینی سوید، پروپاگنده‌ی نه‌ویانده‌کرد گویا هه‌رله‌سه‌ره‌تاوه هستیان به‌وه‌له گه‌وره‌ی ناپلټون کردوه که به‌ناگریه‌ست پازیبوه، بالټره‌دا نه‌و به‌لگه‌یه یخه‌ینه‌پوو که نه‌فسه‌رتیک به‌ناوی فلادیمیر نیفانویچ لومشتن نویسیویه‌تی وده‌لټت (له‌ناو سوپای پوسیای له‌ناو هاوپه‌یماناندا نه‌م ناگریه‌سته به‌گه‌وره‌ترین به‌دبه‌ختی هه‌ژمارده‌کن و مه‌خابنی بڼه‌له‌ده‌کټشن) یاداشته‌کانی لومشتن په‌کټکن له‌وه‌لگه‌دروست وپه‌په‌هایانه‌ی که سه‌باره‌ت به‌تاریخچه‌ی شهر ی سالی (1813) نووسراون و یاداشت نووسه پوس و فەرهنسی و پروسی و نه‌مساری و سویدیه‌کان به‌سه‌مه‌و نه‌م هه‌موو درټیه‌یان ده‌ریاره‌ی نه‌مه نویسوه.

به‌مجۆره په‌یماننامه‌ی ناگریه‌ست مۆرکرا، به‌لام ناپلټون ده‌ویست په‌یمانی ناشتی کردن بکات-یان هه‌موو شتیک-یان هیچ، نه‌مه دروشمی ناپلټون بوو له‌و پۆژانه‌دا که شهر ی سالی (1813) ده‌ستپټکردو هه‌ر به‌و دروشمه‌ش درټیه‌ی به‌شپردا، هه‌تا له‌سنت هیلینیشدا نه‌وکاته‌ی که نیمپراتور هه‌موو شتیک له‌ده‌ستدا، ته‌نانه‌ت نازادی خۆشی، هیچ داخی بڼه‌و برپاره‌ی خۆی نه‌کټشا، چونکه به‌بچوونی نه‌و هیچ هه‌له‌یه‌ک پووی نه‌دابوو و په‌گالته‌جاپیه‌وه ده‌یگوت: نه‌گه‌ر بڼه‌خۆی نه‌باو نه‌وه‌که‌ی بوابه²⁶¹ نه‌وا دوی نه‌وتیکشکانه‌ی هه‌رله‌سه‌ر ته‌ختی پاشایه‌تی خۆیدا ده‌مایه‌وه، زۆرجار نه‌م قسه‌یه‌ی ده‌کرد.

دوی نه‌هه‌مه‌تیه‌که‌ی شهر ی مۆسکۆ که زۆریه‌ی گه‌ل فەرهنسای خسته پرسوه، پاریس پټشوازی له‌ناپلټون کرد، وه‌ک جاران هه‌موو نیمپراتوریه‌ته‌که‌ی هه‌ر له‌ده‌ستدامابوو نه‌مجاره‌شیان که ته‌نهما به‌له‌ده‌ستدانی نه‌و ولاتانه‌ی نه‌ک زۆرده‌سته به‌لکو ده‌ستنیاشانی خۆی بوون و به‌شیک نه‌بوون له‌پانتایی نیمپراتوریه‌ته‌که‌ی بگه‌رپایه‌وه پاریس به‌ویه‌پری گهرمیه‌وه پټشوازیان لټده‌کرد.

به‌لام ناپلټون ده‌یزانی دانی نه‌م نیمتیاژانه ده‌بنه‌موی سه‌رکه‌وتنی سیاسی وئابووری بریتانیاو پیشه‌سازی فهرنسا له‌به‌رامبه‌ر پیشه‌سازی بریتانیاو ده‌گستده‌خوات و قه‌یرانی سالی (1811) نه‌خۆشیه‌کی کوشنده‌بوو و بیکاری سه‌ره‌له‌ده‌دات وشق‌پشی سکه برسپیه‌کان به‌رپاده‌بیت که له‌گولله‌ش ناترسن، به‌لام برژوازیه‌تی فهرنسی که نه‌و پابه‌ری به‌نیو به‌وه‌فای شهر ی نابووری بوو دژی بریتانیا نیتر هیچ که‌لکی بڼه‌وان نامټنټ،

نیتر لټره‌ودوا برژوازیه‌تی فهرنسا به‌چ ئومټدیک ئاماده‌بیت مل بڼه‌و زۆرو سته‌مه‌ی نه‌و که چبکات؟ خۆنه‌گه‌ر بریاربیت به‌جۆریکی تریش فهرانپه‌وایی بکات، نه‌وا نه‌خۆی حه‌زی ده‌کردو نه‌ده‌شی توانی، بۆیه له‌بری نه‌وه‌ی بیرله‌ناشتی کردن و

261 - دوی ټشکانش ته‌ختی پاشایه‌تیان ده‌دایه‌وه نه‌و به‌مه‌اله شانشینه، وه‌ک له‌مه‌وه‌ر له‌شانشنه‌کانی پروس و نه‌مساو... زۆری تردا خۆتدمانه‌وه، دوی داکټر کردنی ولابه‌ته‌کانیش ته‌خت و ناراجی پاشایه‌تیان ده‌دمرایه‌وه. لټره‌دا ناپلټون مه‌به‌ستی له‌ویه، نه‌گه‌ر نه‌وه‌ی خۆی واته: به‌مه‌اله‌ی پاشایه‌تی پشواشی مژوویی دټرینی هه‌بوابه، و- کوردی).

که پانه وهی بۆ پاریس بکاته وه، که لکه لهی شهوی له بن کلێشهی سه ریدابوو شه پکی تازه له که ناره کانی ویستول و نیه مندا بکات.

له دانیشتنه کانی ناشتی پراگدا که وهک گالته جاپی لیهاتبوو، داویان له فهره نسا ده کرد ده ست له هامبورگ و ولایه تی نایلیری و... هیتز هه لگرت، که رچی ناپلیون له ولاره له خه یالی داگیرکردنی نیه مندابوو. ناپلیون وهک له مه ویه ر گوتمان پیتی وابوو ئه م کلێشانه تنه ا به لوله ی گولله تۆپه کان چاره سه رده کړیت، ئیمپراتۆری فهره نسییه کان، هه مو نوێنه رو بالویه کانی له ولاتانی تورکیا و ئێران و تورکیا و سوریا بانگهێشتکردنه وه که پێش شه پ نێردرابوون، سیاسه تی نه مسا به جۆرنیکوو نه سه رکه وتوویی ناپلیونی به سه ر هاو په یماناندا پێخۆشبوو و نه پێچه وانه که شی.

کاتێ مترینخ گه یشته درسد که شوێنی هه وانه وهی ناپلیون بوو، له پۆئی (28/ی یونیودا چوو که شکی ئیمپراتۆر که وه گفتوگۆکردن له گه لیدا.

ناپلیون ده ستی کرد به هه ره شکردن و به پاشکاو ی به مترینخی گوت: نه مسا به به هانه ی ناویروانی کردن ده یه ویت شوێنێک له پیزی هاو په ماناندا بۆخۆی بکاته وه، هه ره ها به مترینخی گوت: پووتر بدوێ، ئایا ده ته ویت له گه ل مندا به نه گیت؟ چونکه هه یج کاتێ مرۆڤ ناشتی خوازه بووه ! هه یج کاتێ ده رس له هه له کانیا و وه رناگرن، پوس و پروسه کان به و بازرگانییه ی له گه ل بریتانیادا ده ستیاندا وه تی و به سه رکه و تنی زستانی پابردوو له خۆیان بایی بوون و غیره تی شه ویه یان په یدا کردوه شه پ له گه ل مندابه کن، شه وان تێکه ده شکینم، هه رچه نده پێچه وانه ی ئه م قسه یه ی منیا ن به تر گوتوه .

که واته تۆش ^(٢٦٢) هه مان چاره نووسی شه وانت ده ویت؟ ژۆر باشه، به خزمه ت ئێوه شه ده گم، مانگی ئۆکتۆبه ری داماتوو ده تبینه وه له فینلندا بیرت نه چیت باش.

مترینخ، به و په پی پێزه وه، به لām به ده ره برپینکی چاونه ترسانه گوتی: مه به ستی ولاتی نه مسا نه منیه، به لکو ده یه ویت ناشتی به رپابکات، ئیجا شیوه ی دانووستانه که ی بۆشی کرده وه گوتی: ئه گه ر به پێرتان پازین نایلیری و هامبورگ و برم و لوبک و گراندوشه و وارشف، له پاریزه ری هاو په یمانیه تی رن، چاوپۆشی بکه ن، شه و شه شوێنانه ی تری ژۆر ده سه لاتی ئیمپراتۆریه ته که ت هه رله ده سه خۆندا ده مینیتته وه ناشتی ده کړیت، ناپلیون تۆپه بوو و گوتی: به لām من ده ستی ئێوه م خویندۆته وه و ^(٢٦٣) نیازی شا راوه ی ئێوه ده زانم، ئێوه ی نه مساوی هه موو ئیتالیا تان ده ویت، دۆسته کانی ئێوه شه پروسه کان هه موو پۆلۆنیا یان ده ویت، پروسه کان داوی ساکس ده که ن و بریتانیا په کانیش چاویان له هۆله ندا و به لجیکا وه یه و ئه گه رمن شه مۆ به مانه ی تۆگوت پازیم شه و سبه ی ده بن شه ولاتانه ی گوت به بن خواویشتی خۆم بده م، به لām بۆ ده سنگه یشتنن به م دانووستانه شه و ده بن ملیۆنه ها که س بکه یته سه ریا زو خۆینی چه ندین شه و به پێژیت و شه و دانووستانه شه له نزیک ته پکی مون ^(٢٦٤)، له گه ل مندا مۆریکه ییت).

262 - مه به ستی له ده ولته ی نه مسا یه، نهک خۆی مترینخ (و-گوردی).

263 - مه به ستی ناپلیون شه و په له نیازی دلیان که یشتوم، شه و سه به وهک خویندۆته ی ئیجابی ده ست ده رده بریت، که به مانای شه و شه دیت بلی ده زانم چیتان له بن سه ری

دایه (و-گوردی).

264 - مون: ته پکێکه له نزیک پاریس (و-فارسی).

مترینخ له‌وه لآمدا گوتی کەس وێنای ئەو ناکات و ئەو ناشتی کردنە ی لەسەر ئەم بنەمایە بێت زۆر شەرەفمەندانە یەو جێگای شانازیە.

ئینجا ناپلین ئەم قەسە ی کرد (دانی بچوکتێن ئیمتیاز بە لای منەو نەنگیە) هەروەها درێژە ی بە قەسە کە ی داو گوتی: ئیمپراتۆرە کە ی تۆ چونکە بە کوپە پاشایی لە دایکبوون نازانن و ناتوانن درک بە هەستەکانی من بکەن، ئەگەر ئەمانە تێکشکێن دەگەرێتەو پابەختەکانی خۆیان و تەخت و تاراجەکیان هیچی لێکەم نابێتەو، بە لای من سەربازم پێویستم بە شکۆمەندی و سەرکەوتویی هەیە و ناتوانم بە سوک و پرسیوایی بگەرێتەو ناو میلەتە کە ی خۆم، دەبێت هەمیشە سەرکەوتوو سەر بلند بمانەو (له‌وه لآمدا مترینخ گوتی: ئەگەر وابێت ئەوا هیچ کاتێ شەڕ کوتایی نایەت و بە هۆی ئەمەو هەموو ئەوروپا و فەرەنسا وێران دەبێت، کەواتە پێویستە ناشتی بکری، هەروەها درێژە ی بە قەسە کە ی داو گوتی: بە پێز من لێرەدا سەربازەکانی ئێوە مان بپێن و زۆریەیان میژمندان و کاتی گرتنی سەربازیان نەهاتوو، ئەگەر ئەمانە لە شەڕ پەکاندا بە کوشن بچن ئایا دەتوانیت سەربازێر بگریته‌و کە لەمانەش میژمندانن و جیلێ بچوکتێن؟

مترینخ لە یاداتشە کانییدا دەگەرێتەو دە لێت: کاتێ ئەم قەسە یە مکرد، ناپلین پەنگی تێکچوو و کلاوێ کە ی لەسەری لا ببردو بە زەویداو نە پاندی و گوتی (تۆ سەربازنیت، تۆ وەک من پۆچی سەربازیت نییە، تۆ لە هۆردووی سەربازیدا نە ژیاویت، تۆ پانەهاتووی لەسەر ئەو ی پۆچی کە ساتیتر لە کاتی پێویستیشدا پۆچی خۆشت بەخت بکەیت، بوونی (200) هەزار کەس بە لای منەو چیبە) ناپلین لەم توپە بوونەیدا هەندێ قەسە ی ناپەجێشی کردو، ئینجا درێژە ی زیاتری پێداو گوتی: جگە لەمش ئەو سەربازە فەرەنسییانی کە تۆ لێرەدا لایەنگریان دەکەیت و بە قەت تۆ گەییان لەمن هەیە، راستە من (200) هەزار سەربازم لە روسیا لە دەستدا کە (100) هەزار کەسیان لە باشترین سەربازەکانی فەرەنسا بوون و زۆر مخابەنم بۆ ئەوانە هەیە.. بە لێ بە لای منەو زۆر جێگای داخە، بە لای ئەوانیتر²⁶⁵ ئیتالیایی و ئەلمانی و پۆلۆنی بوون).

له‌وه لآمدا مترینخ گوتی: باشە، بە لایم بە پێزتان باوە پدە کەن کە ئەمە بە لگە نییە بۆ ئەو ی بتوانرێت بۆ کەسیکی ئەلمانی بە نموونە بهێنێتەو؟

دوای ئەو گفتوگۆ کردنە ئەوە ئاشکرا بوو ئەم سەردانە ی مترینخ هیچ ناکامیکی نابێت، ناپلین ئاماژە ی بەو کردنە مسالە زۆری و بەهیزی سوپاکە ی زیادی پێوە دەنێت، چونکە مترینخ تکایکرد ناپلین پێگای بدات مەرجەکانی ناشتی کردنی بۆ پاس بکات. ئیمپراتۆری فەرەنسا هاواری کردو و گوتی: ئێی، تۆ سووری لەسەر ئەو ی قانون فیزی من بکەیت! زۆر باشە بە پێز مترینخ، بریتانیا چەند پارە ی داوێتە ئێوە هەتا شەڕم لەگەڵدا بکەن؟ باشە ئێوە شەڕتان دەوێت خواحافیز هەتا چاویە یەک کەوتنەو مان لە فێننادا) ناپلین بەم قەسە ی کە گوتی بریتانیا چەند پارە ی داوێتە تۆ ویستی بە جۆرێک نوژمنکاری خۆی رابگە ی نێت.

²⁶⁵ - مەبەستی ناپلین ئەو یە ئەو (200) هەزار سەربازە ی لەشەری روسیا دا تێنچا بوون ئەنجا (100) هەزاران فەرەنسی بوون و باقیە کە ی تر غیرە فەرەنسی بوون و جێگای داخ نیی. (و- کوردی).

کاتی مترنخ له لای ناپلیون پوښت وچووه ده ری مارشال برتیه که زور هزی له ناشتی کردن بوو و پېشنیاره که ی مترنخی به باش و شه رهمه ندانه ده زانی، لئی پرسى: سر نه نجامی دانوستانه کان چی بږو؟ له وه لامدا مترنخ گوتی (سویند ده خزم که وره که ی نئره عه قلی خزی له ده سنداوه).

ناپلیون پېشوخت ده یزانی گفتوگو کردنی پراگ هیچ نه انجامیکى نابیت و هه زیشتی نه ده کرد شه ریگریټ و ته نها کاتی پېبه سرده برد، نوینه ره کانی پوسیاو پروس و مترنخیش له چاوه پوانیدا بیزاربوون، نه مانه له (12/ی یولیووه له پراگدا ناماده بوون، که چی هیچ هه والی نماینده ی فوره نسانه بوو، دواى گفتوگو کردنه که ی مترنخ له که ل ناپلیوندا دوو دلی نه مساوییه کان په کلاکرایوه و مترنخ به راشکاوی به نارینی نوینه ری فوره نسای گوت نه گهر دانوستانی پراگ هه تا کوتایى مانگی نوگوست نه به ستریت، نه وا نه مسا ده چپته گه ل میزی هاوپه یمانان.

بارودخى نه اروپا له شتواند ابو له و پوژانه دا هه والی شکست وناکامی سوپای فوره نسا له به ره کانی شه پی نیسپانیادا هاتبوژا، بریتانیاو پارتیزانه کانی نیسپانیا سوپای فوره نسا یان هه تاکتیه کانی پیرینه پاشه کشه پیکردبوو و فلینگتن له فیکتوریادا سرکه وتنى به ده ست هینا بوو، ناپلیون به کنت دونارینی نوینه ری خوی بږ دانوستانی پراگ گوتیوو: چه ند ده توانیت کاری ناشتی کردنه که دواخه هه تا بیپته ریگر له به رده م کونگره که دا، هه روه ها چه ند ده توانیت ریگر به له به رده م به ستنی کونگره که دا، هیچ جوره نیمتیازنک نه ده یت، وه که هه مان په ندی دیپلوماسی که یقنانه کان ده لئین: گیراوه که نازادنه که ی، په پیره وی نه مانه بکه.

نارین و کولنکور و فوشه و ساواری و برتیوه هه موو مارشاله کان داوایان له ناپلیون کرد ناشتی بکات، به لام هه موو هه ولی نه مانه که لکی نه بوو، ساواری وه زیری ناووخ که ناپلیون نازناوی دوک دوروفیگری به شانازییه وه لئنا بوو، غبره تی وه به رخی میناو به نیمپراتوری گوت: میلله له پای نه وشه په یه که له دواى په کانه کول وکوتر بووه ترسی نه وه هه په دژی نیمپراتوره خو شته ویسته که یان پا پهن، له وه لامدا ناپلیون به وه زیری ناوبراوی گوت: بیده نگبه ده ست له کاروبارنک وه رهمه ده که سهرت لئی ده رنا چپت.

له (10/ی نوگوست) دا ناگریه ست کوتایى هات و مترنخ پایگه یاند نه مسا شه په له دژی ناپلیون ده کات، شادی وخوشی له له ندن و هژدووه سهربازییه کانی پروس و پوسیا بالی کیشا، شتر له مه به دواوه میزی هاوپه یمانان له سوپای فوره نسا به میزتر ده هاته به رچاو.

(۱۱)

کوتایى هاتنى شه پی (1813) نزیکبووه، له پوسیاو پروس و نه مسادا خه ریکی گرتنى سهربازی تازه بوون، خواردن و پېداویستی جه نگیان کوده کرده وه و میزه کانی خویان زیاده کرد، بریتانیا که بږ جاریکتیر کیسه ی دراوه کانی کردبووه و دریفی له دانى زیپوپاره نه ده کرد به هاوپه یمانان، وه که چوڼ بږبه میزکردنی فلینگتنیش له نیسپانیادا دریفی نه کردبوو.

کوی گشتی سهربازه کانی هاوپه یمانان که یشتبږ (850) هزار، به لام سوپای فوره نسا کوی گشتی (550) هزار که س بوو. شوارتز نبرگی نه مساوی کرابږ فرمانده ی گشتی هه موو سوپای هاوپه یمانان، ناپلیون هیچ له ناوبراو نه ده ترسا پوسه کان شتر کوتزوف و باگراتیونیان نه مابوون و وه ک سالی (1812) حسابی بږ نه وانیتر نه ده کرد، به پای نیمپراتوری پوسیا نه وانه ی

شهری نسمولنسک و بفرۆدینفیان کردبوو، تارادهیک به دلیری ده زانین، به لām ستادی فرماندهی روسیای به گشتی به هیج له قهله مده دان، تزار هه تا ئه و پۆژهی مردیش هه میسه ئه مه ی دووباره ده کرده وه و داخی ئه وه ی هه بوو که نه ده بوا له مؤسکر پاشه کشه بکرنیت و پیتی وابوو هۆی تیکشکانی سوپای فره نسا، ته نه ا ساردوسۆلی زستان بوو، نه ک تاکتیکه سه ریا زیه کانی روسیاو به هیزی سوپاکه ی، به مجۆره ئیمپراتۆری روسیا سوپای سالی (1813) ی به سوپایه کی به تواناو لیها تو ده زانی و پیتی له سه ریا زی هه موو ولاتانیتری هاوپه یمانان باشتربوو.

به لām سه باره ت به پروسه کان ناپلین وه ک چۆن له روس وه نه مساوییه کان چاوی نه ده ترسا له نه مانیش به هه مان شیوه بوو، به لām ده یزانی به پاسپارده ی برنادوت، که له سالی (1813) به دواوه خۆی به پاشای سوید دانا بوو ویه کتیکبو له دوژمنه کانی ئه و، نه لکسه نده ری روسیاو سه رۆکانی ولاتانیتری هاوپه یمانان داویان له ژنرال مورۆ ئه وه سه رکرده لیۆه شاوه یه کربوه یارمه تیان بدات.

ئه م ژناله هه مان ئه و که سه یه که له سالی (1804) دا به تاوانی ده ستبونی له کو ده تاگه ی جورج کادودال و پیشگرو دا، ده ستبه سه ر کرابوو و دواتر داداگی کراو به فره مانی ناپلین دورخایه وه بۆ ئه مریکاو له وکاته وه له ویدا ده ژیا. مورۆ که دوژمنی سه رسه ختی ناپلین بوو، پیک له وکاته دا گه یشته هۆردوی سه ریا زه کانی روسیا که تازه خه ریکبوو وشه پده ستی پیده کرد، یه که م ئامۆزگاری که مورۆ به تزاری روسیاو هاوپه یمانه کانی گوت، ئه وه بوو گوتی: (هه رگیز هیرش نه که نه سه ر ئه ویه ری شه په ی که ناپلین له که لدا یه، به لکو ته نه ا هیرش بکه نه سه ر ئه و قۆلانه ی که مارشاله کانی فره مانده یی ده که ن) له که ل ئه مه شدا ویزدانی ئه وپیاوه، واته: ژنرال مورۆ ئاسوده نه بوو، هه رچه نده ئه و به هانه ی ئه وه ی هه بوو شه پی دۆی فره نسا ناکات، ته نه ا دوژمنی ناپلین ه.

شازاده رینین سه رکرده یه کی روسیه و به چاوی خۆی ئه وه ی بینیره که (کانی مورۆی چاوی به سه ریا زکی پیری دیلگیراوی فره نسی کوت، له که لیدا که وته قسه، به لām ئه و سه ریا زه هه رکه ئه و فره مانده یی ناسییه وه وانی پۆزگاریک فره مانده ی له شکره ی فره نسا بووه و ئیستا خزمه ت به دوژمنانی نیشتمانه که ی خۆی ده کات، چه ند هه نکاویک له ژنرال مورۆ دورکه وته وه و هاواری کرد (بۆی کۆماری) ئه و سه ریا زه پیره فره نسییه ناویراوی ته نه ا به خائین ده هاته به چاو، بۆیه خه زی نه کرد له که ل مورۆ دا بکه وینه قسه.

ئه لکسه نده ری ئیمپراتۆری روسیا مورۆی خسته ژیر چاودیری خۆیه وه گرنگی به نه خشه که ی ئه و ده داو هیواداریوو ئه م پلانه ی سه ریکرنیت، تزار پیتی وابوو بوونی مورۆ به پله ی یه ک ده بیته هۆی تا که هاوپه که به ری ناپلین له پووی سه رکردا یه تی کردنی شه پو دامه زاندن و تاکتیکه کانی شه پو ده توانیت له به رامبه ر سوپای ناپلین دا بوه ستیت هه، دووه میش بوونی ناویرا و له ناو سوپای هاوپه ماناندا ده بیته هۆی گومان و ده پاوکی له لای سه ریا زه کانی سوپای فره نسا، چونکه مورۆ هه تا ئه و کاته ش که سایه تی خۆی له ده ست نه دا بوو و وه ک سه ریا زکی کارای کۆمارخواز مابقوه و ده یانگوت: له خۆرا مورۆ یان به ده ستبونی له کو ده تا ی کادودالدا تاوانبار کردو دادگایی کراو دووریان خسته وه بۆ تاراوگا، نه لکسه نده ر ژۆر خه زی ده کرد ژنرال مورۆ له جیگای شوارتز نبرگی فره مانده ی گشتی سوپای هاوپه یمانان دا بنرنیت، به لām خودی مورۆ پیشنیاری ئه وه یکرد ئیمپراتۆری روسیا فره مانده ی

گشتی سوپای هاوپه یمانان بگریته ده سنت و بوخوشی بییت به سه رۆکی ستادی گشتی، به کورتی لیپرسراویه تی گشتی هه موو سوپای هاوپه یمانان به وشپوهیه وه ریگریت، به لام چاره نووس به جۆریکی تری هیتا.

یه کهم شه پی که وره شه پی درسد بوو له (27/ی تۆگۆستی سالی 1813) دا، له وشه په دا ناپلیقن به یه کت له که وره ترین شاکاره کانی شه پی که یشت، سوپای هاوپه یمانان له وشه په دا نزیکه ی (25) هه زار کوژاو و برینداریان هه بوون، به لام زیانه گیانییه کانی سوپای فره نسا (10) هه زار سه ریازبوو.

سوپای هاوپه یمانان که وته پاشه کشه، له دوولاره (1200) تۆپ بهرده وام شراقه ی تۆپ هاویشتیان ده مات له که رمه ی شه پر دا کانی به شی چه پی به ره ی شه پی دوژمن شکسته یینا و ناپلیقن له ناوه راستی تۆپخانه که یدا پاوه ستابوو و سه ره پهرشتیاری تۆپه کانی ده کرد، له پی چاوی به ته پۆلکه ی پونیکسا که وت که کۆمه لێ له سه ریازانی دوژمن له ویدان، خیرا فره مان ی به تۆپچییه کانکرد لوله ی تۆپه کانیان بۆلای نه و ته پۆلکه یه وه رسوپین و تۆپیارانی بکه ن، له ناو نه و ده سته سواره دا نه لکسه نده ری ئیمپراتۆری روسیا و ژنرال مووی له که ل دابوون که بۆ یه کهم جاریبوو شه رک ی فره مانده یی گشتی سوپای هاوپه یمانانیان جیبه جیبه کرد، په کیک له و تۆپانه ی پتلی یه کهم که به فره مان ی ناپلیقن هاویژدان هه ردوک قاچی ژنرال مووی په راندبوو، ناوبراو چه ند پۆیک دواتر مرد.

له هه زاردوی سه ریازی فره نسی و هاوپه یمانه کاند نه و نه فسانه یه ده ماده می ده کرد گویا ناپلیقن به دوو ریبین خانیی له نیوان دوژمندا ناسیوه ته وه و به گۆله تۆپیک که بوخۆی ته قاندرویه تی کوشتویه تی.

هه رچۆنیکبیت تیکشکانی هیزی هاوپه یمانان له شه پی درسدا زه برنگی کوشنده بوو و کوژانی ژنرال موویش که باشترین سه رکرده ی سوپای هاوپه یمانان بوو، زه برنگی که وره ی له و وه پۆچه تی نه وان وه شاندا، سوپای هاوپه یمانان له درسدا تیکشکان به ریگای هه مه جۆر به ره و به رزاییه کانی متالیک پاشه کشه یانکرد، پۆزانی دواتریش مارشاله فره سییه کان، مارمون و ئیکتوو موو سن سیرو ژنرال فاندام، دوی سوپای هه لاتووی هاوپه یمانان که وتبوون و چه ند هه زار سه ریازیکی روسی و پروسی و نه مساویان به دیل گرتبوون، به لام ژنرال فاندام که سه رمه سستی سه رکه وتن بوو له پی شپره وانی سوپای فره نسا دوورکه وتبووه، سوپای هاوپه یمانان له پۆزانی (29 و 30/ی تۆگۆست) دا له کولمدا مێرشیان کردبوو سه ره لکه که که ی نه و وتیکیان شکاندبوو و بوخۆیی و چه ند سه ریازیتری به دیلگیرابوون.

ئه م سه رکه وتنه لاوه کییه که من و ره ی وه بهر سوپای هاوپه یمانان هیتا یه وه، خه رپاگری وناشتی نه کردن هه تا له حاله تی تیکشکانیشدا، یه کیک بوو له و نامۆزگاریانه ی که ژنرال موو پێش مردنی به رابه رانی ولاتانی هاوپه یمانی گوتبوو، هاوپه یمانان ده یانزانی کارامه یی و لیوه شاهویه یی سه ریازی ناپلیقن وه ک خۆشی مایته وه نه و سه ریازه کانی ئیستای که میردمندا لی (18 و 19) سالن، ناتوانن جیگای نه و یه که سه ریازییه به توانایانه بگرته وه که له که ل بۆناپارتدا له میسرو سووریدا جه نگاون و نه ورپایان خستۆنه ژیر پکیفی خویان، هه تا ئه م سه ریازانه ی ئیستای ئیمپراتۆری فره نسا ناتوانن تۆزی نه و سه ریازه فره نسیانه ش بکشینن که له شه پی مۆسکۆدا مه یدانه کانی شه پیان پرکردبوو له ته رمی خویان، ناپلیقن بوخۆشی ئه م راستیه ی ده زانی و هه سستی به وه شکردبوو گرفتیککی تری له پێشه وه یه، نه ویش نه و هه بوو به پیی نه و په یه وه ی که خۆی کاری له سه رده کرد ده بوا جه نگاوه ره له کات وشوینی پیویستدا له دوژمنه که ی به هه زرترییت، به لام ئیستا هه موو شتیک وابسته به

شهری ساکسوه بوو ویل خوشی له په وشه ده چوده ریځ، داو که په کیکیو له هر ریځ فرمانده سهریازیه کانی شو له م کاته دا له کوڅی سو؟ له هامبورگ سهرقالی گولل بارانکردنی بازگانانی سهریپچی که ریو له بریاره کانی که مارقدانی نابوری سهربرتانی، شو په که سهریازیه گوره ی سوارو پیادانه و شو توپخانه مزنه ی بق سهرکه و تنی نابنده ی شو پتویستبون کوان؟ له دانتزیک و نه لمانیای سهر و خواووی نیثالیو نیسپانیادا بوون، نه گهر شو هیزانه ی بانگه‌تشتکردبایه بقنه و شهره شو شو شوتنه ی نه مانه ی لیبوون و به زور فرمانپه واییان ده کرد له دست ده چوون و پانتایی نیمپراتورییه مزنه که ی که مده بقوه، خو نه گهر بانگه‌تشتیشی نه کردبان بق شو وشه په ی پیشی که هاو په یمانان له بهرامه ریدا بوون، دیسان توشی هه مان چاره نووس ده بقوه، شو هاو په یمانانه ی که دوا ی کوژوانی مورق سهرداری سهریازی شایسته و لیوه شاوریان نه مابوو، به لام دوو نه وده ی سوپای ناپلین پړده یان زیاتریو و په رداختر بوون.

هه ندیک گرفت ی بڼ پځا چاره پیرو موشی ناپلینیان داگیر کردیو و خستبوو یه ژیر فشار، پځای بهرلین به ناهه موار ده ماته به چار، برنادوت به سوپای سویده وه و بولوبه ش به به شیک له سوپای پروسه وه که زورینه یان سهریازی شو شوتنه بوون که له ژیر پکتنی نیمپراتورییه یه فرساده بوون وه ک سکس و باویو ... هیر، سوپای فرنسیایان له ویدا پاشه کشه پیکردیو. هره ها شو سهریازانه ی له ولاتانه ی ژیرده سستی نیمپراتورییه یه فرنسا له گال سوپای فرساده بوون جیگای پشتیبه ستن نه بوون و پځ به پځ سده سده و ... له پړه کانی سوپای مزن هه لده هاتن و ناماده نه بوون خرمه تی نه خشه نامه علومه کانی ناپلین بکه و شه په له گال هاو نیشتمانییه نه لمانی نه ژاده کانی خویاندا بکه.

له (23/ی ټوکوست) دا له ناوچه ی گروس بیرن، هیزی هاو په یمانان هیرشیان کردیو سهر له شکر ی مارشال ټاودینو، مارشال ماکدونالدیش له کاتسباخ دا شکستی خواردیو، له (14/ی سپټمبر) دا مورا هیرش کردیو سهر بلوغرو ټیکیشکاند، به لام نه پتوانی له شکره که ی له ناوهریت، له (6/ی سپټمبر) دا مارشال نی له دنه ویتزدا تیشکا، نیتر لیوه ورو ناپلین هیج بهوایه کی نه وتری به سهریازه نه لمانییه کان نه مابوو و په سهریازی پشتیبه ستوی خوی هه ژمارنه ده کردن، چونکه مارشال نی نه تنها له بهر نه وه تیشکابو سهریازه به نه ژاد نه لمانییه کان له بهر ی شو شه په هه لاتیبوون، هره ها ناپلین له ژنرال کانی خوشی نارازیوو وله باره وه له بروی (8/ی سپټمبر) سالی (1813) دا نامه یه بق وه زیری بهرگری خوی ده نووسیت و تییدا ده لیت (...). به لام مارشال و نه فسرده کان له شه پر کردن ماندوو بوون، نیتر شو گپوتینه یان نه ماوه که پیشتر پیاوی مزنیان دروسته کرد) هره ها فرمانی به ناوبراو کردیو گرنگی به قه لاتی سهریازی روانی بدات و په هیزو توکمه ی بکات و پړه ی که سه کان و خواردنی تییدا دابنیت.

مانگی سپټمبر به یج هیج شهرو پوداوک به سهرچوو، به لام ناپلین وه که هاو په یمانان حوزیده کرد پیش هاتنی زستان شه پیکي به کلاکه روه بکات وهیزه که ی خوی تاقی بکاته وه، پاپه رینی بزوتنه وه ی پزگاریخوانی میلی هه موو نه لمانیای گرتبوه، ده سته ی قیداییانی توگنبوندو پیکخواوه نیشتمانپه رسته کان ورده ورده دروسته بوون وده هاتنه پوو، برژوا لاهه کان و خوندکارانی پروسه و ساکسون و خوندکارانی ولاتانی گال هاو په یمانیه تی رن و وستقالی، به ناشکرا پایانده که یاند حوزده کن له دست زروو سته می بیگانه پزگاریانیت وکوشش بقنه مه ده کن وده ست له و خه یاته هه لناکن.

نابلیون به چالاخانه خوی بی شهری پایز ناماده ده کرد، به لأم پیشوه خت ده یزانی له م شهری پیشیه وه سرکه وتوشیت شه پکرتابی نایت، چونکه ئو سوربوو له سر ئه وهی هیچ جۆره ئیمتیارێک به هاوپه یمانان نه دات، ههروه ها له وهش گیشته دوژمن به کۆکردنه وهی سوپایه کی به هێژو که لوپه لی سهریازی و ئازوقه یه کی ژێر، نیازی وازه یانی له شه پکردن نییه و تیکشکان قبولناکات، بۆیه نابلیون ناچاربوو داوی (28) هه زار که نجیتر بکات بۆ خزمه تی سهریازی له وشو پتانه ی که له ژێر ده سه لاتاریه تی ئیمپراتۆریه ته که یدابوو، ئو بانگهێشتکراوه بۆ خزمه تی سهریازی مندالبوون و موویان لینه هاتبوون.

پیشبینیه که ی مترنخ وه راستکه را (ده روزه ی سهریازخانه کان که ئو سهریازه میردمندالان سهردانیان ده کردن بۆ ناو نووسین پاش چه ند پۆێک داخران، چونکه پۆیه که ی نابلیون داوی کردبوو ته وایبوو، له سه ره تای پۆزانی مانگی ئۆکتۆبه ردا، سوپای هاوپه یمانان ده ستیانکرد به مافرو و ده شه پو پیکدادان له هه ندیک شوپندا و هێرشیان ده هیتا له هه ندیک جیگا شدا پاشه کشیان ده کردو هه لده هاتن، له و پۆزانه دا که بۆ نابلیون عاقیبه ت خراپبوو، چالاکیه کانی ئو که سه رافه تی سوپای ده کردو هه ر پۆیه ی نه خشه یه کی بۆ داده پشتن، به راستی تاقته پپوکیژ بوو، له و ماوه یه دا پوسه کان ولاتی شانشینی و ستفالیا ن داگیرکردو ژومی پاشای ئویش هه لاتبوو، مه مله که تی باوێر په یمانیه تی شکاندو په یوه ندی به هاوپه یمانانه وه کرد.

ده برا نابلیون هه رچی زووتره ئاگری یه ک شه پی گه و ده بکاته وه و سه رکه و تن به ده سه ته پتیت، هۆی ئه م راستیه شه یه له خۆی ده پرسی، ئایا بۆچی ئو ولاتانه ی که ده ستینشاندی خۆی پیشه وه ی سه رنه دجامی شه پ به دیارکه ویت خیا نه تی پێده که ن؟ به لأم له گه ل ئه وه شدا نابلیون په ی به مانای ئه وه نه ده برد، له (16/ ی ئۆکتۆبه ری سالی (1813) دا له ده شتایی لایپزیگدا گه و ده ترین شه پی نابلیون، که له و پۆزگاره دا له ئه لمان ناویاننا بوو شه پی میله تان، ده ستی پیکرد. له ماوه ی پۆزانی (16 و 18 و 19) نابلیون پوو به پووی سوپا کانی پوس و پروس و نه مساو سوید بۆ وه له لایپزدا جه نگا.

له ناو سوپای مه زندا سهریازی پۆلونی و ساکسونی و هۆله ندی و ئیتالیا یی و به لجیکی و ئه لمانی و ولاتانی هاوپه یمانیه تی رن، هه بوون. له سه رتای شه ردا، نابلیون (155) هه زار سهریازو هاوپه یمانانیش (220) هه زار سهریازیان ئاردنه به ره کانی شه پ بۆ لیکدان، مه تا نیوه شه ویش هه ردوولا به خۆپاگری ما بوونه وه تانه و کاته ش سه رکه و توو دیار نه بوو، له پۆی یه که مدا سوپای مه زن (30) هه زار سهریازی به کوشته چوو، به لأم ژماره ی سهریازه کوژراوه کانی هاوپه یمانان زیاتر له (40) هه زار که س بوو، هه مو چاوه پوانی ئه وه یانده کرد سه بی چی پووده دات، به درێژایی ئه وشه وه هیزی پشتگیری بۆ سوپای فه رنسا و سوپای هاوپه یمانان ده ناردرا، به جۆری پۆی دوو م کۆی گشتی ئه و سوپایه ی بۆ یاری ده دانی نابلیون هاتبوون (15) هه زار سهریازبوون، به لأم سوپای هاوپه یمانان (110) هه زار سهریاز به سه رکردایه تی برنادوت و بنگسن په یوه ندیان پێوه کردبوون، له سپیده ی به یانیدا نابلیون به هاوه لی مورا سهردانی مه یدانێ شه پی کردو ناویراو کوتی: هه ر له دوی شه پی به قوودینفوه شه پی وا خویناوی نه کراوه، له به یانی پۆی (17/ ی ئۆکتۆبه ر) دا، نابلیون بۆ چه ند خوله کێک که و ته بیرو خه یال و سه رنه نجام بریاریدا بمینێته وه و خۆپاگری بکات، فه رمانیدا مروت که ژنرالێکی نه مساوی بوو و پۆی پیشتر به دیل گیرابوو بۆی بانگ بکه ن، مروت کوتی: ده زانی به ریز ئیستا نه مسا چه زبه ناشتیکردن ده کات و نه گه ر نابلیون بۆ خێرو ناشتی دنیا و فه رنسا، به ناشتیکردن پازیبیت، ئه و په یمانی ناشتیکردن نه گه ری هه یه.

به درژایی پۆزی (17) ههردوو لایهنی شهركه ر خهركی كۆكردنهوه و تیماركردنی بریندارهكان وته داروكانی سهربازی بوون.

ناپلین دواى دوودلیهکی تقد بریاریدا به پێگای زالدا پاشه كشه بکات، به لām پێشنهوهی بواری ههیتت شه مائقرانه بکات، له بهر به یانی پۆزی (18) دا شه پرده سستی پیکرد، هاوسهنگی شه په که به لای هاوپه یماناندا ده شکایهوه، راسته دوو پۆز پێش (40) ههزار سهربازیان لیکوژابوو، به لām له شکریکی به هیززی (110) ههزار سهربازیان به هاناوه هاتبوو، به جۆری کاتی شه پرده ستپیکرا پێژهی سهربازیانی هاوپه یمانان دووپه رامبه ر سوپای فهره نسابوو، شه پری پۆزی هه ژده هه م له پۆزی شازده هه م خویناویتر بوو، له گه رمه ی شه پرده هه موو سه ربازه کانی په په گه ز ساکسونی که به ده ر له ئیبراده ی خۆیان له گه ل سوپای فهره نسادابوون، هه لگه رانه وه و په یوه ندیان به دوژمنه وه کردو لوله ی تۆپه کانیان که هه تا چه ند ساتنیکیش پێش روو له سوپای هاوپه یمانان بوو، وه ره چه رخانه وه و تۆپبارانی سوپای فهره نسایان کردو شان به شان له گه ل سوپای هاوپه یماناندا دژی ناپلین که و تنه شه پ، له گه ل هاتنه پێشی ته م پووداوه ش ناپلین هه ر به و ده ی به رزو دلێرانه درژده ی به شه په که دا. کاتی به ره به ری خۆرئاوا شه په که پاگیرا هه ردوولا له پووبه پووی په کتریدا به خۆپاگری مابوونه وه و شه په که په کلاسی نه بیپوه، به لām له شه پی (18) له سه ر (19) ی تۆکتۆبه ردا ته مه مه علومبوو دواى شه وه ی زیانیکی تقد به سوپای فهره نسا که په شتبوو ساکسونیه کان خیانه تیان کردوه، ئیتر ناپلین نه ده یتروانی خۆپاگری له به رامبه ر سوپای دوژمندا بکات، نه به یاری پاشه کشه ش بدات.

پاشه کشه کردنه که له شه ودا ده سستی پیکردو به درژایی (19) ی تۆکتۆبه ر به رده وام بوو وله واده یه دا ناپلین لایه نگی جیه پێشت و به ره و خۆرئاوا چۆوه، شه پ له هه موو کاتی خویناویتر بوو، چونکه له ناو کۆلانی شارو شارو چکه و گوندو ئاوه دانیه کاندا لاشه ی سه ربازه کانی فهره نسا که له پاشه کشه دابوون وه ک لیژنه دار له ملاولادا که وتبوون، ناپلین فهرمانیدا بوو پرده کان دواى خۆیان وێرانیکه ن و بیانسووتین، به لām ته ندازیاران زوتر شه ویردانه یان سوتاندبوون و ئیستا (27) ههزار سه رباز مابوون بێن و بپه پنه وه که پرده کانیان گرێپه ردان، فهرمانده ی له شکری پۆلۆنی مارشال پونیاتوفسکی به برینداری به سواری ته سه په که ی هاتبۆ سه ر پووباری ته لسترو خنکابوو، به لām له گه ل ته مانه شدا به دوا ده تنی سوپای هاوپه یمانان پاگیرا. ناپلین به خۆی و سوپا که یه وه به ره و پووباری رن پاشه کشه یکرد، کۆی گشتی زیانه کانی سوپای فهره نسا له پۆزانی (16) و 18 و 19 ی تۆکتۆبه ردا به لانی که مه وه (45) ههزار سه ربازیوو، سوپای هاوپه یمانانیش نزیکه ی (60) ههزار سه ربازیان له ده ستدا بوو، چه ند پۆزی که دواى شه پی لایه نگی ناله و هاواری سه ربازه برینداره کان و بۆگه نی لاشه کوژاوه کان ده هات و ته وناوه ی ته نیپوه، که س نه بوو مه یدانى شه پ له و ته رمانه پاکبکاته وه، پزیشک ته بوو فریای نرکه و ناله ی برینداره کان بکه ویت.

(۱)

ناپلیون له لایپزیگوه ههتا سنووری فهره نسا، واته: ئه و میله ی زن که فهرتسای له ئیمپراتوریه تی ناپلیون جیاده کرده وه پاشه کشه ی کرد، زۆر له وینه کیشان و هونه رمه ندان ئیلهامیان له پوداوه کانی سالی (1814) و ئه م ساته وه خته شومانه ی ناپلیون وه رگرتوه، فلچه ئه فسوناوییه که ی دهستی مسوونی²⁶⁷ تابلۆکه ی ئه و که بێ ناپلیونی کیشاوه له حاله تیکدا نیشاندادهات سواری ئه سپه که ی بووه به هیواشی به ناو سه ریاژه کۆنه کانی خۆیدا ده پوات و به چاره پرخه مه کانیه وه له سه یری شتی که ده کات که سه ریاژه کانی به چاو ناییینن.

له کۆتایی مانگی ئۆکتۆبه رو سه ره تای مانگی ئۆقه مبه ری سالی (1813) دا له ماوه ی کۆتایی شه پی ساکس و سه ره تای شه پی فهره نسا²⁶⁸ نه ک ئیمپراتوریه ته که ی ژێرده ستی ناپلیون، کینه ی شه پیکی جگه رسقزانه له ناو ده روونی ناپلیوندا قوڵی ده دان، ئه و شه پی که به سه ریاژه کۆنه کانی ده وریه ری خۆی نه گوت: به لام له چاره مات و پیر غه زه به کانیه وه به دیارده که وت، ده بوا ناپلیون بۆ یه که مین جار هه ستی به وه کردبا ئیتر کۆشکی ئیمپراتوریه مه زنه که ی له حاله تی رماندایه، ئه و که تیره ی که به زۆر به ولاتانی ژێرده سه لاتی خۆیه وه خستبوو و به زه پیری ئاگرو ئاسن ملی به و میله تانه که چ کردبوو وابهسته به ئیمپراتوریه ته که ی بن، ورده ورده به ری ده داو ده که وته خوار، ئیستا مورا، مارشاله خۆشه ویسته که ی، که فه رمانده ی سه ریاژه سواره کان بوو و قاره مانگی هه موو شه پیه کانی بوو و ناپلیون به پاشای ناپلی دانابوو، به جیتی دێلێت و ده زانیته ئه م پۆیشته نی له بهر ئه وه به خیانه تی له که لدا بکات، ده یزانی ئه و به نه یینی له که ل هاویه ماناندا پێککه وتوه هه تا پارێزگاری له نه خت و تاراجی خۆی بکات، براکه ی ناپلیونیش جۆزیف، بریتانی و شۆپشییه کانی ئیسپانیا له شیوه دورگی ئایریریان ده رپه راندوه. براکه ی که شی ژدوم که پاشای و ستفالی بوو له کاسل هه لاتیبوو، مارشال داووش له هامبورگدا له لایه ن پوس و پروسه کانه وه که مارق درابوو، ده سه لاتی فهره نسا به سه ره له ندادا که م بیژوه، بریتانیا و پوسیا و پروس و نه مسا هه ر به سنووری ولاتی فهره نساوه نه ده وه ستانه وه، ئه و ئیمپراتوریه مه زنه ی که شاکاری ناپلیون بوو له کۆتایی ته مه نی نزیکه ده بۆوه، واته له هه موو لایه کییه وه له پووخاندابوو.

ناپلیون هه تا ئه و کاته ش (100) هه زار سه ریازی هه ببون که ته نها (40) هه زاریان ده یاننتوانی شه پیکه ن، ئه وانیتر ده بوا مه شقیان پێکراو و بۆشه پ سازکراو، هه تا ئه و کاته ش سه ریازی له سه ریاژه کانی هامبورگ و داننزیگ و چه ند ناوچه یه کی تری ئه م لاوی ئه روپیادا مابوون و له بهرامبه ریدا به وه فاداری مابوونه وه، کۆی گشتی سه ریاژه کانی نزیکه (150-180) هه زار سه ریازی به ده سه ته وه مابوو، ئه و سه ریاژه مێردمندالانه ی که له سالی (1813) دا به سه ریاژگیرابوون به په له له سه ریاژه کاندا مه شقیانپێده کرا.

²⁶⁷ - سوزیه (1815-1891) نیکارگیتیکه فهره نسیه، زۆریه تابلۆکانی له سه ر شهن، توانویه تی وێنای حاکمی رۆژی ناپلیون له و ساته وه ختانه دا به رجه ته بکات. (و- فارسی).

²⁶⁸ - مه به ست له شعری سه رنووره کانی ولاتی فهره نسا به (و- کوردی).

ناپلیون چه‌کی دانه‌ده‌ناو هه‌رییری لای شه‌پکردنیت ریوو وکاتنی به‌میه‌ره‌بانیه‌وه له‌گه‌ل مارشاله‌کانیدا ده‌دوا بۆنه‌وه‌بوو
فرمانی تازه‌یان بۆده‌ریکات، له‌وکاتانه‌دابوو که‌بریاریدا پاپ بگێردیته‌وه وۆم وفردینانی پاشای ئیسپانیاش که‌پێنج سالیوو
به‌ده‌ستبه‌سه‌ری مابۆوه پێگای پێدا بگه‌رتیه‌وه ولاته‌که‌ی.

له‌ناوچوونی (125) هه‌زار سه‌ریاز له‌شه‌پی لاییزیک له‌نتیوان هه‌ردوو لایه‌نی شه‌پداو پاشه‌کشه‌کردنی سوپای فه‌ره‌نسا دوا
ئهم کوشتاره، ده‌بوا ناپلیون ئیتر له‌وه‌بگات به‌شه‌پێکی گه‌وره‌و سه‌رکه‌وتن تێیدا ناتوانیته‌وه هه‌موو ئه‌و گرفتانه‌ی سه‌ریان
لێداوه چاره‌سه‌ریکات، ئیتر ناتوانیته‌وه به‌سه‌ر مترینخدا بشیڕیته‌یت و پێ به‌زه‌ویدايدات ولتی بپرسیته‌وه چهند پاره‌ت له‌بریتانیا
وه‌رگرتوه‌و ولاتی نه‌مسا هه‌راسان بکات ودانوستانه‌کانی ناشتی کردن به‌نه‌زۆکی بپێلێته‌وه.

به‌لام دوا‌ی شه‌پی لاییزیک که‌له‌سنووری ولاتی فه‌ره‌نسا نزیک ده‌بۆوه یه‌که سه‌ریازییه‌ بین ژماره‌کانی نوژمن ده‌م له‌سه‌ریشته‌وه
به‌دواوه‌ی بوون، ده‌بوا چاری به‌په‌روه‌شه‌ سیاسه‌کانی خۆیدا بخشاندبايه‌وه، ئیستا هه‌په‌شه‌ی هێرشکردنی نوژمن بۆسه‌ر
فه‌ره‌نسا که‌وتۆته‌ ئاراو مه‌سه‌له‌ی به‌رگریکردن له‌خاکی نیشتمان له‌پێشداوو،

ئیمپراتۆر پێشینه‌وه‌ی بگاته‌ رن ناچاربوو له‌(30/ی تۆکتۆیه‌) له‌هانویدا پێگایه‌ک به‌ناو سوپای هاویه‌یماناندا بۆخۆی بکاته‌وه
کاتێ له‌(2/ی تۆقه‌مبه‌ری سالی (1813) دا که‌یشته‌ مایانس، ته‌نها (40) هه‌زار سه‌ریازی ئاماده‌ بۆ شه‌پکردنی
له‌ده‌ستدامابوون، ئه‌وانیتر هه‌موویان بریندارو نه‌خۆشبوون و سه‌ریازی جه‌نگی نه‌بوون، به‌لام ناویان له‌لیستی سه‌ربازیدا
هه‌رمابوو وئامانه‌ هه‌موویان پۆانه‌ شاری ناویراوه‌وه.

له‌نیوه‌ی مانگی تۆقه‌مبه‌ردا ناپلیون له‌پاریسدابوو شه‌پی سالی (1813) کۆتایی هاتبوو و شه‌پی سالی (1814) ده‌ستی
پێکړدبوو.

ده‌بوو فه‌رنسا پهی به‌و پاستیه‌یه‌ بردبا که‌له‌سالی (1812) ده‌دا له‌شه‌پی مۆسکۆ نزیکه‌ی نیو ملیۆن سه‌ریازی تێداچوو بوو
وله‌سالی (1813) شدا سه‌ده‌ هه‌زار سه‌ریازی کوژرابوون.

به‌لام شه‌پ هه‌ر به‌رده‌وامبوو ده‌نگی تۆپه‌کان له‌سه‌ر سنووری فه‌ره‌نساوه‌ ده‌بیسترا، فه‌ره‌نسا توشی ته‌نگه‌زی نابوو
هاوشیوه‌ی نیوه‌ی یه‌که‌می سالی (1811) بپۆوه، به‌لام ئه‌مجاره‌یان به‌یارمه‌تیدانی مالی ده‌وله‌ت بۆ که‌مکردنه‌وه‌ی بێکاری
چاره‌سه‌ر نه‌ده‌کرا، به‌هیچ کلۆجیک ئه‌گه‌ری پزگاریبون له‌وته‌نگه‌زه‌ نابوو یه‌یه‌ نه‌بوو.

له‌سالی (1813) ئه‌وکاته‌ی ناپلیون له‌ئلمانیا دا سه‌رگه‌رمی شه‌پبوو، پۆلیسی فه‌رنسا که‌مکه‌م هه‌ستیای به‌سه‌ره‌لدانی
دیارده‌یه‌که‌ ده‌کرد که‌له‌سالی (1811) شدا هه‌بوو و به‌نه‌یتی له‌پاڤۆرته‌کانیا دا بۆ لێپرسراوانی بالاتر له‌خۆیان ده‌یاننوسی
که‌به‌م جۆره‌ی خواره‌وه‌بوو:

کریکاره‌کان له‌گه‌ل یه‌کتیدا فسه‌که‌فسک و مقومقیانه، به‌ناشکرا نا‌په‌زایی خۆیان ده‌رده‌به‌ن و قسه‌ی نا‌به‌جێ و زیاده‌په‌وی
ده‌که‌ن.

که‌په‌که‌ کریکار نشینه‌کانی پاریس که‌پۆڤگاریکی تۆریوو له‌ژیر سته‌م و زه‌بوو زه‌نگی حکومه‌تا ده‌ژیان، هه‌ژده‌ سالیوو هه‌ر
له‌سالی (1795) وه‌ هیچ پا‌په‌ین و خۆپیشاندانیکیان نه‌کردبوو، ئیستا ورده‌ورده‌ به‌هۆی قشاری تۆری بیکاری وه‌ژاری

هاواری ناپه زاييان د درده بېن، هژي نه ته نه و نه بوو جاسوسه كان له سرده مي فوشه دا گه يشتيونه نو په پي تونو تيژي و به ميژي و دواتريش له سرده مي سواړي دوك دوشدا هه مان په پيره وكړدني پيشو به پړيوه دمچو.

نه و نه بوو پزليسي نه پني له هه موو شو تيكتدا وهك مارومول بلاويوونه وه و مه فزه كاني ناسايش شه و وړژ ده گه پان و ده چونه گه په كه كړي كاره كاني سنت نه نتوان و سن مارسو و كوي تاميل و شه قامي موفتار، هه روه ها به هژي نه و نه بوو چيني كړي كاري مهينه تبار پي و كينه ي له به رامبه ر حكومه تدا هه بوييت، چونكه ناپليون داهيتري ده فته رچه ي كړي كاران بوو كه كړي كاراني به شيو ه يكي په ها ده خسته ژير فرمان و ده سلا تي خاوه ن كاره كان، نه وسالانه باجي خويني ده ويست و سه رته تا هم باجي له نيوان پياواني كامل و وريادا و ده رده كړد، به لام نيستا ميتردمندالي (18) ساله ده بات هه تا كوشتارگاي سه د هه زار كه سي له شويني دوره ده ستدا به رپا بگات، ناپليون كړي كاراني له هه موو نامي رنكي به رگري كړد له مافه كانيان له به رامبه ر خاوه ن كاره كاندا بيه ش كړد بوو.

به لام نيستا كه مه ترسي دوژمني دهره كي وهك سه رته اي شوش هه په شه له سنوره كاني فره نسا ده كات و داگير كه ران به ته مان دووباره ده سلا تداريه تي شان شيني بورينه كان به يتنه وه سه رته خت و تاراجي فره نسا، گري و ترس بالي به سه ر كړي كاراندا كي شا، تارمايي خوينايو سه ركو تگري خوپه رست، كه له زياد كړدني ده سلا ته كه ي تي رنه ده بوو له پي سرايه وه و به تي پوانيني نه وانه، نو په وه ولاخه ده سلا ت په رست وخا ثيناني ناواري به ره و فره نسا له گه ل دوژمندا كه وتونه ته رنكاو له گاليسه كاني بيانيدا تي كخزاو ن و بيرله دامه زرانده وه ي سي ستمي كوني فرمان په وايي ده كه نه وه و ده يانه وي ت هه موو پاشماوه ي شورش پيشه كي شېك ن، چي بكن؟ له پشتي به ري شه پي ناپليون وه دژي نه و رپه پي و به وكاره شيان مه سه له ي ملكه چكردني فره نسا و هاتنه وه سه ر كاري بورينه كان ناسانېك ن و دوژمن زالبيت؟

چيني كړي كار له كوتايي سالي (1813) و سه رته اي سالي (1814) دا رانه په پي ن دژي ناپليون، هه رچه نده به درژايي فره مان په وايي ته ناپليون به قهت نه و ماوه يي سه ره وه فشارو زوريان له سه ر نه بوو. به لام شتوازي بير كړدنه وه ي چيني برژوازي پك به پيچه وانه ي نه مه بوو، زوريه ي خاوه ن كارخانه كان ده يانو يست به رگري له ناپليون بكن، چونكه نه مانه له هه موو كه س باشت ده يانزاني بریتانيا چي ده وي ت و چ ده كات، نه گه ر ناپليون تي بشكيت نه و ا په به رن له گه ل كالاكاني بریتانيا چ له ناوخلو دهره وه دا چه هند ديژوار ده بيت، بازركان و خاوه ن بانكه كان و .. هيت، ده مي كبوو له حكومه تي سه ركو تگري ناپليون بيزار بيوون، ژماره ي بازاري كاني ناوخلو و ده ره وه پړژ به پړژ له كه مي دابوون، پاره هه بوو، به لام له بازاري كاندا زور كه س تي بيي نه وه يان كړد بوو، گرفت وناپووني ناسر كان زور له برژوازيه كاني خستېل دوردلي و ده سته وه ستاني، هه تا نه وكاته ش ناپليون ده يتواني له گونده كاندا په ناگاي يارمه تيداني ده ست بكه وي ت، نه و به گرتني سه ربازي تازو و ده رگرتني باج و يارمه تي له گونده كان هاو لاتياني به خاكي سوماك گه ياندي بوو، گوند نشينه كان له ناپليون زياتر له هيتري بيگانان ده ترسان، به لاي زوريه ي گوند نشينه كان وه، بورينه كان، واته: هاتنه وه سه ر كاري سي ستمي شان شيني فيوديالي و ده سته سه ردا گرتني زه وي و زاره كان له لاي ن فيودياليه كان و هاتنه وه ي ناغايه تي و خزمه ت كاري، دانه وه ي ملكه كاني كلتساو مالي نه و كه سانه ي له سه رده مي شو پشدا به هژي لايه نكري شان شيني ناواريه بيوون، ترسان له م ده سته و تانه ي به و زه حمه ته زوره به چنگه و تيوون، نه مه گوند نشينه كاني ناچار ده كړد ناكامي هه له ي سياسته چه و ته كاني

دەرهکی ناپلین قبولبەن کە ئیستا بە شێوەی لەشکرکێشی لەلایەن دوژمنانەوە هەڕەشە لەفەرەنسا دەکات، جگە لەمانەش بەلای ئەوانەو ناپلین باشتربوو لەپۆتیی شانشینی پێشوو، توێژێکی کەم، بەلام لەئەشرفەکانی کۆن و تازەبوون، ئەشرفە کۆنەکان هەتا ئەوکەسانە کە خەزمەتی ناپلینیشیان دەکردو هەمیشە ئەمانە لەژێرەو خۆیان لەبۆرینەکان نزیکە کردەو، بەلام سەبارەت لەئەشرفە تازەکان واتە: مارشال و میرنشین و کنتەکان^(٦٦) بارونەکانی ئیمپراتۆری کە لە دەست گەورەکان یان زێریان وەرگرتبوو و چاودێریان دەکراو پارێزراو بوون، وەک پێشوو جینگای پشتپێبەستن نەما بوون و تینوی ئەو بوون، ئیتر پاشماوەی ئەمەنیان بەرابواردن و لەزەتوەرگرتن بەسەربەن و پۆزگاری سەربازی و گیان فیداکاری بەپەربو و بسپێتن.

ئیمپراتۆری فەرەنسا جارێکیان بەتوێبەو گوتیبوی (بەپێزان، وەک دەبینم ئێوە ئیتر ناتانەوێت بچەنگن؟ برتیە دەیهوێت لەشانشینی خۆیدا بمیێتەو، گروبووش خەریکی راوشکاری و راپیش لەئوتیلە جوانەکە ی پارسیدا دانیشیت)

راپ، بەشێوەیەکی مەلەو ئالۆز وەلامی دایەو و گوتی (بەلێ گەرەم من دانی پێدەدەنیم... ناخەر من بەخۆشگۆزە رانییەکانی پایتەخت زۆرکەم ناشناس بووم) ژیان لەناو چادری سەربازی و لەمەترسی بەردەوامداو لەژێر بارانە ی گولەکان و ململانێ لەگەڵ مەرگدا) شەرکەسانی وەک ماکدونالد و نی و ئاوژەرو سباستیان و فیکتور و کولنکور و ساواری بەجۆرێک ماندوو و شەپەرپۆ کردبوو، و دەوێرە قسەو دەندەدەکانی نلەزانی وەک ئالیران و فوشە کاری تیکردبوون و ئەمانە.

بارو دۆخی چێن و توێژە هەمەجۆرەکانی ئەوکاتی فەرەنسا بەم جۆرەبوو، دوا ی تیشکانی ناپلین لەلاییزیکدا لەپۆانی (16) هەتا 19 ی تۆکتۆبەری سالی (1813) واتە: جیا لەوسەرکەوتنەکانی کە ناپلین بەشکۆمەندی دەگەراپەو پاریس ئەمجارەیان بۆ ئەو گەراپەو پاریس تاهێزەکانی خۆی بۆ پووبەو بوونەو هیترشی دوژمنی ئاوسار لەسەردامالو بۆسەر فەرەنسا دووربخاتەو.

(5)

(بابێزین لەباپەرە فرانتز بدەین) ئەمە پستەیه کبوو منداڵە سێ سالتەکی ناپلین زوو زوو وەک توتی دوویارە ی دەکردەو، کاتی ئیمپراتۆر گوتی لەم پستەیه دەبوو بە قاقا پێدەگەنی.

لەوکاتانەدا باپەرە فرانتز، کە سوپاکە ی لەرن نزیکەدەبوو، ترس و گومانی ئەو ی هەبوو دوا پۆژێکی خراپ بێتەپێش، کە مەترنخی ھۆشەندیش سەبارەت بەم پایە لەگەڵ ئیمپراتۆردابوو.

بەدلتایبەو ئەو دوو دلیە پەییەندی بەخەمایەتی نێوان ئیمپراتۆری ئەمساو ناپلینی زاوایەو نەبوو، کە کۆرەکی ناپلین بەمیرانگەرەو ی شانشینی فەرەنسا دانرا بوو، ھۆیەکیتری هەبوو کە دیپلۆماسیەتی ئەمسا ی ناچار دەکرد بە تێپوانینیکی جیا لەپروس و پوسیاو ئەلمانیا سەیری ئاکامەکانی شەپکات، بەلای بریتانیایەکانەو ناپلین ناشتی نەکرەو مەترسیدارو ئەو دوژمنیکە ولاتی بریتانیا بەدوێژی (15) سەدە ی فەرمانرەوایی خۆی پوویە پووی نەبێو، مادام ناپلین لەسەر کار لانەبراو، ئەوا ئەستەمە ناشتی لەنێوان فەرەنساو بریتانیادا بکەیت، بەلام تزاری پوسیا ھەردە یووست تۆلە ی خۆی بکاتەو ناپلینیشی

^(٦٦) - بەبەست بەکشتی لەوانەبە کە لەژێر سایە ی ناپلیندا بوونە خاوەنی سامانی زۆر ویلەو پایەو ... تاد، (و- کوردی).

به تাকে که سده زانی که بتوانیت له کاتی پتویستدا ده ولته تی پؤلونیا زیندویکاته وه، ههروه ها تزار گومانیشی له وه نه بوو نه گه ر نابلیون له سه، کورسی ده سه لاتی فرنسا بمینیتته وه نه وا به به سه رچوونی کات ده توانیت هیژی گه وه دروستبکات وزه بری ترسناک له دوزمه کانی بوه شینیت.

نهم پایه له هه موو که س زیاتر کاری کرد بۆ سه ر فردریک ویلهلمی سیمه م، پاشای نه مساو تزار ناوبرای ناچار کرد بوو له دژی نابلیون بجه نگیت ویتته ناو هاوپه یمانیه ته که یان، له وکاته وه هه تا کوتایی شه پی لایزیک، ساتن نه بوو ناوبراو ترسی نابلیونی له دل ده رچوین، ترسی فردریک ویلهلم به جۆر یکیو ته نانه ت دوی نه وه ی هیژی هاوپه یمانان له لوتزن و بوتزن و درسددا پویدا، ناوبراو به شیوه یه کی پیکه نیناوی و هه لسوکه وتیکی شپرزانه به تزاری پوسیای گوتبوو (بینیت دووباره نیمه ی هه تا فیستول، په تانداده وه) نه و ترسه زقوو نه فسانه ییه له نابلیون نه خۆشییه کبوو له و پۆژانه دا بلاقبووه، هه تا دوی نه وه ی نابلیون هه موو نه و خاکانه ی له ده ستدا که نیمه پراتۆریه که یان پیکه یتابوو وته نها فرنسای لاوازو بئ توانای له چنگدا ما بوو، نابلیون نه وکاتیش هه مان سام و ترسی هه بوو و فردریک ویلهلمی سیمه یی پاشای پروس نه یده زانی نه گه ر شه پته واوبیت و سوپای هاوپه یمانان بۆ ولاته کانی خۆیان بگه پته وه، ده یی نه م چ قو پیک به سه رخۆیدا بکات، چۆن هاوسیتییه نابلیون ناویک به رگه بگرت؟ به پینچه وانه ی بۆ چوونه کانی بریتانیا و تزاری روسیا و فردریک ویلهلم، که ده یانگوت نه گه ر نابلیون له سه ر کورسی ده سه لاتی فرنسا بمینیتته وه هه موو نه و خۆینه ی له نیوان سالانی (1812-1813) پۆژه به هه در ده چیت، نه مسا پتی و ابوو نابی روسیا به یی پارسه نگی هیز به سه ر نه و روپادا بمینیتته وه، نه مسا ده یویست نابلیون بیته وه ی ئیت مه ترسی له سه ر نه مسا بمینیت، به به هیژی بمینیتته وه نه گه ر پتویستبکات وه که هاوپه یمانی بنه ماله ی هابسبورگه کان ریگر له به رده م روسیادا، مترنیخ و فرانسوای یه که می نیمه پراتۆری نه مسا جار یکتی هه ولیاندایه وه سازش له گه ل نابلیوندا بگرتته وه، مترنیخ سه رکه وتوو بوو له وه وه لیداو توانی بریتانیا و روسیا و پروس رازیبکات به وه ی بۆ دوا جار دانوستان له گه ل نابلیوندا بگرت، به م مه رجانه ی خواره وه: نابلیون ده ست له هه موو نه و خاکانه هه لگرت تابه تمیق له ده سستی داو و نه ره نساش به که م جیاوازی له په یماننامه ی سالی (1801) ی لونه ویل له ده ست نابلیوندا بمینیتته وه. له و پۆژانه دا سه رانی هاوپه یمانان له فرانکفورتدا بوون. مترنیخ، بانگه یشتی وه زیری پشوو فرهنسا که له فرانکفورتدا زیندانی کرابوو کردو به ناماده بوونی لورد ئابردین نوینته ری برتانیا و نسلودی نوینته ری روسیا که به وه کاله تی سه رۆک وه زیرانی پروسیش بچو، نه و دیپلوماسیه فره نساییه یان نارد ده سته جی بچینه لای نابلیون و نه م پشینیاره ی ولاتانی هاوپه یمانی پیگه یه نیت، په یماننامه ی ناشتی لونه یول له سه رده می خۆیدا له نه خجای شه پیکی سه رکه ترانه وه به ستر، بۆیه به لای نابلیون نه وه نه و ولاته گه رده یی که له سالی (1801) دا دوی شه پی مارنگر وه و هنلندن دایمه زانده بوو بۆ ده مایه وه. له مه ترسی و په شتوی زقوو نه گه ری هیزشکردنی هاوپه یمانان بۆ سه ر فرنسا و تیشکانه کانی سالانی (1812 و 1813) به شیوه یه کی چاوه پوانته کرا و دووباره ینگای ناشتی و ده رگای پزکاریبون به پیری نابلیوندا کرایه وه نه و به پاشای ولاتیکی پله یه که ده مایه وه.

سنت ئاینان ^(٧٧) له (14) ی تۆقه مبه ری سالی (1813) دا گه یشته پاریس.

نابلیون که لهجوله و جوش و خرقشیکى بى هه داداندابوو، بق پیکه وه نانی سوپایه کی تازه بوشه پ، سه ره تا نه یویست بریاریات، به لام به پیچه وانه ی حه زى خزی پازیوو دانوستان بکات، نه و له وکاته ی له زوی ده فته ری تاییه تی خۆیدا ده مات وده چوو، له بهر خۆیه وه بى نه وه ی پوی له که سبیت ده یگوت: باشه، پاره ستن بۆم، سه برکه ن، به م زووانه پی به وه ده به ن که نه من و نه سه رباره کانم پیشه که ی خۆمان فره موشنه کردوه، ئیمه تان له نیوان پویاری رن و نالیدا شکسته خواردوو کردو به خیانه تکردن شکسته تان پیه تیان، به لام ئیتر له نیوان رن و پاریسدا خائین بوئیان نییه)

ئه م قسه یه ی نابلیون به مه موو فره نساو نه وروپادا بلاویزوه، نه و که سانه ی که نابلیونیان ده ناسی به و دانوستانه دلخوشنه بوون و پتیانوانه بوو ناشتی بهرکه مالیت.

مه موو پۆژیک پیزی تازه ی سه ریازی تازه به بهرده م نیمه پراتۆری فره نسادا تیده په پین و به ره و خۆره لات بۆلای رن ده که و تنه پئ، کۆتایه تراژیدیای گوره نزیکه بۆوه.

شهری فره‌نساو یه‌که‌م ده‌ست له‌کار‌کی‌شانه‌وه‌ی نابلیون (1814)

(1)

له‌سالی (1814) شدا وه‌ك سالی (1813) نابلیون خۆی ئاماده‌ی شه‌رده‌کرد له‌گه‌ل نه‌روپاداو جگه‌له‌ شه‌رو پست‌به‌ستن به‌هیزه‌ چه‌كداره‌كانی پشتی به‌هیچ‌تر نه‌ده‌به‌ست، به‌لام تییینی نه‌وه‌ی کردبوو دوا‌ی تیشکانی لاپیزنگ و به‌ره‌به‌ری هیزکردنی هاو‌په‌یمانان بۆ سه‌ر فره‌نسا، ناتوانیت وه‌ك مانگه‌كانی یۆلیق و تۆكۆستی سالی (1813) په‌فتاریكات و كۆنگره‌ی براگ به‌نه‌زۆکی به‌یلتیه‌وه‌.

له‌وكاتانه‌دا نابلیون پازیبوو هه‌موو نه‌و شوێنانه‌ی له‌ژێر ئیمپراتۆریه‌ته‌كه‌ی دابوو له‌ده‌ست‌به‌دات جگه‌له‌هاو‌په‌یمانیه‌تی (رن) نه‌و بۆیه‌ پیشتر هه‌ره‌سی به‌دانوسنه‌كان هه‌تا به‌لێدانی یه‌ك زه‌بری گورچكی به‌كلایكانه‌وه‌و هاو‌په‌یمانان ده‌مله‌كوت بكت. به‌دلنیا‌پیه‌وه‌ نه‌و پیشنیاره‌نه‌ی كه‌له‌لایه‌ن هاو‌په‌یمانانه‌وه‌ خرابونه‌ پیشی زۆر هه‌یج و كه‌مبون، به‌لام ده‌یزانی هه‌موو چین وتویژه‌كانی كه‌ل فره‌نساو لێپرسراوانی بالای سوپا له‌شه‌پ بێزار بوون.

بۆیه‌ نه‌و پیشنیاره‌نه‌ی له‌لایه‌ن سنت ئاینانه‌وه‌ بۆی نێردرابوون به‌پاشكاوی په‌تی نه‌کردنه‌وه‌و وای پاگه‌یاند خۆشی هه‌زی له‌ ناشتی كردن بووه‌و نزیکه‌ی دوو مانگ دوا‌ی نه‌و پیشنیاره‌ی ناشتی کردنه‌، مه‌سه‌له‌كه‌ی خاوه‌خا و پێکردو ئومیدی نه‌وه‌ی هه‌بوو هاو‌په‌یمانان چاوێك به‌مه‌رجه‌كانی ناشتیکردنه‌كه‌دا به‌خشینه‌وه‌و به‌وجۆره‌ به‌رپرسیاریه‌تی هه‌لایسانه‌وه‌ی شه‌پ ده‌كه‌وته‌ ئه‌ستۆی هاو‌په‌یمانان، نابلیون ده‌یزانی جگه‌له‌نه‌مسا هه‌یج ولاتیکیتر نایه‌وێت نه‌و له‌سه‌ر ده‌سه‌لاتی حوكمه‌رانی فره‌نسا به‌یلتیه‌وه‌، به‌تایبه‌ت بریتانیا، چون به‌نده‌ری ئانوس له‌ده‌ستی نابلیوندا ده‌مایه‌وه‌، پازی نه‌بوو. به‌لام ئیستا به‌پیتی نه‌و پیشنیاره‌نه‌ی كه‌له‌فرانكفۆرت‌وه‌ پیتی ده‌گه‌شتن، نه‌ك هه‌ر به‌نده‌ری ئانوس، به‌لكو هه‌موو به‌لجیكاشی له‌ده‌ستدا ده‌مایه‌وه‌، ئاگاداری نه‌وه‌شبوو چه‌ند ناشتی كردن له‌گه‌ل هاو‌په‌یماناندا دوا‌بخات نه‌وه‌نده‌ مه‌ترسی نه‌وه‌هه‌یه‌ لرد كاسلری وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ی بریتانیا، نه‌و پازیبوو نه‌ی كه‌نایردین له‌سه‌ره‌تای مانگی ئۆقه‌مبه‌ردا له‌ژێرفشاری مترینخ له‌فرانكفۆرتدا ده‌نگی بۆدابوو په‌شیمان بێته‌وه‌، بۆیه‌ ده‌بوا نابلیون ئاماده‌باشی ته‌وا‌ی نیشاندا به‌ناشتی کردنی وگرتنی سه‌ریازیش بۆ شه‌رنیه‌، به‌لكو بۆ پاراستنی ئاسایش وناشتی کردنه‌ له‌گه‌ل هاو‌په‌یماناندا، نوایرو له‌(19/ی دیسه‌مه‌ری سالی (1813) دا له‌گوته‌كه‌یدا به‌م جۆره‌ ده‌لێت: له‌لای منه‌وه‌ هه‌یج پێگه‌یه‌ك نییه‌ بۆ ناشتی كردن، من ئاگام له‌هه‌ست و هه‌زی كه‌ل فره‌نسا‌په‌و به‌شدارێ نه‌و هه‌ستانه‌شیان ده‌كه‌م، چونكه‌ هه‌یج فره‌نسییه‌ك نییه‌ ئاره‌زووی له‌ناشتی کردنی شه‌ره‌فمه‌ندانه‌ی نه‌بیته‌، به‌داخه‌وه‌م له‌وه‌ی له‌م میللته‌ جوامێره‌ فیداكاری تازهم لێده‌وه‌یت، به‌لام چۆی بکه‌م ئه‌م فیداكارییه‌ پێویسته‌ بۆ پاراستنی به‌رژه‌وه‌ندیه‌كانی خۆی، من ناچاربووم به‌گرتنی سه‌ریازی تازه‌ سوپا به‌هیزتر بکه‌م، كه‌له‌كان ته‌نها به‌به‌هیزکردنی هیزه‌كانی خۆیان ده‌توانن خۆیان له‌ناسایشدا به‌یلتیه‌وه‌)

بهم قسانه‌ی معلوم‌بو ناپلین ده‌یویست ناشتی بکات، هه‌روه‌ها له‌دریژه‌ی گوته‌که‌یدا ده‌لایت (... هه‌تا نه‌وان، واته‌نه‌وی ناینده‌نه‌لین نئمه‌ملمان بۆ له‌ده‌ستدانی گه‌وره‌ترین به‌رژه‌وه‌ندی‌ناو کردمانه‌قوریانی و نه‌و قانونانه‌ی که‌بریتانییه‌کان به‌دریژی چوارسه‌ده‌ نه‌یانفتوانی به‌سه‌ر فهره‌نسایدا بیه‌پینن)

له‌ییتنایه‌ری سالی (1814) دا سه‌ده‌ه‌زار سه‌ریاز نیدرانه‌ناو سوپای فهرنسا بۆخزمه‌تکردن و به‌یاروایی سه‌ریازی تازه‌ی تریش بگه‌ردرین.

ناپلین سیناتوره‌کانی بۆه‌موولایه‌کی ولات ناردبوو هه‌تا هانی لئوپرسراوانی نه‌و شوینانه‌بده‌ن بۆ کۆکردنه‌وه‌ی سه‌ریازی تازه‌و دانی باجی ئاسایی و ئاناسایی بۆخه‌رجی سوپا.

له‌مانگی ییتنایه‌ر به‌دواوه‌ سوپای دوژمن له‌په‌ویاری دن په‌رییوونه‌وه‌و به‌ره‌و ولایه‌ته‌کانی ئالزاس و فرانکن کهنه‌ ده‌هاتن، له‌لایه‌کی تریشه‌وه‌ فلینگکنیش کۆه‌کانی په‌رینه‌ی په‌رییو له‌باشووری فهره‌نساوه‌ به‌ره‌وپیتشه‌هات، ئیمپراتوری فهره‌نسا به‌وسیناتوره‌نه‌ی که‌بۆ ولایه‌ته‌کانی ناوخواکی فهره‌نسای ناردبوون گوتبوو (من دان به‌وه‌داده‌نئیم بۆ شه‌رمکردوون و له‌شه‌پیش ناترسم و نه‌خشه‌ی نه‌وهم له‌پیتشه‌دابوو ئیمپراتوریه‌تی جیهانی بۆ فهره‌نسا ده‌سته‌به‌ریکم، به‌لام به‌هه‌له‌داچوو بووم، چونکه‌ نه‌م نه‌خشه‌یه‌ له‌گه‌ڵ هیزی ژماره‌ی دانیشتوانی ولاتدا نه‌ده‌گرتجا، ده‌بوا هه‌موو میله‌تمان بۆ سه‌ریازی بانگه‌شیت کردباو منیش باوه‌رم به‌وه‌هه‌یه‌ که‌په‌وش و داب و نه‌ریت پێکای نه‌وه‌نادات هه‌موو میله‌ت بیه‌یته‌ سه‌ریاز...) نه‌گه‌ر سیناتوره‌کان له‌سه‌رده‌می فهرمانه‌ه‌وابه‌تی ناپلیوندا بویرابان زمانیان گیرابوو و هه‌سه‌که‌وتبان نه‌وا ده‌بانگوت به‌پێژ جگه‌له‌ ژن و هه‌ندال و په‌رمه‌تێر هه‌موو میله‌ت کردوو به‌سه‌ریاز، هه‌روه‌ها ئیمپراتور به‌مجۆره‌ درێژه‌ی به‌هه‌سه‌که‌یدا (ده‌بین من سزای نه‌م گوناهاه‌م بده‌م، که‌به‌بختی خۆم ده‌نازی و نه‌و باجه‌ش ده‌ده‌م، نه‌وه‌ من بووم هه‌له‌م کردوو ده‌بۆ باجه‌که‌شی بده‌م، نه‌که‌ فهره‌نسا! فهره‌نسا گوتاه‌ی نییه‌و هه‌له‌یه‌کی نه‌کردوه‌، نه‌و خویینی خۆی به‌خۆپایی به‌من به‌خشی ودریغی له‌هیچ فیداکاریه‌که‌ نه‌کردوه‌ له‌به‌زامه‌رمدا...)

ناپلین ناشتی کردنی به‌فیداکاریه‌کی شه‌خسی ده‌زانی و له‌و باره‌وه‌ ده‌لایت (به‌لام من بۆخۆم نه‌ها نه‌م شانازییه‌ ده‌هێلمه‌وه‌ که‌نازایه‌تی له‌سه‌رووی توانای خۆمه‌وه‌ نیشاندیهم و چاو له‌و ته‌خت و تاراجه‌ به‌پۆشم که‌له‌شێوه‌ی نه‌بووه‌و نه‌و به‌رزه‌فه‌یه‌ی نه‌ها به‌کۆشه‌هه‌کانی میله‌ت ده‌سته‌به‌رکراوه‌، ئیتر من نامه‌وێت جارێکتر داوای نه‌و کۆشه‌هه‌ی لێکه‌مه‌وه‌و بیه‌که‌مه‌ فیدای به‌ختیای خۆی)

ناپلین له‌م باره‌وه‌ به‌ده‌گه‌من قسه‌ی به‌پاشکاوێ ده‌کردن، نه‌و باوه‌ری که‌می به‌سیناتوره‌کان هه‌بوو ویه‌کورتی بۆچوونی نه‌و سه‌بارته‌ به‌نه‌وان نه‌وه‌بوو سیناتوره‌کان، تۆکه‌ری نه‌مپۆ و خاڤینی به‌یانین، ئیتر ناپلین له‌خیانه‌تکردنی تالیران کومانی نه‌ماوو، دوا‌ی شه‌پی لایپزیک هه‌رکه‌له‌مانگی تۆقه‌مه‌ری سالی (1813) دا گه‌پایه‌وه‌ بۆ پاریس، له‌کۆبوونه‌وه‌یه‌کی گشتی به‌فره‌راوانی حکومیدا له‌به‌رده‌م تالیراندا پاوه‌ستاو به‌سه‌ریدا شیراندو گوتی: هاتووی لێره‌ چی بکه‌یت؟ من ده‌زانم له‌بیری نه‌وه‌دای که‌من نه‌بم، تۆ بیه‌یت سه‌رۆکی ولات، ئاگات له‌خۆتیه‌ت به‌پێژ که‌س که‌ک له‌رمانی هیزی من وه‌رناگریت، من ئاگادارت ده‌که‌مه‌وه‌، نه‌گه‌ر به‌سه‌ختیش نه‌خۆشیم نه‌وا ده‌بین تۆپیش من به‌مریت).

له‌گه‌ڵ نه‌مانه‌شدا وه‌ک پۆویه‌که‌ ماوه‌یه‌که‌ غه‌م و په‌ژاره‌ دایگرت، به‌لام ناپلین تالیرانی له‌سێداره‌نه‌دا.

له مانگی یینایه‌ری سالی (1814) دا، ناپلین پیتشنیاری نه‌وی بۆ تالیران کرد، له‌گه‌ڵ کولنکوردا وه‌ک وه‌فدی فهره‌نسا بۆ ناشتیکردن بجیت وناویراو ئهم داواکاریه‌ی ناپلینی په‌تکرده‌وه، ناپلین به‌په‌نجه راوه‌شاندن هه‌په‌شه‌ی له‌تالیرانکرد.

ناپلین باوه‌ری به‌فوشه‌ش نه‌بوو و ته‌نانه‌ت به‌مارشاله‌کانیشی ته‌نها باوه‌ری به‌سه‌ریازه‌کانی هه‌بوو، به‌لام نه‌ک به‌و سه‌ریازه‌ می‌زد مندالانی که تازمه‌ هاتبوونه ناوسوپاوه، به‌لگر باوه‌ری به‌سه‌ریازه‌ کزنه‌کانی هه‌بوو، شو ناچاربوو سه‌ریازه‌کانی له‌به‌رشلۆنه ئیسپانیای ئیتالیا... بانگه‌یشت بکاته‌وه، چونکه نه‌یده‌ویست به‌پاستی ناشتی بکات.

له‌لایه‌کیته‌وه دوو مانگیو مه‌سه‌له‌ی ناشتیکردن به‌بێ نه‌جام درێژبۆوه‌و هی‌زی هاو‌په‌یمانان که‌یشتبوونه‌سه‌ر سنووری فهره‌نساو دلتیابوون له‌وه‌ی می‌لله‌تی فهره‌نسا بی‌زارو شه‌که‌ت‌بوون له‌شه‌پ، سه‌ریازه‌ تازه‌کانیش به‌ده‌سته‌ده‌سته‌ پیزه‌کانی سوپای ناپلینیان جێده‌هێشت و هه‌لده‌هاتن، هاو‌په‌یمانان خۆیان له‌سه‌ر ئوه‌ ساغکردبۆوه‌ جگه‌ له‌سنووری کۆنی فهره‌نسا که‌به‌پیتی پێککه‌وتنه‌مه‌ی سالی (1790) دیاریکرا‌بوو، هیچ شوێنێکی‌تر له‌ده‌ست ناپلیندا نه‌هێلن، واته‌: به‌لجیکار هۆله‌ندان ساواو به‌شی چه‌پی پووباری رن که‌له‌سه‌رده‌می شو‌پشی فهره‌نسادا داگیرکرا‌بوون، له‌ده‌ست ئه‌وی به‌یینه‌ده‌ری، دیاره‌ ئه‌مه‌ له‌پیتشنیاره‌کانی سالی (1813)ش که‌متربوو، به‌کورتی نه‌مجاره‌یان هه‌موو لایه‌ک هه‌تا کاسلری سه‌رۆک وه‌زیرانی بریتانیاش به‌شه‌خسی خۆی هاتبۆناو ستادی گشتی هاو‌په‌یمانان وه‌سه‌ر ئه‌مه‌ پازیبوو.

کزنه‌ری ناشتیکردن له‌شات‌یون داو، به‌سترا، به‌لام دانوستانه‌کان ئاکامی نه‌بوو.

ناپلین له‌وه‌لامی کولنکور، که‌نۆینه‌ری خۆی بوو له‌و پێککه‌وتنه‌مه‌یه‌دا، ئا‌وای بۆ ناپلین نووسی‌بوو (قبولکردنی پیتشنیاره‌کانی هاو‌په‌یمانان، دوا‌ین تروسکایی ئومیده‌ بۆ پاراستنی ته‌خت و تاراجی ئیمپراتۆری به‌پۆرتان و پێگه‌ له‌به‌رده‌م که‌پانه‌وه‌ی بورینه‌کان.

له‌وه‌لامدا ناپلین ئا‌وابۆ کولنکور ده‌نووسیتته‌وه‌ (من له‌و پیتشنیاره‌ شه‌رمه‌زاریه‌ی که‌بۆت نارده‌بوم تۆر دل‌گرانم و ته‌نها به‌چاوپۆشین له‌م پایه‌ت که‌سایه‌تی خۆم به‌لکه‌داری ده‌بینم، تۆ هه‌ریاسی بورینه‌کان ده‌که‌یت، من بێ‌نیی بورینه‌کان له‌فهره‌نسادا له‌بارودۆخێکی لوژیکدا به‌باشتر ده‌زانم له‌وه‌ی نه‌نگی ئهم پیتشنیاره‌ی بۆت‌نارده‌بوم به‌رگه‌بگرم).

شه‌پ، به‌لێ ته‌نها ده‌بێ شه‌پ چاره‌نووسی هه‌موو شتی‌ک دیاریبکات.

بێته‌وه‌ی ئه‌و دانوستانه‌ ئاکامی هه‌بیت نۆینه‌ره‌کان بلۆه‌یان پێکردو له‌هه‌مان کاتیشدا ناپلین به‌ئومیده‌وه‌ خۆی بۆ شه‌پی هاو‌په‌یمانان ئاماده‌ده‌کرد.

له‌شه‌وانی (24 و 25)ی یینایه‌ری سالی (1814) دا ناپلین چووی هۆردووی سه‌ریازی و ماری لویزی هاوسه‌ری به‌شانشین دان‌او گوتی: نه‌گه‌ر مرده‌م ئه‌وا کو‌ره‌ سێ ساله‌که‌م له‌سه‌ر ته‌ختی پاشایه‌تی دابنێ و ئه‌مه‌ راپه‌گه‌ینه‌و ده‌سه‌لاتداریه‌تی ده‌وله‌تیش هه‌رله‌ده‌ست خۆیدا‌بیت.

ناپلین ئه‌وه‌نده‌ ئه‌و کو‌ره‌ی خۆشه‌ده‌ویست، به‌درێژایی ته‌مه‌نی خۆی که‌سی به‌و ئه‌ندازه‌یه‌ خۆش نه‌ویستبوو، ئه‌و که‌سانه‌ی که‌ ئیمپراتۆریان باش ده‌ناسی، له‌ویاوه‌ر ده‌نه‌بوون ناپلین هه‌تا ئه‌و ئاسته‌ هۆگرێ پۆله‌که‌ییت، کاتێ ئیمپراتۆری فهره‌نسا له‌ژوره‌که‌ی خۆیدا له‌نزیک ئاگرده‌نه‌که‌دا خه‌ریکی نیش وکارده‌بوو، منداله‌که‌ی ده‌هاته‌ ته‌ک کورسیه‌که‌ی باوکی و پاده‌وه‌ستا،

منفال، که کاره که ریکی تایبه تی ناپلیون بووه، ناوای ده گپرتته وه: منداله که حه زئی نه ده کرد له و ژوره بچیتته ده ری و دلوای له باوکی ده کرد یاری له که لدا بکات، له ناو هه موو نه وانه ی له کوشکدا بوون ته نها نه و منداله یه ک تیز له نیمپراتور نه ده ترساو خلی به گه وره ی ته واره ده زانی له و ژوره ی نیمپرایوری تیدا بوو.

ناپلیون به دیزایی پژی (24/ی بیتنایه هه رله و ژوره دا مایه وه و خه ریکی نه خشه دانی شه پو پیکردنی کارو باره کانی سه ریازی بوو و به رده وام ده ینووسی،

منداله که ی به نه سپه دارینه که ی خزی وه هه رلای باوکی مایه وه، چونکه ماوه یه کی تیز بوو باوکی سه رقالی کاغه نو نویسن بوو و نه یده دواند، منداله که ناچار له باوکی نزیکه و شاقه لی کراسه که ی گرت و پایکیشا، نیمپراتور کردیه باوه شی و چه ند جاریکیش هه لی هاریشت و ده یگرت وه، پاشای بچوک دلی خزشبوو که باوکی به ده میه وه پیده که نیت و ماچی ده کات، شه و بریدیان و خه واندیان، کاتژمیر سیی سه رله به یانی، نه و کاره که ری نه وش وه له ژوری منداله که ی ناپلیوندا بوو بچاودیری کردنی، له پچ چاوی به ناپلیون که وت که به له سه رخزی و ماته ماته دیتته ژوره که و نه یزانی شه له سه رجیگا که ی پاکشاوه و به خه به ره، ناپلیون له ته ک لانکه ی منداله که پیدا پاوه ستا، ناپلیون تاماوه یه کی تیز له منداله که ی راماو دواتر چۆده ری و سواری نه سپه که ی بوو و به ره و هژدووی سه ریازی پژیشت و نیت دوا ی شه ناپلیون هیچ کاتن کره که ی نه دیتته وه.

(2)

مه شقی پکردنی سه ریازه تازه کان ته وانه ببوو که ده ستکرایه وه به گرتنی سه ریازیتر بچ خزمه ت، نیمپراتور و مارشاله کانی زیاتر له (47) هزار سه ریازی ناماده یان بژشه پ له ده ستدا بوو، به لام هاویه یمانان (230) هزار سه ریازی ناماده ی شه پریان هه بوو و نزیکی هه مان ژماره ش سه ریاز له ملاله له پزگا دا بوون بژگه یشتن به و میزه ی هاویه یمانان و په یه نده ی کردن پتیانه وه، هه موو مارشاله کانی ناپلیون ناو مید بوون ته نانه ت خودی مارشال (نی) یش، ته نها ناپلیون له جوش و خرقشبوو و ده یویست دلخوشی خلی بچ نه وان بگوازیته وه.

نه وکه سانه ی به چاوی خلیان بینویانه و له و پزگا ره دا زیان ده گپرتته وه که ناپلیون چوست و چالاک ده هاته به رچاو، به جۆرتک وه ک بلیی گنج برییتته وه.

ناپلیون له به ره ییانی گه یشتنی به فیتی، واته له (24/ی بیتنایه) دا، به هه موو میزه که په وه میزشی کرده سه ر بلوخرو له سن دیزییه ده ره پاند، دواتر میزشی کرده سه ر له شکریکی روس و پروسه کان که له ژیر فه رمانده ی ئوستن ساکندا بوون وه (3). یلیژدا له برین سه رکه وتنی تازه ی به ده سته ئتا، دوژمنه کانی سه باره ت به م شه په به تلخی و دیزواری باسی ده کن، نه و سه رکه وتنه وره ی سه ریازه کانی فه رنه سای تیز به رز کرده وه.

بلوخر تیشکاو به په له پوزاوان خلی گه یانده بار سوواب که تزیینه ی میزه که ی شوارتز نرگ له ویدا جیکر ببوو، هاویه یمانان له نیتوانی شومون و بار سووایدا نزیکی (122) هزار سه ریازیان هه بوو، ناپلیون که من زیاتر له (30) هزار سه ریازی له که لدا بوون و پیریادا پاشه کشه نه کات وشه پ له ویدا بکات.

شەپى پوتىەر كە لە پۇژى يەكەمى مانگى فەبرايردا پوويىدا بە يانى زو دەستى پىكردو كاتژمىر (10)ى سەرلە يانى كرتايى پىنات، دواى ئەمە بىئەوئى بە دواى ناپلېڤىڤ بگەون، سوپاى فەرەنسا بە نويدا تىپەپى و سىيەم پۇژى مانگى فەبراير گەيشتە تروا، بەوئى ناپلېڤىڤ توانىيىوئى بەرەنگارى مېژىك بىتەو كە چوارنە وەندەى سوپاكەى شەريوون ويە جۇرژىڤ درەخشان وگرنىگبو تەنانتە فەرەنساىيەكان خۇيان بە سەرگەوتو وە ژماردە كرد، بەلام هەتا ئەوكاتەش باروونخەكە هەر مەترسىداربوو، چونكە مېژى ياردەدانى سوپاى ناپلېڤىڤ يەكەمى وخوا خلىچى دەگەيشت، مارشال نى و ماكنونالدو برىتيە و مارمون، لەو برىواپە دابوون تاكە پىڤكا بىڤ پىزگاربوونى تەخت و تاراجى ئىمپىراتورى دانىشتن بوو لەسەر مېژى گىفتوگرو دانوستان، بۇيە كاتىڤ كۆنگرەى ناشتى شاتىوون شىكستىيەننا ئەمانە بەتەواوئى ناوئىدبوون.

بەلام وژەى خۆنامادە كردنى ناپلېڤىڤ بىڤ پوو بە پوو بوونەوئى مەترسى لەزىاد بووندابوو.

مارشالەكانى هەرلە سالى (1812) بە دواو، تىپىنى لەش دامىزراوى وماندووبوونيان لە ناپلېڤىڤدا بەدى كردبوو، بەلام لە مانگەكانى فەبراير و مارس شىتېڤىكان لەئەودا هەست پىدە كرد كە باوهرپيان نەدە كردو وادە هاتە بەرچاو هەمان ژنرال بۇناپارتى گەنج و قارەمانى شەپەكانى ئىتالىا و مىسرە، وەك بلىي بارى قورسى پازدە سالى شەپو شىڤى ئىمپىراتورى بەرفوانەكەى خۇى لەسەرشان لاچوبىت، پۇحيەتى مارشال و ژنرالەكانى بە مېژدە كردو ئەو وەزىرانەى كە لە پارىيسىشدا مابوونەو مېژوئى دە كردنەو. لە (10/ئى فەبراير)دا مېژشى كردە سەر لەشكرى ئولسوفىف كە لە نامپووردا مابوونەو، لە ماوهرىيەكى كەمدا ئەوئى تىڤىشكاند، پوسەكان (1500) سەريازيان لىكوژرابوو (3) هەزار سەريازىش كەخودى فەرماندەكە شىيان لەگەلدابوو بە دىل گىبراوون و پاشاموئى ئەو لەشكرەش هەريەكو بەلايەكدا هەلاتبوون.

شەو ناپلېڤىڤ بەئەفسەرەكانى خۇى گوت (ئەگەر وەك ئەمىر سبەى ئاوا بەخت ياوهرمىيەت لە ماوهرى (15) پۇژى تردا دوژمن دەره تىنمەو سەر كەنارەكانى پوويارى رىن و لە وىشەو بىڤ وىستول وئەوئەندەى پىڤكا بە بەرەو نىيە).

سبەى سوپاى ناپلېڤىڤ لە شامپوهرەو بەرەو مولفەراى كەوتەپى كە سوپاى پوسىا و پروس داگىرى كردبوو، شەپى مولفەراى لە (11/ئى فەبراير)دا دەستى پىكرد بە سەرگەوتنىكى درەوشاوئى تىرى ناپلېڤىڤ كرتايى هات، لەو (20) هەزار سەريازەى دوژمن (8) هەزاريان كۆژوان و زىانەكانى سوپاى فەرەنساىش تەنها هەزار سەريازبوو.

مېژى ماوپەيمانان بەخىرايى لە مەيدانى شەپ پاشەكشەيانكردو ناپلېڤىڤ يەكسەرە مېژشى كردە سەر شاتوئىرى كە (18) هەزار سەريازى پوسى و هەزار سەريازى پروسى لەوئىدابوو.

دواتر ناپلېڤىڤ لەوشەپانەدا چەكە سەريازىيە كۆنەكانى سەردەمى شەپى ئىتالىاى دۆزىوئەوئەو لەپىڤى كردبوونەو. پەخەنگرانى سەريازى شەپى سالى (1814)ى فەرەنسا بە يەكەك لە درەخشانترىن شەپەكانى ناپلېڤىڤ هەژماردەكەن، كە لەو شەپانەدا لىزانى سەرگردايە تىكردن و نەخشەى سەريازى ناپلېڤىڤ لەوپەپى وريايى دابوو وگەيشتە لوتكە، شەپى شاتوئىرى لە (12/ئى فەبراير)دا كرا، ئەمىش شاكارىكى گەورەبوو بە سەرگەوتنى سوپاى فەرەنسا كرتايى هات، ئەگەر مانتىڤىكى هەلەنەكراپا و مارشال ماكدونالد كەمى زووتر گەيشتبا ئەوا دوژمن لەو ناوچەيدا بەتەواوئى لەناوئەچوو.

لە (13/ئى فەبراير)دا لەشكرى بلوخر شىكستى لە مارمون مېتاو پاشەكشەى پىكرد، بەلام ناپلېڤىڤ لەو پۇژەدا فرىاى مارمون كەوت و دووبارە لەفوشاندە بلوخرى تىڤىشكاندەوئەو ئەو ژنرالە پروسىيە لەو شەپەدا (9) هەزار سەريازى بەكوشتچوو.

ناپلین هه ندیک سوپای یارمه تیدانی بێگه یشتیوو و سه رکه وتن له دواى سه رکه وتنى ده به ده سته هیتنا، به لام له گه ل نه وه شدا بارو دێخه که ژێر دیتوارییوو، چونکه هێزی هاوپه یمانان ژماره یان ژێر له سوپاکه ی نه و زیاتریوو.

ئه م سه رکه وتنه ی سوپای فره نسای به جۆرێ ترس و له رزی خسته دلی هاوپه یمانان که شوارتز نبرگی فره مانده ی گشتی هێزی هاوپه یمانانی ناچار کرد یه کێک له فره مانده پله به رزه کانی ستادی سوپای ناردە لای ناپلین و دواى ناگره سستی کاتی لێکړدبوو. دوو شه رپتر له مومانس و فلنهوردا به سه رکه وتنى سوپای فره نسای کۆتاییهات، هاوپه یمانانی به و ده ستپێخه ریه چاوه پوان نه کراوه ناچار کرد، ناپلین به گفتوگۆکردن له گه ل باکنت پار نوینه ی شوارتز نبرگ رازیوو، به لام نه و نامه یه ی ژنرالیکى نه مساوی هینابووی وه ریکرت و وه لامدانه وه که شی وه دره نگ گێپا.

ناپلین له نامه یه کیدا که بۆ کولنکوری نووسیوو ئاوا ده لی: (من سی تا چل هه زار سه ربارزی دوژمن به دیل گرتوه، هه روه ها (2) هه زار تۆپ و ژماره یه کى ژۆریش له ژنرال به دیلگرتوون، هه روه ها ده لیت: ناتوانم ناشتی له گه ل دوژمندا بکه م مه گه ر به و مه رجه ی فره نسای سنووری جوگرافیاى خۆی هه رله کێوه کانی ئالپ و پوواری رن و پیرینه وه پارێزواوییت، له و نامه یه دا ئاماژه ش به وه ده کات پێشنیاری ناگره سستیش په تکردۆته وه).

له پۆڤی (18/ی فبرایه) دا شه رپکی گه رده یتر له مونترودا پوویدو هێزه کانی هاوپه یمانان له وشه په دا (3) هه زار سه ربارزیان لیکۆژدان و (4) هه زار سه ربارزیان لێبه دیلگه رپا و پاشه کسه یانکرد.

به پایى چاودێران و نه وانه ی یادداشته کانیان له و سه رده مه دا نووسیوه ته ره، ته نانه ت به بۆچرونی دوژمنه کانیشی، ناپلین له شه په کانی سالی (1814) دا له وه ده چیت کۆتایی به بارگرانی ده روونی و نه هامة ی و ده لۆکێکانی هینابیت و به شتیه یه کى نااسایی توانای خۆی نیشانداییت، به لام نه و ژماره یه کى که می سه ربارزه بوون، مارشاله کانی به تاییه ت فیکتور وئۆده هه تا نه وپه ی بێزاریبوون، یه که له دواى یه که هه لێ سه ربارزیان ده کردن، ناپلین نه فسمه ره بالا کانی خۆی سه ربه نشست ده کرد، جاریکیان پووی ده می کردۆته ئۆزه رو گوتیه تی (ئۆزه رو چ به لگه یه کى لاواز ده هینیه ته وه، من (80) هه زار سه ربارزی دوژمن به یه که سه ربارزییه تازه کانه له ناویرد له کانیکا نه م سه ربارزه م پۆشاکیشنین... نه گه ر نه و شه ست سال ته مه نه ت بۆته بارگرانی بۆ فره مانده یی کردن ده ست له سه ربارزی بکێشه وه)

یه کێک له ژناله کانی ناپلین له یادداشته کانی دا نووسیویه تی (ناپلین هه رگیز نه یه ده ویست له وه بگات نه وانه ی ژێر فره مانى نه و ناپلین نین).

شوارتز نبرگ ستادیکی جه نگی دروستکړو پێشنیاریکی خسته پێش ئیمپراتۆری پوسیا و پاشای پروس و ئیمپراتۆری نه مسا، به وه ی بۆجاریکتر داواى ناگره سته له ناپلین بکړته وه، هه روه ها نه وکاره ش به شازاده لیختنشتاین که سه رۆکی یه کى له به ناواینگترین بنه ماله کانی پاشایه تی نه مسا بوون بسپێردیت و ناویرا و بۆنه و مه به سته بئێردیت بۆلای ناپلین.

دیاریوو هاوپه یمانان ته واهو سه غله ت ببوون وه ندیک له مانه چه زیانده کرد هه رچی زوتره سازش له گه ل ناپلیندا بکړیت و ناشتی بکړیت و کۆتایی به شه پیت.

ناپلین پازى بوو پيشواى له نيردراوه كې هاوپه يمانان بگات، ليختنشتاينيش به هيمنى و زه رده خه نوره به ناپليني گوت دلتيات ده كه موه هاوپه يمانان ده يانه وړيت ناشتى بهر كه مالبيت وحه زيش ناكه ن بڼه مالې بورينه كان بيتوه سرته ختى پاشايه تى فره نسا.

ثم دانووسانهش هيچ ناكاميكي نه بوو، ناپلین كه له وپه پ لوتكي سهر كه و تنه كانيدابوو وپه بچوونى خځى نيوه ي سوپاى نوژمنى له ناوېرېدووه زه برى گه وړه ي له نوژمنانى داوه، زځر به خځى ده نازى.

له پارسيدا تاليران و هارده سته كانى ده ميكيو به نه پنى په يوه ندى چالاك و زه مينه سازيان كړدېو بچ گيړانه وه ي بورينه كان، له گه ل هاوپه يماناندا پښكه و تنېوون. هاوپه يمانان تپوانينى خوپاريزه رانه يان سه بارهت به بورينه كان هه بوو ته نانهت سه رسه خترينيان كه نه لكسه نده رى نيمپراتورى روسيا بوو ته نها به وړه پاريزو بڼه مالې بورينه كان هه ريښه شانسينى پځم به هر چېك ناپلین ده سته بگيشتي وه، به لام تيسا نيتير باس له ده ست له كار كشان وه ي ناپلین ناكه ن.

نيمه ده زانين يه كڼ له كڼه نه شرافه كانى فره نسى به ناوې بارون گوهرى به پړه گز تروايى، داواكار يه كڼ له لايه ن بورينه كان هه ي گه ياندو ته تزارى پوسى، نيمپراتورى له وه لامدا گوتوبه تى هه تانيستاش هاوپه يمانان سه بارهت به دانه وه ي بڼه مالې ي بورينيه كان له سر ته خت و تاراجى فره نسا له جيگاي ناپلیندا هيچ بريازيكيان نه داوه، هه وړه ها پڼى گوتېوون ده ست بچ نه و چړه كارانه مه به ن جارې، چه ند پځځى دواى نه مه كاتى ناپلین هاته تروا- گوهر ده سته گيړكړلو له دادا گايه كڼ سهر يازيدا فره مانى له سپداره دانى ده ركر او گولله باران يان كړد.

دواتر نه لكسه نده ر زځر سهرى له وه سوپا بوو بچ له هيچ يه ك له گونده كانى فره نسا دا گوندن شينه كان تامه زځر و دلخوشن ين به وړه ي له ژير سته م و زځرى ناپلین پزگار يان بيت، به پيچه وانه وه، له ولايه ته كانى وژو لورن و ژوردا گوندن شينه كان شهريان كړدووه پځي و كينه ي خځيان له به را مېر هڼزى هاوپه يمانان (دا گيړكه) ده رپړيوه،

هڼزى نه مه ش ده گه پڼته وه بچ دړنده يى و تالان و بېقى سهر يازانى هاوپه يمانان ده يان كړدو ترسې گوندن شينه فره نسپه كان يش له هاتنه وه سهر كارى شانسينى بورينه كان، كه له ناو گاليسكه ي نوژمنان دابوون ويه روه فره نسا ده هاتن به نيازى كړتنه وه ده ستى ته خت و تاراج بوو، ناپلین زوړ دركى به م كړدو بچ مارشاله كانى نورسې (پڼويسته دووباره چه كه كان له پڼ بگاته وه و نه خشه كانى سالى (1793) بگړيته وه به ر).

له گه ل هه موو نه مانه ش كه هڼزى هاوپه يمانان تيشكان له دواى تيشكانيان به خځيان وه ده بينى، به لام مه يدانى شهريان چولنه كړد، چونكه به رژه وه ندى زځر له وشه پړدا هه بوون، ثم سهر كه و تنه يه ك له دواى يه كانى ناپلین كه واچاوه پوانده كړا سوپا كې له ناو چووه هاوپه يمانانى به وړه ناچار ده كړد بير له وه بكه نوه بچ نه وپياوه كه به سهر كړده يه كى جيهانى دپته به رچاو له سر ته ختى پاشايه تى بعينيت وه جار يكيتر خځى به ميژي كاته وه له ماوې دوسى سالتيردا نيتير كه س ناتوانيت پړو به پړوى بيتوه و شه پى نه ويكات؟

له سهره تاى مانگى مارسدا، نيمپراتورى فره نسا توانيېو زياتر له (75) هه زار سهر ياز كويكاته وه ناپلین (40) هه زار سهر يازى بچ پړاوه وړونانى له شكري شوارتزبرگ دانابو كه له حاله تى پاشه كشه كړدندابو و بچ خځى و (35) هه زار سهر ياز ه كى تريشى خهريكى به دواكه وتن و تيكشكاندى له شكري بلوخر بوو، بلوخر به هڼزى نه وه له يه ي كه حاكم سواسون كړدېو و

شاری به دهسته وه دابوو، له له ناوچوونی ته وای پزگاری بیوو، به لام بلوخر به وهی که وتیډ داوی ناپه زاییه وه نه یتوانیوو خوی له وشه په ی پشی ببورت، چونکه ناپلیون له (7/ای مارس) دا گه یشته سهری و توانی تیگیبشکیتیت، بلوخر دوی نه وهی زیانکی قورسی لیکه وت، ناچارچوو په نای برده بهر شاری لوفن وچند ناپلیون ه ولیدا نه یتوانی له وئی به ده رنیت، له پوژانی (9 و 10) ی مارس دا هیزه که ی بلوخر له وشاره دا که من پشویدا.

له ناوه پاستی مانگی مارس دا نوینه ری هاوپه یمانان په یمانیکی تازه یان له ناوخیاندا مقرریدو به پشی شو په یمانه بریاریدا ده بن سنووری مرزه کانی فهره نسا به پشی پزگه و تننامه ی سالی (1792) بیت وهژله ندو ئیتالیو ئیسپانیو سویسراو هموو میرنشینه کانی نه آلمانیا له چنگ ناپلیون ده ریهندریتته وه و هتا نه مه جیبه چی نه کریت ده ست له چه وشه پکردن ه لنه گردن، هروه ها پوس و پروس و نه مساش ده بوا هه ری که یان (150) هه زار سهریازیت ناماده بکن و بریتانیاش په یمانی دابوو مادام شه پ دریژه ی هه یه ده بیت هموو سالی (5) ملیون لیره ی ئسترلینی وه ک یارمه تی به هاوپه یمانان بدات.

هاوپه یمانان نه یانده زانی ته نانه ت پشیبینی نه وه شیان نه ده کرد چن له و بارودخه دا که ناپلیون له سهرکه وتنی یه ک له دوی یه کی پرسنگداردایه باس له سنووره کونه کانی فهره نسا بکریت وناوبراو به مه پازیده بیت.

له و پوژانه ی دوایدا مارشاله کانی سوپای مه زن یه ک له دوی یه ک ورده تیښکانیان به خویانه وه ده بینی، له خورئاوادا^(٧١) فلینگتن و سهریازه کانی بریتانیا، دوی نه وهی له شکری مارشال سوو مارشال سوشه یان پاشه کسه پیکردبوو، له بهر یه کی تریشدا شوارتز نبرکیش به سهر له شکره کانی ماکدونالدو ئودینودا زالبیوو وک واندبوونیه پاشه کسه کردن.

ناپلیون دوی شه پی لوفن، بیتته وهی پشووی که میش به سوپاکه ی بدات، هیرشی کرده سهر له شکری کنت سن پری که سهریازتی ئاواره ی فهره نسی بوو له سوپای روسیاو پروسا خزمه تی ده کردو شاری رنسی داگیرکردبوو، شه پی رنس به تیښکسانی ته وای له شکره کانی روسیاو پروس له و شاره داو کوژانی سن پری کوتای هات.

به لام له و ساته وخته به دواوه هاوپه یمانان بریاریدا ئیتر سازش له گه ل ناپلیوندا نه کن وناپلیونیش له ده ستدانی تهخت و تاراجی خوی پی باشتربوو له گپانه وهی سنووری فهره نسا ی نه خشی پشیووی، هه رچه نده نه م سهرکه وخته تازانه ش نه یانده توانی گروپانکاری له بارودخه که دا بکن.

کاتن کولنکور به فهره نسی ناپلیون نیردرابوو بق دانووستانی شانبون، به نوینه رانی روسیاو پروس و نه مساو بریتانیای پاگه یاندبوو ئیمپراتوری فهره نسا ده ست له بستیکی خاکی ئیمپراتوریه که ی هه لئاگریت ویه وچوره دانوستانه که کوتای هاتبوو، له (17/ای مارس) کنت دفوتبول، نیردرای تالیران و لاینگری بورینه کان له پشت بهر ده کانی شه په وه له پاریسه وه گه یشته هردووی هاوپه یمانان و پاسته وخی چوو له لای تزاری روسیا.

نه و نیردراره په یامیکی بق نه لکسهنده ری ئیمپراتوری روسیا هینابوو که به پای تالیران له بری نه وهی هاوپه یمانان خه ریکی لیدانی هیزه که ی ناپلیونین باشتروایه له لایه کی تره وه بهر وه پاریس بیتن، ههروه ها دلنیای ده کردنه وه له پاریسدا چاره پوانیانه و هه رکه نه وان گه یشتنه پاریس پووخانی حکومتی ئیمپراتوری فهره نسا پا ده گه یه نیت و نه گه ری هاتنه وه سهرکاری

بورینه کانیش دیته و تاراو کنت دوپرو فوانس که ماوه یه کی دور درتزه به ناوی لویسی هه ژده هم له چاره روانیدایه، دیته وه سه ر تخت و تاراجی پاشایه تی فره نسا.

به لام فیتول که پهی به وه ده برد نه لکسه نده به جددی دهیه ویت ناپلیقن نه مینیت، به لام به هیج جۆرێک به باشی نه ده زانی هاوپه یمانان ده ست له کاروباری جینشین دای ناپلیقن وه ریده ن، ته نانه ت نیمپراتوری پوسیا به رقه راریوونی کۆماری له فرנסادا به باش ده زانی، بۆیه ناویراو به وه لویسته ی نه لکسه نده سهرسامبوو وواقس وپما، به جۆرێ نهیده توانی باوه پیکات، دای گفتوگۆکردن به وپه یی سهرسوهمانه وه له به رخۆیه وه گوئی (نه ی خواپه نیشه که ی ئیمه چۆن وه رسوپایه وه). به و بریاره معلومه ی نه لکسه نده که پیتی وابوو نه گه ر هاوپه یمانان پۆتمی پیتشو، واته: شانشین بته مالهی بورینه کان به پینه وه سهرته ختی پاشایه تی فره نسا ورده ورده دوژمه کانیا ن زیادده بن، چونکه ده بوا که لی فره نسا سهرپشک نه که ن له نیوان هه لێزاردنی ناپلیقنی هه میشه سهرکه وتوو وینه مالهی بورینه کان، به لکو ده بوا له نیوان ناپلیقن و کۆماریدا که لی فره نسا سهرپشکبکن، ئه م بیرۆکه ژیرانه یه له میشکی فیتولدا بوو که که سیکی په نامه نده بوو له ناو ده رباری پوسیا دا ده ژیاو هه زی ده کرد تزار لایه نگری هیشته وه ی فره نسا به کۆماری بکات، هه رچه نده تزار به رپای وابوو که سانی وه ک بته مالهی بورینه کان و فیتوله کان هیج کاریگه ریه کی نه وتل له سه ر پای گشتی که لی فره نسا جیناهمیلن ویتناگن، به لام له که ل شه و شدا تیبینی ئه و سهرنجی تالیرانی کرد که به پینگای فیتول بۆی ناریدبوو، چونکه فیتول جگه له په یامه که شی نووسراویکی بن نیمزاشی له لایه ن تالیرانه وه هینابوو که به نه نقه ست به ده ستوخه تیکی زلده ناشیرین نووسراوو و تالیران به م کاره ی گیانی خۆی خستبو مه ترسییه وه، چونکه نه گه ری شه وه بوو فیتول له لایه ن پۆلیسه کانی ناپلیقنه وه ده ستگیربکرت و به هۆی ناشیرینی ئه و نووسراوه ش پهی به وکه سه بیه ن که نووسیویه تی، له و نامه یه دا تالیران پیتی له سه ر شه وه داگرتبوو هاوپه یمانان راسته وخو هتیشبکه نه سه ر پاریس و ناپلیقن که هه تا نه وکاته ش تیکنه شکابوو له به ره ی شه ردا پشتگوێ بخن و خافلگیری بکن. خاشن وترسنۆکیکی وه ک تالیران که سیکبو گیانی خۆی بخاته مه ترسییه وه، ئه و ناگای له و بیسه روپه ره یی و نارنجیه ی که له پاریس وله ناو سوپاو حکومه تدا هه بوو ته واو زانیاری هه بوو و ده یزانی.

له (20/ی مارس) دا شه پی ئارسی سوواب له نیوان ناپلیقن و هاوپه یمانان به فره مانده یی شوارتز نهرگ پوویدا، له وکاته دا ناپلیقن (30) هه زار سه رپازی به ده سته وه بوو، شوارتز نهرگیش سه ره تا (40) هه زار سه رپازی په وانه ی مه یدان ی شه پکردو هه تا کۆتایی شه په که ژماره ی سه رپازه کانی زیادکرد، هه تا که یانده یه (90) هه زار سه رپاز.

هه رچه نده ناپلیقن به ته مای سهرکه وتن بوو له راستیدا له چه ند به ره یه کی شه ردا سوپای دوژمنی تیکشکاندو پاشه کشه ی پیکردن، به لام هه تا نه و ساته وه خته ش نه نجامی شه په که مه معلوم نه بوو، ناپلیقن دای شوارتز نهرگ نه که ت که که وتیو پاشه کشه، به لکو فره مانیدا هه مو پرده کانی سه ر پوویرانی ئوب بته قیتنه وه، له م شه ردا (3) هه زار سه رپازی فره نساو (9) هه زار سه رپازی هاوپه یمانان به کوشت چوون، به لام نه مجاره شیان ناپلیقن نه ی توانی سوپای دوژمن ته واو تیکشکینیت، هاوپه یمانان سه رپاز له سه ره لانی شه پتیکی میلی دژ به نه وان سوپابوو که زیاتر له پاپه پینه کانی شقیشی کۆماری ده چوو دژی بته مالهی پاشایه تی بورینه کان..

ههركاتن پوسياو فرديك ويلهلم و فرانسواو شوارتزنبرك و مترنيخ، نو گفتوگويهى نتيوان ژنرال سباستيان و نابليونيان بيبست، دليان ناسوده ده بو و ناهيتكيان پيداده هاته وه، نابليون له ناوبراوى پرسسيوو (باشه، ژنرال پاتچه له بهرامبه ر شم هه لومه رجهى نه مپژدا ؟) له وه لامدا گوتبووى به پريز بيگومان سه رچاوه و شتى ترمان له ده سته دايه كه نيمه ناگامان له بوونى نه مانه نيبه .

نابليون گوتبووى: كه ره ستهى ترى من هه رنه وه به كه ده ييبينى من هيج ره وشيكتيم له به رده سته دايه هه تا بيگرم بهر . ژنرال سباستيان له وه لامدا گوتبووى: نهى بچى به پريزتان بير له هه لسان و هاندانى ميله ت ناكه نه وه دزى سوپاى بيگانه ؟ نابليون له وه لامدا گوتبووى: شم سه ودايه كى كرج و كاله كه يادداشته كانى شوقشى فرنساو شه ركه كانى ئيسپانيايه وه بريت هاتونه وه، هه لسان و به رنه نگارى كردنى ميله تيك كه سه ره تا نه جيبزاده و پوچانيه كانى له ناوبروو و اتر من خرم نه و شوقشم له ناوبرو ... ؟).

نابليون هه لومه رجه كهى به پوونى ده ييبينى، نو كه به و په پرى توندى هه موو يادگارى و ئادگارتيكى شوقشى له به ين برديوو هه تا بچوكترين نه نديشهى شوقشى نه هيشنبوو نيتر نيستا ناتوانيت، نه گه ر هه زيشبكات دلاوى يارمه تى له وجو ره بكات و به ده سته وه بيت.

شم گفتوگويهى نابليون له كه ل ژنرال سبارستياندا سى رپوژ دواى گفتوگوكهى نتيوان فيتول و تزارى پوسياوو . نيمپراتورى فره نسا رپه پينى ميله تى فره نساى وه ك شوقشى سالى (1792) به شتيكى بى بنه ماو خه يالى ده زانى و نيمپراتورى پوسياش كه دوژمنى سه ره سختهى نه و بوو ده يو يست به پاريزنگارى كردنى له كرمارى هه موو ريگايه ك له نابليون بگريت و به هه رچو ره پشتبه ستنكي به كه ل فره نسا به دگومان و ناو مي د بكات.

(3)

دواى شه پى ئارسى سوراوب، نابليون هه وليدا خوى بگه يه نيته هيلى پشته وهى دوژمن و په يره ندى نتيوان پيشه وهى سوپاى هاوپه يمانان و ريگاي پاريد ده انيان بچريت، به لام هاوپه يمانان دوا بپار ياندا بوو به ره و پاريسش بگه ونه پيشه وهى، به و نامانهى مارى لويز وساوارى وه زيرى ناوخو بى نابليونيان نارديوو كه وتبى ده ست كا زاخيه كان و گه ياندا رباق تزارى پوسيا، نه لكسه نده رى نيمپراتورى پوسيا له وه دلنيا بوو و دهى خه لكى پاريس به جريكه چاوه پروانى هيج جو ره به رنه نگاريه كى ليئاكريت و به كه يشتنى سوپاى هاوپه يمانان بى پاريس سه رنه نجامى شه پى مه علوم ده بيت و پوخانى حه تى نابليون نيته نارا .

هاوپه يمانان شم بچوونه يان له ژير كاريگه رى ناموزنگارى پياويك به ناوى پوزو دى بوركو قبول كرد كه خه لكى كرس بوو و ماوه يه كى زو دى بوو كينهى له دلى خوى گرتبوو رقى له نابليون ده بچو ره، بويه ش نه لكسه نده ر ناوبراوى كرد بى يه كيك له و كه سانهى كه لى نزيك بوو . هه والى شه وش به موزدوى هاوپه يمانان گه يشت نابليون ده يه ويت پشته وهى سوپاى هاوپه يمانان بگريت، پوزو دى بوركو به نه وانى گوت: يه كلايكه ره وهى شه پى له پاريسدايه، مادام نتيوه بير له وه ده كه نه وه پووه پووى نابليون ببنه وه و شه پيكه نه وا شكسته ده ميتن، چونكه نابليون له نتيوه باشت ده جه نكيست، سه ر يازه كانى نو هه رچه نده نا پاريزمن به لام به وى نه نكيژهى شانازى كردنه وه هه تا دوا دلوپهى خو نتيان شه پده كن، هيزى سه ر يازى نابليون

تاوهكو ئیستاش خاوهن توانایه، ههروهها كازامهیی ولێزانی سهركردهیه تیکردنی سوپای ناپلین لهی ئیوه باشته، بهلام هیزی سیاسی ئه تهواو له بهریه کچوه، ئهمه پێژگار گرپاوه، سهركوتکردنی سهریازی که له بهریه یانی پێژی شۆڕشه وه که یهك نعمتی خوایی پیشوازی لیده کرا، دواتر به هۆی ئه ئاکامه خراپانهی لای که وه، مه حکوم به نه مانه و هیچ شوێنکی له ناو دِل و میشکی خه لکانه ماوه... پێویسته نه وشه په له پێگای سیاسیه وه کوتایی پێیهێندرت نه که له پێگای سهریازییه وه، هه رنه و نه ده سوپای سوپای فره نسا که لێنی تیکهوت، ئه گه ر ئیوه بتوانن له و کاته دا ئه وه له به قۆزنه وه و خۆتان بگه یه نه نه پاریس ئه مه ش به سه پێ سه رنگونکردنی دێوه که^(٧٧) له وه حاله ته دا ئه وشه پێرهی ناتوانرت لای بستیهندرت ده شکیت) پوزو دی بورکو، دلنیا بوو له وهی میللته بۆرینه کانی بهرچۆته وه ئه م پایه ی خۆشی به سه رانی هاوپه یمانان گوتبوو، هه رچه نه ئه وانیش گه یشتبوونه ئه و به وایه و پێیانوا بوو دوا ی رووخانی ناپلین گێرانه وهی شانشین بۆرینه کان شتیکی نه گودجاوه، هه روه ها ئه لکسه نه ده پێی باشه بوو ته نانه ت گزمایش نه مینیت و به مه ده ی توانی بۆ هه میشه خۆی له شه پی ناپلین پزگاریکات.

هاوپه یمانان به ریاریندا خۆیان بخته مه ترسییه وه به که لک وه رگرتن له دوری ناپلین له پاریس، هیزش بکه نه سه ر پایته ختی فره نساو داگیریکه ن، هه روه ها که لکیش له خیانه تکردنی هه ندیک کاریه ده سستی حکومی وه ریگرن که ناماده بوون پیش هاتنه وهی ناپلین پاریس به ده سته وه به نه، له سه ر پێگای پاریس ته نها مارشال مارمون و مارشال مورتیه و ژنرال پاکتود و ژنرال نامه به رگریان ده کرد، که کۆی گشتی هیزه که یان پێکهاتبوو له (25) هه زار سه ریا، ناپلینیش به هیزه سه ره کییه که یه وه به ره و خۆره لات چووبوو.

هیزی هاوپه یمانان له (25/ی مارس) دا له شوینیک به ناوی لافر شامپنوار سه رکه وتنیان به ده سته پێتا، هه ردوو له شکری مارشاله کانیا ن پاشه کشه پێکردو هیزی هاوپه یمانان که پێکهاتبوو له (100) هه زار سه ریا، له پاریس نزیک بوونه وه، له (29/ی مانگی مارس) دا لویز له گه ل کپه که یدا پارسی جیهیت و چوو بۆ بلو.

فره نسییه کان بۆ به رگریکردن له پاریس ته نها (40) هه زار که سیان له ده سته دابوو، ترس و له ز بای به سه ر پاریسدا کێشاو و ده ی به که سه ریازییه کان ته واو دابه زیبوو، ئه لکسه نه ده ده یویست ده ست له خۆینپێژی خه لکی پاریس به یارێزیت و به رکه ش خۆی به جوامێرنیشانه دا، له قسه کانیدا که له گه ل مسیو ئورلدا ده یکرد، گوتی (ئه گه ر پاریس پێیه شکریت له پێشه واو مه زنه کانی خۆی خۆی پانگرت و من باوه پی ته واوم به مه مه یه) هه روه ها ده سه لاتی ته واوی به نه و دلو گوتی ئه گه ر ده زانی پاریس بێ شه پکردن خۆی ده دات به ده سته، ئه وا بێ وه ده نگه ستن ئه وکاره پکات و شه پی پابگریت.

بۆچه نه سه عاتی که شه پیکی خۆیناوی پوویدا که له وشه په دا هاوپه یمانان (9) هه زار سه ریازیان به کوشته چوون که (6) هه زاریان سه ریازی پوسی بوون، به لام سه رنه نجام مارشال مارمون له لایه ک له ترسی تیکشکان وه لایه کیش به هۆی چوونه بن کلێشه ی تالیران، مارشال مارمون کاترمیر (5) ی ئتواره خۆیدا به ده سته وه، کاتی ناپلین ئه م هه والی پێگه یشت ئه و له نێوان سن دیزیه و بارسوراویدا خه ریکی شه پکردن بوو.

که (27/ی مارس) دا ئەم هەوالەیان پێڕاگەیاندا گوتی (ئەمە یەکم چۆلی شەترنجی تۆد جوانەو هەرگیز پێمانەبوو
فەرماندە ی گشتی هاوپیەمانان ئاواجوان یاری بکات).

ئەمە ئەوەدەگە یەنێت لەسەرکردایەتی کردنی سوپادا کارایە.

ناپلین بەخۆی و سوپاکە یەو بەرەو پارێس کەوتە پێ، لەشەوی (30/ی مارس) دا گەیشته فونتن بلو و پێیان راگەیاندا پارێس
داگیرکراوە، ناپلین وەک هەمیشە چوست و چالاک بوو و هەرکە ئەم هەوالە ی بیست چارەگە سەعاتێک بێدەنگ و مات کەوتە
بێر خەیاڵ و دواتر نەخشە تازە کە ی خۆی بە کولنکور و مارشالەکانی گوت. بێراردرا کولنکور بچیت بۆ پارێس و لەوێدا داوای
ناشتی بکات بە پێی ئەو مەرجانە ی کە لە شاتیوندا پێشنیار کرابوو و دواتر بە هیئەتە ی بڕوایە هانی جۆرلو جۆر بۆ ماوێ سێ
پۆژ لە هاموشۆی نێوان پارێس و فونتن بلو دا بێت، هەتا لە ماوێ ئەو سێ پۆژە دا ناپلین هەموو هیژەکانی لە ناوچە ی سن
دیزە دا کۆ بکاتە وەو دواتر هاوپیەمانان لە پارێس دەرهێنن.

کولنکور بە مینگێکە وە پرسی، ئایا تا کۆت یە ک پێشنیاری ناشتی کردنی دوو لە تەکتیکی سەریازی لە گەڵ هاوپیەماناندا
بخریتە پوو؟

نیمپراتۆری فەرەنسا قسە کە ی پێی و بە دەنگێکی کەم بەرزو گۆڕاو گوتی: نا، نا، ئیدی نەنگی بەسە! من ناشتی
شەرمەزاری بکەم؟ قبولێیە! لێرە دا شەرف و شکۆمەندی فەرەنسا لە ئارادایە و تەنها شمشیر دەتوانیت ئەمە پۆشن و
یەکلایی بکاتە وە.

کولنکور یە کسەرە بەرەو پارێس کەوتە پێ و ناپلین کەوتە وە هەولو کۆششی سازکردنی سوپا بۆشە پو لەو بڕوایە دا بوو بۆ سێ
چوار پۆژێتر تەواو کاروبارەکانی سوپا پێکبەخاتە وەو سوپاکە ی باخاتە حالەتی نامادە باشی.

ئە ی بەلای ناپلین ئەوە گرنگبوو ئەوە بوو لە و ماوێ سێ چوار پۆژە دا هاوپیەمانان دەستپێشخەری سیاسی نەکن و ئەمە
بێتە هۆی لە قەردن و گومان دروستکردن لە پای گشتیدا و بێتە جیگای سەرنجی دانیشتوانی پارێس، بۆیە بە پووگەش بە مەرجی
ئەو ناشتییە پازیبووگە دوو هەفتە لە مەوێر بە نەنگی دەزانی و قبولی نەکردبوو.

بەلام تازە لە کار ترازابوو، لایەنگرانی پێژی شانشینی بەخۆشی و شادییە و پێشوازی سەرانی هاوپیەمانانیا ن کردبوو
خەلکیش بە بێ بەرگری و دەست وەستان و ملکەچ مابوونە وەو بە پوالت بە دیاردە کەوت خەلک بە هەموو حکومەتێک پازیبیت
کە لە لایەن هاوپیەمانانە وە بە سەریاندا بەسە پێندرت.

سەرانی ولاتە هاوپیەمانەکان رایانگەیاندا نایانە ویت ناشتی لە گەڵ ناپلیندا بکەن، بەلکو ئەوان ئەو حکومەتە بەرەسمی دەناسن
کە گەلی فەرەنسا بۆخوێان هەلی بژین، بۆیە گفتوگۆ کردنی ناشتی کولنکور لە گەڵ هاوپیەماناندا وە لاتراو ئەلکسەندەری
نیمپراتۆری روسیا بە کولنکور ی گوت: فەرەنسا ناپلین ناویت و بە دەستییە وە شەکەت و ماندوو بوو.

شواری تەزبەرگ بە دەنگێکی ناساز گوتی: ناپلین ماوێ (18) سالە دنیا ی شتیواندوو و بە بوونی ئەو کەس اتوانیت بە جل و
بەرگەکانی^(٧٢) خۆیدا بپوانیت و بیانبینیت.

نیمه چەند جارێک پێشنیاری ئاشتیان بۆکردو ئیمپراتۆریەکی یەشمان لە دەستدا هێشتەو، بەلام ئو نەبووێست هیچ نێمتیازێک بدات، وێ ئیستا زۆر وەدرەنگ گەراوێ بۆ ئو مەبەست، شواریزێ نێرگ ئو قسانێکی دەکردو بیتاگابوو لەوێ ناپلین تاوێکو ئیستاش نایەوێت بەجددی ناشتی بکات وکولنکوریشی تەنها بۆئەو ناردبوو هەتا دروسێ پێژ بوازی ئەوێ دەبێت سوپاکە کۆیکاتەر،

کە کولنکور گەراوێ لای ناپلین بینی باروێخەکی بەم جۆرە خوارەوێ لێهاوێ: یەکە سەریازێهەکان و دەوێ دەوێ دەگەشتەو ناپلین و ناوێراو لە چاوەروانی ئەو دابوو هەتا (5/ی مانگی ئیبریل (70) هەزار سەریاز کۆیکاتەر و هێرشیان پێیکاتەر پارێس.

لە (4/ی ئیبریل) دا ناپلین بە سەر سەریازەکانیدا گەراو لەکوێتەیکیدا بۆ سەریازەکانی بەم جۆرە دوا (سەریازان، دوێمن بەخافلاندامان توانیویەتی پارێس بخاتەر ژێر دەسەلاتی خۆیەو داکیری بکات، پێویستە دوێمن لە پارێس وەدەرێنێن، فەرەنسێهێ تۆکوێ پەتاهەندەکان کە نیمە لە مەوێر بەزەیمان پێدادهاتنەو لەگەڵ دوێمناندا کلکیان تێکەستوو و بەرژەوێندی هاوێشیان لەگەڵ بریتانیدا پەیدا کردبوو و پەرچەمی سپیان هەلداو، تەف لە ترسێکانه، ئەوانە دەبێ باجی ئەو خیاڵەتە خۆیانیدەن، وەرنە باسوێند بخۆین بەوێ - یان سەریکەوین و تۆلێ ئەو سوکایەتییه بکەینەو کە بەنیشتمانەکانمان و شمشێرەکانمان کراو - یان بمرین.

سەریازەکان هەموویان بەیک دەنگ هاواریانکرد (نیمە سوێند دەخۆین)

بەلام کاتێ ناپلین گەراوێ خێمەکی خۆی و رەیکێ دابەزیوی سەیری بینی (مارشالەکان واتە ئویدینو و نی و ماکدونالدو برتیو و دوک دو باسانو، بەراوەستای لە چاوەروانی ئەو دابوو و ناپلین هاوێ نێکیان و کەس نەوێرا نوقە بکات، پاش کەمێ ناپلین داوای لێکردن پای خۆیان دەرێن ئێنجا هەموو کەوتنە قەس و گوێیان ئومێدی سەکوێتن نییه، چونکە هەموو خەلکی پارێس لەو زەندەقیانچوو ئیمپراتۆر^(٧٤) لەخۆ نامادەکردنی بۆ هێرشکردنە سەر هاوێیمانان لە پارێسدا هەموو هاوڵاتیانی پایتەخت تێدا بچن، ئەمەش بەهۆی ئەوێ هاوێیمانان لە تۆلێ سوێندانێ مۆسکۆدا ئاگر لە پارێس بەریدەن.

ناپلین گوێ (بۆئەوێ) مەن دواتر بانگێتان دەکەمەو و نەخشەکی خۆمێتان پێدەلێم) تەنها کولنکور و برتیو و دوک دو باسانو لای خۆی هێشتەو، ئێنجا بەتۆپەییەو و ئاڕەزایی لەسستی و بێ ئەمەکی مارشالەکانی دەرێپی و پاش ماوێهە ناپلین پێگەیاندا کە لە بەرژەوێندی پاشای بچوک^(٧٥) ئەو دەست لە کار دەکێشێتەو و فەرمانێ وایی پاشایەتی دەداتە دەست ئیمپراتریس ماری لویز^(٧٦) ئەگەر هاوێیمانان بەم مەرجە پازیبێ ئەوا شەپ کۆتاییدێت، ناپلین کولنکورێ بەو مەرجە پەوانە پارێس کردەو، هەتا جارێکیتر بکەوێتەو گفتوگۆ لەگەڵ هاوێیماناندا، ئێنجا بۆخۆی ئەو پێگەیاندا کە خۆی نووسیوی و بەمجۆرە خوارەوێ خوێندەو، (چونکە هاوێیمانان دەلێن ناپلین گرتە لە بەردەم ناشتی لە ئەوروپادا، ئیستا ئیمپراتۆر ناپلین کە لە سەر بەلێنی خۆیەتی پێدەگەیتێت ئامادەیه لە بەرخاتری ناشتی و نیشتمانەکی خۆی

^{٧٤} مەبەستیان لەخۆیەتی کە قەسێ بۆ دەکەن. واتە: ناپلین، (و- کوردی).

^{٧٥} مەبەست لە کوردی ناپلین، (و- کوردی).

^{٧٦} هاوێهەکی ناپلین، (و- کوردی).

بۆکرپره که ی ومارسره که ی تهختی پاشایه تی فهرسا چۆلکات و فهره نساخ جییه یلایت و ههتا دهست له گیانی خوشی بشوات، مارشاله کان به خرقه شه و به پشتگیری نه مه یانکرد، دوا ی شه و ی نیخرا تۆر جار تیکتر شه و قه بالی خۆینه وه قه له مه که ی به دهسته وه گرت و پیتشه وه ی شیمزای بکات گوتی (ئیی، ئاه، باوه پم پتیکن، وهرن باسبه یین زوو وه پت بکوهین، من ده زانم دویاره شه وان، ها په یمانان تیکده شکینمه وه) وه لی مارشاله کان بیده نگیان هه لیزاردی هه چیان لایه نگر ی نه م قسه یان نه کرد. ناپلیۆن نامه که ی ئیمزاکردی دایه دهست لیژنه یه ک که پتیکه اتیوون له کولنکوو نی و ما کدونالدو شه وان شه به زوویی به ره و پاریس کوته پت، له و ماوه یه دا زۆر شهت له پاریسدا پوویدا بوو، تالیران به په له هه ندیک له نه ندام په ره له مانه کانی که پتیشتر جینگای تمانه ی بوون کۆکرد بۆ وه و پوو خانی بنه ماله ی بۆنا پارت و گه رانه وه ی بنه ماله ی بورینه کانی خست بۆ ده نگدانه وه و نه مه ی به ناوی په ره له مانه وه راگه یاند بوو، له مهش خراپتر مارمونیش خیانه تی له ناپلیۆن کرد بوو و له گه ل یه که سه ریازییه کانی خۆیدا به ره و فرسای پاشه کشه ی کرد بوو و په یوه ندی به تالیران که سه رۆکایه تی حکومه تی کاتی ده کرد کرد بوو.

سه ر هتا تزاری پوسی دوو دل بوو و دواتر نه شه و و نه فرانسوای ئیمپراتۆری نه مسا لاریان له هاتنه سه ر تهختی پاشایه تی پاشای بچوک واته : کوپی ناپلیۆن نه بوو، به لام لایه نگرانی بنه ماله ی بورینه کان که له چوارده وری سه رانی هاو په یماناندا بوون سوور بوون له سه ر شه و ی شه و پتیشنیاره ی ناپلیۆن په تبکریته وه.

که وته گومانی هاو په یمانان به بیستنی خیانتکردنه که ی مارمون نه مه ی یه کلان کرد وه، په یمانشکۆن زۆرینه ی هینی سه ریازی فه ره نسای له ژیر فه رمانده یی مارموند بوو و نه مه بووه هۆی شه و ی پۆگرییت له به رده م شه و ی ناپلیۆن هتیشبکاته سه ر پاریس - یان شه و مه ترسییه ی که م تر کرد وه، بۆیه هاو په یمانان بریار یاندا ده سه لات بده نه وه ده ست بنه ماله ی شانیشینی پتیشوو، واته : بۆرینه کان، له وکاته ی کولنکور ده یویست له لای شه لکسه ندهری پوسیا بپوات، ناو برارو پتیی گوت (گه رده که ی خۆت پازیکه به وه ی ته سلیمی چاره نووسی خۆیییت، ئینجا پۆزو ستایشی خۆی له به رامبه ر شه و پیاوه گه رده یه دا نیشاندان درێژه ی به قسه که ی داو گوتی: شه و ی پتییوستیت بۆ پاراستنی شه ره ف و که سایه تی شه و ده یکه یین)

سه رانی هاو په یمانان پتیشته وه ی کولنکور بپوات تکیان لیکرد ناپلیۆن به وه پازیکات به بێ هیچ مه رجیک ده ست له پاشایه تی بکیشیتته وه به لێنیا ندا هه موو نازناو و شکمه ندی شه و بپاریژن و دورگه ی شه لیش وه ک شانیشینی به شه و ی ببه خشن و داوایان لیکرد هه رچی زووتره سه نه دی ده ست له کار کشان وه که ی ئیمزاکات.

هاو په یمانان و لایه نگرانی شانیشینی بورینه کان و له سه رو ی هه موشیانه وه تالیران بوو، چونکه تالیران به ئاشکرا که و تپۆ گه ل شه وان له سه ره لدانی شه رتکی ناو خۆش ده ترسان، شه و سه ریازانه ی که هه تا شه و کاته ش به نه مه کبوون له به رامبه ر ناپلیۆنداو خۆشیان ده ویست و راگه یاندنی ده ستله کار کیشانه وه ی ناپلیۆن به په سه می ده ی توانی له نه گه ری شه و شه ره بیانپاریژت.

شه و بریاره ی په ره له مان ده نگ ی بۆدا بوو لای خه لک هیچ به هایه کی نه بوو، چونکه نه ندام په ره له مانه کان وه ک تۆکه ری ناپلیۆن سه یرده کران و به بێ هیچ دوو دی و بێ شه رمانه خیانه تیان به گه رده که ی خۆیان کرد، هه تا خزمه تی بیگانه بکه ن. مارشال نی له وکاته ی که قسه ی له گه ل شه لکسه ندهردا کرد بوو، به ده نگیک ی به رز گوتیو ی (نه م نه ندام په ره له مانه قوپه سه رانه نه گه ر یه ک تۆز دژی هه وه سی شه رانگیزی ناپلیۆن بوو یانه وه نا کۆکی خۆیان نیشاندان شه و ئیعه شه مپۆ توشی نه م نه هه م تییبه

نه ددوبونه وه، هم نه ندام پرله مانه به ددبختانه كه هميشه سوريون له سر نه وه، ملكه چې نيراده ي كسيكېن كه نه مړ پټي ده لټن سر كوتكر، مافي نه وه ياننښه چوڼ دنگي خويان به رز ده كه نه وه؟

نه وانه نه و كاتانه ي ددېوا قسه بكن له رزو تايان كرتيو، به لام نښتا هه موو لايه ك پټيان ده لټن بڼده نكېن چوڼ پڼكا به خويان ده دن قسه بكن؟

ته نها به ددوچوونې يه ك وشه له دده مې ناپليږنه وه نه وېش به به لټ، ده پتواني كرتايي به و باروږخه ديواره بڼښت و نه وكرته ي كه سه ريارو نه فسر و كارمنده كان وه كه پيمان له گه ردياندا بوو نازادېكات. هه موو فرنسييه كان و خودي هاوپه يماننښ سر بارت به مه پايانوا بوو.

(4)

نيواړه ي پړۍ (5/ي څيرل) كولنكوو نې و ملكدونالد له پاريسه وه گه پانه وه بڼ فونتن بلو وډواي نه وه باسي گفترگو ي دانوستانه كه يان بڼ ناپليږن گيږاپه وه كه وتنه پارانه وه له ناوړواو كه به مه پازيبيټ، ناپليږن گوټي: نښتاش سه ريارم له ده ستدان و نه وانه به نه مكن له ناست مندا، له كرتايي قسه كه يدا گوټي: هه چوڼنيكيټ سبه ي ده ييښ... به نه مږدي ديدار هه تا به ياني.

دواي نه وه نه وانه له لاي پړيشتن دووياره به دواي كولنكوو ديدا نارده وه كه وته قسه كردن له گه ليدا، پاش دده ته قبييه كي دور ودرېژ ناپليږن گوټي (نای كولنكوو، ناخ، له ده ست نه وچوږه مړفانه... مارشاله كانې من شهرم ده كن پڼكاي مارشال مارمون بگرته بهر، چونكه دواپړژ به ترسنگ وځاښ ياس ده كرتن، به لام له ناو دلي خوياندا ده لټن بڼ پڼكاماندا نه وهاوپنښه مان بگه وپته نازو نعمت وده سه لاته وه، هه زده كن وه نه و بڼ نه وه ي كه ساپه تيان لكه داريتت بگه ونه گه ل ده ولته ي شانښيني بوريڼه كان وه مان پله رپايه و نيمتيازبان هه بټ.

ناپليږن زځر باسي مارموني ده كرد كه له باروږخېكي زځر ناسكدا خيانه تي له گه لدا كړدېوو (به ددبخته نازانيت چ چاره نووسېك له چاره پوانيدايه، نه و به دناو بوو، باوه پده كه ي نيت من بير له خوم ناكه مه وه، چونكه پړژگاري من به سه رچو-يان له بهر سه رچوندايه، له لايه كي تره وه نه وانه ي له ده ست ده سه لاداريه تي من بيژان چنده شادمان و نامه زړون خويان بخنه به ردامي كه سانيتر؟ من بير له فخره نسا ده كه مه وه...، ناي ته گه ر نه و كه مژانه نيمه يان جينه هښتا، من له ماوه ي چوار سه عاتدا كړشكي مه زني خوم دروسته كړده وه، چونكه باوه رپكه هاوپه يمانان له كاتي پوو به پوږيونه وه له گه ل مندا نيكده شكانه وه خويان له پاريسدا پانه ده كرت، ته گه ر ويستباشيان بڼ پڼگارپوونيان له م مه ترسييه له پاريس هه لاتبان نه و نيت جارنيكيتر نه ده هاتنه وه سه رخاكي پاريس.

نه و مارمونه خاك به سه ره بووه بهر په ست هه تا نيمه بگه ينه نه و نامانجه درمخشانه، به دلنښاييه وه كه شه ركه دريژه ي كيشابا نه و كه ره سته ي وامن ده ستده كه وټ زه بري كوشنده له دوژمن بدات، نښتا من هه والي نه وه يان پڼگه ياندروم كه له هه موو شوپنه كاندا جوتياراني لورن و شامپاني و بورگوني، هيرشده كه نه سه ر يكه سه ريارزيه جيمه و كانې دوژمن و سه ريان ده بڼ، نه وانه هڅاكي ناشتي ده ركه ين ونه نكيژه ي شه پي ناوځون، ده ييښي هه تا ساليكيتر چ به سه ر ولت دښن، هه چوڼنيكيټ

شتی بۆ ولات پتیویسته جگه له شه خسی من وئاوه کهم، وینای من، شمشیری من، هه موو ئه مانه برونه ته هۆی ترسانه وه، پتیویسته ته سلیمیم، ئیستا بانگی مارشاله کانم ده کهم و تو ده بیینی کاتێ که پیمکوئن ئیوه له سه رگه رانی باړزگار تانیبت و پنگاتان پیده ده م بیته وه ی که سایه تیتان له نگبیت پنگای مارشال مامون بگرته بهر، چه ند دلخۆش ده یین).

ئوه شه وه ئه وه ی نابلیون له دلی دابوو بۆ کولنکوری هه له پشت، ئه وه ی به شیوه یه کی به لگه نه ویست دیاریوو ئه وه بوو ولات توشی شه که تیه کی بۆ پیشینه بیوه و ئیتر بهرگه ی ئه م حوکه خویناویه ی نابلیونی نه ده گرت که سه مای مه رگی هه میشو کورانی به کومه ل و تیداجوون وفیداکاری چه ند ئه وه یه کی له پادابوو، نه ماش له بهر خاتر ئامادجیک که ده سته گیشتن پینی نه سته مبوو، نابلیون له سالی (1814) دا به ئاشکرا پایگه یانده بو (من ده مه ویت ئیمپراتوریه تی جیهان بۆ فهرنسا ده سته بهر بکه م) له و کاته دا نه یه ده زانی ئه وه کانی ئاینده یه ک قوتابخانه ی میژووی نیشتمانه پرستانه دروستده که ن و له وه ده کلنه وه بیسه لمینن که نابلیون به درژایی ته مه نی خۆی هێرشی نه کرد بۆ ته سه ر که س جگه له بهر گرێکردن له خۆی، ده سته ی بۆ هیه کارنیکیتر نه برده وه، داگیرکردنی میلان و مۆسکو و بهرلین و مه دریدیش ته نها بۆ بهر گرێکردن بووه له سنووری جوگرافیایی فره نسا، ته نه انت خودی نابلیونیش ئه م بۆجوونه ی به خه پالده ده هات. نابلیون بۆ ئابارت ئاگاداری لیستی شه ره کانی نه بوو و نه لیسیته نه ی له م دوایانه دا به هۆی ئالپرمنیه وه دوا ی که پان و بهر دوا داچونیک زۆر له ئه رشینی ره سمی که له زۆر سه رچاوه وه ده سته ی که وتوون ئاشکراکراوه، به پێی ئاماره کانی ئه م لیکۆلینه وه یه، ژماره ی ئه وه فره نسیانه ی له شه ره کانه دا به کوشتچوون و گرمبوون له ملیۆنیک تێنا په ریت، (471) هه زار کورژاو که به ره سمی تو مارکران (530) هه زار که سیش بیسه روشوین، ئه و که سانه ی که به خه سته ی برینداریوون و نه وانه ی که به نه خۆشیش مردوون له م ئاماره ی سه ره وه دا هه ژمار نه کران.

ئه و توژینه وه و ئاماره ی مینه هی هه موو ئیمپراتوریه تی نابلیون نییه، ته نها هی خاکی فره نسیایه، واته: سنووری جوگرافیایی فره نسای پیش روو خانی پژیی شانیشینی بورینه کان، هه روه ها هه موو شه ره کانی نابلیونیش، له و ئاماره دا هه ژمار نه کراوه و ته نها بریتیه له شه ره کانی سالی (1800) به دواوه.

نابلیون هیه کاتیک نه یه ده توانی ئاوا به پۆشتنی تیکات که له (24) ملیۆن هاوالاتی فره نسا، زیاتر له ملیۆنیک که س به هۆی شه ره کانی ئه وه له ناوچوون، ئه و ته نها ئه وه ی ده بیینی گونده کانی فره نسا به هۆی سه ریا زگیری یه ک له دوا ی یه کی ئه و به ره و چۆلی ده چنه وه، جار جاره ش هه لیده دا ئارامیان بکاته وه نیشانیانیدات که سه ریا زانی ولاتانی ده سته نیشاندیه ی خۆی- یان هاریه یمانانی بوون به به شیک له سوپاکه ی خۆی که نه لمانی و سوپیری و ئیتالی و به لجیکی و هۆله ندی و پۆلونی و ئایلیری ... هیترن و شان به شانی سه ریا زه کانی فره نسی ده جه نگن.

به له م له ناوچوونی سێ چوار ملیۆن بیگانه که له ریزی سوپاکه ی نابلیوندا ده جه نگین شتیکی بییه هاو هیه بوو بۆ له ناو چوونی یه ک ملیۆن فره نسیای، ملیۆنه ها له درژمن کورژاو بریندار و گومبوو به لای نابلیونته وه ترخی نه بوو که ناویراو زه حمه تی ئه وه وه بهر خۆی بنیت ناویان ببنیت و بیریان لیکاته وه.

به درژایی ئه و شه وه که نابلیون به قه ده م لیدان و بیر کردنه وه به سه ری برد، به لیستی کاره کانی خۆیدا چۆوه و به ئاماده بوونی کولنکورو سه ره نه نجام گه یشته ئه و رایه و گوئی (فره نسا گۆشه گیر بووه گیانی ولاتی که یاندۆته لئواره کانی مه رگ)

بوربنه‌کان نه‌وه‌نده به‌نرخن و تڙیش هوکړانی ناکه، به‌لام له‌وکاته‌دا نه‌و خاله‌ده‌هاته‌پیش نایا جگله‌نه‌و کښ به‌ده‌ردی هوکړانی ولات ده‌خوات؟ ناپلین نه‌و شه‌وه نه‌خوت، به‌ره‌به‌یانی پوځی شه‌شی فیبریل، نیم‌پراتر بانگه‌پشتی مارشاله‌کانی کردو پتی کوتن: به‌پړزان، پشوتان دريژيټ تیر لیره‌ودوا نه‌نیوه خوینږی ده‌کن و نه‌سوپاش، من ساده‌و ساکارانه به‌بی هیچ مرجیک ده‌ست له‌کار ده‌کیشمه‌وه، چه‌زده‌کم بڅاختری نیوه و ښه‌ماله‌کم کوپه‌کم به‌جینشینی خرم دابنیم، دلنیام نه‌و پڼگاچاره به‌زیاتر بڅنیوه به‌سوده نیچا بڅمن، چونکه نیوه له‌سایه‌ی حکومتیکدا کارده‌کن که‌له‌گل پیرو به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانتاندا ده‌هاته‌وه، به‌لام په‌ک پرودوی نابج و چاره‌پوانته‌کراو بووه‌هلی نه‌وه‌ی شکست به‌و ه‌ول‌ی من بیټیت بڅده‌سته‌برکردنی نه‌و پڼگه به‌بڅنیوه، نه‌گر په‌یمان‌شکینی مارمون نه‌بویه نه‌و نیوه ده‌تانتوانی نه‌و نیم‌تازاتانه‌تان ده‌ستکه‌وتبا، ته‌نانه‌ت ده‌مانتوانی جاري‌کتر فوره‌نسا به‌ینه‌وه‌سه‌رپښ، به‌لام ه‌لومه‌رجیکتر هاته‌پیش ... من ته‌سلیمی چاره‌نوسى خرم بووم، نیوه‌ش ته‌سلیمی چاره‌نوسى خرتانې، دريژه به‌ژيانی خرتان بدن له‌س‌ریازگه‌کانی ښه‌ماله‌ی شان‌شینی بوربنه‌کانداو به‌نه‌مه‌که‌وه خزمه‌تیکه‌ن، نیوه چه‌زتانده‌کرد پشووبده‌ن، تیر لیره‌ودوا به‌سینه‌وه، به‌لام به‌داخه‌وه، خوا بکات پشبینیه‌کانی من ه‌له‌بن، نیمه نه‌وه‌یه‌ک نه‌بووین بڅ پشوودان دروستکراین ته‌نوا و ه‌ره‌قه‌یه‌کی ده‌ره‌ښاو نه‌م پستانه‌ی بڅ مارشاله‌کان خوینده‌وه: چونکه هاوپه‌یمانان ده‌لین ته‌نوا ناپلین پڼگره له‌برده‌م ناشتی نه‌و روپادا، نیستاش نیم‌پراتر ناپلین که‌خواه‌نی قسه‌و به‌لینه‌کانی خویه‌تی، پایده‌گه‌یه‌نیت خوی و میراتگره‌وه‌که‌ی چاوپوځی له‌تخت وتاراجی فوره‌نساو نیټالیا ده‌کات ودریغی له‌هیچ فیدارکاريه‌کیش ناکات له‌پښاو فوره‌نسادا).

دواتر چوه‌وه سه‌رکورسی پشت میزه‌کښی و و ه‌ره‌قه‌که‌ی نیم‌زاکرد.

مارشاله‌کان واقیان ورمابوو وده‌ستی ناپلیونیان ماچ کردو به‌همان مه‌رای وپته‌لاگوتنی که‌به‌دریژی پڅزگاری ده‌سه‌لاتداریه‌تی ناپلین ده‌یانگرد که‌وتنه‌دوان.

ده‌سته‌بجی کولنکور به‌هاوه‌لی دوو مارشالیر که‌وتنه‌پښ و نه‌وامه‌ی وازه‌تتان له‌تختی پاشایه‌تی ناپلیونیان بڅ پاریس برد، نه‌لکسه‌نده‌ر و هاوپه‌یمانان به‌وپه‌پی په‌شوکاویه‌وه چاره‌پوانی سه‌رته‌نجامی کاره‌کیان ده‌کرد.

نه‌لکسه‌نده‌ر تائکیدى له‌س‌ر نه‌وه‌کرده‌وه ده‌بی دورگه‌ی نالپ بیټه شان‌شینی په‌های ناپلین، کوپه‌که‌ی و هاوسه‌ره‌کشی ماری لویز، ده‌بی له‌نیټالیا‌دا مرنشینیبه‌کیان بدریټن، ه‌موو شتی‌ک کوتایی پښه‌اتبوو.

(5)

له‌وساته‌وه‌خته‌دا جاري‌کتر ناپلین که‌وته‌وه نه‌وخه‌یاله‌ی که‌له‌شه‌په‌کانی سالی (1814) دا زځار بیرى لیده‌کرده‌وه، نه‌و شه‌رانه‌ی له‌پروى سه‌رکردایه‌تی کردنی فرمانده‌ی سوپاوه زځر دره‌خشاوه‌و شاکارپوون، به‌لام له‌پاستیدا ه‌ولیکى ښ هوده‌بیانه‌ی ناکامبوون.

له‌سالی (1813) دا مارشال و ژنرال و پاسه‌وانه‌کانی ته‌نانه‌ت سه‌ریازه‌کانیش تیټیښی نه‌وه‌یانگردیو ناپلین بیسکرده‌وه گیانی خوی له‌شه‌په‌کاندا ده‌خاته مه‌ترسیبه‌وه.

وهك له مه وهر نامه مانپيځرډ، له سالې (1813) دا دواى مهرگى دوروك، نيمپراتور ماوهيك بڼه دهنگ له تهك قه دى داره كه دانيفشت و كه وته بيروخه يال و ناردجوك هاويزه كانى دهوړى له شه پاره وستان، له سالې (1814) دا زياتر شه وکاره دى ناپلین ده كه وته بهرچا و تير كس له ليك دانه وى نه مه به هله دانه ده چو، به تاييه ت له شه په كه دى نارسى سوراويدا.

له (20/ى مارس) دا كاتې ناپلین بهرو خالتيكى سهر يازى سهخت ده پويشت، چهند ده قيقه په ك پيشت ناپلین فهرمانى به سهر يازه كانى دابو و شوينه چولبك و پاشه كشه د پيكر دېبون، ژنرال ناكسلمان بهرو ناپلین پايكر د هتا ناگادارى بكت، به لام مارشال سباستيان به نه وى كوت (لتي گه پي)، بى نايينى شه به نه نقه ست شه وکاره ده كات؟ ده په ویت كوتايى به ژيانى خوى به نييت) به لام نه گولله تفهنگه كان و نه گولله تزيه كان و نه ناردجوكه كان كاريان ^(۷۷) به شه و نه بو، ناپلین بهرده وام خوكو دى به كاريكى نه فس نزمى و ترسنگى له قه له مده دا، به لام له شه پى نارسى سوراويدا چهند جاروك خوى له گتلى ده داو بى نه وى به پويكش شه وى بويت به دواى مهرگدا ده گه را. له (11/ى نيريلى سالې (1814) دا پيچ پوز دواى ده ست له كار كشانه وه كه دى ناپلین، له و كاته دى خريكي ته داروكاتى خوساز كړن دېبون بچوون بى دورگى نالپ، ناپلین له كولنكور جيا بېوه كه شه وماره دورودريزه هميشه له گه شه و دابو و چووه باله خانه تاييه تيه كه دى خوى، به وچوړه دى دواتر ناشكرا بو، هممو پيداويستيه كانى شه پى شخسى خوى جيتيشتېبون و نه و شوشه دى كتلياكى تيدابو له فونتن بلودا هولى خوكو دى دابو، هممو شه و تلياكى له ناو شه و شوشه دابو و خوار دېبو ووه.

نه مه نازاريكى زورى شه ويدا، كولنكور به وى شه ويارودلخه ناهه مواره پيشتيى له مجرده دى كړدېبون، بويه به په له چووه ژوره كه دى ناپلین وكه بينى وايزانى توشى نه خوشيه كي كوشنده بووه وىستى به دواى پزيشكا بچيت.

به لام ناپلین تكاى ليكر بانگى كس نه كات، ته نانه ت وهك فهرمانيش پيى كوت: هيچ هولى مه دهو به ملاولاد مه چق. نازاره كه دى شه و نه زيايدك كولنكور پايكر دېبو چو دكتور ثيفانى به خبه ر هتيايه وه، شه پزيشكه هه مان شه وكه سه بو كه شه و شوشه تلياكى دواى شه پى مالوايارو سلاقتز دابل ناپلین، پزيشكه كه هركه شوشه كه دى بينى له سه ر ميژه كه ده سته جى زانى مه سه له كه چييه.

ناپلین گله يي كړد كه شه و ماده په به ميژنه بووه فهرمانى به دكتور كه كړد ماده په كي ژه هراوى به ميژنترى بى بينيت و بيداتن.

دكتور ثيفان له ژوره كه چوده ري و سويندى خوارد جارنگيتر تاوانى ناوا نه كاته وه.

نازار كيشانه كه دى ناپلین چهند سه عاتيك دريژه دى كيشا، چونكه دهرمانى دژه ژه هراوى بوونى نه ده خواريدو به په سسى داوايكر شه پوداره له هه مو لايه ك بشارنه وه باسى نه كريت، دواى نيش و ژانتيكى زور شه و چهند وشه يي له ده مه وه هاتن (مهرگ چهند ديژواره و له مه يدانى شه پيشدا مهرگ چهند ناسانه، شاه، بى چ من له شه پى نارسى سوراويدا نه كوزرام)

شه و هره كوشنده نه بو، تير ليره و دوا ناپلین مهرگيز هولى خوكو دى نه دايه وه، خوساز كړن بى سه هره كه شه و او بېو، به پيى شه و مهرجانه دى له گه هاويه يماناندا له سه رى پيكره و تېبون، نيمپراتور ده يتوانى يه ك تپ له سه ر يازه كونه كانى له گه لخريدا بيات بى دورگى نالپ.

له (30/ی نیبریلی سالی (1814) دا هه موو شتیك ناماده كرابوو شو گالیسكانه ی كه ده بوا نیمپراتورو هه ندی له كه سه نزیكه كانی و بالویزه كانی ولاتانی هاوپه یمانان به هاوه لی له گه ناپلیوندا بچن بق دورگی ئالپ، له تهك دیواره كانی كوشكدا به پریز وه ستابوون.

ناپلیون ویستی مائاواپی له گارده تایبه تیبه كه ی خوی بكات، سه ریازانی گارده كه ی له هساری كوشكدا به پریز پاوه ستابوون، ئیره هه مان نهوچه ساره به رفراوانه بوو كه گهشتیاران به باشی ناشناییان له گه ن فونتن بلودا هه بوو و به هوشه ی مائاواپی ناسراوه.

له پریزی پتیشه وه گارده كونه كه ی خویی و مارشال و ژنرال و ئهفسه ره كان له حاله تی ناماده باشیدا بوون و له پریزی دووه میشدا سه ریازانی گاردی تازه ی لاو وه ستابوون.

كاتی نیمپراتور به دیار كه وت سه ریازه ئالا به دهسته كه ئالاكه ی له بهردهم نه ودا نه وی كرد، ناپلیون به دهنگی به رزگونی (نه ی سه ریازانی گاردی كۆن، من مائاواپیقتان لیده كه م، بیست ساله من ئیره م به سه ریگای شانازی وشه رفدا بریدوه، ئیره هه له م پۆژانه و له پۆژگاری شكۆمندی مندا نمونه ی دلاوه ری و به نه مه كي بوون، به بوونی پیاوی وه ك ئیره شكستمان نه ده هینا... به لام جهنگیمان ده بیته هوی هه لایسانی شه ری ناوخوی فره نسا، بۆیه ئیمه به رزه وه ندی خۆمان به قوریانی نیشتمان كردو لیره ده پۆین، ئیره نه ی دوستانی من، دریزه به خزمه تكردنی فره نسا بدن... خواهافیز پۆله كاتم، هه زمه كرد یه ك به یه ك ئیره له باوه شبگرم، به لانی كه مه وه بانالاكه تان ماچ بكه م..)

ئیت نه ی توانی له مه زیاتر بدویت، چونكه قورگی به كولی سۆزو غوریه تگرا، نامیزی به سه ریازه ئالا به دهسته كه داكردو ماچی كرد، ئینجا ئالاكه ی دهستی ماچ كرد، دواتر به خیرایی پۆیی و سواری گالیسكه كه بوو، گالیسكه كان به نیوان هاواری بژی نیمپراتوردا پۆیشن، زۆر له نارنجۆك هاویزه كان وه ك مندا ل ده گریان.

پۆژنامه كانی بریتانی كه نه م پووداوه یان بالوكرد بۆوه، به مجۆره یان نووسیوو (كه و ره ترین شاكاری میژووی جیهان كۆتایی پیهات، ناپلیون مائاواپی له گارده كه ی خوی كرد)

به لام له پاستیدا نهوشاكاره بیست ساله یه ی كه له مانگی دێسه مه بری سالی (1793) له تولوندا دهستی پۆكردو له نیبریلی سالی (1814) له فونتن بلودا هیشتا كۆتایی نه هاتبوو، ناپلیون له ماوه ی نهو بیست ساله دا دنیا ی پاهینابوو به وه ی سه ریان له هیج له كاره كانی نه سوپمیت، چاره نووسا بوو جارێكیتر هه موو لایه ك توشی واق و پمان و سه رسامی بكاته وه.

فرمانروایی سده پوژه (1815)

(۱)

پیشنه‌وه‌ی باسی سه‌یرترین پرودای پوژگاری ژانی ناپلیون بگین، سهرتا پتویسته ناماژه به‌چند خالیگ بگین. نیمپراتور له‌یه‌که‌م پوژی گه‌یشتنی به‌دورگی نالپ بڼ گومان هیچ جوره نه‌خشه‌یه‌کی نه‌بوو، کوتایی به‌ژانی سیاسی خوی هینابوو، وه‌ک به‌لین دابوو وده‌یویست میژوی فرمانروایه‌تیبیه‌کی خوی بنوسیتته‌وه - یان به‌لانی که‌مه‌وه له‌ماوه‌ی نه‌وشه‌ش مانگی له‌و دورگیه‌دابوو واینداده‌کرا، نه‌و له‌وماوه‌یه‌دا پیاویکی گفتوافت خوش و نارامبوو.

له‌وکاته‌ی به‌ولایه‌ته‌کانی خورناوای فره‌نسادا تپیه‌رین، لایه‌نگرانی پوژمی شانیشینی بورینه‌کان خوپیشاندانیکي دریه‌ نه‌ویان له‌سهر پڼگاه‌یدا سازکردبوو، هه‌تا له‌یه‌ک دوو شویندا مه‌ترسیشیان بۆسه‌ر گیانی هه‌بوو، سهرته‌نجام له‌پوژی (3/ی مانگی مایزی سالی (1814) دا گه‌یشته‌ دورگی نالپ.

ناپلیون که‌وتبۆ ناوپانتایی خاکیکي بچوک و دوره‌ده‌ست و له‌نیوان خه‌لگیکي بیگانه که‌پیشوازییه‌کی گهرمیان له‌فرمانروای تازه‌یانکرد.

له‌به‌هاری سالی (1811) دا دوست سڼ سال پيش، ناپلیون بانگه‌یشتی ژنرال (ردا)ی کرد بۆ کوشکی توپلری، چونکه‌ نه‌و ژنراله به‌پۆزه‌وه ویزابووی بلیت له‌شکرکیشی مه‌که‌سه‌ر روسیا، ناپلیون له‌وه‌لامدا کوتبووی: من هه‌تا سڼ سالیتر فرمانروایی دنیاده‌که‌م).

نیستا پۆک دواي سڼ ساله که‌نیمپراتورییه مه‌زنه‌که‌ی هه‌ره‌سی هیناوه.

ناپلیون ته‌نها حوکمرانی دورگیه‌کی ده‌کرد که‌پانتاییه‌که‌ی (223) کیلومه‌تر جوارگوشه‌بوو و سڼ شارۆچکه‌و چه‌ندین گوندی تپدابوون، که‌کۆی گشتی دانیشتوانی چه‌ند هه‌زار که‌سیکیبوون. چاره‌نوسی ناپلیون بۆ نزیک زادگاه‌ی چووبۆوه، چونکه‌ دورگی نالپ له‌دورگی کرسه‌وه نزیکبوو، نه‌م دورگیه هه‌تا مانگی ئیبریلی سالی (1814) له‌ژۆر ده‌سه‌لاتی دوک تسکانی ده‌ستنیشاندە‌ی ناپلیوندا‌بوو وهاوپه‌یمانان دابوویانه‌ ناپلیون.

ناپلیون بانگه‌یشتی دانیشتوانی مه‌له‌که‌ته‌که‌ی ده‌کردوو پیشوازی لێده‌کردن و به‌پوکه‌ش وادیاریوو به‌ته‌مایه بۆ ماوه‌یه‌کی دورو درێژ له‌ویدا به‌مینیتته‌وه.

که‌س وکاره‌کانی له‌مانه‌ش دایکی ناپلیون لیتیشیاو خوشکه‌که‌ی پرنس پولین بورگز، چه‌ند جارۆک بۆسه‌ردانیکردنی هاتنه‌ نه‌و دورگیه‌و ماوه‌یه‌ک له‌ویدا لای ده‌مانه‌وه، کنتس والوسکاش که‌ناپلیون له‌پۆلۆنیادا په‌یوه‌ندی زۆر نزیکي له‌که‌لداه‌بوو وه‌تا کوتایی ته‌مه‌نی خوی ناپلیونی خۆشویست، سهردانی نیمپراتوری کرد، به‌لام ماری لویز که‌باسی خیانه‌تکردنی ژن و میژدی نه‌ویانده‌کردو نه‌وه‌یان بیرچووبۆوه کاتیک ناپلیون له‌سالی (1810) بریاریدا ناوبراو بکات به‌هاوسه‌ری خوی و خوازیینیان کرد، نه‌ناپلیون به‌پتویستی زانی له‌ماری بپرسیت داخوا پازییبه نه‌که‌س وکاره‌که‌ی نیمپراتوری نه‌مساش،

لیره دا نه وه به سه نه و نامه یه بخه ینه پوو که ماری لویز بڼ شوفنی نووسیوه، که یه کښکبوره له وکسه نژیکانه ی ناویرو (له و پڅڅه وه ی ناپلین ژنه که ی خوی ته لاندوه، من زځر جار گڼاری فرانکفورت سه یرده کم بڼ نه وه ی ناوی هاوسه ره تازه که ی ناپلین تیډا به دی بکه م، دانی پښداده نتم نه م دواکه و تنه له نیشانه کردنی هاوسه ریبه تی ناپلین نه و او منی دانیکه ران کردوه، من چاره نووسی خځم دده مه ده ست خواوند...، به لام نه گه ر به ختی خرابی من وایتنیت نه و ااماده م به خته وه ی خځم بکه مه قوریانی بڼ نیشتمان).

له سه ر نه م بڼه مایه ماری لویز هاوسه ریوونی له گه ل نیمپراتوری فره نساډا به هه پشه و نابه دلی ده زانی، به دلنیا ییه و رووخانی نیمپراتریه تی ناپلین به لای نه وه و پڅگاریوون بووه له ده سه لاتی په های شووه که ی، هاوسه ری یه که می ناپلین که میږدی یه که می له کانی دلپیه وه خځی ده ویست، نه هات بڼډه نه ی ناپلین، جوزفین چه ند هه فته یه ک دوی که یشتنی نیمپراتر به دورگی نالپ، له (29/ی مانگی مایزی سالی (1814) دا له مالزون مردیو.

هوالی مهرگی جوزفین هه تا چه ند هه فته یه ک ناپلین توشی غه مگینی وینده نگیبه کی قولکرد، چه ند مانگیک به و شتیه به به نارامی به سه رچوو، ناپلین تڅزقالتی باسی هه ست و پاڅه کانی خځی نه ده کرد، زځر کاتی به بیرکړنه وه و خه یالات به سه رده برد.

له پایزی سالی (1814) به تاییه ت له مانگی تڅزقه مبه ر به دواوه ناپلین ورده ورده گرنگی به هه واله کانی فره نساډه دا که سه باره ت به گڼگره ی (فیننا بوو، پاڅرتنه کان که م نه بوون، له پیومینو که نژیکترین به نده ری ئیتالیا یی بوو دوازه کیلومتر له دورگی نالپ وه دوریو له خودی فره نساډه وه راسته و خځ هه واله کان به نیمپراتر ده گیشتن، که بریتی بوون له وه ی بڼه مالیه ی بورینه کان هه رکه چوونه وه سه رته خت و تاراج وده سه لاتیان گرتڅته ده ست، هه لسوکه وتی زځر بیسه ره و به ره و که مژانه یان کردوه، زځر له وه زیاتره لیتیان چاره پوانده کړا.

تالبران که خیانه تی به ناپلین کردبو له هه موویان ژیرتربوو و بڼ گه پانه وه ی بورینه کان بڼ سه رته ختی پاشایه تی فره نسا زځر هاوکاری کردبوون، جارتک سه باره ت به مانه گوتبووی (نه مانه نه هیچیان بیرچڅته وه نه هیچیش فیږیوون، ی نه لکسه نده ری یه که میش بڼ کولنکور هه مان شتی ده ریږیو و گوتبووی بورینه کان نه چاکبوون و نه چاکیشده بن.

خودی لویسی هه ژده هم که پیره میږدیکي نه خځشبوو، که سیکي مه یله و ژیریو، به لام براکه ی کنت دارتواو کږه که ی میر دانگول و میر دوبری و هه موو نه و دارو ده سه ته یه ی له گه ل بورینه کاند ا گه پاپوونه وه، به جڅرئ په فتاریانده کرد وک بلئی هه رگیز شڅپش پووی نه دابیت و ناپلین بوونی نه بویت، نه وانه به له خځ بابیا نه وه ده یانگوت پڅویسته رابردو فره رامځ بکړنت وله گونا هه کانی فره نسا بوون به مهرجیک باجی گونا هه کانیا ن بدن و بگه پڼنه وه بڼ لای دینداری و په وحشی پڼشو، له گه ل نه مانه شدا نه و ده بنگانه پڼیا نیا شپوو نه و دامه زراوانه ی به ده سقی ناپلین دروستکرا بوون به پڼنه وه، بڼیه ش شتیه ی سیستمی پاریزگانان و وه زاره تخانه و ده زکای پولیس و سیستمی مالی و قانونه کانی ناپلین و داگانان و به کورتی هه موو کاره کانی ده ولت که ناپلین داینا بوون وک خځی هڅشتیا نه وه، ته نانه ت داموده زگانانی ئیداری و پڼکهاته ی سوپا و زانکځ

و خویندن و خویندنی بالاو همو دامه زراوه کانی دهوله تیان وه خلی هیشتوه، تهنها بهو جیاوازیه ی لهبری بوونی نیمپراتریتی پامبر لهو حکومه تهدا یه ک شانشین مهشروته ی^(۷۸) هه بوو.

پاشای فره نسا له ژیر فشاری هاوپه یماناندا به تاییه ت سووریوونی تزاری روسیا، بهوه پازیوو و پیریاری مهشروته ی ده رکرد، چونکه تزاری نیمپراتری روسیا دلنیاوو له وه ی بورینه کان به بی پگاه یاندنی دهوله تی قانونی ناتوانن دریتزه به مانه وه ی خویاندن.

ئهوانه ی لایه نگری گتپانه وه ی سیستمی پیشوویوون، ژد به مپیاره هه راسان و توپه بوون و دیانگوت ژددار ساله های سال به له خپازیوه پاشایه تی بکات، به لام ده سله لاتی پاشای شهری که له ژیر چاودیری خوادیه سنوورداریکرت؟ جگه له مهش ژدکه سیت له مه ناپازیووون و هه ره له پژدانی سه ره تایی گه پانه وه ی بورینه کان بۆسه ته ختی پاشایه تی، ئه مانه هه میشه هاواریانده کرد زه وییه کانیاان که له سه رده می شلرشد ده ستیان به سه ردانگراوو و به هه راج به خه لکی فروشراووونه وه، ده بی بۆیان بگتدریتزه، حاشا هه لئه گره که سه پیدانه ده بوو غیره تی نه وه ی هه ییت ده ست بۆنه وکاره ببات.

به لام هه رکردنی ئه م قسانه به سبوو بۆنه وه ی جوتیاره گوندنشینه کان هه راسانین و په شیویان بگه ویتنه ناو. پۆحانبیه کان که لایه نگری خاوه ن زه وییه کۆنه کان بوون، له سه ر مبه ره کان نامۆزگاری ئهوانه یان ده کرد که ملک ومالی له سه رده می رژیمی پیشوودا به هه رزان کپویانه بیدنه وه خاوه نه کانیاان، چونکه نه گره ئه وکاره نه کن ده که ونه بهر نه فره تی خواوه ندو ده یانگوت وه ک جزیل^(۷۹)، گونا هه بارده بن ده بنه خۆراکی سه گی دپنده .

ئه شرافه کانی که تازه گه راپووونه تانه وپه یی بيشه رمی په فتریان ده کرد، جوتیاره کان به ناحه قی له دادگا کاندان لیدان و تپه لدانیاان ده خوارد. ئه و دهسته یی ده رباری لویسی هه ژده هه میش که له هه موویان ژیرتیریوون، ئه و پووداوانه ی له گونده کاندان پوویده دا به نا ئومیدی ته واو سه یریان ده کردو ده یانزانی زه وی وزار ستاندنه وه له جوتیاره کان چه ند گوندنشینه کانی بیزارو توپه کردوه، به لام ئه مانه هه چیان له ده ست نه ده هات.

چینی برتیا هه ره یه که م پلژی رووخانی نیمپراترییه وه به شیویه کی گشتی هه ستیان به تاسوده یی کردبوو، چونکه به ئومیدی ئه وه بوون کۆتایی به شه پو سه ریا زگیری به یئندرت (له و سالا نه ی دوا یی حوکمرانی نیمپراتر چونکه ناپلیون ببوه که سیکی نایاب و خۆشه ویست، برژوازه کان نه یانده توانی له بری چوونی کوپه کانیاان بۆسه ریا زی یه کیکیت به پاره بکپن و بۆسه ریا زی له بری پۆله کانیاان بینین) له وانه شه برژواکان له به رخا تری ژیا نه وه ی جموجلی بازگانی وادلیان به و بارو بۆخه تازه به خۆشبو بیت، هه روه ها خودی برژوازی گه ووه ی پیشه ساز ی له سالا نی (1813 و 1814) به دواوه ئیت مانه وه ی نیمپراتری به مه رجی کرانه وه به ره ویتش چوونی خلی نه ده زانی.

نیستا چه ند مانگیک له رووخانی نیمپراتری و شکاندنی گه مارۆی نابووری سه ر بریتانیا تپه په پیریو که هاواری نا په زایه تی له لایه ن برژوازی بازگانی و پیشه ساز ی به رزیقوه، چونکه دهوله تی بورینه کان له سه ره تادا ته نانه ت نه ویزان بیریش له ره بکنه وه یه ک ته عریفه ی گومرگی له به رامبه ر بریتانیا دا دابینن که هاوپه یمانبوو بۆ پووخاندنی ناپلیون، ئهوانه ی له ناو چینی

²⁷⁸ - حکومتیک که بشیه سیت به قانون، ولایتکی شانینی که به ره له مانی هه ییت و نوته رانی مملعت چاودیری کاروباره کانی ده ولت بکن. (و- فارسی).

²⁷⁹ - پاشای ئیسرا ئیلو دایکی ئاتالی که به قهرمانی جیو فریدرا به به رده م سه گی هاو خۆردیان. (سه ده ی نۆه می پیتزاین) (و- فارسی).

برئوازیدا دەمیگبۆر لایەنگری ھاتنەوسەرکاری یورینەکانیان دەکرد، ئەو ھەستی لایەنگریە تەنھا لەناو پۆشنیبرەکان و ئەو کەسانەداھەبوو کەکاری سەرەخۆیان ھەبوو، واتە: ئیشی ئازادیان لەدەستداھبوو، وەك پارێزەرانی دادگا و پزیشك و پۆژنامەنوسان و... ھتد.

دەرکردنی ھەرمانی مەشرووتیەت کەلویسی ھەژدەھەم دەریکرد، لەسەرکوتکردنە ئاگریئەکی ناپلین باشتربوو، بەلای ئەوانە سەرەو بەرەگەتێکی گەورەبوو، ژمارە ی پۆژنامە ی بچوک و دەرکردنی کتێب ژۆر بیوو، شتێك کە لەسەردەمی ناپلیندا جێگای ویناکردنیش نەبوو، بەلام ئەم توێژە ی پۆشنیبرانە، ئەم قوتابی و نووسەران و فەیلەسوفانی کە بە پۆژکاری پۆشنگری بەناویانگە، لەقوتابخانەکانیاندا ئازادی بیروباوە و فێرکراھبون.

ماوەیەك دوا ی ئەو نفۆزی پۆحانییەکان لەدەریارو دامەزراوە ئیدارییەکان ژیانی کۆمەلایەتی توپەو بیزارکردبوو، ئازارو ئەشکەنجە و ژایەتی کردنی ھەموو ئەو شتەکانی بۆنی بیرۆکە ی قولتیری لێدەھات لەھەموو لایەکی وڵاتەو دەستی پێکردبوو، کۆنەپرستەکان لەھەموو شوێنێکدا بەتایبەت لەشارۆچکەکاندا ژۆر کارمەندی تازە لەلایەن پۆحانییەکانەو دادەمەزرتەن (بۆرینەکان و لایەنگرەکانیان، مانگ بەمانگ پێگە ی خۆیان لەقترەکرد.

ئەوانە نەیانئەتوانی دەستور پێنمایەکانی کەناپلین داپۆشتبوون بگۆن، خەریکی پڕوپاگەندەو بڵاوکردنەو ی نووسینی سوکایەتی نامیزو گالەکردن بەبرئواکان و جوتیارەکان بوون وھەپەشەو گۆرەشەکانی ئەمانە بارویدۆخی سیاسی وڵاتی ناجیگیرکردبوو، بەتایبەت گوندنشینەکان. لەلایەکی ترەو ژۆر لەئەفسەرائی سوپا پێیانوابوو بۆرینەکان بەلایەکن و لەدەرەو بەسەریاندا سەپێندراو و دەبێ ھەرچۆنێکبێت بەرگ بگرن، و دەورەدە شەل و شەكەستەو بەشداریوانی شەری بێ ئاکامی روسیا، باسی یادداشتە ناخۆشەکانی خۆیان نەدەکردو ھەر لایەنە خۆشەکانیان بۆیەکتری دەگۆڕایەو بەپای ئەمانە ناپلین تەنھا قارەمانی ئاودارەو سەردارێکی مەزنەو ھەرمائەپەوای نیو ی دنیابوو، ئەو سەریازانە ئەویان ھەریەھەمان ھارپێی دەستە ی نارنجۆک ھاوێژان سەیردەکردو ئەو ھەرتاکی ئەمانە ی بەناوی خۆیانەو بەانگ دەکردن و ئەوانی بەئاستی گیانی بەگیانی خۆشەدەویست، ئەو سەریازانە ھەتا ئەوکاتەش وایان بێردەکردەو ناپلین ئەوانی خۆشەدەوێت، چونکە بۆخۆیان ئەویان خۆشەدەویست، ئیمپراتۆر ترانییووی ئەوچۆرە ویناکردنە بەشیوہیەکی پەندانە لەناو دڵ و میشکی ئەواندا جێبەجێتەو.

ئەفسەرەکان بەبارتەقای سەریازەکان پقیان لەبۆرینەکان نەدەپۆرە، چونکە بەپاستی ھەندێك لەمانە بەتەواوەتی لەشەپو شۆپ بیزارببوون وھەزیان بەپشوداندەکرد، وەلێ چون بۆرینەکان باوەپێ تەواویان بەو ئەفسەرەئەبوو و ئەو پۆزە ژۆرەشیان پێویست نەبوو و بەجاریك نیو ی ئەفسەرەکانیان بەنیوہ موچە خانەنشین کردن، ئەو ئەفسەرانە ی لەسوپاشدا ماھونەو و ئەفسەرە گەنجە تازە ئەشرافەکانی کە بەپەلە ی بەرزتر دامەزراھبون و ھەرمائیان بەسەردادەکردن بیزار ببوون و ئەفرەتیان لەبۆرینەکان دەکرد.

کۆپینی ئالای سێ پەنگەکی سەریازی لەلایەن بۆرینەکانەو بەئالای سپی، بیوہ جێگای توپەیی و گۆرخی لای روسیا. ئەم ئالای سپییە بەلای سەریازەکانی ناپلینەو وەك ئالای ھەلاتووانی کۆچ کردووی خائین سەیردەکراو لەوکاتەدا دەبوا دژی دەستدرێژییەکانی بیانی بوہستابانەو و تێکیان تێکشکاندیان، ئیستا ئەو خۆفرۆشانە ی دژە شۆرش لەژۆر سایە ی نێژە ی پوس و پروس و ئەمسارییەکان گەپاونەتەو و ژۆر ستم لەگوندنشینەکان دەکەن و دەیانەوێت زەوی وزارەکان لەگوندنشینەکان

بستیځنه وه، ورده ورده له نړیو گوندنشین و سهریازگو هه موو توڼه کانی کومه لگادا نه و پرسیاره ده کړاو ده یانگوت: (ناپلین له کوښه، که ی ده گپ ته وه؟ ناپلین نه مو زږد شتی تری ده زانی، له پښکای ښتالیاه وه وروها به ناسانی له پښکای پوژنامو بلاو کړاوه کانه وه هه واله کانی وابهسته به کارویاره کانی کونگره ی ښتنای ده زانی وپیده گه یشت وه ولو کوششی هاوپه یمانان که ده یانویست نه و پانتاییه زږه ی نیمپراتوریه ته که ی ناپلین به سه رخویاندا دابه شبکه ن دوویه رکن وکشمه کیشمی له نړیوان هاوپه یمانانی پېشودا دروست کړدبو.

بریتانیوا نه مسا له سهر ساکس و پوژنیا که وتیوونه ناکړکی له گډل پوسیواو پروسدا، نه و په کیتیبه پته وه ی له سلې (1814) دا کړتایی به نیمپراتوریه تی ناپلین هینا بوو ښتربوونی نه ما بوو...

له مانگی دیسه مبه ری سالی (1814) دا کاتیک ناپلین له کوشکه که ی خویدا له پورتو فراڼی ناوه پاستی دورگی نالپ دابوو پیاسه ی ده کړد، چاری به نارنجوک هاوژنکی کونی خری که وت که یه کیکبو له سهریازه کانی گاردی خوی و له لایه ن هاوپه یمانان وه پښکای پندرابوو له گډل نیمپراتوردا بچیت بډ دورگی نالپ، ناپلین لینی پرسی (ها، کونه سهریازی تمبه ل؟ سهریاز که گوتی: نا، که وروم ته وه زه لنیم، به لام هه میشه ش دلخوشنیم.

ناپلین گوتی: خه تایی خرت، پیویسته کاته کانی خرت هه چو ښکیت به خوشی به سه ری ریت.

دواتر سکه یه کی زږی خسته ده ستی نه و سهریازو له به رخویه وه گوتی: نه م دڅه به رده وام ناوا به سه رناچیت.

نه م قسانه ی ناپلین له به رخویه وه ده یگوتن نایا که س گوتی بیستیان ده بوو؟ کتی ده زانیت مترنخ و لویسی هه ژده هم و سه رډک وه زیرانی بریتانیا، له بوونی ناپلین له نریک پڅه کانی فهره نسا زږ دلنیکه ران بوون، مقومقزی نه وه هه بوو ناویرلو (ناپلین) بډ شو ښکلی دوتر بنشین، ناپلین له دورگی بچوکه شدا به مه ترسیدار سه یرده کړا، پرویا که نده ی نه وه بلاویزه گویا ده یانه ویت چنه د پیارکوژیک بډله ناویردنی ناپلین بډ دورگی نالپ په وانه بکه ن، چنه د بورینه کان له فهره نسادا هه لسوکه وتی خراپ ونا به جیتی نکر دبا، زیاتر سه رانی هاوپه یمانانایانی دلنیکه رانتر ده کړد، به لام ورده ورده هه والی خوش له دورگی نالپ وه ده گه یشت به پېنچه وانه ی نه و پرویا که ندانه بوون که ببونه جیگای ترس وکومان دروست کړدن لای هاوپه یمانان و بورینه کان (ده یانگوت نیمپراتور زږیه ی کاته کانی له کوشکه که یدایه، ته واو نارامو ته سلیمی چاره نووسی خری بووه و هه رده م له گډل لمپلی نوینتری بریتانیا دا گفتوگزی خوشه کات وپه نه و ده لیت: تیر له مه ودا نه م دورگی بچوکه ی بډته جیگای سه رنج و ژیان ی له ویدا پېخوشه و چاری له هیچی ترنیه، له شه وی (7/ی مارس سالی (1815) دا خوان وناهنگیک له ده ریاری نه مسادا بډ سه رانی ولاتانی نه وروپا و نوینتری ولاتان ساز کړا بوو، نه و ناهنگه له وپه یی خوشی و شادیدل بوو که له پم میوانه کان بینیان له ده ورویه ی نیمپراتور فرانسوا دا هه لسوکه وتی نا ناسایی ده هاته به رچا و، که سانی ده ریار به په شکاروی به پلیکانه کانی کوشکا ده چرونه خوار ی و هک نه وه ی ناگر له کوشک به ریوییت و بیانه ویت راییکه یه نن، نه م هه وال له ماوه ی چاوتروکانیکدا ده مبه دم به هه موو کوشکا بلاویزه و هه موویان له ترساندا ناچار بوون به سه رسامیه وه کړی سماو شادی جیبیتلن، په یام هینه که رایک یان دبوو ناپلین دورگی نالپ جیهیشتووه و له دم پڅی ده ریای فهره نسا دابه زیوه و نیستا یه کسه ره به ین چه ک به ره و پاریس که وتږته ی.

(2)

له هه مان پڙه سهره تاييه کانی مانگی فبرایری سالی (1815) دا ناپلیون بیرژکهای زیندوگرښه وهی نیمپراتوریه ته که ی له کلیشه ی دابوو و به که سیشی نه گو تیرو چۆن شو قه ناعه ته و پلانی بڅ داپشتووه و بریاری له سره داوه .

له وانه یه پیشتیش شو له و به وایه دابوو بیت نه که هر سهریازه کانی گاردی تاييه تی خوی، به لکو هه موو سهریازه کانی سوپای فهرنسا له بهرام بهر شو دا به به نه مکی ماونه وه، شو مارشالانه ش که له سالی (1814) ده ست له کارکشانه وهی شو یان وه ک شتیکی پیویست سهرده کرد. هه روه ها شو مارشالانه ی تری وه ک داوو ژنرال کانی وه ک نالکسمان و شو نه فسرانه ی که به نیوه موچه خانه نشین کروان و بڅ وکینه یان له بهرام بهر بورینه کاند له دلگرتووه و ناگاداری بیژاری سهریازه کاند.

هه روه ها له وه دلتیا بڅوه شو مارشالانه ی تینوی پشودانبوون وله شه په برده وامه کانی شو بیژاریبوون و به مه یلی خویان خزمه تی بورینه کانیا ن ده کرد، نیستا له پاشا لویسی هه ژده هم و براکه یی و برازا کانی ناپازین و توپه ن.

ناگای له حالی گوډن نشینه کانیشبوو که هه راسان و بیژاریبوون.

هه والیک گیشته و پروو داوکان خیزابوون، له نیوه ی مانگی فبرایره دا ناپلیون چاوی به کارمه ندیکي گه نج که وت به ناوی دوشابولون، که بڅ دورگی نالپ هاتبوو وله لایه ن (ماره) ی وه زیری کاروباری دهره وه ی پیشتوی نیمپراتوریه تی ناپلیونه وه نیردربوو، ناوبراو شو که نه ی نارډبوو هه والی شو به ناپلیون بگه یه نیت هه موو گه ی فهرنسا له ده ست زځوو سستمی بورینه کان بیژاریبوون و باروډخه که ناسایی نییه و هه موو سوپاش یه ک که س به فهرمانده ی خویان ده زانن شویش ناپلیونه .
شم پاپورته زځر گرنگبوو که له لایه ن ماره ی نیشته جی پاریس هه به ناپلیون گیشته، ناپلیون پیش گه یشتنی شم په یامه ش ناگاداری زځر شتبوو.

هه رچونیک بیت دوی شم هه واله نیمپراتور دوا بریاری خویدا.

له و پڙانه دا لیتیسای دایکی ناپلیون لای کوپه که ی بوو، شو خواتونه ژنیکی ژیریوو و وره یه کی به هیزو پیاوانه ی هه بوو و ناپلیون له هه موو بنه مال که یان زیاتر پڙنی له شو ده گرت، بڅیه پیش هه موو که س شو نه خشه یه ی خوی لای دایکی باسکروو سهره تا کوتی: (من ناتوانم له م دورگه یه دا بمرم و ته مه من له ناسایش و نارامیدا به سهره یرم و نه مه ش له گه ل سروشتی مندا نایه ته وه، سوپا پیویستی به منو و پیموایه هه رکه منیا ن بینی به ره و پیرمه وه دین، بیگومان له وانه یه له پڼگادا توشی شتی چاوه پواننه کراو بیمه وه، له وانه یه پرویه پووی نه فسرته ک بیمه وه که بڅ بورینه کان به وه فابیت و نه یه لیت سهریازه کان زهوق شادی خویان له بیینی من دهر یچن وله ماوه ی چهند سه عاتیکدا بکوژیم، به لام له گه ل نه مه شدا شم کڅ تاييه باشته له مانه وه ی زځرم له م دورگه یه داو خڅبه ده سته وه دانم بڅو و شاینده یی له چاوه پوانی مندایه، بڅیه ده مه ویت بڅرم و جارنیکتر به ختی خرم تاقی بکه مه وه، پای تر چیه دایکه ؟).

لیتیسای به م پرسیاره چاوه پواننه کراوه ته و او شله ژاو نه یوانی ده سته جی وه لای بداته وه و ته نها کوتی: لیمگه پئ باچهند ساتی بری لیکه مه وه، دوايه پای خومت پیده لیم) دواي پیده نگیه کی دووو درژ کوتی: کوپم، بڅ به دواي چاره نووسی خڅتیکه وه، له وانه یه هه ول که ت ناکامی له دوايیت و دواتر نامرادییت و نیجا مرگت بیت په پیش، به لام هه رچونیک بیت تر ناتوانیت

لێره دا بمانیتۆره و من ئەمە بە چاوی خۆم دەبینم، هەروەها ئومێدەوارم ئەوخوایەکی کەتۆی لەناو ئەو هەموو شەپانەدا پاراستوو جارێکیتریش پارێزگاریت لێبکات؟ ئینجا لیتیسیا توند ناپلینۆنی کوپێ بەباوەشی خۆیەوه گوێشی.

ناپلین ماوەیەک دواى ئەم قسانە لەگەڵ دایکیدا بانگهێشتی ئەو ژنرالاتەى کرد کە لەگەڵیدا ماتیبوون بۆ دورگەى ئالپ، واتە دورنو و برتران و کامبۆن، ئەم دورو ژنرالاتەى دواى بەوپەڕى خۆرشى وشادییەوه ئەم هەوالەیان پەسەندکرد، بەلام دورنو کە گومانى لەسەرکەوتنى ئەمەبوو بەناپلینۆنى گوت: خۆ گەر دەم ئیتر خەیاڵى ئەوەت نایە بەسەر کوتکەرانه فەرمانپەرەواى بکەیت و نیازى شەپکردنى تۆت نایە؟

ناپلین گوتى: بەپێچەوانەوه دەمەوێت لەفەرنسییەکان گەلێكى ئازاد دروستبکەم، ئەمە بەرنامەى سیاسى تازەى ئیمپراتۆر بوو، خۆ ئەگەر نەشیویستبا جێبەجێبکات، ئەوا بەلانى کەمەوه لەپەڕى تاکتیکییەوه کارەگەى خۆى بەو دروشم و پرۆپاگەندەیه دەستپێدەکرد، ناپلین فەرمان و پێنمایەکانى خۆى بە ئەوانە ڤاگەیاندا گوتى: (پێتان وانهیت بەمەوێت فەرەنسا بە زۆرى چەك پزگاریکەم، بەلکو دەمەوێت لەویدا وە دیارکە و مەوهو لەکەشتى دابەزم و ئامادەکانم ئاشکرا بکە و مافى خۆى لەبەدەستکە و تنەوهى تەخت و تاراجى ئیمپراتۆرى دەستبکە و یتەوهو بەیتەوه دەستى.

باوەڕى ئەو بەکەسایەتى و پێژى خۆى زۆربوو کە وێنای ئەوهى دەکرد بەبێ کێشه و هەر لەیەکەم دەرهکە و تنبەوه بەبێ هیچ پێگزیەك دەچیتەوه پارێس، بۆیە نەبوونی هێزى سەریازی نەیبوو لەمەپەر لەبەردەم پێگا کەیدا بۆ ئەگەرى ئەوهى کە گەشەوه شەپ خاکی فەرەنساو پوو بەپووبوونەوهى لەگەڵ سەربازانداو دەستگیرنەکردن، هەندێک سەربازو چەکی لەگەڵخۆیدا بردن کە بریتى بوون لە (600) سەربازى ئارمى هاپسۆ ئۆفەنگدارى گاردى تایبەتى خۆى و سەد سەربازى سوار کە هەموویان (824) کەس بوون و ئەم سەربازانەش بۆ پاراستنى گیانى ناپلین لەسەرەتای گەشتى بەخاکی فەرەنسا پەسبوون و لەوێ بەولاره توشى مەترسى نەدەبووه.

تیپیکى سەریازی کە پێکهااتبوولە (300) کەس و سەرە لەشکرى (35) بوو، پێشتر وەك سەربازگەیهك لەو دورگەیهدا دامەزرا بوون لە ژێر دەسلەتای ناپلین دابوون.

کۆى گشتى ئەو سەربازانەى دەیاننوانى بچەنگن (1100) سەربازبوون و ناپلین بریاریدا هەموو ئەمانە لەگەڵخۆیدا ببات، هەموو ئەو کارانەى بۆ خۆسازدان دەکران بەنهینى بەپێوەدەچوون و ناپلین فەرمانى بەسێ ژنرالاتەى کردبوو هەموو شتێک هەتا پێژى (24/ى فەریه) ئامادەبکەن.

لەپاشنیوەپێژى ئەو پێژەدا هەموو ئەو (1100) سەربازە بەپێ کەوتن و چوون لەبەندەرى دوگە کەدا سواری کەشتى بوون، هیچ یەك لەوسەربازانە نەیان دەزانى بۆکۆئ دەچن و مەبەست لەو کەشتى سواربوونەیان چیه! چونکە لەلایەن هیچ لێپرسراویکى بالای سەربازییهوه هیچیان پێنەگوترابوو، بەلام هەموو ئەو سەربازانە پێش سواربوونیان لەکەشتییەکان پێشبینیان کردبوو، بۆیە هەرکە ئیمپراتۆریان بینی لەگەڵ سێ ژنرال و چەندین ئەفسەرى گاردى تایبەتى خۆیدا بۆ بەندەرەك هاتن، بەهاتوهاراى شادى و خۆشییهوه پێشوازیان لەئەو کرد.

لیتیسای دایکى ناپلین، کە هاتبوو مالتاواى لەکۆپەگەى بکات، بەناو مێدیانه لێی دەپوانى.

کاتڼ مه مويان سواربوون که شتييه کان له ساعات (7) ې نيواره دا چارۍ که کانين ه لداو به ياريدې نو ه شنه بایه ې له وکاته دا دهات به ره و خړه لات دورک و تنه وه، که شتييه تيرپه وه جه نگیيه کانی بریتانیا و که شتييه کانی هیزی سريازی پاشای فره نسا که به رده و ام له ونزیکانه له گه پاندا بوون، په که م نه گه ری مه ترسی بوون که ناپلین له گه لیاندا توشی شه پیته وه. له پنگادا په ک که شتی جه نگی فره نسی به ته ک که شتييه کانی ناپلیندا تپه پی ویه کتک له نه فسه ره کانی سر نه و که شتييه به ده نگیي که پرز هاواری کرد (نو پیاوه مه زنه چونه ؟).

لیپر سرای که شتييه که ې ناپلین له وه لاما گوتی: (زور باشه) شه پ روینه دا، چونکه سرياز ه کانی ناپلین خویان په نادابوو و دیار نه بوون و سه رنشینانی که شتييه کانی پاشای فره نسا هیچیان نه بیینی جیگای سه ر دجیبت، خۆشبه ختانه که شتييه جه نگیيه کانی بریتانیا ش له که شتييه کانی ناپلین ه لته ه نگو تن، پنگای ده ریا سې پوژی خایاند، چونکه نو بایه ې له باشوره وه دهات که م بیوره، له ساعات (3) ې دوی نیوه پوژی پوژی په که می مانگی مارسی سالی (1815) دا هیزه کانی ناپلین گیشته نای که نداوی ژوان وله نریک ته نکه به ری ناننیددا دابه زین، سه ر ه تا نیمپراتور دابه زی و دواتر فره مانیدا سه ر یاز ه کانیش ده ستبکن به دابه زین، سه ر یاز ه کانی سه ر یاز گه ې گومرگی نه وشوینه به په له به ره و پی شهاتن و هر که نیمپراتوریان بیینی کلاوه کانین وه ک نیشانه ې سه لام جولاندو له خوشیاند ده ستیانکرد به قریوه و شادی ده ریرین.

ناپلین کامبرونی له گه ل چند سه ر یاز کدا بق کان نارد، هه تا نازوقه و پیدلو یستی ده سته به ریکات، ده سته و به چی نازوقه سازکراو ناپلین به خوی و نه و هیزه که مه یوه به ره و سه رو که و ته پې و نه و چوار عه ره بانه تړپه ې که له پورتو فراتوره له گه ل خویدا هینا بوونی له ویدا جی میشتن.

بریاریدابوو له پنگای شاخه کانه وه له پشت ناوچه ې دوفینه وه به ره و پیتش بهوات، له گراسدا بانگه وازتکی بق سوپای که لی فره نسا به چاپگه یاند، گراس و کان به بی شه پ که و تنه ژیر ده سه لاتی ناپلین، دواتر بیته وه ې خاوه خاویکات له پنگای گوندی سرونه وه درېزه ې به پیتشه ویه که دیاو به دینی و گاپدا، به ره و گره نوبل پیتشت.

فرمانده ې سه ر یاز گه ې گره نوبل بریاری شه پکردنی دابوو، به لام سه ر یاز ه کان گوتیوویان هیچ هیژنک له دنیا دا ناتوانیت ناچار مانیکات پووی چه که کانمان بکه ینه نیمپراتور، دیاریوو ترس و په شپو ی بالی به سه ر برژوازی ته ې گره نوبلدا کیشابوو، هه ندیک له نه شرافه کانی شار چووبونه لای ده سه لاتدارانی شارو داوایان لیکر دبوون شه ربکن، به شیکیشیان پیتشت تینانقر چاندبوو.

له پوژی (17/ ې مارس) دا چند په که یه کی سريازی که له پایته خته وه نیردرا بوون بق پوو به پوو بوونه وه له گه ل ناپلیندا گیشته شاری گره نوبل، نه م هیزه بریتی بوون له (2) تیپی پیاده و تړخانه یه ک و یه ک تیپی سريازی سوار.

ورده ورده نیمپراتور له شار نزیکه دپووه نه وساته وخته پر ته نگزه و ناهه مواره نزیکه دپووه، به دنلیاییه وه شه پکردن له گه ل نه و هیزه زوره ې دوزمن له نارادانه بوو، په که سه ر یازیه کانی پاشای فره نسا، ده یانتوانی له دوروه و ناپلین و نه وانه ې ده رو به ری به دوری بین و تکیانیشکینن و که سیکیشیان لینه کوژدیت، چونکه ناپلین په ک تړپیشی به ده سته وه نه بوو بق په ریه رچ دانه وه ې نه وان.

بهره‌بیانی پښی (7/ای مارس) ناپلین گیشته لامور، له دورره و نه له شکره ی که له دهریو پری پښاکه دا دامه‌زراپوون ناماده ی نه وهریوون پردی پنگر بته‌قیننه وه، دیاریوون.

ناپلین ماوه‌یکه دورو دریز به‌دورین سهری نه ویزه ی کرد که دزی نه دامه‌زراپوون، ینجا فره‌مانی به‌سهریازه‌کانی خویدا تفه‌نگه‌کانیان له‌بن هه‌نگلی چه‌پیان بگرن وبالوله‌کیان له‌ای خواریییت ویکه‌ونه‌پئ، بڅڅشی له‌پیشه‌وه ی هه‌موویان به‌ره‌لوله ی تفه‌نگه‌کانی سوپای دوژمن که‌وته‌پئ، فره‌مانده ی سهریازه‌کانی سهریژکی سهریازه‌کانی کردو دواتر ته‌ماشایه‌کی جیگره‌کی کردو وگوتی (به‌و سهریازانه ی هرکه نه و پیاوه‌یان بیینی که‌وتنه له‌رزین و وه‌ک مردو پره‌نگیان په‌پئ، چون ده‌توانریت شه‌پیکریت؟) ینجا لیپرسراوی نه‌ویزه فره‌مانی به‌سهریازه‌کانی کرد بکه‌ونه پاشه‌کشه، به‌لام نه‌یاننونی به‌ره‌دواوه بکشینه‌وه، چونکه ناپلین پیشر فره‌مانی به (50) سهریازی سوازی خوی کردبوو پښاک پشته‌وه‌یان لیپگر، سهریازه‌سواره‌کانی ناپلین هاواریان ده‌کردو ده‌یانگوت (هاوړتیان، ته‌قه‌مه‌کن، نه‌وه نیمپراتره که‌به‌ره‌و پوتاندیت).

لیپرسراوی سوپای دوژمن فره‌مانی به‌پاوه‌ستاندا ینجا ناپلین به‌ره‌وپیشه‌ات، سهریازه‌کان له‌جوله که‌وتن و وه‌ک سینگی داکو‌تراویان لیها ت و به‌سهرسامیه‌وه سهری نیمپراتریان ده‌کرد که به‌بالتو بڅره‌کی وکولوه بچوکه‌که‌پوه به‌ره‌و نه‌وان هه‌نگای ده‌نان، له‌نیوان نه‌و بیده‌نگیه‌دا ده‌نگیک به‌ریزپوه وگوتی (نه‌ی سهریازی تیپی پیچهم من نیمپراتری نیوهم، ده‌مناسنه‌وه؟).

له‌پر تیکرا سهریازه‌کان هاواریان کردو گوتیان به‌لن، به‌لن، به‌لن.

ناپلین یخه ی کراسه‌کی کرده‌وه سینگی به‌پووی نیشانی سهریازه‌کان داو گوتی (نه‌گر له‌نیوان نیوهم دا سهریازک هه‌پو ده‌پویت گولله به‌نیمپراتره‌کی خوی‌وه‌بنیت نه‌وه سینگی منه) بیهرانی نه‌م پووداوه که‌ه‌تا کوتایی ته‌منی خویان نه‌و هاواری شادی وخوشیه ی سهریازه‌کانیان بیرناچیتته‌وه که‌چون پیزه‌کانی خویان تیکدلو به‌ره‌و نیمپراتر پښتن.

هه‌موویان له‌دورن نیمپراتر کږپوونه‌وه ده‌ست وقاچی نه‌ویان ماچه‌کرد، له‌وکاته ی که‌وتبوونه خۆشی وشادیه‌کی نڅره‌وه هه‌ندیکیان کولیان هه‌لسابو ده‌گریان، دواي نه‌م به‌زه‌حمت هتیرکرانه‌وه دواتر پیزه‌کی خویان گرتته‌وه به‌ره‌و گره‌نوبل که‌وته‌پئ، هه‌موو نه‌و په‌که سهریازانه ی که‌بق شه‌پکردن له‌گه‌ل ناپلین‌دا له‌گره‌نوبل‌دبوون په‌ک له‌دواي په‌ک هاتنه‌گه‌ل هیزه‌کی ناپلین.

سهره‌نگ لابه‌دواپر فره‌مانده ی په‌کیک له‌تیپه سهریازیه‌کانی که‌له (7/ای مارس) دا هاتبوون بڅ گره‌نوبل، به‌نیازی شه‌پکردن له‌گه‌ل ناپلین‌دا، په‌که سهریازیه‌کی خوی له‌میدانی گوره‌ی شاردا کړ کرده‌وه به‌ره‌و پیری ناپلین چون، ناویراو ته‌نانه‌ت ناگای له‌وه‌شنه‌بو له‌لاموردا پوی دابو. ناپلین به‌هیزه‌که‌پوه به‌وجوتیاره داس و تفه‌نگه کږنه به‌ده‌ستانه ی که‌له‌گه‌لی که‌وتبوون گیشته گره‌نوبل، کړنکارانی عهره‌بانه دروست‌کر په‌کیک له‌ده‌روانه‌کانی شاریان ده‌په‌پاندبوو هه‌تا پښاک هاتنه‌ناوهره ی هیزه‌کی ناپلین کراوه‌بیټ.

لیپرسراوانی پایه‌به‌ریی شار هاتنه‌خزمه‌ت ناپلین، ناپلین له‌گه‌ل پیشو‌ازیکردن له‌مانه ده‌یگوت: بریارمداوه نازادی و ناشتی به‌میلته بده‌م، دانیشی په‌وه‌داده‌تا که‌له‌پیشودا شه‌یدای مه‌رتی و به‌رفراوانکردنی پانتایی خاکی فره‌ه‌نسابووه، به‌لام لیتره

به دواوه سياسه ټيځيتر ده گړته بهر به تايينه تائيدې له سره نه وه ده كړده وه نو ټاره زوې له راپرېږودا هه ييووه وريستويه تي فرمانپه وايي هه موو گه لاني دنيا بكاټ ويځ فخره نساي ده سته بريكات بيبه خشن.

هه روه ها سورې يو له سره نه وه ي گوندنښينه كان له ده ست زولسي بورينه كان و لايه نگره كانيان پزگاريكات وشو زه وي و زارانه ي ليسانستيندراوه بډيان بگه پټيټه وه، هه روه ها تائيدې له سره نه وه شده كړده وه نو حكوومه ته ي بلځخي دروستي كړدوه بگړيټ ويپكانه شانښينيكي قانوني وده وله تيكي پاسته قينه دابمه زړيټيټ كه تييدا نوينه راني ميلله ت پډليان هه بيت له كارو باره كاندا.

هه موو نه وكه سانه ي په يوه نديان به ناپليځ نه وه ده كړد به يڼ هيچ كوت وپه نديك لټيان ده بورد، چونكه ده يگوت من بلځخي له وكاته ي برياري بهر كه نارېووني خړم راكه ياند به لايه نگراني خړم كوت خزمه ت به بورينه كان بكن له پټناو فخره نسادا بډيه له شكاندني سوږندي به نه مه كيان بځ نيمپراتور ده يبه خشين..

به لآم سه بارت به بورينه كان شوان شو ه يان نيشاندا بوو كه له گه ل فخرنساي تازه دا ناگودجاون. ناپليځ دواي نه وه ي چاوي به ويه كه سهريازiane كه وت كه له كره نو بلدا په يوه نديان پټوه كړد بوو وله شش ټيپ ويه ك ترڅخانه ي باش پټكهاتبوو، په كسره به ره و ليون كه وټه پټ.

نوينه راني گونده كان له هه موو لايه كه وه بځ پټشوازي ناپليځ ده هاتن، سوپايه ك كه پټكهاتبوو له (7) هه زار سهريازي جهنگي و(30) ترڅ له پټش نيمپراتور وه ده پښتن، نيمپراتور جارټيكيتر خځي به فخره مانپه واي فخره نسا ده زانپه وه، نيتر ليره دوا ده يتواني پوو به پووي سوپاي پاشاي فخره نسا بيتنه وه، به لآم ناپليځ هه رپټي واپوو پټويست به ته قاندي ده راغي گولله ي تفهنگي سهريازتيكيش ناكات.

جگه له مهش خځي سهريازاني پاشا بونيان نيه و بونيشيان نه بووه، چونكه سهريازده كان هه مووي له سوپاي خځيدابوون. سوپاي ناپليځ به هڅي پټشهانتيكي ناله بارو به ختي رهش ماوه ي يازده مانگ له ژيړ نالاي سپيدا مانه وه كه به نالاي بټگانان سهرېده كرا.

نزيك ي (3 - بځ 4) هه زار گوندنښين له گه ل ناپليځ كه وټبوون وله هه موو لايه كيشه وه ده سته ده سته هيتر ده هاتنه گه ل نه مانه، گوندنښينه كان بځ په گه لگه وتن گوند بځ گوند ده سته يه كي تازه تر ده هاتنه جيگاي نو دنيهانپه ي پټشوتو كه وټبوونه گه ل، ده هاتن خواردين وكه لوپه لپان ده هيتناو ناماده يي وخزمه تكردني خځيانيان به ناپليځن پاده گه ياند.

ته نانه ت خودي ناپليځنيش كه باوه پي ته واپي به نه سټيره ي به ختي هه بوو، پټشپيني نه مه ي نه كړد بوو، نيتر گوماني نه وه ي نه مابوو تاچند پډزيكيتر ده گاته پارس، چونكه كه س نه ده يتواني پټشي پټيگريټ ؟ ده روزه داخلوي شاره كان به پوويده ده كه وټنه سهرېشت وده كړانه وه.

به مجره ناپليځن وه كه كه سيكي سهره كه وټوو له شه ي به ره و ليون ده چوو، له گه ل نه مانه شدا له پډگادا فخرماني تازه ي ده رده كړدن، نيتردراوي به ملاولادا ده ناردين، هه واله كاني پنده گه يشتن، فخرمانده ي تازه ي بډيه كه سهريازبپه كان داده ناو كارمه ندي تازه ي بځ خزمه ت داده نان.

له ئیواره ی پۆزی (5/ی مارس) دا، هه والی دابه زینی ناپلین بۆ سه ر خاکی فه ره نسا به هۆی ته لگرافه وه به لویسی هه ژده هم پاگه یندرا، هه تا ئه وکاته ش خه لکی پاریس هه یج هه والێکیان سه باره ت به پووداوه کان نه بوو وپاشا فه مانی ده رکرد که س نه وه واله بلاونه کاته وه.

ته نها له پۆزی (7/ی مارس) دا پۆزنامه کان توانیان ئه م هه واله بلابکه نه وه، کاری گه ری ئه وه واله یه کجار زۆریوو، سه ره تا سه ریان له وه سوپا بوو چۆن ناپلین توانیوه تی له دورگی ئالپه وه بیه ته سه ر خاکی فه رنساو خۆی له چنگ هه ربوو هینی ده ریایی بریتانیاو فه رنسا قوتاریکات که پاسه وانی ئه وه دورگه وه ده ریای سپیان له نه ستر دابوو؟ هه وه ها خه گ پرسیاری ئه وه یان ده کرد ئه ی دواتر چۆن دوا ی ئه وه ی خۆی گه یاندۆته پۆخه کانی خاکی سه رده ریای فه ره نسا، به وه یزه که مه یه وه پانه وه ستاوه.

ده ولت پیتی وابوو چاره سه رکردنی ئه م کیشه یه زۆر درێژه ناکۆشیت و ئه وه پیاوه ن، عه قلی خۆی له ده ستر دابه، چونکه ده ستردن بۆ کاریکی ئاوا ته نها کاری که سێکی شیه ت. وه لێ له گه ل ئه وه شدا داموده زگا کانی ئاسایشی ده ولت هه ستیان به راستیه کی مه تر سیدار کردبوو که شۆڕشییه کان و ژاکوبینه کان و بێ دینه کان وپاشماوه کانی شۆڕشی مه زن، ده مێکبوو به ده سته ده سته ناسرابوون و له ژۆر چاودێریدابوون، به ئاشکرا شادمانی خۆیان ده رده به یی له گه پانه وه ی پیاوه سه رکوتکه ره که ی شۆڕشی مه زنی له ناویردبوو، که سه له های سال خه ریکی گه پان وراوه دوانی لایه نگرانی شۆڕشیوو.

سه ره تای ده ربهرینی شادمانی خه گ چ هه والێکی ئه وێر دلخۆشکه وه بیسترا بوو، گوئیستی پووداوه کانی گره نوبل و گوته که ی ناپلین نه بیون که باسی ئازادی بێ کۆت و به ندی کردبوو.

له و پۆزانه دا به تاییه ت برژوازیه گه و ده کانی پاریس و ئه شرافه کان ته وراو دلنیگه ران بیوون، پێش هه موویان برژوازیه کان له سه ره له دانی شه پتکی تازه و پاوه ستانی ئالوگروو بازرگانی ده ترسان، ئازادیخوازی مه شروته خواز له سه رکه وتنی ناپلین وگه پانه وه ی ئیمپراتۆریه تی سه ربازی ده ترسان، چونکه ئه مانه ئومیدی ئه و یان هه بوو له سایه ی حکومه تی مه شروته ی بورینه کانه وه ده ستیان به مه بگات، به لام لایه نگرانی سیستمی شانشینی، به تاییه ت ئه و ئاوارانه ی له سالی (1814) دا له گه ل بورینه کاندایه گه راپوونه وه، سامیکی مه رگبار بالی به سه ردا کیشابوون، ئه وانه ته وراو عه قلی خۆیان له ده ستر دابوو له ترسێکی زۆر دا ده ژیان وچاوه رپوانی ئه وه یانده کرد سه ریشیان تێدا بچیت، دێوه که ی⁽⁸⁾ دێوه که ی دورگی کرس، چی له مانه ده کرد؟ تاریعایی خۆینی مه ردا نگی ن هاتیب به رچاری بورینه کان و ده ست و پێوه نده کانیان به رجه سه تهبوو، له گه ل هه موو ئه مانه شدا لویسی هه ژده هم نه یده ویت، باوه ریکات مه ترسیه کی جدی هه په شه ی لێ ده کات.

هه وای دوا ی هه وای ده گه یشت که ناپلین له پتگی ناوچه شاخوازییه کانه وه به ره و گره نوبل دیت، ئیستا پووداوه کان به ته واری به لپه رسراوانی ده ولت نه گه یشتبوون، به لام ده یانزانی سه ربازه کان جیگای پشتپێیه ست نین، مارشال و ژناله کان زۆریان له خزه تی سه ربازیدا مابوونه وه، ئه گه ری ئه وه شه به بوو ئه فسه ره کان نه که ونه گه ل ناپلین، به لام سه ربازه کانی سه ربازه کانی

پاریس شادی و خرقشی خویان نه ده شاره وه. پاشا بریاریدا که سیک بق پوو به پوویونه وهی نابلیون بنترین که دوی نیمبراتور له ناو سوپادا له هه موو کس زیاتر به ناویانگو و خاوهن که سایه تیه کی به هیژه، نو و پیاوهش مارشال نی بوو، نی به پووکوش په یوه ندی پتووی له گه ل بورینه کانداهه بوو و نه و یه کیکیوو له وکه سانه ی له سالی (1814) دا ده ستله کار کیشانه وهی نابلیونی بیسلینه وه په سه ندرک دیوو، له گه ل هه موو نه مانه شدا نابلیون داری مارشال دابق نو و وه ک نازناوی شانازی میری پیده گوت، جگه له مانهش نی به لای سهریازه کانه وه چیگای شانازی بوو که نابلیون ناوی نابوو، نازای نازاکان.

هه رگاتی شم پیاره رازیبا فرماندهیی سوپا بگریخته ده ست، له وانه بوو سهریازان ملیان بق فرمانه کان دابا، هه تا نه گه ر دژی نابلیونیشبان.

مارشال نی بخرزمت پاشا بانگه یشتکرا، نی دژی نو و په فتاره ی نابلیون بوو و پیتی و ابوو ده بیته هژی نه گبه تی و نه هه مته ی فهره نسا، نو و شمشیر وه شینه پرچش و خرقشه شم سهریازه توپه یه، ته سلیمی پارانه وه و تکا دووباره کانی پاشاو ده ریاریه کان بوو و گوتی (گورهم هیوادرم بترام نابلیون له ناو یه ک قه فزی ناستدا بهیتمه خزمت تر) پیتشه وهی مارشال نی بکه ویتنه پتی بوشه پرکردن له گه ل نابلیوندا هه والی ناخوش به بورینه کان گه یشت.

سهریازه کان بن نه وهی شه پیکن ده سته ده سته خویان ته سلیمی نابلیون کردوو و لات ولایه ت به ولایه ت و شاره به شار بن نه وهی هیچ به رگری بکن ده که ونه به ریپی نیمبراتور خویان به ده سته وه ده دن و زوشتیتیر باسده کرا که هه موو لایه ک ویتانیان نه ده کرد... ده بوو به هه ر ترخیک با لیونیان له ده ست نه چوبا، چونکه لیون له پووی ده وله مهندی ژماره ی دانیشتران و گرنگی سیاسییه وه له دوی پاریس ده هات.

کنت دارتوای برای پاشا که پرپوچ ترین که سی بنه ماله ی بوریونه کان بوو، به و نویده ی نه وهی بتوانیت کرئیکارانی کارخانه کانی رستن و چینی لیون ناچار بکات دژی نابلیون ببنه وه، چوو بق نه وشاره.

مارشال ماکدونالد، که بنه ماله ی پاشا به بارته قای مارشال نی متعانه یان پیتیوو، نه ویشیان به فرماندهیی چه ند له شکرک نارد بق لیون، ماکدونالد پرده کانی گرتنو چه ندرکاری به رگری کردنی تری کرد و پیتی باشبوو بق ناساندنی کنت دارتوا، له گه ل ناوبراودا بچیت بق به سه ره وه گهرانی سهریازه کانی ته داروکی، له و شایشه دا ناوبراو به ده رکه کوت و خیرا یه کیک له ژنه راله کان به پرتاوی هاته لای مارشال نی و گوتی: بق سه لامه تی گیانی کنت دارتو باشتروایه ناوبراو هه رچی زوتره لیره دوور یخه ینه وه، مارشال نی گویتی به م ناگادار کردنه وه نه داو له گه ل کنت دارتودا چوه ناو سهریازه کان و گوتیه کی بق سهریازه کان پیتشکه شکردوو له قسه کانیدا نامازده ی به وه کرد نه گه ر نابلیون سه ریکه ویت دووباره شه ی دژی شه روپا ده ستپیده کاته وه و فهره نسا ده که ویتنه وه ژیر هه پشه، ئینجا دارای له سهریازه کان کرد پیتشوازی له کنت دارتوا نویتنه ی پاشا بکن و به زه وق و شادییه وه بلین بژی پاشاو به مچوره وه فاداری خوتان بق بورینه کان دوپاتیکه نه وه.

به بیده نگیه کی مه رگبار وه گوئی له وگوتیه ی ماکدونالد گه را.

کنت دارتوا که توشی ترسو سه رسامی بیوو به په له پروژاوان شه و شویتنه ی جیه یشت و هه لات وه بق پاریس، ماکدونالد بق کاروباری به رگری کردنی سهریازی له لیوندا مایه وه، سهریازه کان وه ره سو بیزار بوون و دژیه ئیراده ی خویان کاریان ده کرد. یه کیک له سهریازه کان له مارشال ماکدونالد نزیکه وه و گوتی (به ریز مارشال، هه موو نه وکارانه دروستن، به لام هه قیوو ده ست

له بورینه کان شلېکه یو بکه ویته گه ل ټیمه، تر ده بهینه لای ټیمپراتور و نهو به یینینی تر زور خورشاده بیټ. ماکدو نالد، وه لای و نهو سهریازه ی نه دایه وه.

هاواری گوندنشین کان که له ناوایی گی یوتی یر دا به رز بټوره و ده یانگوت بټی ټیمپراتوریه ت بمرن نه شرافه مان. نیشانه ی نژیکوونه و ی پټش سوپایانی ناپلیون نیشاندده که به ره و شاری لوین دین.

ورده ورده پټشه نگی سهریازه سواره کانی ناپلیون ده گیشته شار، هتا نه وکاته ش مالدونالد بیري له شهرکردن ده کرده وه و چوه ناو په که سهریازیه کانی، به لام سهریازه سواره کانی نهو که له پیشه وه ی شکره که بوون هرکه چاریان به سهریازه زنه ار پټشه کانی ناپلیون کهوت هاواریانکروو گووتیان: بټی ټیمپراتور به ره وپیریان چوون، له ساتیکدا هه موو سهریازه کانی مارشال ماکدو نالد ټیکه لاری سهریازه کانی ټیمپراتور بوون و په که یه کټیان پټکه ټنا.

ماکو نالد له ترسی نه و ی نه بیټه دیلی دهستی سهریازه کانی خلی له رمه ی دانه خلی دور خسته وه و به سواری نه سپه که ی به ده شتاییه که دا هه لات. نیو سعات دوا ی نه وه ناپلیون گیشته ناو شارو بیټه وه ی هیچ ته قیه که بکړیت شار خویدا به دوست وه.

نهو رټزه (10) ی مارس بوو (9) رټز به سر دابه زینی ناپلیون له سر خه لیجی ژوان تټپه پریوو. به ره به یانی رټزی یازده ی مارس، ناپلیون به تاییه تی چوو سهردانی نهو سهریازنه ی کرد که هژدی بق پشتگری سوپاکه ی له لیقدا نار دپوونی.

فلوری دوشابولون که له هه موو شوټنیکدا له گه ل ناپلیون بوو، ناوای نوو سیبوه (هه موو پریو ژورنواو کزلان و شه قه تنه کان پریپوون له ژنو منال و پیره میږدی ره شو روت، خه لک خلیان به زینی نه سپه که یانه وه ده نوو ساندو ده چوونه سر شوټنی به رز هتا ناپلیون ببینو ده ست له جلو به رگه کانی بخشینن، رټزانیکی راسته قینه ی میلله ت دروستیوو).

ناپلیون به و هه موو وپروایه ی که به خلی بوو، به پشت به ستن به وقسانه ی ده یکردن، هه رگیز چاوه پروانی سرکه و تنی ناوای نه ده کرد.

ناپلیون له کاتی چاوپټیکه و تنی ده سه لاتدارانی حکومی له لیودا هه مان نهو قسانه ی دویاره کړنه وه که له گره نیول وشوټنه کانیترا کردپوونی.

(له ناو خندا کاریق نازادی فهرنسا ده که م، له رووی دهره کیشه وه ناشتی کردن، هتا بنه ماکانی شلوشی مه زن جیگرتر بیټ، ناپلیون تټببنی نه و ی کردپوو رټزگار گرواوه و ټیتر لټره ویاو ده بیټ ته نها به فهرنسا قه ناعت بکاتو بریو که ی دنیا خستنه ژر ده سه لاتییه وه له سهری به ده رنی) له لیواندا بریاری هه لوه شانده نه و ی نه خجومه نی پاریس نوټنه رانی هه لوه شانده وه، نهو قانونه ی که به پټی نهو بورینه کانی به ره سمی و ده ستوری ناساندپوو، مقر کردو هه موو نهو قانون و رټسایانه ی که به بریاری برینه کان له دادگاندا په پیره وده کرا پوچه لی کړنه وه و قازی تازه ی دانان، به لام رټزیه ی پارټزگار هه کان که بقرینه کان له سالی (1814) دا نه یان توانیوو بیانگورن وه که خلی داینانه وه نه یگورین، له لیقدا به نه هټشتنی ده سه لاتی بورینه کان و لابر دنی قانونی بنچینه یی نه مانه، به ره سمی توانای که و ته ده ست، دواتر به خټی و (15) هه زار که سه وه به ره و پاریس که و ته رن، ناپلیون له کاتی دابه زینی له که ندای ژوان قسه یه کی کردپوو لټره شدا هه مان قسه ی دویاره کرده وه و گوتی

هملوکه به تالای سپی رهنګی میللییه وه له بورجیکی زهنگی کلټساوه ده چېت بڼ بورجیکتر هه تا بګانه قوللای زهنگه کانی نږدم.)

ناپلین به یې هیچ روو به روویونه وه و شهر درژدهی به رویشته که ی خړیداو به ماګون و هه موو شو گوډانه ی ده هانته سهر پټکای به روو شالون ټیټه ری، به لام پټش که یشتنی به شالون ده بوا روویه رووی مارشال نی بیته وه و شری به کلاکه رووی له ګه لدا بکات، ناپلین نی پاش دهناسی و دلچاکی شو ی خړشده ویست، به لام شیوازی بیرکه تنه وه کانی به په سندنه ده زانی، ناپلین کارامه ی نی له شه ره کاندایینیو، سهرکی شپه کانی شو ی له ګولله بارانګردنی (سنوو سکونه) و مؤسګودا به بیرکه و ته وه و هیچ کات لیوه شاوه ی شو ی له فهرانده یی ګردنی پټشه وه ی سوپای مه زن له کانی پاشه کشفه ګردنی مؤسګودا بیرنه ده چژه، که چوونه ده رووی له ماګون، هه والی شو یان به ناپلین راګه یانده که مارشال نی له لون لوسونیه دا چیکر یووه و ده به ویت پټشی پټیګریت، ناپلین هیچ له ده نه د ترسا له ګل شو دا بګریت شپ، شو یه (15) هه زار سهر یازوه نږدجار له زانی خړیدا شری له ګل دوزمندا ګردبو. به لام لیړه دا نه یده ویست خوینرژنی روویدات، چونکه به لای شو وه شو یه نږد ګرنګبو به یې شو ی که س به ګر شت چېت فهران رووی ولت بګریت ده ست و به مه ش باشتین نی تیعتیانی بڼ به روو و پټش برنی کاره که ی خړی به پټیست ده زانی.

نی، که له رژی (12/ی مارس) دا به خړی و چوار له شکره وه که یشتی لږ و لوسونیه، چاوه روانی هاتنی سهر یازتری ده ګرد که له لایه پاشاوه لوسی هه ژده هم بویارمه تی دانی بنیردریت، ناو برارو له وکاتانه دا پیس و ابو به پټی و بژدانی خړی هه لسوکه وت ده کات، چونکه تاکه ریګای رزګاریوونی فهرانسای به لاچونی نیمپراتوری ده زانی.

ناپلین له کانی راګه یانده ده ست له کارکی شانه وه ی خړیدا ریګای به مارشانه کان دابوو خزمه تی بوړینه کان بګن، نیستاش ناپلین به لینی خړی له ګل هاوپه یماناندا شکاندو دورګی نالپی جیټی شته وه ده یو یست جارتیکتر له سهر ته ختی پاشایه تی فهرانسا دابنیشیت وه، شریکیتری دژ شو روپا دابګر سیټیت وه. نی ته واو باوری به وه هه بو که ه قیبه تی له دژی ناپلین بجه نګیت وده یزانی نیتر لوسی هه ژده هم هه موو نومیدنیکی به وه و ته واو باوری پټی ګردوه و پټی پټیستوه، به لام سهر یازه کانی نی که شو یان خړشویست و توشی دوو دلی و بیده نګینگی قولبوونه وه، نی له ګوته یه کیدا که بڼ سهر یازه کانی ګوت، ګوتی: من به درژای ته مه نی خوم بڼ درټیکردن گیان له سهر ده ست خزمه تی نیمپراتوری ته م ګردوه، به لام نیستا بڼ خوتان ده بینن ګه رانه وه ی نیمپراتور زانی ګه وړه به فهرانسا ته که په نیټ، له هه موشیان ګرنګتر شریکر دن له ګل هه موو ولاتانی شو روپادا، شو ولاتانی که به هیچ کلزجیک رازینین ناپلین بیته وه سهر ګورسی ده سلات، شو سهر یازانه ی که به بروو به هانی هه مجوره نایانه ویت شریکه ن نازادن و ده توانن ریزه کانی سوپا جیټی یلن، منیش به وسه ریزانه ی که ده میتنه وه روویه رووی ناپلین ده به وه.

نه نسرو سهر یازه کان هه موویان بیده نګبون، نی به ګرژنی و توره یی وه ګه رایه وه لای ستاده که ی خړی و له شه وی (13) له سهر (14) ی مانگی مارس دا مارشال نی - یان له خه و هه لساندو هه والی شو هه یان پټراګه یانده شو تږخانه ی چاوه روانی ده ګرد له پاریسه وه بویارمه تی بنیردریت، له ریګادا هه لګه رانه وه په یوه ندبان به ناپلین وه ګردوه، له به ره به یانی رژی (14/ی) مارس وه هه تا پاش نیوه روښ لیکلیک هه والی هه مجوره ده که یشت و ده یانګوت شاره کان راپه ریون و

داروده‌سته‌کائی حکومه‌تی پاشایان وه‌ده‌رناون ویتشوازیان له‌حکومه‌تی ناپلین کردوه و نیستا نیمپراتریش به‌ره و لون لوسونیه که‌وتق‌ترئ. له‌ناو جه‌نجالی ئو هه‌والو په‌شویه‌دا که‌رچی مارشالانی جه‌نجال‌کردبوو وتوشی مه‌ینه‌تو په‌زاره‌ی کردبووه، سهریازه‌کانیش نه‌یاده‌ویست له‌که‌لیاندایردین نه‌نامه‌ده‌شبوون وه‌لام بده‌نه‌وه، ته‌تریک گه‌یشه جی وئم په‌یامه‌ی دایه‌ده‌ستی نی (پئی بلن من نیستاش خق‌شمده‌وئت وه‌که‌ئوشه‌ره‌ی له‌به‌ره‌به‌یانی مۆسکل کرا، له‌باوه‌شیده‌گرم)

گومان و دوودلی نی کۆتای پێهات: فه‌رمانی به‌لێپرسراوانی یه‌که‌ سهریازییه‌کان کرد، ده‌سته‌ویه‌جی سهریازه‌کانیان کۆبکه‌نه‌وه، ئینجا بۆخۆی چووه‌ به‌رده‌م سهریازه‌کانی وشمشیره‌که‌ی راکیشاو به‌ده‌نگیکه‌ی به‌رز هاواریکرد وگوئی: سهریازان، بورینه‌کان بۆه‌میشه‌ کۆتایانهات ئو بنه‌ماله‌ قانونیه‌ی که‌فه‌ره‌نسا بۆخۆی هه‌لێبژاردبوو ده‌گه‌رێته‌وه‌سه‌ر ته‌خت‌وتاراجی فه‌ره‌نسا... لێره‌ودوا پاشایه‌تی کردنی ولاته‌جوانه‌که‌ی ئیمه‌ تایه‌ت به‌نیمپراتریشه‌ی ناپلین رابه‌ری خۆشه‌ویستی ئیمه‌ی ده‌وئت! هاواری بۆی ناپلین بۆی مارشال نی، ده‌نگی ئه‌وی تێراوتکرد، ده‌سته‌ویه‌جی ئو نه‌فسه‌ره‌نه‌ی لایه‌نگری بورینه‌کان بوون رۆیشتن و یه‌کتیکیشیان وشمشیره‌که‌ی شکاندو مارشال، نییش رێگای پێ نه‌گرتن، نه‌فسه‌رێک له‌مانه‌ روویکردو مارشال نی وقسه‌یه‌کی شیره‌ سهرزهنشتی به‌مارشال نی گوت: ئه‌ویش له‌وه‌لامدا گوتی (به‌رای ئێوه‌ ده‌توانرێت چ بکړیت؟ ئایا من ده‌توانم به‌م دوو ده‌ستانه‌م ده‌ریای جۆش وخرق‌شکردو هێوریکه‌مه‌وه؟ ئه‌وه‌ی سه‌یریوو ئه‌وه‌بوو دوا ئه‌وه‌ی نی به‌ریاری گه‌رانه‌وه‌ی بۆگه‌ل ناپلیندا به‌وردی و لێزانانه‌وه‌ هه‌موو فه‌رمانه‌کانی ناپلینۆی موویه‌موو جێبه‌جێکردن، چونکه‌ ناپلین پێش نی شه‌پناکات ئه‌م فه‌رمانانه‌ی ناردبوو، چون ئه‌وه‌سته‌ی ده‌کرد، نی لوله‌ی تفه‌نگه‌کانی له‌وناکات.

له‌پاریس هه‌والی هاتنی ناپلین بۆ لیون وشه‌رنه‌کردنی مارشال نی له‌یه‌ک کاتدا بلایوه‌وه، هه‌لاتن ئه‌مه‌ یه‌که‌م به‌رۆکه‌بوو که‌بورینه‌کان به‌ریان لێده‌کرده‌وه، هه‌لاتن پێشه‌وه‌ی مه‌رگ میوانیانپێت، وه‌که‌ ته‌رمه‌که‌ی میردانگین له‌خنده‌که‌که‌ی وئسندا بۆگه‌ن بکه‌ن، په‌شقاکوی ئه‌واو بالی به‌سه‌ر ده‌رباردا کێشابوو، لویسی هه‌ژده‌هه‌م سه‌ره‌تا دژی هه‌لاتن بوو، له‌ده‌ستدانه‌وه‌ی تاج وته‌ختی پاشایه‌تی به‌نه‌نگیه‌کی گه‌وره‌ ده‌زانی.

به‌لام ئایا ده‌یاننوانی چ کاریکێتر بکه‌ن؟ ده‌ریار له‌سه‌ر دانانی پلانێک پێکه‌وتن، ئه‌ویش ئه‌وه‌بوو پاشا سواری گالسکه‌که‌ی بێت وه‌هه‌موو پیاوه‌ خاوه‌ن پله‌وپایه‌کان وینه‌ماله‌ی پاشاو رۆحانییه‌کان، شار جێبه‌تێن وله‌پشت ده‌روازه‌ی شاره‌وه، هه‌موو ئه‌مانه‌ پاوه‌ستن وچاوه‌پوانی زۆرداریکه‌ن که‌به‌ره‌و پاریس که‌وتق‌ته‌پێ، کاتێ سته‌م کار پاشای قانونی لویسی هه‌ژده‌هه‌می بێنی که‌به‌راستی خاوه‌نی ته‌خت و تاراجی فه‌ره‌نسا، به‌جانه‌تی له‌خۆی ده‌کێشیت وده‌گه‌رێته‌وه⁽⁸¹⁾ هه‌موو ئه‌وانه‌ی له‌ترساندا رۆحیان چوو بوو له‌وکاتانه‌دا ته‌نها عه‌قلیان به‌و به‌رۆکه‌ گه‌مژانه‌ ده‌شکا.

بلاوکراوه‌کانی ده‌ولت سه‌ره‌تا پووداوه‌کانیان به‌هه‌لبه‌ستراو ودرق له‌پۆژنامه‌کاندا بلاوده‌کرده‌وه، ئینجا که‌وته‌سه‌ر راستی گرتن وچیت نه‌ده‌کرا خۆیان له‌پاستیه‌کان گیل بکه‌ن، تێخوانینی ئه‌وان له‌پێش‌ه‌ویه‌ی ناپلین به‌چه‌ند نازناوێک بلایان ده‌کرده‌وه و نامه‌زیان به‌هاتنی پێ به‌پێی ئه‌و ده‌کردو به‌مجۆره‌ی خواره‌وه‌ له‌پۆژنامه‌و بلاوکراوه‌کاندا پرایان ده‌گه‌یاند.

جاری یه‌که‌م : (ماری ئاری کرس به‌ناو ده‌ریادا خۆی گه‌یاند و شکانی)

جاری دوهم : (زه لاهه كه بهر و گراس دیت)

جاری سیمه : (ستمكار گه یشته گره نوبل)

جاری چواره م : (بژناپارت لیونی داگیرکرد)

جاری پینجه م : (ناپلین گه یشته نريك فونتن بلو)

جاری شه شه م : (پارس شاری بهر و فای به پیزی نه مړی له چاوه پوانی نه و به پیزه دایه) .

همو نه م نازناو نووسینه نه ده بیانه یه ك له دواى یه ك له پړژنامه كاندا بللوده بوونه و، هه تا نه و كاته ش تروسكایی نومیدیک مابوو كه نه م ترفانه دامركینیته وه .

ده سه لاتدارانی پاریس ده یانزانی ناپلین هیچ دهر به ستي گیانی خویی نییه و ناگاداری خوی ناكات، بڼه نمونه: له كاتی گرتنی شاری لیوندا ناوبراو له پيشه وهی سويكه دیا بوه و هاتو ته ناو نه وشاره، له سر نه م بنه مایه نه گه ر بکړیت به یه ك لیډانی چه قق له ناوبراو، بنه مالهی بورینه كان پزگار یانده بیته .

نه وانه ی نه م پووداوانه یان بینوه ده لاین له پاریسدا به نه پتی به کړیگرلوانی ده ولت به ناو خه لكیدا ده گه پان هه تا ژاك كلمان ^(۸۲) پیاوړیكي تازه بدقونه وه، به لاین وپه یمان له گه ل كه سیكدا بیه ستن ناماده بیته ناپلین بکړیت، به ناشكرا به لینی پاشای گه وړه یان بللوده كرده وه و ده یانگوت كړدنی نه مكاره نابیته هوی بانگه پشته كړدنی نه وكه سه له لایه ن دادگاوه .

چونكه له كونگره ی فیتنادا ناپلین به دوزمنی مړی فایه تی ودر و به دهر له پاراستنی قانون راگه یندراوه .

به لام به ماوه ی نه وچه ند پږه ی به ده ستيانه وه مابوو نه یان توانی ژاك كلمانیکیان ده ستيكه ویت .

له شه وی (19- له سر 20/ی مانگی مارس) دا ناپلین له گه ل پيشه نگی له شكره كیدا گه یشته فونتن بلو، له شه وی (19/ی مارس) يشدا پاشاو بنه ماله كی له پاریس چونه دهری و بهر و سنووری به لجیكا هه لاتن، كاتزمیر (9/ی شه وی 20/ی مارس) سالی (8151) ناپلین گه یشته پاریس .

خه لكیكي نذر له توپلیریدا چاوه پوانی بوون، كاتی هاواری خوشی نه و خه لكانه ی له گه ل گالیسكه كی ناپلین دابوون بیسترا نه وانه ی دهر و بوری كوشکی توپلیریش تیکړا جمان وپه پیر گالیسكه كی ناپلین نه وه چوون .

نه وگالیسكه په كه له همو لایه كوه چواره ووری گیرابوو نه یده توانی درېزه به پزیشننه كی خوی بدات، سواره پاسه وانه كانی نیمپراتور نه یانده توانی نه و خه لكه له گالیسكه كه وه ته كینن، نه و پاسه وانه نه دواتر ده یانگیراپیه وه كه (خه لك هاواری ده كړد، ده گریان، خویان ده خسته بهر پتی نه و نه سپانه ی گالیسكه كه یان پاده كیشا، ناماده نه بوون گړی له قسه ی كه س بگرن) نه و خه لكه زږه بهر و گالیسكه كه وروزمیان هیناو پاسه وانه كان به نذر ناپلین نیان له گالیسكه كه دهر هیناو به سر شانان و به پليكانه كاندا سهر یان خستوو بردیانه قاتی دوهم دایاننا .

له بهر به یانی گه وړه ترین سهر كه و تندا له گه رانه وه له سهر كه و تنه بیهاوتا كانی ناپلین، تابه نه و كاته ش خه لكی پاریس ناوابه زه وق و خوشیبه وه پیشوازیان له ناپلین نه كړد بوو، دواتر یه كيك له لایه نگرانی پږتی شانینی گوتیووی، نه وه ی خه لك كړدی

282 - كه شیش دوومی نېكن (1567) له سالی (1589) دا هنری سیمه ی پاشای فخره نهای گوشت وسوارانی كاردی پاشای ده سته جتن ناوبراویان له ویندا كوشته وه (نوسه ر).

نمونه‌ی دیمه‌نیکى بت په‌رستانه‌بوو) به‌هزار زحمات توانیان خه‌ك له‌ناو كړشكدا په‌دهرنښ، ناپلین خړى له‌ژورى ده‌فتى كارى كړنه‌كيدا بښه‌وه كه (24) ساعات پښتړ لوىسى ه‌ژده‌م به‌په‌ل‌پېوزلوان له‌ژورده چوپړده‌ئ وه‌ل‌تېوو، ده‌ستبه‌جئ ناپلین ده‌ستى كړده‌وه به‌پڅخستنه‌وه‌ى كاروپاره‌كانى ده‌ولت كه‌به‌سره‌يكا كه‌له‌ك‌تره بېوو. شتىكى ناواقعى بېوه واقع، ناپلین به‌بئ له‌شكر به‌بئ ته‌قاندنى يه‌ك ده‌راغ كولا ته‌نگ، به‌بئ شه‌پڅى كه‌م، به‌ماوه‌ى 19- پړژ له‌سره‌ درى‌اسپېه‌وه گه‌يخته‌وه پاریس وېورینه‌كانى ده‌رپه‌پاندېوو وېووپاره فه‌رمان‌په‌وايى ده‌كړده‌وه. به‌لام نه‌و بڅخړى له‌همو كه‌س باشتړ ده‌يزانى نه‌م جاره‌شيان ناشتى له‌كه‌لخویدا بڅفه‌ره‌نسا نه‌هېناره، به‌لكو شه‌پى بڅ هېنان و نه‌وړپاش كه‌به‌گه‌پانه‌وه‌ى له‌نكاوى نه‌و واقیان وېمايو، نه‌م جاره‌شيان هه‌رچيان له‌ده‌سته‌ناتبا بڅ ده‌ستگير كړدى ناپلین درغیان نه‌ده‌كړو هېزه‌كانیان كړده‌كړده‌وه.

(4)

ناپلین له‌سره‌تای گرتنه‌ده‌ستى ده‌سه‌ل‌تداریه‌تى تازه‌ى، وه‌ك گره‌نوبل و لیون له‌پاریسدا دویاتى قسه‌كانى كړنده‌وه، به‌ره‌سمى به‌لېنى دابو نازادى به‌فه‌ره‌نسادات و ناشتى ده‌ره‌كیش ده‌سته‌به‌ریكاتو به‌راشكاوى له‌به‌ریه‌م هه‌مو لایه‌كدا دانی به‌وه‌دانا كه‌فه‌رمان‌ره‌واى كړدى يه‌كه‌مى نه‌نازادى تېدابو نه‌ناشتیش. ناپلین به‌شه‌یداییه‌وه باسى نازادى وناشتى ده‌كړد، نه‌مه به‌لای دانیش‌توانى نه‌وړپا وفه‌ره‌نسا وه‌ك نه‌وه‌وابوو كه‌سېك باس له‌گرڅكى سارد-یان ساردییه‌كى سوتېنه‌ر بكا. ناپلین به‌و ژیرییه‌ نااناساییه‌ى خړى كه‌تېبېنى نه‌مى كړدېوو، نه‌گه‌ر له‌م چنه‌د رڼزه‌ى ته‌خت و تاراجى فه‌ره‌نساى به‌ده‌سته‌وه گرتنه‌وه له‌به‌ر نه‌وه‌نییه‌ میله‌ت شه‌یدای نازادى بئ سنوو ناشتى هه‌یشه‌بن كه‌نه‌و به‌لېنى له‌سره‌دابوو، چونكه‌ بورینه‌كان ناشتى ده‌ره‌كیان له‌بار نه‌بردېوو، به‌لكو ه‌كاره‌كه‌ى ده‌گرتنه‌وه بڼه‌و به‌لنه‌ى كه‌به‌تږینه‌ى خه‌لكى داوه، واته: چینی جوتیارو گوندنشینه‌كان، به‌گه‌واهی فلورى دوشالیون، ناپلین له‌شه‌وى (20/ى مارسى سالى 1815) دا، واته: شه‌وى گه‌رانه‌وه‌ى بڅ كړشكى تږېلری، چنه‌د جارېك دویاتى كړدېوه كه‌(میله‌تېكى بېهاوتا منیان هېنایه‌ پاریس، نه‌خواوه‌ن پله‌و سه‌ریازنه‌بوون نه‌مكاره‌پانكړد من قه‌رزدارى میله‌ت و سوپام، گوندنشینه‌كان هاوارپانده‌كړد: بڅى نیمه‌راتر بمرن نه‌شرافه‌كان مه‌رگ بڅ كه‌شیشه‌كان، نه‌وانه‌ شارېق شار له‌گه‌ل‌مداهاتن وله‌وكاته‌ى نه‌شیانده‌زانى زیاتریږن ده‌سته‌یه‌كى تازه‌ى گوندنشینبتر له‌برى نه‌وان ره‌گه‌لم ده‌كه‌وتن، هه‌تا گه‌پاندمیانه‌ پاریس، دواى پروفانسپییه‌كان دوفنه‌كان وئینجا لیونه‌كان و بورگینییه‌كان يه‌ك له‌دواى يه‌ك به‌هاوه‌لى له‌گه‌ل‌مدا هاتن. نه‌وكه‌سانه‌ى نه‌م هه‌مو دقستانه‌یان بڼمن په‌یدا كړد خودى بورینه‌كان بوون....)

ناپلین به‌مجوره باسى پښتوانه مه‌زنه‌كه‌ى ده‌كړد.

رازیكړدى گوندنشینه‌كان به‌تېروانىنى نسبی ناسانبوو، ناپلین به‌لای نه‌وانه‌وه نیشانه‌ى له‌ناوېردنى فیوډیالی ومافى مل‌كداریه‌تى زوى وزارت‌كانى كړنده‌كانېوو زه‌مانه‌تېوو، به‌پاستى گوندنشینه‌كان حه‌زسانده‌كړد ئیتړ شه‌پ دروست نه‌بېته‌وه وگرتنى هاولاتیان بڅ خزمه‌تى سه‌ریازى نه‌مېنیت.

كانئ ناپلین باسى په‌وشى گرتنه‌به‌رى سیاسه‌ته‌كانى داهاتووى خړى ده‌كړد، به‌په‌په‌ى وړدییه‌وه كوتیان لیده‌كړد، به‌لام مه‌سه‌له‌كه‌ ناشتى ونازادى به‌ته‌نھا له‌گړپدانه‌بوو، ناپلین تېبېنى نه‌وه‌ى كړدېوو دواى (11) مانگى حوكمراننى بورینه‌كان

له ژیر حکومتی مه شروته دا به پړوه چوه و له واره یه دا بلاوکراوه کان شیوه نازادبون ونیستاش برنوازیته چاره پوانی نه مه له نه وده کات، به لانی که مه و نازادیان بڼه راهه مېکړت، نه و ده بوا به زوترین کات نه و به زمانه ی که له پښای هاتنی بڼه پاریس پایگه یانده بو بخته بواری جیبه جېکړنه وه، له گره نو بلدا گوتیوی (هاتوم هه تا فره نسا له پیسی بورینه کان پاکېکه مه وه) له لیونیشدا پایگه یانده بو (که من زاده ی شلپشم) هه روه ما گوتیووشی (من هاتوم هه هه تا فره نسییه کان له وکړاوه بڼه نه پرکارېکه م که که شیشان ونه شرافه کان ده یانه ویت گه لی فره نسا ی تیدا نفرویکه ن... پیویسته نه وانه ناگیان له په فتاری حویانیت من نه خسه کانیا ن پوچل ده که مه وه)

له شارچکه کاند زږنامه له لایه ن ژاکوبه سه رکوتکراوه کانی فره مان په وایی په که می ناپلیونه وه بڼه ئیمپراتور نیدران، نه وانه له نامه کانیا ندا به قاره مان، ناویان به قاره مانی شلپش برده بو که توانیوی ته نه شراف وکه شیش وپورینه کان جارېکتر تیکبشکینیت وه.

له تولوزدا پښتک هه تا ئیواری هاولاتیان په یکه ریکی ناپلیونیان به گوتنه وه ی سرودی مارسیز، به کولان وشه قامه کانی شاردا گتړابو وهاواریانکړدبو، نه شرافه کان به چه قو بکون، هه روه ها له شارو شارچکه کانه وه نامه بومارشال داوونیدرادیون (که ناوبراو دواي هاتنه وه ناپلیون وگرتنه وه ده سستی ده سلات به وه زیری به رگری دانرابو) داویان لیکردبو وه ک سالی (1793) حکومتی تۆقینه رو تیرور دابه زیننه وه.

ناپلیون پڅی میلله تی زیاتر ناسی و هه رله شه وی (20/ای مارس) دا به کنت مولی گوت: (من پڅی وکینه ی خه لک له به رامبه ر که شیش ونه شرافه کاند، وه ک سهره تای شلپش ده بیسم) به لام وه ک سالی (1812) که له کوشکی کریمیلیندبو و له وه ده ترسا له شلپشی گوندنشینه کانی روسیا داوای یارمه تی بکات، نه مړش له گه ل نه و بیروکه په دانیه پشت به شلپشی گوندنشینه کان ودامه زواندن حکومتی تۆقاندو تیرور بیه سیت و بییه تیت وه تارلو په نای بویات، وه ک چۆن له روسیادا داوای له که سیکي وه ک پوگاچف نه کرد یارمه تی بدات، شواش لیره دا داوای له که سیکي وه ک مارا نه کرد بڼه هاوکاری و نه مه ش به پڼکه وت نه بو.

نه و چینه ی که یاریده ده ری بو بڼه ناوبردن شلپش وهاتنه سه رکاری، چینی برنوازی گه وده بو وناپلیون درکی به پیدایوستی نه و ده کردو ببوه پالېشتی وده بوا به رژه وه ندییه کانیا ن بپاریتت.

هه ربه و شیوه ی له سالی (1812) دا له شه پی نیوان خزی و دوژمنه که ی نه لکسه نده ری ئیمپراتوری روسیادا زیاتر پشتمی به چینی برنوا به ست، نه ک توژی جوتیارو گوندنشینه کانی روسیا.

له سالی (1815) شدا بڼه جیگرکردن و به هیزکردنی پیگه ی خزی نه یده ویست داوای یارمه تی له شلپش^(۸۴) یارمه تی وهرگرت، ناپلیون به بنیامین کنستانتی نوینه ری^(۸۵) دیاری چینی برنوازی گه وده ی نه و پښکاره ی گوت (من نامه ویت پاشای شلپشی گوندنشینیم)

²⁸¹ - لره دا مه به ست له لایه نگرانی شلپشی مه زنی فره نسا به (و-گودی).

²⁸⁴ - به مانای دیارترینی گروپ ولایه ت: نه میشان دیارترین بیرمه ندی چینی برنوا بوه له فره نسا ی نه وکات.

ناپلین پاش ماوه یه ک یانگه پشته بنیامین کنستانی کردو له گه ل نه ودا ده رباره ی چاکسازی نازادیخوازان ه دامه زراوه کانی کرد، به جوری هم چینی برنوازی پازین وهم ناره نووی ناپلین به دهسته بهرگردنی نازادی بیته دی وله ه مان کاتیشدا ژاکوبنه کان که سهریان قوتکرد بقره به تارامی بهیلتته وه.

ناپلین درکی به وه کردبوو له م بارودخه ناهه مواره پر ته نگه یه دا، ته نها یه ک بزوتنه وه ی شوقشگری ده توانیت که لکی بژنه وه بیت، نه ک خسته پوی پوکه شی مه شوته خوازی به چه مکی یه ک نازادی خوازی میانره و.

ناپلین بۆ خوشی له بره وه ریه کانی سالانی (1815) دا ده لیت (سیستمی بهرگری من هیچ نه بوو، چونکه نه و که ره ستانه ی به ده ستمه و دیون هاوتا نه بوون له گه ل نه و مه ترسییه که وره یه دا، ده بوا شوقش تازه کرد بایه وه و دیاره گرنگیم پیدابایه وه، مه تا که لکم له ه موو نه و توانایانه وه رگرتبا که شوقش هیتابوونی، ده بوا مه موولایه ن وخواه ن باوه ره کانم وه جوش وخرش هیتابایه وه، مه تا که لکم له جوله کاره هره مه کییه کانی نه وان وه رگرتبا، من به یه نه نابردن به مکارانه نه مده توانی فره نسا پزگاریکه م)

ژومینی میژوو نووسی به ناوبانگی بواری سهریازی له م خاله دا کۆکه له گه ل ناپلین، ناپلین له زیندوکردنه ی شوقشی سالی (1793)، که خاوه نی هیتزکی که وره ی شاروه بوون، چاپوقشی کرد، له بری نه وه فره مانی ده رکرد بینیامین کنستانی بۆ بدژنه وه که خۆی شاربد بقره.

نه م نووسره سیاسیی وه بیرمه ندی نازادیخوازان، بۆیه خۆی هه شاردا بقره، چونکه بۆژۆک پشها تانی ناپلین بۆپاریس مه قاله یه کی بلۆکرد بقره و تیتیدا نووسی بوو، که پانه وه ی ئیمپراتور کاره ساتنکی که وره یه بۆ میلله تی فره نساو ناپلینی وه ک نیون، له قه له مدابوو.

بینیامین کنستان، به ترس وله رزه وه چوه خزمه ت (نهرن) کاتن زانی نه ک هه ر گولله باران ناکریت، به لکو پشینیاری نه وه شی بۆده کریت ده سته به جی خه ریکی نووسینه وه ی ده ستوری بنچینه یی ئیمپراتریه تی فره نسا بیت وده سته به کاریت، زۆر خوشحال بوو، کنستان له پۆژی (6/ ی ئیبریل) دا چوه خزمه ت ئیمپراتور له پۆژی (23) ی هه مان مانگا قانونی بنچینه یی ئیمپراتری له ژیر نه م ناوه سهره دا ناماده کردبوو، (پاشکۆی ده ستوری ئیمپراتری) به مجوره ناپلین ده یویست په یوه ندی له نیوان فره مان په وایی یه که م و دووه می دروستبکات.

به لām سه باره ت به کنستان، هه مان قانونی بنچینه یی لویسی هه ژده هه می هیتابوو وته نها هه ندیک زیاتر گرنگی به لایه نی نازادیخوازانه دابوو، مه رجه کانی خۆپالاوتن وده نگدان به شیوه یه کی بهرچاو سانا کرابوو، به ومانایه ی، بۆ خۆپالاوتن ده بوا نه وکه سه وه ک برپاره کانی جارن پالتورلویکی ده وله مه ندیا.

نازادی بلۆکراوه کانیش که م ده سترکراوه تر کرابوون، سانسۆری بلۆکراوه کان که له پیشوودا کاری پیده کرا نه هیلدرا بوو وئیر لیکۆلینه وه لیتچینه وه له زیاده روکانی بلۆکراوه کان خرابی بهرده م ده سه لاته کانی دادگا، له سه رووی نه نجومه نی په رله مان، نه نجومه نیکتر دروستکرا بوو به ناوی نه نجومه نی پیران که نه نداهه کانی نه مانه له لایه ن ئیمپراتره وه ده ستیشانده کران وبق ماوه یی بوو، نه و برپارو قانونانه ی ده رده کران ده بوا له لایه ن هه ربوو نه نجومه نی سهره وه په سه ندکرایان ویاوتر خرابانه بهرده م ئیمپراتور هه تا ئیمزاییکات.

ناپلین نهم کلئشە دانانی دەستوری قبولکردو له (23/ی ئیبریل)دا ئیمزای کرد.

ناپلین نۆز کئشە لە گەڵ نووسینەوێ دەستورەکە نەبوو لەلایەن بنیامین لئستانەوێ تەنها دەبیست مەسەلە هەلبژاردنی ئەنجومەنەکانی دوابخات هەتا مەسەلە شەپوگرژی یەکلایی دەبیتهو، چونکە لەکاتی سەرکەوتنی بەسەر شەپو کئشەکانی تردا، بۆخۆی دەیزانی چ لەکنستانو هەردوو ئەنجومەنەکە دەکات، نهم قانونی بنچینه ییەش هەریق هتورکردنەوێ رای گشتی بوو.

بەلام برژوانی ئازادیخواز بەهیچ کلۆجێ باوەری بە ئازادیخوازی ناپلین نەبوو و هەمیشە داوای لە ئیمپراتۆر دەکرد پەلەبکات لەدروستکردنی پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران.

ناپلین داوی چاکسازیکردنی لەچەند برکە یەکدا سەرەجام له (25/ی مانگی مای) بریاریدا رۆژی کردنەوێ ئەنجومەنیت، هەروەها لەپاشکۆی ئەمەدا بریاریدا لەو رۆژەدا قانونی بنچینه یی بخۆتە بەردەم رای گشتی و مەراسیمی دانانی ئالا بەگاردی میلیی لەبەردەم تەلاری پەرلەماندا دابنرێت و ئامەنگ بگێردرێت.

ئەنجامی رای گشتی (1552450) لەگەڵ بوون (4800) کەشیش دژی یاسای بنچینه یی نۆی بوون. بەلام پێورەسمی دانی ئالا بەگاردی میلی. کە نۆز بەشکل و دلگیرانەبوو لەبری (26/ی مای) لەیەکەم رۆژی مانگی یۆلیۆدا بە پێتەرە چوو.

ئەنجومەنی نوێنەران کە تازە هەلبژێردرابوو ئەو ئەنجومەنی یاسادانانە ی ناپلین بۆخۆی دروستی کردبوو. لەهەمان رۆژدا کرایەوێ. (10) رۆژ بەسەر کاری پەرلەماندا تێنە پەرسبوو کە ناپلین ناره زایی خۆی لەبەرەمبەر یاندا راگە یاندو تۆرە یی خۆی دەربیری، ناپلین رازینەبوو بچوگرتین ناکۆکی و ناره زایی لەبەرەمبەر دەسە لاتە کە ی و کردارە کانیدا بنییت و سنووری دەسە لاتەکانی دیاری بکۆرێن. ئەنجومەنی نوێنەران کە سێکی تێدا بوو بە ناوی لائۆینە، کە کابرایەکی ئازادیخوازی میانرەو بوو و ناپلین کە مە دلی بە ئەو خۆشبوو و کردبووی بە سەرۆکی پەرلەمان، لائۆینە، ناپلینی پێ باشتربوو لە بۆرینەکان. بەلام لەگەڵ ئەو هەشدا ئیمپراتۆر تۆرەبوو و لەوگوتە یی کە لە ئەنجومەنی یاسادانانیدا خۆتێندەوێ گوتی (نابێ ئێمە وەک یۆنانییەکانی رۆژگاری ئیمپراتۆریەتی رۆم بچین، کاتێ منجەنیقەکانی دۆژمن دیوارەکانی شاریان دەکوتا، ئەوانە خەریکی قسە و دەمە تەقن بوون) ناپلین بەم قسە ییە ی دیویست ئامارە بە هاو پەیمانان بکات کە لە هەموو لایە کەوێ لەسەر سنوورەکانی فەرەنسا خۆیان جێگر دەکرد.

ناپلین لە رۆژی (11/ی یونیی)دا گوتە یەکی بۆ پەرلەمان خۆتێندەوێ و لە رۆژی دواتر دا پە یۆهەندی بە سوپاکەوێ کرد، هەتا دوا ین شە پی گەورە ی خۆی لە گەڵ ئەو روپادابکات، کاتێ رۆیشتن دە یزانی کەسانی وای جێپێشتوون جێگای متمانە ی تەواو نین، نهم نادانیایەش زیاتر لە نوێنەرانی پەرلەمان لەو کەسە بوو کە وەزارەتی ناو خۆی پێ سپێردرابوو، رۆژێک پێش هاتنەوێ ناپلین بۆ پارێس، جوزیف فوشە، بە ئەنقەست تۆرە یی بۆرینەکانی لەبەرەمبەر خۆیدا هە لساندبوو و یەو تۆینە ساخته کارییە توانییوی بە گە یشتنەوێ ناپلین بۆ پارێس پۆیستی وەزارەتە کە ی خۆی پێیدرێتەوێ.

ناپلین گومانی لەو نەبوو فوشە هەموو فرتوفیل و ساخته کاری و خیانه تێکی لێ دەو شێتەوێ، بەلام یە کەم و یلایەتی واندە بە شێوێ تیکە و تییو و فوشەش لە هەموو کەس باشتر دە یزانی چۆن سەرکۆتی ئەمانە بکات، جگە لە مەش ناپلین خرابوونی پە یۆهەندی نێوان بۆرینەکان و فوشە ی لەبەر چاودە گرت، لە گەڵ ئەمانە هەشدا ناپلین بە نەتێنی کە سێکی دانا بۆ ئەوێ چاودێری

هه‌ئسوکەوتی فوشەبکات، ناپلین بۆ پێهه‌ئسانی ئەمکارە فەلوری دوشابولونی هه‌لبێژارد، جارتیکیان فەلوری دوشابولون، مامەلەیه‌کی نهنیی نێوان فوشە و مترینخی لاتاشکراپوو به‌ئیمپراتۆری راگه‌یان، هه‌رچەندە فوشە به‌زمان لوسی و دیپلوماسیانە توانی خۆی له‌وگێژاوه‌ی تێیکه‌وتبوو رزگاریکات، له‌درێژه‌ی قسه‌کانی ناپلین که‌سه‌بارەت به‌مه‌ له‌گه‌ل فوشه‌یدا ده‌کرد، ئیمپراتۆر گوئی (فوشه، تێخانیینی و سه‌رته‌جامیش هه‌ریق‌خۆم له‌سێداره‌ت ده‌ده‌م) وه‌زیری ناو‌خ به‌هۆی ئەوه‌ی سالانێکی دوورو درێژیوو خزمه‌تی ناپلینی کردبوو له‌گه‌ل ئەم هه‌لچون و توره‌یانە‌ی ئەو پاماتیبوو، له‌ولامدا دوا‌ی ئەوه‌ی کهنوشی مه‌زنیه‌تی بۆکرد، گوئی (من له‌م باره‌وه‌ له‌گه‌ل پای به‌ریزتاندا نیم) به‌لام چاره‌نبوو ئەگه‌ر ناپلین به‌سه‌ر هاویه‌ماناندا سه‌رکه‌وتبا، ئەوا په‌رله‌مان ته‌واو سه‌ری بۆنه‌وی ده‌کردو فوشه‌ به‌وه‌فاداری ده‌مایه‌وه‌ و ترسی نه‌ده‌ما، جگه‌ له‌م رێگایه‌ گرنگه‌بوو کێ ئیمپراتۆر به‌خاک ده‌سپێرێت، واته‌: نوێنه‌رائی ئازادیخواز ئەمکاره‌یان ده‌کرد-یان وزیره‌ خاڤینه‌کان.

ناپلین دلی به‌داو خۆشبوو که‌وه‌ک وه‌زیری به‌رگری له‌پاریسدا مابۆوه، هه‌روه‌ها به‌کهنوش ئەو کۆنه‌ کۆماریه‌خوازه‌ی به‌درێژیایی ئەو رۆژگاره‌ رازی نه‌بوو خزمه‌تی ناپلین بکات و به‌پیتی خۆی هاتبوو خزمه‌تی خۆی به‌ئیمپراتۆر راگه‌یانده‌بوو، چونکه‌ بۆرینه‌کان له‌خرابی به‌خرایتر ده‌زانی.

ناپلین دلتیابوو له‌وه‌ی گه‌په‌که‌ کریکار نشینه‌کانی پاریس که‌له‌به‌هاری سالی(1814) برسیتریبوون، وه‌ک چۆن له‌سالانی (1813و1814)دا رانه‌په‌ییبوون وئیس‌تاش شۆرش واپه‌رین ناگه‌ن هۆکه‌شی ده‌گه‌پته‌وه‌ بۆ ئەوه‌ی کارنیان نارده‌بوو بۆلای ئیمپراتۆر هه‌تاخزمه‌تی خۆیانی پێ پابه‌گه‌یه‌نیت، ژاکوبنه‌کانی ناچارکردبوو له‌کاتی دابه‌زینی ناپلین له‌کهنداوی ژوان سه‌لامی بۆیکه‌ن، ئەو ده‌یزانی کارنه‌کان و ژاکوبنه‌کان به‌وچاوه‌ سه‌یری ناگه‌ن که‌گه‌روه‌ته‌وه‌ سه‌ر ته‌خت‌وتاراجی خۆی بۆ ئەوه‌ی به‌رگری له‌ده‌سه‌لاته‌که‌ی خۆییکات، به‌لکو وایان سه‌یرده‌کرد سه‌رداری سوپای فه‌ره‌نسییه‌و کوری شۆرشه‌و به‌رگری له‌خاکی ولات ده‌کات له‌به‌رامبه‌ر ده‌ستیه‌ردانه‌کانی ده‌رکی واته‌نه‌وه‌ سه‌رکاری بۆرینه‌کان. ئەم سه‌رکرده‌یه‌ له‌به‌رچاوی هه‌موو جیهان، چ دۆست و چ دوژمن، قاره‌مانی بێ هاوتای هونه‌ری شه‌رکردن بوو وپه‌وانبێژترین سه‌رداری هه‌موو سه‌ده‌و رۆژگاره‌کانه‌و مامۆستای بێ نه‌زیری تاکتیکی شه‌رو سه‌رکرده‌یه‌تیکردنی سوپایه‌. ولاتی فه‌ره‌نساو هه‌موو ئەوروپا که‌له‌به‌رامبه‌ر ئەودا پاستبۆنه‌وه‌ ده‌سته‌وه‌ستان مابۆنه‌وه‌.

(5)

ئەم جەنگه‌ که‌دوا‌ین شه‌ری ناپلینه‌ هه‌میشه‌ بۆته‌جینگای گفتوگۆو مشتومڕ سه‌رچاوه‌یه‌کی به‌رفراوان و گه‌وره‌بووه‌ بۆ لێکۆله‌ره‌وه‌و به‌رمانده‌و ئەدیبه‌کان و هه‌مووشیان به‌توێژینه‌وه‌ له‌زنجیره‌یه‌ک رووداوی شوم گه‌یشته‌نه‌ته‌ ئەو پایه‌ی که‌سه‌رکه‌وتنی ته‌واو له‌جنگ ناپلین چۆته‌ده‌ری.

له‌رووی پۆلێنکردن و شیکارکردنی زانستی و ریالیزمی مه‌سه‌له‌که‌ ته‌نها به‌لای رخنه‌گرانی سه‌ریازییه‌وه‌ جینگای سرنج نه‌بوو، هه‌تا ئەگه‌ر ئەمه‌ به‌بێ هێچ چهندوچون که‌ناپلین توشی هێچ رواداوێکی نه‌بووبایه‌و له‌شه‌ری واته‌لۆشدا سه‌رکه‌وتوبا سه‌رته‌نجام هه‌روای لێده‌هاته‌وه‌، واته‌: ئیمپراتۆری مه‌حکوم به‌نه‌مانبوو، چونکه‌ ئەوروپا تازه‌ ده‌ستی به‌به‌ره‌وپێشچوون به‌هێزکردنی خۆی بوو وناپلینیش هه‌موو هێزو تواناو که‌ره‌سته‌ی سه‌ریازی خۆی له‌ده‌ستدا. له‌(198) هه‌زار سه‌ریازی

نیمپراتر له (10/ی یولیک) دا هیو یو زیاتر له سئ یه کی له شویته جئراو جئره کانی فهره نسادا دانابوو، نو ناچار یو نژیکه (45) هزار سرباز بق هر پششها تیک له وانه دا جیبه تلیت، بؤنه و شهره ی که له پیشیه وه بوو، ناپلین تنها ده یوانی (128) هزار سربازو (344) تۆپ و پینچ له شکر میلی و ژماره یه که له سربازانی سوار به کاریه پینت.

(200) هزار سربازیت که پیکهاتبوو له به شی ئیداری و کادیری سربازی خه لکی مه دهنی که نیو یان به جلی مه دهنیه وه بوو و چه کیشیان پینه بوو، بخاته سر هیزه کی.

نه گهر شه ره که دریزه ی کیشابا ناپلین ده یوانی له ژیر کارامه یی وایوه شاره یی وه زیری به رگری داوودا (240) هزار که ستر بؤ سربازی بگریت و بق به ره کانی شه ریان بنیوت، به لام له لایه کیتره وه هاو په یمانان به په کجار (300) هزار سربازیان ناره ده میدانی شه پو بریارا بوو له پایزیشا (300) هزار سربازی تریش ناماده بکن، چئن ده توانرا دریزه به شه ره که بدریت هه رچنده نه گهر له سهره تادا ناپلین سه رکه وتنی لاوه کیشی به ده سته پنا با؟

پوس و بریتانی و نه مساوی و پروسه کان به ته مای نه وه بوو به گشتی نژیکه ی که ملیون سرباز ناماده ی شه رپکن، هاو په یمانان بریاری گوتایاندا بوو به وه ی کاری ناپلین په کلای بکه نه وه.

دوای به سه رچوونی ساته وه خته تۆقینه ره⁽²⁸⁰⁾ دلسار دکه ره وه کان، هه مو ولاتانی هاو په یمانانی به توانای به شدار یو له کۆنگره ی فیننادا ده ستیاندا به جموجۆل و خق سازدانی بیپیشینه.

هه مو نه وه ولاته ی ناپلینیش به مه به سستی دروستکردنی په یوه ندی و دانوستانی تاکلایه نانه له گه ل هه ریه که له ده ول تانی هاو په یمانان توشی ناکامی بؤوه و سه ری نه گرت، ناپلین دوزمنی مرق فایه ی وکسیکی به دهر له قانون پاگه پندرا بوو. نه وه ده به سه لیره دا ناماژه به وه بکه ین فهرنسا دوای شه پی واترلو، جگه له سوپای ولاتانی پله درو له پوهی هیزه وه، له لایه ن (230) هزار سربازی نه مساوی و (250) هزار سربازی پوسی و (310) هزار سربازی پوسی و (100) هزار سربازی بریتانییه وه داگیرکرا، نه م سوپا یهش دوای هه والی دابه زینی ناپلین له که ندوای ژوان ناماده کرابوو، جگه له و بق و کینه ی که نه لکسه نده رو فرانسوا و فردریک ویلهلم و مترنخ و کاستلر، له ناپلینی زۆردارو هه میشه سه رکه و توویان هه لگرتبوو و نه و ترسه ی خستبۆ دلپانه وه، ببووه هۆی سه ره لدانی رهوش و بزوتنه وه نازاد یفوازه کان له نه روپادا، که ناپلین دوای گه پانه وه ی بۆسه ر کورسی ده سه لات پایگه یاندا بوو.

به تیزوایی ده سه لاتدارانی ولاتانی نه روپایی نه وه ده سه سپه سوریه مارا له سه ری ده به ست ترسناکتر بوو له و تاجه زۆپینه ی ناپلین ده ینا به سه رسه ری له سالی (1815) دا، به پای نه وانه ده یانگوت ناپلین ده یه ویت مارا زیندوبکاته وه واته هه مان ره فتاریکات که مارا ده یکرد، ناپلین نه وکاره ی نه کرد، چونکه بۆخوی زیاتر له مه ده ترسا، به لام له فینناو له نده و به رلین و پیترسبورگدا تۆقین له م بۆچوونه بئ بنه مایه بق و کینه یه کی بیته زه ییانه ی خستبۆ دلی هاو په یمانان له به رامبه ر ناپلیندا.

کاتئ ناپلین چوه وه ناو سوپا که ی به وپه پی جۆش و خرق شه وه پیشوازیان لیکرد، هه والگرانی بریتانی نه یانده توانی له سه ر سامیان خۆیان ببوین و له پایرتنه کانیدا که بق فلینگکنیان ده نارد، ده یانووسی: په رستنی ناپلین له لایه ن سربازه کانیه وه

که یشتخته ناستیکي ناماعقول، ثم گوزارستانه له گه ل گوزارشتی نه وکه سانه ی بڼ زانیاری وه رگرتنی حاله تی رځی گه ل فهرسدا له گه ل یه کتیردا ده هاته وه و لیکده چوون، له گه ل نه مانه شدا نه فلینگتن ونه جاسوسه کان نه یانده زانی چ نیکه رانی و بڼ باوه پی سهریازه کان له بهرامبه ر ژنرال و مارشاله کانیاندا هه یه، سهریازه کان له بیریان مابوو که چن مارشاله کان له سالی (1814) دا خیانه تیان له بهرامبه ر نیمچراتردا کړدبو، ثم سهریازه نه وړنده باوه ریان به نیمچراتردا هه بوو هه زیانده کړد واره فتر له گه ل خائینان دایکات که پښتر نه دجومه نی کتوانسیونه کان له گه ل نه و ژنرالانه یاندا ده کړد که گومانیان لپیان هه بوون، واته: نه و خائینانه ی که جلی بریقه دارو دوگمه ی ژپکفتیان له بهر دابوو، گیوتین دانت بڼ مله پانديان، وه ل نابلیون نه مکاره ی نه کړد، مارشال و ژنرال له کان له پله وپایه که ی خویاندامانه وه.

هاتنی نابلیون وده ی سهریازه کانی بهر زکړده وه، سهریازه کان له وه دلنیا بوون ښتر مارشال و ژنرال له کان ده که ونه ژیر چاودیری وترس له وه نه ما ده سته یه ک بتوانن خیانه تیکه ن.

سوپای بریتانیا و پروسه کان زووتر له میزه کانی تری هاوپه یمانان هاتبوونه کړه پانی شه په که، فهره نسپیه کان په لاماریانان، نه مساییه کان به په له بهر و پوویاری رن ده هاتن، له مارس ی سالی (1815) واته: پڼک له و پڼده ی نابلیون که پتشفه و پارس، مورا که له سالی (1814) دا له لایه ن نابلیون نه وه به پاشای ناپول داترابوو وله کونگره ی فینناشدا نه و به شپوه په سمی به پاشای نه وه مله که ته ناساندرا بوو، مور هه رکه بیستی نابلیون که راوه ته وه یه کسره په یوه ندی پڼوه کړده وه شه پی دږی نه مساییه کانی راگه یاندا، به لام پښتنه وه ی نابلیون له دږی هاوپه یمانان بکه وپته شه پ مقرر شکستی خوارد، ښتر نابلیون نه یده توانی پشت به هاوپه یمانه ی خوی به ستنیت وپښ له به شیکي هڅی هاوپه یمانان بگرت، بڼه ده بوا پښشه موو شتی که نابلیون پروس و بریتانییه کانی تیکشکاندیا- یان به لانی که موه پاشه کشه ی پتکړدبان.

فلینگتن به میزه سهریازیه بریتانیه که ی خوی وه له بروکسل دابوو، بلوخریش به میزه سهریازیه که ی خوی وه له دهم پوویاره کانی سامبرو موزی نیوان شارلوا ولیژ دابوو.

له (14/ی یونی) دا نابلیون به هڅر شکرده سر به لچیکا شه په که ی ده ستنپکړد، نه و به خیرایی خویگه یانده میزه کانی بلوخر و فلینگتن، فهره نسپیه کان شارلوا یان داگیر کړدو پڼره ووی سامبریان داخست، به لام بالی لای راستی بهر ی شه پ ماوه یه ک دواکوت وپاش بهر و پښتنه چوو، چونکه ژنرال بورمون که لایه نگر ی پڼیسی شانشیني بورینه کان بوو وده میکبوو له لای سهریازه کانه وه به چاوی گومان سهریده کړا، هه لاتبوو وپه یوه ندی به پروسه کانه وه کړدبوو، بلوخر پازی نه بوو پښوازی له ژنرال بورمون بکات وه تا وه لامی پڼه و ژنرال خائینه ش نار دبوو که نه و به چاوی (ناپاکی سهگ) سهریده کات، به لام له گه ل نه وه شدا ثم پووداوه ی به ثقیبالیکي باش زانی، کاتن هه والی خیانه تکر دنی بورمونی واندیه یی یان ^(۸۷) به نابلیون راگه یاندا گوتی (سپیه کان هه میشه سپی ده بن) ^(۸۷) له (15/ی یونی) دا نابلیون فهرمانی به مارشال نی دابوو ښاوه دانی کاتیرا، که که وتخته سر شاپڼگی بروکسل داگیر بکات، هه تا جموجولی سهریازه کانی بریتانیا سنوورداریک، به لام نی خاوه خواوه ی کړد، له کړدن نه مکاره سستبوو له (14/ی یونی) دا نابلیون له تزیک لپینن شه پڼکی سهختی له گه ل بلوخر دا کړد به سهریداسه رکوت، له وشه په دا بلوخر تزیکه ی (30) هه زار سهریازو نابلیونیش (11) هه زار سهریازی لپیه کوشت چوون،

286 - هه بهت له ناوچه په که لفرنساو بورمونی خلگی نه وپه (و-کوردي).

287 - هه بهت نابلیون له لایه نگرانی سیسی شانشیني بورینه کانه که نالاکه یان بهرنگی سپیه (و-کوردي).

به لّام ناپلین له م سهرکه وتنه ی خوی پازی نه بوو وده یگوت نه گهر مارشال نی خارخلیچکی نه کردبا له گرتنی شاپنی بروکسل،
نهوا ته واور سوپای پروسې له بهین دهرېد، بلوخر که تیکشکابوو بهر و شوینیکې نادپار پاشه کشفه یکرد.

پښی(17)هم ناپلین پشوی سهریازه کانیدا، په خنه گرانی سهریازی به وده سهره نشتی ناپلین ده کن وده لاین نه دده با
له پښیکی ناوادا بواری سوپای بلوخری دابا په که سهریازییه په رته وازه کانی کلېکاته وده و پکیان بخاته وده، نزیکه ی بهر بهری
نیوه پښه ناپلین نزیکه ی (34) هزار سهریازی جیا کرده وده و فرمانی به مارشال گروشی کرد به و میزه وده دواي بلوخر بکه ویت
وته فرو تونای بکات، هه نډک له سهریازه سواره کانی سوپای فهره نسا هه ولیاندا نه و سهریازه بریتانیاییانه ی پښی پیشت
له نزیک کاتریرادا شه پیا نکر دبوو، تیکشکینن، به لّام بارانی زږر سیلاو قوړولیته ی هینا بوسه شاپنگاکه و پنگاکه ی شپوه
نه هیشتبوو.

ناپلین به زورینه ی میزه که یوه که وته وده گل میزه که ی مارشال نی و په کسره بهر وده سهر، واته: بولای بروکسل که وته پښ،
به لّام فلینگتن به خوی سوپاکه یوه له دهم ده شتاییه کانی مون سن ژان که که ویتق خورناوای واترلو بهری به پنگای سوپای
فهره نسا گرتبوو نه یه ت بق بروکسل.

فلینگتن له و تاختاییه پیده شت و بهر ژاندها به نیازی نه وده خوی تیدا جیگر کردبوو بژنه وده ی هه چو نیکبیت، خوی پابگرت
هه تا بلوخر دواي تیشکان وپاشه کشفه کردنه که ی به هانایه وده بیت.

جاسوسه کان په که له دواي په که هه والی نه وده یان بق سوپای بریتانیان ده که یاند هه رچنده پنگاکان قوړو لیته پری کردونه وده،
به لّام ناپلین درېزه به هاتنه که ی خوی هه رده دات بهر وده مون سن ژان. له سهره تاي سعه اته کانی دواي نیوه پښی پښی(17/ی
یونیک)دا فلینگتن که شته نه وپایه ی نه گهر بتوانیت هه تا که یشتنی میزه که ی بلوخر خوی پابگرت، نهوا سهرکه و ننیان
مسوگر دده بیت، ده نا سوپای بریتانیا تیداده چیت، هه مان پاش نیوه پښی ژنرال گنایزناو، سهرکی ستادی سوپای بلوخر
په یامیکې بق فلینگتن نار دبوو که سوپای پروس هه ر که وده سهر خوی که وته وده به خیرای په یوه ست به سوپای بریتانیا
ده بیت وده.

نیواره ناپلین له وده شتاییه نزیکه دبوو، به جوری له دور وده له نیتوان ته مومزه که دا سوپای بریتانیا وده دیار که ویتبوو وده بېنرا.

(6)

له به یانی پښی(17/ی یونیک)دا هه ردولا خویان له بهرام بهر په کتریدادیوه، ناپلین نزیکه ی (72) هزار سهریازی له که لدابوو
و فلینگتنیش (70) هزار سهریاز.

هه ردولایان چاوه پوانی هاتنی میزی یاریده ربوون، له م چاوه پوانییه دا ناپلین به ته مای گروشی بوو پښی بگاته وده که نزیکه ی ()
(33) هزار سهریازی له که لدابوو، بریتانییه کانیش چاوه پوانی بلوخریوون که ده بوا به (40 - 50) هزار سهریازی
پاشماوه ی تیشکانی شه پری لیتنینی له که لدابیت.

ناپلین هه مان شه و دامه زواندن و پیکشستنی سوپاکه ی کردبوو بژشه، به لّام نه ی توانی له سپیده ی بهر به یاندا ده ست
به شه په که بکات، چونکه باران به جوری زهوی ته پکردبوو بلاو کردنه وده ی سهریازه سواره کان بژنه ملاولای بهر ی شه پ گرفت

له کاتی هیژشکردنیدا سهریازه پیاده کانی فرنسا که وخته بهر هه لمه تی تۆپه کانی بریتانیا، فلینگتن گومانی نه وهی ده کرد هه موو شتی که ده دستچوو، نه ته نه پای نه ونه بوو، به لکو هه موو ستادی سوپاش نه واپه یان هه بوو، وهی نه وسه رکرده سهریازییهی بریتانی به قسه کانیدات ناشکرایه که حالیان شریووه، کاتی هه والی نه وه یان پیده که یاند له هه ندیک شوینی به وهی شه پدا ناتوانریت چیر خۆرا بگریزیت، نه دواي نه وهی هه موو هیزی یه ده کی خۆی بۆمه یدانی شه پ ناردبوو گوئی: که واته ده بئ هه موومان له م شوینهی خۆماندا به کوشت بچین! نیت من هیزی فریاکه و تنم نییه.

نه گه ر تادواکه سمان بکوژیین ده بئ هه تا بلوخرمان ده گاتی خۆرا گرین و ده ست له بهر نه نگاری شلنه که یین).

به لām ناپلین ئومیدی به گیشتنی سوپای پیاده نه مابوو، چونکه جگه له سهریازه سواره کان که هه تا نه وکاتهش نه وای نه چوو یونه ناوشه په که هیچ سوپای پیادهی یه ده کی به دهسته وه نه مابوو هه تاشه پی پێبکات، بۆیه (37) تیپی سهریازی سواری کلرمانی نارد بقل شه پکردن.

شه وداها و سه ره نه نجام ئیمپراتۆر گاردی تاییه تی خۆشی نارد نه وای شه په که و پاسته و خۆ بۆخۆی فرماندهیی ده کردن. له وساته وه ختانه دا ماتوه و ت ژاوه ژا و قاپو قپوه ده ستی پێکردو و سوپای تهنه گ به ده ست ده ستیان کرد به ته قه له به شی لای پاستی به وهی سوپای فره نسپیه کان، نه وانه سوپای بلوخریوون که به (30) هه زار سهریازی جهنگیه وه هاتبوونه وای مه یدانی شه پ، نیت ناپلین دلنیا بوو مارشال گروش نایه ت، گارده که ی ئیمپراتۆر درێژه ی به شه په که ی ده دا، پاش ماوه په ک ترس وه ک شه پۆلیکی گێژه لۆکه بالی به سه ر فره نسپیه کاند کیشا، سهریازه سواره کانی پروسی هیژشیان کرد سه ر گاردی ئیمپراتۆر له دوولاره خستیه نه ژۆر گپی گولله باران کردن، له وکاته شدا بلوخر به خۆی و پاشماوه ی سوپا که یه وه به ره و کنگی بل ئالیاس ده چوو که گارده که ی ناپلین نه وینان چۆلکردبوو، هه تا پێگای پاشه ک شه کردنیان لێبگریت، کاتژمێر (8:30) ده قیقه ی شه بوو به لām که مئ پوونا کایی هه مابوو، فلینگتن که به درێژیی نه و پۆزه به رگه ی شالاری هیزه به هیژه کانی سوپای فره نسای گرتبوو، فرمانی به هه موو په که سهریازییه کانی کرد، هیژش بکه نه سه ر دوژمن.

هیچ هه والی مارشال گروشی نه بوو و ناپلین هه تا دواساته کان بیهوده له چاوه پوانیدا بوو، کۆتایی کاری فرنسا نزیکبۆوه، گاردی ئیمپراتۆری که به بئ ئومیدانه ده جهنگاو که وتیق ناو فشاری به هیزی دوژمنه وه.

ناپلین له گه ل تیپیکی نارنجۆک هاوێژدا خه ریکی پاشه ک شه کردن بوو، شه پکردنی سه ختی گاردی ئیمپراتۆری به ره و پێشچوونی سوپای هاو په یمانانی وه درهنگ ده گێپا، سه رهنگ هالکتی بریتانی هاواری له تهنه گ به ده سته کانی گاردی ئیمپراتۆری کرد که له ژۆر فرمانی ژنرال کامبروندابوون و چواره وریان گیرابوو و ده یگوت (ئێ فره نسپیه ئازاکان، خۆتان به ده سته وه بده ن). به لām سواریانی گاردی ئیمپراتۆری مردنیان له خۆته سلیمکردن پێداشتریوو، کامبرون به جنتی و هلامی نه و پێشنیاره ی دوژمنی داپه وه.

له خاله کانی تری به ره ی شه پدا، به تاییه ت له پلانسوادا که له ویدا له شکری لوبو شه پی ده کرد، فره نسپیه کان به رگریان ده کرد، به لām له به رامبه ر هیژشی پروسه کان که تازه هاتبوونه مه یدانی شه پ تیشکان و بۆ پزگارکردنی گیانی خۆشیان ته نها هه لاتن پێگا چاره بوو.

نوشه‌وه توانرا هه‌ندیک له‌سهریازه هه‌لاتوه‌کانی فهره‌نسا کۆبکرتنه‌وه و دوویاره بۆسبه‌ی ئاماده‌ی شه‌پکرتنه‌وه، وه‌ئێ پرسه‌کان به‌دریژایی شه‌وه‌ریکی به‌دواکه‌وتنی سه‌ریازه په‌رته‌وازه و هه‌لاتوه‌کانی سوپای فهره‌نسابوون.

(7)

(25) هه‌زار سه‌ریازی فهرنسی و (22) هه‌زار سه‌ریازی هاوپه‌یمانان به‌کۆژاوی وێرینه‌داری له‌مه‌یدانی شه‌پدا جێمابوون. پاشه‌کشه‌کردنی سوپای فهرنسا که‌هه‌موو تۆپخانه‌ی خۆی له‌ده‌ستداوو و نزیکیوتنه‌وه‌ی سه‌دان هه‌زار سه‌ریازی نه‌مساوی و پوسی له‌مه‌رزه‌کانی فهره‌نسا، ناپلیۆنی به‌شێوه‌یه‌کی جددی خستبوو ته‌نگه‌یه‌کی دژواره‌وه، له‌وکاته‌ی ئیمپراتۆر له‌مه‌یدانی شه‌پی واترلو دوورده‌که‌وته‌وه، گه‌یشته‌ شه‌وه‌ قه‌ناعه‌ته‌ی پۆژگاری خۆئێنی سوپاکگری کۆتایی پێهات، ئایا گروش به‌وه‌ دواکه‌وتنه‌ی که‌بووه‌وه‌ی له‌ناوچوونی سوپای فهره‌نسا خیانه‌تی کرد- یان پێگاکه‌ی لێهه‌له‌ببوو؟ ئایا مارشال نی له‌کاتی هێرشکردنی سه‌ریازه‌ سواره‌کانی سوپای فهره‌نسا بۆسه‌ر سوپای بریتانیا وه‌ک یه‌ک جوامێرو قاره‌مان په‌فتاری کردبوو- یان وه‌ک شتیپتیک؟

ئایا چه‌قوابوو ناپلیۆن هه‌تا نیه‌و پۆ پاره‌ستاباو هێرشی کردبا سه‌ر سوپای به‌رتانیا- یان ده‌بوا پێشنه‌وه‌ی بلوخر بگاته‌ مه‌یدانی شه‌په‌که‌ ناپلیۆن له‌بهره‌به‌یانه‌وه‌ هێرشی کردبا سه‌ر سوپای بریتانیایی و تێکشکاندبان؟ ئه‌م په‌رسیاران و سه‌دان په‌رسیاری تر بۆماوه‌ی سه‌د ساڵ مێشکی مێژوو نووسانی سه‌رقاڵکردبوو و ببووه‌ جێگای سه‌ردجی که‌سانی هاوچه‌رخێ شه‌پی واترلوش، به‌لام پێویسته‌ شه‌وه‌وه‌بهر به‌ئێینه‌وه‌ ناپلیۆن له‌وساته‌وه‌خاته‌نه‌دا گرنگی نه‌وتی به‌مانه‌ نه‌ده‌دا، شه‌وه‌ به‌په‌رکه‌ش ئارام دیاریبوو و به‌دریژایی پێگای نێوان واترلو و پاريس غه‌رقی بیکردنه‌وه‌ی قوڵی خۆی بوو، له‌گه‌ڵ شه‌وه‌شدا هه‌موو شتیکی له‌ده‌ستداوو و ئیتر ئومیدی گه‌رانه‌وه‌ی هێچێ بۆخۆی نه‌ماوو، په‌نگ به‌و وسپێرتی له‌پۆژی دواتری شه‌پی لاییزیک جوانترده‌هاته‌ به‌رچاو، ناپلیۆن بۆخۆشی دواي شه‌پی واترلو گوتیبوو (خه‌تای من نیه‌ که‌واته‌ زله‌په‌زه‌کانی ئه‌روپا شه‌پانگێزن له‌گه‌ڵماندا، به‌لکو شه‌وه‌ خه‌تای شۆپشه، شه‌وانه‌ هه‌میشه‌ من به‌نۆینه‌ری شۆپش و پیاوی لایه‌نگری شۆپش سه‌پرده‌که‌ن).

چه‌ند ناپلیۆن له‌ژۆر لایه‌نه‌وه‌ له‌بنه‌ماکانی شۆپشی مه‌زنی فهره‌نسا به‌دووریا، لایه‌نگرانی ئازادی بیری نه‌وه‌کانی دواتر شه‌وه‌بوو که‌ناوبراو وابسته‌ به‌شۆپش بووه‌ شه‌مه‌ش له‌سه‌رتاسه‌ری ئه‌روپادا هه‌روا سه‌پرده‌کرا، لێره‌دا شه‌وه‌ به‌سه‌ خۆخۆشی هه‌رتزل، به‌په‌نه‌په‌وه‌ که‌له‌و تابلیۆده‌دا فلینگتن و یلوخری کێشاهوه‌ که‌له‌مه‌یدانی شه‌پی واترلودا په‌رژێیایی له‌یه‌کتری ده‌که‌ن). (ناپلیۆن ته‌نگه‌ی به‌میلله‌ته‌کان هه‌لچنیه‌بوو، ترس وه‌رنزی خستبوو ناودلی شه‌مانه، هه‌تا زه‌به‌وه‌شان و به‌زه‌به‌ر وه‌شاندن وه‌لام بده‌نه‌وه، بۆیه‌ شه‌مانه‌ به‌رق و کینه‌یه‌کی بێ به‌زه‌بیان بۆ پۆژگارکردنی خۆیان له‌ده‌ست کۆیله‌یه‌تی و پاراستنی به‌رژه‌وه‌ندی ناغاگانیان ده‌جه‌نگان.

سه‌رکوته‌کردنی سه‌ریازی بووه‌ جێگه‌وه‌ی سه‌رکوته‌کردنی قۆناغی فیویدالی، من له‌به‌رامبه‌ر شه‌وه‌ تابلیۆیه‌ی هه‌رتزلدا ناتوانم بێ لێکدانه‌وه‌ی به‌سه‌ریدا تێپه‌رم.

هه رجاره ی بۆماوه یه کی نۆڤ له و تابلیقه خورده بیهوه له رۆژیک دامه گریت، فلینگتن ویلخور به وپه یی شادییه وه سلو له یه کتری ده کهن، بۆج خوش و دلشاد نه بن؟ نه مانه په وپه وه ی میژویان له شه ر شارێگا که ی خۆی لاداو خستیانه گۆلاویکی بۆکه نه وه به ده رمیثانه وه ی نه و بۆماوه ی نیوسه ده نه گه ری نییه .. سپیده ی به یانی بوو، نه وریا له خه ودا بوو، بیته وه ی بزانه چاره نووس گۆپاوه).

هرتزل خودی نابلیونی به وه تاوانبارده کرد که گه لانی نه وریای به نۆڤو سته می خۆی گه یاندۆته لیوا ره کانی مهرگ. نابلیون له به رامبه ر نه م بۆچووانه دا هه میشه بیده هنگی هه لده بژارد. به لام حکومه ته شمولی و په هاییه کانی نه شرافی و فیو دیاله کان که چه ند جارێک له سه رده سته نه و تیشکا بوون، تۆله ی خویان هه تا ئاستیکی نۆڤ له شه پی و اترو لودا کردبووه. شایانی باسه دوا ی و اترو ل نابلیون باسی شه په شاکاره کانی خۆی نه ده کردوو و اترو لشی وه ک واقعیك و به س سه یرده کرد، وه ک نه وه ی بۆخۆی قاره مان ی نه و داستانه نه بویت. گۆرپانکاری له پ هاتوب ئارا، دوا ی گه پانه وه ی نیمپراتۆر له شه پی و اترو ل بۆپاریس، ئیتر بۆته خت و تاراج ململانی نه ده کرد، به لگو چاوی له هه موو پێگه کانی خۆی پۆشی، نه مه ش له به رنه وه نا که تواناو ئیراده ی خۆی له ده سته دای، به لگو بێ گومان له به رنه بوو گه یشتبێ نه وه ناعه ته ی نه وکارانه ی که باش - یان خراپ نه دجامیداون، گه یشتونه ته کوتایی. سن مانگ پیشتەر، واته: له مارس ی سالی (1815) دا کاریکی کردبوو، که کس به درێژایی میژوو نه یکردبوو، چونکه نه وکاته باره پی ته وای به خۆی هه بوو ویا وه پی به ئه ستیره ی به ختی ما بوو.

به لام ئیستا نه و نه ستیره یه بۆه میشه کوژییه وه، دوا ی شه پی و اترو ل ه یج کاتیك به قه ت شه ری (11) ی ئیبریلی سالی (1814) دلته نگ نه بوو وپه ژاره داینه گرتبوو، ئیمپراتۆری فه رنسا ئیتر ته نها چاوه پوانی نه وه بوو ببینیت ئاراس ته ی پوودا وه کان چی لێیه سه رده هێتن وپه یاریدا بوو له مه ودا ده ست له چاره نووسی دیاریکراوی خۆی وه رنه دات، هه رکه گه یشته وه پاریس له (21) ی یۆنیی) دا، بانگه یشتی وه زیره کانی کرد، کارنو پیشتنیاری نه وه یکرد داوا له په رله مان بکریت، دیکتاتۆریه تی نابلیون پابه یندریت، داو- ش پیشتنیاری نه وه یکرد نه جو مه نی نوینه ران هه لپه وشیندریته وه کاری په رله مانیش بۆما وه یه ک هه لپه سیردریت، نابلیون نه م پیشتنیاره ی په تکرده وه، ئینجا نه جو مه نی نوینه ران کۆبوونه وه ی کردو له سه ر پیشتنیاری لافایت، که جارێکتر له سه ر پوودا وه میژویه کان دیارکه و ته وه، پاگه یندرا حکومه تی مه شروته بۆ هه میشه له فه رنسا دا به مینیتته وه، دوا ی تپه پوونی چه ند سالی نابلیون گوته یی ته نها ئاماژه یه کی نه و به سبووه هه تا خه ک نه دمان ی په رله مان که لوپا چه بکه ن.

هه ندیک له نوینه ران که هه تا کاتی گوته ی نه م گوته یه زیندوو یوون، نه مه یان به راست ده گتیا یه وه و تۆبالیان بۆ ده کیشا، نابلیون ده بوا له به رامبه ر که سیکی وه ک لافایتا، مارا یه کی دروستکردا، له به رامبه ر نه و ئازادیخوازان ه ی ده یانویست سالی (1789) زیندوو یکه نه وه، به لام نابلیون له پێش شه پی و اترو ل نه و اترویش نه یده ویست نه م پێگا چاره یه بگریته به ر وپه نابۆ نه مه بیات.

به پلذانی (21 و 22 و 23) ی یقیندا، هه والی یه که له دواى یه کی سهیر له گه په که کرێکار نشینه کانی پارێسه وه ده بیسترا، خه لکێک زۆر کۆده بوونه وه به بانگ هاواریانده کرد ئیمپراتۆر دهست له کار بکشیتته وه ده بێ شەپى چه کداریش دژیه داگیرکاران بکهین، به درێژایی پلذی (21/ی یقین) و پلذی دواتریش کۆمه لێکی زۆر له دانیشتوانی گه په که کانی سنت نه نتوان و سن مارسل وتامپل، پێیوانیان ده کردو هاواریانده کرد، بژی ئیمپراتۆر، بمری نه جمعه نی نوینه ران.

یان مه رگ سیان ئیمپراتۆر! دهست له کار نه کشیتته وه! ئیمپراتۆر! خه لکینه چه که هه لگرن، بمرن خانیان).

به لām ناپلین ئیتر نهیده ویست فه رمانپه وایی بکات، له پارێسا ناره نده کانی ئیداری سهخت دانیگه ران بیوون، نه ندامانی ئوردی بازگانی وخواه ن بانکه کان (کۆبوونه وئی مه شوره تیانده کرد، ترس وه زۆکی زۆر بالی به سه ر بۆسه دا کیشابوو، ناپلین دهیتوانی به پلذنی بیینیت که برژوازیه ت دهستی لته په لده گریت وخه ریکی وه لانابه تی، ئیتر بۆنه وچینه که لکی نه ماوه و ته نانه ت مه ترسیداریشه .

ئو که به درێژایی ده سه لاتداریه تی خۆی پشتی به وچینه به سته بو، ئیستا ده بیینن نه وچینه خیانه تیان له گه لدا کردو بۆ هه میشه له به رخاتری نه وچینه چاوپۆشی له شه پرکردن پلذی.

له (22/ی یقین) دا جارێکتر له به رژه وه ندی کۆپه که ی که له به هاری سالی (1814) وه له گه ل دایکیدای باپیره ی فرانسوا ئیمپراتۆری نه مسابوو، دهستی له فه رمانپه وایی فه رنه سا کیشایه وه، به لām نه مجاره یان نهیده زانی داخوا ولاتانی نه وروپا ناماده ن دهست له به وینه کان هه لگرن، له به رخاتری کۆپه که ی-یان نا.

له وکاته دا کۆمه لێک خه لکی زۆر له ده وری کۆشکی ئیلینژ، که ناپلین له وندا نیشته جێ بیوو، کۆبوونه وه هاواریانده کرد (دهست له کار نه کشیتته وه، بژی ئیمپراتۆر) که وریه یی وه خرۆشی نه و خۆپیشاندانانه به ناستیکبوو برژوازی پایتهخت ته واز نیگه ران بیوو وه ده ترسان دووباره ئاگری شۆرش هه لگیرسیتته وه، تارمایی شۆرش له وشه خراپتر نه وشۆرشه ی که ناپلینی کرده دیکتاتۆری په ها، بیروۆشی برژوازیه تی جه نجاله تکردبوو.

ئیستا هه والی دهست له کار کشانه وه ی ناپلین بلۆنه ببۆوه که سودی ملکداری وه رگرتن زیادیکرد، برژوازیه کان هاتنی پوس و بریتانی و نه مسابوی و پروسیان پێباشتر بیوو له هاتنه ناو یواری سیاسی و ده سه لاتی کرێکارانی ده وری شار⁽⁸⁸⁾ که له خۆرئاوا بوونی پلذی (22/ی یقین) دا ئاشکرا بوو ناپلین بۆ مالیزون چووه و دهست له کار کشانه وه ی نه و پاشگه زیبوونه وه ی نییه، ئیتر ورده ورده خه لکه که بلۆه یانلیک کرد.

نه و چالاکی وگورج وگولی و خۆپیشاندانانی کرێکاره کان ده یانکرد هۆکه ی زیاتر نه وه بیو له که ژێ هاویندا هه زاران کرێکاری بینا، که له شارێچکه کانه وه بۆکاشی کردنی شه قامه کان و به رد تاشی و دیواردانان و ئاسته گری ودر تاشی... هیت، ده هاتن بۆ پارێس، له گه ل خه لکی زه حمه تکیشی پایتهختدا زیاتر ده بیوون، نه م کرێکارانه کرێکاره کانی پارێسیان خۆشه و یست بۆیه نه مانه که هه م کرێکاربوون وه م گوند نشینیش، دوو نه وه نده رقیان له به وینه کانی ده بۆوه و له بوونی ناپلین نه وه یان به دی

288 - نووسه ر لێره دا دوومه بستی هه یه. یه کێکیان نه هاته نه مسه رکاری چه په کان، که به کۆمه لته ی پارێس ناسراون، نه وی تریشان مه به ستی له کرته مه سه لاتی لایه نه کانی تری شۆرشه که میکا نیزمی شۆرشه مه زنی فرانسایان، به قایه ت له وه ی کرێکاره کان ده یانویست له به رابه ر خۆشی یگانان بۆ سه ر فه رنه سا به رگریگه ن. (و- فارسی).

ده كرد كه سېكه پاريزگاري له ننه وړان دهكات له مەترسۍ هاتنه وهی بوريڼه كان پړسەر كوسى ده سەلات، نه مانه نه يانده توانى
تړتكه بگړن وچاويان به رينايى نه ده دا ناپلېڼ ده ست له فەرمانډه وايى كردن بگڭښته وه.

نه وانه ده پړانه سر جاده كان و نه و كه سانهى جلو به رگى جوانيان له بهر دابوو گرمانى نه وه يان ليدنه كړا نه شرافين، به نه نقه ست
دايان ده گڭانې، نه مه ش ته نها به به هانهى نه وهى له گڭل ميلله تدانين و هاوارناكهن بليڼ (دږى ده ست له كار كشانه وهى
نيمپراتورين).

په كيك له وكه سانهى پيش پړانى (23 و 24 و 25) ي يږنيڅ له پاريس دابوو هوډاوه كانى بينيو وه ناواى نووسيوه (هرگيز
ميلله، نه و ميلله تهى كه باجى ده رانه تهى ده داو شه پى ده كرد، هه تا نه و نه ندازه په خو شه ويستيان بڭ نيمپراتور
ده رنه بريږو).

نيمپراتور له (28/ي بڭنيڅ) دا له مالمنونه وه به ته ماى پږيشتن بڭ پڅه كانى نږقيانووسى نه تله سى وه پڭ كهوت، به ونيازهى
په كيك له وكه شتيانهى كه له بنده رى پوشفور دابوون سواريت و بڭ نه مريكا بچيت، به فەرمانى وه زيرى ده رياى فەر نه سا
دور كه شتى بڭ نه و مه به ست ناماده كرابوون، كاتڼ ناپلېڼ سە عات (8/ي به يانى پڭږى (3/ي يږنيڅ) كه يشته به بنده رى پوشفور،
كه شتيه كان نامادهى هه لدانى چارڅكه كانيان بوون، به لام چوونه دهر له بنده ركه نه ده كرا، چونكه ده سته يه كه له ميږى
ده رياى برتانيا ته ننگ به رى به بنده ركه يان كوڼتږل كړدبوو.

ناپلېڼ چاوه پړانى كيتاو به ناشكرا دياربوو ده يه ویت كات به سه ريه ريت، به بېواى نه وهى پڭمانسى سالانى (1830) شاكارى
پر شانازى ناپلېڼ ته نها قوربانپه كى كه مى مابوو، نه گەر له ناو ميڅكى خه لكدا ویتاى پرومته يه كى ⁽²⁸⁹⁾ تازهى به زنجير
به به رده وه به ستراو بڭه ميشه له ناو هڅياندا نه مابايه وه، نه وا نه فسانهى نيمپراتورى ناپلېڼ، ته واو پرېشكو نه ده مايه وه،
ناپلېڼ بڭخږى پهى به وپراستيه بردبوو كه نه يده ويست به كوڼتايه كيتر شاكاره نه فسانه كهى خږى كوڼتايى پڭيڼيت
،هر چوڼيكيڅ دواتر نيمپراتور نه يتوانى پاساويكى قانع پڭكه رانه بڭ نه و هه لوږستهى خږى بڭيڼته وه، پڭشناريان بڭ نه و كړد
به يه كه شتى بچوك به نه يڼى سه فەر كهى بكات، به لام نه و به مه پازينه بوو، بوونى نه و له پوشفوردا ناشكرا بېوو، پڭڭانه
هه زاران كه س له بهر په نچره كانه وه دروشميان ده كوڼن وهاواريانده كړد بڭى نيمپراتور، سه رنه دجام له پڭږى (8/ي يڭليڅ) دا
سوارى كه شتيه كېوو وكه شتيه كه له بنده ركه چڭده رږ، به لام زږى نه بږد كه شتيه كه ناچار بوو له دورگهى ناكسدا
له ننگه ريگريڅ، چونكه ميږى ده رياى به رتانيا هه موو پڭگاكانى چوونه وه سه ر نږقيانووسيان گرتبوو.

ناپلېڼ دابه رى وه موو خه لكى نه و ناسيان، مه له وان وماسى گرو هه موو خه لكى نه وشوږته به روه ولاى كه شتيه كهى ناپلېڼ
هاتن، سه رياره كانى سه رياره گى نه و دورگه يه تكانيان له نيمپراتور كړد سه ردانيان بكات وناپلېڼ به پازى بوونى به تكاى نه مانه
سه رياره كانى نفږى شادي كړد، ناپلېڼ چاوى به وپڭكه شوږته سه رياريزيه كهوت كه پڭشتر به فەرمانى خږى له و دورگه يه دا
دانرابوون، كاتڼ گه رايه وه ناوكه شتيه كه نه وه يان پڭپراگه يانده كه ده سە لاتدارانى حكومى له پاريسدا په ياميكيان ناردبوو وتيږدا

289 - برومته: خوابه كى نه فسانه، كټورى يونانيه و له لايڼ زږوسى خواى خواگانه وه سزادرومو به ده ست ویت زنجير كړاوى له سه ر كيوه كانى قهوقازدا به تا شه به رديڅه وه
به ستر او نه وه .. بۇرانيارى زياتر، سه رى كټيى نه فسانهى خواگان بكه. (و-گوردى).

ناگاداريان کړدېوونه هتا هيزی دريايی بریتانیا له نوانو دابیت نو که شتیيی ټیمپراتوری له سره نابی بک ویته جوله، به لام بریتانیه کان له که ندانوه که دا گشتیان ده کړو ناماده ی شه ریون.

له گڼ ناپليقندا دوك نورو فيگو (ساواری) و مونتولون و مارشال بتران و لاسكان وده سته يك نه فسه ريت هه بيون و نه مانه هه تا سه رتي سكان له بهرام بهر ئيمپراتردا هه و فابوون، ناپليقن بپرايدا ساواری و لاسكان بؤ گفتوگي كردن له گڼ بریتانيه کان سه باره ت هه وي ئايا ريگاده ده ن ئيمپراتور به كه شتي بروت بؤ نه امريكا - يان نا، نارد؟

نهم نيردراوانه له لايښ لټورسراوې ده ریاوانه کانی بریتانی به تاوی میتلند پیشوازیان لیکراو ناوبراو به وده لامدانده ویه کی به پزه ووه گوتی (نه گه حکومتی بریتانیا ړنگاډات ناپلیون بهوات بؤنه امریکا، گرښتی چی هیه به ویه پاش ماو یه ک ناوبراو ناگه ړتوه ووه شری خوښاوی جارځکیتر له گه ډ نه وریادا ناکاته وه ؟

ساواری له‌وه‌لامدا گوتی: ده‌ست له‌کارکېشانه‌وه‌ی سالی (1814) ی‌نیمپراتر جیاوازه له‌گل‌نهم‌ه‌ی دواښدا، چونکه‌نهم جاره‌یان نیمپراتر به‌میلی‌خو‌ی ده‌ستی له‌ده‌س‌ل‌ات ه‌ل‌گرت‌وه، ده‌نا ده‌یتوانی دوا‌ی ش‌پ‌ری وا‌ترل‌وش ه‌رله‌سه‌ر کورسی ده‌س‌ل‌ات ب‌م‌ی‌ن‌ی‌ته‌وه‌و در‌ی‌زه‌ش به‌ش‌پ‌دات، به‌لام‌نو‌و نه‌م‌جاره‌یان ده‌ستی له‌ده‌س‌ل‌ت‌داری‌ته‌ی ه‌ل‌ده‌ک‌ر‌یت‌و خ‌ه‌ریکی‌ زیانی تا‌یبه‌ته‌ی خو‌ی ده‌بی‌ت، می‌تلند گوتی: نه‌گ‌ر وای‌ن ب‌و‌چ نا‌پ‌ل‌ی‌ن دا‌وا‌ی په‌نا‌ه‌ده‌ی له‌بریتانیا نا‌ک‌اک؟ له‌ک‌رت‌ای گ‌ف‌ت‌و‌ک‌زکه‌دا، تو‌ن‌ی‌ره‌ک‌انی نا‌پ‌ل‌ی‌ن نه‌یا‌نت‌وانی ب‌چ‌و‌ک‌ترین به‌ل‌ی‌ن وه‌ر‌ی‌گ‌ر‌ی‌ن، ته‌نا‌نه‌ت سه‌ب‌اره‌ت به‌وه‌ی دا‌خ‌و‌ ح‌ک‌ومه‌تی بریتانیا نا‌پ‌ل‌ی‌ن وه‌ک‌دیلی‌ش‌ه‌ر سه‌یرده‌ک‌ات-یا‌ن نا،به‌ل‌ی‌ هی‌ج‌یان وه‌گ‌رنه‌ک‌وت.

کاتر ئه مانه گهرانه که شتیبه کی ناپلین ئه فسه ری دوو تیپی ده رایبی فهرنسا ئه میان زانی ئه گهری ئه وه مه یه نیمیرا تر به دیلی بکه و پته دست بریتانیه کان به مه توره بوون و به زاوه ژاو که وتهری.

لېږسراوی هیزه ده ریایه که ی فـره نسا پونه، به ژه نوال دومتولونی گوت: من له گه ل نه فـسـه رو سه ریـاـزه کانی خۇمدا مه شوه رڼم کردوه و به ناوی نه وانه وه قسه له گه ل توداده کم: دواى نـم قسـانـه بلانـه کـی خـږی بـږناوېـراو باسـکـردو گوتی: که شتیبه که ی من (مدوز) نیوه شه و بچیت که شتی بلروفونی بریتانی غافل آبکات و به گژیدا بچیت، نه مکاره ده بیت هوی نه وه ی بریتانیه کان بږماوه ی دوو سعات سه رقالی شهرین، ناشکرایه که که شتی مدوز تیداده چیت، به لام نه و ماوه یه به سه بږ ره تېونی که شتی سال که نیم پراتونیدا ده بیت و که شتیبه جه نگییه کانی بریتانیا (میتلند) و پیی گوت ناپلیون بریارید او ده جاره نورسی خوی به ده سستی بریتانیه کان سیترت.

میتلند گوتی: دنیاتان دهکمه‌وه بئ نه‌وهی هیچ به‌رپرسیاریک که له‌ئستری خۆم ده‌گرم له‌ناو که‌شتیه‌که‌ی خۆمدا به‌و‌په‌ری پێژه‌وه پێشوازی لێده‌که‌م و شکۆمه‌ندی و مه‌زنی نه‌و ده‌پاریزم. له (15/ی یۆلای سالی 1815)دا ناپلیۆن سواری که‌شتی چارۆکه‌داری دیاریکراو بوو، هه‌تا خۆی بگه‌یه‌نێته که‌شتی بلووفونی بریتانیا، نه‌وجاریکیتر جله جوانه‌کانی خۆی که‌جلی په‌ک ده‌نگی تهنگی به‌ده‌سته‌کانی گاردی تایبه‌ت خۆی بوون، له‌به‌رکردوو کلاوه‌ بجۆله به‌ناویانگه‌که‌شی نایه‌سه‌ری، لئیرسراوی که‌شیه‌ چارۆکه‌داره‌که‌ له‌پێشوه‌ی سه‌ریازه‌کانی ده‌ریایی فه‌ره‌نسا که‌به‌ریزه‌وه وه‌سه‌تابوون هاواریکرد بۆی ئیمپراتۆر) دواتر هاته‌پێش و‌خۆی به‌ئیمپراتۆر ناساندو چاره‌روانی ده‌توانیته‌ به‌ته‌نگه‌به‌ری که‌نده‌وه‌که‌ تێپه‌ریته‌ و ماوه‌یه‌کی زۆریش له‌ته‌نگه‌به‌ری که‌نده‌وه‌که‌ دوور ده‌که‌وته‌وه، چونکه‌ به‌له‌مه‌ جه‌نگیه‌کانی تری بریتانی نه‌یده‌توانی روو به‌رووی که‌شتیه‌کی

وهك سال بېټه وهو ته نها ده يانتواني كه مي وه دواي بخن، نه فسه راني كه شتي مدوز گوتيان ناماده ين گياني خقمان له پيټناو ده ريازبونى ئيمپراتور به ختبه كين. كاتې نه م پيشنياره يان به ناپليۆن گوت: به مونقولونى گوت: ناماده نيم قورانييه كي ناوا بۆده ريازبونم قبوليكه م، چونكه نه و ئيمپراتور نه ماوه و ناشي يه ك كه شتي جهنگي فره نسي بكات به قورياني رزگاريونى كه سټكي ناسايي، نينجا ناپليۆن كه شتي سالي چن هيشتو له نورگه ي تاكسدا دابه زي، چهنه نه فسه ريكي گه نچ نه وه يان گرته نه ستل به به له ميكي جهنگي بچوك ئيمپراتور بگه يه نيته شويني مه به ست.

به لا ئيمپراتور سه باره ت به چاره نووسي خۆي دوابرياري دابوو، لاسكاز چوه لاي لټپرسراوي فره مانده ي كه شتيه كه و برياري ناپليۆنى پيگوت.

كه شتي چارې كه داري دياريكراو به سه ر ناوه كه دا رويشتو له تهك كه شتي بلروفوني بريتانيدا له نگره ريگرت. ميتلند له نزيك په يژه ي ده روازه ي كه شتيه كه دا به سه لام كردنى سه ر يازى تونده وه پيشوازي له ئيمپراتور كرد. هر كه ناپليۆن پيى نايه سه ر ته ختايي كه شتيه كه ي بريتانايي بيني هه موو سه ر يازه كاني به ريز راوه ستاون و ميتليند هه موو نه فسه ره كاني خۆي به ئيمپراتور ناساند، نينجا ناپليۆن چوه باشتري ن ژووي كه شتيه كه كه ميتليند بۆنه وي رازاند بۆوه، نيسا به هيزتري ن و سه رسه خنترين و ترسناكترين نوژمني كه بريتانيا به دريژايي ميژووي خۆي نوشي نه بووه، كه وتبو چنگي.

سنت هیلین (1815-1821)

(1)

له سهره تاي سده ي (16) دا په كيك له جيهان گه راكاني پورتوگالي، كه دواي واسكودوكاما خه ريكي دوزينه وه ي تازه بوو له خوارو نړقينانووسى نه تله سى، دورگه يكي بچوكي له (15ر5) ي مېلى پاني خواروودا دوزينه وه كه دانېشتوانى تېدانه بوون. نهم دوزينه وه له (21/ي مانگي مايږى سالي 1501) دابوو چونكه نه و رږه له سالنامه ي كليسادا په ناوې سنت هيلينه و ناوې په كيك له قدېسه كانه، ناوې نه و دورگه يان نا سنت هيلين، نه و دورگه يه له سده ي هه شده همددا كه وته رږ ده سلا تى هوله ندييه كان، به لام بریتانيه كان له سالي (1673) دا بډمه ميشه داگريانكردو كړمپانياي بریتاني هندی خوره لاتی نهم دورگه يي كرده پابه گاي نيوان بریتانيا و هندستان، كاتې ده ولتې بریتانيا زاني نابلين خړى ته سليمي كشتي بلووفون كړدوه و بډته په ناهنده، برياريدا بډنه و دورگه يي بنډریت، نړيكترين خاكې سهرده رايي نه فرېقا (200) كيلومه تر دوره پړيسشتن له بریتانياوه بډ دورگي سنت هيلين نه و كاته دوومانگو نيوي ده خايند، نه و پيگه جوگرافيه بووه هڅي نه وه ي حكومه تې بریتانيا برياريدات نابلين بډ نه و دوربخاته وه، چونكه به ناييه ت دواي سد رږ حوكم كړدنه كې جاري دوه مې نابلين، له وه ده ترسا نابراو شاكاره جهنگيه كې خړى تمار بكا ته وه.

به دياركه و تنه وه ي سهرله نوږي نه و له فهره نسادا، نه گهرې نه وه ي هه بوو نيمپراتوريه ت زيندويكاته وه و شهرتي تازه له نه وروپادا به رپابكات، دورگي سنت هيلين به وه ي له ناوه راستي ثوقيانووسدا بوو وږو دوربوو له نه وروپا، نه گهرې گه رانه وه ي نابليني له نارادا نه هېشت. شاعيراني رومانسي ميډو نووسه نووسره نيشتمان په رسته كاني فهره نسايي، پيښانواپه بډيه بریتانيا نه و دورگه يي بډ نابلين دياركرد هه تا زيندانيه كې خړى روتر بگړيت، به لام نهم گوتانه راستنې، ناو وه واي سنت هيلين رږ سازگار، پلې گهرمې له كشي هاويندا ده گاته (24) و پلې سهرماش (18) پلېه. نه مړي له و دورگه يه دا ليره واري كم ده كه ونه به رچاو، به لام سده يه كه له مه ويهر جهنگل ليره دا رږو چريووه. ناوې خواردنه وه ي سنت هيلين زلال و تهنروسته، خاكه كې تير ناوده بېت وپره له گډوگياي رږو به رږ، رووهرې نه و دورگه يه (122) كم چوار كړشه يه، تاشه به ردې نوكتيږي سه وزيباوې له رږخه كاندا هيه و ده لني له ناوه راستي ثوقيانووسدا سهران دهرميناه، چه ند كه سيكي دياريكراو له گه ل نابليندا نيردراون بډ سنت هيلين، چونكه بریتانيا دواكارې رږ له و كه سانه ي ويستيويان له گه ل نابليندان به تكدربډوه. هاوه له كاني نيمپراتور بریتی بوون له: مارشال برتران و هاوسره كې، ژنرال كنت دومونتولون و هاوسره كې، ژه نهرال گورگو ولاسكاس و كوره كې و پيش خزمه ته تاييه تيه كې نابلين مارشان و چه ند ده ست و پيړه نديكتير كه له ناوياندا كه سيكي كرسې هه بوو به ناوې سانتيني. سهره تا خانوږكي كه مې به رته نگو تارنكيان داپه نابلين، به لام پاش ماوه يك بډ خانويه كي گوره و به رفرلوانيان گواسته وه كه كه وتبډ به شي باشووري دورگه و پي ده گوترا لانگ رود.

هه تا مانگی نه بریلی سالی (1816) نو دورگه په له ژیر نیداره ی دهریاوانی کوکېرندابوو، به لام له مانگی نه بریلی سالی (1816) به دواوه هه تا مردنی ناپلین، که سیک به ناوی هودسن لاو، بوو په حاکمی نو دورگه په.

لاو سهریازکی توپه و بیرکورت بوو وله دنیا له هه مووشتیک زیاتر له زیندانییه کانی دهرترسا. ههستی به لپیرسراویتی نذر ده کړو به ترس وله رزه وه رږگاری به سرده برد، له وهی نه کا ناپلین هه لپیټ، نذرچار به و فرمانانه ی که دهرانه حاکمی نو دورگه په.

ناپلین ته واو نازادی هه بوو له وهی به پی- یان به سواری به دورگه که دا بگه ریتو پیشوازی له میوانه کانی بکات. له سه رتادا ناپلین په یوه ندی پاشی له گه ل هودسن لاودا نه بوو و به گشتی له مه نزلگه کی خویدا پیشوازی له نو نه دده کړوو بډ داوه ته کانی نو نه دده چوو که بډ نه می سازده کړد، چونکه هودس لاو، ناپلین ی به ژنرال بډ ناپارت ناوده برد.

له و دورگه په دا نوینه رانی ولاتانی وه ک پوسیاو نه مساو فهره نسا هه بوون، ناپلین له ماله کی خویدا پیشوازی له نذر خه لکی هه مه پرگه ز ده کړد که دده چوون بډ هندوستان و نه فریقاو به پیچه وانه ش، که نه وانه له سنت هیلیندا لایانده دا، په ک تیپی سهریازی بډ پاریزگاری کړدن له دورگه که نذر درابو بډ جیمز تاون که ته نه ا شاروچکه په کی بچوکی سنت هیلین بوو وکه میک له لانگ ووده و دوریوو، جینگای ناماژه بډ کړدنه سهریازی بریتانی نه که هه رته نه ا به چاوی ریزه وه سه یری ناپلینیان ده کړد، به لکو نذرچار ههستی پخړخشی خویان له به رامبه نه ودا دهرده بپی، بډ نمونه: سهریازده کان دهسته گولیان به دیاری بډ ناپلین دهناردو له به نه وانه ی دورویه ری ناپلین ده پاپانه وه رږگایان بدن نمپراتر بپین، نو نه فسه رانه ی له به رختی چاودیر کړدنی ناپلین ناچار بپوون سالانکی دوروو درژ له و دورگه په دا به میننه وه، دواتر کاتس باسیان له زیندان کراوه کی خویانده کړد بډ نیراده ی خویان هاوده ردی و خوشه ویستی خویان بډ ناپلین دهرده بپی، نه م بارودوخه نه یده توانی نه بیته جینگای سهرنجی نوینه رانی نه وروپایی که بډ چاودیری کړدنی حالی ناپلین له و دورگه په دا بوون، کنت بالمن، نوینه ری نمپراتری پوسیا، له م باره وه ده لیت (له هه موو شتیک سه یرتر نه ویه نه وپیاره زیندانیه ی له ته خت و تاراج بډ به شکرابو وچواره وده ی پاسه وان بوون، نفوزکی نذر به میزی هه بوو وکاریگه ری ده کړده سه نه وکه سانه ی بډ سهردانی ده چوون، که فهره نسپیه کان ده یان بپینی هه لده لریزین و خزمه تکردن به نه ویان به شه ره فیکي گه وره ده زانی و شانازیان پیوه ده کړد، بریتانییه کان به کرونو یردن و ریزه وه هه لسه وکتیان له گه لده ده کړد، هه تا نو که سانه ی که چاودیری که ری نه ویشن هه ولده دن بپنه جینگای سږزو به زه یی نو ویه که قسه له دهمی نه ووه بپیستن، که س غیره تی نه ویه نه بوو خوی به هاوتاو هاوشانی نو له قه له مبدات).

له دهر باره بچوکه کی ناپلیندا هه میسه نه وانه ی له گه لیدا ماتپوون بډ سنت هیلین له نپوان خویاندا گڼرمه و کښه یان هه بوو و وه ک نه ویه له پاریس له کڅشکی توپیری دابن، نای و نونیان له درژی په کتری ده نایه وه.

لاس کازو و مونتولون و گورگو و برتران، ناپلینیان ده په رست و نه ویان به خوی خویان ده زانی و نیره بیان له به رامبه ر په کتریده هه بوو، هه تا وایلیات، گورگو له گه ل مونتولومدا پښکه لپرژان و توپه بوونی ناپلین توانی کوتایی به م پښکه لاجوونه ی نه م دوانه بیټیت.

سَن سالِ دواى نَمه ناپلین به بهانه‌ی هم‌هجر له‌راستیدا بۆشه‌و‌ی له‌ده‌ست کلک‌سوتو ستایشی له‌راده‌به‌ده‌رو مه‌لسوکه‌وتی ناب‌ه‌جَن و بیزارکه‌ر، گورگی بۆ پاریس گتیرایه‌وه‌و ناچاریشبوو لاسکاز له‌خۆی دوربخاته‌وه، له‌سالی (1818)دا هودسن لاوی حوکمرانی دورگه‌که لاس‌کازی ناچارکرد سنت هیلین جیپیلنیت، لاسکاز یاداشته‌کانی خۆی له‌گه‌ل ناپلیندا ده‌نووسییه‌وه‌و زۆرجار ئیمپراتۆر بۆی راست ده‌کرده‌وه‌و به‌ه‌ج‌ره لاسکاز بیره‌وه‌ریه‌کانی له‌سنت هیلیندا نووسینه‌وه.

نَم یاداشته‌انه سه‌رنج پاک‌تیشترین به‌لگه‌ن که‌له‌به‌ر ده‌ستداماين، کاتێ لاسکاز ناچارکرا ئه‌و دورگه‌به جیپیلنیت، ئیتر ناپلین نه‌یتوانی که‌سیکی تری وه‌ک ئه‌و شاره‌زاو خۆپنده‌واری ده‌ستبه‌که‌وێت، بۆیه‌ش زانیاری ئیتمه‌ ده‌ریاره‌ی دواين سالانی ته‌مه‌نی ئیمپراتۆر زۆرکه‌مه.

ئه‌و هه‌راسانکردنانه‌ی هودسن لاو، به‌تایبه‌ت به‌وه‌ی ناپلین پێگای نه‌ده‌دا حاکی دورگه‌که بیته‌ ماله‌که‌یی و ئار وه‌وای سنت هیلین و سنوورداری خه‌رجی پۆزانه‌ی بۆتۆی، ببوونه‌هۆی غه‌مباریه‌کی قوڵی ناپلین و ئیمپراتۆر نه‌یده‌درکاندن، به‌لام به‌سیمايه‌وه دیاریبون و ده‌ریاریه‌کانی هه‌ستیانپیکردبوو.

(2)

ئه‌وه‌ی ناپلینی هه‌راسانکردبوو بێکاری بوو، ئه‌و زۆر کتییی ده‌خۆپنده‌وه، به‌پێیان ده‌گه‌راو به‌سواری ئه‌سپ گه‌شتی ده‌کردو یاداشته‌کانی خۆی به‌لاسکاز ده‌نووسییه‌وه، به‌لام به‌لای ئه‌وه‌وه که‌جاران (15) ته‌نانه‌ت زۆرجار (18) سه‌عات کاری ده‌کرد، نَم بێکاریه‌ی ئێستای به‌رگه‌نه‌ده‌گرت، ئه‌و حاڵه‌تی پۆخی خۆی به‌یان نه‌ده‌کردن و ده‌بویست خۆی به‌ئاسوده‌و خۆشحاڵ و ده‌مه‌پێکه‌نین نیشانی ئه‌و که‌سانه‌ی ده‌رویه‌ری بدا‌ت، زۆرجاریش ئه‌و مه‌لولی و غه‌مانه‌ی خۆی به‌ریاده‌دان و ئه‌و باروبۆخه‌ تازه‌یه‌ی تێی که‌وتبوو به‌شکۆمه‌ندییه‌وه به‌رگه‌ده‌گرت، له‌وکاروانه‌ دوورو درێژه‌ی خۆی هه‌رله‌سواربوونی له‌گه‌شتی جه‌نگی نورسمبزلدی بریتانییه‌وه، ناپلین ده‌ستی به‌نووسینه‌وه‌ی یاداشته‌کانی کرد، هه‌تا ئه‌و کاته‌ی لاسکازیش له‌دورگه‌ی سنت هیلین به‌ده‌رخرا هه‌رئه‌و بۆی ده‌نووسینه‌وه، گفتوگۆکانی له‌گه‌ل لاسکازو مونولون و گورگو، ئه‌و یاداشته‌ان که‌له‌زۆر ناوینشانی (نامه‌کانی کا‌پ) نووسراونه‌وه‌و ناپلین چاوی پێداخشانوونه‌وه‌و دواتر لاسکاز به‌فه‌رمانی ئیمپراتۆر بلۆیکردبوونه، تا که‌ سه‌رچاوه‌ن که‌راستیه‌ میژوویه‌کان به‌جۆرێک نیشانی ئیتمه‌ ده‌ده‌ن که‌ناپلین ویستویه‌تی نَم راستیه‌انه‌ بگه‌نه‌ده‌ست نه‌وه‌کانی ئاینده‌.

هه‌موو ئه‌و بیره‌وه‌ریه‌انه‌ی وابسته‌به‌ گوته‌کانی ناپلین ئه‌و یاداشته‌انه‌ی که‌ده‌توانرێت بۆ ئه‌مانه‌ ببنه‌جینگای ئیعتبار بۆ. میژووی ئه‌فسانه‌یی ناپلین به‌هره‌ی لێهه‌لێنجرت^{٢٩٠} بۆ به‌هان، به‌لام بۆناسینی تایبه‌ته‌ندییه‌کانی خۆی ناپلین و میژوو وه‌رمانه‌یه‌وایی ئه‌و به‌لگه‌ی به‌به‌هاو جینگای متمانه‌ی ته‌واو زۆر که‌من،

^{٢٩٠} - به‌به‌ستی نووسه‌ر له‌یاداشته‌کانی لاسکازو مونولون و گورگو و ئاتومارشی پزیشکه‌ تایه‌یه‌که‌ی ناپلینه‌ که‌فه‌ره‌نساوه‌ له‌که‌لیدا هاتبوو بۆ دورگه‌ی سنت هیلین وه‌هه‌وه‌ها

نومری پزیشکی تایه‌تی ناپلین.

نه فسانه‌ی نابلین که دواتر پۆلیکی تاریخی چالاک بگنځیت، بووه جیگای سهرنج و سهرسامی و بیرومۆشی شاعیر نووسەر هونه رهندهو سیاسه ته دارانی بۆ نهوکه سایه تییه مه زنه میژوویه سهرقالکریوه، که له ناویاندا کهسانی به ناویانگ و دیاری وه: فیکتور هۆکو و هاندیری هاینه روگرتو و پوشکین و لیرمین توف و بلزاک و میکیونچ و زۆری ترهه، نهو که سایه تییه دواى شه‌پى بنا، به پای هیکل (پۆحى جیهانی) ناویناو بووه میکانیزمی پیشه‌نگی دیاری میژووی مرقایه‌تی و نهو نه‌فسانه‌یه له سنت هیلیندا گیرسابقوه، به‌لام ئییه له‌م کتێبه‌ماندا ته‌نها باس له‌خودی نابلین وه‌ک واقیعه‌مان کریوهوه خۆمان له‌قهره‌ی میژووی نه‌فسانه‌کانی نابلین نه‌داوه و کارمان به‌مه‌نییه، بۆیه زانیاری که‌مان ده‌ستکه‌وتوه سه‌باره‌ت به‌ئیمپراتور له‌وکاتانه‌ی له‌دورگی سنت هیلیندا ژیاوه.

خوا شتی دروست و پوون ده‌لێت و به‌نده به‌وه‌فاکانی ده‌ینوسنه‌وه، په‌رستن و عشق و شکومه‌ندی مه‌زه‌بی نه‌و مه‌ستانه‌ن که به‌که‌لکی شیکارو لێکدانه‌وه و په‌خه‌لگرتن بێن.

نابلین هه‌رچی به‌ده‌ووبه‌ره‌کانی خۆی ده‌گوت و به‌روکه‌ش پووی ده‌می له‌وانه‌بوو، به‌لام بۆ نه‌وه‌کانی ئاینده ده‌دواو بۆ تومارکردنی بوو له‌ناو میژوودا، ئایا له‌وکاتانه‌دا ده‌یتوانی دلنیا بێت له‌وه‌ی پۆله‌کانی نه‌و بۆشانشینی فهره‌نسا دانراون؟ ئییه نازانین، به‌لام نه‌و له‌گه‌ڵ نه‌وانه‌دا که‌لێی نزیکبوون به‌جۆرێک گفتوولتی ده‌کرد وه‌ک نه‌وه‌ی پیشبینی نه‌وه‌ی کردبێت، هه‌تا جارتکیان به‌پاشکاری گوتی: کوپه‌که‌م فهرمانه‌وایی ده‌کات.

هه‌موو نه‌و تییینییه بێ ژمارانه و لێکدانه‌وه نووسراوه‌کان که‌سه‌باره‌ت به‌شه‌په‌کانی نه‌و و کارامه‌یی و سه‌رداریه‌تی مه‌زنی نه‌و نووسراون جیگای سهرنج. له‌هه‌ریه‌ک له‌گه‌ته‌کانی نه‌و ده‌توانین په‌ی به‌وه‌به‌رین ناوبراو شاره‌زاو لێزانی گه‌وره‌ی به‌واری سه‌ربازی بووه و عاشقی پیشه‌که‌ی خۆی بووه، بۆخۆی ده‌لێت: شه‌پ هونه‌ریکی سه‌یره، من له‌شه‌ست شه‌پ گه‌وره‌دا به‌شداریم کردوه، به‌لام دلنیا تان ده‌که‌مه‌وه له‌و شه‌پانه‌دا شتی که‌ زیاتر فیژنه‌بووم له‌وه‌ی له‌یه‌که‌م شه‌پدا ده‌مزانی.

نابلین پێزی تاییه‌تی بۆ (تورن و کنده)^(٩١) داده‌نا، بێگومان خۆی با‌ل‌تر له‌هه‌موو سه‌رداریانی سه‌رده‌مه‌کانی پابردوو داده‌نا، هه‌رچه‌نده هه‌یج کاتێ نه‌مه‌ی به‌پاشکاری ده‌رنه‌برپه‌وه.

به‌تاییه‌ت له‌شه‌په‌کانی ئوسترلیتزو مۆسکو و فاگرام و شه‌په‌کانی ئیتالیا (1796-1797) و پیش دوا‌یه‌ین شه‌پى له‌سالی (1814) دا، زۆر به‌خۆی ده‌نازی و تیکشکاندنێ سوپای نه‌مساى له‌فاگرام به‌یه‌کێک له‌شاکاره گه‌وره‌کانی شه‌پى خۆی له‌قه‌له‌مده‌دا،

به‌گه‌ته‌ی نابلین نه‌گه‌ر تورن و کند، له‌شه‌پى فاگرامدا به‌شداریان کردبا، نه‌وا هه‌روه‌ک نه‌و ده‌یتوانی په‌ی به‌وه‌به‌رن کلیلی سه‌رکه‌وتن له‌کوێدا به، درێژه‌ی به‌قه‌سه‌که‌ی داوه و گوتیه‌تی (به‌لام سیزارو^(٩٢) ئانیبال^(٩٣) سه‌رده‌وریان له‌مه‌ ده‌رنه‌ده‌کرد) هه‌روه‌ها ده‌یگوت: نه‌گه‌ر له‌شه‌په‌کاندا (تورن) له‌ته‌که‌مابا ده‌بوومه فهرمانه‌وایی جیهان.

291 - دوو فهرمانده‌ی سه‌ربازی به‌ناویانکی سه‌رده‌می لویسی چواره‌پوون، (و- فارسی).

292 -- سه‌رکرده‌یه‌کی سه‌ربازی به‌ناویانکه‌و پیشتر له‌م کتێبه‌دا ناهاژه‌ی بۆکراوه، (و- کوردی).

293 - مه‌به‌ست له‌قه‌یسری ئیمپراتۆری یۆمیه، (و- کوردی).

به پای شو باشتړین سوپا نه وه په هه موو نه فسه رڼک بزانتیت شویتنی دیار یکرلوی خوی کویتیه و ده بڼ چیبکات، جارتیکیان مه خابنی بڼه وه خواست وگوتی: بڼ له شه پی مۆسکۆ-یان له کریملیندا نه کوژرام، به لام زورجار که باس ده ماتسه سر شه پمکان ده یگوت: خوزگه له درسد-یان له ماش باشتړ له شه پی واترلودا کوژابام، به له خولزی و لوتبه رزیه وه باسی حکومت ته سه د پوژیه کی که له کاندلوی ژوانتوه دابه زی و(عه شقی میللت) دوی شه پی واترلوی ده کربو شانازی گوره ی به موه ده کرد.

هه میسه داخی نه وه یو بوج میسری جیهیتشت ودوی گه مارو دانی سوپای تورک له عکای سوریدا (1799) پاشه کشه ی کرد، به پای خوی ده بوا له خوره لاتدا ماباپه وه و سعودیه و هندوستانی داگیردباو بیوا نیمپراتوری خوره لات نه ک خورشاوا، تانکید ی له سر نه وه ده کرده وه نه گره عکای داگیر کردبا، نه واده سنی ده گیشته قسته نتینیه و هندوستانیش، هه روه ها نه می دوپاره ده کرده وه: که سیک میسری له ده ستدایت نه واده بیتته خاوه نی هندوستانیش، سه پاره ت به ده سه لاتداریه تی بریتانیاش به سر هندوستاندا ده یگوت: کومه لن سهریازم به سه هه تاخولم بگه یه نه هندوستان و بریتانیا له و ولاته ده رپه رنم.

زور باسی واترلوی ده کردو پی و ابو نه گره پشاهاته چاوه پواننه کراوه کان نه بان-یان نه گره که سانی وه ک بسپرو لان (که له شه پمکانی پشودا کوژابوون-یان مورای له گه لیدبا، سهر نه نجاسی شه پره که ناوانه ده بو وه کاته پش.

به تایبته نه و شته ی نازاری پیوه ده کیشاو غمی لیده خوار نه وه بوو بریتانیا له م شه پی کژتاییدا سهر که وتبوو.

هیرشکرنه سر ئیسپانیو روسیا هه له ی گوره ی نه و بوون و بوقوی نه م دوو هه له ی ده زانین، به لام چاوپوشی لیده کردن و ده یگوت: نالیکتیکه گیشتن وایلینکد له شکرکیشی بوسه مۆسکۆکات، له هه مان کاتیشدا نوکی له بهر پرسیاریه تی خوی نه ده کرد.

ناپلیقن پی و ابو نه و کاته ی گه شته درس له سالی (1812) داو پتیان پاگه یاند برنادوتی پاشای سوید به نیاز نییه له شه پکردنی له گه ل روسیادا یارمه تی نه و بدات، هه روه ها هه والی نه و هشی پتگه شت پاشای عوسمانی له گه ل روسیادا په یمانی ناشتی مۆر کردوه، ده بوا یه کسره وازی له هیرشکرنه سر روسیا مینبا، نه نانت نه و کاته ی مۆسکۆشی داگیر کرد باشتروبوو ده سته جتن نه و شاره ی جیهیتشتباو دریزه ی به هیرشکرنه سر کوتوزوف دابا سوپای روسیای له ناویردبا.

ناپلیقن ده یگوت: نه م شه په شومه له گه ل روسیادا به هوی نالیکتیکه گیشتنه وه بوو ونه نه هه مته ییه هه موو سهر بازه کانی منی که مابوشن تالواره کانی مهرگ پاکیشکرد، دواتر بووه هوی نه وه ی ولاتانی دنیا یه ک پیزین دزی من... نایا نه م بوقوی موعجیزه یه ک نه بوو که من توانیم بژماوه یه کی دووو دریز له بهرامبه ر نه م هه موو کاره ساتانه دا خولم پاگرم و دوپاره به سه ر هه موو کیشه کاند سهر یگه موه وه له جاران به هیزتر بمینمه وه؟

به وه ش سهر زه نشتی خوی ده کرد، بوجی دوی شه پی تیلیست یه کجاری ده ولته ی پروسی له سهر ته ختی پوداوه کانی پوزگار نه سپره وه، دانی به وهدانا، له سالی (1809) دا ویستویه تی ده ولته ی نه مسا له سهر نه خشی سیاسی بسپرتنه وه و ده رنیت، به لام نه هه مته تی شو له ناسلیگ بووه له مپه ر له بهر ده م کردنی نه مکاره دا، چونکه به هیشته وه ی نه ویه شه قوریانییه کی زوری له ده ستخویدا، نه مسا توانیبوو دریزه به بوونی خوی بداته وه بژتته وه. زورجار باسی کوژانی میر دانگینی ده کرد، به بڼ نه وه ی که من په شیمانیش ده رپرت، به پیچه وانه وه ده یگوت نه گره نه مکاره جارتیکتر بیتته وه پش دوپاره ده یکاته وه. پتویسته لیره ده نه وه بیر به یندریتته وه که ناپلیقن نزیکه ی (20) سال نه وروپای خسته شهرکی خوینای گه ره و بڼ

ناکه جاريکيش توشى غه مگيڼى نه بڼوه، چونکه نهو تينوى سرکه وټن يوو ويه تاييه ت شهيداي به پراده به دهرى بڼه سر ته واو بيو هڅى داگر کردبوو، بتسى بالکام، نهو کچوله منداله ي که رڼله ي به لينده ريکڼ بریتانی يوو لسنه هيليندا نيشته جيبون و بيوو جينگای سؤزو خله ويستی ناپلین. ناپلین هه زیدکرد وانه ي فيريوونى زمانى فهره نسی پټيلت و نهو کچوله يه زډ ده مات بڼمالي ناپلین و پڼگای پټدراو يوو چنه د بيه ویت له گه ل ټيمپراتور قسه بکات، کاتن نهو کچوله ته واو له گه ل ناپلیندا ناشنايه تى په يدا کردو لټى سامه رستو يوو، پڼڅکيان بتسى بالکام له گه ل ده سته خوشکيکى هاو ته مى خويده ماتيون بوسه ردانى ناپلین و له نهو ي پرسى يوو: نايه نه مه پاسته که ټيمه ^(۳۹۴) له بریتانیا دا بيسستمانه و ده لټن ناپلین مرفان ده خوات؟

ټيمپراتور به قاقا پټکه نى وله وه لامى نهو دوو منداله دا گوټى: به لټن مرفو ده خوات، ته نها خوار دنى گزشتى مرفيه، نهو قسه يه يوو جينگای دلخوشى ناپلین، چونکه گه وره کان نهو يان ناو نابوو دټيره که ي کرس، مندالان نهو قسه يان به مانا پاسته قينه که ي وه رگرتبوو و به مرفو خوريان ده زانى، نهو ده ميکبوو نهو وشه ي دټوى کرسى بيستبوو، به لام نهو وکات ته نها به هه لته کاندنى شانه کانى به توره ييه وه وه لامى ده دايه وه.

دواى ته لاقدانى جوزفين وکژدانى لان، له شه پى ناسلينگ ومه رگى دورو که گورليتز، ته نها يه که س ما يوو که ناپلین خوشى ده ويست، نهو يش کوپه که ي که له گه ل دايکيدا (مارى لويڼ) له لای باپيره ي ټيمپراتورى نه مسا، له ټيننادا بوو.

ناپلین پټى و ابو کوپه که ي به پاشاى فهره نسا داده نريت، چونکه لټره ودا له فهره نسا دا ده بټ ته نها پشتبه چينى ناوه پاست و خوارى ميله ت بيه سريت، ده بټ حکومت کومارييت- يان شانشينى قانون گوزارى، نهو بنه مالانه ي که له لايڼ زڅرينه ي خه لکه وه بيوو نه جينگای قبول کردن، ته نها بنه مالنه ي بڼا پارته کان يوو که به نبراده ي ميله ت هه لټر ددرا بوو.

له گه ل نهو شدا به هه مان ناله بارى که له سالى (1815) دا پڼگای به خوى نه دابوو، به پاپه ريتى يه که پاپه پنى گه وره ي چه ماوهرى دڅى بورينه کان ونه شراف و پياوانى نايينى بوه سټيته وه، له سنت هيلينيشدا نهو په فتاره ي خوى هه ربه پاست ده زانى.

نهو ش جږه دوو فاقه ييه کى دروسته کرد که له تيگه يشتنى نادرسته وه سرچاوه ي گرتبوو (حکومه تى په هائى ناپلین حکومتى چين و تويزه کانى ميله ت نه بوو، به لکو حکومتى برژوانى بوو و بټ کوپه که شى خه ونى به وه وه ده دى پشتبه زڅرينه ي خه لکى همه تکيش نه به سټيت و پاريزه رى به رزه وه ندييه کانى برژوايه ت بيت، دواى شه پى واترلو کاتن لافاوى کړيکاران چوارده وري کڅشکه که ي نهو يان گرتبوو له پاريسداو داوايانده کرد ټيمپراتور له سر ته ختى ده سلا تى فهره نسا بمټيټته وه، ناپلین گوټى: نه مانه چ باوه ريکيان به من هه يه؟ من نه وائم به هه زارى هانده دست و به هه زارشم جيهيشتن).

له وکاته دا کنت دومو به مونقولونى گوتبوو، نه گه ر ده يه وټ که لک له رڼ وکينه له دلى شڅپشيه کانى خه لک وه رگريت دږبه نه شراف و رڅحانيه کان، نهو به خويى و دوو مليون جوتياره وه دټت بټ پارس، به لام ناپلین هه زينه ده کرد بټته پيشه وای جينڅکى زه همه تکيش، چونکه به بير کردنه وه له مه ش هه راسان ده بوو.

ناپلین هه تا نزیك كوتاییه كانی ته منی خدی هه روا ده رباره ی شه مه سه له یه بیرى ده كرده وه، به لام له كوتایى ته منیدا، له ژتر كارى گه رى شه وه الواته ی له پوژنامه كانی شه وروپا و به شیشه ی سه رزاره كى پى ده گیشتن وئاگادارى شلرش و پاپه پینه كانی قوتابیانى ئازادى خوازى زانكوكانى بۆوه، ئیمپراتور له پهر به رى خدی گواستنه وه له سالى (1819) دا وه بیر هه مان مونولونى هینایه وه شه وه هه تا نه وكاته كوتبوى ناكوكبوو له گه ل شه گوته یه ی خواره وهیدا (من ده بوا ئیمپراتوریه تى خوم له سه رینه ماى ژاكوبنه كان دایمه زراندا) شلرشى ژاكوبنى گپكانتوكبوو به موى شه وه داتوانرا پروس هه لبه شیندریته وه، به پای ناپلین، دواى سه ركه وتنى شلرش له و واته دا، پروس ده كه وته ژتر ده سه لاتی شه و دواتر شه وروپاش، واته: به چه كه وه یزى ژاكوبینیس، پروس شه وروپای ده كه وته چنگ، له پاستیدا هه ركاتى ناپلین باسى سه ره لدانى شلرش ده هاته پش بیرى بۆ ژاكوبنه كان ده چوو، واته: له ورده برژوانى ونهیده توانى بیر له كه شلرشى كومه لایه تى بكاته وه، زۆرجارىش شلرشگیتراى ژاكوبنى وهك ركه بهر ده هاتنه بهرچاو ویه هه لى خدی ده ستى یارمه تى ژاكوبنه كانی په تده كرده وه.

(3)

شه دواى گفتوگوكردنى ناپلین بوو له گه ل مونتولون و نه وانه ی ده ووبه رى كه له پوژى (10/ى مارسى سالى (1819) دا كرا، ئیتر له وكاته به دواوه هه وال ده رباره ی ناپلین كه م ببونه وه به سه قه تى و ناله بارى ده گیشتن شه وروپا، لاسكاز له ویدا نه مابوو، چونكه هودسن لاو شه ی له دورگه ی سنت هیلین ده ركردبوو، گرگوش ئیمپراتور ناردبووه به بۆ شه وروپا، ئومراى پزیشكى ئیترله ندی تاییه تى ناپلینیش هه تا ماوه یه ك لای شه ماوه یه، به لام چونكه شه كارى جاسوسى له سه ر ناپلین ده كرده شه وه ی له لانگ رود⁽³⁹⁰⁾ دا پوویدا بۆ فه رمانپه وای دورگه كه، هودسن لاوى بریتانى. پاش ماوه یه ك بانگه یشتیان كرده وه، په كى كیت له وانه ی له ده وری ئیمپراتور مابونه وه، ئانتومارشى به تاو پزیشك ونه خوینده وارى یاداشت نووسه ره وه كى درۆزن بوو، كه بنه ماله ی شه ویاى له شه وروپاوه بۆ چاودیرى كردنى ئیمپراتور ناردبوو و سه رته بجام ناپلین ته راو لى په ست بوو و پزىگای نه دا بینه ماله كه یه وه.

برتران و مونتولون و چه ند خزمه تكارى كیت له و ماوه ی شه دوو سالى دواى له ده وری ناپلیندا مابونه وه، له سالى (1819) به دواوه ئیمپراتور ورده ورده ده رده كه ی گرانترده ببوو، له سالى (1820) نه خوشیه كه ی توندتریوو له سه رتای سالى (1821) دا پزیشكى بریتانى تاییه تى ناپلین، دكتور ئارنولد، نه خوشیه كه ی ناپلینى به خراب پاگه یاند، به لام پوژانى دواتر ورده ورده ئیمپراتور ده هاته وه سه رخوى، به جۆرىك له و ماوه یه دا ناپلین بۆگه پان له ماله وه ده چۆ ده رى، له كوتایى سالى (1820) دا ماندوبوونى زۆتر له سمعای شه ودا به دى ده كرا، ده ستى ده كرد به قسه كردن و له پهر قسه كانی خدی ده بیرین و ده كه وته خه یالاتى قول و پامانه وه، ورده ورده قسه كردنى كه مپوه، ئیستا هه تا كوتایى سالى (1820) بیره وه رى پزىگارى فه رمانپه وایه تى به كنت دو مونتولون و پزیشك به لاسكاز نووسیبوه، یاداشت كانی كه لای لاسكاز بوون و به دووبه رگى

نەستور لەسالی (1847) دا بە چاپگە ئێندران، ھەروەھا نووسینەکانی مونتولونیش کە بە (8) بەرگ بە چاپگە ئێندران، نەمە جگە لە دووبەرگە کە مونتولون سەبارەت بە ژبانی ئیمپراتۆر لەسنت ھێلیندا ھێڵکردنەو.

لەکۆتایی سالی (1820) دا نابلیون گە پانی بە گالیسکە تەرك کردو ئەسپ سواریشی پیشتر وازنێتانبوو، لەمانگی مارس سالی (1821) دا دەردەکە ی نابلیون پۆژ بە پۆژ زیاتر تازاری دەدا، پیشتر نابلیون پیشبینی ئەوەی کردبوو توشی نەخۆشی شێرپەنجەبوو، چونکە ئەو نەخۆشییە لەبەنەمالەکە ی ئەواندا ھەیە و یاروکی شارل بۆناپارت بە ھەمان نەخۆشی لەتەمەنی پەنجا سالیدا مردووە.

شایانی باسە لە ماوەی ئەم پازدە، بیست سالی داویدا لەگۆنارە پزیشکییەکانی فەرەنسی و ئەلمانیدا ھێڵکراوەتەرە کە نابلیون بە نەخۆشی سەرەتانی نەمردووە، بە لکو ئەو دەردە ی ئەو بە تاییبەت لە شوێنە گەرمەکاندا ھەبەر ئەو فایرۆسەش لەکاتی لاویەتیدا، لە پۆژگاری داگیرکردنی میسر چۆتە ناو لەشی و دواتر کە گە پراوەتەرە شوێنە گەرمەکان دووبارە ئەو فایرۆسە سەری ھەلداوەتەرە.

لە (5) ی مانگی ئیبریلدا، دکتۆر ئارنولد بە ھاو دەمانی نابلیونی گوت: حالی ئەو زۆر خراپە، کاتی ئێشی کە من ئارام دەبوو، نابلیون دەبیست وەرە و دلبە ھێزی بداتە ئەوانە ی دەووبەری وگالتە ی بە نەخۆشییە کە ی خۆی دەکردو دە یگوت (سەرەتانی ھەمان واترلویە کە ماتۆتە ناو ھەناوی مەو).

لە (13) ی ئیبریلدا فەرمانی بە مونتولون کرد و سیت نامە کە ی بۆ بنووسیت وە (15) ی ئیبریلدا بۆخۆی ئەو وەسیتنامە یی پاکنوس کردو ئیمانی خۆی لیدا، ئەم چەند دێرە ی وەسیتنامە کە ی لەسەر کێلی گۆرە کە ی کە لە کێسای ئانوالید دایە ھەلگەندراوە (ھیوادارم تەرمە کەم لە لیوار پووباری سن بنیژن، لە نێو گەلی فەرنسادا کە ئەو ھەندەم خۆش دەویست).

ئەو لە وەسیتنامە ییدا، مارمون و ئۆرەو تالیران و لافایتی بە خاتین ناویردوون، کە یارمەتی دوژمنیان داو ھەتا سەرکەون. مەبەست لە خیانتە ی ئۆرەو، ئەو کێشە سەختە بوو کە لە سالی (1814) دا لە گەل نابلیوندا ھەبوو، مەبەستیش لە خیانتە کردنە کە ی لافایت، ناکۆکی ئەو بوو لە گەل شەخسی نابلیوندا، لە بپاری پەرلەمانی سالی (1815)، سەرئەنجام ئەم دوو بۆچوونە ی نابلیون دواتر لە لایەن سەختترین لایەنگرانی ئیمپراتۆر نەبوو جیگای قبولکردن، بە لام خیانتە ی تالیران و مارمون مێژوو سەلماندی، ھەموو گوتەکانی ناو وەسیتنامە کە بە پۆیکدان، کە بە خشن دەیی لە بەرامبەر زۆر کەسدا کردو،

(500) ھەزار فرانکی بەخشییە برتران، مارشانی پیشخەزمەتیشی (400) ھەزار فرانک و ھەریەک لەو کەسانە ی کە لە دورگە ی سنت ھیلیندا خەزمەتیان کردبوو (100) ھەزار فرانکی بۆ دیاریکردبوون، ھەروەھا ھەریەک لە لاسکازو ئەو ژنرالاتە ی لە پارێسدا مابوونەو و خاوەن پلە و پایە بەرزەکانی مابوون (100) ھەزار فرانکی بەخشی. بە لام بەشی زۆری میراتە کە ی کە نزیکە ی (200) ملیۆن فرانک بوو، بە سەر دووبەشدا دا بە شکر و بەخشییە ئەو سەربازانە ی کە لە ژێر ئالای ئەو دا شەریان کردبوو، نیو کە ی تریشی بەخشییە ئەو خێزانانە ی بە ھۆی لە شکر کێشییەکانی سالانی (1814) و (1815) زیانیان لیکە و تێبوو، لە وەسیتنامە کە دا چەند پستە یە کیش دەربارە ی بریتانیا و شەخسی ھودسن لاو نووسرا بوون (من پیشووەخت بە دەستی حکومەتی ئەشرافی بریتانیا و جەلادی بە کۆنگیراوی ئەو کۆژاوم، زۆر نابات میلیلەتی بریتانیا تۆلە ی من دەستیننەو).

له پاشکزی وه سیتنامه که یدا نامۆزگاری کړه که یی ده کات به و ی هیج کات ی له پوری هره نسا دا چه ک ه لاند گرت وه همیشه له بریښی که یه ک شازاده ی هره نسبییه، له وکاته ی وه سیتنامه که ی یی ده نووسرایه وه یو خوی دواتر پاکووسی ده کړده، رځیه تیکی ته و او شامی هه بو و ناسایی بو، سس پړ دوی نه مه درو یاره نامه یه کی به مونتلون نووسییه وه کوتی: (پتویسته دوی مردنی بد رتیه حاکمی دورگه کو له و نامه یه دا دوا ی له بریتانیه کان کړد بو پښکی ده ستوپتوه ندو هاو له کانی بدن بگ پتوه نه وروپا) له شهوی (21/ ی ئیریدا، کاتمیر (4) ی به یانی، له پړ ناپلیون بریاریا نه خشی تازه ی گاردی میلی به مونتلون بنووسیته وه، هه تا یی به رگریکرن له خاکی نیشتمان له بهرامبر درژماندا که لکی لپړه رگریکرن، له (2/ ی مانگی مایو، دکتور نارنولد دکتور شرت و دکتور مایکلس، به وکه سانه ی د وروپری ناپلیونیان را که یاند که مردنی ئیمپراتور نیکبوتوه، نازاره کان به جړی زیادیان کړد بو له شهوی (5/ ی مایو، ناپلیون له حاله تیکی مه یلو و پتیه یدا توند خوی به مونتلونه وه نووساندو به فشاریکی زړه وه به باوه شی خوی وه گو شی و پتیه وه له سر ته ختی خوه به وروپه وه له سر ته ختایی ژوره که پتچی ده دان، جارتیکیتر خستیانه وه سر ته ختی خوه که یی، به لام ئیر له جوله کوت و چه ند سه عاتیک بیده نگ وچاو به موله ق مایه وه، به لام هیج نه یده نالاند، ناو له و دست و پتیه ونده کانی ناپلیون هندیکیان له پشت سرین و هندیکیشیان له دم شپانه ی ده رگا که دا مه لول و دهسته وه ستان له بهرامبر شو پیاهو ی که له گیانه لادابوړ پاوه ستابوړن، نه و لپړه کانی ده جولاندن، به لام که س له قسه کانی تینه ده که یشت، چونکه له و پړه دا باو پړانیک یی زړو توفانیک ی مه ترسیدار له و دورگه یدا هلی کړد بو ودره خته کانی له رگ و پشه وه ه لده قندو چه ند مالیک ی ویزان کړد بو و لانگ وودی هه له پړاو و ویزان کړد بو، هودسن لاو و نه فسه رانی سه ریا زگ بریتانیاییه که هه رکه زانیان ئیمپراتور له حاله تی گیانکیشاندایه، به په له هاتنه ماله که ی نه و له ژوره کانی نه نیشت ژوری ناپلیون به چاره پوانی مانه وه، دوا یی قسه ی ناپلیون که به لای نه وانه ی له لای بوون تیی که یشت نه و بوو کوتی (هره نسا ... به سوپایه ک ...) له شهوی (5/ ی مانگی مایو سالی (1821) دا ناپلیون گیانی سپارد، مارشانی خزمه تکاری تاییه تی ناپلیون، به گریان وه چو نه و شانیله کړنه ی هینا که ناپلیون له (14/ ی یونیوی سالی (1800) دا له مارانگو له بهری کړد بو و به سر ته مری ناپلیونی هه لکیشا، حاکمی دورگه کو نه فسه ژه کانی هاتنه ژوره کو له بهرامبر تهرمه که دا سه ری پړیزان دانه واند، ئینجا برتران و مونتلون، پښکی به کومیسره کانی ولاتانی نه وروپایی دا بینه ژورئ، نه وانه له و پړه وه ی هاتبوون یی دورگی سنت هیلن یه که م جاریانو بینه مالی ناپلیون، چونکه ئیمپراتور پازی نه بوو سهردانی بکن.

چوار پړ دواتر، نه و تا بوته ی تهرمی ئیمپراتوری تیدابو هه لیانگرت هه تا بیبه ن بینژن، له و مه راسیمه دا هه موو کاریه ده ستانی ده ولت و دانیشترانی سنت هیلنیش به شداریوون، کات ی تابوته که یان بونا و کړه که داده هیشته خوارئ له پړ یه ک پړ تپ. له قرمیاندا.

بریتانیه کان بوون له بهرامبر ئیمپراتوری کړچ کړدودا نه رکی پړی سهریازیان جتیه جیکرد.

سەر ئەنجام

(1)

ئەو دياردە مۆڧووبىيەى ناوئراوہ بۆناپارت وماركسىستە كلاسىكىيەكان بەوردى لىيان كۆلىوہ تەوہ، ئەو بەھاو پىئوانانەى دەستيانكەوتوہ تەواوكرى يەكترىن و وابەستەو ھەماھەنگن لەگەل خودى ناپليۇنى يەكەمدا.

ئەمانە لەشرفە كەردنەوہى مەسەلەى بۆناپارتىسم، پۆڭگارى ناپليۇنى يەكەم وناپليۇنى سىيەمىيان لەبەرچاوكرتوہو بەراستى ئەوہيان ديارىكردوہ كەبنەماو پەوشى ئەوسىستەمە سىياسىيە ھەمان خودى ئىمپراتورى فەرەنسىيەكانە، بەلام لەوكانەى ناپليۇنى يەكەم بەمەبەستى جىگىركردنى بىنچىنەى دىكتاتورىيەكەى كەپشتەبەستبووہ سەرمایەدار تەنھا دژى ژاكوبنەكان نەبوو، بەلكو دژى لایەنگرانى سىستىمى شانشىنى كۆنىش بوو، بەلام ناپليۇنى سىيەم ئىمپراتورىيەكەى خۆى لەسەر بنەماى، چەمكى شەپى برژوازى، بەتايبەت سەرمایەدارى گەورە - لەبەرامبەر چىنى كۆركارو مەيلى دىموكراسى وودە برژوازى دامەزراند، پىشتەوہى لەم كۆتیبانەماندا بىيەنسەر باسى پۆلى بۆناپارتىسم لەپۆڭگارى ناپليۇنى يەكەمدا، سەرەتا پىئويستە پۆلى ناپليۇنى يەكەم لەچارەنووسى شۆرشى برژوازى فەرنسا پوونبەگەينەوہ كەلەكۆتايى سەدەى ھەژدەھەمدا گىڭراى.

مۆڧو نووسە برژوازيە كۆن وتازەكان پروپاگەندەى ئەوہ دەكەن ناپليۇن كارى شۆرشى بەئەنجام گەياند، بەدلىيايەوہ وانىيە، ئەوہى شۆرشى بۆ كراوہنەوہو بەرەوپىشچوونى ئابورى برژوازى گەورە كۆربووى، ناپليۇنى خستىيە دەستى خۆىى وقازانجى پىيەخشى، بەلام تۆفانى شۆرشى خامۆشكردەوہ، لەسەرئەم بنەمايە، ناتوانرەت ئەوہك كەسكىكى واسەيرىگىزەت كەتەواوكرى شۆرش بوبەت، بەلام بەحەق دەتوانرەت ئەوہ لەناوبەرى شۆرشى مەزنى فەرەنسا بزانرەت.

دىكتاتورىيەتى ناپليۇن كەكۆتايى بەشۆرش ھىناو پىش ھەمووشىك بۆزالبوونى سەرمایەدارى گەورە بەسەر پىشەكاران و وودە برژوازيەكانى دەستمايەكەم وچىنى زەحمەتكىش بوو، كەلەسالاتى (1789) و (1794) پۆلىكى گەورەى شۆرشى گىڭرايوو، لەھەمان كاتىشدا گوندىشەنە خاوەن زەوييەكان، كەناپليۇن بەرگى لەبەرژەوہندى ئەمانەدەكرد لەبەرامبەر مەترسى گەپانەوہى فېودىالەكان، دىكتاتورىيەكەى ئەوى بەھىزىترو خۆپاگرتە كۆردبوو.

ناپليۇن كەژاكوبنەكانى گوللەباران دەكردو بۆخۆى بېوہ فەرمانپەوايى پەھا، كۆمارەكانى ھاوسەن و دەووبەرى فەرنساي دەگىرپى بۆدەولەتى شانشىنى ويەسەر خوشك وىراو زاواو ژنارالەكانى خۆيدا دابەش دەكردن وپەشاشى ئەو شوتىنانەى دەدانان، ئەم بەلگە مۆڧووبىيانە بەھىچ شتوہيەك بچوكترىن بەيوہندى بەوہوہنىيە ئەوپياوہ^(٩٦) تەواوكرى شۆرش بوبەت، ئەمە پاستىيەكە كەتەنھا وتەنھا ئابدىيالىسىمى درۆزن دەتوانرەت خەرىكى ئەم كارەبەت وئاوا ساغى بكاتەوہ،

نه هیشتنی دیموکراسی و ژیاندنه وهی به هیژترین پووی به هیژی تاکه کس، به مه بهستی بهرگیرکردن له بهرژه وهندی چینی سه رمایه داری و زالی به سه ره مو نه وروپادا، په وحشی کاری سه ره کی بۆناپارتی به که مه و نوکی کردن له م پاستیی جگه له وهی چاوپۆشین له پووداوه کانی میژوویی به مه بهستی تۆبالکیشان و چه سپاندنی نه فسانه ی نابلیۆنی هیچی تر نییه و نه و فسانه یی که له پابردودا کاریگه ری تۆخرایی مه بووه و له پاستیدا بۆ گومرا کردنی هه ندیک خه لکی نابهرپرس و خولایانی به ناو دا هینه ران بووه، به تاییه ت له سالی (1830) به دواوه، هه میشه خه زمه تی به تامانجی کۆنه په رستانه و په وحشی کر مه لایه تی و سیاسی نه وان کردوه.

له هه مان کاتیشدا نوکی کردن له توانای نااسایی نه و زه به لاهه میژوویی نا کریت و نابین چاوپۆشی له هۆش و نه راده ی گه وه و مه زنی بکریت و نه مه شتیکی ناما عقوله.

خوینهر لیڤه ودا نه و به ها تۆرانه ی شتی به لگه نه ویست و دۆکۆمینیتین که مارکس و نه نگلس باسیان له لیژانی و کارامه یی سه ربازی نابلیۆن کردوه و کاریگه ری خسته نه ژێر ده سه لاتی نه وروپای فویدیا ل، ده خرته به رچاو، نه و که سانه ی که ده یانه ویت زیاتر زانیاری له م باره وه به ده ست بێن ده توانن نووسراوه کانی مارکس و نه نگلس سه بیرکه ن.

نه م دوو که سه به بن لایه نی ته واته نه ها باسیان له پۆلی به ره و پێشبردنی میژووی مرۆفایه تی نابلیۆن نه کردوه، به لکو نه و پۆله ی که نه ویش گێژاویه تی له بنیاتنانی قوتابخانه ی بۆناپارتیسمی کۆنه په رستانه و ئازادی سیاسی له فهره نسادا سه رکوت کرده وه، ده خه نه پوو، مارکس و ئیجس له پۆزگاری ئیمپراتۆریه تی دووه مدا ژیاون، به لام بیگومان پتیویستیان به و نه زمونه تلخه نه بووه، هه تا په ی به و پاستیی به بن که بۆناپارتیسم، وه ک سیستمی سیاسی ناوخ و ده ره کی له هاته نه کایه ی نه و هه لومه رجه ی به هۆی کرانه وه به ره و پێشچوونی خیرای سه رمایه داری له سه ده ی تۆزده هه مدا، جگه له یه ک پۆمسی³⁹⁷ کۆنه په رستی هیچی تر نه بووه، نه گه ره په نای بۆ تۆو سته م و فریودانی هه میشه یی خه لک له بری پتیویستی به شه پانگیزی سه ربازی، نه یده توانی پارێزگاری له خۆی بکات و بیهیشتیه وه.

(2)

له پووی سیاسه دی ده رکیه وه، ئاره زووی به رفراوانکردنی خاکی فهره نساو ئیمپریالیستی سه رچاوه گرتو له پاراستنی بهرژه وهندی برژوازی گه وهی فهره نسا، نابلیۆنی دژی نه وروپا پاستکرده وه نه و دنیا نیوه فیو دیاله ی که له حاله تی پارچه پارچه بوون و نه ماندابوو، توانی له به رامبه ر هێشه سه ره تاییه کانی سه ردارتگی گه وهی وه ک نه ودا خۆی پاگریت.

له هه مان کاتدا نه و سته مه ی نابلیۆن له گه له ژێرده سته کانی ده کرد، بووه هۆی نه وه ی شه پۆلیک پاپه ریی ئازادیخوازانه ی میلی دروستبکات و نه و زه برانه ی له پتگای لیڤانی ئابووری خۆیه وه له ئابووری بریتانیای وه شانند، پۆهی شۆپشگێڕانه ی له ناو چینی کرێکاری بریتانیا به شیوه یه کی به ره دوام و به ریه ره کانیانه به ناگا هینایه وه، به نه مای تیۆری و پرالکتیکی نابلیۆن له شه په کاند پۆلیکی گه وهی گێژا بۆ لاسه نگکردنی پۆمه شانشین و میرو تیره ییه سه رکوتکه ره کانی که له سه ره به مای سرواژی بوون و جیهیشت، نه م به مایانه زاده ی شۆپشی برژوازی بوون، چونکه شۆپش فاکته ری به ده ست هینابوون و نابلیۆن

به‌لیوه‌شاوه‌یی خقی توانی که‌ک له‌مانه‌ وه‌ریگریټ، نه‌مه‌ ناپلین نه‌بوو به‌لکو شل‌پش بوو که‌چالاکي کډه‌سته‌ی خه‌ک وټاکتیکی سازدانی به‌رفراوان وکړاوه‌ هاوتا له‌گه‌ل که‌ک وه‌ریگریټ له‌پنځخراوی شیاو وگوندجاو له‌گه‌ل مه‌زنی سوپایه‌کی پنځخراوی سهریازی وجارجاره‌ش شتوانی سهریازگری تازهی فراهم وپتویست دروسته‌کړد.

به‌لام تنه‌ا ناپلین بوو که‌نیشانیډا چن ویه چ پځایه‌ک که‌ک له‌م هموو هڅاکارانه وه‌ریگریټ: نه‌نگلس: تاکیډ له‌سر نه‌وه ده‌کاته‌وه تنه‌ا ناپلین توانیویه‌تی نه‌موونی نه‌وه‌ی هه‌بیټ که‌پتویسته چن نه‌م هموو گډانکارانه درک پښکات وکه‌لکیان لیوه‌ریگریټ ونه‌مانه هموویان له‌گه‌ل په‌کتریدا هه‌ماه‌نگ بکات، نو له‌وکاته‌دا پش بواره‌کانیتر له‌پووی جه‌نگیبه‌وه توانی خقی خسته‌پوو ولېوشاوه‌یی بڼ هاوتایی خقی نیشاندا، به‌پای فردریک نه‌نگلس: ناپلین هم له‌سهردارانی سهرکرده‌ی سهریازی، پش خقی وه‌م له‌و ژنرالان‌ه‌ی که‌له‌قوتابخانه‌ک‌ه‌ی نه‌ودابوون، که‌هه‌ولیانداوه لاسایی نه‌ویکه‌نه‌وه، بالاترپوهه‌(به‌های همیش‌ه‌یی ناپلین له‌وه‌دایه توانی پاسترین پځای تاکتیکی وستراتیژی به‌که‌ک وه‌ریگریټ له‌پڙه‌یه‌کی زډی سهریاز که‌سهرمه‌لدانی نه‌مانه به‌شیکبوون له‌هیزی شل‌پشی مه‌زن، وه‌ریگریټ.

نه‌و نه‌م تاکتیک وستراتیژیانه‌ی نه‌وه‌نده به‌ته‌پده‌ستی به‌نه‌جام ده‌که‌یاندن، ته‌نانه‌ت له‌م هونه‌رده‌ا هیچ که‌س له‌فهرمانده‌و سوپا سالارانی جه‌نگی نه‌یاندنه‌توانی تقریضی بشکینن وټنه‌ا هه‌ولیانده‌دا بڼسهرکه‌وتووی شه‌په‌کانی خویان لاسایی نه‌ویکه‌نه‌وه، سهاره‌ت به‌و کاملبوونه‌وی که‌ناپلین به‌هونه‌ری جه‌نگی به‌خشی، فردریک نه‌نگلس دووه‌کار به‌میکانیزیکی سهره‌کی پوه‌شی نه‌و داده‌نیت، که‌بریتین له: په‌که‌م پځخستنی ته‌واوی که‌ره‌سته‌ی هیرش، واته: سهریازو نه‌سپ وټپ، دووه‌میش لیزانی جولاندنی نه‌م ناوه‌نده هیرشبه‌ره‌).

فردریک نه‌نگلس: ناپلین به‌سهرداریکی زډرگه‌وره ده‌زانیت، هه‌تا له‌و شه‌پانه‌ی که‌تیشیاندا سهرکه‌وتوو نه‌بووه‌(له‌نن‌وان شه‌په به‌ریگریسه‌کان و شه‌په پاسته‌وخځکاندا که‌له‌نن‌وان شه‌په به‌ریگریسه‌کانی ناپلیندا پتویسته دوو نمونه له‌دووشه‌پی سهرسوپه‌ننه‌ری نه‌و به‌ننینه‌وه، په‌کیکیان شه‌پی سالی (1814) که‌بووه‌ه‌ی دوورخستنه‌وه‌ی نه‌و بڼ دورگی نالپ و شه‌پی (1815) که‌به‌تیشکانی واترلو وخځبه‌ده‌سته‌وه‌دانی پاریس کوتاییه‌ات.

له‌ماوه‌ی نه‌و دوو شه‌په سهرسوپه‌ننه‌راهنه‌دا، ناپلین به‌نامانجی به‌ریگریکدن شه‌پی ده‌کړد، له‌هر شوینیک وله‌هر هل بڼ په‌خسانیکدا هیرشی ده‌کړده‌سهر دوژمنه‌کانی هه‌رچه‌نده له‌پووی ژماره‌ی سهریازیشه‌وه له‌دوژمنه‌کانی لاوازتریوو، به‌لام ده‌یزانی چن خقی له‌نه‌وان به‌هیرتر نیشانیډات، به‌زوری له‌وشوینه‌ی که‌هیرشی بډه‌کړد تیدا سهرکه‌وتوده‌بوو) له‌م دوو شه‌په‌ی سهره‌وه‌دا، واته: شه‌په‌کانی سالانی (1814) و(1815) ناپلین به‌هڅکاری که‌په‌یوه‌ندی به‌نه‌خشه‌کانی شه‌پو به‌پڼوه‌بردنه‌کانی نه‌بوو وټیشکانه‌کانی به‌ه‌ی زډی ژماره‌ی سهریازه‌کانی هاوپه‌یمانانی نه‌ورویایی وین توانایی میله‌توه‌و بوو که‌نزیکی چاره‌که سده‌یه‌ک بوو به‌ه‌ی شه‌پوه شه‌که‌تیبوو ونیتر نه‌یده‌توانی له‌به‌رامبه‌ر هیرشی دنیا که‌دږه‌و چه‌کدار ببوو به‌ره‌نگاری بکات وخقی پاگریټ، فردریک نه‌نگلس ده‌لثیت (شه‌پی ئوسترلیتز به‌پاستی په‌کیکه له‌سهرکه‌وتنه مه‌زنه‌کانی ناپلین وبله‌که‌په‌کی حاشا هه‌لته‌کړه بڼ لیوه‌شاوه‌یی سهریازی بڼ هاوتای نه‌و، چونکه راسته هه‌ل‌ه‌ی هاوپه‌یمانان بووه‌ه‌ی گوماننانه‌وه له‌تیشکانیان، به‌لام ناپلین به‌و تپروانینه وردبینانه‌ی هه‌یوو توانی هه‌ل‌ه‌ی فرمانده سهریازیه‌کانی دوژمن هه‌ستپیکات وچاره‌پوانیکړد هه‌تا له‌کاتی پتویستدا زه‌بری گورچک‌بری خقی به‌سه‌ختی بوه‌شینیت و به‌خیرایی بروسک ناسا

که مری دوزمنی پساندو نه وی نیشاند که بالاتره له هر جوره پټه لاگوتن وستایشیک. نوسترلیتز نمونه ی بڼ هارتای فرماندهی کردنی سوپا بوی له شکر کیشی سرشارو هتا شهریش بونی بمیتیت بیر ناچیتته وه.

ناپلین بلخوی ده لیت: (له نه روپادا سردارانی سربازی باش زدن، به لام نه مانه زدرشت لیکده ده نه وه، من نیستا ته نها یه ک شت ده بینم، نه ویش نه وه یه نه سرریزه زدرانه ی دوزمنن که مه ولده دم له ناویان به رم).

ناپلین له که لک وه رگرتن له سرکه وتنه کانی وه ونه ری شرقه کردنی ته وای سوپای دوزمن ودواتر په تاندن دوی تیشکانیان، که سیتی بڼ هارتا بوی، کنت بورک فون مارتنبورگ: میژو نویسی سربازی پروسی ونوسه ری کیتیکی به ناویانگ دهریاره ی ناپلین ده لیت (له 3/ دیسمبه ری سالی 1805) دا واته پرژیک دوی شهر ی نوسترلیتز، ناپلین به م رسته یه فرمانی به مارشال (سو) کرد (همو پرژگانای پاره دوزمانی دوزمنی تیشکانو به میژنکی ته واره وه نه حجام بده) ناپلین له پرژگانای خویدا له هونری سرکرده یی کردنی سوپا ناچار کردنی، چ له کاتی سازدانی بڼ شهر چ له میدانی شهر دا که سیتی بیتنه زیربوه.

باشترین میژو نویس و پسپردانی بوی ستراتیژی سربازی که سه باره ت به ناپلین لیکولینه وه یان کردو به دوا دلچونی تاییه تیان نه حجامدوه، ته نانه ت نه وانه ی که به ریکه وتیش شتیکیان له سره نه ونوسیه، هموویان له و بویه دان ناپلین که لکی له و توانا و کهره سته تازانه وه رگرتو که شلرشی فهره نسا دروستی کردبو و نه مانه ی پیکه وه گونجاندوه به ر لیوه شوی خوی توانویه تی بیت به گوره ترین تیقرستی سرکرده یی کردنی شهره کان که له شلر شه وه سرچاوه ی گرتبو. شهر ی خه لک، شهر به کهره سته و له و له هه مجور که ته نها له توانای یه ک ده ولته ی برژاوازیده، به که لک وه رگرتن له سرچاوه یه کانی مادی و مری. هتا پرژگانای ناپلین نه مانه نه هاتبو نه پیش له نه روپادا، سربازانی زدی ژیر فرمانده ی ناپلین، به کورتی نه و له ساته وختی دیاریکرای شوینی خویدا، همیشه خوی له دوزمن به میژتر نیشان دده دا. ناپلین شاره زای نه خشه ی جوگرافایی له همو که س ته نانه ت له سرکی ستادی سوپاکه ی خشی، واته: برتیه که بیرم ندو ماموستای نه خشه کاری سربازی بو، زیاتر ده زانی، هره ها له م بواره شدا له همو سردارانی به ناویانگی میژوی پیش خوی باشتربو، به لام له که ل نه شدا هیچ کاتی پابه ندنه ده بو به نه خشه کان و پلانه کانی ده گنیران و ده چوه میدانی شهر به گوتاره کانی خوی سربازه کانی جوش و فروش ده هینان و فرمانی دهرکرد ریزی سربازه کانی و ده جوله ده خست. بویه به له مه شیاند که س نه یی توانی شان له شانی بدات. فرمانه کانی سه باره ت به بنچینه ی جیگر کردنی سربازی ترخان و به جوله خستنی سربازی خاوه نی به رزترین پله ی هونری سربازی له شکر کیشی بو، بیجکه له نه سک نده ری مه کدونی له وانه یه هیچ که س له سربازه جهنگیه به ناویانگه کانی میژو وه ک ناپلین له و دڅه دا سرکه وتو نه بوییت، نه و ته نها توانای یه ک فرمانده ی شک و مندی وزالی نه بو، به لکو ده سه لاتداریه تی ده وله مهنترین و پرپیترین ناچه ی دنیا ی دهرکرد.

سبزار، که سره تا وه ک لپرسراوی فرمانده ی گشتی سوپا ده جهنگی و پرله مان ده سه لاتداریه تی حکومتی له دست دابو، بزیه هیچ کاتی سبزار نه یی توانی له یه ک کاتدا فرمانده وای رزم و فرمانده ی گشتی سوپا بیت.

نانیبال: سرکرده یه کبوی ملکه چی یه ک پرله مانی مایه پوچی ده سیسه بازی کژماری سوتخویو، تورن وکنده: ناچار بویون ملکه چی هه وه س ویریه کانی دهرباری فهره نسی بن.

سفر قزاق، سهرتا سر به کاسرین بوو و نذر له گه لیدا باشبوو، دواتر بوو سر به پلسی په کم، که پاشایه کی نیمچه شیتبوو، دواتر له ژنر چاودنری نه مسادا نه رکه کانی نه جامده دان، گوستاو نادولف وشارلی دوازه هم و فریدریک ویلهلمی دوهمیش راسته پاشای خټ به زلزان بوون، به لام سرچاوه کانی ماددی و مرلیی نه و ولاته بچوکانه ی که له ژنر دهسه لاتی خلیاندابوون نذر که میان لیوه رده کرتن، ناپلین تنها له شهره سره تاییه کاند (تولون و نیثالیایو میسرو سوریا) دا حکومه تیکی له سر وی دهسه لاتی خټیه وه هه بوو وله وکاتانه شدا نذر گوئی پایلی بپارده کانی نه و حکومته نه مابوو، به لام له سالی (1799) به دواوه بووه فرمانپه وای ره های فهره نسواو نه و که راسته و خټ و ناپاراسته و خټ له ژنر فرمانی نه و دابوو و هه ندیک له و دهوله تانه ش که له پیشکه و توترین باری نابووریدابوون له کیشوهری نه و روپادا: له مانه ش بیجگه له فهره نسوا، هټله نداو ناوچه ی رنای نه لمانیا بوون. دوی روداوه که (18 ی بروم)، ناپلین (15) سالی ته و او وه ک په ک فرمانده وایی له خلدازی و زال فرمانده وایی کرد. به لام سیزار دوی پهرینه وه ی له رویکن، تنها ماوه ی (5) سال بوو فرمانده وایی ره های ریمی کرد، له ماوه ی ش دوو سالی په کم هر خهریکی شهر ی ناوخر بوو که هیزی نیمپراتوری لاوازه کرد. ناپلین کاتر باسی فرمانده ی لیوه شاوهری ده کردو ده یگوت: ده بیت سهرداری مه زن وه ک چوارگوشه وایت به پانی و به رزی په کسان، مه بهستی نه و له پانی، واته: خاوه نی که سیه تییه کی به رزو غیره و توانای بریار دانه، به رزی مه بهستی له برتیژی و وریایی و... شتی تر بوو، هه روه ما ده یگوت: نه گهر که سایه تی له ژیری نه و زیاتر بیت، ده چیتنه نه و شویتنه دورانیه که نه ده با بچیت، واته بټنه و شویتنه پاکشده بیت، به لام که ژیری له که سایه تی زیاتر بیت غیره و وکارامه یی نه وه ی نایت نه خشه کانی بخاته حاله تی جیبه جیکردنه وه.

په ککرتویی فرمانده یی به شتیکی پیویست ده زانی و پتی و ابوو نه گهر واته بیت سوپا پیشوخت مه حکوم به تیشکانه، به پای نه و په ک فرمانده ی خراب له دوو فرمانده ی باش باشتره، نه و بټخشی جگه له کاتی گماردانی تولون له سالی (1793) دا، هیچ کاتر له شه په کاندیا ماوه شی له فرمانده یدا نه کردووه نه بووه، وه ک سهرتا ناچار نه بووه فرمانی که سانی بالاتر له خزی جیبه جیکات، لیوه دا باس له هه ندیک له خسه ته تاییه تییه کانی نه و ده کین.

ناپلین نه و گرنگیه ی به چه کی سارد نه ده دا که که سانیتز له سهرده می سټوټ به دواوه گرنگیان پیده دا، هر چه نده خودی سټوټ فیش نوکلی له گرنگی تټپخانه نه ده کرد، نیمپراتور له په کیک له نووسینه کاندیا باسی دلمه زروهری شهر ده کات ده لیت (له م پټزگاره ماندا ته نه ناگری گری تټپ، تفهنگ، ده توانیت شهر په کلایی بکاته وه، نه ک لیکدانی دهستی^{۹۸} ناپلین له شه په سهرتاییه کاندیا سهریازه تفهنگ به دهسته کانی به پیز ده خسته پیش تټپه کانه وه و له ژنر گری تټپه کاندیا سهریازه کان به ره و پیشده چوون وه همیشه نامټزگاری ژنرال و مارشاله کانی به وه ده کرد ته نه و سهریازانه فیری پیشهره وی و ته قهر کن نه کن، به لکر ده بټ فیری نه وه شیان بکن گولله به خسه سارنه دن و ناراسته ی سینگی دوژمنی بکن، به لام نامانجی ناپلین نه وه نه بوو بټماوه یه کی دوو درټ سهریازه کانی له ویدا بیلټیه وه چونکه نه گهری نه وه هه بوو سهریازه کان له ژنر گری تټپه کانی دوژمن که ناراسته ی تټپخانه کانی نه مان ده کرایه وه وره ی خویان به ریدنه و نه مه ش بیټه هټی تیشکانیان.

ناپلین پتی واپور ده بین تږپه کان به وپه پي توندوتیژی وختیږای بگوتنه کار چونکه تنها کاریگری نه وگره ده توانیت نه دجامی به کلایکه روهی شهر به دیاربخت، تږپ له شه پره کانی ناپلیندا پږلی سهره کی ویه کلایکه روهیان هه بوو، بۆنومونه له فردلنددا تږپه گوره کی ستارمون توانی پاریزگری له یه که سهریازییه کی ژنرال فیکتور بکات و بی سهرویه ری بخاته ناو پیزه کانی سوپای روسیاو ناچاری بکات به پاشه کشه و نه پاشه کشه گردنهش بووه هژی زیانیکیه و تنیکی ژږ، شایانی باسه ناپلین له سالی (1807) به دواوه زیاتر کاته کانی بږیه تاکتیکی سهریازی تازه ته رخا نکرده بوو بږیه دواتر له شه پره کانیدا شتیوای تاکتیکیه کانی گرانپان به سهردهاتبوو، به پیچه وانه ی نه و بږچوونه باوه ی که ناپلین گرنکی به قه لات^(۲۹۹) جیکیربون وژماره ی سهریازانی دوژمن نه دواوه، نه داوای له مارشال وژنراله کانی ده کرد درک به وخاله بگن تیشکانی دوژمن هره یه گرتنی قه لات به سهریازه کانی دوژمن ده سته به ر ناپیت، به لکو به له ناویردنی سوپاکه یه تی له مهیدانی شه پدا، -

له سالی (1805) دا تیپینی نه و یکرده گرتنی قه لاتی نولم، نیوه ی سوپای نه مسای له ناویرد به وه ی نیوه ی هیزه کی خزی بږگرتنی نه و قه لات ته رخا نکرد، ناپلین ده یگوت نابین ده ست بږهیچ شه پږک بیریت که پیشتر ته راو خزی بۆساز نه کرابیت، به لام کانی جهنگ ده سستی پیکرد ده بین به هه موو هیزنکه وه شه پیکریت وده پیتان له کردنه که یدا بکرت،

له کۆتایی شه پي ناپلوی مانگی فبرایه ری سالی (1807) دا سوپای مه زنی فهره نساش وه ک سوپای روسیا زیانیکی ژږریان لیکه وتیوو، ته نانه ت ژږر تیپی سهریازی له نیوه ش که متریان مابوو، شه و ناپلین چووه چادره کی خزی وه و نامه یه کی بۆمارشال دوروک^(۳۰۰) نووسی وله ده قی نامه که دا دانی به تیشکانی خۆشی له م شه پره دا نابوو، به لام پږلی دواتر هه ک سپیده ده می نه و به یانییه په نگه پیه و زستانیه یدا، ناشکراوو بنیگسن فهرمانده ی سوپای روسیا، نه که هه ر پاشه کشه ی کردوه، به لکو چه ند فرسه ختیکش له مهیدانی شه پ دورکه و تږته وه، بږیه نه م شه پره به سهره گرتنی ناپلین کۆتایهات، بنیگسن شه پي نه کردبوو و ترس بالی به سهر نه ودا کیشابوو، که له به رامبه ر دوژمنه سهره خته که یدا بیتنه مهیدانی شه پو درږزه به جه نگین بدات و به مش سهره گرتنی بۆ ناپلین مسۆگه رکردبوو، به لام له مهیدانی شه پدا له ته که هه رسن ته رمی که وتووی سهریازی روسیدا، دوو ته رمی سوپای مه زن که وتیبون، کارامه یی ولیها تووی له رابه ریکردنی جهنگ، بږدیاریکردنی مهیدانی شه پره که، له دیاریکردنی ساته وختی شه پکردنه که دا، له یه که م کاری تاکتیکی که سهره تای هه موو شه پږکه، ده بین نه مانه هه میشه له ده ست فهرمانده ی بالادا بمیتنه وه، به لام ناپلین له گه ل نه مانه شدا له سهره تای ده سته پیکردنی شه پدا فهرمانی به مارشاله کانی ده کردو گرنکی به ورده کاری و پوونکردنه وه کانی نه و فهرمانانه ی نه ده دا که شه وکات نه مه له یواری سهریازی ولاتانی روسیاو پروس و نه مسادا گرنکی پیده درا، ناپلین تنها فهرمانی به گرتنی ناماچه سهریازییه کان ده داو ورده کاری وشویه ی گرتنی نه و پیکانه ی بۆ مارشال و ژنراله کان چیده هیشت، ناپلین له نیتوان شه پره کاندا وه ک دل و میشکی سوپا ده مایه وه، مارشاله کانی دوا ی نه دجامدانی فهرمانه کانی نه و، په یوه ندیان پیوه ده کردو ناگاداری به ره وپیشچوونه کانی سهریازیان ده کرده وه، داوای هیزی یاریده ده دریان لیده کردو پرس و پایان به نه و ده کرد له پیشهاته کانی به ره ی شه پو چۆنییه تی.

²⁹⁹ - مه بست له قه لاتی سهریازیه (و- کوردی).

³⁰⁰ - مارشالکی خۆیه تی ویه کیکووه له دۆسته نزیکه کانی (و- کوردی).

پینچ مانگ دوی شهری نوسترلیتز، کوتوزوف اپلرتیکی بۆ نیمراتقوری روسیا به رزگردیلوه و تیتیدا گوتبوی (سوپای مهنی فره نسا له پزگای نیمبراتقوره و پابه ری ده کراو شه و سوپایه ناماده بوو وک یه ک یه که ی سهریازی بچوک له دست فرمانده که ی خزیدابیت و هم مو فرمانه کانی جیبه جیکات).

دیوارترین شت هم به لای هاوچه رخانه کانی پزگاری ناپلین و هم به لای شه کانی دواتره وه، شه بوو له وه بگن چۆن نیمبراتقور شه پزلی پابه ری کردنه ی له دست خزیدا هیشتیقوه بی شه و ی ده ستیشخه ری و لیزانی مارشال و ژناله کانی وه لابنیت، بی گومان لیزه دا مه به ستمان له ده ستیشخه ری و کارفرمانی لوه کی نه فسه ره کانی تی، چونکه جیبه جیکردنی هر نه خشه به ک له ژور فرمانی په های شه دابوو و شه مش مارشال و ژناله کانی له سهر شه و پامینابوو له هر کاتیکی پتویستدا که نیمبراتقور دوره ده ستبا مارشال و ژناله کانی پریارو کاری خویان به پتوه ده بردوو مشوریان ده خوارد، شه مانه ش ژماره بیان که مپوو و تنه ا چه ند که سیک ی وک: داو و ماسناو نوژو بوون، به لام شه وانیت^(۴۰۱) ده بیانتوانی هتا سنووریک دیاریکراو پاسته وخق ده ست بۆ ده ستیشخه ری و فرمانده رکردن بیه، شه وکاته ی ناپلین له سالی (1814) دا له ده ووی به ری پاریسدا ده جه نگا، نه ک هره شه (300) هه زار سه ریازه خاوه ن شه زمونه ی له گه لدا نه بوون، که له سالی (1808) به دواوه هه ندیکیان کوژابوون و هه ندیکیشیان له نیسپانیادا توشی هه مان چاره نووس ببونه وه، ته نانه ت زور له سوپایه کارامه و کونه کانی له پادگا کانی شاره کانی نه لمانیار چه ند ناوچه به کی نیالیادابوون.

ماسنا ده مکیکو خریکی شه ی بی که لکی نیسپانیابوو، داوو له هامبرگدا گه مارق درابوو، مورا بۆ په یوه ست بوونی به ناپلین له ناپلی نه هاته ده ری، شه مانه هه موویان له و شه په ی پاریسدا له گه ل سوپای مهنی نه زندا نه بوون، ناپلین باشتیرین سه ریازو شه فسه ری خوی به چوارلای نیمبراتقور به رفراوانه که یدا په رت ویلاو کردبوونه وه و له وساته وه خاتنه ی که چاره نووسی دیاریده کرا زور له مانه له ته کیانه بوون.

دیاره تیشکانی به کجاره کی ناپلین له سالانی (1814) و (1815) هژکاری سه ره کیان شه مانه نه بوون، به لام ده توانریت به هژکار هه ژماریکریت .

هتا شه وکاته ی شه وانه له گه ل ناپلیندابوون و سوپای مهنی دابه ش نه ببوو به سه ره دویه شدا که به شیکیان له نیسپانیای دوره ده ستدا شلوق ببوون، شه و^(۴۰۲) سه ره که وتن و تیکشکاندن دوزمن به هوی جیبه جیکارانی^(۴۰۳) شایسته وه ده ست به رده کران.

ژومینی: به و لیکرلینه وه وردانه ی که سه باره ت به شه ره کانی ناپلین شه نجامی داون ده لت(شه خودی ناپلین بوو، شه و ی سه لماندبوو شه پرتوکردنی دوزمن له کاتیکا مانای ده بیت که له یه که م جاره وه ده ستیگاهه پشتی دوزمن به یوه ندیه کانی پشتیه وه نه هیلینوو له جاری دوه میشدا که شه رو پیدادان ده ستی پیکرد شه وانه ی مانقره که یان شه نجامداره به شداری

^{۳۰۱} - مه به ست له ژنرال و مارشاله کانی تری سوپای مهنی، (و- کوردی).

^{۳۰۲} - واته: ناپلین بۆ ماوه به کی زور خوی به فرمانره دوی په های هه موو نه وویا ده زانی و واهه ستی ده کرد شه وویا له چنگ دایه، بۆ ماوه به کی زور خوی به پره به ری هه به به یی

نه وویا هه زمارده کرد. (و- کوردی).

^{۳۰۳} - مه به ست له شه ره شاره زاو به توانا کونه کانی سوپای مهنی فره نسا به، (و- کوردی).

شهریکن) لیکرده وه به کیتی شهره کانی ناپلیون به ناوی فون برفلوف، باورته ناوی به نه خشی سهریازی ناپلیون هه بو وده لیت: ماتری ورسوپانه وه بپشتی دوزمن ده بن نه خشی باشی پیشه یکردنی له شگری له گه لدا بیت).

ناپلیون پتی وابوو نه گهر نه و نه فسه ره ی فرمانی پشته وه گرتنی سوپای دوزمنی پیسپیردراوه، به زویی نه نجامی بدات نه و بو به پدوی به رپه رچدانه وه ی دوزمن ده بیته وه.

نه و مارشالانه ی له قوتا بخانه که ی نه ودا فیرکرا بون، نه م ماترلانه یان به خیرایی و وردی وه همیشه سهرکه وتوانه نه نجامه دان. نه گهر دوزمن له ناو قه لاتیک- یان شوینیکی ناسیدا گه مارژدرا باو خویان نه دابا به ده سته وه، ناپلیون فرمانی هیرشکردنی دهرده کردو له کاتی سهرکه وتینشدا به زهیی به دوزمندا نه ده هاته وه، له سالی (1806) دا کاتی بلوخر هه ولیده دا له کولانه کانی شاری لویدا شه پیکات، فهره نسپییه کان تالان و برقی نه وشاره یان کردو سهریازه کانی دوزنیان دهرپه لاندو زقرله هاوالتیانی نه وشاره شبیان که لوپاچه کردن.

له شه په کانی ناپلیوندا نمونه ی بیره حمی ناوا زقر به دی ده کرت، له یولیژی سالی (1799) دا که یه که له شگری (12) هه زار سهریازی عوسمانی له میسر دابهزی وچوو ناو قه لاتی سهریازی نه بوقر، ناپلیون هه ستیکرد له مپه ریکی گه وده له پشتییه وه راستبقته وه کاری داگیرکردنی میسر که تا نه وکاته ش ته واه نه بیوو وتوشی مه ترسی ده کاته وه، چونکه تورکه کان به شیوه یه کی باش جیگیر بیسون و به گه مارژدان زه فهریان پینه ده برا، هه روه ها نه گهری نه وده هه بو بریتانیا له پرتگی دهریاییه وه یارمه تی نه مانه بدات، بژی ناپلیون بریاریدا هه رچونکیکی نه و قه لاته به زویی داگیرکرت و به کوه وینه ده سنی، له پژی (25) ی مانگی یولیژی سالی (1799) دا سه عات دووی شه و فرمانی گرتنی قه لاته که ی دهرکرد، سهره تا لان دواتر مورا چونه ناو قه لاته که و به دوا یاندا زقرینه ی هیزه که چونه ناوی، سهریازه کانی نیمه راتوری عوسمانی له ناو قه لاته که دا کوتوله تکران، دوو پژی دوی نه م سهرکه وتنه ناپلیون ناوی نویسوه (نه م شه په یه کیکبو له وچه نگه جوانانه ی که تابه نه مرق بینومه، نه و سهریازه گه مارژدرا وانه ی دوزمن یه کیکیان به زیندوی پزگاریان نه بو).

به لام له گه ل نه مه شدا سوپای فهره نساش زانی لیکه وت وناپلیون ته نها له کاتی نه بونی پزگاچاره یتر فرمانی بگرگرتنی قه لاته سهریازه کان و هیرشکردنه سهریانی دهرده کرد، ناپلیون پژی له نازایه تی تاکه که سه کانی دوزمنیش ده گرت، به لام پتی وانه بو سواره کانی شانشین میسر که دژی نه و ده جه نگان- یان قازاغه کانی روسی که به شیوه یه کی په رت ویلو لیره و له وئ شهربان ده کرد، بتوانن له به رامبه ر سوپایه کی پزکخرای گه وده ی نه وروپایدا خویان پابگن، ده یگوت: راسته نه مانه له وانه یه له شه یی لاره کی ولابه لاییدا وده سهرکه وتن به ده ست به یتن، به لام ته نها سوپای پزکخرای هه شقیپزکراو ده توانیت شه په کان یه کلایی بکاته وه، نه مه راستییه کبو هه همیشه دویاره ی ده کرده وه، هونه ری فرماندهیی به پای ناپلیون له وده دایه.

یه که م: بتوانیت سهریازی زقر کزیکه یته وه وچه کداریان بکه ییت و به خیرایی هه شقیاندا ده ییت، هه تا له مانه سوپایه کی مه زن دروستبکه ییت.

دوره میش: کاریکبکه ی له وکاته ی که ده ته ویت زه بریکی گورچکی بوه شینیت، نه مانه ت له شوینی پیوستدا له ده ستداین. سنیه میش: له وکاته ی زانیت سهرکه وتن نزیکه یته وه تیبه سهریازییه کانی که له ده ستدماون نه یانتریته ناوشه په که و هه روه که یه ده که بمیننه وه.

چواره م: دواى جیگیرکردن و دامه زړاندنى سوپاکه ت خوت له شه پرکړن نه بوږيت: يان دواى بخهيت، به لکو ه ولېده يت هرچى زووتره، شه په که به کلای بگه يته وه، به مەرچن شومېدى سرکه وگتنت هه بېت.

پېنجه م: هه ولېده يت شوينه لاوازه کانى دوژمن يزانيت وزه بر له وشوينه بوه شينيت.

هه روه ما ده ليت: بهخت وړيکه وتړلى بهرچاوده گيږن له شه په کاند، به لام پړلى گه روه تره کارېگه رتره فرمانده ده يگيږنيت شويش به ليزانى و وشياري شو له نه خشه و پلانه کانى شه ردا.

چارنکيان نيمپراتر گوتېوې: نه وشتانه ي که به لای که سانى تره وه، ته واو چاوه پوان نه کرلوه، بونه وه ريکى غه يي نيه که پتونينم بکن به وه دېن چ بلين وپتويسته چى بکين، ته نها بيرى من وتواناي خه يالى منه نه مانده کات)

نه سکه ندرى مه کډنى وسيزارو ثانيبال وگوستاو ناولف، به وه نه بوونه که سانى مهن که بهخت ياوه ريان بويت، به لکو نه وانه له بهر نه وه پياوانى مهن بوون چونکه زانيويانه چوڼچوڼى بهخت ونيقيبال بخه نه ژر فرمانى خوځيانه وه.

نم قسه يى نابليون له کوتاييه کانى ژيانيدا گوتيه تى: ناوبرار له شه په کانى سالى (1814) و (1815) شدا به هه مان ليزانى وکارامه ييى جاراني شه پى ده کرد، به لام چونکه له و پړژانه دا وای بيرده کرده وه که کاتى پړژگار به سرچوونى هاتووه، بويه شکستى له شه پى واترلوشدا خوارد، هه رچه نده نه گه ر سوپاى پروس فرياي سوپاى بریتانيا نه که وتبا به دلنباييه وه تيکيده شکاندو له ناوى ده برد.

دواى ماوه يه کى زډر کاتى له گه ل لاس کاژ دا باسى شه پى واترلوى ده کرد، گوتېوې باوه پى پيشووى خوى له ده ستدا بوو، له م له ده ستدانه ي باوه پيوون به خوى پيش هه موو شتيک له سر نه نجامى هه له سياسيه يه کانى خوځيه وه بوو، نامادجى سياسى گه ورو نااسايى شو که ده يويست دنيا داگريکات، شوى له سر په وشى گشتى له شکرکيتشى وشه پ لادا.

بوڼه مش بانومونه يک بهينينه وه (چون ده توانريت له پانتاييه گه وړى نيمپراتريه که يوه به داگيرکردنى خاکی زډرى روسياو پاراستنى هيلى په يوه ندى له گه ل مؤسکودا بپاريزريت وئاسايش بيت؟ له و بارودخه دا نابليون چوڼ ده يتوانى ميزى پتويست بى شه په کانى مؤسکر که به مبه ستى داگيرکردنى روسياوو په يدا بکات؟ چوڼ ده يتوانى خوى به به ميز نيشانېدا ت؟ ده بو ا چى کردبا له وکاتانه ي که هه م له نيسپانيدا سرکه وترو بوو وهه م له نيتوانى نسمولنسک ومؤسکودا؟ نابليون هه ميشه هه ولېده دا له په وشى سهرىازى خوى لانه دات ويه رده وام هيلى په يوه ندى خوى سهخت بپاريزريت، به په يره وکردنى شو بنه مايه بوو که به دريزايى له شکرکيتشيه که ي بوسه روسياو دانانى ميزيکى زډرى له و پړگايه دا بووه وى که مېوونه وى سوپاکه يى وله کړى گشتى (420) هه زار له سالى (1812) دا کاتى چوسه رخاکی روسيا به نيازى داگيرکردنى ته نها (363) هه زار سهرىازى له گه لدامابوون، شوانى تری بى پاراستنى نه ملالو لاکانى خوى به دريزايى شو پانتاييه دووو دريزه له و پړگايه دا نيشته جن کردبوون.

که گه يشته فيتيسک ژماره ي سهرىازه کانى بى (229) هه زار سهرىاز که مېووه، له نزيک ناسمولنسکيش ژماره ي سهرىازه کانى که مېووه بى (185) هه زار، دواى داگيرکردنى ناسمولنسک ودانانى سهرىازگه له وشاره دا په (156) هه زار سهرىازوه به روه کژاتسک چو وپه (135) هه زار سهرىازوه گه يشته بفرډينف، که گه يشته مؤسکر ته نها (95) هه زار سهرىازى له گه لدا مابوون.

نهم که مېوونه زږدې سوپای مېزن به هڅی کوږانیاڼ له لایڼ دوژمن ونه خڅی وسهرماوه نه بوو، به لکو به رفراوانکردن ودانانی زږی سوپا له پښکادابوو، که به شتیکی زږی سوپای مېزنی که مکرېږوه، له م ژمارانې سهره ودا (220) هزار سهریازی که نابلین بډ پاراستنی نیمپراتوریه ته که ی له خاکی خوره لاتیدا جیې هیشتیوون، هه ژمارنه کړون، هه روه ه جگه له و (200) هزار سهریازېشی له نیسپانیا دا شهریانده کړد.

نابلین به لاس کازی دهگوت (له گڼ هه موو نه مانه شدا، هه ندیک ساته وخت دینه پېش، فرمانده ناچاره که ره سته ی جهنگی خڅی بسوتینیت وه موو هیزه که ی سازو جیگېریکات بډ نه وه ی زه بری که وړه له دوژمن بدات وېلیدانکی بروسک ناسا هیزه که ی له ناوېه ریت، بډ ده سته یشتنیش به ونا ماذجه ده بن جارچاره نه هیزانې که له سهر پښکای که پانه وه دانرون توشی مه ترسی بکاته وه) هه روه ه ده یگوت: له شه پې سالی (1805) دا کاتې له مورایدا تېوه گلایڼ پروس ناماده بوو هیرشبکاته سهر من وپاشه کردنیش بډ نه لمان نه ده کړا، به لام من له نوسترلیتزا سهر که وتم ... و ده شمېینی نه مسا خڅی ناماده ی شه رده کات هه تا هیرشبکاته سهر هڅلی په یوه ندی پشته ودم وهانی نیسپانیاشی دده له کتوه کانی پېرینه وه فرمانده داگېریکات، به لام من له میاندا سهر که تنم به ده ست هڅنا، له سالی (1809) شته که له مانه ش مه ترسیدارتیوو، به لام من له شه پې فاگرامی شدا سهر که تووېوم) هه روه ه ده لیت: پتویسته به قولی بیر له ههر شه پښک بکرتیه وه له وشه پانه ش که شانشی سهر که وتن بوونی هه یه، نه و ناکړکېو له گڼ نه و پایانه ی ده یانگوت: شه په کانی جهنگیزخان وتیموری له نگ، نه نه شه پې هره مه کی و بیسه رویه ره بوون وله م باره وه نابلین به موقت تولونی گوت (شه په کانی جهنگیزخان وتیموری له نگ ته ولو له گڼ په وشی سهریازیدا پښک بوونه، له سهر بنه مای سهریازی کړون و له گڼ هیزه سهریازی به کانیاندا گودجاوېوه).

نه مېډ ده بینین مېژو نووسانی تازه ی خوره لاتناس ته واو له وېوایه دان نابلین سهر بارت به شتیزازی داگېرکړدنه کانی نه مانه له سهر هه قبوه، زږجار نابلین نه وه ی دووباره کړدنه وه که هونری جهنگ له وه دایه فرمانده برانیت چنچونی له کات وشوینی پتویستدا سوپاکه ی له شوینیکدا جیگېریکات و دوژمن هه سستی پښنه کات، کاتې: گوپه، په پتوه به بری دیرکتوار بډ پتیه لگوتن به و سهر بارت به وه ی له شه په کانی سالی (1796) و (1797) به هیزیکې که مه وه توانیویه تی دوژمنیکې له خڅی به هیزتر تیکبشکینیت.

نابلین له وه لاما گرتیووی: شتیکی وانه بوو، به لکو نه نه هه لاما بروسک ناسا هه لمت بکه مه سهر سوپا په رتوبلاوه که ی دوژمن ونه مانم به شېه ش ویه که له دوی یه ک تیشکاندن، هڅی سهر که وتنی نه و له وشه پانه دا نه وه بووه، نابلین هه رجاره ی هیزشی کړدنه سهر به شتیکی سوپای دوژمن، ده نا به به راورد سوپای دوژمن له هی نه و زیاتریوون، نه مه شوای نیشاندوه به هیزه.

نابلین سهرنجی تاییه تی له سهر بډحیه تی سهریازه کانی هه بوو، به جږی سزادانی به دهنی سهریازان که شقپش نه مه ی نه هیشت نه و ته واو پشتگیری نه مه ی ده کړدو سهرزه نشتی بریتانیه کانی ده کړد به وه ی چن دلایندیت شهللک له سهریازه کانی خزیان بدن، ههر سهر بارت به مه نابلین ده لیت (کاتې سهریازیک به شهللک ته کی جورمه تی کرا نیت نه وه نده شه یدای شکومه ندی نابیت و هه سستی شه رده ف و شانازی کردنی نه و سهریازه نه وه نده نامینیت که له به رده م هاوه له کانیاندا هه لاهه دراوه ؟) ... من له جیاتی نه للاق ده مه ویت سهریازه کانم به هاندان به جږش و خړشیان به یتیم و له خړپزیه تیان زیاد بکه م ... من دوی

همو شه پټك نه فسر و سربازنه كانم كړده كړدنه وه و پټم ده كوټن كام له ټټوه شه پي قاره مانانو له خټوړدوانه ي كړيوه ؟ ناپليون شو سربازانه ي دليريان له شه په كده نواندېوو ، نه وانه ي خوښنده وار بوون پله كانې به رڼه كړدنه وه ، نه وانه ش كه نه خوښنده واريوون - موله تي ده دانه ي پوځي (5) ساعات وانه ي خوښنده واري بخوښتن ، چونكه نه مانه فبري خوښنده وه نووسين ده بوون به به به پله كانې نه مانه ي به رڼه كړدنه وه ،

دياره كه مته رخه مي و سر كڅي ش كړدني سربازنه كانې به كوله بارانكردن سزاده دان ، به لام زياتر پشني به پاداشت دان به سټېوو، واته : زياتر پاداشتي به لاهو گرنگتريو له سزادان.

پاداشته كانې شو برتيښو له داني پاره و پله و نيشانه ي نازيه تي، به ده سټكراوه مي له گه له سربازنه كانيدا ده جولايه وه ، له (14 / ي مانگي فلورنال⁽⁶⁾ سالي (1801) له وكته ي له كزيونه وي شوي ده له تدا باس له داناني نيشانه په كي نازيه تي ده كرا، ناپليون به ده ننگيكي به رڼه كوتې (گومانته هه به كه ده توانرټ سربازان به پارچه پارچه كړدن وليكده اېران بوشه پ ناچار كېت، نه خير نه مه ته نها بې پوښنېره كان ده شئ نه وېش له ناو ژوروي كاره كه ي خوياندا، پټويسته شانازي و پاداشت ونيمتياز بدرټه سربازنه كان، بڼه سوپاي كرماري به نه نجامداني كاري گوره سر كه وتو بووه ، چونكه له پوځي جوتيارو زده حه تمكيشه كان پټكا تووه ، نه كه له ده سټه يه كه كسي په زيلي بټكاره .

له به رڼه وي نه فسر ي تازه جېگاي نه فسر ده كړنه كانيان گرټېووه هه مووشيان شه رڼه فمده بوون...) به م جوره ناپليون له و به رڼه وندنيان ي كه شوقش فراهه مي كړې بوون له زانايي و ناگاييه وه سر كه توانه به كاري ده مېنان وله به رڼه وندني خوي ده يشكاندنه وه له سر ده سټي شو ده بوا ميژوي سربازي سر نه نجام و ناراستيكي تري بې پټشينه بټنيته پټش.

نه وله ناو خودي خويده له سر نارماجېك ده پوښت گرنگتري وېن هواتارين خه سله تي پټويستېوو بڼه كه فرمانده ، نه وېش برتيښو له يه كه نيراده ي ناسنېن وپتوي په قټي پوځ و نازايه تيه كي تاييبت كه مبه سټ له مه نه وشه پانه ي ناپليون نين له وكته ي شه پي پردي ناركول كه نالاي به ده سټيكيه وه بوو وشه پيشي ده كړد - يان چهند سعاتيك له سر كړې ستاني ناپليو له ژيړ بليسي تږپه كانې دوژمندا مايه وه ، به لكو مبه سټ له كه مكردنه وي گوره ترين لټېرسراويه تي سرشان و بوږي برپارنده ، سر كه وتو نه وكه سه نيبه كه پلاني شه رڼه ده پوځي - يان پنگا چاره په كي پټويستي توژنيته وه ، به لكو كه سټي كه لټېرسراويه تي جېبه جېكړدنه كه ي گرټو ته نه سټو ، به پاي هه موو په خنه كړاني يوازي سربازي ناودار، ناپليون وه كه سټيكي سر كه وتو له شه په كانداو هه م وه كه له شكر كڅي و فرمانداريه تي سوپا ، واته : هونري پنگاي ژالېون به سر دوژمنداو هه م وه كه سياسي ده دارك ، واته : سه پاندي نيراده ي خوي به سر دوژمني ټيڅكشاودا، پياوځي گوره بوو، ناچار كړدني دوژمنش به نيراده ي خوي ته نها به و مانايه نا پوحيه ت وي ره نكاريه كي بگريته وه ، به لكو ناچار كړدني دوژمن به و دانوستانانه ي ناشتي كه خوي ناره زوومه نديان بوو، واته : وه كه شو ده يويسټ، نه م سټ خه سله ته له نه ودا به شيوه په كي ته واول ټيڅك لاري په كټري بېوون وهه ماهه نكي ته واوليان هه بوو، له هه موو شه په كاندا هه ركه بوژمن ټيڅكده شكا، فرماني به مارشال مورواو له شكري سربازنه سواره كانې شو ده كړد بې له ناوېردني دوژمني هه لاتوو ده سټبه كارين ودايان بكون و بيا نكوژن،

موراش دريژدهی به بدواکه و تن و کوشتنی دوزمنی هه لاتوده دا هه تا سرکه و تنه کانی مهیدانی شه پین به سه ره که و تن له جه نگداو
 نهم به دوا که و تن شه هه تا پشت میزه کانی دانوستان و مورگرینی پیکه و تن نامه کان دريژدهی ده کیشا.

ناپلیون لهسرتای هممو شه پتکدا هه ولیده دا به وه شانندن یه ک دوو زهری کوشنده دوژمن ناچاریکات یق ناشتی کردن.
 نهم خاله وای له کللوس ویتز کرد، چه مکی هونری رابه رایه تی کردنی شه پ که به لای ناپلیون نه وه په سنده، پیناسه بکات و
 نه وه ش به دیارده یکی ته لو تازه ی میژوویی بزانیّت که چنگی گه یاندو ته کامیونی رده ها.

کلاوس ویتز دەنوسیت (... لەپۆژگاری ناپلێۆن بۆناپارت بەدوولە، سەرەتا لەلایەکییەوە نوێنەر لەدوولە، شەپ بۆتە کاری ھەموو تاکەکەسەکانی میللەت، بەو مانایە سەرەتادا بەلای ھەرەنسییەکانەوە بۆشەپکردن لەدژی داگیرکەرانە بیانی وداوتریش بۆتە میللەتانە کە لەبەرامبەر زیادە پەویەکانی ناپلێۆندا ناچاربوون بەرگری لەخۆیان بکەن، نیتەر لەوکاتە بەدوولە جەنگ شێوازیکی تری وەرگرت- یان بەمانایەکی باشتر، بەچۆنێتێ بنچینەیی وکاملبوونی ئەوای خۆی نزیکتر بۆتە، ئەو ھەلوکۆششەنە لەپێنار پاهەبی جەنگیدا دەکرا، بەھۆی زیادبوونی کەرەستەکانی وکرانەو ووالابوونی چاوپێداخشانە بەرفراوانەکان وگرتنەبەری پێکای تازە، ھەزو ئارەزووی سەرکەوتن وپێرکەکانی ئەو بەشێوەیەکی توندو نیتێتر ھاتەپێش، (وێرانکردنی ئەوای دوژمن بووبە ئامانج لەکارە سەربازییەکاندا، پاگرتنی شەپ لەگەڵ دوژمنداو دانوستان بۆ ناشستی کردن لەبەرامبەر دوژمنی تیشکاودا بووشتێکی نابەجێ ونەشیاو، لەگەڵ ئەمەشدا ئەو ھەلسەنگاندنە وردەیی کلاوس ویتز دەربارە پاهەبی جەنگی ناپلێۆن کردوویەتی، لەگەڵ ئەم خالە بنەپەتییدا کامل وتەواودەبێت کەئەو سەردارە مەزنی بەھۆی بەرفراوانی ئامانجە سیاسییەکانی جەنگ وپەھێزیەکی دووجۆر شەپ دەگرتەو.

شەپى دەستدرىژى وشەپى بەرگرى، بەلام ناپلېئون بەكىشانى خەت لەنڭوان ئىو ئىواندا پازى نەبوو وتەنھا بەپىتى تايەتمەندىيەكانى شەپە جۇراوجۇرەكانى كەلەبارىدۇخى سىياسى ۋەيزى سەريانى بون پاي خۇى دەردەبى).

ناپلېئون سەبارەت بەتېبىنىيەكانى خۇى لەسەر كىتەبەكى ژنرال پوين، كەلەسالى (1816)دا بلاوكرابۇو، ئاۋا دەلئىت (ھەموو شەپكى دەستدرىژىكارانە شەپى ھىزىبەرانە يە ... ھەر جەنگىكىش لەسەر بىنەماى ھونەرى پەھبەرى بىت بەنەخشە بۇكىشراۋ ھەژماردەكۆرت، شەپى بەرگرى جىاۋازى لەگەل شەپى دەستدرىژكارى دانىيە، چونكە جەنگى دەستدرىژكارى ھەرچەندە مەمبەستى سنوۋېرېن ۋاگېركردنى خاكى ئوژمن بىت لەگەل شەپى بەرگرىدا ئاكوكنىيە).

ناپلیۆن دواى ئوۋەي پاي خۇي لەسەر سەرگەورەكانى سەردارانى جيهانى دەرەدەبېرىت، سەبارەت بەنبەماو سىستىمى ھونەرى سەربازى ئىۋان، ئوۋىش وەك ھەموو فەرماندە مەزەنەكان، ئوۋەي بەلايەۋە گرنگە لەدوژمەن بىسەرۋىننىت ۋەلەناۋى بىيات، باۋەرى كلاس ۋىتەز دەربارەي ناپليۆن كە لەسەرۋە باسماڭكرد پاي تاييەتتى خۇيەتتى ۋەلەكتىبەكانى كەسانى قردا نىيە، بىق نەۋونە: ' ژومبىنى، باسى نەكردۋە، جىڭكاي ئامازە بۆكردنە فرديك ئەنگلس لەگەل ئوۋەشدا كەكتىبەكەي كلاس ۋىتەزى بەشتىكى بېرەھا لەقەلمداۋە، بەلام لەگەل ئەمەشدا توۋىژىنەۋەي لەكتىبەكەي ژومبى كىردۋە كەسەبارەت بەناپليۆن نووسىۋىەتتى ۋەنەمەي دوايى پىل لۆژىكتىرۋە، بىق نەۋونە: ئوۋەي^(۴۰) بىق جوزف فېدمايىرى نووسىۋە دەخەينەۋو (بەتتېيىنى كىردى

305 - مہدست لہ فروریٹ نہ نکلے، کہ نامہ ی یوزف فیلعایر نووسیوہ، لہ (12/ ی نیبریلی سالی (1853) دہا (فارسی).

هه مه لایه نهیی، ژومینی، باشتترین میژوو نووسی شه پره کانی نابلیقنه، جگه له چه ند باس وتویژینه وهی که می پریه های خودی کلاوس ویتز، به هیج جۆرتک کتیبه که ی ئه و به لای منه وه په سه ند نییه .

(3)

نابلیقن نه فره تی له ژاکوبنه کان ده کرد، له بهر نه وه ی ئه وانه ده یانویست بهری سه رکه وتنی شۆرشی مه زن وابسته و دابه شی چینی پرولیتاریای بکه ن، بۆیه نۆر توندوتیژ بئ به زه یی بوو له بهرامبه ریاندا، پارێزگارێکردن له مه رجۆره خاوه نداریه تی، له مانه ش پاراستنی ملک له ده ست گوندنشینه کاند که له سه رده می شۆرشدرا درابو یانئ، به ردی بناغه ی سیاسه دی ناوخری نابلیقن بوو.

ئه که رچی به پیتی گوته ی مارکس که له کتیبی خیزانی پیرۆزدا ده لێت: نابلیقن هه ولیده دا به رژه وه ندی توێژه هه مه جۆره کانی برژوازی وابسته به به رژه وه ندیه کانی ئیمپراتۆریه تیه که ی خۆی بکات).

واته : کرێکارانی پاریس ولین و نامین و روان بۆسه ر ئه وه په شه یه کی گه رده بوون و تاکه پێگای به رگریش له بهرامبه ر ئه مانه دا، دروستکردنی پۆلیسی چاودێری و په که ی سه ریازی بۆ پاراستنی ئاسایشی ناوخر وه والگرو... بوون که فوشه ی وه زیری ناوخر به ژیرییه کی نۆده وه دروستی کردبوو، نابلیقن نۆر هه ولیده دا له بهرامبه ر شه پۆلی نۆدی بێکاری سالی (1811) دا هه زاران کرێکاری سه رگه ردان و برسی کردبوو، خۆی پاگرێت، به گه مار دانی ئابووری سه ر بریتانیا و دانانی یاسا و پێسای کاری له هه مو ولاتانی ئا و ئیمپراتۆریه که ی توانی چاره سه رتک بدۆزێته وه خۆی له م ته نگزه یه قوتاریکات، بازاپی بۆ فرۆشتنی کالاکانی فهرنسی دابینکردو مه وادی خامی بۆ پیشه سازیه کانی فهرنسا به نرخی هه رزان ده سه ته به رکرد.

ئه ته نگیزه ی سه ره کی سیاسه دی ئابووری نابلیقن ده سه ته به رکردنی بازاپی باشبوو بۆ پیشه سازیه کانی فهرنسا له دنیا دا و ده درنان و بێبه شکردنی پیشه سازو کالاکانی بریتانیا بوو له بازا په کاند⁽⁷⁻⁶⁾ ئه مه دوو میکانیزمی په کگرتوو بوون ... به لام له پووی په یوه ندی کرێکاران به خاوه ن کارخانه کانه وه، نابلیقن نه ک هه ر به دانانی قانونه کانی وه ک شاپلیه، که به چو رکتیرین مانگرتنی به نا قانونی له قه له مده داو ته و او پتشیگری خاوه ن سه رمایه کانی ده کرد، به لگو به دروستکردنی ده فته رچه ی کرێکاری زیاتر پێداگری له ئازارو نه شه که خه دانی زه حمه تکیشان کرد، به لام له به رچی له ناسته نگرتین ساته وه خته کاند کرێکاران دژیه ئیمپراتۆر پانه په پین؟ بۆچی دادگا کانی بورینه کان که له سالانی (1816 و 1817 و 1818 و 1819 و 1820 و 1821) که دووباره پێکێندرا بوونه وه، له پاریس و شاره کانی تری فهرنسا دا کرێکارانیان ده گرتن وه حکوم به زیندانیا ن ده کردن له سه ر ئه وه ی دروشمی بژی ئیمپراتۆریان گوته وه؟

من لێره دا هه ولمه داوه وه لامی ئه مه بده مه وه، زه حمه تکیشانی شارو شارچه که کان به حوکی غه ریزه یی له وه گه یشتبوون سیستمی برژوازی به ره مه یین شۆرشی که ئیمراتۆر نوێنه ری بوو، له گه ل هه موو که موکوپییه کانیاندا له سیستمی کۆن و دابریزیی شانشین، واته شانشین بورینه کان باشتره، که له گه ل له شکری هاو په یماناندا گه رابونه وه سه رخاکی فهرنسا،

یادداشتی خۆشی پۆژانی پریشانازی شۆپشی مەزن هەتا ئەوکاتەش لەناو دلی کرێکاران وزەحمەتکێشاندا مابوو و پۆژگاری حکومەتی سەد پۆژی ئیمپراتۆر کە مەموو پێی دڵخۆشبوون و بەراستی زەحمەتکێشان لەگەڵانەوی بۆرینەکان هەراساننەبوون و دەترسان.

ئەگەر لەبەرامبەر هەپەشەیی گەڵانەوی سیستەمی کلۆنی شانیشینی بۆرینەکاندا ئەو بەراستیزانین کە نابلیون نوێنەری سەردەمی نوێی پێشەسازی و لەدیدی ئابووری بەگشتی کرانەو و بەرەوپێشەبەری ئەو، لەجێگای خۆی دایەتی، دەبێ ئەویش بۆلێن سەرکەوتنەکانی ئەو لەهەرەسپێهێننی پۆژمە ئەوروپایەییە فیدریالەکان یەک پۆلی شۆپشکێژانەیی هەبوو.

دامەزرێنەرانی فەلسەفەیی زانستی دیالکتیک: بەهایەکی گەورەیان بۆکارەکانی نابلیون داننا و چەند جارێک ئاماژەیان بۆ کردبوو و دەلێن (... نابلیون ئیمپراتۆریە موقەدەسەکی پۆم و ئەلمانی لەناوبرو ژمارەیی وڵاتە بچووکەکانی ئەلمانی نەزادی کە مکردەو و دەوڵەتی گەورەتری دروستکردن.

لەو وڵاتانەیی کە وەتەنەوێژ پانتایی دەسەلاتی ئیمپراتۆریەکی یاسا و پێساکانی خۆی کە لەسەر بناغەیی یەکسانی و دادپەروەری... هەند، دامەزرابوون لەجێگای قانۆنە کلۆنەپەرستیەکانی ئەواندا دان.

بەپای ئەنگلیس (جوتیاران و چینی برژوازی ئەلمان لەتێروانییان لە نابلیون بەهەڵە داچوو بوون، ئەوانە لە گرانترین شەکیرو قاوە و توتن، ئاپازیبوون نەیان دەزانی کە مارژدان ئابووری سەر بریتانیا، دەبێتە هۆکاری سەرکی بەرەوپێشچوونی پێشەسازی ئەلمانی ... جگە لەمانەش نەیان دەتوانی درک بە مەزنی دەستپێشخەرییەکانی نابلیون بکەن و لەپلانی ئەو بگەن و قەسەیی نابەجێیان بە نابلیون دەگوت، چونکە پۆلەکانیان بۆشەپکردن لە دژی ئەشراف و سەرمایەدارانی بریتانی دەبات، بەلام ستایشی بریتانیایان دەکرد کە لەپاستیدا ئەو هۆکاری هەڵایسانی ئەو شەپەبوو، پۆژمی تێرۆر و تۆقاندن لەفەرەنسادا کاری خۆی کردبوو و نابلیون لەوڵاتەکانی تردا بە شێتواری شەپ درێژەیی پێدەدا، بۆ ئەلمانیاش بەتایبەت ئەم پۆژمی تێرۆر و تۆقاندن زۆر زەرووی بوو...).

هەرەها لەو واتارانی کە لەسەر باکورتینی نووسیوە، لە (14/ی فەبرایەری سالی (1849) دا بەمجۆرەیی خوارەو لەم بارەو نووسراوە (لەمێژوودا هیچ کارێک بەبێ توندوتیژی یەک ئێرادی ئاستین نەسەپێندراو، ئەگەر ئەسکەندەری مەکلۆنی و سیزار نابلیون بەپێودانی ئەو کەسانە پێوەریکەین کە بەهەستی بێهودەیی و لاوازی خود لایەنگرانیان بۆخۆیان دەستەبەر کردبوون. دەبێ مێژوو چۆن بای؟

سەبارەت بەبێتوانایی هاوێشە هێزەکانی سەربازی شەپی خۆرەلاتی سالانی (1853-1854) دەگوتیت ئێرادی نابلیون زۆر مۆڵدۆستانەتر بوو کە لەنەزانی کردەو و هەڵەکانی ئەو نائامادەباشەکانی دواتر بوو.

سەبارەت بەگەمارژدانی سیاستپۆل، نووسیویانە، لەپاستیدا نابلیون مەزن، ئەو جەللادە ملیۆنەها مۆرفی بەپەفتارو بپارەکانی و جۆلە بروسک ئاساکانی لەبەپێوەبردنی شەپدا کردوونە قوریانی، بەلام بەپێوانە لەگەڵ پیاوانی سیاسی و کەلەپوچی بێئێرادە و بێپلان کە پابەرەبەتی شەپی روسیایان دەکرد، نۆمۆنەیکی کاملی مۆڵدۆستانەبوو...).

ئەنگلس بێ ئەوێ پێویست پۆلی داگیرکردنەکانی نابلیون لە ئەوروپادا لەبەرچاو نەگرت و نوکلی لێیکات، ئاماژە بەم خالەش دەکات کە نابلیون لەکۆتاییەکانی حکومەتە کەیدا بەرەبەرە بۆ دەسەلاتداری پشتبەستووێ قانۆنەکانی ئیلاهی دەگۆڕدا...

گه ورتین هه لای ئو ئه و بوو کچی بنه ماله شانشینی دژ شوقشی نه مسای کرده هاوسه ری، ئو له بری نه وهی هه موو شونیه واری ئه وروپای کلن نه هیلایت وپوخوی ببیته پیشهنگی بێ رکه بهر که چی هه لایددها ده ریاره که ی خوی وه که ده ریاره ی ولاتانی شانشینی تری ئه وروپا لیبکات، به پای نه نگلس نه وهی سه رته نجام بووه یی ئه وهی له ناوی بیات ئه و بوو ملی بۆ شانشینی بۆ ماوه ییدا.

هوی تیشکانی هه موو ولاته شانشینه کانی ئه وروپا به ده سته ناپلین له سه رته نجامی شه پی گه ووه وه پوویداو سه رته نجام هیزه که ی خوی به هه لاکه تدا، ئه وروپا که له پووی ئابوو رییه وه دواکه وتوتیوو له فهره نسای ناپلینی، له به رامبه ردا بریتانیا هه بوو له وبارده زۆر له فهرنسا پیشکه وتوتیوو، چونکه زالبوو به سه ر ده ریاکانی دنیا دا نه گه ری ئه وه نه بوو به پێگای له شکرکشی بتوانی ناپلین زه بری لیبوه شینیت.

ناپلین هه رنوو زانی ئه م دوژمنه له هه موو دوژمنه کانیه تر مه تر سیدارتیه، چونکه ده سته به ده ریا نه ده گه یشت به ریاریدا ئه و له خۆره لاتی ناوه پاستدا به چۆک دابینیت (واته: سو ریا و میس) له مه شیاندا سه رکه وتوو نه بوو، ئینجا که وته به ری ئه وهی هۆردوو ی ده ریایی پولونی سازیکات به لکوبه مه دوژمنه که ی له نه ده ندا گۆشه گیریکات، هیچ یه که له م دووانه ئاکامی باشیان نه بوو، دواتر هه ولیدا بازاره کانی بریتانیا له سه رتاسه ری ئه وروپادا له ده ست نه وده ربینیت، نه یه توانی ئه م کاره ش بکات به زیاتر کردنی کالاکانی فهره نسی وچاکتر له پووی چه نده یه تی وچه ناییه تی وهه زانییه وه بکات، چونکه نه مکاره نه ده کرا، ناچار په نای برده بهر شه پی تهنهنگی سه ریا زه کانی گوهرگ، بۆ له ناو بردنی بریتانیا ته نها ئه وه بهس نه بوو پیشه سازی و بازاری کالای ساغکردنه وه کانی له ناویه ریت، ده بوا بازگانی کردنه که شی ئیقلیج کردبا، ده بوا زیان به ناوه نده بازگانییه کانی بگه یه نیت وده ریاوانی ئه و له باریه ریت وهاردی خاکه ژۆر ده سته کانی بریتانیا بگه یینیته ئاستی سفر.

بۆ جیه جیکردن وکاملپونی گه ماروی ئابوو ری سه ر بریتانیا ده بوا سه رتاسه ری ئه وروپا به تایبه ت پوسیا به دانیشته وانه زۆر که به وه ملکه چی ئیراده ی خوی کردبا، ئه مه ش خوی له خۆیدا به مانای ده سه لاتداریه تی جیهان بوو که ناپلین دوا ی سه رکه وتنی له شه پی ئوسترلیتز له ژیر ناوی ئیمپراتوریه تی خۆرئاوا، پروپاگه نده ی بۆ ده کردو دوا ی شه پی تیلیست ورده ورده نیازی خوی ئاشکرا ده کرد.

ئو به وچۆره بیرکردنه وهی، به م پێگایه نه یه ده توانی جگه له چاره نووسی له ناوچوونی هیچیه تر وه ده سه تبه یینیت، سه رته نجامیش ببنیمان له به ینجوو.

(4)

هه موو ئه و هه ول به باوانه ی له پیتا و ئه وهی ناپلین وه که یه که بوونه وه ری پاکیزه و بێ که موکوپی وه له بناسیتداریت و پروپاگه نده ی ئه وهی بۆ بکریت ئه و فریشته بووه و ته نها بۆ به رژه و هندی و خه یروخوشی مرقه کانی سه رزه وی هاتوه، ته وای شتی بیهوده یی و بیهانان.

چونکه نابلین خزی بهو ته په دلانه ویژدانییوه په ریشان نه ده کړد، شو به پاستی ویه دلسوزانه خزی بڼ پاراستنی بهرزه ووندی فره نسا ترخانکړدبوو، ویردی سه زمانی شو همیشه مه زنی فره نساو بهرزه ووندی فره نساو ناسایشی فره نساو به کورتی هم موو شتیك فره نساوو.

پیشتر نامازهمان پیکرد که نابلین شای فره نسا، دهینا، مه بهستی له کام چینی گه ل فره نساوو، شو همیشه به ناوهینانی وشه فره نسا مه بهستی له سه رمایه داری گه ووهو هتا ناستیکیش کولاکه کان بوو، به لام نه گه لایه نی په وشتی-یان مورالیستی نه مه ولاتین ولایه نی فکری بخینه بهرچاو، شو ده توانین گوتیه کی لورد روزیری بریتانی که سه باره ت به نابلین گوتیه تی درک پتیکه یین (نابلین)، سنووه ی نیوان هوش ویره و وتوانای مزیی هتا بیکرتایی بهرو دواوه برده وه.

برتانییه کی تر به ناوی، پروفیسور هیلیندرو، که هیچ شکانده وه ولایه نگرانه ی به لای نابلیندا نییه، دهریاره ی شو ده لیت (نابلین له ساته وختیکدا دهریاره ی چاره نووسی سه رتاسه ری نه اروپا بریاریده داو بڼ ده ستگیشتنیش بهو ناماده ی خزی به نیراده ی بڼ که موکوپیه وه هاوتا ده کړد.

بڼ په حمی نه ویه مزی هره سه وه نه بوو، شو به یه ک چاو سه یری مزیی ده کړدو ته نها وه که رهسته یه کی بهر ده ست بڼ ده سه ته بهرکړدنی نامانچ سه یری ده کړد.

بیر هزی له هم موو شته کاند له وه ناگاداری ده کړده وه که هتا ده کړیت به بڼ ستم و زلرداری له ناماده کی نزیکیته وه. نه گه زانیبای بارووخه که بوری نه مه ده دات نه وکاره ی ده کړد، نامانچ سه ره کییه کانی که نوای شه ری تیلیست و فاگرام گرتبو نییه پیش و هم موو شو خه ونانه ش نه ده هاتنه دی، به لام هزی به توانای شو بڼ که یشتن بهو نامادجانه له زلرد پنگاوه به به که رسته ی چاوه پوان نه کړاو دایده هینان ویره وپیشی ده بړد.

خاله سه ره کییه کانی له بهرچاو ده گرتن ولایه نه لوه کییه کانشی به وړدی شرقه ده کړد وپه ی به لایه نه کانشی ده بړد، نه م به پیچپه وانه ی شو په نده پیشینه به ناوبانگه، دهیتوانی له کاتی شه پدا دره خته کانشی ببینیت ولق و په لو پږپ و چل و گه لاکانشیان لیک جیابکاته وه، هه سترکړد به به هیزی و شکومه ندی و مه زنی نه ووهه سانه بوون که به سه ر پڅی نه ودا زالبوون ویه پای شو به هیزی بالاتره له شانازی.

لیکدانه وه همیشه سه رگه رمی به کارو به رده وام پوانین به گومانه وهو توپه یی، هیله سه رکیه کانی خه سلته ی نابلین بوون. نابلین باش په ی به وپاستیه برده بوو که بنه ما سه ره کییه کانی ورجوله خستنی مزی ترس ویره ووندی پاریزه، نه ک عشق، له م بڼ چوونه شیدا سه ربازانی له م هاوکیشه ی به ده رده نا.

پژژکیان له ناو دهریاره کی خویدا نه م پرسیاره ی کړدو گوتی (نه گه ر بهرم نه اروپا چن هوالی مه رکی من وه رده گرن؟) دهریاریه کان گوتیان پرسه داده نین و دلگران...

نابلین قسه ی به مانه به ی وگوتی: نه وروپا پشوی نیسراحت هه لده کیشیت.

نابلین نه ووهی باشده زانی سه ربازه کانی زلریان خه شده ویت، به لام شو به نه ندازه ی سه ربازه کانی خه شی نه ده ویستن، که چی ته وار پینان پشتبه سترو بوو له مه رگیش نه ده ترسا.

کاتی دوی مردنی تهرمه که یان دهشت، جگه له جیبرینی سهره نیژهی پلژگاری شه‌ری تولقن شوین برینی شو گولله‌ی که له سالی (1809) له راتیسبون به قاچی که وتبوو، زقر جیبرینی سارژوبو له سهر له‌شی نابلیقن ده‌بیران که کس بچوکتین زانیاری له سهر نه‌مانه نه‌بوو، ئیمپراتر له کاتی شه‌ره‌کاندا بۆنه‌وه‌ی سهریازه‌کانی وره‌به‌رنه‌ده‌ن، برینداریوونه‌کانی خزی به‌نه‌ینی ده‌هیشته‌وه‌و جگه‌لو که سانه‌ی زقر لیوه‌ی نزیکبوون ویزیان ته‌داوی ده‌کرد، که سیت نه‌یده‌زانی، نابلیقن به‌مانه‌شی ده‌گرت لای که س پاسی ئه‌م برینداریه‌م نه‌کن.

سه‌بارت به‌و شانازیانه‌ی دوی مهرگی به‌ناوه‌که‌په‌وه ده‌کران هیچ گومانی نه‌بوو، باسکردن وگێرانه‌وه‌ی ژبانی خزی به‌شتیکی نا‌ئاسایی ده‌زانی وپیش هه‌موو شتیکیش به‌سهر نه‌نجامی پێکه‌وتی له‌قه‌له‌مده‌دا که به‌هزی هه‌لومه‌رجی ده‌گمه‌نه‌وه هه‌ر هه‌زار سال یه‌ک جار په‌وه‌دات.

پۆژیکیان له‌سنت هیلین نابلیقن به‌ لاس کاری گوت (پاستی ئه‌م ژبانه‌ی من پۆمانیکی سهرسام هینه‌ره). ناپه‌یدابوونی شو له‌سهر په‌وه‌داوه‌کانی ئه‌وروپا له‌گه‌ل هاوچه‌رخه‌کانیدا کاریگه‌ری جیه‌هیشته‌، وه‌ک بلانی ترفانیکی توپه‌و به‌هیز سه‌رده‌مانیکی زقر هه‌موو شوینیکی کوتابیت و ویران کردبیت و ئیستا نیشته‌بیته‌وه، له‌ئه‌وروپای ئه‌وکاتدا، پیش هاتنه‌سهرکاری نابلیقن، پیشکه‌وتنی ئابووری وکومه‌لایه‌تی، پایه‌ی حکومه‌ته‌ کۆنه‌په‌سته‌کانی که‌چه‌ندین سه‌ده‌بوو پارێزگاریان له‌فیودیالی ده‌کرد، هینابوو له‌رزوه‌ بنچینه‌ی دامه‌زراره‌کانی قه‌زایی وئیداری هینانه‌ ئاراو شو حکومه‌تانه‌ی که‌به‌په‌وه‌کش شکومه‌ند دیاریبوون وله‌ناوه‌وه‌شدا کرمی ببوون وداپزێبوون، له‌پاریرد.

نابلیقن له‌سهرتۆپی پیشه‌نگی شو ترفانه‌دابوو که‌به‌ره‌و ئه‌وروپا هه‌لی کردبوو وسیلاوی هینابوو، شو ئه‌م حکومه‌ته‌ کرمی بووانه‌ی ویران وله‌ناویردن. هه‌رچه‌نده‌ ئه‌ودیاره‌ له‌رۆکانه‌ به‌بێ بوونی نابلیقنیش هه‌ره‌ره‌سیان ده‌هینا، به‌لام نابلیقن له‌په‌وه‌خانه‌که‌یانی خیراترکرد،

نابلیقن په‌یامه‌ میژوویه‌که‌ی خۆی به‌داناییه‌کی بیهاوتا جیه‌جیکردو ئه‌وکاره‌ سه‌خت وگرانه‌ی به‌ئاسانی نه‌نجامدا. دوی نابلیقنیش هه‌ندیک له‌حکومه‌ته‌ شانشینینانه‌ هه‌تا ماوه‌یه‌ک توانیان خۆیان پابگین له‌ئه‌وروپای خۆرئاوادا، به‌لام جگه‌له‌ چه‌ند دانه‌یه‌کیان، هه‌موویان وه‌ک شو لاشه‌وابوون به‌زقر خرابه‌سه‌ر پتوو پاگیرابن، کوده‌ئای سالی (1830) له‌فهره‌نساو شۆپشی (1848) له‌ئه‌لمانیاو نه‌مساش کاری ماستنی ئه‌م ژیل وژاله‌ میژوویه‌ی پاماشت.

بق لابرینی سروایش له‌پوسیدا، یه‌که‌م هه‌نگاو هه‌تا سالی (1861) نه‌نرایه‌وه‌و ئه‌مه‌ش به‌به‌ریه‌رچه‌دانه‌وه‌ی توند له‌لایه‌ن ئه‌شرافه‌کانه‌وه‌ پوو به‌په‌و بۆوه.

ئه‌شرافه‌کانی پوسی بێ په‌روا به‌نومیدی ئه‌وه‌بوون بیته‌وه‌ی هیچ ئیمتیازیک له‌ده‌ستبده‌ن که‌به‌هزی باروێخی ناله‌باره‌وه‌ له‌ده‌ستیاندابوو، دووباره‌ وه‌ده‌ستبێننه‌وه، به‌لانی که‌مه‌وه‌ لابرینی بریاره‌کانی سرواز له‌به‌رژه‌وه‌ندی خۆیان چاکسازی تیدابکن وله‌مه‌شدا سه‌رکه‌وتنیان که‌م تازر به‌ده‌سته‌هینا.

پێیسته‌ ئه‌وه‌ وه‌بهریه‌تینه‌وه‌ نابلیقن بۆئاسانکاری شه‌په‌که‌ی له‌گه‌ل ئه‌وروپای فیودیالیداو سه‌رکه‌وتن به‌سه‌ریدا هه‌رچی توانای هه‌بوو خستبوویه‌ که‌پ، کۆنه‌ فرمانده‌ی^(٦٧) پۆژگاری شۆپش، زیاتر له‌پستی ئیمپراتۆری فهرنساو داڕده‌که‌وت، دواتر وه‌ک پاشایه‌کی په‌های

308 - مەبەستى نووسەر لە ئابلىئون پۇتتا ئارتە، (و-گوردى).

میژوو نووسانی ناپلیون

دەربارە ی ناپلیون میژووی نۆڤو هەمەچەشن نووسراون کە کۆی گشتیان قەبارە یەکی گەورە پیکدیتیت، بۆ ئەو خوێنەرانی دەیانە ویت زانیاری لەسەر ناپلیون و دەستبەستن، دەتوانن سەیری کتێبەکانی کیرشایزن، بکەن کە لە ژێر ناوونیشانی (ناپلیونی یەکەم) و نوێترین و کامترین نووسین دەربارە ی ناپلیونی تێدا یە، ئەمە جگە لەوە ی چەندە ها و تباری لە خۆگرتوون.

نۆڤە ی ئەو نووسینانە ی لەسەر ناپلیون نووسراون، لە ساڵە سەر تاییەکانی دوا ی مردنی ئەو تەنها شتی وەک پێشە لاگرتنی نیشتمان پەرورە رانە نین و ئەمانەش لێشاولێک کتێن و نووسینی سەر پێی و میژووی ساختە و داخ لە دلانەن و بە قەلەمەکی لایەنگرانی شانیشینی (بۆرینەکان) نووسراون.

بۆ بەرپەرچ دانەوێ ئەو هەلەمە تە هیژش نامێزە، یاداشتەکانی دوشس دابراتنس و شاپتال و کتێبی سی کازو سەدان نووسینی ستایشی تۆ دەستکرا بە بلۆکردنە وە یان و بەرە بەرە بە لاهاوسە نگبۆنە وە ی ئەم نووسینانە، کە لە گەل و دژ دە نووسران، یە کە مین نووسین بلاو بوونە وە کە بە شتیاوێکی وردو پاست لیکۆلێنە وە یان لە میژووی ناپلیون دە کرد، لە نێوان نووسینەکانی سەرە تاییدا یە کێک لە و کتێبانە ی بە شتێوە یەکی ژیرانە و دوست میژووی ئیمپراتۆری فەرنسای نووسیبۆوە کتێبە بە ناویانگ (20) بەرگیبە کە ی ئادولف تیپر، بوو بە ناوینیشانی (میژووی کنسولی یە کەم و ئیمپراتۆری) باسکردن و شیکارکردنی ئەو لە سەر شە پەرەکانی ناپلیون تەبە ئەمە مێش گرنگی خۆیان ماو، بە لām ئەم کتێبە بە هستی نیشتمان پەرستانە ی زیادە روایانە نووسراو و پێی وایە لە هەموو ئەو شە پانە ی ناپلیون کردوونی لە سەر حەقبووە، دواتر بە ئادولف تیپر- یان دەگوت (میژوو نووسی سەرکەوتنەکان) چونکە پەوشی گشتی ئەو نووسینە بە شتێوە یەکی بەر فراوان بە لە جۆشوخوێشی پووداوە میژوویەکان دەخاتە پوو، جگە لەمانەش ناوبرا لیکۆلێنە وە میژوویەکانی خۆی تەنها لە بوارەکانی سیاسی و دیپلۆماسی و سەربازیدایە و بێناگایە لە باری ئابووری و تەنانەت پێی وایە بۆتێگە یشتن لە میژوو یواری ئابووری پتوویست بیت، بە لām لە گەل ئەمانەشدا کتێبە کە ی ئەو کاریگەر یەکی نۆڤی هەبوو.

گتێبێکی گەورە یتر کە والترسکات، نووسەری بە ناویانگی بریتانی سەبارەت بە ژیا نی ناپلیون نووسیویەتی، یە کێکە لە کتێبە سەرە تاییە گرنگەکان و بە شتێوە یەکی ئاسان و سادە نووسراو و نۆڤیش درەخشانە، رۆماننووسی بە ناویانگ ئەم نووسینە ی بۆخە لکی ئینگلیزی زمان نووسیو و پشتبەستبوو بە رۆحی نیشتمانپەرستانە ی بریتانی و دژی ناپلیون نووسراو.

ئەم کتێبە پششی بە بەلگە ی لاوازو سەر پێی بە ستوو وە بە شتێوە یەکی گشتی ئە و کتێبە بە هۆی ئەستوری نۆڤە وە تەنها دەتوانرێت بە یە کە نووسینی گالته چاری سەرگەرمکەرانە هەژمار بکێت. کتێبی ناوبرا لە بریتانی و ولاتانیتردا سەرکەوتنی بە دەستەینا و بۆ هەموو زمانەکانی ئەوروپایی وەرگێردا.

لە نێوی سە دە ی نۆڤە دا (ئەفسانە ی ناپلیونی) بە جۆرێک زالبوو، کە نووسینە کە ی والترسکانیان بە کفر سەیر دە کرد. نووسەری ئسکاتلەندی کتێبە کە ی خۆی وەک وەلامدانە وە یە ک بۆ بابیرۆنی شاعیری گەورە ی بریتانی نووسی، کە لە سالی (1822) واتە: دووسال پێش مردنی خۆی بلاویو وە باسی لە سەرکەوتنەکانی ناپلیون و ستایش دە کرد و دە لێت: پێششە وە ی

ئىمپراتور ناپلېن بىتە دىنيا، ئىمپراتورەكانى بەدوای گالىسكەكانى خۇيدا راكىشا، والترىكات كەكسىتىكى رۇماننوسى پارىژەد بوو ناپلېننى لەو نەدەبەخشى زەبرى كوشندەى لەمىرو پاشاۋ ئەشرفەكان وەشاندىبوو.

دوای ئەوئەى ھىكلى فەيلەسوفى بەناويانگ داكلوكىيەكى سەيرى لەسەر ئەو كىتەبەكرد: دەلەت لە (13/ئى) تۆكتۆبەرى سالى 1806) واتە: رۇژىك پېش شەرى پنا، كاتى ئەو شارە لەلايەن سوپاى فەرەنساۋە داگىركرا، ھىكل ئەنامەيەكدا بى ئاۋنىشانى تىت ھامرە نووسىۋىتەى (من ئىمپراتور، ئەو رۇھى دنيايەم بىنى كەبەمەبەستى ناسىنى شار بېژەدا تىپەرى) ئەو فەيلەسوفە بەناويانگە كەپىشتەر ناپلېننى ۋەك بەلايەكى ئاسمانى دەبىنى، دوای خويىندەۋى كىتەبى والترىكات، كەشقرشى فەرەنساۋ ئىمپراتورىيەتى ناپلېننى ۋەك كەشپىشى شارۋچكەيەك داكلوكى كىردبوو و نووسىۋى (خواۋەند شقرشى فەرەنساۋ ناپلېننى بى سزادانى گوناھەكانى فەرەنساۋ ئەورەپا ناردوۋە) بەمەش فەيلەسوفە ئەلمانىيەكەى واتە: ھىكلى تۆرەكىردبوو ۋەلاۋامى والترىكاتدا دەلەت: ئەگەر دادەپەرۋەرى خوايى ئاۋا داكلوكى بكات ئەۋانەۋە دەگەيەتت، شقرش شىتىكى دادەپەرۋەرانە و پىۋىستبوو ۋەبەھىچ جۆرى لاينى ستم و تەمىن كىردنى نەبوۋە.

لەكۆتايى تىبىنىيەكانى خۇيدا ھىكل دەلەت: والترىكات پىاۋىكى عەقلى سوگە.

لەرۇژانەدا بەپىشتەستە بەبەلگەكانى ۋابەستەبە ناپلېن بەشىۋەيەكى بى پىشىنە نووسىن و كىتەب بلاقودەكرانەۋە و ياداشتنامەى تازە دەرپارەى رۇژكارى ناپلېن يەك لەدوای يەك بلاقودەبوۋنەۋە، دەۋلەتى فەرەنسا، فەرمانە سەريازىيەكان و فەرمانە ئىدارىيەكان و ئەۋنامانى كەبەدەستى ناپلېن نووسراۋىن بە (32) بەرگى ئەستور بلاقوكرەۋە و دوای ئەمەش بەلگە و شتى تىرىش نووسران كەباسى لەشكرىكىشىيەكانى ناپلېن و جەنگەكانى و كارەكانى قانۇن دانانى و سياسى و ئىدارى ئەو لەفەرەنساۋ ئەلمانىا و ئتالىادا، يەك لەدوای يەك بلاقوكرانەۋە.

قوتابخانەى^(۹-۸) رۇمانىش لەبۋارى مېژو نووسىدا ۋەك بۋارەكانىتر رەۋشىكى تاييەت بەخۇى بى قارەمان پەرۋەرى كرتەبەر رۇلى رامبەرى لەمېژوۋى مۇقايەتيدا بى كەسانى قارەمان خستەرۋ، كىتەبەكى تۇماس كارلايل، لەژىر ئاۋنىشانى (قارەمان و مەزەبى قارەمان پەرستى لەمېژوۋدا) ئاۋيانگىكى ئۆدى پەيداكىرد ئەو نووسىنەى كەدەرپارەى ناپلېن بوو كاريگەرىيەكى ئۆدى ھەبوو زىيانىكى ئۆدى بەخشى، چونكە ئەگەر كەسانى مېژوۋ نووس بەقارەمان پەرست لەقەلم بىدرىن ئەۋا ئەۋكەسە جگەلەناپلېن كەسىتر نىيە.

يەكەم بەرپەرچدانەۋى جىدى دژىم بىچۈۋنە ئالەبارە، كىتەبىكى سەرھەنگ شاراس بوو كەدەرپارەى جەنگى سالى (1815) نووسىۋى ۋەسالى (1858) دا لەبىرۋىكسل چاپكرا.

شاراسى بەبەنەفە فەرەنسى ئوۋمنى ناپلېن و ناپلېنخۋانى بوو ۋىەكىكبۋو لەۋ پەنامەندەى كەلەبەلجىكا نىشتەجى بىبوو. ماركس دەرپارەى ئەۋ لەسالى (1849) دا: نووسى كەئەۋ پىاۋە^(۱۰-۹). (گېرى ئاگرى پوۋە مەزەبى ناپلېننى كىردەۋ) (ئەدگار كىنە) ش دەستى كىرد بەدژايەتى كىردنى ئەفسانەى ناپلېننى ۋەۋلىدا ئەۋەنىشانىدات بىرۋىكەى دىروستكىرنى ئىمپراتورى

³⁰⁹ - قوتابخانە: لژەدا مەبەست لەرۋىازى رۇمانىيە، (ۋ-كوردى).

³¹⁰ - ئەۋ پىاۋە: مەبەست لەسەرھەنگ شاراس-ۋ-كوردى).

مەزن، بەلای فەرەنسییەکانەوێ شتیکی نامۆیە و لەئیتالیاوێ سەرچاوەی گرتووە و لەناو ناخی هەموو پیاوانی سیاستمەدراى گەورەدا بوونی هەیە.

مێژووی نابلیۆن بەپێنج بەرگ لەنووسینی (پیرلانفرە لەسالی 1867) دا بڵاوئۆوە و یازدەجار چاپکراوە و ناردەپۆکی کتێبەکه رۆژی یاخیبوون و دۆژمناوەتی کردنی نابلیۆن لەخۆدەگرێت، ئەک تاکە سەرچاوەیەکه دژی قوتابخانەی قارەمانی نووسراوێت، بەلکه ناردەزایی دەربرێنە دژی مەزەبەیی نابلیۆن نووسی، دوو بەرگی ئەو کتێبە لەسەر دەمی ئیمپراتۆری دووهمدا نووسراون و بڵاوکراونەو.

پیرلانفرە: رقی لەهەردوو نابلیۆن⁽¹¹⁾ بۆتەو، بەتێروانیی ئەو نابلیۆن قارەمانێک بوو، خۆپەرست و ئازادەری میلله تان و ئازادی لەناو بردووە و زۆرداریووە و خۆینی مۆفەکانی دەرشت. لانفری خۆی بەلەسەر حەق دەزانی بەوێ دژی جۆش و خۆشی زیاده پەوی مێژو نووسی نابلیۆن و ستایشی ئەو بوو، بەلام ئویش دوچاری هەمان ئەو هەڵانەبۆوە که ئەو ناکۆکبوو لەگەڵیاندا، بەومانایەیی دەربارەیی رۆلی مێژوویی نابلیۆن لەهەموو زەمینەکاندا زیادی پێوە دەناو ئەمەشی بەنیگەتێف هەژمار دەکرد، ئەک پۆزەتێف، لەرووی شێوازی شەو هەروەک ناکۆکەکانی توشی خۆشباوەری و زیاده پێوە نان بۆوە و لەچوارچێوەی نووسینی زانستیانە دەچۆدەری.

دواى رووخانى ئیمپراتۆری دووهم، ئاراستە یەکی تازه لەبۆرای مێژو نووسی نابلیۆنی پەیدا بوو که بەلای ئێمەو زۆر جیگای سەرنجە.

لەهەمان سالانی سەرەتایی کۆمارى سیهەم که هەتا ئەوکاتەش هەرشەیی گەرانەوێ بۆنپارتیسم بۆسەر کورسی دەسەلات لەئارادا مابوو، مێژو نووسانی کۆمارىخواز، دژی ئەفسانەیی نابلیۆنی کتێبەکهی (ژۆنگ یوکیك) بوو لەم کتێبانە، لەلایەکی ترەو پێویستە ئاماژە بەو کاریگەرییە مەزنەیی کتێبەکهی (مېپولیت ئن) بکەین بەناو نیشانی (بنەما هاوچەرەکانی فەرەنسا) بەتایبەت بەرگی پێنجەمی.

ئەم مێژو نووسە کۆنەپەرستە، لەژێر کاریگەری راستەوخۆی ترس و ئەوکیەیی لەکۆمۆنەیی سالی (1871) ی فەرەنساى هەبوو، دروستی پیاوێگەوێدەکانی رۆژگاری شۆرشى گۆریبوو و بەو شێوە هەلگەراوێیە لەسەریانداو بوو. نابلیۆنی بەمیراتگروەو درێژە دەری توندوتیژی و جەلادی سەردارانی ئیتالیای سەدەکانی (14 و 15 و 16) لەقەڵەمدابوو که ئەوانە بۆخاتەر شەر زیان. ئەو بەهیچ جۆرێ سەرزەنشتی نابلیۆنی بەو نەدەکرد بۆچی شۆرشى لەباریدبوو، کۆمارى نەهێشت.

لەنێوان سالانی (1870 - 1880) کتێبی (ئەوروپا و شۆرشى فەرەنسا) که لەنووسینی (ئالپر سورل) بوو، دەستی کرد بەبڵاو بوونەو و لەسالی (1900) دا تەواو بوو و چوار بەرگی کۆتایی ئەو کتێبە تاییە تکرابوو بەنابلیۆن.

سورل، کتێبەکهی دواى شەری (1870 - 1871) نووسیو، شەیدایی زۆری نیشتمان پەرستی ئەو ئیلهام بەخشی ئەو و هەتا بەئەمرۆش زالەبەسەر مێژو نووسی فەرەنسا داو بەوێ گوايا فەرەنسا هێرشى نەکردۆتەسەر کەس، بەلکو هەمیشە

به رگری له سنووه ئاساییه کانی خزی کردوه، واته: ئالپ و رهن، شه ره کانی ناپلینیش که به روکش ده ستریزکاریانه بوون له راستیدا به مه بهستی به رگریکردن له فهره نسا کراون.

ئالپر سورل، که سێکی سیاسه ته داریووه و زهوقی نه ده بی باشی هه بووه و به پشتبستن به لیکولینه وه و به دوا داچوونه کانی میژوویی و لیژانی و زیره کیهکی تایبه تی هه بووه و که لکی له هزری سیاسه ته دارانی ده روویه ری وه رگرتوه، هه تا نه م نووسینه ناقولای دامالو له راستی، وه ک راستی به لمینیت و بیخاته روو، له گه ل نه مانه شدا، کتیه که ی نه و هه ندیک راستی میژووی گرنکی ناپلینی رۆشن کردۆته وه و خوێنه ر ده توانیت که لکی لێوه ر بگریته.

یه کیکتر له هه ول تازه کان بۆ زیندو کردنه وه ی نه فسانه ی ناپلینی و به خشنده یی درۆ نامیزو خستنه رووی ناپلین به نیوه خوا له لایه ن (ئارتور لويس) ده نووسراوه که له سالێ (1894) دا بلاقووه . له و کتیه ییدا قاره مانه که ی خزی، ناپلینی به نه به رد ناوبردوه، باسکردنی ره وشت به رزی له ناپلین و مهره بانی جیهان، نه و پیاوه ئازایه ی به دلساف و مرۆفدوست و خیرخواو ناشتی خوازه هه ژمار کتردوه) به زۆر له (650) لاپه ره ی نه و میژوو نووسه ستایشکاره دا جیتی کراوه ته وه و تیی قرینجاوه ..) به لام له گه ل نه مانه شدا ستایشه زیاده ییوه نه اوه پیکه نیناوییه کان و دروستکردنی شتی درۆ و بۆه لخوا ی کتیه که ی ئارتور لويس له سه ر ناشتی کۆپو کۆمه لی رۆشنه یان و خه لکی که م خوێنده وار، سه رکه و تنیکی زۆری به ده سته ینا.

میژوو نووسیکتر به ناوی فردریک ماسون، دوا ی بلاقوونه وه ی کتیه که ی ئارتور، به هزی نه وستایشه وه که بۆ نه و کرا و به درزیایی سالانی (1890 به 1900) چه ندین کتیب ده رباره ی ناپلین و ئیمپراتریه ته که یی و بنه ماله که یی و ده ربارو سوپاکه ی بلاقوونه وه.

لیکولینه وه ی نه م میژوو نووسه ش (ماسون) که له نه رشیفه وه کۆیکرد بۆ وه و زۆر دوو درۆژه، به رۆجیکی بت په رستی و ستایشکارانه نووسیوی، نه و خاله وابه سته کانی به راستی روودلوه کانی به روونی خستبو روو، به لام فردریک ماسون نه یه توانیوه به تیروانینیکی گشتی و تیویه کی زانستیا نه بینوو سیت.

له ماسون جدیتر ئالپر واندالی قوتابی و درۆژه پێده ری به نه مه کی رێگای سورله . نه م پیاوه له سالانی (1890 به 1897) که لوئکه ی په یوه ندی نیوان روسیا و فره نسابوو، له زۆر ناوینشانی (ناپلین و نه لکسه ندن) یه ک له دوا ی یه ک سن به رگی نه م کتیه ی بلاقوکرده وه، له و لیکولینه وه ی خۆیدا باسی شه ره کانی فره نسا و روسیا و هاوپه یمانیتی فره نسا و روسیا ی له سه رده می ناپلیندا کردبو و له ناوه پۆکا هه مان راو بۆچوونی سورل پشتگیری کردبوو، به ومانایه ی ناپلین به شه رکردنی له گه ل روسیا و هه مو شه ره کانی تریش گونا هکارنییه، گومان له وه نییه (واندال) یش نه یه توانیوه راستی مه سه له کان به باشی ببینیت، هه تا له دوهم کتیبیشیدا به ناوی (سه ره لدانی بۆناپارت) که پینج سال دوا ی کتیبی یه که می واته له سالێ (1902) دا بلاقووه، واندال به سه لیه ی تایبه تی خزی (به رای خزی له رووی نه ده بیه وه له سورل و ته نانته هه موو که س باشتر ده نووسیت)

میژوی کردی 18/ی برومیری شیکردۆته وه وای بۆ چوو ناپلین نه به پر سه له مانته سه رکاری رژیمی سه رکوتکری دوا یی تانه مانه کی و⁽³¹²⁾ نه لێ پر سراویشه له به رامبه ر دوداوه کانی پێشو دوا یی (18/ی بروم) شیوازی نووسینی ئه و کتێبه ئه وه نده به شه یدایی و تامه زۆیی بۆ ناپلین نووسراوه، که له کتێبی میژو نووسانی پێشنه و پێشینیه ی نییه.

به لām به ره وانکردنی دوداوه کان که به زیره کیه کی تایبه ت باسی کردوو وه نیویه تیه وه، تابلیزه کی ته وای زیندوی له ره وش و رووخانی دیرکتوار به رچه سه کردوو و نه مه ش خوێندنه وه ی ئه و کتێبه ی به که لک کردوو.

دوا یی (10) سا ل له چاپدرا نی کتێبی به که می، نه م دوو کتێبه نه ستوره ی ناویرا و که (540 و 600) لا په ره بوون (18) جار چاپکرایه وه.

شه ری به که می جیهانی (1914-1918) و سالانی دوا یی نه وشه ره کاریگه ره کی زۆری کرده سه ر میژو نووسی ناپلینی، هه لچون و قلیی رۆحی نیشتمان په رستی توند په وی بووه مزی بلا بوونه وه ی ژماره یه کی زۆر له نامێلکه و کتێبی نه کادی می و ساده، ده رباره ی ژیا ن و شه ره کانی ناپلین، له مانه ش ده توان ناماژه به کتێبه کی (ئیدوارد دریف) بکه ی ن که سه ر نووسه ری کۆفاری (لێکۆلینه وه کان له سه ر ناپلین) بکه ی ن.

دریف به ره می نووسه ره کانی پێشوی به ئاستیکی زۆر کام ل راستکردۆته وه، بۆیه نیشتمان په رستی توند ره و زیاده بۆ یی بیسنووری کۆنه په رستانه به نووسینه کانیه وه دیا ره.

به گشتی په رچه کرداری برژوازی دوا یی رێکه و تننامه ی فێرسای، دوو باره گرنگی به و کتێبانه دریا وه که سه باره ت به کاره کانی ناپلین و چه مکی میژویی ئه و نو سرا ون.

له نیا ن هه موو ئه و کتێبانه دا م ن ناوی چه ند کتێبێک دێنم له وانه یه له رووی باشیی و دیکۆمینتیه وه جیگای سه ر دجن، له مانه ش کتێبه کی (لو یس ما دلن) که دوو به رگه و به ناوی ناپلین وه یه -یا ن کتێبکی تری هه مان نو سه ر له ژێر ناو نیشانی (کنسولی و ئیمپراتۆری) سا لی (1933) بلا بوۆته وه.

هه ره ها کتێبه دوو به رگی به که ی (بنو یل) یش که له ژێر ناو نیشانی ناپلین دا یه له سا لی (1933) بلا بوۆته وه و جیگای سه ر دجن، به لām کتێبه لێکۆلینه وه کی (نوبی) که تایبه ته به دو رگه ی سن ت هیلین و له سا لی (1935) دا بلا بوۆته وه، سه ر چاره یه کی به پێژه بۆ میژوی دوا یی سا له کانی ناپلین.

هه ره ها کتێبه گه وه که ی (ئه دوا رد ریف) ی له ژێر ناو نیشانی (ناپلینی مه زن) جیگای وه بیر هێتانه وه یه و نه و کتێبه له سا لی (1930) دا بلا بوۆته وه و زۆر شتی سه باره ت به ناپلین تیدا یه و له رووی پشت به ستنی به به لگه کان زۆر له کتێبه کانی بنو یل و ما دلن باش تره. ما دلن له سا لی (1936) دا کتێبکی گه وه ی تری له ژێر ناو نیشانی (میژوی کنسولی و ئیمپراتۆری) به (12) به رگ به چاپگه یان د و له و کتێبه یدا به ئاوازیکی زۆر تامه زۆریانه و به ریزو شکله ندیه وه با سی ناپلین ده کات.

ئا لهر منیه، به مزی لێکۆلینه وه و به دوا چوونه کانی ده رباره یی (18/ی بروم) به ناویانگه و نه م کتێبه ی له سا لی (1928) دا بلا و کرده وه، له سا لی (1934) یشدا کتێبکی تازه ی له ژێر ناوی (له گ ل-یا ن دژی ناپلین) بلا و کرده وه، ئه و له و کتێبه یدا دوا یی

ئەوێ بەدرژی باسی ئەوەیکردووە کە دژمنانی نابلین دەتوانن دژی ئەو چی بلێن- یان گوتیانە، خەریکی پێتە لاگرتنی ئیمپراتۆردەبێت بەوچاكانی کە لەگەڵ فەرەنسایداکردووە و سەرەنجام لەبەرژەوندی نابلین دەیشکێتتەو. سەرەلانی ئەو نووسینە نیشانی داشکانە بەلای ستایشکردندا، کە ئەومەڕ ئەو رەوشە زالەبەسەر مێژوو نووسانی نابلینی. بەلام ئەو کتێبی لەمەمو کتێبەکانیتر واقعی و زانستیانیە، کتێبەکی (لوفەر) کە لەسالی (1932) دا بەناوی (میللەتان و شارستانیەت) ه. بەدرژیایی یەک سەدە مێژوو نووسانی نابلینی لەفەرەنسادا بەمچۆرەبوو، من لێرەدا چەند کتێبی گرنگ وەبیرمێنەو کە کاریگەری گەورەیان لەسەرەرای گشتی جێپێشت.

بەلام مێژوو نووسی نابلینی لەولاتی تری ئەوروپاییدا، لەتیروانیی گشتی هەمان پنگایان گرتتەبەر کە لەفەرەنسادا کرابوو، لێرەدا ناوی فۆرنیه و کیرشایزنی مێژوو نووسی بەناویانگی سویدی دەهێم. وەک لەمەوێر گوتمان باشترین مێژوونووسی نابلینی و کتێبەکی لەسالی (1934) داتەواوکردووە.

گەورەیی ئەم دوو نووسینە، جیگای بەراورد پێکردن نییە، کیرشایز، لەکتێبە ئەستورە نۆ بەرگییەکی خۆیدا، بەوێرێ وریایی و سەرشارییەو دەریارەیی مەسەلەکان دواوە و هەریەرگێکیش لەکتێبەکی دوو ئەوەندەیی بەرگی کتێبیکی فۆرنیه، ئەم دوو کتێبە هەردووکیان لەولاتی ئەلمانی ئەزاددا نووسراونەتەو و هەردووکیان بەشیوەیەکی زانستی بۆگەیشن بەپاستییەکان نووسراون و بەبێ لایەنە مەسەلەکان خراونە بەریاس و لیکۆلینەو.

بریتانیەکانیش ژێر کتێبی لیکۆلینەو و بەدواداچوونیان لەسەر مێژویی نابلین نووسیوە. خۆینەرانی ولاتی شۆفیه تیش دەتوانن کە لەبەرگی یەکەم و دوویمی کتێبی (مێژویی سەدەیی نۆزدەهەم) وەرگرن کە لەنووسینی لویس و رمبو، یەو لەسالی (1938) دا بەچاپگەباندراوە. سەبارەت بەمێژویی ئابووری سەردەمی نابلینیش کتێبی کەم لەو روانگەوە بلوکرەو تەو، جگە لەکتێبی (پل دارمست) کە سەبارەت بەگەمارۆی خاکی لەئەوروپا و فەرەنسادا هەبێ کتێبیکی (رۆلف) لەژێر ناوینیشانی (سیاسەتی داگیرکاری نابلین) نیش لەبەردەستدایە، تازەترین کتێب کە لەنووسینی (سنتویان) هەر لەم بارەوێ، هەرەها کتێبی (هەکشری بیرمەند)ی سویدیش بەچاپگەباندراوە. هەرەها چەند لیکۆلینەو و بەدواداچوونی ئابووریت سەبارەت بەمێژویی ئابووری سەردەمی ئیمپراتۆری نابلین بلۆبۆنەو. ئابووری ئیتالیا لەسەردەمی دەسەلاتداریتی نابلیندا، بەپشتبەستن بەبەلگەیی بلۆنەبۆو و هەبوو لەئەرشیفەکانی میلان و شارەکانی تری ئیتالیا، بەنچینەوی لیکۆلیەوێ من بوو لەکتێبی (گومارۆی خاکی لەئیتالیا) (پاریس- 1928) (1)، لەکتای سالی (1936) دا کتێبی (لویس ویلا)، لەژێرناوی (شۆرش و ئیمپراتۆری) بلۆبۆو، بەناوینیشانی بەرگی دوویمی نابلینە. ئەم نووسینە بەشیوەی لیکدانەو و رەخنەگرانە واقعی بینانە. بەتیروانیی گشتی و بەکەلک، ئەوێ سەبارەت بەروونکردنەوێ مێژویی نابلین نووسراوە، باسی کردووە، بەلام (ویلا) زانیاری لەسەر ئەو ولاتانە کەم بوو کە لەژێر دەسەلاتی ئیمپراتۆریەکی نابلیندا بوون. هەرەها شیوەی نووسینەکی ئاوا بەکورتی بۆ تێز، نامەیی دکتۆرا نووسیا باشتربوو، بەلام لەرووی دیکرمینتیەو کاملە. سەرنج و وردبینی لەمێژویی نابلین، لەتیروانیی زانستیانیەو بوو هەڵی ئەوێ چاویەژێر بۆچوون و تیوری باویدا بخشیندەرتتەو کە بەرووگەش دروستبوون، بەلام لەسەرنەمای ئامانج و رەفتاری نابلین دارژێران. کردنی ئەمکارە پێش هەمووشتیک پێویستە بەپشتبەستن بەبەلگەیی بلۆنەکرەو ئەنجامدەرت، کە لەئەرشیفەکانی تاییەت

به نابوری رڼگاری نیمپراتزیدا هن. له م رووه و نه وې وایسته به پروسه کتیبیکې به ناویانګې فرانتس مهرینگ له ژیر ناوی (به شیک له میژوی پروس) و بهرګې یه کمې له سه ده کانی ناوه راسته وه هه تاشه ری ینای له خوگر توه، بهرګې دووه میښ له شه ری تیلسیته وه هه تا دروستکردنی نیمپراتزیه، نه م کتیبه لیکولینه وه په له سه ر بڼه مای مارکسیستی و کتیبه که زور به به هاویندوه، چاپی ته وای نه م له سالی (1930) دا ته وایووه، له بهرګې یه کم له لاپه ری (1- هه تا 128) و له بهرګې دووه میښ له لاپه ره (292 بڼه 380) ی تاییه تکراره بڼه میژوی پروس له سه رده می ناپلیوندا. نه م کتیبه له رووی نه ده بیه وه به شیوه یه کی زور دلګیر وسه رنجر اګیش نووسراوه. نووسه ر له م کتیبه دا نوکی قه له مکه ی خوی ناراسته ی داهینانی نیشتمان په رسته کان کردوه و به رده وام بوون له سه ر جوشدانی نیشتمان په رستی پروس و رځی سه رکو تکه رانه ی بڼه مالیه ی هو هانزولرنی وه دیار خستوه و هک نه نگلس پتی وایه ده سه لاتداریه تی ناپلیونی به سه ر نه آلمانیا دا به پیشکه و تنی تاریخی نه و ولاته له قه له م داوه، کتیبی (مهرینگ) یه کیکه له و نووسینه ده گم نه بیتاوتایانه ی مارکسیستی که تابه نه مرقش سه باره ت به سه رده می ناپلیون نووسرابیت. هه روه ها ده توانین ناماژه به چنډ لاپه ره یه کی کتیبی شولتز بکه ین که ده ریاره ی ناپلیون له ژیر ناوینشانی (به ناګرو خوین) بلاوی کردوته وه.

هه روه ها کتیبیکې (لاوغبړک) ش هیه له ژیر ناوی (هامبورګ له رڼگاری داګیر که رانی فیره نسی) به لام ده ریاره ی نه م شاره به شیوه یه کی گشتی بارودځی نابوری نه آلمانیا له رڼگاری ده سه لاتداریه تی ناپلیوندا، ده توانین ناوی کتیبی لیکولینه وه ی نه رشیفی بلاونه کراوه ی هه ردو نه و نووسه ر ی سه روه بکه ین که له ژیر ناوینشانی (په یوه نډیه بازرګانیه کانی نیوان فیره نساو نه آلمانیا له سه رده می ناپلیون) دا بکه ین هوی ناراسته و خوی نه وه ی دانیش توانی نه وروپاوه نه مریکا شاره زوی خویندنه وه ی نووسینی میژو نووسه کانی سوفیه ت، له لیکولینه وه کانی له سه ر ناپلیون ده کهن و بڼه جیګای سه رنجیان.

چهنډجار وه رګیزانی نه م کتیبه ^(۱۴) بڼه زمانه بیانیه کان، به هوی لیکدانه و شیکردنه وه و لیکولینه وه و رخنه کانیته که له سه ر نه م ره نګی داوه ته وه، نه م کتیبه له بریتانیا و نه مریکا و فیره نساو سویدو نه رویج و نیټالیا دا ته رجه م بکریټ و زو زو چاپده کړیتته وه.

ئەو پىياۋەى من دەمەۋىت ژيانى باسبەكەم و كەسايەتى
ئەو نىشانىدەم، يەككە ئە سەر سۈرھىنەرتىن دياردەكانى
مىژۋى جىھان و سەرپىرنىيە دەربارەى ئەۋكتىبى بىژمار
نوسراين و بنووسن و پىۋىستىشە شەر بنووسن.

نيوھندى ئارام بو چاپ و بلاۋكر دنەۋە